

CEZA ADALET SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ 1998

Sulhi DÖNMEZER
Feridun YENİSEY

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
1961

**CEZA ADALET
SİSTEMİNİN
ETKİNLİĞİ**

1998

**Ord. Prof. Dr. Dr. h. c. m. Sulhi Dönmezer
Prof. Dr. Feridun Yenisey**

İstanbul
2000

Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği

Copyright © 2000

Bu eserin tüm telif hakları
Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler
Vakfı'na aittir.

TESEV

Fenerli Türbe Sk. No.: 6
80830 Rumeli Hisarüstü - İSTANBUL

Tel : 212. 287 32 13 (3 hat)

Fax : 212. 257 76 25

tesev@superonline.com

info@tesev.org.tr

www.tesev.org.tr

TESEV YAYINLARI 23

ISBN: 975-8112-31-1

Grafik Tasarım

MAVİ GRAFİK

Basım

ACAR MATBAACILIK

ÖNSÖZ

Bu eser, “Türkiye’de Ceza Adalet Sisteminin (CAS) Etkinliği” konusunda yaptığımız bir araştırmanın sonuçlarını, bunların yorumlarını ve elde edilen neticelere göre CAS’inin dar boğazlarını gidermek, etkinliğini arttırmak için yapılması gerekenlere ilişkin önerileri içermektedir. Araştırma TESEV tarafından desteklenmiştir; aslında Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı’nın Türkiye’de yargının işleyişi, sorunlarının tanınması amacıyla başlattığı bir projenin bir kısmını oluşturmaktadır.

Marmara Üniversitesi Ceza Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi, 30 Kasım 1994 tarihinde “Türkiye’de Ceza Adalet Sisteminin İşleyindeki Etkinlik” konulu toplantısında, Rektörlük araştırma fonunca desteklenen projelerden birisini oluşturan etkinlik konusundaki raporu değerlendirilmişti. Rapor 1991 ve daha önceki yıllara ait 1105 dosya üzerinden yapılmış bir bilimsel araştırmanın sonuçlarını içeriyordu. TESEV Genel Koordinatörü Prof. Dr. Yılmaz Esmer bu proje ile ilgilendi ve 1995 yılında yeni bir anket projesi hazırlandı

Ceza yargısı araştırma projesinde Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer’in başkanlığında başta Prof. Dr. Feridun Yenisey ve yardımcı olarak Yrd. Doç. Dr. Ahmet Gökçen ve Ar. Gör. Hamide Zafer görev almışlardır.

CAS’ine ilişkin proje şu suretle planlanmış ve gerçekleştirilmiştir: Amaç sistemin fiilen işleyişini saptamak olduğundan önce bir anket yapılmasına karar verilmiştir. Bu anketle ulaşılmaması istenen esas amaç, sistemin işleyişini saptamak yanında bir kısım kriminolojik bilgilerin de tespiti çalışılmıştır.

Anket formlarının hazırlanmasında, 1991 anketinde kullanılan ceza soru formu esas alınmış ancak bir kısım değişiklikler ve ilaveler de yapılmıştır.

Araştırmada kullanılmak üzere geniş kapsamlı bir Kaynakça taraması yapılmıştır. Raporu ekli olan bu kaynakçada Türkçe, İngilizce ve Almanca dillerinde yazılmış, Türk ve yabancı reform literatürüne yer verilmesi için çaba gösterilmiştir.

Adalet Bakanlığından gerekli izinlerin alınmasından sonra anketçi olarak çalışacak bir ekip oluşturulmuş ve bu ekibin üyeleri kurstan geçirilmiştir. Bundan sonra İstanbul ilçe adliyelerinden (Random sample) metodu ile, kayıt sırasına göre kesinleşmiş dosyaların sekizinden biri alınmak suretiyle 1117 dosya önce anketçiler tarafından tek tek incelenmiş ve bilgiler, ekte sunulmuş olan soru formuna nakledilmiştir. Bu işlemden sonra dosyaları yeniden inceleyen denetçiler, aktarılan bilgilerin doğruluğunu kontrol etmişler ve veriler, bilgisayar programına aktarılmalarından sonra temizlenmiş, Eylül 1995'te ilk sonuçlar alınmıştır.

İnceleme kapsamına alınan dosyalar ilçe adliye mahkemelerine aittir. Devlet güvenlik mahkemeleri ile ilgili uygulamalar araştırma dışında bırakılmıştır. DGM'lerin Türkiye genelinde ayrıca incelenmesi, taşra ilçe-lerindeki uygulamaların da tetkiki, başka bir araştırma projesi ile bunların gerçekleştirilmesi çok yerinde olacaktır.

Araştırmanın, anketin gerçekleştirilmesi ve bilgisayardan gerekli bilgilerin alınması dışındaki kısımları sadece Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer ve Prof. Dr. Feridun Yenisey tarafından yürütülmüş ve gerçekleştirilmiştir. Bu eser de yine adı geçenler tarafından kaleme alınmış ve düzenlenmiştir.

Çeşitli kısımları incelendiğinde görüleceği üzere eser üç kısımdan oluşturulmuştur. Özellikle Avrupa Konseyince yayınlanan eserlerden, çalışmalarından ve konu ile ilgili sempozyumları belirten kitaplardan, Amerika ve İngiltere'de yapılan araştırmalardan, "Helsinki Institute for Crime Prevention and Control Affiliated With the United Nations (HEUNI)" yayınlarından istifade edilerek kaleme alınan ve altı ayrı bölümden oluşan birinci kısımda konu mukayeseli bakımdan ele alınmış, kavramlar ve metodoloji tarif ve izah edilmiş, kaliteli adalet ve makul sürede sonuca götüren gecikmesiz yargının anlam ve şartları açıklanmıştır. Türk CAS'inin problemlerini anlayıp çareler düşünebilmek için, bu kısmın dikkatle incelenmesinden sonra işe başlamalıdır.

İkinci kısımda, Türk Ceza Adalet sisteminin bir profilinin çıkarılması-na çalışılmıştır. Bu bölümde kısmen mevzuata da yer verilmiştir. Ceza

Adalet sisteminin aktörleri olan kolluk, savcılık, hakim ve mahkemelerin, avukatların, yargıtayın işleyişleri bu kısımda ele alınmaktadır. Bilgiler, mevzuattan, mülakatlardan, istatistiklerden elde edilmiştir. Böylece tümüyle Türkiye'yi kapsayan bir profilin çıkarılması amacı güdülmüştür. Araştırma sadece İstanbul'u kapsadığından, böyle bir genel tablonun, profilin sunulmasının yerinde olacağı tartışmasızdır.

Bu kısmın ikinci bölümünde hakimlerle yapılan mülakatların sonuçları ve adı geçenlerce ifade edilen öneriler yer almaktadır. İşin mutfağında çalışan aktörlerin düşünce ve önerilerinin değeri çok büyüktür. Kaldı ki, yabancı araştırmalar da metodolojik bakımdan özellikle bu uygulamaya başvurulmasını tavsiye etmektedirler.

Üçüncü kısmın birinci bölümü en geniş parçayı oluşturuyor; yaptığımız alan araştırmasının, soru varakasındaki sıra izlenmek suretiyle verdiği sonuçlar teker teker belirtilmekte ve sonra bunların Dönmezer ve Yenişey'ce birlikte yapılan yorumları sunulmaktadır. Böylece sistemin ne suretle işletildiğinin gözler önüne serilmesi amacı güdülmektedir? Eseri inceleyecek olanların yapabilecekleri farklı yorumlara olanak sağlamak üzere bu yol tercih edilmiştir.

Bu kısmın ikinci bölümünde, adeta bir sentez niteliğinde olmak üzere araştırma sonuçlarından, mülakatlardan, genel profilden kaynaklanan önerilere ayrı numaralar altında teker teker yer verilmiştir.

Araştırmanın sonuna tarafımızdan kapsamlı olarak devşirilmiş bulunan Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde yazılmış, konu ile ilgili eserlere yer veren bir kaynakça eklenmiştir. Bu eserler arasında özellikle Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanmış bulunan "Demokratikleşme ve Yargı Reformu" adlı kitabın önemi vurgulanmalıdır.

Bu araştırmada ceza Adalet Sisteminin sonuncu aşamasını oluşturan infaz konusu yer almamıştır. Bu kanunun ayrıca hukukçu ve penologlardan oluşan uzmanlar heyetince incelenmesi gereklidir ve ülkemiz bakımından bu hüsusta kesin ihtiyaç bulunduğu açıktır.

Çalışma bu şekilde tamamlanarak 20 Mayıs 1996 tarihinde TESEV'e teslim edilmişse de, çeşitli nedenlerle yayınlanması gecikti. Araştırmacılar, 1996 - 1998 yılları arasında "eskimiş" bulunan istatistikleri yenilemek için, ilk başta yapılmış olan kapsamlı çalışmanın yeniden yapılması gerektiğini görerek sayısal tespitler konusunda kısmî düzeltme yapmakla yetinmişler, ancak "öneriler" başlıklı üçüncü bölümü 1997 yılı aralık

ayında tekrar gözden geçirerek 68 kısımdan oluşan yeni bir öneriler paketi hazırlayıp, eseri TESEV'e yayınlaması için tekrar vermişlerdir.

Bu yazının sonunda araştırmanın sonuçları ve önerilerine ilişkin bir özet yer almaktadır. Prof. Dr. Yılmaz Esmer tarafından hazırlanan bu bölümün ülkemiz bakımından çok önemli bir sosyal - hukuki, hatta iktisadi konuda fikir sahibi olabilmelerine yardımcı olmaktadır.

Önsöze son verirken yerine getirilmesi gerekli teşekkür görevlerimiz ve şükran beyanlarımız vardır: Başta anket verilerinin fişlere geçirilmesi hususundaki çabalarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Ahmet Gökçen'e, Yrd. Doç. Dr. Hamide Zafer'e ve bu hizmeti gerçekleştiren diğer hakimlere ve enerji ile yürüten Elif Sipahioğlu'na teşekkürlerimizi sunuyoruz.

TESEV, bu araştırmanın sponsoru olarak gerekli mali desteği sağladığı gibi ayrıca istatistik verilerin aydınlatılması hususunda da yardım sağlamıştır. Bu katkıları olmasa idi bu araştırmaya girişilemezdi, bu nedenle içten teşekkürlerimizi arz ediyoruz. 20 Ocak 1998

Ord. Prof. Dr. Dr. h. c. m. Sulhi Dönmezer
Prof. Dr. Feridun Yenisey

İÇİNDEKİLER

Birinci Kısım:	9
Birinci Bölüm: Genel Kavramlar	9
İkinci Bölüm: Avrupa Ülkelerinde Ceza Adalet Sistemlerinin Temel Özellikleri	15
Üçüncü Bölüm: Ceza Adalet Sisteminin Hızlı Çalışması, Genel Esaslar	21
Dördüncü Bölüm: Gecikmenin Sebepleri	32
Beşinci Bölüm: Gecikmeyi Önlemek Hususunda Tavsiyeler	40
Altıncı Bölüm: Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi	52
İkinci Kısım: Türk Ceza Adalet Sisteminin Profili	57
Üçüncü Kısım:	89
Birinci Bölüm: Araştırma Sonuçları, Yorum ve Değerlendirmeleri	89
I. Soruşturmada (Hazırlık Soruşturmasında)	154
II. Sorsoruşturma (Kovuşturma Evresi)	173
III. Kanunyolları	194
İkinci Bölüm: Hakimlerle Yapılan Toplantılarda Açıklanan Öneriler	204
Üçüncü Bölüm: Araştırmacıların Önerileri	213
A. Araştırma İşlevleri ile İlgili Önerilerimiz	214
B. İtham İşlevleri ile İlgili Önerilerimiz	226
C. Savunma İşlevi ile İlgili Önerilerimiz	238
D, E. Yargılama ve Hüküm ve Kararların Kontrolü İşlevleri ile İlgili Önerilerimiz	241
Özet, Sonuç ve Öneriler	249
Dipnotlar	285
Anket Formu	293
Kaynaklar	313
Endeks	357

*BİRİNCİ KISIM**

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR

Giriş

1. “Adalet Reformu”, deyimi bir süreden beri Türkiye’nin gündemindeki bazı problemleri ifade etmek üzere kullanılıyor: Basın ve TV’de, siyasî çevrelerde, insan hakları sunucuları rolünü üstlenmiş bulunanlar arasında, sık sık, adalet reformundan söz edilmektedir. Ancak çeşitli çevrelerin adalet reformundan anladıkları birbirinden farklıdır; bir kısım çevrelere göre adalet reformunun amacı, hürriyetleri gereksiz kısıtığını iddia ettikleri kanunların değiştirilmesidir. Diğer bir kısım çevreler ise adalet reformunu gerektiren temel neden olarak, işlenen suçlardan bir kısmının faillerinin bulunamamış olmasını, suç faillerini, suçların delil ve eserlerini tespit için kollukça yapıldığını iddia ettikleri kötü muameleleri öne sürmektedirler. Nihayet diğer bir kısım çevrelere göre ise adalet reformu, adalet mekanizmasının ve özellikle ceza adalet sisteminin etkin biçimde işlenmesini sağlayacak bütün tedbirlerin alınması, yasama ve yürütmenin bu hususta gerekli bütün işlemleri gerçekleştirmeleridir.

Bizim görüşümüz ise özetle ve şu suretle açıklanabilir:

Çekişmeleri çözüme ulaştırma, böylece barışı sağlama bakımından toplum içinde işlemekte olan işlevsel (fonksiyonel) sisteminin şekli (resmî) kısmını adalet sistemi oluşturur. Hukuk devletinde veya hukukun üstünlüğünü esas alan devlet sisteminde bu işleve yargı denilir. Demokratik düzen, yargılamanın belirli ilkelere göre yapılmasını ve işlevini yerine getirmesini zorunlu kılar.

Ancak yargılama, hangi ilkelere dayalı olarak yürütülürse yürütülsün,

* Birinci kısım kaleme alınırken yararlanılmış olan eserler bu araştırmanın sonunda yer alan kaynakçada gösterilmiştir.

toplum hayatında mutlaka yerine getirilmesi zorunlu bir işlemdir. Bu işlemin yerine getirilmesini sağlayan sisteme genel olarak adalet sistemi denilir. Bu sistem kendi içerisinde de bir takım alt sistemlere bölünmektedir. Bunlardan birisi ceza adalet sistemidir. “Devletin, adaletin tevziine bu derecede zaman harcamasının, çaba göstermesinin sebebi ülkede barış ve sükûnu sağlamak, sürdürmektir. Değişik ülkelerde geçerli, rasyonel olarak çalışan ve işlevlerini yerine getiren ceza adalet sistemlerinin (CAS) ortak genel hedefi sosyal istikrar ve adaleti korumakla birlikte bireylerin haklarına da saygıyı sağlamaktır.

Adaleti sağlamak temel hedefdir; idealdir. Böyle olunca “Adalet reformu” sözcükleri, maksadı ifade etmemektedir; çünkü adaletin kendisi reforma tabi tutulamaz, ebedî ve ezelidir. Ancak gerçek bir adalete ulaşmak üzere tutulmuş yollar, etkili değilse, hatta sakıncalı ise işte o yolların reforma tâbi tutulması gerektiği söylenebilir. Adalete ulaşmak üzere uygulanan normlar (kanunlar, bütünü ile mevzuat, içtihatlar) yetersiz ise, sakat ise, çağa göre geri kalmış ise “Hukuk reformu”ndan söz etmek gerekir. Sistemi işleten mekanizma (Ceza adaleti bakımından kolluk, savcılık, hâkimler, avukatlar, Yargıtay) gerekli vasıfları taşımıyorlarsa, sistemi işletmek bakımından bir islah yorumu mevcut ise o zaman da “yargı reformu”ndan söz edilmelidir. Ancak her iki reformda da, her iki yanı ilgilendiren işlemlerin birlikte yapılması gerektiği ayrıca bir gerçektir.

Araştırmamızın temel konusu, ceza adalet sisteminin (CAS) etkinliği-dur. Amaç, sözkonusu sistemin Türkiye’de ne derecede etkin olarak çalışmakta bulunduğuna ilişkin bir kısım sonuçları saptamaktır. Her şeyden önce ceza adalet sistemini tanımlayalım, etkinlik kavramından neyin anlaşılması gerektiğini açıklamaya çalışalım.

Ceza adalet sistemi ve işlevleri

2. Uygur dünya ülkelerinde suç teşkil eden kanun ihlallerini aydınlatmak yani suçların faillerini saptamak, delil, eser, iz ve emareleri toplayarak takip makamlarına sunmak, kendilerine sunulan bilgilere ve ayrıca kendisinin toplayabileceği diğer delillere göre yargı otoritesine sanıkları sevk etmek, gönderilen işleri hukuk kurallarına göre çözüme ulaştırmak, böylece verilen hükümleri hukuka uygunlukları yönünden inceleyerek nihai çözüme belirlemek, hükmü kesinleştirmek, kesinleşen hükümlerin içerdiği yaptırımları yerine getirmek, infaz etmekle görevli otoritelerden oluşmuş

ve her aşamada müdafaaya yer veren resmî örgütlenmelerin meydana getirdiği sisteme, ceza adalet sistemi denilmektedir.

Tanımından anlaşılacağı üzere yukarıda belirtilen süreç içerisinde, ayrı aşamalarda, belirli ve kendisine özgü yetkiler kullanan otoriteler yer almaktadır. İşlevsel bakımdan bu otoriteler belirli tipte kararlar almak yetkisine sahiptirler. Bu fonksiyonlar ve fonksiyonlarla ilgili kararlar beş kısma ayrılmaktadır:

- a) Kolluğun araştırma işlevi: İşlenen fiillerden suç olarak nitelendirileceklere ilişkin kararları vermek, bunların faillerini bulmak ve adı geçenleri adalete bildiriş tevdi etmek üzere, yeterli ve gerekli eser, iz, emareleri ve delilleri toplamaktır. Bu işlele tahkikat, araştırma da denilebilir.
- b) Takip veya itham, iddia işlevi: Failler hakkında takibat yapıp yapmamak hususunda karar vermeyi veya olayı mahkemeye sevk edip etmemeyi, bu hususta karar verme yetkisini içerir.
- c) Savunma işlevi: Özellikle kovuşturma (son soruşturma) aşamasında iddia kadar güçlü ve eşit yetkilerle donatılmış hazırlık aşamasında ise iddiaya nazaran kısıtlı bir müdafa işlevi, maddî gerçeğin ortaya çıkartılması için en önemli etmenlerden biridir. Bu işlev CAS'nin işleminde, bütün aşamalarda, hatta infaz aşamasında da yerine getirilir ve etkin olmalıdır. Aşağıda değinilecek "dürüst yargılama" ilkesi, ancak bu koşul ile hayata geçirilebilir.
- d) Yargılama, hüküm verme işlevi: Sanığın sorumlu olup olmadığı hususunda karar vermek ve buna nazaran yaptırımı belirlemek görevini içermektedir.
- e) Verilen karar ve hükümleri denetleme, hataları düzeltme işlevi: İtiraz, istinaf ve temyiz yolları ile yerine getirilmektedir.
- f) İnfaz işlevi: Hükmolunan yaptırımı infaz etmek, yerine getirmek görev ve yetkisini içerir.

Çağdaş uygar ülkelerde bu işlevler esasta sırasıyla kolluk (polis, jandarma), savcılık, sorgu hâkimliği, takibat müdürlükleri, mahkemeler, kanun yolları ve infaz kurumları tarafından yerine getirilmektedir. Ancak işlevlerin bir kısmı değışik otoriteler tarafından da yerine getirilebilmektedir. Sözelimi Türkiye'de özel kolluk kuruluşları vardır; bazı ülkelerde savcılık işlevi kısmen de olsa, polis tarafından, Türkiye'de, üniversite mensuplarının görevlerine bağlı suçlarında olduğu gibi, bazı idarî kuruluş

ve merciler tarafından da icra edilmektedir. Bazı ülkelerde, polis, vehamet arzetmeyen bir kısım suçları doğrudan doğruya mahkemeye sevk edebilmektedir. Hüküm verme fonksiyonu da bazı ülkelerde, az vahim suçlarda polis veya savcılık tarafından yerine getirilmektedir. Bizde ön ödeme uygulamasında olduğu gibi.

Görülüyor ki, CAS örgütlenme şekli itibariyle bütün ülkelerde hemen hemen aynı olmakla beraber örgüt kısımlarının yetkileri bakımından farklılıklar göstermektedir.

3. Böylece belirlediğimiz CAS'i bir nevi enterkonnekte kararlar şebekesidir: Sistem içinde kişilerin bir statüden diğerine geçişi, değişik aşamalarda verilen kararlarla gerçekleştirilmektedir. Bu kararlar ve geçiş maddi ve biçimsel rasyonellik içinde cereyan etmelidir. Kanunların meydana getirilişinde olduğu gibi kanunun uygulanmasında yâni yukarıda açıklanan sistemin işleyişinde rasyonellik esastır. Bunun anlamı şudur ki, rasyonel CAS resmen, yasal kavramlar yanında hukuki temel ilkeleri ve mantığı da kullanır.

CAS'nin yetkilere dayalı kararlar verdiğinden söz etmiştik; anlamı şudur: Sistemde bir aşamada verilen kararlar diğer aşamada verilenleri etkilemektedir. Bu nedenle sisteme enterkonnekte bir şebeke diyoruz. Sistemin rasyonelliği, kararların da rasyonel olmasını gerektirir. Rasyonel karar kavramı, kararın mevcut bilgilere dayalı olmasını ve belirli hedeflere en yüksek derecede ulaşılmasını, bu olasılığı ifade etmektedir.

CAS'nin rasyonelliğini belirlemek hususunda ölçütler:

4. CAS'nin rasyonelliğini belirlemek hususunda üç ölçüt vardır: faydalılık, etkinlik ve meşruluk.

Değişik ülkelerde geçerli sistemler, soyut düzeyde demokrasi, kanun önünde eşitlik ve insancılık ilkelerini esas almaktadır. Rasyonelliğin gereği olan etkinlik, bu temel ilkeleri ve ayrıca belirli güvenceleri ihlal etmemelidir. Bu esas temel çerçevesinde rasyonellik, CAS'nin beş alanında faydalı bir şekilde uygulanabilir. Bu alanlar suç haline getirilecek fiillerin derecesi ve genişliği, usul kuralları, yaptırımlar sistemi, sistemin idaresi (management) ve mağdura ilgidir.

Sistemin Etkinliği

5. CAS'nin etkinliği, çalışmada rasyonellik ve sistemin, yukarıda değinilen rasyonellik lutlerine uygun olarak işlemesi, yüksek nitelikli (kaliteli) bir adaletin gerçekleştirmesi demektir. Bunun için ise sistemin, işlenen suçların müeyyide ile karşılanmasını sağlaması, bu karşılamanın muhakkak, kesin, eşitliğe uygun, kararlı olması ve sistemin en başta, dürüst yargılama esaslarına göre işlemesi demektir. Dürüst yargılama (Milletlerarası hak bildiri ve sözleşmelerinde yer alan insan haklarına ve bu husustaki içtihatlara, ilkelere uyulmalıdır) ve her şeyden önce adalet makul süre içerisinde yerine getirilmeli, nihaif hükme varmalıdır. Süratle alışan bir CAS'i adalete, hiç şüphesiz, büyük katkıda bulunmaktadır.

CAS'nin etkinliğini en st düzeyde sağlamak için yukarıda belirtilen dört nitelik optimal düzeyde elde edilmelidir. Suç işlendikten sonra yakalanma ve yaptırma konu olma ihtimali yüksek derecede bulunmalı, sistem her şeyden önce bunu sağlamalıdır.

Yaptığımız araştırmanın temel amacı, Türkiye'de işleyen CAS'ini bu etkinlik lutleri bakımından gözden geçirmek, tespitler yapmak ve çareler göstermektir.

CAS'nin yüksek nitelikli, kaliteli bir adaleti gerçekleştirmiş sayılması için taşması gerekli özelliklerin, rasyonelliğin sonuçları olduğunu söylemek de mümkündür. Yukarıda aklandığı üzere ceza adaleti müdahalelerinin niteliğini sağlayan çok önemli bir unsur, sistemin olayları zme oluşturmasının makul süreyi aşmayacak derecede süratli olmasıdır. Sistem bütünüyle, kendisine gelen vakayı, suçu böyle bir süre içerisinde sonuca bağlamalıdır.

Sistemin etkinliğini lme bakımından caydırıcı olması da önemli bir özellik teşkil eder. Sistemlerin hem caydırıcı etki yapmasını ve hem de insan hak ve hürriyetlerine saygılı olmasını sağlamak, dürüst yargılama ilkesine tam riayet edilmesi, uyulması ile mümkündür. CAS'nin işleyişinde muhakkaklık, kesinlik ve dürüstlük ilkesine uygunluk konuları Amerika'da ve Avrupa'da kriminolojik araştırmalara konu teşkil ettiği halde, sistemin kendisinin işleyişinde (işletmecilik anlamında) sürat konuları ancak yeni tarihlerde araştırma konusu oluyor. Bu bakımdan tarafımızdan gerçekleştirilen araştırma Avrupa lkelerinde de öncülerden bir sayılabilir.

Sistemin işleyişinde sürat konusunu nc bölümde ayrıca inceleyeceğiz.

6. Araştırmamıza dayalı olarak Türk CAS'inin niteliğini belirlemeden önce, Avrupa ülkelerinde CAS'lerinin ne suretle işlemekte bulunduğu dair bir özeti sunmak istiyoruz. Birleşmiş Milletler 1975 - 1980 döneminde suç trendlerini, ceza adalet sistemlerinin işleyişini, suç önleme stratejilerini tespit etmek üzere devletler arasında bir araştırma yapmıştır. Bu arada Avrupa bölgesine dahil CAS'leri ayrıca ele alınmıştır. Elde edilen verileri temel almak üzere HEUNİ tarafından bir rapor hazırlanmıştır.

Rapor, sistemlerin temel karakteristiklerini belirtmekte ve bir de ampirik bazda sistemlerin nasıl çalıştığını belirtmek üzere istatistik veriler üzerinde yorumlarda bulunmaktadır. Avrupa ülkelerindeki sistemin temel özelliğini belirtmek üzere esas alınan diyagram EK 1 ele alınarak gerekli açıklamalar aşağıda yapılmıştır. Bu kısmın mukayeseli bir araştırma niteliği taşıdığını söyleyebiliriz.

(a) Kanunilik ihlali	- Farkına varılmamış - Kanunu ihlâl olarak manalandırılmamış yorumlanmamış - İhbar edilmemiş
(b) ihbar	- Tescil edilmemiş - Kayda geçirilmemiş
(c) Olayı kaydetme, tescil etme (kolluk tarafından el konulan suçlar)	- Çözüme ulaştırılmamış
(d) Aydınlatılmış olaylar (clearance)	- CAS için uygun sayılmamış vakalar
(e) Bilinen şüpheliler	- Diğer otoriteler tarafından, resmîyet dışı meşgul olunmuş veya vazgeçilmiş (waived) olaylar
(f) Savcılık	
(g) Karar ve hüküm	- Şikâyetten vazgeçilmiş
(gg) Mahkemeler	
(h) İnfaz	

EK 1: Diyagram

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA ÜLKELERİNDE CEZA ADALET SİSTEMLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Sisteme Fiillerin Girişi veya Sistem Dışında Kalışı

7. Sistemin işleyişini açıklama bakımından sisteme giren veya belirli sebeplerle sistem dışında kalan fiilleri belirlemek gerekir.

Ek1 olarak sunduğumuz diyagram¹ olayların yani fiillerin ceza adalet sistemi içerisindeki geçişlerini göstermek üzere meydana getirilmiştir. Ayrıca bu diyagram bazı olayların sisteme girip girmediklerini de belirlemektedir. Olayların, fiillerin önemli bir kısmı ya sisteme hiçbir zaman girmemekte veya sistem dışına kanalize edilmektedir.

Diyagramın (a), kısmında gösterildiği üzere suç teşkil eden olayların bir kısmı sisteme hiçbir zaman girmemekte, bilinmemekte veya ilgililerce suç olarak yorumlanmamakta yahut suça hedef olanlar veya başkaları suçu ihbar etmemektedirler. Bu gibi hallerde olay, çok kere, resmiyet dışı olarak çözülebilmektedir.

8. Diyagramın (b) kısmında suçların, polise veya otoritelere bildirilmiş olanları dışında büyük bir kısmının ihbar edilmediği gösterilmiştir. Viktimizasyon araştırmaları bunların ne kadar yüksek miktarlara ulaştığını ve artık istatistik bakımdan normal sayılır hale geldiklerini gösteriyor. Özellikle vergi kaçırmak ve tehlikeli araç kullanmak gibi mağdursuz suçlarda, ferden suçta mağdur hale gelmiş bulunanlar mevcut olmadığından ihbar çok aşağı miktarlarda kalmaktadır.

Açıklanan sebeplerle devletin malî nitelikte yararlarını ihlâl eden suçlar çok nadir olarak özel kişiler tarafından ihbar edilir: sözkonusu suçların meydana çıkarılması için gözlem ve soruşturmanın ayrıca ve özel biçimde örgütlendirilmesine ihtiyaç vardır. Avrupa araştırmalarına göre ihbar bakımından kesin olan etmenler mağdurun suçu değerlendirdişi ve ihbarda bulunmanın masrafı ve faydalarıdır.

Diyagramın diğer kısmında ihbar edilmemiş olan fiiller yer alıyor. Bu fiiller, elbetteki, kolluk tarafından kayda alınmamakta, istatistiklere geçirilmemektedir. Polisçe kayda alınmış, tescil edilmiş suçlar çok çeşitli haber kaynaklarından veya doğrudan doğruya polis tarafından tespit edilmektedir. Bu alanda yapılmış araştırmalar kişilere karşı işlenen suçların %90'nının, onlar tarafından ihbar edildiğini gösteriyor. Buna karşılık, ekonomik suçların ve uyuşturucu madde suçlarının meydana çıkarılması, proaktif polis stratejilerine ve taktiklerinin etkinliğine bağlıdır.

İhbar edilen fiillerin veya olayların suç olarak işleme tabi kılınması veya suç sayılmaması, suç sayılsa da konunun resmen veya resmiyet dışı çözüme ulaştırılması hususunda kolluk uygulamaları bakımından ülkeler değişik politikalar izlemektedirler yani kolluğun bu husustaki takdiri değişik dereceldedir. Ama her ülkede aşağı veya yukarı derecelerde olsa da kolluk, bir taktir yetkisi kullanmaktadır. Bu yetki bazen hukukî olmakta ve çok kere fiilî nitelik görülmektedir.

9. Diyagramın (d) kısmına gelince: bu kısımda olayı aydınlatma oranı, ikinci Birleşmiş Milletler araştırmasındaki tarife göre polis veya başka bir otorite tarafından bir yıl içinde tespit edilmiş veya belirli sanıklara veya şüphelilere atfedilmiş olan fiillere ilişkindir; hem fiil tespit edilmiş ve hem de fail belirlenmiş olacaktır. İnterpol ise şu tarifi vermiştir: Polis tarafından aydınlatılmış olaylar sayısının polisçe bilinen olaylara göre yüzdesi aydınlatma oranını teşkil eder. Dikkat edilmelidir ki, işlenen suçların türü olayın aydınlanması bakımından da etkin oluyor.

10. Diyagramın (e) kısmına gelince: başarılı kolluk araştırması suçu işleyen kişinin meydana çıkarılmasını sağlar. Müessir fiil, trafik ve benzeri suçların ve vergi kaçaklığı suçlarının failleri suçu işledikleri sırada belirlenirler. Diğer hallerde ise suç başta polisin araştırma yapmak hususundaki becerisi gelmek üzere, arama, kişilerden bilgi alma, suçun mağdurla-

rı veya suça tanık olanlar tarafından bildirilir. Polisin yararlandığı diğer bir takım kaynaklar da vardır: Karmaşık olaylarda soruşturma çok uzun bir sürecin neticesi olabilir: Bir suçun işlendiğinden haberdar olan polis, potansiyel şüphelilerin bir listesini yapacak ve bunun içeriği soruşturma süresince azalacak veya çoğalacaktır. Listeye dahil kişilerin ifadeleri tanık veya polise bazı bilgiler verebilecek kimseler olarak alınacaktır. Bunlardan ancak az bir kısmına hazırlık soruşturmasının kendileri aleyhine yürütüldüğü bildirilecektir.

11. Diyagramın (f) kısmına gelince: zan altında bulunan, bir suç işlediği için takip ve itham edilen kişiler hakkında, takip sırasında alınacak çeşitli türden kararlar vardır. Bunlar arasında iki kategori özellikle anlamlıdır:

Birinci kategori kararlar, kişinin suçluluğu hakkında henüz bir sonuca ulaşılmadan alınmış olanlardır.

İkinci neviden olanlar ise, usul işlemlerinin konusu olan kişileri, suçların olası failleri olarak usulün bir aşamasından diğerine veya sistemlere nakleden veya olayı nihaî olarak kapatan kararlardır:

Birinci kategori kararlar arasında en önemlisi tutukluluktur. Bu karara, ekseriya polis tarafından gözaltı edilme dönemi ön gelmektedir. Avrupa ülkeleri arasında gözaltı edilmenin azamî süresi ve bu emri verecek otoriteler bakımından kayıt ve koşullar vardır. Bazı ülkelerde bu süre 24 veya 48 saattir. Diğer bazı ülkelerde ise çok daha fazla olabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu sürenin adlî bir otoritenin kendisinin şüpheliyi görerek alacağı bir kararla dört günü aşan bir süre de olabileceğini kabul etmiş bulunmaktadır.

Sürenin sonunda şüpheli serbest bırakılmalı veya yetkili otorite tarafından tutuklanmalıdır. Bu otorite sistemlere göre savcı, soruşturmayı yapan hâkim veya mahkeme olabilmektedir. Tutukluğun sebepleri, süresi bakımlarından ve diğer çeşitli yönlerden ülkeler arasında yine farklar vardır.

Tutuklu bulunan kişilerin, hapis cezası çekenlere göre oranı ülkelere göre değişiktir. 1 Şubat 1984 itibariyle Türkiye'de hapis cezasını çekmekte bulunan 76.258 kişi vardı. Bu oran bütün Avrupa ülkelerinin en yükseği idi; tutuklu oranı ise %40,8 idi. İtalya'da oran %73,9 idi. Fransa'da ise %51,9 olmuştur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ikinci kategori kararlar, şüphelinin statüsü-

nü değiştiren işlemlerdir: Bu kararlardan bazıları suçlara nispetle alınır ve sanığı etkiler; sanık aleyhine bazı ithamları dūřürür veya bunların yerine başka ithamları ikame eder. Dięer bazı kararlar ise sanığı daha derin tarzda etkilemektedir. İlk olarak, failin suçu işlemediğinin veya suçun işlenmediğinin anlaşılması üzerine usul işlemleri bütünüyle dūřürülebilir veya sanığı itham için yeterli delil olmayabilir. İkinci olarak kiři fail değil ve fakat yardıma muhtaç bir kimse olarak tavsif edilmiş bulunabilir. (Akıl hastalığı, uyuşturucu iptilâsı, alkol bağımlılığı içinde bulunan kimseler gibi.) Böylece kiři, CAS'inden tıbbî, eğitimsel, sosyal yardım gibi sistemlere gönderilmiş olabilir. Fail, CAS içinde de kalabilir ve fakat aleyhindeki usul işlemleri ertelenmiş olabilir. Bu aşamada da hükümden önce diğer bir takım işlemler polis veya savcı tarafından emrolunabilir.

12. Diyagramın (g) kısmına gelince: Bu aşama bir dosyayı kapatmak üzere otoriteler tarafından alınan nihaî kararları ve özellikle hükümlenacak yaptırımın seçimini içermektedir.

Avrupa da geçerli CAS'leri, değişik kanun uygulama otoritelerine veya adlî otoriteye tanınan yaptırma hükmetme yetkileri itibariyle birbirinden çok farklıdırlar: Dosyaya nihaî kapatacak karar, usulün daha doğrusu CAS'inin çeşitli aşamalarında, (meselâ İngiltere'de polisin işi tevbih ile bitirmesinden mahkemece verilen hapis cezasına kadar) verilebilmektedir. Polis bazı ülkelerde değişik seçenekleri kullanarak bir suç olayını resmen veya resmiyet dışı sonuçlandırabilmektedir.

Belçika, Fransa ve Hollanda'da önödeme (veya pazarlık), resmî, şeklî ceza adaleti uygulamalarına bir seçenek olarak, geniş şekilde kabul edilmiştir ve uygulamada en geniş ölçüde olarak trafik suçlarında, beyaz yaka suçlarında kullanılmaktadır. Hatta cünha derecesindeki suçlarda da önödeme sözkonusudur. Oysa yeni TCK tasarısının önödemeyi genişletmesi, bazı çevrelerde tepki ile karşılanmıştır.

Yasallık sistemini (Savcının dava açmasının mecburiliği) uygulayan ülkelerde kolluğun müeyyide uygulama yeteneği azdır. Ancak örneğin, Federal Alman Cumhuriyetinde, 1970'lerden itibaren küçük trafik suçları dekriminalize edilmiş ve o tarihten itibaren Ordnungswidrigkeiten'ler uygulanmaya başlanmıştır; polis trafik suçlarına (Verwarnungsgeld) adı verilen ödeme emirlerini göndermekte ve bunların miktarları 40 marka kadar çıkmaktadır. Daha ağır fiiller idarî trafik otoritelerine gönderilmek-

tedir. Bunların bin marka kadar ceza vermek yetkileri vardır. Ayrıca sürücü ehliyetini bir aydan üç aya kadar iptal edebilirler. Tipik olaylar, kırmızı ışıkta geçmek, alkolün etkisi altında araç kullanmak, tehlikeli araç kullanmak, hız sınırlarını aşmak ve benzeri hallerdir.

İsveç ve Fillandiya'da da yasallık sistemine sıkı bir şekilde riayet olduğu halde bazı durumlarda polisin sabit bir para ödenmesi suretiyle bir kısım hafif suçların dosyalarını kapatması kabul edilmektedir. Ancak bu gibi hallerde sanık olayı mahkemeye göndermek olanağına da sahiptir.

Bazı ülkelerde, meselâ Finlandiya'da, polis amirleri savcı olarak hizmet verebilmektedirler. İngiltere'de de savcılık işlevi, kamu takipçisi direktörü tarafından yürütülüyordu; ancak bu ülkede de adliyenin bir parçası olarak ayrı bir savcılık makamı yeni kabul edilmiştir. İngiltere'de, uzun süre savcılık makamı mevcut bulunmamış, suçtan dolayı takibat herkes tarafından yapılabilmiş, polis de birey sıfatıyla takibatta bulunmuştur. Bu sistem yetersiz görülünce 1879 da bir takibat müdürlüğü ihdas edilmiştir. 1979 da Kıralî ceza Usulü Komisyonu, Polis tarafından açılacak dosyaları kabul edecek bir savcılık makamını önermiştir. Savcılık polisten gelen dosyaları inceleyecek ve zayıf görünen iddia ve ithamları ayıklayacak idi. Böylece oldukça düzgün bir Kanun 1985 yılında yürürlüğe konuldu ve 1985' de bir kanun ile Kıralî Takibat Servisi oluşturuldu.

13. Diyagramın (f) kısmı: Avrupa ülkelerinde iş savcılığa geldiğinde bu makamın karar vermek hususunda daha geniş seçenekleri vardır; yetki, özellikle maksada uygunluk sisteminin uygulandığı ülkelerde geniştir. Ön ödeme uygulaması kural haline gelmiş gibidir.

İsveç'de, hafif suçlarda, olayın karmaşık olmaması, yüksek kamu yararı bulunması, şüphelinin sorumluluğunun aşikâr olması gibi hallerde para cezasına hükmedilebilmektedir. Trafik suçlarında ve hafif suçlarda bu uygulamaya başvurulmaktadır.

Federal Almanya'da 1975'den beri savcı, yasallık ilkesine rağmen, sanığı bazı koşullara tâbi tutmak suretiyle dosyayı kapatma kararı alabilmektedir. Bu şartlar arasında bazan binlerce marka kadar yükselen para cezaları vardır. (Keza kamu için yararlı hizmet vermek ve başka hayır işlerinde çalışmak, evlilik dışı çocuklara nafaka ödemek gibi.) Bu seçenekler özellikle trafik suçlarında uygulanmaktadır.

14. Mahkemelere gelince: Ülkelerin kabul etmiş buldukları adlî sistemlere göre, bazen muhakeme, mahkeme benzerleri olarak adlandırılabilircek kurumlarca da yerine getirilmektedir. Hafif suçlarda uzlaştırmacılara da yer verilebilmektedir. Özellikle şahsî ilişkilerden kaynaklanan komşuluk ihtilâfları sonucu hakaret, müessir fiiller gibi. Ülkeler bazan, aynı hedefe ulaşmak üzere, değişik, birbirine benzemeyen normlar veya uygulama biçimleri kullanmakta ve böylece CAS' ni boşaltmaya çalışmaktadırlar. Mesela Fransa'da savcılık failin kusurunun çok küçük ve meydana gelen zararın da çok önemsiz olduğu hallerde, fiilen dava açmamaktadır. Rusya'da bu gibi hallerde fiilin suç teşkil etmeyeceği hususunda Kanunun 79. maddesinde hüküm vardır.

Bu bakımdan sosyalist ülkelerde arkadaş mahkemeleri vardı. Federal Alman Cumhuriyetinde (Schiedsmann) mahkemede mağdur, özel bir savcı gibi suçluyu itham etme imkânına sahiptir.

İş mahkemeye geldiğinde de bazı ülkelerde pazarlık suretiyle (bargaining justice) ihtilâf çözüme ulaştırılmaktadır.

Duruşmaya başladıktan sonra da seçenekler, genel olarak, sınırlıdır. Ancak bu ileri aşamada bile resmen, şeklen hüküm vermekten sakınılabilmektedir. Özellikle takdire yer veren ülkelerde durum böyledir. Yasallık ilkesini uygulayan ülkelerde bile belirli bir takım istisnalar kabul edilmiştir.

Böylece Avrupa ülkelerinde uygulanan ceza adalet sistemlerinin nasıl işlediği hususunda bir özet vermiş bulunuyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA ADALET SİSTEMİNİN HIZLI ÇALIŞMASI, GENEL ESASLAR

Giriş

15. Yukarıdaki bahislerde ceza adalet sisteminin etkinliği ve dolayısıyla niteliği (kalitesi) üzerindeki unsurlara ve ölçütlere değinilmiştir. Suç karşılığı yaptırımın muhakkaklığı, kesinliği, sistemin, işleyişinde dürüstlüğü, genel ve özel caydırma hususundaki etkilerini keşfetmek üzere, özellikle Amerika'da ve Avrupa ülkelerinde bir hayli araştırma yapıldığı halde, hızlı çalışmanın etkisine ilişkin olarak ancak yakın zamanlarda bazı incelemelere girişilmiş ve meselâ süratli yargılama ile yaptırımların etkinliği arasındaki ilişkinin tespitine çalışılmıştır. Bu araştırmalar, özellikle, sistemin işleyişindeki gecikmelerin nedenlerinin saptanmasına yönelik olmuştur.

Sosyal bilimcilerin bu konuya ilgisi ise çok yenidir. Gecikmeyi giderecek tedbirler, usul kuralları üzerinde ise Avrupa çapında araştırmalar çok sayıdadır.

Gecikmenin sakıncaları

16. Ceza adaletinin vasfı bakımından hızlı yargılama, süratle yani makûl süre içerisinde olayı çözüme ulaştırma büyük önem taşır. Geciken adaletin bireysel, toplumsal etkileri, masrafları ötedenberi vurgulanmaktadır. Buna karşılık ceza adaletinin yerine getirilmesinde gecikmenin gerçekten bir problem teşkil etmediği hususunda görüşler de vardır: Gecikmenin CAS'inin değişik basamaklarında karar verecek olanlara daha fazla düşünme imkanı sağlayacağı, böylece kararların daha isabetli ve nitelikli ve

bazı hallerde sanık bakımından faydalı olacağı, gecikmenin zaman aşımının gerçekleşmesine sebebiyet verebileceği, sanığın savunma haklarına saygı göstermenin zorunlu olarak gecikmeyi sonuçlayabileceği öne sürülmüştür.

Aslında gecikmenin değerlendirilmesi hususunda öne sürülen görüşler, kişilerin kendilerine özgü ceza felsefesi ile de ilgilidir.

Hiç kuşku yoktur ki, fail, suçu işleyip işlememek arasında seçimini yapar ve karar verirken ceza adaleti müdahalelerini önemli bir etmen olarak gözönünde bulundurur. Geciken hükümler, ceza adalet sistemine olan güveni azaltacak, ülkemizde misallerine rastlandığı üzere, adaletin yerine getirilmesini bizzat suç mağdurları veya yandaşları sağlamaya çalışacaklardır. Zira, halk olsun, suçu işlediği iddia olunan şüpheli, sanık veya mağdur olsun, kendilerini bir yanından ilgilendiren suç olayının süratle neticelendirilmesini istemek hakkına sahiptirler. Özellikle sanığın dürüst ve süratli yargılanma hakkı vardır. Bu hak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde belirtiliyor ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin muhtelif kararları ile de vurgulanıyor. Gecikme, masumun üzerine atılan iddiadan, ithamdan kurtulmasını geciktiriyor ve ızdırabının sürüp gitmesine neden oluyor; Sorumlunun cezasının yani yaptırımın uygulanmasının tâalike sebebiyet veriyor. Böylece cezanın genel ve özel caydırıcı etkisi yok olmakta “geciken adalet, reddedilen adalet” “justice delayed, justice denied”. Fransızca’da da “justice relative, justice fautive” denilmektedir. Gecikme ceza adalet sisteminin itibarını, güvenilirliğini de tahrip etmektedir; takibat sulanmakta, tanık ve mağdurlar bıkmakta, ilgi kaybolmakta ve dolayısıyla zaman içinde insanlar, adaletin yerine getirilmesi için sistemle işbirliği yapmaktan, çeşitli vesileler uydurarak, kaçınmaktadırlar. Gecikme ayrıca tehlikeli suçluların serbest kalarak yeni suçlar işlemelerine neden olmakta şüpheli veya sanık tutuklu ise, bütün hakları ihlâl edilmiş olmakta ve bazen adı geçenin ve ailesi bireylerinin mahvına bile sebebiyet verilmektedir.

Bizdeki tarihçe

17. "Ceza Adalet Reformu" konusu 24 - 26 Şubat 1972 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü tarafından ele alınmıştır. (Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü yayınları Numara 15.) Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Sempozyuma sunduğu raporda (s.g. Eser. s.1 ve son) ceza adaletinde, yalnız Türkiye'de değil ve fakat diğer dünya ülkelerinde de bir krizin yaşandığını, suç artışı dolayısıyla CAS'ının görevini yerine getiremez hale geldiğini, kriz karşısında değişik ülkelerde ve özellikle Amerika'da komisyonlar kurulduğunu açıkladıktan sonra krizin kimilerince yapısal, bazılarınca ise konjonktürel telakkî edildiğini belirtmişti. Raporun izleyen kısmında her iki yönden problemin açıklanmasına çalışılmış, krizin sosyal neticelerine değinilmiş ve ceza davalarının gecikmesinin krizin aslı görüşünü oluşturduğuna işaret ile sebepleri açıklanmış ve bu arada mahkemelerin teknik araçlarla donatılması, kolluk faaliyetlerinin etkinliğinin sağlanması konuları üzerinde önemle durulmuştur.

Marmara Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer ve Prof. Dr. Feridun Yenisey'in proje yürütücülüğünü yaptığı ve 1991 öncesine ait 1105 dosyanın incelendiği bir "dosya analiz" çalışması yaptı. Bu çalışmanın raporu 30 Kasım 1994 tarihinde uygulamacılarla yapılan değerlendirme toplantısına sunuldu. Bu toplantıya katılan TESEV yetkilileri, yapmayı planladıkları adalet reformu konulu çalışma için aynı ekibi vergi ve idare hukuku ile güçlendirerek göreve çağırdılar. Marmara Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yapılmış bulunan bu ilk çalışmanın sonuçlarının, raporumuzla mukayese amacıyla Kunter-Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku Kitabının 10. basısında yayınlanmıştır.

Bu arada, Adalet Bakanlığınca, Türkiye'de Demokratikleşme ve Yargı Reformu Konusunda kapsamlı bir çalışma yapılmış ve kanun teklifleri hazırlanmıştır. Metinler iki cilt halinde ve (Demokratikleşme ve Yargı Reformu) başlığı altında yayınlanmıştır.

Aşağıda söz konusu Kanun Tekliflerinin niteliğini yaratan kısa bilgiler verilmiştir.

a) Adliye Mahkemeleri ile Üst Mahkemelerin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı:⁽²⁾ Bu tasarı ile adliye mahkemelerinin kuruluşu

düzenlenmekte ve Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, İzmir, İstanbul, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Trabzon, Van ve Zonguldak illerinde üst mahkemeler kurulmakta idi. Üst mahkemelerin görevleri incelendiğinde, bunların temyiz mahkemesi görev ve yetkisine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Böylece bölgesel temyiz mahkemeleri yaratılmak yolu seçilmişti. Üst mahkemelerden ayrı olarak bir de Ankara'daki Yargıtay'ın konumu muhafaza edilmekte idi. (1999 yılında kurulan bir komisyon bu konuda yeni bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Üst mahkemeleri kuran bu kanun tasarısına dayalı olarak yeni CMUK tasarısına da hükümler eklenmiştir. Her iki tasarı inceleme aşamasındadır.)

b) 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı:⁽³⁾ Bu tasarı ile CMUK'da muhakemeyi hızlandırmaya yönelik olduğu anlaşılan bazı değişiklikler önerilmekte idi. Bunun yanısıra kurulması önerilen üst mahkemelerin uygulayacakları usul hükümleri 304a, 304b, 304c, 304d vs maddeler şeklinde CMUK'a dahil edilmekte idi. 1992 yılında CMUK reformu sırasında getirilen bazı maddelerde tekrar değişiklik yapılmış olması da ilginçtir. (Bu konuda (a) fıkrasına bk.)

c) Bazı Kanunlardaki Cezaların İdari Para Cezasına Dönüştürülmesine Dair Kanun Tasarısı:⁽⁴⁾ Bu tasarı ile 157 adet kanunda yer alan çeşitli cezalar idari para cezasına çevrilmektedir. Prensipten, mahkemelerin iş yükünün azaltılması bakımından, gerçek suç eylemi niteliğini taşımayan suçları Ceza Kanunlarından çıkartarak bu konuda idari para cezası uygulamasına geçilmesi yerindedir. Ancak insan hakları açısından meseleye yaklaşıldığında, 'idari para cezası muhakemesinin' sanık haklarını koruyan ve devletin yetkilerini belirten bir şekilde kanun ile düzenlenmesi gerektiği kuşkusuzdur. Bu nedenle idari para cezasına dönüştürmekle birlikte, bu konuda bir usul kanunu hazırlanması şarttır. ⁽⁵⁾

d) 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı:⁽⁶⁾ Karşılıksız çek vermenin dolandırıcılık olarak cezalandırıldığı aşamadan sonra çıkartılan 3167 sayılı kanun Türk adliyesini önemli bir şekilde iş yükü altına sokmuştur. Asliye mahkemelerinin hemen hemen çalışamaz hale gelmesine yol açan çek dâvaları önerilen yeni hükümlerle bir çözüme bağlanmak istenmekte idi. Bu konuda hazırlanan değişiklik tasarısı TBMM'dedir.

e) 5680 Sayılı Basın Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı: ⁽⁷⁾ Kişi hak ve özgürlüklerini kullanma açısından belli kurallar vardır. Haklar kanun ile sınırlandırılabilir. 5680 Sayılı Basın Kanununda yapılması önerilen değişiklikle basının haber kaynağını açıklamaya zorlanmayacağı kuralı getirilmekte ve haber ile ilgili belgeleri teslim etmemesi kabul edilmekte ve tanıklıktan çekinme hakkı sahibi olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra 33. maddede yapılan değişiklikle kişilik haklarına bir korunma getirilmekte ve bazı suçların mağdurları ve 18 yaşını doldurmamış suç fail ve mağdurları ile ilgili olarak onların okuyucular tarafından tanınmaları sonucunu doğuran haber yazı ve resimlerin yayınlanmasına yasak getirilmektedir. Kanaatimizce ayrıca duruşmalardan medya eli ile naklen haber verilmesi de, Almanya'da olduğu gibi yasaklanmalıdır. Türkiye'deki büyük tiraj basınının, bilinen mali gücü nedeniyle fiillerin cezalarının TCK 119 maddesi uyarınca önödeme veya ertelemeye tabi tutulması cezaları tamamen etkisiz hale getirmektedir.

f) 1136 Sayılı Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı: ⁽⁸⁾ Savunmanın bağımsız yargının bütünleyicisi olduğu düşüncesi ile avukatlık mesleğinin en iyi bir şekilde yapılabilmesi ve uzmanlaşmaya önem verilmesi bakımından kanunda köklü değişiklikler önerilmektedir. Birinci maddede yapılması istenen değişiklik avukata yargının bağımsız bir unsuru statüsünü verme amacını taşımaktadır. Tasarının üçüncü maddesi ile de avukatlık mesleğine girmek için sınav şartı yeniden getirilmektedir. Kanaatimizce, yüksek mahkemelerde ve özellikle Yargıtay'da avukatlık yapabilmek için daha yüksek standartlar aranmalı ve meslek içi eğitim seminerlerine devam mecburiyeti konulmalıdır. (Avukatlık Kanunu Tasarısı halen TBMM'dedir.)

g) Uzlaştırma Kurullarının Kuruluş, Görev ve Yetkilerine Dair Kanun Tasarısı: ⁽⁹⁾ Kişilerle idare arasında özel hukuk ilişkilerinden doğan, konusu para alacağı olan ve adliye mahkemelerinin görevine giren uyuşmazlıkların uzlaştırma yolu ile çözülmesi önerilmektedir. Halen uygulanmakta olan futbol federasyonu tahkim kurulunun çalışmaları gözönünde tutulacak olursa, mahkemeye gidecek olan işlerin sayıca azaltılması bakımından faydalı bir tasarı olduğu mütalaa olunur.

h) İcra ve İflas Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı: ⁽¹⁰⁾ İcra İflas Kanununun günümüzde değişen ekonomik ve sosyal koşullara uygun bir şekilde değiştirilmesi önerilmek-

tedir. Alacaklı ve borçlunun zıt menfaatlerinin bağdaştırılması, kanundaki boşlukların doldurulması ve bu şekilde kötü niyetli kişilerin bu boşluklardan yararlanma teşebbüslerinin önlenmesi amaçlanmaktadır. (Halen, Adalet Bakanlığı'nda bir komisyon bu konuda çalışmaktadır.)

i) İş Mahkemelerinin Kuruluşu Görevleri ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun Tasarısı:⁽¹¹⁾ Ülkemizde 1950 yılında kurulan iş mahkemeleri her yerde kurulamamış, iş dâvalarının yoğun olduğu yerler tercih edilmiştir. Tek hâkimli mahkeme esasına göre kuruluş önerilmektedir. İş mahkemelerinin görev alanı genişletilmekte, hâkime kendiliğinden delil toplama olanağı sağlanmaktadır.

j) 6570 Sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı: Tasarı ülke çapında uygulanabilen ve objektif kriterleri olan ve ekonomik verilerden yararlanan bir kira tespit komisyonu oluşturmaktadır. Bu komisyon aylık ve yıllık kira artışlarını her yıl mart ayı sonuna kadar tespit ve ilan edecektir.

k) 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına ve Kanuna Toplu Yapı ile İlgili Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı:⁽¹²⁾ Çok sayıda bağımsız bölümü kapsayan büyük blok inşaatların yapılması ile kat mülkiyeti kanununda öngörülmüş olmayan problemlerin ortaya çıkması üzerine, toplu yapı uygulamasına paralel yeni kurallar önerilmektedir.

l) Hukuk Yargılama Usulü Kanunu Tasarısı:⁽¹³⁾ 1927 yılından beri yürürlükte olan 1086 sayılı "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu"nda parça parça değişiklikler yapılmışsa da bundan olumlu sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine yeni ekonomik ve sosyal koşullara uygun bir tasarı hazırlandığı ifade edilmektedir. Böylece dâvaların süratle sonuçlandırılması amaçlanmakta, adliye mahkemeleri ile üst mahkemelerin kuruluş ve görevleri hakkında kanun tasarısı ile ilgili hükümlere paralel olarak bir takım yeni düzenlemeler önerilmektedir. (Bu hususta konuda halen bir komisyon çalışmaktadır.)

m) İl İdaresi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı: Yürürlüğe girdiği 1949 yılında, güçlü ve disiplinli bir il yönetiminin oluşturulmasına imkan veren bu kanun, zaman içerisinde ortaya çıkan çeşitli nedenlerle ihtiyacı karşılayamaz hale geldiği için değiştirilmek istenmektedir. Özellikle örgütlü suçluluğun boyutları karşısında bu yeni suç tipine karşı giri-

şilen mücadelede mevzuatta yetki boşluklarının bulunduğu saptanmıştır. Tasarı buca teşkilatını kaldırmış ve mülki idare amirlerinin önleyici zabıta görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir.

n) Ceza İnfaz Yasası: Cezaların ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesine, ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülerin korunmasına ilişkin kanun tasarısı: İnfaz konusu ülkemizde kanunla düzenlenmemiştir. Cezaevindeki hükümlünün kısıtlanmış olan hürriyet hakkı dışındaki haklarının sözleşmelere uygun bir şekilde kullanılması açısından yasal düzenleme şarttır.⁽¹⁴⁾ (Bu konuda Adalet Bakanlığında bir komisyon çalışmaktadır.)

Yukarıda (b) bendinde gösterilen değişiklikler saklı kalmak üzere bu kanunların hiç birisi henüz kanunlaşmamıştır.

Sürat tek hedef olamaz

18. Suçların tâkibi ve hükme bağlanmasını, “her ne bahasına olursa olsun hızla sonuçlandırmak” da izlenecek bir hedef, olamaz. Davaların sonuca bağlanmasını çok kısa sürelerle bağlamak bazen adaletten fedakarlık etmek anlamına gelebilir. Adaletin yerine getirilmesinde mutlaka aşılması zorunlu basamaklar vardır. Bu basamaklardan birinden diğerine geçilmesinde zorunlu zaman süreleri de vardır. Bunlar gereksiz aşıldığında gecikme sözkonusu olabilir. İşlenen bir suçun kolluk tarafından aydınlatılmasından itibaren sistemin içerdiği basamaklar (yapısal unsurlar) sırasıyla aşılarak kesin hükme ulaşılmasına kadar geçen zaman süresi yani suçun failinin yakalanması ile kolluk tarafından yapılan işlemler sonucu işin savcılığa intikali üzerine gelen evrakı okumak, iddiayı hazırlamak, sonra işin mahkemeye nakli, yargılama celselerini örgütlemek, yargılama, hüküm, hükmün kesinleşmesi süresi için geçirilmesi zorunlu olan normal zaman süresini, çeşitli basamaklarda aşan gereksiz zaman kayıpları gecikme olarak tanımlanabilecektir.

Gecikmenin tanımı

19. Gecikmenin tanımı hususunda yazarlar ve araştırmacılar arasında farklılıklar vardır: Mukayeseli kanunlarda bu hususta, sistemin “uygun süre içerisinde” veya “gecikmeye yer bırakmaksızın” gibi müphem, klişe ibareler kullanılmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında ise, dava-

nın “mâkul süre” içerisinde bitirilmesinden söz edilmekte ve sürenin itham ile başlayıp hüküm ile sona ereceği belirtilmektedir. Mahkemeye göre “mâkul süre” olayın karmaşıklığına, tarafların ve mercilerin davranışlarına göre belirlenir. Yargılanması yapılan olayın hükme bağlanmasında orantısız, haddini aşan gecikme; mâkul süreyi aşan gecikme olarak telakki edilmelidir. Eckle olayı (3/1981/42/67/). Bu dava 17 sene sürmüştü.

Dikkat edilmelidir ki, bu içeriği müphem deyimler karşılığı olarak süreler bakımından gerekli cevap verme yükünün, davalı devlete ait olduğu mahkeme kararlarında ifade edilmektedir. Mahkemelerin iş yükleri nedeniyle zorunlu gecikmeler meydana gelse bile, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre mâkul süreyi aşmamak yine de zorunludur. Devlet gerekenleri yaparak, davaların mâkul süreler içinde bitirilmesini sağlayacak her türlü tedbiri almak, işlevleri yapmak mecburiyetindedir. Hemen açıklayalım ki, tür tanımlar kriminolojik ve sosyolojik analizler bakımından tatmin edici değildir.

AİHM 26 Ekim 1988 tarihli ve No. 249-B, § 23 sayılı Portekiz’e karşı Martins Moreira kararında bu hususta şöyle demektedir: “Mercileri, ulaşılması istenen amaçlara uygun ve 6-1. maddenin gereklerini yerine getirmeyi mümkün kılacak vasıtalarla donatmak Devletin yükümü içindedir. Her halde adlî usuller hakim tarafından uygulanacağından davanın hızlı biçimde sona erdirilmesini sağlamak onun görevi içindedir.” Böylece Devletin burada netice sorumluluğu vardır. “Mahkemeler o suretle örgütlendirilmelidirler ki, bu sorunları yerine getirebilsinler”.

Makul süre içerisinde yargılanma hakkı bazı devletler anayasalarında da belirtilmektedir. Alman Anayasa Mahkemesi de değişik kararlarında “adaletin tevziinde gecikmenin, vatandaşın dürüst ve yasal yargılanma hakkını ihlâl ve uzun usul işlemlerinin suçluyu davanın bir objesi haline getireceğini ve onun anayasal haklarını ihlâl edeceğini” beyan etmektedir. Görülüyor ki, bütün bu kararlarda da gecikmenin kendisi hakkında doyurucu bir tanım yoktur.

Yapılan bazı amprik araştırmalarda da istikrarlı bir ölçü ortaya çıkarılamamaktadır: Mutad olgulara göre anormal veya “kabulü mümkün olmayan bir zaman süresi”, “yargılama konjenksiyonu”, “olayı çözmede abartılmış, sınırı aşan zaman”, ölçüleri kullanılmaktadır. Bütün bu tanımlamaların doyurucu olmadığı meydandadır. Sözgelimi, normal ve anormal zaman fasıllarının neden ibaret bulunduğu da tam olarak izah edilememektedir.

Biz Feltes'in yaptığı tanımlamaya katılıyoruz: "suç olayını sonuca yani kesin hükme ulaştırmada ve kanuna göre uygulanan usulden, Anayasadan kaynaklanan haklar ve sanığın, mağdurun ve tanıkların diğer hakları gözönünde bulundurulmak suretiyle ceza adalet sisteminin işleyişi, zorunlu olarak gerektiğinden fazla zaman aldığına, ilgili usul gecikmiş sayılır veya mâkul süreyi aşmış olur". O halde gecikme verimsiz "bekleme zamanlarından" oluşmaktadır. Verimsiz bekleme zamanları ceza adalet sistemini oluşturan bütün basamaklarda sözkonusu olabilir. O halde bir ceza dosyasının bir basamaktan diğerine yani bir usul aşamasından diğerine sevkinde geçirilmesi gerekli sürede, hiçbir şey yapılmadan sarfedilmiş olan, dosyanın gelecek aşamaya gönderilmesi hususunda usulî bakımdan hareketsiz kalınan zamandır. Buna dosyanın uyuma zamanı da diyebiliriz. Gecikmenin böylece şekli olarak tarifi kolaydır. Yine numara 19 da sözü edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, esasta belirsiz bir süre tayin ediyor ve mâkul süre diyor. Miktar olarak, bir işlem yapılmadan ne kadar gün geçerse mâkul süre aşılmış olur? Bu süre ne kadar olursa gecikme sayılmak gerekir? Gecikmeye bir ölçü meselâ bir gün tayin olunabilir mi?

Ayrıca ifade edelim ki, bu hususta kesin sayılabilecek bir miktar yoktur. Meselâ aşağıdaki araştırmamız da (İkinci Kısım Birinci Bölüm) görüleceği üzere belirtilen "olayı çözüme ulaştırma süreleri" hangi ölçüye göre mâkul sayılacaktır? Avrupa İnsan Hakları Divanının kararları çerçevesinde olayların çözüme ulaştırılmasındaki ortalama süreler tam birşey ifade etmemektedir. Önemli olan her olay itibarıyla, mâkul süreyi aşmamaktır.

Çalışma zamanı

20. Dosyanın geçmesi gerekli değişik aşamalarda "çalışma zaman"ları vardır. Polisin fezlekeyi kaleme aldığı, kâtiplerin formları doldurdukları, savcının kararlarını kaleme aldığı, duruşma hazırlığında hâkimin verdiği kararlar için geçirilen zamanlar gibi.

21. Kurumsal usulün gerektirdiği bekleme zamanı: Davetiyelerin belirli bir süre önce tebliği, iddianamenin tebliğinden belirli bir zaman geçtikten sonra duruşmaya başlanması yine şüpheli veya sanığın belirli bir zaman zarfında kanun yoluna başvurusu gibi usullerin geçirilmesini zorunlu kıldığı zaman süreleri kurumsal bekleme zamanları veya süreleridir.

22. Örgütsel bekleme zamanı: Sistemin örgütlenme şeklinin zorunlu kıldığı, meselâ sanığın eski mahkûmiyetleri olup olmadığının, nüfus kaydının araştırılması için geçen zamanlardır.

23. Dosyanın taşınması zamanı: Sözgelimi dosyanın Yargıtay'a veya istem üzerine başka bir mahkemeye gönderilmesi veya postalanması dolaşısıyla geçen zamanlardır.

24. Yukarıda sözü edilen süreler (zamanlar), suç olayının sonuca bağlanmasında bir aşamadan diğerine mâkul süre içinde geçilebileceği halde, çeşitli sebeplerle geçilemediğinde, yukarıdaki tarif çerçevesinde gecikme gerçekleşmiş olur. Sözüünü ettiğimiz aşamalardan birisinde gerçekleşen gecikme, sonrakinde mutattan daha kısa zamanda işlemlerin yerine getirilmesi halinde, sistemin işleyişinin tümü bakımından var olmayabilir. Ancak değişik aşamaların önemli bir kısmında gecikmeler varsa, sistemin bütünüyle işleminde gecikme gerçekleşmiş olur. O halde usul işleminin tipini ve işlemin uzunluğunu etkileyen etmenler, haller ve koşulları genel olarak gecikmenin davayı makul süre içerisinde neticelendirememenin sebepleri saymak gerekecektir.

25. Gecikme bakımından vermiş bulunduğumuz tanım, gecikmeyi sistemin bütünü bakımından sözkonusu etmektedir. O halde herşeyden önce suç olayını kesin hükme bağlama sisteminin bütünü bakımından konuyu ele almak gerekecektir.

Gecikmenin nedeni

26. Ceza Adalet sisteminin etkinliğini incelemek amacıyla güden bir araştırmada, elbetteki, gecikmeye nelerin sebep olduğunu belirlemek başta gelen uğraştır. Sistem, suç olayını kesin hükme ulaştırmak için, belirli işlevlerin yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunların, hukuka bağlı devlet sistemlerinde kanunların belirlediği usul tiplerine ve usullere göre icra olunmaları esastır. O halde gecikme sebebi "işlevler yerine getirilirken ve bunlara bağlı kararlar verilirken, usullerin sürelerini, uzunluğunu etkileyen ve gecikmeye neden olan etmen veya görünüş veya hal ve şartlardır".

Bu gecikmelere ceza adalet sisteminde yer ve rol alan aktörler neden

olmaktadırlar. Bu sebeple bazıları gecikmeyi, ceza sistemlerinde yer almış bu aktörlerin değişik yararlarına göre tasnif etmektedirler.

Ceza adalet sisteminin amacı suç olayını (ceza adalet sisteminde her suç olayı bir dosyaya bağlandığına göre suç olayı yerine suç dosyası terimi de kullanılabilir) nihai çözüme bağlamak olduğuna göre, çözüm sürecinin uzun veya kısa olmasına neden olan bu etmenleri, hal ve şartları belirlemek gereklidir. Sebepler analiz edilirken bunlardan bazılarının "sakınılabılır", bazılarının "fuzuli", bazılarının "zorunlu" ve bazılarının "anayasaya aykırı" oldukları görülüyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını kabul etmiş bulunan ülkelerde de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlâl eden sebepler sözkonusu olmaktadır.

Aşağıda, bir misali ikinci kısım birinci bölümde arzedilecek tarzda yapılacak araştırmalarla ve yukarıda sözü edilen aktörlerle (kolluk mensupları, savcılar, hâkimler, suç failleri, mağdurlar, tanıklar, bilirkişiler, sistemin yardımcı unsurları) yapılacak mülâkatlarla sebeplerin tespiti mümkün olabilmektedir.

Yabancı ülkelerde yapılan araştırmalarda gecikme konusu genellikle iki kısımda inceleniyor: 1) Gecikmenin sebepleri, 2) Gecikmeyi önlemeye yönelik tedbirler. Aşağıdaki bahislerde, yabancı ülkelerde bu konuda yapılmış yayın ve araştırmaları esas alarak iki konuyu ayrı ayrı bölümlerde inceleyeceğiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GECİKMENİN SEBEPLERİ

Giriş

27. Feltès, Avrupa Konseyinin 9. Kriminolojik Kollokyumuna (1989) sunduğu raporda gecikmenin sebeplerini, ceza adalet sistemi içinde yer almış bulunan aktörlerin neden oldukları gecikme etmenlerini bulup analiz etmek suretiyle, açıklamaya çalışıyor. Bu aktörlerin başında, elbetteki, hâkimler gelmektedir.

Hâkimler

28. Hâkimin özverili, ciddî, kendisini bütünüyle görevine vererek çalışması, bütün diğer uğraşlar için olduğu gibi, CAS'inde de gecikmeleri azaltacak, böyle çalışılmaması ise arttıracak temel sebeplerdendir. Bu husus o derece de önemle algılanmıştır ki, mahkemenin gündemini çalışmalarlarıyla boşaltmayan hâkimlerin terfi ettirilmemesi tarzında uygulamalara bile rastlanmıştır. Bu gün Türkiye'de gecikme teftiş konusu olabilmektedir. Hakimlerin tam tarafsızlığını sağlaması zorunlu demokratik bir toplumda hâkimin gayretli olup olmadığını denetlemek imkânsız olmasa bile, zordur; zira hâkim üzerinde herhangi bir baskıyı reddeden demokratik ilke ile çelişkiye düşülebilir. Bununla beraber Amerika'da eyalet üst mahkemelerinin derece hâkimleri üzerinde idari denetim yetkisi kabul edilebilmektedir. Hâkimlerin çalışmaları kanunda belirlenmiş usul kurallarına bağlı olduğundan hızlı yargılamayı sağlamak üzere Amerika'da bazı kanunlar çıkarılmış ise de bunların yürürlüğe girmelerinden sonra da durumun pek fazla değişmediği ifade edilmektedir.

Özellikle Amerika'da yapılmış araştırmalar, hâkimlerin uzun zamandan beri yerleşmiş "adlı geleneklerin" ve bunları kapsayan "adlı kültü-

rün" etkisi altında çalıştıklarını ve idarî, resmî müdahalelerle olayları çözüme ulaştırma tüm süresinin kısaltılmasının pek de başarılı olmadığını ortaya koymuştur.

Bununla beraber, sistemlerin işleyişinde aktörlerin duyarlılıklarını yükseltecek programların, yerleşmiş itiyadların güçlerini azaltabileceği de düşünülmektedir.

Ayrıca bu nevi programların etkisini uzun zaman süresi için tespit edebilmek de kolay değildir. 1974'de Almanya'da yargılamayı hızlandırmak üzere yürürlüğe konulan kanunun ne gibi bir etki yaptığı arada geçen zamana rağmen tam olarak tesbit edilememiştir. Bizde ünlü Meşhut Suçlar Kanununun fiilî bir etkisi olmadığı görülmektedir. Kanunların, olayı sonuca bağlamak hususunda hâkime seçenekler sağlamış bulunduğu hallerde, esas itibariyle seçeneğin uygulanması, olayı sistem dışına çıkaracak, bir anlamda boşaltacak ve sistemin rahat çalışmasını, iş yükünün azalmasını sağlayacaktır. Ancak ön ödeme yerine, hükümlüyü "kamu yararına bir hizmette çalıştırma" veya diversiyona hükmedilmesi hallerinde, mutad hüküm vermede geçecek süreye göre daha uzun zaman sarfına sebebiyet verdiği görülmektedir: Zira bu gibi hallerde bazen aşılması zor idarî problemler ortaya çıkmaktadır. Sözelimi, ceza yerine denetimli serbestliğe hükümlü olduğu hallerde, hükümlünün nasıl hareket edeceğini belirlemek için gerekli inceleme, esastan davayı uzatıcı bir sebeptir.

Ağır iş yükü

29. CAS'ının tüm sürelerini, kolluk, savcılık ve özellikle hâkim, mahkeme ve kanun yolu bakımından uzatan en önemli sebeplerden birisidir. Ağır iş yükü kollukta, savcılıkta ve mahkemelerde bir (kuyrukta bekleme) olgusu yaratmaktadır. Bu keyfiyet, karayolunda, bir kaç yolun birden bir köprüye ulaşması halinde meydana gelen olguya benzemektedir. Bu hususta bazı misaller verilebilir: Almanya'da 1970-83 yılları arasında ceza davaları büyük miktarda artmış, ilk derece mahkemelerinin meşgul oldukları davalar iki katına çıkmıştır. 1971'de 734.656; 1983'de 1.519.570 bu dönemde karar ve mahkûmiyetlerin sayısı ise, %17,3 oranında artmıştır. Hükümlüler ve mahkûmiyetler sayısı %57,5 dan %33,7 ye düşmüştür. Aynı dönemde hâkim sayısı sadece %7,7 ve savcı sayısı %33,5 oranında artmıştır. Savcı başına düşen olay sayısı 1971'de 215 iken, 1983 de 305'e yükselmiştir. Hâkimler bakımından 1971'de dosya sayısı 124 iken,

1983'de 174 olmuştur. Bu yük dolayısıyla hâkim ve savcılar olayların çözümlünde daha ziyade resmiyet dışı metodlar kullanmışlardır (sanığın bir para cezası ödemesine kadar davanın durdurulması, ön ödeme veya basitleştirilmiş yahut istisnai usuller). Bu usullerin uygulanması hâkim başına düşen iş sayısını çok azaltmıştır.

Dikkat edilmelidir ki, iş yükünün artışı, savcı sayısında hâkim sayısına göre çok daha fazla artışa neden olmuştur; sebep aşikârdır: dosyayı, tam olarak hazırlayıp hâkime sunmak görevi savcındır; hâkim, genel olarak, önündeki dosya tamam ise bir celsede kararı verecektir. Oysa dosyanın hazırlanması günler almaktadır.

İş yükünün gecikmelere neden olmaması için, sistemin yapısal unsurlarıyla ahenkli geliştirilmiş bulunması gerekir: Personel, mahkemenin tasarruf ettiği teknik araçlar ve diğerlerinin, iş yüküyle ahenkli hale getirilememesi başta gelen gecikme sebebi olmaktadır.

Ceza adalet sistemine giren olayların sayısı, kabul edilebilir bir tolerans düzeyinin üstüne çıktığında, yukarıda 22 numarada değinilen örgütsel bekleme zamanı çok hızlı olarak yukarılara çıkmaktadır. Bu olay, trafikteki benzer şekildedir: Yollarda geniş ölçüde trafik sıkışıklığı meydana geldiğinde belirli bir süre trafik ağırlaşarak yumuşak bir biçimde devam eder; fakat birden bire tam bir tıkanıklık ortaya çıkar ve trafik durur.

İşin, itham ile, kolluk veya savcılıktan hüküm verme merciine sevki yönünden iki sistem vardır: Birinci sistemde sözgelimi, İngiliz, Amerikan sistemlerinde, ithamın mahkeme de görülme tarihi, müdafie, savcılık makamını temsil edene ve mahkemenin kalemine bildirilmekte ve bunlar arasında işin niteliğine göre beraberce gün tayin edilmektedir. Bu tarihin tesbitinde avukatın savunmasını hazırlaması için gerekli süre kendisine verilmekte ve böylece duruşmanın uzayıp gitmesi önlenmektedir.

Buna karşılık ikinci sistemde, sözgelimi bizde, itham hemen sevk edilmekte, mahkeme bir gün tayin etmekte ve böylece onlarca dava birlikte olarak yürütülmektedir. Bütün davalar artık kuyruktadır. Bir karayolunda tıkanıklık halinde araçlar nasıl adım adım yürüyorsa, davalar da aynı şekilde adım adım ve fakat hep birlikte yürütülmekte ve ortaya bir "parçalı yargılama" tipi çıkmaktadır. Bu parçalı yargılama AİHS nin esaslarına ve AİHM'nin içtihadlarına aykırı durumların ortaya çıkmasının temel nedenidir: Dava parça parça görülürken hakim değişmekte, mesela emekliye ayrılmakta, ölmekte ve yeni bir hakim yani delillerle yüz yüze gelmemiş

bir hakim, davayı kaldığı yerden götürerek hüküm vermektedir; duruşmada sadece zabıtların okunduğu tutanağa bağlanmaktadır. Bazen bir davada ikiden fazla hakimin de görev aldığı görülmektedir. Dürüst yargılama ilkesi bu gibi hallerde davanın bütünü ile yeniden, baştan görülmesini gerektirir. Bu parçalı yargılama AİHS' ne aykırı olmakla kalmamakta suçun sonuca bağlanması zamanını uzatmakta ve kaliteli adaleti engellemektedir. Parçalı yargılamayı ortadan kaldırmanın temel çaresi, hazırlık soruşturmasını çok ciddi olarak yapmak ve duruşmayı bir celsede bitirmektir.

Adli kültür

30. Adli kültürün etkileri üzerinde de durmalıdır. CAS'inin ağır aksak yürüyüşü, uygulamada ortaya çıkmış resmiyet dışı normlar, tutumlar ve beklentilerden etkilenmektedir. Gerçekten adliyi teşkil eden kişilerden, aktörlerden oluşan alt gurubun oluşturduğu alt kültür, hizmetin icrasında etki yapmaktadır. Sözgelimi, tutuklamanın uygulanmasında, kefaletin tespitinde, aktörlerin adli kültür içinde yerleşmiş davranış biçimleri temel etkidir. Söz konusu adli kültürün ortaya koyduğu örnekleri değiştirmek üzere yapılan kanun değişiklikleri ise her zaman, başarılı olamamaktadır. İhtilafların çözümünde uygulanana gelmekte olan değerler kolaylıkla değişmemektedir: adli kültürün değerleri ile çelişkili yeni kurallar, normlar, uygulamacıların menfi tepkilerini davet edebilmekte ve adı geçenler bu kuralları gözardı edebilmektedirler. Adli kültür böylece adalet reformlarının başarısızlığına da neden olabilmektedir. Bu bakımdan CMUK'nda yapılan değişikliklerin Türk adli kültüründe ne gibi sonuçlar meydana getirdiği çok ilginç bir araştırma konusu olabilir; kaldı ki, avukat uygulamasının yozlaşma eğilimi gösterdiğini belirten meslektaşlarımız vardır.

31. CAS'indeki aktörlerin psikolojisi de gecikmeyi etkileyen temel sebeplerdendir. Herhangi bir işin sonuca bağlanmasında psikolojik tatminler nasıl önemli rol oynuyorsa, aynı suretle psikolojik durum olayı çözmeye zamanını arttırabilir veya azaltabilir: Çok büyük iş yükü, geçici çalışma problemleri gecikme olayına sebebiyet verebilir. Yetişkinliği az derecede aktörlerin varlığı da gecikme sebebidir.

İş yoğunluğu, kolluk bakımından da psikolojik etkiler yaparak, şüpheliyi kişisel düşmanı görmesine ve bu yüzden işkence olaylarının ortaya çıkmasına da neden olabilir. İşkenceyi, münhasıran bir kişisel patoloji tezahürü gibi görmek büyük hatadır.

Kolluk

32. CAS'ının işleminde aktörlerin en önemlisi kolluktur. Kolluğun suçları aydınlatma yani suçu ve faillerini belirleme görevinin, delilleri de kapsamaya doğaldır. Suçların delillerinin tespiti, niteliklerine göre farklı zaman alacaktır; özellikle ekonomik suçlarda delillerin tespiti uzun zaman almaktadır. Ancak daha başlangıçta kolluğun topladığı delillerin meselâ sahtecilik gibi hallerde, zayıf olması, özensiz soruşturma yapılması, sonra yargılamanın uzun süre devam etmesine neden olmaktadır. Aşağıda izah olunacağı üzere Türkiye'de temel sorunlardan birisi budur.

Kolluğun delilleri tespit hususunda yeterli yetişkinliğe sahip olmaması ceza yargılamasını uzatan temel nedendir ve çaresi bulunmadıkça problem varlığını sürdürecektir.

İtham, iddia işlevinin aktörleri

33. İtham işlevini yerine getirecek olan makam savcılık veya savcılığın yerini tutan diğer kuruluşlardır. İthamın ciddî nitelik taşımaması gecikmenin temel etmenlerindedir. Ancak ithamın karmaşıklığı veya ciddî nitelik taşımamasının gecikmeye olan etkisini araştırmalarda amprik olarak tespit mümkün olamamaktadır. İthamın yapılmasının CAS'ının dışındaki kurumların kararına bağlı olduğu, bu kararın, kovuşturma şartını, davanın açılmasının ön koşullarını oluşturduğu hallerde, genel olarak, önemli bir gecikme sebebi ile karşı karşıya kalındığı bizde bazı çevrelerce öne sürülmekte ise de, bu nevi takip usulünün, daha başlangıçta, bazı davaların açılmamasını sağlayarak sistemin boşalmasının bir nedenini teşkil edebileceği de düşünülmelidir.

Olayın mahkemeye, hâkime gelmeden önceki bekleme süresi hususunda elimizde Amerika, Hollanda, İngiltere bakımından bilgi vardır: bekleme süresi ülke içindeki bölgelere göre farklı olabiliyor. İngiltere'de Morgan ve Vennard yaptıkları bir araştırmada kefalet altında serbest bırakılmış ve yargılamalarını bekleyen kişilerin A ve B bölgelerinde ortalama 9 hafta, C bölgesinde 17 hafta beklediklerini tespit etmişlerdir. Soruşturmanın ise, A bölgesinde 1 hafta B bölgesinde 2 hafta ve C bölgesinde 8 haftada tamamlandığı görülmüştür. Mahkemeler yargılama için A bölgesinde 7 hafta, B bölgesinde 3 hafta, C bölgesinde 7 hafta dosyayı bekletmişlerdir. Hazırlık soruşturmasının süresi de ülkelere göre değişik olmaktadır. Hollanda da bu süre ortalama 140 gündür. Fransa'da savcılığa bildirilen

olaylardan %34'ü hakkında takipsizlik kararı verilmiş, %66 sı mahkemelere sevkolunmuştur. Sorgu hâkimine giden işler ise çok uzamaktadır.

34. CAS'inin aktörlerinden ikisi, şüpheli, sanık ve mağdurdur. Olayı çözüme bağlama süresi üzerinde şüpheli, sanık ve mağdurun anayasal veya usul kanunundan doğan hakları, ortaya bekleme zamanları çıkarmaktadır. Demokratik, insan haklarına saygılı bir sistemde bu bekleme süreleri kaçınılmazdır; bunlara uyulacaktır ve bunlara uyulması, elbetteki, gecikme sayılmayacaktır. Malen mesulü, bu konuda nazara almak gerekir.

Şüpheli ve sanık bakımından gecikme faydalı da zararlı da olabilir. Mağdur bakımından ise gecikme sadece zararlıdır. Şüpheli, sanık veya mağdurun kişisel sebeplerle işlemleri gerektiği gibi izleyecek durumda bulunmaması temel gecikme sebeplerinden birisini oluşturmaktadır. Özellikle sanık veya mağdurun yargılama yapılan dili bilmemeleri temel gecikme nedenlerindedir.

35. Tanıklar, bugün de CAS'inin işleminin temel unsurları oluşturmak niteliğini koruyorlar. Tanıkların dil bilmemeleri, değişik basamaklarda çelişkili beyanlarda bulunmaları, değişik sebeplerle ifadelerini değiştirmeleri temel gecikme sebeplerindedir. Zaman geçtikçe, tanıkların ele geçirilmesi güçleşmekte ve bu kişiler hafıza kaybına da ayrıca uğramaktadırlar. Geçen uzun zaman, tanıkların etkilenmelerine de yol açmaktadır. Türkiye'de tanıklar bakımından en önemli konu adreslerinin tespitidir. Bu yüzden celseler birbirini izlemektedir; bu konuya aşağıda ayrıca değinilecektir.

Bilirkişi

36.- Gecikmenin temel nedenlerinden birisi de, vakanın hükme bağlanmasının, çeşitli aşamalarda, özel incelemeleri gerektirmesidir. Bu incelemeleri bilirkişi incelemeleri olarak ifade edebiliriz. Bilirkişi incelemeleri esasta davanın maddî cihetlerinin tespiti için yapılır ve teknik, tıbbî, psikolojik ve psikiyatrik nitelikte olur. Bilirkişi incelemeleri, fonksiyonları itibariyle sistemin değişik aktörleri tarafından yaptırılır. Bu tetkikler iş yükü veya işin karmaşıklığı veya bilirkişinin tembelliği veya uğraşlarının yoğunluğu sebepleriyle uzayabilir ve olayı çözme zamanını geciktirebilir. Ehliyetli bilirkişinin bulunmasındaki güçlükler de ayrıca gözönünde tutulmalıdır.

Bilirkişinin raporunu zamanında vermesini sağlamak üzere Alman-

ya'da 1974 yılında bir kanun çıkarılmış ve mercilere raporun verilmesi için süre tayini ve bu süreye uymama halinde yaptırım uygulanması yetkisi verilmiştir.

Müdafiler

37. Müdafiler, avukatlar, CAS'inin müdafaa işlevine nispetle en önemli aktörlerindendirler. Suç olayının çözüme bağlanması bakımından avukatların etkilerinin çok fazla olduğu araştırmalarla sabit olmuştur. Ceza davalarının mutlaka avukat marifetiyle görülmesi esasını kabul eden ülkelerde, sözgelimi Amerika Birleşik Devletlerinde, resmen mahkemece tayin edilen avukatlarla yürütülen davaların, sanığın kendisinin tayin ettiği avukatlarla yürütülen işlere göre, çok daha çabuk olarak sonuca bağlandığı saptanmıştır. Sanığın sorumluluğunun ve mahkûmiyetinin muhakkak olduğu hallerde, bir kısım avukatların zaman kazanmaya ve özellikle kanun yoluna başvurabilmek üzere sebep uydurmaya çalıştıkları görülmektedir.

Kanun yolu

38.- Kararlar aleyhine kanun yoluna başvurulması, suçu çözüme ulaştırılma süresini, elbetteki, uzatacaktır. Kanun yolu, davanın süratle sonuca ulaştırılmasını engelleyen bu neden olmakla kalmaz ve fakat ayrıca, müdafilerin bozma nedenlerini elde etmek üzere, davayı uzatıcı çabalara girişmelerine de sebep olur. Ancak kanun yoluna başvurma esasta, savunmanın veya iddianın temel hak veya yetkilerinden birisini oluşturur. Bu itibarla, ancak, anlamsız ve neticede başarılı olmayan kanun yoluna başvuruların bir gecikme sebebi sayılması gerekeceği düşünülebilir. Bununla beraber, neticesi başarılı olmayan her kanun yoluna başvurunun, hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ettiği ve bir gecikme sebebi olduğunu ifade etmek hem mümkün değildir ve hem de doğru değildir.

Kanun yoluna başvurmada başarı oranı ülkeler arasında değişiktir. Sözgelimi Almanya'da sanıkların başarı oranı %37'dir. Savcıların başarı oranı ise %58'dir. Derece mahkemeleri kararlarına karşı başvurularda bunların %64,7 si mercüince reddolunmaktadır.

Kanun yoluna başvuruda başarı oranı yükseldikçe davaların süratle neticelendirilmesi oranı da azalmaktadır. Bu olguyu gözlemleyen ülkeler kanun yoluna başvuru konusunda yeni hükümler getirmektedirler.

Örgütlenme

39. Gecikmenin örgütlenmeden kaynaklanan sebepleri üzerinde de durulmuştur: CAS'inin her basamağında sorumluluklardan ve hatalardan doğan örgütsel sebepler vardır. Sanıkların sabıkalarının tespiti bazı ülkelerde uzun zaman almaktadır. (Hollanda'da ortalama üç hafta) Türkiye'de bilgisayar sistemiyle sabıkanın tayini hemen mümkün olmakta ise de, tekkerrür gibi hükümlerin tatbiki yine de mahkemece verilmiş eski kesinleşmiş hükmün getirilmesini gerektirmekte ve bu yüzden davalar bazen aylarca uzayabilmektedir.

Gerekli tebligatın icrası da gecikmenin önemli sebeplerinden birisi gibi gözükmektedir. Adreslerin doğru olarak tespiti çok önemli bir konudur. (Hollanda'da adreslerin %30'u yanlış çıkmaktadır) Davetiyelerin, celpnamelerin doğru adreslere gönderilmesi ve ilgililere ulaştırılması genellikle güç olmaktadır ve uzun zaman almaktadır.

Ayrıca CAS'i içindeki iletişimler ve ihtilâflar gecikmenin diğer bir takım sebeplerindedir. Bu konu 1986 yılında Avrupa Konseyinin 7. kriminolojik araştırma konferansında tartışılmıştır.

40. CAS'i aktörlerinin içeriğini anlamakta sıkıntı çektikleri kanunlar, özellikle ekonomik suçlar, vergi suçları, ticari ilişkilere dair olan mevzuat, birer gecikme sebebidir.

Sözgelimi bazı ülkelerde yasallık ilkesi gereği olarak, kolluğun olayı kendisinin çözememesi ve mutlaka savcılığa sevk mecburiyeti değerli zamanın faydasız formaliteler uğruna sarfına sebebiyet vermekte ve diğer olayların çözüm zamanını uzatmaktadır.

Sosyal - tarihsel etmenler

41. Olayların çözümündeki hız veya gecikmeye tarihsel ve sosyo - ekonomik etmenler de neden olmaktadır: Avusturya'da adam öldürme olaylarının sonuca bağlanması 1932 - 1933 yıllarına göre 1966 - 1969 yıllarında iki ilâ üç katı daha uzun zaman almıştır. Bizde de ara rejimlerde cebir ve şiddet suçları çok daha süratle neticelendirilmekte idi. Demokratikleşmenin, çözüm süresini uzattığı görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GECİKMİYİ ÖNLEMEK HUSUSUNDA TAVSİYELER

42. Avrupa konseyinin 1989 yılında topladığı 9. kriminolojik kollokyumuna sunulan Patricia Morgan imzalı ve (Suggestions for improvement) başlıklı raporda gecikmenin azaltılmasına ilişkin tavsiyelere yer verilmiştir. Bunların bir kısmı batı Avrupa ülkelerinin sosyal ve örgütsel yapıları bakımından gerçekleştirilebilir niteliktedir; bununla beraber bu tavsiyeleri, bize özgü yorumlarla birlikte aşağıdaki bahislerde değerlendirmeyi uygun saydık.

Adli Kültür

43.- 28 ve 30 numaralarda adli kültürün etkilerinden söz etmiştik. Amerika'da yapılan bir araştırma, mahkemeler arasında olayı çözüme ulaştırma hususunda mevcut koşullar bakımından tek etmenin hâkim ve savcılarının değişik tutumları olduğunu göstermektedir. Olayları süratle çözüme ulaştıran hâkimlerin bilgisayar uyguladıkları ve gördükleri davayı bilgisayarla takip ettikleri, olayları belirli bir süre içinde çözmeyi hedef alarak tarihler belirledikleri, ertelemeleri çok kısa sürelerle yaptıkları tespit edilmiştir. Buna karşılık olayı çözme süreleri uzun olan hâkim ve savcılarının az gayretli oldukları ve avukatların gecikmeyi bir problem saymadıkları görülmüştür. Adı geçen hâkimlerin, talep olduğunda hemen celseyi erteledikleri görülmüştür.

Patricia Morgan raporunda Amerika'da Curch'un yaptığı bir araştırmaya atıflarda bulunmaktadır. Buna göre hâkim, savcı ve avukatlar çevresinde resmî olmayan davranış normlarının, olayı çözme zamanı bakımın-

dan, resmî kural ve politikalara göre çok daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple gecikmeyi azaltmak hususunda atılacak ilk adım, adı geçenlerde olayı çözüme zamanının bir problem teşkil ettiği ve geciken adaletin reddolunan adalet olduğu hususunda bir inancın tesisine çalışmaktan ibaret bulunduğudır.

Tutuklama

44. Geciken adalete karşı alınacak çok önemli bir tedbir de tutuklamaya ilişkindir: Tutukluluk aslında kişinin, hatta yargılanmadan ceza çekmesini sonuçlamaktadır. Konu özellikle sonradan beraat eden tutuklular bakımından önemlidir. Bu itibarla bir süre tutuklu kaldıktan sonra beraat edenlerin oranı çok önemlidir:

Bu oran İngiltere’de %5, Fransa’da %16’dır. İngiltere’de %40, Fransa’da %20 oranında kişi tutukluluk süresinden az hapse mahkûm edilmektedir.

Tutuklu sayısı itibariyle Avrupa ülkelerinde durum şöyledir: Fransa’da 100.000 kişi de 38, İtalya’da 37, Portekiz ve Türkiye’de 33, İspanya’da 30 dur. Ancak 1977 - 1987 yılları arasında tutuklu sayısı iki katına çıkmıştır.

Avrupa ülkelerinin çoğunluğu tutuklulukta “zaman sınırı sistemi” ni uygulamaktadır. Hollanda’da bu süre 102 gündür. Fransa’da cünhalar için 4 hafta, cürümler için 1 yıldır; ancak sebep göstermek suretiyle süreler uzatılabilmektedir. Almanya’da 6 aydan sonra uzatma talebinin istinaf mahkemesine yapılması gerekmektedir. Türkiye’de yeni CMUK tasarısı bu konuda gayet sıkı hükümler getirmiş ve süreler belirlemiş bulunmaktadır.

Zaman sınırları koymak

45. Olayı tüm çözüme ulaştırma zamanının azaltılması, gecikmeye yer verilmemesi bakımından önerilen bir tavsiye’de tutuklulukta olduğu gibi yargılamanın çeşitli basamakları için de süreler koymaktır. Bu müddetler bir bakıma dava zamanaşımı süreleri gibi olmaktadır. Amerika da 1974 yılında çıkarılan hızlı yargılama kanunu da bazı zaman sınırları getirmiştir. Ancak uygulamada, bizde olduğu gibi, zaman sınırlaması getiren kanunlar metrukiyete uğramaktadır. Adlî kültür bu nevi sınırlamaları fiilen ortadan kaldırmaktadır; bizde hep böyle olmuştur.

46. Gecikmenin temel sebeplerinden birisinin gittikçe artan iş yükü olduğunu 29 numarada belirtmiştik. O halde gecikmeyi önlemek için kaynakları arttırmak, iş yükünü azaltacak yollar bulmak, sistemi boşaltacak çarelere başvurmak gerekecektir. Sözgelimi küçük, hafif suçlarla meşgul olmak üzere resmîyetî az veya resmîyet dışı araçların bulunması tavsiye edilmektedir.

Diğer bir tavsiye de etkinliği artıracak metodlar geliştirmek böylece mevcut kaynaklarla daha fazla iş gerçekleştirmektir. Uzlaşma (médiation) bu konuda çok yararlı olabilir.

Hâkim, savcı sayısı

47. Hâkim sayısını arttırmak da bir metod olarak öngörülebilir. Ancak sayıyı arttırmanın da sınırları vardır. Ayrıca hâkim sayısını arttırmanın, işleri hızlandırmadığı bazı araştırmacılar tarafından iddia edilmektedir.

Sistem dışına çıkarma

48. Mahkemelerin iş yükünü azaltmanın önemli bir çaresi hafif suçları daha ilk aşamada ceza adalet sistemi dışına çıkarmaktır. Bir çok trafik ihlallerinde kişi belirli bir bedeli ödediğinde koğuşturulmuyor. Ön ödeme kurumu bu metodun güzel bir misalidir. Benzeri usuller Belçika, Hollanda ve Almanya'da geniş ölçüde uygulanmaktadır. Hatta İngiltere'de "tevbih" uygulamasını yapmak yetkisi polise verilmiştir. Bu kurum genel olarak sabıkası bulunmamak şartıyla 18 yaşından küçük ve 45 yaşından büyük kişiler hakkında uygulanmaktadır. İngiltere'de kusurlu araç kullanan, gerekli tamiraty yaptırdığında artık takip edilmemektedir.

Hollanda, Fransa, Belçika ve Almanya'da savcılara "delillerin yeterli derecede kuvvetli olmadığı", "kamu yararının takibat yapmamayı gerektirdiği" hallerde, suçtu takip etmemek yetkisi verilmiştir.

Bazı ülkelerde (Almanya gibi) savcı mahkemeden takibata son vermeye muadil bir karar vermesini talep edebilir. Mahkemenin rızası ile savcı da böyle bir karar alabilir. Avusturya'da, mahkeme yargılamanın her halinde para cezasını veya bir yılı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda takibattan vazgeçebilir. Bu süre bazı şartlarla iki yıl da olabilmektedir. İtalya'da para cezasına çevirme savcının rızasına tabi tutulmuştur.

Almanya'da usul kanununun 153a maddesine göre, savcı ve hâkimin rızası ile küçük suçlar hakkında takipsizlik kararı verilebilmektedir; ancak bu karar bir para miktarının devlete veya sosyal yardım kurumlarına ödenmesiyle kesinleşmektedir. Bütün bu usuller bizdeki ön ödeme kurumunun yararını ve uygulama şartlarının daha da genişletilmesini ilham edebilir.

Kitlesele suçlar

49. Vahameti az olan, çok sık olarak işlenen, tekerrür eden kitlesele suçların takibi, bütün Avrupa ülkelerini özellikle ilgilendirmektedir. Bu suçların dekriminalize edilmesi ve haklarında yaptırım uygulanmasının idarî mercilere bırakılması genel olarak öngörülen tedbirlerdendir. Böylece hatta ağır sayılabacak suçların da idarî usullerle cezalandırılmasının daha süratli, daha resmiyet dışı ve özellikle daha az damgalayıcı olacağı ifade edilmektedir. Ancak idare sadece kamu düzenini ve disiplinini ihlâl eden kanuna aykırılıkları müeyyideleyebilir; CAS'i ve ceza hukuku ise, aslen toplum etik ve sosyal değerlerini ihlâl eden fiilleri cezalandırmak görevindedir.

Örgütlenme

50. Gecikmeyi engellemenin temel yollarından birisi CAS'i aktörlerinin bireysel olayları çözüme bağlarken belirli adımları ve bunların ne kadar sürdüğünü belirlemeleri ve sonra buna göre işin yürümesini organize etmeleridir.

Böyle bir inceleme sonucu, sözgelimi, hâkim veya savcı süratle çözülecek olayları derhal karara bağlayabilirler ve aktif dosyaların sayısı azaltılmış olur. Olayın çözümüne karşı kişilerin sayısını azaltmak ve meselâ hazırlık soruşturmasını yapanla duruşma savcısını ayırmak yerine dikey sistemi uygulamak ve soruşturmayı yapanın dosyayı nihaî çözüme kadar götürmesini sağlamak gecikmeyi önleyecek temel sebeplerden birisi olabilir. Fransa'da bazı bölgelerde bu sistem uygulanmaktadır. Bizde de taşra ilçelerinde bu sistem fiilen uygulanıyor. Hâkimin değişmesi ise hem adaletin kalitesini düşüren ve hem de işi uzatan önemli bir sebeptir. Bu konuya ayrıca değinilmiştir.

Bilgisayar ve Personel Eğitimi

51. Etkinliği arttırmanın önemli bir çaresi bilgisayar kullanmak ve dosya tekniklerini geliştirmektir. Mahkemelerde bilgisayar kullanılması daktilo işlerini çok azaltacaktır. Sözelimi hergün görülecek davalara ait listeler bile bilgisayar tarafından meydana getirilebilir.

Etkinliği arttıracak diğer bir çare de personel eğitimini geliştirmek, dosyayı içeriği ile monitörlere yerleştirmektir. Bu uygulama, bir anda yaralama aşamalarını görmek, iş saatlerini ölçmek, kaynaklarla iş yükünü mukayese etmek imkânlarını verebilir ve böylece ulaşılması istenilen hedefler tesbit edilip ortaya konulabilir.

Bilgisayar sistemi sanık hakkındaki bilgilerin derhal elde edilmesini de sağlayabilmektedir.

Kolluğun görevi

52. Kolluğun hazırlık soruşturmasına ilişkin görev yükü de esaslı bir gecikme sebebi oluşturuyor. İşin yeterli derecede tetkik olunmadan fezlekeye bağlanarak savcılığa gönderilmesi ileride son soruşturmada büyük gecikmelere neden olmaktadır.

Bilirkişiler

53. Bilirkişiler dünyanın her yerinde gecikmenin sebebi sayılmaktadırlar. Bunu gidermenin temel çaresi bilirkişiyi iyi seçmektir. Raporun, nedensiz olarak geciktirilmesi hallerinde ise, bilirkişiye ciddî yaptırımların uygulanması öngörülmelidir. Ancak bilirkişiye uygun ücretin derhal ödenmesi raporun geciktirilmesini önleyecek temel nedenlerdendir.

Uzmanlık

54. Duruşma sürelerini azaltmanın aslında en etkin çaresi hâkimin dosyayı önceden iyice incelemiş olması, işe göre uzmanlaşması, bu bakımdan aynı neviden olan suçlara ait davaların belirli mahkemelere sevk edilmesi usulünün uygulanmasıdır.

İletişimler

55.- Kolluk - savcı ve hâkim arasındaki iletişimlere yerine göre önemli bir

gecikme sebebi olabilmektedir. Suçun meydana çıkarılması ve filleri icra ettiklerinden şüphe edilen kişilerin yakalanmaları kolluğun görevidir.

Kolluk yaptığı soruşturmayı içeren fezlekeyi ve dosyayı hazırlayıp savcılığa verecek ve savcı da evrakı inceledikten sonra toplanmış delillerin gücünü değerlendirerek gerekli kararı belirleyecektir, daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğunda bunu kolluktan talep edecektir. İş mahkemeye intikal ettikten sonra yapılan ilk inceleme sonucu daha fazla delil toplanması gerekiyorsa, Almanya ve Avusturya'da dosya savcılığa bu sebeple iade edilebilmektedir. Bu hal, elbetteki, önemli bir gecikme sebebidir. Ancak noksan mahkemece ikmal edilirse, gecikme çok daha fazla olur.

O halde kolluk ve savcı görevlerini tam bir işbirliği halinde yürütür ve bilgisayar kullanacak olurlarsa, kolaylık sağlanabilir. Kolluk, savcı, sorgu hâkimi arasındaki iletişimlerin mutlaka yazı ile değil, telefon kullanmak suretiyle yürütülmesi de kabul edilmelidir.

Böyle bir inceleme sonucu sözgelimi hâkim veya savcı süratle çözülecek olayları derhal karara bağlayabilirler ve böylece aktif dosyaların sayısı azaltılmış olur.

Olayın çözümüne karışacak kişilerin sayısını azaltmak ve meselâ hazırlık soruşturmasını yapanla duruşma savcısını ayırmak yerine dikey sistemi uygulamak ve hazırlık soruşturmasını yapanın dosyayı nihâî çözüme kadar götürmesini sağlamak gecikmeyi önleyecek temel sebeplerden birisidir. Fransa'da bazı bölgelerde bu sistem uygulanmaktadır. Hâkimin değişmesi ise hem adaletin kalitesini düşüren ve hem de işi uzatan önemli bir sebeptir. Anadolu'da ilçe düzeyinde savcı baştan sona aynı işi yürütmektedir ve davalar daha az süre içinde bitirilmektedir. Yukarıda 50 no. lu paragrafa da bkz.

Duruşma hazırlığı

56. Mahkemelerin, duruşmaya başlamadan önceki hazırlıkları tam ve ciddi olarak yapmaları halinde duruşmanın bir oturumda veya çok kısa tarihe ertelenmesi suretiyle bitirilmesi mümkün olabilir: Psikiyatrik muayene önceden yaptırılırsa, iddia ve müdafaa tanıkları bir araya getirilirse, işi baştan takip eden savcı dosyayı çok iyi bileceğine göre iddiasını dermeyer etmesi kolaylıkla mümkün olacağına ve müdafie de duruşmaya başlanmadan dosyayı incelemesi için gerekli zaman verilecek olursa, davanın, Avrupa'nın bir çok ülkesinde olduğu gibi, bir kaç günde karara ulaştırılmaması için sebep kalmaz.

İşletmecilik ve yargı

57. İngiltere'de, mahkemelerin işleyişinin işletme uzmanlarınca incelenmesi ve uzun zaman bekleyen olayların muntazaman gözden geçirilmesi tavsiye edilmiştir. Hâkimlerin ve savcılarının belirli zamanlarda biraraya gelerek, durum muhasebesi yapmaları ve çareleri tartışmaları da uygun çözüm yolları bulunmasında çok faydalı olabilir.

Müdafaa

58.- Müdafilerin, davaların gecikmesindeki etkilerinden 37 numarada sözedilmişti. Bazı ülkelerde avukatın gecikmeye sebep olduğu hallerde, adli yardım faslından alacağı ücretin azaltılması önerilmekte idi. Yukarıda da değinildiği üzere zaman geçtikçe hafızalar kararacağından, tanıkların bulunması imkânsız hale geleceğinden ve in dubio pro reo kuralı nedeniyle gecikme müdafaa bakımından bazen yararlı olmaktadır. Keza mahkûm edilecekleri muhakkak olan sanıkların tutukluluk ve hapis rejiminin farklı olduğu ülkelerde, cezalarını tutukluluk şartları içinde geçirmeyi yeğleyecekleri de söylenebilir.

Tanıklar

59. İngiltere'de hafif suçlarda tanıkların evvelce alınmış ifadeleriyle yetinilmesi kabul edilmektedir. Sanığa tebligat yapıldığı sabit olan hallerde, gelmeyecek olursa gıyabında da işin hükme bağlanması kabul edilmiştir.

İnfaza ait konular

60. İnfaz konusu bu araştırmanın dışında bırakılmıştır; ayrıca, müstakil bir araştırma konusu olarak ele alınmalıdır. Bununla beraber burada infaz konusuna da kısaca değinmek uygun olacaktır: Avrupa ülkelerinde bizde olduğu gibi, para cezasının infazında önemli sıkıntılar vardır. Para cezası zamanında ödenmediğinde kamu mercilerinin derhal harekete geçmeleri, infaz bakımından etkinlik sağlamaktadır. İngiltere'de mahkûmdan paranın infazı için özel firmalara da başvurulabilmekte ve çok etkin olunabilmektedir.

Cezaevlerinde hükümlüler için yeterli yer bulunmaması dolayısıyla, cezanın infazının geri bırakıldığı ve hatta kuyrukların teşekkül ettiği ülkeler vardır. Cezaevlerinde aşırı kalabalıklaşmanın çok vahim sonuçları olmaktadır. İnfazındaki güçlükler, hapis cezasının yerini alacak başka seçe-

nekleri ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden bu gün artık hapis cezası fiilen, adeta devalüe edilmiş gibidir ve bizce bu eğilim yararlıdır. Ancak sözkonusu seçenekler dolayısıyla, değişik mahkemelerin hüküm verme hususundaki tutumları birbirinden farklı olmakta ve ceza adaletinde temel ilkelerden birisini oluşturan eşitlik bundan büyük zarar görmektedir. Arz olunan husus, “yargılamada ve hüküm vermede, İngilizce deyimini ile “sentencing” hüküm vermede eşitliği sağlama konusunu gündeme getirmektedir. Bu konu, Türk uygulamasında da, temel konulardan birisidir ve ayrıca incelenmelidir.

Yasallık ve maksata uygunluk sistemleri

61. Gecikme ile savcının yetkileri bakımından yasallık ve maksada uygunluk sistemleri arasındaki farka işaret edilmiştir: Yasallık sistemini uygulayan ülkelerde gecikme oranı çok daha fazladır. Masada uygunluk sistemi ise ihtilâfların çözümünde savcıya ve kolluğa hukuk dışında da araçlar sağlamaktadır. Maksada uygunluk sistemi CAS'ine girişi azaltmaktadır. Bu bakımdan kolluğun İngiltere'de olduğu gibi, uzlaşma uygulaması, hatta ön ödeme yapabilmesi, olayları çözüme ulaştırma zamanını çok geniş ölçüde olmak üzere azaltabilir. Uzlaşmanın uygulanması için suçlunun olayı kabul etmesi şartı aranmaktadır.

62. Mahkemelerde ertelemelerin (tâlik ve tehirlerin) azaltılması bekleme zamanını küçülterek gecikmeyi önlemek yönünden çok etkili olur.

63. Olayı çözmek bakımından basamakları azaltmak da gecikmeyi önleyecek temel sebeplerden birisidir. Çare olarak basitleştirilmiş usuller öngörülmüştür.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi (No R) (87) 18 sayılı tavsiye kararı ile gerekçe olarak gösterdiği çeşitli sebepler arasında “ceza usulünde kararların alışındaki gecikmenin ceza hukukunun itibarını yok ettiğini açıklamış” ve adaletin ağır aksak gidişinin suç ve ceza siyasetinde öncelikler tesisi ile ıslah edilemeyeceğini ifade etmiştir. Kararda ve buna dayanarak hazırlanan açıklayıcı raporda aşağıda kısaca değinilecek tavsiyelere yer verilmiştir.

a) Takibatta maksada uygunluk ilkesi: Halen Avrupa ülkelerinin önemli bir kısmında maksada uygunluk sistemi uygulanıyor.

Merciin takip kararı, İngiliz ve Hollanda hukuklarında “kamu yararlarının bulunmasına, suçun ağırlık derecesine, şikâyetin geri alınmış olup olmamasına” bağlanmıştır. Fransa’da bu karar tazminatın ödenmesi ile irtibatlıdır. Norveç’te takip, merciinin, takibata girişmekten ise, vazgeçmeden daha ziyade fayda bulunduğunu gösteren şartlar karşısında müeyyidenin zararlı olacağı kanaatine vardığında, takibata girişmemesi şartına bağlanmıştır. Takibat yapmama bazen koşullara da bağlanıyor. Fransız Usul Kanunu 40. maddesinde şöyle demektedir: “Cumhuriyet savcısı, şikâyet ve ihbarları kabul eder ve bunları takip edip etmeme cihetlerini takdir eder”. Bu takdir, suçun ağırlığı, toplum için zararın azlığı, fiillerin, saikleri, şikâyet ve geri alınmasını ilham eden kötü, karıştırıcı tutum gözönüne alınarak kullanılmaktadır. İngiltere’de ise hiç bir sınırlama olmaksızın davayı açıp açmamak hususunda takdir hakkı vardır. Hollanda’da kamu yararı olmadığı bütün hallerde, savcının takibattan vazgeçebilmesi kabul edilmektedir.

Tabii olarak keyfiliğe düşmemek için savcının kararını belirli ölçütlere dayandırması gerekmektedir. Maksada uygunluğun hafif suçlara ve vahameti az derecede suçlara hasredilmesi gibi.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 6, fıkra 1), sanığa bir mahkeme tarafından yargılanması hakkını vermiş bulunduğu İngiltere’deki uygulamada sanığın, mesuliyetini kabul etmiş ve açıkca ve zımnen rızasını belirtmiş bulunması aranmaktadır. Diğer ülkelerde ise, kurunun meşruiyeti, sanığın verilen karara uymayarak mahkemeye gidebilmek hususundaki serbestliğe dayanmaktadır.

İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinin 2. fıkrası karşısında sanığın rızasının içeriği de tartışılmış ve rızanın sadece takibatın yapılmamasını ifade ettiği ve fakat sorumluluğun kapsamadığı beyan edilmiştir. Esasen aksi düşünce sorumluluğun itirafına mutlak delil değeri vermeyi ifade ederdi ki, Ceza Hukukunun temel ilkelerine aykırıdır. Suçsuzluk karinesi ancak kesin bir yargı kararı ile düşürülebilir. Ayrıca bazı ülkelerde mağdurun bu kararlara itiraz hakkı da tanınmıştır.

64. Yasallık ilkesi: Yasallık ilkesini kabul eden ülkelerde de benzeri kurumlar kabul edilmiştir. Sözgelimi İtalya’da ve İspanya’da özel yararın kamu yararına üstün olduğu kabul edildiğinden, şikâyete bağlı suçlar sayısı arttırılmıştır. Şikâyet süresi İtalya ve Yunanistan’da 3 aydır. Fran-

sa'da bazı suçların takibi, bizde olduğu gibi, idarî mercilerin rızasına veya kararına tabi kılınmıştır.

Ön ödeme

65. Ön ödeme (Transaction) CAS'inin boşaltılması bakımından en geniş çapta uygulanan bir kurum teşkil etmektedir. Bilindiği üzere önödeme, mutad olarak savcı veya yetkili bir başka otorite ile suçlu arasındaki bir anlaşma (uzlaşma, mutabakat) dır. Bu anlaşma gereğince otorite bazı koşulların yerine getirilmesine bağlı olarak takibatı durdurmaktadır. Koşullar bir para cezasının ödenmesi, malların müsaderesi, mağdurun zararının giderilmesi olabilir. Önödeme, niteliği gereği veya olayın şartlarına göre hafif suçlarda uygulanmaktadır. Müeyyide, çoğunlukla suçun işlendiği veya failin içinde bulunduğu koşullar göz önüne alınarak uygulanmakta ve böylece cezanın bir tür bireyselleştirilmesi oluşturulmaktadır. Ön ödemeye, takibatı icra edenin gözlemlerine ve olayın koşullarına göre kamu yararının olayı yargılama yaparak çözmeyi gerektirmediği hallerde başvurulmaktadır.

Görülüyor ki, önödemenin yapılması, bizden farklı olarak, merci için takdirîdir. Sadece sanığın rızasına dayanmaktadır; usulün keyfiliğe yol açıp açmayacağı tartışılmakta ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesine göre sanığın bir mahkeme tarafından yargılanması hakkına aykırı olup olmadığı sözkonusu edilmektedir.

DEWEER olayında (Seri A numara 35) Divan, ilke olarak sanığın 6. maddenin 1. fıkrasındaki teminatın, adı geçen rızasını serbestçe ve cebre maruz kalmaksızın açıklamış bulunması koşulu ile yok olmayacağına karar vermiş ve bu halin kişinin kararı reddetmesini engellemediğini açıklamıştır. Ayrıca mahkemece kendisine önödeme teklif olunan kişinin bunu reddi halinde hakkında dava açılacağı hususundaki tehdidin, sözleşme ile bağdaşmayacak bir baskıya tabi kılınmış sayılmasını gerektirmeyeceği açıklanmıştır.

Hollanda'da önödeme altı yılı aşmayan hapis cezaları hakkında tatbik edilebilmektedir. Yeni 2000 TCK nu tasarısı önödemeyi üç aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezalar için kabul etmiştir. Ancak, bu kanun yanında aynı tasarı uzlaşma (médiation) kanununu da kabul etmiştir. Böylece iki kurumun birlikte uygulanması koşulları belirlenmiştir.

Basitleştirilmiş usuller

66. CAS'ini boşaltma araçlarından birisi de "basitleştirilmiş usullerdir". Bu usuller adlî merciler tarafından uygulanmaktadır ve yazılıdır. İş, duruşmasız, şekilsiz, aleniyet dışı olarak yürütülmektedir. Böylece verilen hükümler genel olarak adlî sicile de geçirilmektedir. Bu usullerden başta geleni "ceza kararnamesi" dir.

Mahkemenin soruşturması

67. Normal ceza usulüne tabi işlerde basitleştirme: Savcı, sorgu hâkimi ve mahkeme bakımından kolluğun getirdiği olay hakkında soruşturma yapmak mecburiyeti, gecikmenin temel nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Ceza usulü daima bir kolluk - savcılık tahkikatı ve yargılma aşamasından oluşur. Yargılama aşamasında suçluluk veya masumiyet hakkında karar verilir. Basit veya az vahim işlerde, özellikle deliller açık olduğu hallerde, kolluk ve adlî merciler tarafından ayrıca tahkikat yapılması faydasız görülmektedir. Bunun anlamı mahkemenin, kolluğun getirdiği deliller esaslı üzerinden karar vermesidir. Fransa ve Avusturya'daki derhal duruşmaya sevk usulü böyledir.

Anglo - Amerikan usulünde savcı ve müdafî deliller bakımından önceden mutabık kalabilmektedirler.

Normlar ceza usulünü uygulamakla beraber, mahkemelerin yükünü, nitelikli adaleti tehlikeye sokmaksızın, hafifletmek üzere diğer başka tedbirlere başvurulması da mümkündür. Bunlardan başta geleni yargılamada suçlunun hazır bulunmasıdır. Hafif bazı suçlarda, asgarî bir kısım kurallara uymak suretiyle, yargılamanın gıyapta yürütülmesi öngörülmektedir.

Tutanaklar

68. Davaları geciktiren diğer önemli bir neden de tutanakların tutuluş biçimidir. Duruşma tutanaklarında, tabii olarak duruşmalara yeni bir unsur getirmemek koşulu ile mümkün olduğunca dosyada mevcut vesikalara atıf yapmakla yetinilmelidir. Duruşmalar manyetik destekle tespit olunursa, bunlar kanunyoluna başvuru süresi doluncaya kadar muhafaza olunmalıdır.

Az vahim olaylarda ise hâkim veya mahkemenin dosyada yer alacak bir özet kararla yetinmesi ve ayrıca yazılı karar vermemesi savunulmakta-

dır. Tabif olarak bu husus kanun yoluna başvuru imkânı olmadığı hallerde sözkonusu olmalı ve hâkim sözlü olarak gerekçeleri bildirmelidir.

Uzmanlaşma

69. Hâkim ve mahkemelerin belirli konularda uzmanlaşmalarının, gecikmeyi önleyici etki yapacağı da şüpesizdir. Avrupa ülkelerinde son yirmi yıl içerisinde ceza davalarını gerektiği gibi çözebilmek giderek zorlaşmıştır. Özellikle ekonomik suçlar ayrı bir yetişkinlik ve uygun bir deneyim sahibi olmayı gerektirmektedir. Aynı husus, takibatı yapacak kolluk ve savcılık makamı bakımından da geçerlidir. Muhasebe, ilmî polis bilgileri de zorunludur. Bunun için bu konularda uzmanlık sahibi adlî unsurların yetişmesi, davaların çabuk sonuçlandırılmasında önemli bir unsur olacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

YENİ SOSYAL STRATEJİLER VE CEZA ADALET SİSTEMİ

Giriş

70. Ceza hukukunun ve CAS'inin yerine getirdiği sosyal işlevler, ceza tehdidinin caydırıcı etkileri, Ceza Usulünün sağladığı güvence ve diğerleri olarak ifade edilmekte ve ceza bir tür koşullu refleks unsuru sayılmaktadır.

Ancak 1960'lardan itibaren batı ülkelerinde de, Amerika'da geçerli ceza sistemine yönelik olarak açıklanan eleştirilerin benzerleri yapılmıştır: Ceza müdahalesinin etkisiz olduğu, suçluların iyileşmelerine ve suç eylemlerinden caydırılmalarına yaramadığı, kişiler üzerinde damgalama etkisi yaptığı, suçun esas ve temelini oluşturan psikolojik problemleri hesaba katmadığı, bazılarında göre insan ilişkilerini güçsüzün, güçlünün standartlarına tâbî hale getirdiği, ceza sistemine sık sık başvurmanın demokratik devletin temel ilkeleriyle çakıştığı, zira demokrasinin kişisel hürriyete müdahaleyi mutlak aşarîye indirmeyi hedef aldığı öne sürülmüştür.

Bu eleştiriler dolayısıyla yeni sosyal problemler ve çareler gündeme getirilmiştir. Bunların hedefi CAS'inin müdahalesini sonuncu bir çare haline getirmektir. Son 20 yıl içerisinde bu nedenle cezanın seçeneklerine yönelik olarak önemli bir akım hattâ bir trend oluşmuştur. Bu arada ceza yerine sosyal stratejilerin uygulanması için suç siyasetinin hedeflerini iyice belirlemek gerektiği vurgulanmıştır.

Suç Politikasının Hedefleri

71. Bir kere her türlü suç politikasının ortak temel hedeflerini açıklamalı-

dır: Suçun toplum bakımından olan masrafını ve suçla savaşımın gerektirdiği masrafları en aza indirmek başta gelen amaçtır. Suç siyaseti, önceden açık olarak seçilmiş hedeflere yakın veya uzak bir zaman içerisinde ulaşılması için birbirleriyle ahenkli faaliyet araçları kullanmalıdır. Yerine göre hareketin anlamsız kaldığı hallerde dekriminalizasyon yapılmalıdır. Ancak; 1960'lerden beri önem kazanmış suç politikalarına göre ceza adalet sistemine seçenek olarak sosyal stratejileri kullanmak bu politikanın temellerindedir. Bu yeni görüş biçimine göre toplum, herşeyden önce, sosyal adalet koşullarını yaratmalı ve ilke olarak Ceza Hukuku çok tereddütle başvurulmuş bir araç haline gelmelidir. Bu yeni görüş biçiminde Ceza Hukuku ve ona dayalı CAS'lerinin çabaları, sadece sınırlı bir etkinlik sağlayabilir ve dolayısıyla suç ve tepkileri konusunda başvurulabilecek tek araç olamaz.

Bu düşüncelerden hareketle CAS'inin müdahalesini en aza indirici ve bunun yerine sosyal stratejileri geliştirici bir görüşün kabulü ile, artık CAS'inin ve Ceza hukukunun ikincil nitelik taşıması gerektiği öne sürülmektedir. Böyle olunca CAS'inin hedefleri daha iyi belirlenmiş ve iş yükü azaltılmış olacaktır.

Ancak burada, yine Ceza hukuku doktrinlerinde son yirmi yılda bazıları öne sürülmüş ilgacı görüşle yukarıda açıklanan tavsiyenin aynı şeyler olmadığını, vurgulayarak, belirtelim.

9-17 Nisan 2000 tarihlerinde Viyana'da Birleşmiş Milletler'in topladığı 10. "Suçun önlenmesi ve suçluların iyileştirilmesi" konferansında önlemeye yönelik stratejileri geniş biçimde tartışılmış ve kararlar alınmıştır.

Sosyal Strateji Tipleri

72. Bir kere yetkili mercilerin yeni suçlar koymakta çok dikkatli ve ayrımcı ve seçici olmaları gerekmektedir. Bu nedenle dekriminalizasyon hareketi sürdürülmelidir. Bu konu özellikle Türkiye bakımından başta gelen önemi taşımaktadır. Ceza kanunu yanında ceza hükümlerini taşıyan özel kanunların büyük sayısı, bugün artık ceza adalet sistemini tıkanmış hale getirmiştir.

Ceza soruşturma ve kovuşturmasını durduracak, gerektiğinde erteleyecek olanaklar çoğaltılmalıdır. Bu yolla CAS'i boşaltılmış ve bunun sonucu olarak da ceza adaletinin niteliği (kalitesi) yükseltilmiş olur.

Ceza hukukunun ikincilliğini sağlayacak temel unsur suçun önlenme-

sidir: Sosyal önleme, bireylerin âdil sosyoekonomik statülere kavuşmalarını, konut ve çevre bakımından belirli bir yaşam niteliğine sahip olmalarını, eğitim olanaklarının güdülenmesini ve istihdam imkânlarının çoğalmasını zorunlu kılar. Tabîi olarak bazı grupların, kendilerine özgü niteliklerine göre, özel şartları içeren programlar da meydana getirilmelidir.

Özellikle mağdurun ihlâl edilen haklarının tâmir ve telâfisi ve bu bakımdan suçlu ile mağdur arasında bir uzlaşmanın tesisi öne sürülen stratejilerdendir. Bu tür adalete “onarıcı, eski hali iade edici adalet” denilmektedir. Bu tür resmîyet dışı usullerin önemli riskleri getirdiği de gözden uzak tutulamaz: Mağdurların ve suçluların haklarını koruyacak nitelik daima esas sayılmalı ve sanığın, şüphelinin damgalanmasına neden olmayacak şekilde saydam nitelik taşınmalıdır.

Görüşümüz

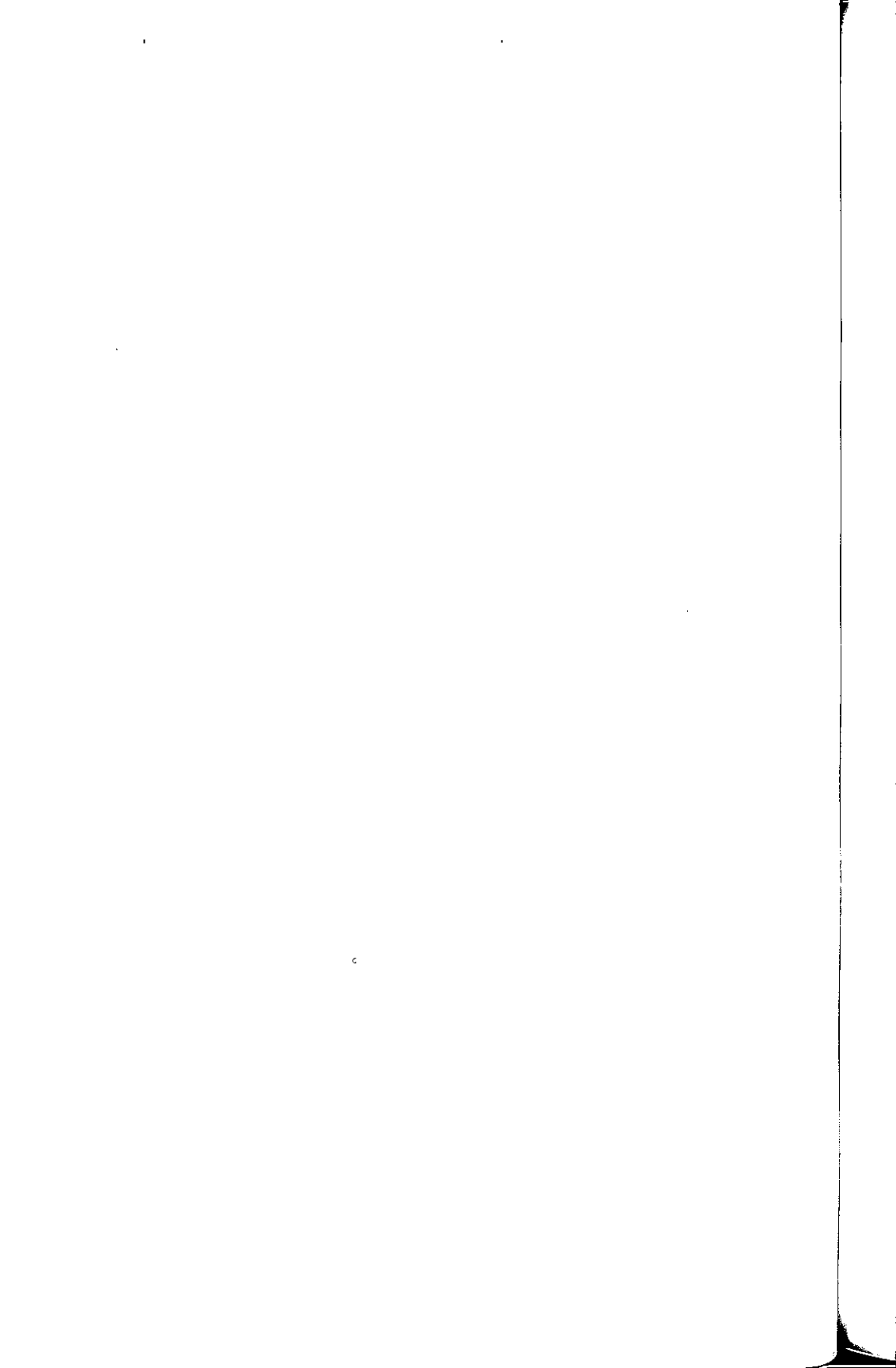
73. Suçun önlenmesi ve suçlunun iyileştirilmesi amacını güden sosyal stratejiler, en başta siyasî ve ideolojik temel görüşlere dayanacaktır. Klasik görüş Ceza hukukunu devlet tarafından belirlenen ilke ve değerlerin bekçisi gibi telâkki eder. Ceza hukukunun müdahalesinin amacı söz konusu ilke ve değerlerin ihlâliyle ortaya çıkan dengesizliği, ihlâl olunan barış ve sükûnu düzeltmek ve dengeyi iade etmektir. Görülüyor ki, Ceza hukukunun burada en başta gelen işlevi telâfi edici, giderici olmaktır. Ama bu işlev toplumsal barış ve sükûna yöneliktir. Yoksa Ceza hukukunun suçu işleyen davranışını düzeltme hususundaki etkisi ikincil önemde sayılmaktadır. O halde klasik görüşe göre suçlu kişi, tavır ve hareketlerini, davranışlarını tayinde hür olan kimsedir.

Bu görüş, bazılarına göre Ceza hukukunu, var olan sosyal sistemin yararlarını koruyucu olarak değerlendirmeye götürmektedir: Sistemin menfaatleri, kamu düzeninin, güvenliği, beden bütünlüğü ve mülkiyet üzerindeki hakları kavraması ile sağlar. Diğer insan değerleri ve sosyal değerler, meselâ sosyoekonomik adalet, ceza adalet sistemine yabancı kalmaktadır. Ancak vatandaşların hak ve hürriyetlerini başta vurgulayan toplum, hürriyetlerin sınırlandırılmasını en az ölçüde tutmalı, usul teminatını ise en yüksek ölçüde uygulamalı ve vatandaşların özgürlüklerini tam olarak kullanabilecekleri bir ortamı ve hukuk şartlarını tesis etmelidir. Her halde sosyal adalet başta gelmelidir.

Vurgulayarak açıklayalım ki, bir kısım yazarlara göre, yukarda belirtti-

len esaslara dayanmayan bugünkü Ceza hukuku ve ceza adalet müdahaleleri ancak sınırlı derecede etkin olabilir.

1960'lerden beri, Ceza hukuku ve ceza adalet sisteminin temel ilkelelerini etkinlikle bağdaştıracak, aynı zamanda sosyal adaleti ve toplumsal barış ve sükûnu temin edebilecek ve ceza yerine kullanılacak seçeneklerin keşfedildiklerini söylemek olanaklı değildir. Bu görüşlerin günümüze değin fantezi niteliğinde kaldıklarını söylemek hata olmaz. Suçlunun iyileştirilmesi bakımından cezayı reddeden bu görüşler 1990'lardan itibaren itibarlarını kaybetmeye başlamıştır. Bu gerçek karşısında yukarıda görüşlerini naklettiğimiz yazarlar, ceza adalet geleneklerini, birkaç yıl içerisinde değiştirmenin mümkün olamayacağını ifade etmekte ve adlî kültürün etkisinden söz etmektedirler.

İKİNCİ KISIM

TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİNİN PROFİLİ

Türk Ceza Adalet Sisteminin şimdi sunacağımız bu profili hazırlanırken, resmi kaynaklar⁽¹⁵⁾ ile bizzat yaptığımız inceleme ve temaslardan yararlanılmıştır.

Resmi kaynaklardan elde edilen rakamlar ortalamalardır (mean). Bu nedenle rakamlar düşük ve ülkemizde ceza adalet sisteminin işleminde herhangi bir gecikme olmadığı izlenimi ortaya çıkmaktadır. Oysa karar tipleri arasında, fazla bir çalışmayı gerektirmeyen ve çok büyük sayıda, meselâ ön ödeme, ceza kararnamesi gibi uygulamalar vardır. Bunların ortalama hesabına alınması rakamı düşürmekte ve yanlış sonuçlara ulaşılmasına ve izlenimlere neden olmaktadır. Bu itibarla ceza adalet sisteminin işleyişine ilişkin istatistik bilgiler sunulurken ortalamayı (mean) vermekle beraber, en ziyade tekerrür eden süreye ait rakamları da (mode) vermelidir; Esas bilgiyi sağlayacak olan bu rakamdır. Bazen de sıralamada ortadaki rakamı (median) kullanmakta fayda vardır.

Ceza Adalet Sisteminin Yapısı

74. Bu araştırmanın birinci kısmında, altı bölüm halinde, uygar dünyada geçerli ceza adalet sistemlerinin başta işlevlerini yerine getiren yapısal unsurlardan oluştuğunu açıklamıştık.⁽¹⁶⁾ Bu işlevler, araştırma, soruşturma, iddia, yargılama ve hüküm, kanunyolları, infaz ve müdaafaadan ibarettir. Bunların, enterkonnekte bir sistem içinde değişik aktörler tarafından yerine getirildiklerini açıklamıştık.

Bu tesbitler Türk Ceza Adalet Sistemi bakımından da tümüyle geçerli-

dir. Sistem içinde araştırma fonksiyonunu, esasta polis ve jandarmadan oluşan kolluk yerine getirmektedir. Esasta iddia fonksiyonunu yerine getirmekle birlikte, kolluğun açık bıraktığı hususlarda veya yetersiz araştırma yaptığı hallerde aynı zamanda araştırma, soruşturma ve iddia fonksiyonu savcılıkta birleşmektedir.

Yargılama ise Anayasaya ve Hâkimler Savcılar Kanunu hükümlerine göre atanan hâkimler tarafından mahkemeler ve hâkimlikler eli ile yapılmaktadır. Verilen hükümlerin kesinleşmesi bakımından, kanun yolu olarak esas görev bugün için Yargıtay'ındır. Ancak "üst mahkeme kanun yolu"nun açılması doğrultusunda çalışılmaktadır.

Bu girişten sonra aşağıdaki bahislerde söz konusu işlevleri yerine getiren aktörler ve etkinlikleri hakkında bilgi verilecektir.

Araştırma İşlevi: Kolluk

75. Ülkemizde işlenen suçları takiple görevli "kolluk" esas itibariyle, polis ve jandarmadan oluşmaktadır.⁽⁷⁷⁾ Türkiye'deki kolluk teşkilâtı, genel kolluk olan polis, jandarma ve bekçi ile, özel kolluk birimlerinden oluşur. Ayrıca kolluk yetkileri ile donatılmış kamu görevlileri vardır. Kolluk, kamu düzenini ve güvenliğini kollama, koruma, suç ve suçluları bulmak ile görevli ve gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan ve kanunlarla verilen yetkiler çerçevesinde görev yapan bir devlet kuruluşudur. Başka bir deyişle kolluk, emniyet ve asayiş sağlayan, kanun ve nizamın verdiği görevleri yapan, yetkiler kullanan icra ve inzibat kuvvetidir.

'Genel Kolluk', genel emniyet ve asayiş, kamu düzenini, genel ahlâkı, iç güvenliği, huzur ve sükûnu sağlamak ve korumakla görevli silâhlı bir kuvvet olan polis ve jandarmayı ifade eder. 'Özel Kolluk' ise, genel kolluk dışında kalan kolluk kuvvetleridir (ETK 3/1). Jandarma ile özel kolluk kuvvetlerinin kendi kanunları vardır. Emniyet Teşkilâtı, 'Emniyet Teşkilât Kanunu'na tâbidir (ETK 3/2).⁽⁷⁸⁾ Aşağıda önce polis, sonra diğer kolluk birimleri açıklanacaktır.

Polis

76. a) Genel Bilgiler: Yürürlükteki polis mevzuatı, 4 Temmuz 1934 tarihli 2559 sayılı 'Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu' (PVSK) ile, 4 Haziran 1937 tarihli ve 3201 sayılı 'Emniyet Teşkilât Kanunu'ndan (ETK)

oluşmaktadır. Trafik Kanunu 1953 yılında yapılmış, daha sonra 1983 yılında yenisi ile değiştirilmiştir (2918 sayılı Kanun). PVSK'da 1985 yılında yapılan değişiklikle 'Özel Harekât Birimleri' kurulmuştur.⁽¹⁹⁾ 1991 yılında çıkartılan Terörle Mücadele Kanunu⁽²⁰⁾, kolluğa yeni yetkiler vermiştir.

Emniyet Teşkilâtı Kanunu, "silâhlı bir icra ve inzibat kuvveti" olan polisi, "üniformalı" ve "sivil" olarak ikiye ayırdığı gibi (ETK 4), üniformalı polisi de "vasıtalı-vasıtasız" gibi kısımlara ayırmaktadır (ETK 5). Kanunda yapılan diğer bir ayırım ise, "idari⁽²¹⁾, siyasi ve adli" polis ayırımıdır (ETK 8). Karayolları Trafik Kanununda "özel kolluk" olarak isimlendirilmiş olmasına rağmen trafik polisi de genel kolluğa dahildir.⁽²²⁾ Bizim araştırmamız yönünden üzerinde asıl durulması gereken kısım Adli Polistir.

Adli Polis, araştırma işlevini yerine getiren yani işlenen suçta elkoyan ve olay yerindeki iz ve delilleri teknik metodlar uygulayarak tespit eden, soruşturmayı yürüterek, şüpheli ile suç delil, eser, iz, emarelerini savcılığa gönderen bölümdür. Bu anlamda ele alındığında, polisin tüm birimleri "adli kolluk" niteliğindedir.

Kanunlarımıza göre, Adli Polis hizmetlerini karakollarda ayrılmış bir bölüm yürütür; karakolu bulunan yerlerde, suç işlendikten sonra yapılması gereken adli araştırmalarla uğraşmak üzere, Emniyet Genel Müdürlüğüne kadrodan ayrılmış bulunan bir kısım vardır (ETK m. 9). Adli Polis, ya toplu olarak bulunur veya dağıtılmıştır; adli hizmetler yönünden adli otoritelere bağlı olmakla birlikte, adli tahkikat vazifeleri dışında üstlerinin emrindedir (ETK m. 10/2). Karakol kuruluşuna göre, bütün karakollarda adli kısımlar vardır.

PVSK, 2 nci maddesinde, polisin adli görevini; "işlenmiş olan bir suç hakkında kanunla verilen görevleri yapmak"⁽²³⁾, diye tarif etmiştir. Adli görevin yapılması sırasında polis ve jandarmanın yetki ve sorumlulukları, 3005 sayılı kanunda belirtilmiştir. CMUK'nun 154 ncü maddesine göre, C. Savcısı adli olaylara ilişkin koşturmalarında polisi görevlendirir.

Adli Polis hakkındaki görüşlerimiz aşağıda öneriler bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

b) Polis Teşkilatı: Emniyet Genel Müdürlüğü İçişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluştur. Genel Müdürlük, Merkez, Bölge, Taşra ve Yurtdışı kuruluşlarından oluşur.⁽²⁴⁾ Konumuz suçta araştırma işlevini yerine getiri-

ren polise ilişkin bulunduğundan burada özellikle, suçlarla uğraşan şubeler üzerinde durmak istiyoruz. Bunlardan ilki siyasî şubedir.

Siyasî Şube Müdürlüğü: Devletin siyasal güvenliğine yönelik her türlü hareket ve faaliyetler (kişisel ve örgütsel) ile ilgili haberleri toplar, istihbarat şubesinden intikal eden bilgileri değerlendirir, takip tarassut ve operasyonları düzenler, dernekler, siyasî partiler ve sendikalar hakkında kayıtları tutar ve faaliyetlerini izler ve yasal gereğini yapar, güvenlik soruşturmalarını yapar, Devlet büyüklerini korur ve korunması için gerekli önlemleri alır ve verilen diğer görevleri yapar.

Asayiş Şube Müdürlüğü (2 nci Şube): Kanunların suç saydığı ve halkın rahat ve huzurunu bozucu tüm davranış ve faaliyetlerin önlenmesi için önleyici tedbirleri plânlar, uygular; suç işlenmesi halinde suçluların takip ve suç delilleriyle yakalanmasını temin ile adli makamlara sevk eder, teknik büro (parmak izi, fotoğraf) hizmetlerini ve verilen diğer görevleri yürütür.

Asayiş Şubesinde (2 nci şube) kendi göreviyle ilgili konularda uzmanlaşmış kısımlar vardır:

1. Kısım: Adam öldürme, yağma, gasp, fidye gibi ağır suçlarla ilgili olaylara bakar.

2. Kısım: Hırsızlık masası, hırsızlık, inancı kötüye kullanma ile bürosunu ilgilendiren olaylara bakar.

3. Kısım: Yankesicilik, dolandırıcılık bürosudur. Bu kısım adından anlaşılacağı üzere, yankesicilik, dolandırıcılık vb. suçlarla ilgilenir. Kaldırıcılık, açık kaldırıcılık şahsa ait açıkta bulunan eşyayı kaldırmak hareketleridir. Muslukçuluk vb. suçlarda yine bu masanın görev alanına girer.

4. Kısım: Ahlâk zabıtası, fuhuş, kumar, küçük yaşta evini terkeden kız ve erkekler ile eşcinsellerle ilgili olaylara bakar; belirtilen nitelikteki fiillerin araştırılması, suçluların bulunması ile ilgilenir.

5. Kısım: Teknik büro, bu kısım bir suç işlenip de sabitleştiğinde (suçun işlendiğine dair bir kanı oluştuğunda) suça ve suçluya ilişkin delilleri araştırır. Özellikle parmak izi tespiti önem taşır. Bazı olaylarda, örneğin oto hırsızlığında otonun camında veya benzeri saydam cisimler de parmak izi araştırması yapılır. Tespit edilen deliller sanığın tespitine im-

kân veriyorsa; sanık ele geçirilmemişse yakalanmasına, elde ise bekleme-ye alınması yoluna gidilir.

6. Kısım: Bilgi toplama bürosu, ilde yakalanan (geniş anlamda şüpheli) şahsın sabıkalı olup olmadığı , sabıkalı ise hangi büronun suçlusu olduğu veya bir başka ilde aranıp aranmadığının tespitiyle görevlidir.

7. Kısım İnfaz bürosu, ilde suç işlediği düşüncesiyle tutuklanan daha sonra salıverilen veya şartla salıverilen kişilerin sonradan suç işlemesi halinde yakalanmalarıyla ilgilenir. Diğer illerde aynı şartlarla serbest yaşayan kişilerin ilde belli bir adreste buldukları konusunda edinilen bilgi üzerine yakalanıp ilgili mercilere teslim edilmelerini sağlar.

Narkotik Şube Müdürlüğü: Yasalara aykırı olarak her türlü uyuşturucu maddenin imali, ithali, ihracı, alım ve satımı, kullanılması, bulundurulması, devri, bir yerden bir yere nakli, her ne suretle olursa olsun tedariki konularında; istihbarî bilgileri toplar, değerlendirir ve gerekli operasyonları düzenleyerek ortaya çıkarılan olaylar hakkında adli işlemleri yapar; verilen diğer görevleri yürütür.

Mali Şube Müdürlüğü: Silâh ve mühimmat ile uyuşturucu madde kaçaklıkları dışındaki tüm kaçakçılık olayları (Gümrük, tekeli, eski eser, döviz, kıymetli taş, maden, vergi kaçakçılığı) ile mali şubenin görevine giren suçlar (sahtecilik, dolandırıcılık, kalpazanlık, stokçuluk gibi) hakkında istihbarî bilgileri toplar, değerlendirir; operasyonlar düzenler ve adli işlemleri yürütür, verilen diğer görevleri yapar.

Deniz Şube Müdürlüğü: Görev alanı içindeki denizlerde işlenen suçlarla ilgili gerekli işlemleri ve verilen diğer görevleri yerine getirir.

Trafik Şube Müdürlüğü: Belediye sınırları içinde trafiği tanzim ve muhakeme eder ve kayıt-tescil, ehliyet verme işlemlerini yürütür; trafiğin düzenli olması için gerekli önlemleri alır. Verilen diğer görevleri yapar.

Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü: 652 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkındaki Kanun'un ek ve değişiklikleriyle yürürlükten kaldırılan ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununa ek yedi madde eklenmesine dair 2696 sayılı Kanunla Toplum Zabıtası Kuruluşları lağvedilerek "Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü" kurulması öngörülmüştür.

Polis Çevik Kuvvetlerinin Görevleri şunlardır: 1. Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzeninin sağlanması, 2. Kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirlerin alınması ve bu yerlerde devriye hizmetlerinin yürütülmesi, 3. Grev ve lokavtlar sırasında işyerlerinin tahribe uğramasına veya işgaline engel olunması, 4. Kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinin önlenmesi, 5. Toplumsal olaylar, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddî ve manevî varlıklarının tecavüzlerinden korunması, 6. Diğer Polis Kuvvetlerinin yetersizliği halinde, her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınması ve düzenin sağlanması, 7. Özel timlerin yer almasını gerektirecek operasyonların yapılması, 8. Yukarıda gösterilen durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayların gerekirse zor kullanılarak etkisiz hale getirilmesi, Polis Çevik Kuvvet Birimleri, Emniyet Genel Müdürünün önerisi ve İçişleri Bakanının onayı ile başka ilde görevlendirilebilirler.

Koruma Şube Müdürlüğü: Sabotajlara karşı korunması gereken tesislerin tesbiti ile korunması için gerekli önemlerin alınıp uygulanmasını sağlar; suikast yapılması muhtemel olan kişileri koruma altına alır ve vukuunda gerekli soruşturmaları yürütür. Verilen diğer görevleri yapar.

Hukuk İşleri ve Soruşturma Şube Müdürlüğü: Disiplin suçu işleyen personel hakkında, soruşturma işlemlerini yürütür; İl Polis Disiplin Kurulunun raportörlüğünü yapar ve kararlarla ilgili işlemleri tamamlar. Verilen diğer görevleri yapar.

Genel Bilgi Toplama Bürosu: Aranılan kişiler ile kayıp şeylerin fişlerini düzenli tutar ve birer örneğini Genel Bilgi Toplama Başkanlığına gönderir; yakalanan ve bulunanların fişlerine yakalandı veya bulundu damgasını vurup, Genel Bilgi Toplama Birimine (GBTB)na bildirir. Şube karakol ve ilçelerdeki Genel Bilgi Toplama Kısımlarının denetlenmesi ve verilen diğer görevlerin yapılması bu şubenin görevi içindedir.

İlçe Kuruluşları: İlçe Emniyet Müdürlüğü ve İlçe Emniyet Amirliklerinden oluşur. Halen 197 İlçe Emniyet Müdürlüğü vardır.⁽²⁵⁾ İlçe Emniyet Amirliklerinin sayısı 404'dür.⁽²⁶⁾

Çevik Kuvvet Birimleri: İl ve İlçelerde görev yapan Çevik Kuvvet Birimlerinin 53'ü illerde, 20'si ilçelerdedir. Toplam personel sayısı 1991 yılında 10.592'idi.⁽²⁷⁾ 1994 yılı sayısı 12.612 dir.⁽²⁸⁾

Karakol Teşkilâtı: Karakollarda en az 7 polis memuru ile, komiser sınavından bir amir olması gerekir.⁽²⁹⁾ 1990 yılında 1160 olan karakol sayısı, 1991 yılında 1175'e 1994'de 1282'ye çıkartılmıştır.

Kriminal Laboratuvarlar: İstanbul Kriminal Polis Laboratuvar Polis Müdürlüğü, 1 müdür, 2 özel kalem memuru, 7 teknik personel, 2 teknik fotoğraf, 20 balistik uzmanı, 10 grafoloji ve sahtecilik uzmanı, 12 kimya ve biyoloji uzmanı ile hizmet vermektedir. 1995 yılında 1315 adet çeşitli işler gelmiş, bunun yanı sıra 7884 analiz yapılmıştır: eroin analizi 3186, esrar analizi 2847, kokain analizi 248'dir. Patlayıcı madde olay sayısı 550 olup, analiz sayısı 1915'dir. 173 adet dinamit, 161 adet TNT belirlenmiştir.⁽³⁰⁾

c) Personel ve Kadrolar: 1991 yılında Emniyet Teşkilâtının yasal kadrosu 147.551, fiilî kadro miktarı ise 120.294 kişi idi. Poliste ağırlıklı hizmet gören kadroyu oluşturan 'Emniyet Hizmetleri'nde (polis hizmetlerinde) çalışanların sayısı 92.120 idi.⁽³¹⁾ Bekçi kadrosunda 19.587 kişi mevcuttu. Özel kuruluşlarca çalıştırılan Özel Güvenlik elemanlarının sayısı ise, 38.455 kişi idi.⁽³²⁾

1994 Yılında Emniyet Genel Müdürlüğü Hizmet sınıflarına göre genel kadro durumu şöyle idi: Toplam yasal kadro 170.928'dir. Fiilî kadro 146.303 olup münhal 24.625'dir. Sınıflara göre ayrıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Emniyet Hizmetleri: Yasal Kadro 132.739, Fiili Kadro 116.162, Münhal 16.577'dir. Genel İdare Hizmetleri: Yasal Kadro 6.317, Fiili Kadro 5.326, Münhal 991'dir. Teknik Hizmetler: Yasal Kadro 655, Fiili Kadro 321, Münhal 334'tür. Sağlık Hizmetleri: Yasal Kadro 967, Fiili Kadro 480, Münhal 487'dir. Eğitim ve Öğretim Hizmetleri: Yasal Kadro 547, Fiili Kadro 151, Münhal 396'dır. Din Hizmetleri: Yasal Kadro 2, Fiili Kadro 1, Münhal 1'dir. Döner Sermaye Saymanı: Yasal Kadro 1, Fiili Kadro 0, Münhal 1'dir. Akademik Kadrolar: Yasal Kadro 110, Fiili Kadro 81, Münhal 29'dur. Şahsa Bağlı Kadro: Yasal Kadro 1, Fiili Kadro 0, Münhal

1'dir. Yardımcı Hizmetler: Çarşı ve Mahalle Bekçileri: Yasal Kadro 21.346, Fiili Kadro 16.893, Münhal 4.453'tür. Diğerleri: Yasal Kadro 6.325, Fiili Kadro 5.360, Münhal 965'tir. Yardımcı hizmetler toplamı: Yasal Kadro 27.671, Fiili Kadro 22.253, Münhal 5.418'tir. Memur Toplamı ise; Yasal Kadro 169.010, Fiili Kadro 144.775, Münhal 24.235'tir. Sözleşmeli Personel: Yasal Kadro 197, Fiili Kadro 51, Münhal 146'dır. İşçi ise; Yasal Kadro 1.721, Fiili Kadro 1.477, Münhal 244'dür.

Poliste görevden ayrılma oranı çok yüksektir. 1991 yılında 748 kişi kendi isteği ile emekli⁽³³⁾ olmuştur. Oysa aynı yıl yaş haddinden emekli olanların sayısı 63 den ibarettir. Personelin disiplinli olmasına gittikçe daha fazla önem verilmektedir.⁽³⁴⁾

1994 yılında çeşitli nedenlerle ceza alan personelin dağılımı şöyledir: Meslekten ihraç 96, devlet memurluğundan çıkarma 3, ilişik kesme 36, Toplam 135'tir.⁽³⁵⁾

Şehit düşen personel sayısında da bir artma görülmektedir. 1988 yılında yirmi, 1989 yılında yirmialtı, 1990 yılında onyediyedi şehit verilmişken, bu sayı 1991'de 77'ye yükselmiştir.⁽³⁶⁾

d) Polisin Adli Soruşturma Yöntemi: Suçta araştırma görevinin icrası bakımından şablonu şu suretle şekillendirebiliriz. (Şu hususa dikkati çekmek isteriz ki; polisin yukarıda sözü edilen, suçta araştırma görevini yapan miktarını tam olarak tespit etmek mümkün olamamaktadır):

Vilayetlerde Emniyet Müdürlüğü içinde asayiş şube müdürlükleri, ilçelerde ilçe Emniyet Müdürlükleri içinde Asayiş Bürosu vardır. Bunlar suçlara ait araştırma fonksiyonunu yerine getirirler.

3) Karakollarda münhasıran suçta araştırma ile görevli ayrı bir şube yoktur. Karakolun bütün mensupları tüm emniyet hizmetlerini ve bu arada suçta araştırma hizmetini de görürler.

Suç, yukarıda belirttiğimiz teşkilatın değişik kademelerine aşağıdaki şekilde intikal eder;

- a) Suçun mağduru şikâyetinde bulunur.
- b) Suçla ilgisi olmayan kişiler haberdar oldukları suçları ihbar ederler.
- c) Suç faili bizzat kendi gelip teslim olur.
- d) Devletin diğer kısımlarından ve mercilerinden suç bildirilir.
- e) Savcılık tarafından suç bildirilir ve araştırma yapılması istenir.

f) Polis bizzat yaptığı araştırmalar sonucu suçu tespit eder.

Polisin muhtelif kademelerine yukarıda arz olunan şekillerde suç intikal ettiğinde ilçe ve karakollar şu surette hareket ederler: Kendilerine Emniyet Müdürlüğünce verilmiş olan talimat çerçevesinde (özellikle ağır ve vahim suçlarda) keyfiyeti Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğüne bildirirler ve tahkikat bizzat şube tarafından yapılır. Diğer hallerde, sözgelimi taksirle işlenen suç durumunda, olayın niteliğinin ve failinin hemen tespit edilebileceği hallerde, bizzat kendileri araştırma yapıp ikmal ederek işi, dosyayı savcılığa sevkederler.

İhbar veya şikâyetin doğrudan doğruya savcılığa yapıldığı hallerde, savcı, olayı kendi takdirine göre ve arz ettiği öneme göre, olayı havale edeceği polis birimini belirler. Vahim ve olayın aydınlatılması güç olan hallerde, iş Emniyet Müdürlüğü Asayiş şubesine havale edilir; basit işler ise yerel karakollara havale edilebilir.

Yukarda da açıkladığımız gibi, vilayet ve ilçe emniyet müdürlüklerinde suçta araştırma ile görevli personel adedini tespit etmek mümkün ise de, karakollarda böyle bir miktar belirlemek olanaklı değildir. Bu itibarla sırf adli işlerle meşgul polis sayısını tam olarak tâyin mümkün olamamaktadır.

Polis Eğitimi

77. Personelin eğitim durumu yıllar itibarıyla yükselmektedir. Emniyet hizmetleri sınıfı personel toplamının 10.700'ü yüksek okul mezunudur. (%9,21) Emniyet müdürü adedi 1968, emniyet amiri adedi 854, başkomiser adedi 5554, komiser 3143, komiser yardımcısı 2423 ve polis memuru adedi 102.320'dir. (37) Sadece Lise mezunlarının mesleğe kabul edilmeleri ile, 1991 yılında lise mezunu oranı %59,4'e yükselmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Eğitim Daire Başkanlığı tarafından idare edilen bu çalışmalarda, Ankara'daki Polis Akademisi, bir Polis Koleji⁽³⁸⁾ ve on beş Polis Okulu⁽³⁹⁾ ile İstanbul'daki Polis Eğitim Merkezi hizmet vermektedir.

Emniyet teşkilatı personelinin görev öncesinde ve görev süresince eğitimi, açıklandığı üzere Eğitim Dairesi Başkanlığınca yürütülmektedir.⁽⁴⁰⁾

Polis Koleji: Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Yabancı dil ağırlıklı, lise fen kolları müfredatını uygulayan ve Emniyet Teşkilatının amir ve yöneticilerini yetiştirmek amacıyla

kurulmuş, lise seviyesinde bir eğitim kurumudur. Polis kolejine sadece erkek öğrenciler alınmaktadır.

Polis Okulları: 1994 yılı itibariyle hazırlıkta 128, 1. sınıfta 232, 2. sınıfta 200, 3. sınıfta 337 olmak üzere toplam 897 adet öğrenci polis okullarında eğitim görmektedir.⁽⁴¹⁾

Polis okulları lise ve dengi okul mezunlarından askerliğini yapmış olanların 6 ay, yapmamış olanların ise 7,5 ay süre ile eğitim gördükleri kuruluşlardır. Okutulan derslerin dağılımı şöyledir: 7,5 aylık veya 6 aylık Polis Okullarında Mesleki Eğitim programı çerçevesinde adaylara; "Polis Meslek Mevzuatı", "Disiplin Talimatı", "Devlet Güvenliği ve İstihbarat", önleyici Hizmetler", "Toplumsal Olaylar ve Müdahale Esasları", "Mesleki Yazışma teknikleri", "Olay Yeri İncelemesi ve Soruşturma", "Silah Bilgisi ve Atış" ile "Beden Eğitimi ve Yakın Savunma" dersleri verilmektedir. Böylelikle adaylara mesleki bilgi ve beceri kazandırılmaktadır.

7,5 aylık ve 6 aylık Polis Okullarındaki "Tamamlama Eğitimi Programı" içinde adaylara Polisi ilgilendiren ve mevzuata ilişkin "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" "İnsan Hakları", "Anayasa", "Türk Ceza Kanunu", "Halkla İlişkiler", "Temel Trafik Bilgisi", "Kaçakçılıkla Mücadele Mevzuatı", "Sağlık Bilgisi ve İlk Yardım", "Poliste Haberleşme" ve "Daktilografı" dersleri verilmektedir.

Özel Harekat Polis Okullarında okutulacak mesleki dersler Özel Harekatın gerektirdiği hizmet niteliklerine uygun olarak 6 aylık ve 7,5 aylık Polis okullarından farklı düzenlenmiştir. Özel harekat Polis adaylarına; "Özel Harekat Alan Bilgisi", "Polis Meslek Mevzuatı ve Disiplin", "Devlet Güvenliği ve İstihbarat", "Mesleki Yazışma Teknikleri", "Terör Olaylarında Soruşturma", "İnsan Hakları", "Silah Bilgisi ve Atış", "Beden Eğitimi ve Yakın Savunma" ile "Sağlık Bilgisi ve İlk Yardım" dersleri verilmektedir.

Ayrıca Polis Okullarındaki 'Tamamlama Eğitimi Programı' aynı çerçevede bu öğrencilere de uygulanmaktadır.

Polis Akademisi: Polis Akademisine, Polis Koleji ile lise mezunları sınavla alınırlar ve dört yıllık eğitimden geçirilirler. Üniversite mezunları ise bir yıllık özel eğitime tâbi tutulurlar.

Polisin iş yükü

78. Asayiş ve Güvenlik Hizmetleri: İşlenmeden önce suçun önlenmesi ve işlendikten sonra failerin yakalanmaları görevinin yerine getirilebilmesi için, Kimlik Bildirme Kanunundaki hükümlere uygun olarak, kayıtların tutulması gerekmektedir. 155 numaralı telefon, halkın suç araştırmasında katkısını sağlamak üzere tesis edilmiştir.

Suç ve suçlulukla mücadele konusu polis tarafından şu başlıklar altında incelenegelmektedir: Asayiş olayları, ideolojik olaylar, toplumsal olaylar, kaçakçılık olayları, trafik olayları, koruma hizmetleri. Asayiş Olayları, uygulamada ikiye ayrılmaktadır: "Asayişe Müessir Olaylar"⁽⁴²⁾ ve "Polisin Takibini Gerektiren Diğer Olaylar".⁽⁴³⁾

1992 yılında yurdumuz polis bölgesinde meydana gelen olaylar illere göre şöyle bir dağılım göstermiştir: Adana 3065, Adıyaman 393, Afyon 680, Ağrı 405, Amasya 217, Ankara, 15468, Antalya 2646, Artvin 208, Aydın 1161, Balıkesir 2690, Bilecik 160, Bingöl 171, Bolu 784, Burdur 363, Bursa 3180, Çanakkale 482, Çankırı 138, Çorum 380, Denizli 1018, Diyarbakır 2045, Edirne 531, Elazığ 1048, Erzincan 476, Erzurum 769, Eskişehir 1711, Gaziantep 2099, Giresun 480, Gümüşhane 105, Hakkari 125, Hatay 847, Isparta 581, İçel 2439, İstanbul 17489, İzmir 13777, Kars 589, Kastamonu 419, Kayseri 2307, Kırkdere 628, Kırşehir 336, Kocaeli 1821, Konya 2698, Kütahya 510, Malatya 741, Manisa 1888, Kahramanmaraş 1032, Mardin 473, Muğla 1154, Muş 181, Nevşehir 429, Niğde 283, Ordu 667, Rize 570, Sakarya 892, Samsun 1621, Siirt 207, Sinop 223, Sivas 799, Tekirdağ 726, Tokat 690, Trabzon 1176, Tunceli 100, Şanlıurfa 963, Uşak 439, Van 585, Yozgat 414, Zonguldak 1550, Aksaray 296, Bayburt 85, Karaman 455, Kırıkkale 503, Batman 444, Şırnak 88, Bartın 245, Ardahan 253, Iğdır 244.⁽⁴⁴⁾

1991 yılında, polisin sorumluluk bölgesinde toplam olarak 3995 adet asayişe müessir olay meydana gelmiştir. Bir önceki yıla oranla % 15 artma vardır. Polisin takibini gerektiren diğer olayların sayısı 1991 yılında 96.380'dir. Bu alanda ise % 4 oranında bir artma vardır.

- ii) İdeolojik Olaylar: 1991 yılında 2.509 adet ideolojik olay meydana gelmiş ve bu olaylarda 50 kişi ölmüş, 456 kişi yaralanmıştır.
- iii) Toplumsal Olaylar: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çerçevesinde ve yasa dışı grevler gibi toplumsal olay sayısı 1991 yılında 498'dir. Bu tür olaylarda bir önceki yıla nazaran %52 azalma olmuştur.

iv) Kaçakçılık Olayları: Uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadelede, teşkilât teknik açıdan takviye edilmiştir. Yabancı uzmanlarla işbirliği yapılmaktadır. 1991 yılında 3.535 Kg. esrar, 1.026 Kg eroin, 131 Kg bazmorfin ile 2083 sanık yakalanmıştır. ⁽⁴⁵⁾

Artan silâh kaçakçılığı ile mücadelede, 1991 yılında 73 olay ortaya çıkmış ve 340 sanık yakalanmıştır. Kültür ve tabiat varlığı kaçakçılığı ile gümrük kaçakçılığı olaylarının yanısıra, sahte döviz kaçakçılığı ile tankerlerle yapılan akaryakıt kaçakçılığı göze çarpmaktadır.

Polis sorumluluk bölgesinde 1991 sonrasında meydana gelen asayiş olayları değerlendirilmesi yapıldığında;

1993 yılında 185.161 olan toplam olay sayısının %8.11'lik bir artışla 1994 yılında 200.181'e; asayişe müessir suçlarda 10.795 olay sayısının %14.03'lük bir artışla 12.309'a; polisin takibini gerektiren suçlarda ise 174.366 olan olay sayısının %7.75'lik bir artışla 187.872'ye yükseldiği görülmektedir.

1994 yılında yurdumuz polis bölgesinde meydana gelen asayiş olaylarının iller bazında 100.000 kişiye ve 1 polise düşen olay sayısı (Asayişe Müessir olaylar + polisin takibini gerektiren olaylar) ve polis bölgesi nüfusu iller itibariyle dip notda gösterilmiştir. ⁽⁴⁶⁾

İstanbul'da 1995 yılında toplam 175.931 olay meydana gelmiştir. Bunların 64.976'sı asayiş, 1554 adedi terör, 1524'ü kaçakçılık ve 107.877'si trafik kazasıdır. ⁽⁴⁷⁾

Jandarma

79. a) Genel Bilgiler: Jandarma, genel kolluğun bir dalıdır. ⁽⁴⁸⁾ 1983 yılında yeni ⁽⁴⁹⁾ bir Jandarma Kanunu ⁽⁵⁰⁾ hazırlanmıştır. (10.3.1983 tarih ve 2803 sayılı Kanun)

Jandarma adlî görevler ⁽⁵¹⁾ yönünden savcı ve sulh hâkimine bağlıdır. ⁽⁵²⁾ Bu, adlî görev sürdükçe mevcut olan geçici bir bağlılıktır. Jandarmanın yer itibariyle yetkisi bakımından, jandarma birliklerinin kuruluş ve yerleştirilmelerinde gözönünde tutulan mülkî taksimat esas alınır. Jandarma, her ilde bir İl Jandarma Komutanlığı, ilçelerde İlçe Jandarma Komutanlığı şeklinde teşkilâtlandırılmıştır. ⁽⁵³⁾ İlçe karakol bölgelerine ayrılmış olup, günümüzdeki adlî görevler karakol ve ilçe jandarma komutanlıklarınca yerine getirilmektedir. ⁽⁵⁴⁾

Uygulamada kırsal alandaki hazırlık soruşturmasını jandarma yap-

maktadır. Savcılar sadece ölümle sonuçlanan suçlarda devreye girmektedirler, jandarmada alınan ifadelere mahkemede itibar edilmediğinden jandarmanın cumhuriyet savcısı adına yapacağı tahkikatın, yasa ile gösterilmesi istenilmektedir. (55)

Jandarma Belediye sınırları dışında kalan yerlerde, kolluk hizmetlerini yürütür. Belediye hudutları içinde kalmakla birlikte, meskûn olmayan ve polis karakollarına çok uzak olan yerlerde, jandarma bölgesine bitişik olmak kaydıyla jandarma yetkili kılınabilir. (56) Görüldüğü gibi, polis ile jandarmanın yaptıkları görev aynıdır. Fark sadece görev alanı bakımındandır.

Polis, il ve ilçelerde, belediye sınırları içindeki bölgelerden sorumludur. PVSK ek madde 4 gereğince, polis görevli bulunduğu mülkî sınırlar içerisinde yani jandarma bölgesi ve ilçe sınırları dahil, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında, suça elkoymak, suç önlemek ve sanığı tespit edip, suç delillerini muhafaza ve yetkili kolluğa teslim etmekle görevlidir.

Jandarma ise, polis teşkilâtı kurulmamış olan yerlerde emniyet ve asayiş hizmetlerini yürütür. Jandarma ve polisin sorumluluk alanı mülkî amir başkanlığında, jandarma, emniyet ve belediye temsilcilerinden oluşan bir komisyon tarafından belirlenerek bir protokol ile gösterilir. Ortaya çıkan yeni kentleşme olayları nedeniyle, jandarma bölgesi olan alanlar polis sorumluluğuna verilebilir. Bunun için, o alanın belediye sınırları içine girmesi veya özel kanunlarda bunun öngörülmesi gerekir. Trafik polisinin görev alanı dışında kalan yerlerde trafik ile ilgili hizmetler jandarma tarafından yerine getirilir.

Emniyet teşkilâtı ve jandarma kendilerine verilen görevleri kendi sorumluluk alanları içinde yerine getirmek mecburiyetindedirler. Ancak, sorumluluk bölgesinde yetersiz kaldığı takdirde veya yetersiz kalacağını gösteren olaylar gösterdiğinde, polis ve jandarma bölgelerine karşılıklı olarak kuvvet kaydırılabilir veya görevlendirme yapılabilir. Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanununun Ek 5 nci maddesine göre, kaçakçılık ve uyuşturucu maddeler ile ilgili önemli olayları takip etmek üzere, İçişleri Bakanlığınca doğrudan doğruya veya valinin talebi üzerine merkez personelinin ekipler görevlendirilebileceği gibi, İçişleri Bakanlığınca re'sen veya valinin talebi üzerine merkezden görevlendirilen ekipler bir ilde araştırma yaparken başka illerde de araştırma ve soruşturma yapılması gerekirse, ilgili valiliklerce ekipler görevlendirilebilir.

Polisin sorumluluk alanında bir suçla karşılaşan jandarma, o anda polis yoksa olaya müdahale eder ve polise haber verir. Bu şekilde olaya müdahale eden jandarma soruşturma yapamaz; durumu olduğu gibi muhafaza ederek, delillerin kaybolmaması için gerekli tedbirleri alır. Polisin olay yerine gelmesi gecikirse, jandarma soruşturma yaparak evrakı doğrudan polis makamlarına gönderir. Jandarma görev alanında işlem yapmak zorunda kalan polis hakkında da aynı kural geçerlidir. Diğer taraftan polis ve jandarma uyuşturucu madde, silâh kaçakçılığı ve siyasi suçlar gibi konularda topladıkları bilgileri karşılıklı olarak birbirlerine verirler ve asayiş ile ilgili suç ve olayları birbirlerine duyururlar.

b) Jandarmanın İş Yüğü: Jandarma genel komutanlığından Nisan 1996'da alınan bilgilere göre 1994 ve 1995 yıllarında Jandarmaya intikal eden olaylar şöyledir:

- 1) 1994 yılı içerisinde jandarmaya 78'i işlemi gerektirmeyen ve 462'si işlem yapılan olmak üzere toplam 540 müracaat olmuştur. 1994 yılında toplam ihbar sayısı 38, şikâyet ise 391'dir. 1995 yılı içerisinde toplam başvuru 375, ihbar 93 ve şikâyet 640 olarak gerçekleşmiştir.
- 2) Jandarmanın doğrudan doğruya kendisinin tespit ederek elkoyduğu ve 3544 terör olayı mevcuttur. 1994 yılında 2265 asayişe müessir olay tespit edilmiş ve 64.293 zabitanın takibini gerektiren diğer olay belirlenmiştir. 1995 yılında asayişe müessir olay sayısı 1774, zabitanın takibini gerektiren diğer olaylar ise 68.029'dur.⁽⁵⁷⁾

1989 yılında jandarmanın sorumluluk alanı içinde kalan yerlerde toplam 446 ideolojik olay meydana gelmiştir. Bu olaylardan 280'i aydınlatılmış ve "geniş anlamda sanık" yakalanmıştır. 1989 yılında toplam 1496 adedi suç olayı olmuş, bu suçlara ilişkin 2600 kişi şüpheli olarak ortaya çıkmış, 2116 kişi yakalanmış, 484 olay takipte kalmıştır. En çok işlenenler öldürme, gasp ve soygun, kasten yangın çıkartma, ırza geçme, meskene silâhli tecavüz gibi suçlardır.

1989 yılında jandarmanın adli faaliyetlerine ilişkin bazı rakamlar şöyledir. 3005 sayılı Kanuna göre 5331 zabıt varakası düzenlenmiş; 17736 tanık veya bilirkişi ihzar edilmiş, Cumhuriyet savcılığının isteği üzerine 201570 tahkikat evrağı düzenlenmiş, 413088 tanık, mağdur dinlenmiş, 129841 şüpheli mevcuden teslim edilmiştir. İnfaz edilen ihzar sayısı

466523 iken, infaz edilemeyen ihzar müzekkereleri 245004 dür. Tutuklama müzekkerelerinden 16816'sı infaz edilmiş, 21619'u infaz edilememiştir. Yakalama müzekkerelerinin 53724'ü infaz edilmiş, 38784'ü ise infaz edilememiştir. Doğrudan doğruya suç araştırmasına ilişkin olmayan işlerde de jandarmanın ağırlıklı rolü vardır. 1989 yılında icra mercilerinden verilen 23690 müzekkere, Amme Alacaklıları Kanununa göre verilen yakalama müzekkerelerinden 49649'u infaz edilmiş, 22072'si infaz edilememiştir. Sanıkların duruşmalara getirilip götürülmesi görevini de üstlenen jandarma 1989 yılı içinde 172612 tutukluyu ve 37660 hükümlüyü duruşmada hazır bulundurmıştır. Diğer cezaevlerine sevk olunan 20.694 hükümlü ile 12592 tutukluyu da jandarma nakletmiştir. Uygulamada cezaevlerinin iç korunması gardiyanlar tarafından, dış korunması ise jandarma tarafından yapılmakta ve bu uygulama ikisi arasında bazan kopukluğa neden olmaktadır.

Çarşı ve Mahalle Bekçileri

80. Bekçi teşkilâtı genel kolluğa yardımcı olan silâhlı bir kuruluştur ve en büyük mülkî amirin emri altındadır (772 sK m.2).⁽⁵⁸⁾

Özel Kolluk

81. Emniyet Teşkilâtı Kanununa göre, genel kolluk dışında kalan ve özel kanunlarına göre kurulu, belli görevleri ifa eden kolluk, "özel kolluk"dır (ETK 3) (Bu çeşit kolluğu ayrıca bir Kanunun tesisine imkan verdiği "özel nitelikteki kolluk" ile karıştırmamalıdır) . Özel kolluk görevlileri kural olarak "önleme yetkisi" ile donatılmışlardır. Özel kolluğun görevi hizmet alanı ile sınırlıdır. Sadece bazılarının silâh taşıma ve kullanma yetkileri vardır. Trafik polisi, polis çevik kuvvet birimi, çiftçi mallarını koruma kolluğu, köy korucuları ve köy bekçileri, kır bekçileri, orman kolluğu, özel güvenlik teşkilâtı, gümrük ve tekel kolluğu ve sahil güvenlik komutanlığı özel kolluğa örnek olarak gösterilebilir. Bazı kamu görevlilerine de kolluk yetkisi verilebilmektedir.

İddia (İtham) İşlevi: Savcılık

82. a) Savcılık Teşkilatı: Mahkeme istek olmadan, kendiliğinden yargılamayı yapamaz ve hüküm ve karar veremez. "Dâvasız yargılama olmaz" il-

kesi bunu gerektirir ve önce dâva açılmalıdır⁽⁵⁹⁾. İşte, Devlet adına iddia görevini yapan, iddia fonksiyonunu yerine getiren ceza davasını açan makam “Cumhuriyet Savcılığı”dır. Yukarıdaki bahislerde açıklandığı üzere, savcıların dava açmalarının mecburi olduğu sisteme “yasallık sistemi” denilmektedir. Türkiye’de bu sistem çok sıkı, istisnasız olarak uygulandı-ğından, CAS, bir ölçüde tıkanmaktadır.⁽⁶⁰⁾

Savcılık hiyerarşik bir yapıya sahip bir makamdır; “bağımsız” değildir.⁽⁶¹⁾ Adalet Bakanı kamu dâvasını açmak için savcıya emir verebilir (C-MUK m. 148/3).

Batı hukukunda savcılık kurumunun menşei, ortaçağ Fransa’sına kadar çıkmaktadır. Zamanla kurum diğer ülkelere de yayılıp yaygınlaşmıştır.

Bugünkü teşkilâtımızda, her Asliye Mahkemesi yanında bir Başsavcı ve yeterince Savcı bulunur. Yargıtay’da Başsavcılık makamı vardır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı temyiz dâvalarında yetkilidir.⁽⁶²⁾

Esas mahkemesi yanındaki Başsavcı makamı temsil eder ve onunla birlikte çalışan Savcılara⁽⁶³⁾ belli bir olayla ilgili emir verebilir.

Başsavcı-Savcı ilişkisi iç ilişkidir; dışa göre Savcılık bir bütündür Asliye ve Ağır Ceza Mahkemelerinin yanında bir Savcılık vardır. Savcılık üç türdür: a) mahkeme yanında olanlar, b) mahkeme yanında bulunduğu kabul edilenler ve c) üst Savcılık olarak mahkeme yanında sayılanlar.

Sulh Mahkemesi yanında Savcılık bulunmadığından, Asliye Mahkemesi yanındaki Savcılık Sulh Mahkemesi yanında bulunduğu kabul edilmiş durumdadır. Diğer taraftan, Ağır Ceza Mahkemesi yanındaki Savcılık da o yerdeki Sulh Mahkemesi yanında bulunduğu kabul edilmiş durumdadır (m. 208/2, m. 310/3). Ağır Ceza Mahkemesi yanındaki Savcılıklar üst Savcılık olarak, mahkeme yanında sayılırlar. Yargıtay yanında da bir Başsavcılık makamı vardır (Yargıtay Kanunu m. 6).

- b) Savcılık Personeli: 1993 yılında Türkiye genelinde savcı sayısı 3192 idi. Bunların 8’i Devlet Güvenlik Mahkemesi başsavcısı, 64’ü Devlet Güvenlik mahkemesi savcısıdır. Adlîye mahkemelerindeki cumhuriyet başsavcısı sayısı 166, cumhuriyet savcısı sayısı ise 2954’dür.

Türkiye’de savcı miktarı hâkime göre azdır. Hâkim ve savcı miktarı arasında bir orantısızlık vardır. Savcıların iş yükünün azaltılması veya buna göre savcılarının takdir yetkilerinin artırılması zorunludur.

Ceza Adaleti Sistemine Giren İşler

83. Ceza Adalet Sistemine işler, ihbar, şikâyet üzerine veya re'sen öğrenilerek girmektedir; suç teşkil ettiği sanılan olaylar da sisteme girmektedir. Sisteme girmesi muhtemel olan işleri yukarıda polisi incelerken (no. 81) görmüştük. Burada Savcılığın hazırlık soruşturmasındaki iş yükü ile mahkeme faaliyetini inceleyeceğiz:

a) Hazırlık soruşturmasında iş yükünün ağır ceza merkezlerine dağılımı⁽⁶⁴⁾ (1.1.1992 - 31.12.1992): Türkiye genelinde toplam hazırlık soruşturması sayısı 1.648.126'dır. Bunun 1.301.776'sı 1992 yılı içinde gelmiştir. Geçen yıldan kalanlar (devredenler) ise 346350'dir.

1992 yılında mevcut hazırlık soruşturması sayısı olan toplam 1.648.126 işten 578.802 si takipsizlik kararı ile sonuçlanmış; 576.752 si hakkında kamu davası açılmış 65.728 yetkisizlik kararı, 16.957 görevsizlik kararı 21. 014 birleştirme kararı verilmiştir.

b) Süre: Ortalama soruşturma süresi, Adalet Bakanlığı tarafından yapılan tespitlerde, 103 gün olarak belirlenmiştir. Adana, Ankara, Bakırköy, Diyarbakır, Eyüp, Hınz, İstanbul, Kadıköy, Kartal, Midyat, Şırnak, Şanlıurfa, Üsküdar ilçelerinde ortalama hazırlık soruşturması süresinin 100 gün ve daha fazla olduğu belirlenmiştir. Meselâ Kartal adlîyesinde 372 gün, Kadıköy adlîyesinde 332 gün, olarak belirlenen süreler vardır.

c) Aydınlatma Oranı: Hazırlık soruşturmasında aydınlatılmayan olaylar 1.1.1992 ile 31.12.1992 tarihleri arasında şöyle bir dağılım göstermiştir:⁽⁶⁵⁾ Türkiye genelinde 1992 yılında faili meçhul dosyaların toplamı 237.830 dur. Bu dosyaların 165.987'si geçen yıldan devretmiş, 71843'ü ise 1982 yılı içinde oluşmuştur. Bu dosyaların 5942 sinde yıl içinde failleri bulunmuştur. Faili meçhul dosya oranı %14,4 dür. Bu oran Batı memleketlerindeki oranlara göre düşüktür.

d) DGM: Devlet Güvenlik Mahkemeleri Cumhuriyet Savcılıklarına gelen işlerin 1992 yılındaki dağılımı şöyledir. Toplam hazırlık soruşturması sayısı 11210. Bunların 3353' ü geçen yıldan kalmış, 7857'si ise yıl içinde gelmiştir.

Toplam 11210 hazırlık soruşturmasından 1376'sı takipsizlik kararı ile sonuçlandırılmış, 3319' u hakkında ise kamu davası açılmıştır. Yetkisizlik kararı 59, görevsizlik kararı 950, birleştirme kararı 340 tır.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri cumhuriyet savcılıklarına 1992 yılından devreden 5166 iş ile 1993 yılı içinde gelen 11.557 iş ile toplam iş sayısı 16.723'e ulaşmıştır.⁽⁶⁶⁾

Devlet Güvenlik Mahkemelerinde ortalama hazırlık soruşturması süresi gün olarak 224 miktarında belirlenmiştir. Ancak Diyarbakır'da ortalama 358 ve Kayseri'de 157, Malatya'da 104 gün olan ortalama süreler sayıyı kabartmaktadır. Ankara'da ortalama hazırlık soruşturması günü 18, Konya'da 17, İstanbul'da 99 dur.⁽⁶⁷⁾

Devlet Güvenlik Mahkemelerinde Hazırlık soruşturmasının ortalama süresi 1988 yılında 133 gün iken 1993 yılında 251 güne çıkmıştır.⁽⁶⁸⁾ Bu uzamayı etkileyen nedenler kimlik tespitidir. Çok sanıklı ve örgütsel amaçlı işlerde sanıklar kod adlar kullanmaktadırlar. Hazırlık soruşturmasında takipsizlik kararlarının en yüksek oranı Ankara'dadır (%51,6). En düşük takipsizlik kararı ise Kayseri (%4,6) ve İstanbul'da (%7,4) belirlenmiştir.⁽⁶⁹⁾ Kamu davası açma oranı İstanbul'da %79,2 Diyarbakır'da %63 iken Ankara'da %20,7 olarak görülmektedir. Yetkisizlik kararı Kayseri'de en yüksek %64,8 en düşük ise Diyarbakır'dadır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinde 1993 yılında ortalama yargılama süresi 250 gün olarak hesaplanmıştır.⁽⁷⁰⁾

Devlet Güvenlik Mahkemelerinde 1993 yılında karara bağlanan 3836 davanın 1811'nde beraat (%60), 1204'ünde ise mahkûmiyet (%40) kararı verilmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemelerinde beraat kararı oranının bu kadar yüksek olması, "verimlilik" açısından olumsuz bir gösterge olarak algılanmalıdır.⁽⁷¹⁾

1993 yılında Devlet Güvenlik Mahkemelerinde 7830 erkek ve 521 kadın sanık yargılanmıştır.⁽⁷²⁾

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda yapılan hazırlık soruşturmalarında faili meçhul suçla ilişkin dosya sayısı 1992 yılı içerisinde 5040 tir. Bunlardan 2959'u geçen yıldan devretmiş 2081' i ise 1992 yılında gelmiştir. Bu dosyaların 519'unda fail bulunmuştur. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda faili meçhul suçla ilişkin dosya oranı %45 tir.

Yargı İşlevi: Hâkim

84. a) Hâkimlik makamı ile ilgili bazı temel konular aşağıda açıklanmıştır:

a) Tabii Hâkim İlkesi: Anayasamızda 'tabii hâkim' esası kabul edilmiştir. Bunun anlamı, hangi suçun hangi mahkeme tarafından yargılanacağının önceden objektif kurallarla belirlenmiş olmasıdır. Dürüst yargıla-

ma ilkesi yönünden, bu şarttır. Önceden yetki ve görevi belli olmak koşulu ile uzmanlığa dayalı mahkemelerin varlığı, ilkeye aykırı değildir.

b) Hâkimin Bağımsızlığı: Hâkimin görevi, önüne getirilen uyuşmazlığı, hukuk düzenine uygun olarak çözmektir. Hâkim, adaleti gerçekleştirme yolunda hüküm verici yegane organdır.⁽⁷³⁾ Hâkimin görevini gereği gibi yerine getirebilmesi için, özel bir statüye ihtiyacı vardır. Bu nedenle, diğer organlara göre ayrı bir yeri olmalıdır. Hâkimliğin temel özelliği, bağımsızlığı ve tarafsızlığıdır.

Hâkim bağımsızlığı şu unsurları içerir: Hiçbir makamdan emir almak, karar vermede ve işlem yaparken özgür olmak, tayin, terfi ve nakillerde ve disiplin işlerinde, diğer devlet memurlarından farklı özel hükümlerin uygulanması. Karar özgürlüğü, yasama, yürütme ve yargılamaya karşı bağımsızlığı ifade eder.

Adaletin nitelikli (kaliteli) olmasının şartları ve unsurları bu araştırmanın birinci kısmında açıklanmıştır. Elbette ki, hâkimin bağımsızlığı nitelikli adaletin temel şartlarından birisidir. Bağımsızlık sadece hükümlerin sırf hukuk esaslarına uygun olmasının bir şartını teşkil etmekle kalmaz ve fakat aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında da açıklandığı üzere, “adaletin gerçekleştiğinin görülmesini” de gerektirir. Bu husus halkın adalete güveninin oluşmasında temel unsurlardan birisidir.

Hâkim bağımsızlığı evrensel ilkelerden olduğu için, milletlerarası belgelerde de yer alan insan hakları arasında sayılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 10 ncu maddesine göre, herkes haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezaî mahiyette herhangi bir isnadın tesbitinde, tam bir eşitlikle, dâvasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından nasafetle, hakkaniyete uygun ve umuma açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin altıncı maddesinin birinci fıkrasına göre, her şahıs gerek medenî hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar, gerek cezaî sahada kendisine karşı serd edilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan, yasal, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından dâvasının makûl bir süre içinde hakkaniyete uygun ve alenî surette görülmesini istemek hakkına sahiptir.

Anayasamız da, mahkemelerin bağımsızlığını kabul etmiştir: Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; hiç bir organ makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve tali-

mat veremez; genelge gönderemez; tavsiiye ve telkinde bulunamaz (Anayasa = AY 138). Anayasamız, hâkim ve savcılara, teminat sağlamış (AY 139), atanmaları, hakları ve ödevleri, meslekte ilerlemelerinin, mahkemelerin bağımsızlığı gözönünde tutularak, kanunla düzenlenmesine ilişkin 140. maddesini sevk etmiştir.

Ancak, Türkiye’de Yüksek Hâkimler ve Savcılar kurulunun teşekkül biçimi bakımından itirazlar ve tartışmalar vardır. Burada çoğuna katılmadığımız sözkonusu tartışmalara girişmek, bu araştırmanın maksat ve çapını aşar.

c) Hâkimlik Mesleği: Yargılama görevinin özelliği dolayısı ile, bu mesleği yapacak olan kişilerde üstün vasıflar aranır. Meslekten olmayanların yargılama yapıp yapmamaları konusunda mukayeseli hukukta değişik çözümler vardır ama Anayasamızca kabul edilmemiştir.

Türkiye’de, adlî, idarî ve askerî hâkimler vardır. Hâkimler ve Savcılar Kanunu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu, Askerî Hâkimler Kanunu tarafından düzenlenmiş olan hâkimlik mesleğine kabul edilme ölçütleri, Hâkim ve Savcılar Kanununun (HSK) 13. maddesinde gösterilmiştir.

Ülkede hâkim sayısı 1993 yılında 4803 idi.⁽⁷⁴⁾

Adlî ve idarî hâkim ve savcılarının atanması usulü kısaca şöyledir: Önce adaylığa atama yapılır. Bu atamayı Adalet Bakanlığı yapar (HSK 9). Adaylar stajdan sonra, ad çekmek suretiyle belirlenerek müşterek kararla atanırlar. Mesleğe girişi ad çekme suretiyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yapar. Meslekte ilerlemede, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına bağlıdır.

Hâkimlerin Yer Değiştirmeleri, Hâkimler, Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yapılır (HSK 35). Geçici yetki verme HSYK Kararı ile olur. Gecikmesi sakıncalı hallerde Adalet Bakanlığı karar verebilir. Adalet Bakanlığının kararı HSYK ilk toplantısında onaya sunulur (HSK 47).⁽⁷⁵⁾

Yargı İşlevi: Mahkemeler

85. TÜSİAD’ın 1991 yılında yayınladığı “Türk Toplumunun Değerleri”⁽⁷⁶⁾ konulu araştırmasına göre; kurum ve kuruluşlara halkın duyduğu güven şu suretle dağılmaktadır: Dini kuruluşlara %39,1; silahlı kuvvetlere %60,7; eğitim sistemine %35,3; mahkemelere %29,9; basına %15,6; sen-

dikalara %15,8; polise %31,8; meclise %28,8; memurlara %20,8; büyük şirketlere %11,4; emekli sandığı veya SSK'ya %32,8; Türk siyasal sistemine %19,3. Bu tablo incelendiğinde göze çarpan ilk husus en çok güven duyulan kurumun silahlı kuvvetler olduğu, ondan çok sonra dini kuruluşlar ve onun hemen ardısına eğitim sistemi, Emekli Sandığı (veya Sosyal Sigortalar Kurumu), daha sonra da polisin geldiğidir. Mahkemeler ve parlamentonun daha az güven duyulan kurumlar olmasını hayli ilginç bir bulgu olarak gördüğümüzü ifade etmek isteriz. Daha da ilginç olanı basın, sendikalar, büyük şirketler ve memurların, bu sıralamada en alt sıraları paylaşarak çizdikleri görülmüştür.

Türkiye Genç İşadamları Derneğinin 1993 yılında yaptırdığı bir araştırmaya göre ⁽⁷⁷⁾ Genç İşadamlarının %34,4'ü hâkimlere güvenmemektedir. Hiç güvenmediğini belirtenlerin oranı %4,9'dur. Hâkimlere güvendiğini belirtenlerin oranı %27,9 dur. Dâvaların uzamasının sorumluluğunun kime ait olduğu yönündeki bir soruya verilen cevaplar arasında, %93,4'ü adalet sisteminden kaynaklandığı inancını yansıtmaktadır. Hizmet verimliliğini engelleyen etmenler olarak, kurumsal altyapıdaki yetersizlikler, fiziki altyapı yetersizlikleri, personel sayısının azlığı, personelin niteliğinin yetersizliği ve çağdaş olmayan kanunlar gösterilmiştir.⁽⁷⁸⁾ Aslında hakim ve mahkemelere karşı tutumu gösteren bu araştırmalar da, hakim ve mahkemeler yönünden yansıtılan güvensizliğin nedenleri sorulmadığından, bunların esasa dayalı görüşler olduğundan kuşkuluyuz.

Türk Ceza Adaleti Sisteminde yer alan mahkemeler ve önemleri aşağıda gösterilmiştir:

a) Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Yargılaması: Anayasa ve İnsan Hakları Mahkemeleri gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi: Aslında bir normun Anayasaya aykırı olduğu ileri sürüldüğünde veya bir mahkemenin uygulaması gereken normu Anayasaya aykırı bulması halinde, aykırılığı tespitle görevli merci olan Anayasa Mahkemesi, bir ceza mahkemesi değildir. Ancak Yüce Divan sıfatı ile, özel mahkeme olarak ceza yargılaması yapma yetkisi vardır.

Anayasa Mahkemesi onbir asil üyeden ve dört yedek üyeden kuruludur.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Üye Devletlerin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine riayet etmelerini sağlamak amacı ile kurulmuş, devletler

üstü bir mahkemedir (İHAS m. 38-56). Üye devletlerden birinin mahkemelerinden verilen kararın veya bir makamının aldığı tedbirin sözleşmeye aykırı olduğu tesbit edilirse, mağdura tazminat ödenmesine karar verilir.⁽⁷⁹⁾ Türkiye Eylül 1989'da Mahkemenin zorunlu yetkisini kabul etmiştir. Türkiye'nin de kabul ettiği 11. Protokol Mahkeme ve uygulamasına yeni bir şekil vermiştir.

b) Genel Ceza Mahkemeleri: Ceza yargılamasını adlîye mahkemeleri yapar. Adlîye mahkemeleri olan esas (ilk derece) ceza mahkemelerini: 1) Genel Ceza Mahkemeleri, 2) Genel Ceza Mahkemelerinin Özel Yetkili Daireleri ve 3) Ayrı bir mahkeme olarak kurulmuş bulunan Ceza Mahkemeleri olarak üçe ayırmak mümkündür.

Sulh Ceza Mahkemeleri: Sulh Ceza Mahkemeleri tek hâkimlidir ve her ilçede sulh ceza mahkemesi vardır. Bazı bucak merkezlerinde de kurulduğu görülmektedir.

Görevi: Ceza Kanununun Yürürlüğe Konması Hakkındaki Kanunun (1926-825) 29. maddesine ve Meşhut Suçların Muhakemesi Kanununa (1936/3005) göre, Belediyece cezalandırılanlar (TCK 538, 513/1, 157, 559, 577) dışında kalan bütün kabahatler; TCK'daki cürümlerden, yürürlük K. m. 29/3'de sayılanlar; aslında asliyelik olan cürümlerden, Yürürlük K. m. 29'da sayılan cürümler Asliye Teşkilâtı bulunmayan yerlerde Sulh Ceza Mahkemesinde yargılanır. Ayrıca Türk Ceza Kanunu dışında kalan özel ceza kanunlarında gösterilen cürümler, sadece para cezasını gerektiriyorlarsa, sulh ceza mahkemesinde yargılanır. Özel kanunlarda Sulh Mahkemesi Kanununa tâbi işlere münhasır olmak üzere (m. 15), Asliye Mahkemesinin çalışmadığı zamanlarda, bu mahkemenin yetkisine giren işlere Sulh Ceza Mahkemesi bakar.

Asliye Ceza Mahkemesi: Bir başkan ve iki üye ile kurulmuş iken, Yürürlük Kanununda 1927 yılında 952 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle, tek hâkime dönülmüştür; 1969'dan bu yana, tek hâkimlidir. Ayrıca, Avrupa ülkelerinde de tek hâkime gidiş genel görünümü oluşturmaktadır.

Asliye Mahkemesi her ilçede vardır ve ceza, hukuk ve ticaret dâvalarına bakar. İş çokluğu nedeni ile kurulmuş olan daireleri vardır.

Meşhut suçlarla, Asliye Ceza Mahkemesinin çalışmadığı hallerde, dâvaya Asliye 'Hukuk' Mahkemesinde bakılır (3005 sK. m. 15).

Görevi: Bizim hukukumuzda “asıl yetkili mahkeme” Asliyedir. Sulh Mahkemesinin görevine girmeyen veya ağır cezalı olarak tanımlanmış olmayan suçlar, Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda yer alan suçların muhakemesini, ceza miktarına bakılmaksızın, Asliye Ceza Mahkemesi yapar. Bu suçlar “acele hallerden” sayılmıştır; Kanun, CMUK 398-423. maddelere atıf yapmaktadır.

Ağır Ceza Mahkemesi: Bir başkan ve iki üyeden oluşan bu mahkeme, ⁽⁸⁰⁾ Asliye Mahkemesinin bir dairesi olarak kurulmuştur. Her ilçede Asliye Mahkemesi teşkilâtı vardır ama, her ilçede Ağır Ceza Mahkemesi dairesi yoktur. Türk Hukukunda bütün mahkemeler meslekten hâkimlerden oluşur. ⁽⁸¹⁾

Madde itibariyle yetkisi Asliye ve Sulh mahkemelerinden yüksek olan ağır ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunabilir.

Görevi: Ağır Ceza Mahkemesi ölüm, ağır hapis, on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren cürümlerê ilişkin dâvalara bakar (m. 421).⁽⁸²⁾

Yargıtay: Esas Mahkemeleri tarafından verilen hükümlerin hukuka uygunluk açısından denetlenmesi ve içtihat birliğinin yaratılması amacıyla kurulmuştur. Yargıtaydan⁽⁸³⁾, beklenen görevin yerine getirilebilmesi için, kendi içinde iş bölümü yapılmıştır: Yargıtayda Ceza Daireleri, Başkanlar Kurulu, Ceza Genel Kurulu ve Yargıtay Büyük Genel Kurulu’ vardır.

1995 yılında Yargıtay’da birinci başkan, ikinci başkan, 1, cumhuriyet başsavcısı, 1, cumhuriyet başsavcıvekili, 21 hukuk dairesi başkanı, 11 ceza dairesi başkanı, 201 üye, 85 savcı, 333 tetkik hakimi ve 879 diğer personel görev almıştır.⁽⁸⁴⁾

Türk Yargıtay’ı, dünyadaki emsaline göre en geniş kadroyu içeren bir kurumdur. Zaman içerisinde, kararların çabuklaştırılması için, Yargıtaya daireler eklenmiş ve bu sebeple üye büyük sayıya ulaşmıştır. Bu gelişmenin temel sebebi Türk Yargıtay’ının sadece norm kontrolü yapmakla yetinmeyip, davanın maddî cihetlerini ve bu husustaki takdirleri de kontrol etmesidir. Bu durum istinaf tipi bir ara “üst mahkemesinin” Türkiye’de mevcut bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu hususa ayrıca öneriler bölümünde değinilecektir.

c) Genel Ceza Mahkemelerinin Özel Yetkili Daireleri: Modern ve

teknik alanda gelişmiş toplumlarda, yaşam şartlarının gerektirdiği ihtisaslaşmaya ayak uydurulması amacıyla "özel mahkemeler" kurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Genel mahkemelerden ayrı bir özel mahkeme kurulması belli suçların veya suçluların daha iyi yargılanması için kabul edilmiştir.⁽⁸⁵⁾

Türk Hukukunda, genel ceza mahkemelerinin özel yetkili dairesi olarak kurulmuş olan ihtisas mahkemeleri, basın mahkemeleri, döviz mahkemeleri, banka suçları mahkemeleri ve trafik mahkemeleridir.⁽⁸⁶⁾

Basın Mahkemeleri: Basın Kanunu'nun 36 ncı maddesine göre, Basın Kanununda yazılı olan veya basın yoluyla işlenmiş bulunan suçlardan, ağır cezalı olanlar, Ağır Ceza Mahkemelerinde, diğerleri ise Asliye Ceza Mahkemelerinde görülür. Özel kanunlardaki hükümler saklıdır. Bir yerde birden fazla Ağır Ceza veya Asliye Mahkemesi varsa, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu hangisinin bu hususta görevli olacağını belirler. Halen iki numaralı olan mahkeme görevli kılınmıştır.

Trafik Mahkemesi: Sulh mahkemesinin dairelerinden biri trafik mahkemesi olarak görevlendirilerek, Karayolları Trafik Kanunundaki suçlardan hafif hapis cezasına veya hafif para cezası ile birlikte hafif hapis cezasını ve 'belgelerin geri alınması ve iptali cezasını veya işyerinin kapatılması cezasını gerektiren' suçları yargılamaktadır (1983/2918 KTK 112).

Döviz Mahkemesi: Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu kapsamına giren suçlara ait dâvalara bakacak mahkemeler Adalet ve Maliye Bakanlıklarınca tâyin olunur (TPKK 4/1). Belli merkezlerdeki mahkemelerin mevcut dairelerinden biri bu şekilde görevlendirilmektedir.

Bankacılık Suçlarına Bakan Mahkeme: 18.6.1999/4389 numaralı Bankalar Kanununun 24 üncü maddesine göre açılacak olan dâvalar ilgili bankanın merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemelerde 3005 sayılı Kanuna göre görülür. Birden fazla daire varsa, 2 numaralı Asliye Ceza Mahkemesi bakar.

Kaçakçılık Mahkemesi: Kaçakçılık suçlarının yargılanması, o yerdeki mahkemelerin birden fazla dairesi varsa, bir numaralı olanında yapılır. İş sayısı o mahkemenin bakabileceği azamî miktarı aşarsa, aynı derecedeki

sıra sayısı takip eden mahkemede işe bakılır. Dâva sayısının iş bölümü uyarınca belirlenmiş miktarı aşmaması halinde, bu mahkemeler diğer dâvalara da bakarlar. (Kaçakçılık Kanunu Ek m. 4)

Toplu kaçakçılık dâvalarına ise, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde bakılır.

d) Ayrı bir Mahkeme Olarak Kurulmuş Bulunan Ceza Mahkemeleri şunlardır:

Yüce Divan: Ayrı bir kuruluşu olmayan Yüce Divan, Cumhurbaşkanı, Bakanlar, Anayasa Mahkemesi Başkanı ve üyeleri ile, Yargıtay, Danıştay, Yüksek Askerî İdare Mahkemesi, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerinin görev suçlarını yargılar (AY 148/3). Anayasa Mahkemesi, yukarıda sayılan kişileri yargılarken, Yüce Divan adını alır.

Siyasî partilerin kapatılmasını gerektiren suçlar da Yüce Divanın yargılama kapsamındadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi: Adlî, idarî ve askerî mahkemeler arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözen bir mercidir.

İcra Tetkik Mercii; icra suçlarında yargılama makamıdır (İİK 348).

Danıştay: Danıştay memurun muhakematında sonsoruşturma açılması hususunda karar vermektedir (DK 43). Diğer taraftan, vergi mahkemelelerinden verilen kararlara karşı açılan temyiz dâvalarında da yetkilidir. Danıştayın ikinci dairesi, 4.12.1999/4483 numaralı Memurların Yargılanması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin (e), (f), (g) ve (h) bentlerinde sayılanlar hakkında soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karara karşı yapılan itirazları incelemektedir (1999/4483 m. 9).

Vergi Mahkemeleri: Vergi resim ve harçlarla ilgili cezalar ile uyuşmazlıkları yargılar (BİİVMK 6).

Askerî Mahkemeler: Anayasanın 145. maddesine göre, askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Barışta-

ki askerî mahkemelerin kuruluşu Askerî Mahkemeler Kanunu ile düzenlenmiştir. Ayrıca sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde kurulan askeri mahkemelerinin de verdiği hükümler, bu husustaki kanunun 156. maddesine göre Askerî Yargıtay, son inceleme merciidir. Ayrıca asker kişilerin kanunla gösterilen belli dâvalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Devlet Güvenlik Mahkemesi: Anayasanın 143. maddesine göre, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya devletin iç dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur; Yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilân edilmesi halinde, sıkıyönetim askerî mahkemesine dönüştürülebilirler. 1992 yılında görev alanları önemli şekilde daraltılmıştır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yasal kadrosu 128 dir. Her mahkeme yanında bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur. Atamalar dört yıl sürelidir. Başkan, bir asil ve bir yedek üye ile savcı birinci sınıfa ayrılmış adlî hâkim ve savcılar arasından, diğer bir asil ve bir yedek üye de birinci sınıfa ayrılmış askeri hâkimler arasından atanmakta idi. Anayasada yapılan değişikle, askeri hâkimlerin yerini sivil hâkimler almış bulunmaktadır. Bu mahkemenin verdiği kararların temyiz mercii Yargıtay'dır.

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun: 1979 yılında yürürlüğe giren Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu ile tesisi öngörülen mahkemeler tam olarak kurulamamıştır. Halen bazı büyük şehirlerde Çocuk Mahkemeleri vardır.

Hâkim ve Savcıda İnsan Unsuru

86. Adalet Bakanlığı, Personel Genel Müdürlüğü (taşra) kadro durumunu gösteren listeye göre ⁽⁸⁷⁾ 6.2.1996 tarihi itibarıyla Adalet teşkilatı içerisinde 24.158 personel görev yapmaktadır. Bu sayı yazı işleri müdürleri, icra müdürleri, sosyal çalışmacı, ambar memuru, emanet memuru, tebligat memuru, zabıt katibi, istatistikçi ve mübaşirleri de kapsayan toplam personeli ifade etmektedir. Ceza mahkemelerinde bunlardan kaçının çalıştığı hususunda ayrıca bir döküm yapılmamıştır.

Adalet Bakanlığından 1 Mart 1996 tarihinde alınan bilgilere göre 7.2.1996⁽⁸⁸⁾ tarihi itibarıyla Türkiye genelinde hâkim ve savcı yasal kadro sayısı 9408 dir. Fiili kadro sayısı 4762 olup, açık kadro sayısı 1946'dır.

Kadroların dağılımı şöyledir: Adli yargıda yasal kadro, 7654 dür. Bunların 3853'ü hâkim 2434'ü savcı olarak görev yapmaktadırlar. Toplam sayısı 6288'dir. Adli yargıda açık kadro sayısı 1369'dur.

Anayasa Mahkemesi Raportörlüğü: Yasal kadrosu 11, çalışan sayısı 7 olup, açık kadro sayısı 4 tür.

Hâkim ve savcı adayları eğitim merkezi: Yasal kadrosu 2, çalışan sayısı 3 olup 1 adet yasal kadro noksanı vardır. Bakanlık Merkez Teşkilâtı yasal kadrosu 278, çalışan sayısı 220, açık kadrosu 58 'dir.

İdari Yargı: Yasal kadrosu 905, çalışan sayısı 420, açık kadrosu 485'dir.

Ceza Mahkemelerinin İş Yükü

87. a) Genel Usulde Açılan Kamu Davaları: 1.1.1992 - 31.12.1992 tarihleri arasında Türkiye genelinde ceza mahkemelerinde toplam 1.575.478 dava açılmıştır. Bunun 1.006.790 yeni açılan davalardır. Geçen yıldan kalan dava sayısı 541.247 dir. Bozularak gelen dava sayısı ise, 27.411 dir.

1.1.1994 - 31.12.1994 tarihleri arasında Türkiye genelinde ceza mahkemelerinde açılan toplam dava 1.575.478 olarak gözükmektedir. Bu sayılar 1992 yılına ait rakamların aynıdır. 2 yıl ara ile, nüfustaki artışa rağmen sayıların aynı olarak ifade edilmesi, akla hata ihtimalini getirmektedir.

Ağır ceza mahkemelerine gelen dava sayısı 1986 da 30.577; 1987'de 28.977; 1988'de 33.309, 1990'da 27.096; 1991'de 27.633 ve 1992'de 29.068 olmuştur.

1993 yılına ait rakamlar şöyledir. 1.1.1993 - 31.12.1993 tarihleri arasında ceza mahkemelerinin toplam iş yükü 1.654.030 dur. Bunların 532.509'u geçen yıldan kalmıştır. 1.096.981 adedi yeni gelen davadır. 24.540 dava ise bozularak gelmiştir.⁽⁸⁹⁾

1995 yılında ceza mahkemelerinin toplam iş yükü 2.500.785'tir. Bunların 967.926' sı bir önceki yıldan kalmıştır. 1.490.408 adedi yeni gelen davadır. 42.451 dava ise bozularak gelmiştir.⁽⁹⁰⁾ Görüldüğü gibi 1993 ile 1995 yılı iş hacmi arasında önemli bir artış sözkonusudur.

b) Memurun Muhakematı Çerçevesinde Açılan Kamu Davaları: Memurun Muhakematına tabi olmakla Danıştay ikinci dairesi görev kapsamına giren suçlardan 1993 yılında, Danıştay ikinci dairesinde karara bağlanan dosya adedi 3919'dur. Bunların 1871'inde yargılamaya gerek olmadığına⁽⁹¹⁾, 934 'ünde yargılamanın gerekliliğine, 44 olayda yetkisizlik, 138 olayda görevsizlik, 221 olayda karar verilmesine yer olmadığına, 513 olayda dosyanın geri çevrilmesine, 13 olayda durma, 92 olayda zamanaşımı nedeniyle düşme, 20 olayda ölüm nedeniyle düşme kararı verilmiştir.

c) Hükümlerin Dağılımı: 1.1.1992- 31.12.1992 döneminde Esas mahkemelerince verdiği hükümlerin dağılımı şöyledir. Toplam 1.575.478 davada 158.987 beraat; 514.620 mahkûmiyet; 24.426 görevsizlik, yetkisizlik. 20.223 birleştirme, 201.050 davanın düşmesi ve 123.662 TCK 119 uyarınca davanın ortadan kaldırılması kararı verilmiştir.⁽⁹²⁾

Türkiye Genelinde 1993 yılında ceza mahkemelerinde karara bağlanan dâvalarda verilen karar türlerinin oranları şöyledir: Mahkûmiyet kararı %49,2, beraat kararı %14,3, TCK 119 uyarınca dâvanın ortadan kaldırılması %13,2, Dâvanın düşmesi %19, yetkisizlik %0,6, görevsizlik %1,5, birleştirme %2,2.

Sayı olarak ifade edildiğinde 1993 yılında il ve ilçe ağır ceza mahkemelerinde toplam 31111 dâva görülmüş, bunların 9345'inde beraat kararı, 7850'sinde hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûmiyet, 1854 para cezası, 2591'inde hürriyeti bağlayıcı ceza ve para cezasına hükmedilmiş, 2851 dosyada ceza ertelenmiş, 1841 dosyada ise diğer tedbirlere hükmedilmiştir. Düşme kararı 870, görevsizlik kararı 1569, birleştirme kararı 1477 ve yetkisizlik kararı 750'dir.⁽⁹³⁾

Asliye ceza mahkemelerinde 1993 yılında toplam 340188 hüküm verilmiş, bunların 100486'sında beraat, 24248'inde hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûmiyet, 69729'unda para cezası, 15148'inde hürriyeti bağlayıcı ceza ve para cezasına hükmedilmiş, 47779 dosyada ceza ertelenmiş, 10361 dosyada diğer tedbirlere hükmedilmiştir. 11541 dosyada TCK 119 uyarınca dâvanın ortadan kaldırılmasına karar verilmiş, 3292 olayda yetkisizlik, 7607 olayda görevsizlik, 14497 dâvada birleştirme ve 35500 olayda ise dâvanın düşmesine karar verilmiştir.

Sulh ceza mahkemelerinde 1993 yılı içerisinde 379030 hüküm veril-

miş, bunların 33353'ü beraat, 5032 ise hürriyeti bağlayıcı cezayı kapsamış, 132503 olayda para cezasına mahkûmiyet, 14669 dosyada hürriyeti bağlayıcı ceza ve para cezasına mahkûmiyet kararı verilmiş, 36978 dâvada ceza ertelenmiş, 13042 dosyada ise diğer tedbirlere hükmedilmiştir. TCK 119 uyarınca önödeme uygulanan dosya sayısı 112113'dür. 1620 olayda yetkisizlik kararı, 6878 olayda görevsizlik, 7063 olayda birleştirme, 15779 olayda da dâvanın düşmesine karar verilmiştir. İcra tetkik mercilerinde 308943 hüküm verilmiş ve bunların sadece 9310'unda beraat verilirken 135831'inde hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmiş, para cezasına mahkûmiyet sadece 449 olarak görülmüş, hürriyeti bağlayıcı ceza ve para cezası 1672 olmuştur. Erteleme 7 adet, diğer tedbirler 3953'dür. Hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûmiyet olayının en yüksek olduğu mahkeme icra tetkik merci olduğu gibi dâvanın düşmesi kararı da en çok bu mahkemede verilmektedir: 152704.⁽⁹⁴⁾

d) Yargıtay C. Başsavcılığının İş Yüğü: 1986 yılında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına 105.772 iş gelmiştir. Bunların 103.127'si aynı yıl çözülmüş 35.784 adedi ise ertesi yıla kalmıştır. 1986 yılında ortalama bekleme süresi 119 gün olarak belirlenmiştir.

1992 yılında gelen iş sayısı 146.289 dur. Aynı yıl çözülen dava sayısı 112.438 olup, 33.851 adedi ertesi yıla kalmıştır. Ortalama bekleme süresi 124 gündür.

1994 yılında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına 148.093 adet iş gelmiştir. Ortalama bekleme süresi 98 gündür.⁽⁹⁵⁾

e) Yargıtaydaki Davalar: Yargıtay ceza dairelerinde 1993 yılı içinde toplam 116.718 dava görülmüştür. Bunların 102.735'i 1993 yılı içinde gelmiş, 13.983'ü geçen yıldan devrolmuştur. Yargıtayın verdiği hüküm sayısı 1993 yılı içerisinde 103.057'dir. Bunların 28.346'sı bozma, 60.012'si onama, 1612'si ise bir bölümünde onama, bir bölümünde bozma kararıdır. 4472 davada zamanaşımı, 711 olayda da af nedenleriyle düşme kararları verilmiştir.

Yargıtay ceza dairelerinde 1993 yılında açılan dava sayısı 116.718'dir. Aynı yıl karara bağlanan toplam dava sayısı 103.057 olup, 13.661'i ertesi yıla devredilmiştir.⁽⁹⁶⁾ Ceza Genel Kurulu'na 1993 yılında gelen iş adedi 387'dir. Aynı yıl karara bağlanan dava sayısı 354, ertesi yıla devredilenler ise 33 dür.⁽⁹⁷⁾

Yargıtay ceza dairelerinde 1993 yılı içinde toplam 116.718 dâva görülmüştür. Bunların 102.735'i 1993 yılı içinde gelmiş, 13.983'ü geçen yıldan devrolmuştur. Yargıtay'ın verdiği hüküm adedi 1993 yılı içerisinde 103.057'dir. Bunların 28346 adedi bozma, 60.012 adedi onama, 1612 adedi ise bir bölümünde onama, bir bölümünde bozma kararıdır. 4472 dâvada zamanaşımı nedeniyle düşme, 711 olayda da af nedeniyle düşme kararı verilmiştir. Ceza genel kuruluna 1993 yılında gelen iş sayısı 387'dir. Aynı yıl karara bağlanan dâva sayısı 354, ertesi yıla devredilenler ise 33 dür.⁽⁹⁸⁾

Böylece bozma kararı oranı: Ceza dairelerinin verdikleri kararlar arasında bozma %33 ile 47 arasında değişmektedir. 1986 yılında 28 bin 953 bozma kararı (%36,6 vardır) 1994 yılında da 38.554 bozma kararı olduğu (%36,7) görülmektedir.

Ceza Genel Kurulunun bozma oranı daha yüksektir. 1986 yılında 353 olan bozma kararı (%69,9) 1994 yılında %76,9'a çıkmıştır.⁽⁹⁹⁾

Yargıtay giderek artan iş yükü altındadır. 1948 yılında Yargıtayda açılan dâvaların sayısı 100.000'i geçmiş iken, 1962 yılında Yargıtay 210.000 civarında karar vermiş ve 30.000'e yakın dosyayı ertesi yıla devretmiştir. Ceza Mahkemelerinden verilen kararlardan, 1969 yılı içinde 62.037 si hakkında temyize başvurulmuştur. Bu hükümlerin 3.882'si Ağır Ceza Mahkemelerinden, 22.236'sı Asliye Ceza Mahkemelerinden ve 35.735'i de Sulh Ceza Mahkemelerinden verilmiştir.⁽¹⁰⁰⁾

1977 rakamları ise şöyledir: Gelen iş sayısı, Hukuk Ceza Daireleri toplamı 253.873'tür. Bunlardan 26.638 dosya ertesi yıla devredilmiştir. Bu durumda her daireye günde 90 dosya düşmektedir.⁽¹⁰¹⁾ Almanya'daki rakamlara baktığımızda, 1971'de Federal Yargıtay'da açılan temyiz dâvası sayısının 3668, istinaf mahkemelerinde açılan dâva sayısının ise 51.796, 1972'de temyiz dâvasının 3.648, istinaf dâvası sayısının 55.887 ve 1973 yılında temyizden 3825, istinafın 56.380 olduğunu görmekteyiz.⁽¹⁰²⁾

f) Yargıtayda Dava Süresi: Yargıtay'da ortalama dava süreleri Adalet Bakanlığı tarafından 1987 - 1994 yılları arasında hesaplanmıştır. Buna göre Ceza Genel Kurulu 1987 yılında ortalama 69 günde davayı sonuçlandırırken 1992 yılında bu süre 74 güne çıkmış ve 1994 yılında tekrar 68 güne inmiştir.

1994 yılı itibariyle genel olarak Yargıtay'da 36 gün içinde davanın so-

nuçlandırıldığı belirlenmiştir. En uzun süre 4. Ceza Dairesindedir (59 gün) En kısa süre ise 6. Ceza Dairesindedir. 5. Ceza Dairesinde 1987 yılında 199 gün olan ortalama dava görme süresi 1993 te 47 güne düşmüştür. Rakamları değerlendirirken, bunların ortalama (mean) sayılar olduğunu hatırlatmak isteriz. Bu husustaki görüşümüz için, bu eserin girişine bakınız. Dosyalar üzerinden yaptığımız tespitler Yargıtay'daki dava süresinin 209 gün olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır (F.12 nolu tabloya bakınız). Bununla birlikte ağır cezalı suçlarda 142 gün, asliye cezalı suçlarda 93 gün, sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarda 56 gün gibi süreler belirlenirken çek suçlarında sürenin 266 gün, edeb törelerine karşı (umumi adap aleyhine) suçlarda ise 209 gün olduğu tarafımızdan tespit olunmuştur.

Yargıtay'da inceleme süresini mümkün olduğu kadar azaltmak ve dosyanın bekleme süresini keza indirmek hususunda son yıllarda büyük bir gayret gözlemleniyor; elbetteki takdire şayandır. Ancak, bu eserin birinci kısmında vurgulayarak belirttiğimiz gibi, adalet hiç bir suretle süratle feda edilmemeli ve sürat uğruna, kanuna rağmen inceleme yollarına gidilmemelidir.

g) Yazılı Emir: 1994 yılı itibariyle 3550 adet yazılı emir gelmiştir. Bunların 1160'ının bozulduğu belirlenmiştir.

1995 yılında gelen yazılı emir sayısı 3192 dir. Yargıtay tarafından bozulan karar ise 984 tür.⁽¹⁰³⁾

h) Başsavcının itirazı: 1995 yılı itibariyle cumhuriyet başsavcılığınca 55 dosyaya itiraz edilmiştir. 25 i kabul edilmiş 25'i reddedilmiş 5'inde ise esasa karar verilmiştir.⁽¹⁰⁴⁾ Bu eserin birinci kısmında belirtildiği üzere, kanun yoluna başvuruda başarısızlık önemli bir gecikme sebebidir. Mevzuat kanun yoluna başvuruda esaslı kayıtlar koymalıdır.

i) Karar Düzeltme: (Tahsihi karar) 1995 yılı itibariyle cumhuriyet başsavcılarını 133 dosyada düzeltme talebinde bulunmuşlardır. Bunların 110'u kabul edilmiş 10'u reddedilmiştir. Diğerleri Dairededir.⁽¹⁰⁵⁾

Savunma Makamı

88. Savunma Makamı muhakemenin esaslı aktörlerden biridir. 1993 yılında Baro bulunan illerde Baroya kayıtlı bulunan avukat ve dava vekili sa-

yısı toplam 32.975'dir. Türkiye genelinde 9033 kadın avukat vardır. 11.122 avukat ile İstanbul birinci sırayı işgal etmektedir.⁽¹⁰⁶⁾

Amerika Birleşik Devletlerinde 100.000 kişi başına düşen avukat sayısı 312, Almanya'da 190,1 iken Türkiye'de 42,1'dir.⁽¹⁰⁷⁾

Cezaevleri

89. Cezanın infazı ayrıca incelenmesi gerekli ve Türkiye şartları içinde değerlendirilmesi zorunlu bir konudur. Bu araştırmanın çevresi dışında tutulmuştur.

ÜÇÜNCÜ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SONUÇLARI, YORUM VE DEĞERLENDİRMELERİ

Giriş

90. İstanbul'un Ceza Mahkemelerinde, "Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği" konusunda yapmış bulunduğumuz araştırmanın ne suretle icra olduğu hususunda önsözde bilgi verilmiş ve Kullandığımız anket formu (sh. 293) bu esere eklenmiştir.

Araştırmamızın temel amacı Ceza Adalet Sisteminin fiilen ne suretle işlemekte bulunduğunu belirlemek olmuştur.

Kanunlar, özellikle usul kanunları, sistemin ne suretle işleyeceğine dair hükümleri, ilkeleri, usulleri ve şekilleri içerirler. Ancak kanunların belirttikleri bu normlar uygulama ile şekil alır. Uygulamalar üzerinde ise ayrıca başta adli kültür olmak üzere çok çeşitli unsurlar ve elbette ki, maddi araçlar etkili olur. Bu hususta eserin birinci kısmında altı bölüm halinde bilgiler sunulmuştur. Araştırmamızın anlamını tam olarak algılayabilmek bakımından geniş ölçüde mukayese imkânını veren birinci kısmın dikkatle okunması ve karşılaştırmalar yapılması özellikle faydalı olacaktır.

Soru varakası incelendiğinde görüleceği üzere, anketin temel amacı sistemin işleyişinin ortaya çıkarılması ve geniş ölçüde olmak üzere bu bakımdan sistemdeki dar boğazların nelerden ibaret bulunduğunun tayini ve sonra bunlara göre önerilerin ortaya konulması olmakla beraber, okuyucu Türk CAS'ının niteliği yani tevzi olunan adaletin vasfını belirleme bakımından da soruların önemle ele alınmış bulunduğunu tesbit edecektir. Yi-

ne, kriminolojik bakımdan sorulmuş sorular ve elde edilmiş cevaplar vardır. Soruların cevapları CAS bakımından süratin olduğu kadar, muhakaklığın, kesinliğin, dürüst yargılamanın da gözönünde bulundurulduğunu ve bu bakımdan da ortaya dikkati çekici sonuçların çıktığını göstermektedir.

Anket sonucu elde edilen neticeleri arz etmek bakımından araştırmacılar, iki metottan birisini seçmek durumunda idiler:

1. Her sorunun cevabını rakamlar ve orantılar halinde açıkladıktan sonra, araştırmacıların yorumlarını ve sistem bakımından önemli olan sonuçları "değerlendirme" başlığı altında her soru ve cevap bakımından müstakilen yapmak.

2. Cevapları sistemin unsurları itibariyle toparlamak, sentezleştirmek ve neticeleri de bir bütün halinde arz etmek.

Biz, esasta birinci metodu uygulamayı daha uygun saydık. Soruları ve cevaplarını, bunlara ait değerlendirmeleri ayrı ayrı arz etme yolu tutulduğunda bu eseri inceleyecek olan diğer uzmanların da farklı yorumlar yapabilmeleri ve onlar bakımından da araştırma sonuçlarının değerli malzeme teşkil edebilmesi bu yolla mümkün olacaktır.

Bu metodun uygulanmasında genel sentez bulunmamasının ortaya çıkacağı noksanı bertaraf etmek üzere de, ikinci kısmın dördüncü bölümünde araştırmalarımızdan kaynaklanan önerileri bir sentez halinde sunmayı uygun mütalaa ettik. Böylece her iki metoda da yer vermiş bulunuyoruz. Bir kısım tekrarlar varsa, sebebi her iki metoda yer verilmiş olmasıdır.

Önsözde açıklandığı üzere 1117 kesinleşmiş Ceza Mahkemesi, dosyası incelenmiştir.

Bunların 305 'i Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlara aittir.

Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlardan alınan dosya sayısı 300 (istatistik uygulama sonucu bu miktar 717 sayılmıştır.)

Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlardan yine 300 dosya alınmış istatistik uygulama sonucu bu miktar 96 sayılmıştır.

Sözkonusu 1117 dosyanın İstanbul ilçeleri arasındaki dağılımı şöyledir: Bakırköy adliyesi 171 dosya, Beyoğlu adliyesi 169 dosya, Eyüp adliyesi 80 dosya, Fatih adliyesi 98 dosya, Kadıköy adliyesi 135 dosya, Kartal adliyesi 108 dosya, Üsküdar adliyesi 60 dosya, Sultanahmet adliyesi 298 dosya. ⁽¹⁰⁸⁾

I. ÖN SORUŞTURMADA KOLLUK TARAFINDAN YAPILAN ARAŞTIRMA VE SORUŞTURMALAR:

91. Suçun işlendiğini ilk defa öğrenen merciler (soru formu 2); tesbitler:

a) Genel Değerlendirme: 1117 dosyadan 560'ında (%50,1) suç ilk defa polis öğrenmiştir. ⁽¹⁰⁹⁾ 398 olayda savcılık (%35,6), 37 olayda kambiyo müdürlüğü (%3,4), 18 olayda belediye başkanlığı (%1,6) ve 12 olayda jandarma (%1,1) suçun işlendiğini ilk defa öğrenen merciler olmuşlardır.

Suçun işlendiğini ilk defa öğrenen merci olarak göze çarpan diğer makamlar şunlardır: Valilik, kaymakamlık (4 olay=%0,4), belediye sağlık işleri (3 olay=%0,3), belediye zabıtası (7 olay=%0,6), mahkeme hakimlik (3 olay=%0,3), milli piyango idaresi (1 olay=%0,1), orman muhafaza (4 olay=%0,3), sahil güvenlik (1 olay =%0,1), bankalar (6 olay=%0,5).

b) Önödeme ve Ceza Kararnamesi dışındaki (gerçek davalarda) işlerde polisin öğrendiği suç sayısı 462'dir (%54,3).

92. Kovuşturma makamının suçu nasıl öğrendiği (soru formu 3); tesbitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 437 si ihbar yolu ile (%39,1), 367 si (%32,8) re'sen, 274 ü (%24,5) şikayet ve 7 si de (%0,6) şahsi dava yolu ile öğrenilmiştir.

İncelenen dosyalardan polisin doğrudan doğruya kendi gayretiyle tesbit ve takip etmiş bulunduğu suç oranı %32,8 dir; Batı polisinin faaliyetleri ile mukayese olunduğunda yüksek bir orandır. Batıda, ortalama olarak, polis olayların %90 nını ihbar ve diğer yollarla öğrenebilmektedir; kendisinin doğrudan doğruya tesbit ettiği suçlar %10'u aşmıyor. CAS'inin önemli bir kısmını oluşturan polisin etkinliğinde ölçülerden birisi olabilecek bu orantıyı memnunlukla karşılamak uygun olur. Mahkemelerin nevine göre oranları aşağıda gösterilmiştir:

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Re'sen 23 = %23,8; İhbar 45 = %46,3; Şikayet 24 = %24,7.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda, Re'sen 267 = %37,3; İhbar 244 = %34; Şikayet 184 = %25,7; Şahsi Dava 1 = %0,02.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda, Re'sen 77 = %25,1; İhbar 149 = %48,9; Şikayet 64 = %21,8; Şahsi Dava 5 = %1,7.

e) Önödeme ve ceza kararnamesi dışındaki işlerde: 851 olayın 285'i re'sen (%33,5) 283'ü ihbarla (%33,3) 245'i şikayet (%28,9).

1.- ÖNERİ: Polis eğitimi veren çeşitli derecedeki okullarda Ceza Hukuku ve Usulünün geniş biçimde ve önem verilmek suretiyle okutulması uygun olacaktır. Bilgisizlik dolayısıyla delil toplanması bakımından noksanlıklar sözkonusu olabilir. Bu hal davaların uzamasının temel sebeplerinden biridir.

93. Suçun işlendiği tarih ile suçun öğrenilmesi arasında geçen süre (soru formu 4):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	22.918	0.000	0.000	0.000	1987.000
Genel 1991	-	0.000	-	-	1693.000
Bakırköy	4.991	0.000	0.000	0.000	273.000
Beyoğlu	39.248	0.000	0.000	0.000	1987.000
Eyüp	10.402	0.000	0.000	0.000	308.000
Fatih	29.423	0.000	0.000	0.000	993.000
Kadıköy	10.364	0.000	0.000	0.000	184.000
Kartal	12.275	0.000	0.000	0.000	371.000
Üsküdar	3.439	0.000	0.000	0.000	455.000
Sultanahmet	40.753	0.000	0.000	0.000	959.000
Gerçek Süre	20.741	0.000	0.000	0.000	1987.000
AğCM 1995	35.710	0.000	0.000	0.000	1987.000
AğCM 1991	-	0.000	-	-	1509.000
AslCM 1995	26.411	0.000	0.000	0.000	993.000
AslCM 1991	-	3.000	-	-	1693.000
SulhCM 1995	10.854	0.000	0.000	0.000	303.000
SulhCM1991	-	0.000	-	-	-
Mağdur Erkek	15.982	0.000	0.000	0.000	639.000
Mağdur Kadın	8.055	0.000	0.000	0.000	704.000
Tüzel Kişi	32.118	0.000	0.000	0.000	1987.000
Hakim Değiş.	24.501	0.000	0.000	0.000	993.000
Tutuklu İş.	4.677	0.000	0.000	0.000	639.000
Çek Suçu	37.644	12.000	0.000	0.000	267.000
Dev İd Al	21.383	0.000	0.000	0.000	466.000
Edep Töre	4.673	0.000	0.000	0.000	365.000

F1: Suçun işlendiği tarihten, suçun öğrenildiği tarihe kadar geçen süre (Gün olarak)

Ağır cezalı suçlarda suçun işlendiği tarih ile suçun öğrenildiği tarih arasında; 96 dosyadan 61'inde (%63,1) bir günden az süre geçmiştir. Medyan süre sıfır gündür.

%36,9 oranına giren diğer olaylarda ise, suçun işlendiği tarih ile suçun öğrenildiği tarih arasındaki süre çok değişiktir: 2 günden başlamakta, 1987 güne kadar gitmektedir. Büyük bir dağılma söz konusu olduğundan, bu rakamların istatistik değeri yoktur. Önemli olan husus, suçun işlenmesi ile öğrenilmesi arasında geçen sürenin %60'ı geçen oranda bir günden az olmasıdır.

b) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Toplam 717 dosyadan (ağırlıklı rakamlar) 417 sinde (% 58,1) suçun işlenmesi ile öğrenilmesi arasında 1 günden az süre geçmiştir. Medyan süre sıfır gündür. Asliyelik suçlarda, suçun işlenmesi ile öğrenilmesi arasında geçen süre bakımından çok büyük bir dağılma söz konusu olmaktadır. %58,1 oranı dışında kalan %47,9 olay, değişik süreleri içermektedir. Ancak, ağırcezalı suçlardan farklı olarak, asliyeye ilişkin olan suçlarda işlenen suçların öğrenilmesi çok daha fazla gecikebilmektedir. Bunun sebebi, asliyelik suçların, en azından bazılarının, gizli olarak işlenme ve gizli kalma şanslarının daha fazla olmasıdır. Ağırcezalı işlerin birçoğunda (mesela adam öldürmede olduğu gibi) suçun konusu ortadadır.

c) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Toplam 305 dosya incelenmiştir. Medyan süre sıfır gündür. 183 dosyada bir günden az (%60), 14 dosyada bir gün (%4,5), 2 dosyada 37 gün (%0,7), 1 dosyada 303 (%0,3) gün süre içinde öğrenilen bir suç söz konusudur.

Değerlendirme: Sulh mahkemelerinin görevine giren suçların büyük çoğunluğunda, suçun işlenmesi ile öğrenilmesinin hemen bir gün içinde gerçekleşmesi olağan sayılmalıdır. Zira çoğu kabahat derecesinde olan bu suçlarda fail ve fiil ortadadır. Bu suçlar geniş ölçüde birbirini tanıyan kimseler arasında işlendiğinden, süre çok azalmaktadır. Bir günü aşan süreler münferit olaylar halinde kalmaktadır.

Genel Değerlendirme: İstanbul gibi ileri derecede kozmopolit ve çeşitli kültürlerden gelen insanların toplandığı, ayrıca konut durumunun tesbitinin olağanüstü güç olduğu bir toplumda suçların işlenmesinden çok kısa bir süre içinde fiillerin öğrenilmesi, kolluğun etkinliği bakımından iyi bir ölçüt oluşturmaktadır.

94. Suçu öğrenen merciin, fiili hangi suç olarak kabul ettiği (tevsif) (soru formu 5); tesbitler: Suçu ilk defa öğrenen merci tarafından yapılan değerlendirmeye göre, 317 olayda çek kanununa aykırılık belirlenmiştir.

51 olayda (%4,6) 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununun 3 ncü maddesine aykırılık.

54 olayda (%4,8) 6136 sayılı Kanununun 13 ncü maddesi, 11 olayda (%1) 6136 sayılı Silahlar Hakkında Kanununun 15 nci maddesine aykırılık tespit edilmiştir.

TCK'da yer alan suçlar bakımından inceleme yapıldığında suçların dağınık bir şekilde serpiştirildiğini, ancak yoğunlaşmanın şu suçlarda meydana geldiği görülmektedir: 22 olayda (%2) TCK 274, 6 olayda (%0,6) TCK 403, 21 olayda (%1,9) TCK 404, 21 olayda (%1,8) TCK 430, 5 olayda (%0,8) TCK 455, 63 olayda (%5,7) TCK 456, 57 olayda (%5,1) TCK 459, 45 olayda (%4,1) TCK 491, 16 olayda (%1,5) TCK 491/4, 34 olayda (%3) TCK 492, 31 olayda (%2,7) TCK 493, 41 olayda (%3,7) TCK 565 ve 12 olayda (%1,1) TCK 561 üzerinde yoğunlaşma olmuştur.

Aynı kişinin işlediği ikinci suç bakımından yoğunlaşmalar da şöyledir: 3167 sayılı kanununun 13 ncü maddesi dört defa (%0,3), 6136 sayılı Kanununun 13 ncü maddesi beş defa (%0,5), TCK 266 dört defa (%0,3), TCK 404 dört defa (%0,3), TCK 414 beş defa (%0,5), TCK 416 dört defa (%0,4), TCK 456 on altı defa (1,4).

Aynı kişinin üç ayrı fiil ile suçlandığı dosya sayısı 8 dir. Üçüncü suç olarak TCK 193, 345, 403, 404, 416, 456, 480, 482, 491, 498, 503 ve 571 nci maddelerin ihlâl edildiği görülmektedir.

Bu sorunun cevabı, suçu öğrenen merciin yani kolluğun fiili ne suretle tesbit ettiğinin, başlı başına bir anlam taşımadığını göstermektedir. önemli olan, aynı fiili savcının ve sonra mahkemenin ne suretle nitelendirdikleridir. Eğer tavsifte büyük ölçüde farklılık varsa, o zaman ceza adaletinin etkinliği konusunda şüphe doğuran bir tesbit yapılmış olur.

Suç öğrenen merciin varlığını kabul ettiği suç ile iddianamedeki suçun aynı olduğu dosya sayısı 930'dur (%83,5). Bu 930 dosyanın %25,9'unu çek suçları oluşturmaktadır. Buna karşılık 151 dosyada (%13,6) kolluğun suç konusundaki değerlendirmesi ile savcının farklılık arz etmektedir.

Yaklaşık yüzde oniki olayda suçu öğrenen merciin nitelendirmesi, tavsifi ile iddianamedeki tavsif arasından "farklılığın" mevcut olması dikkat

çekicidir. Bu tesbit iki bakımdan önem taşır; kolluğun Ceza Hukuku bilgisinin yeterli olmamasına ve aşağıda öneriler kısmında açıklanacağı üzere, Polis Okullarında “Ceza Hukukuna” yeteri kadar önem verilmemektedir.

95. Failin kim olduğunun suçun öğrenildiği sırada bilinmekte olup olmaması (soru formu 6); tesbitler: a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 983 ünde (%88), suçun öğrenildiği sırada failin kim olduğu bilinmektedir. Faili meçhul olan yani suçun öğrenildiği sırada failin kim olduğunun bilinmediği dosya sayısı 124 dür (%11,1).

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda; Bilinmeyen 19 = %20.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda, Bilinmeyen 71 = %9,9.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda, Bilinmeyen 34 = %11.

e) Gerçek suçlarda: 106 = %12,5.

Değerlendirme: Kimliğin bilinmemesi halinde dava açılmaz, öğrenme için yapılan soruşturma süreç dışına çıkar. Öğrenme için zaman kaybı olur.

1117 dosyadan 124 olayda failin kim olduğu bilinmiyor. Bu önemli bir gecikme sebebi ve gereksiz bir bekleme zamanı oluşturmaktadır.

96. Suça ilişkin olarak yapılan “ilk araştırma işlemi” (soru formu 7.a); tesbitler:

a) Genel Olarak: Suça ilişkin olarak kolluk tarafından yapılan ilk araştırma işlemi, önce genel olarak bütün dosyalar bakımından ve sonra da mahkemelere göre ayırım yapılarak incelenmiştir.

Kolluk tarafından yapılan ilk araştırma işlemi, genel olarak bakıldığında şöyle bir dağılım sergilemektedir: 142 olayda (%12,7) ifade alınmış, 104 olayda (%9,3) üst araması yapılmış, 52 olayda şüpheli yakalanmış (%4,6), 25 olayda (%2,3) mağdur ifadesi alınmış, 54 olayda (%4,8) trafik kazası tespit tutanağı düzenlenmiş, 77 olayda (%6,9) olay mahallinde görgü tutanağı düzenlenmiş, 14 olayda (%1,2) fail aranmış, 48 olayda (%4,3) vücudu üzerinde muayene yapılmış, 14 olayda (%1,3) ekspertiz raporu alınmış, 25 olayda (%2,2) yakalama tutanağı düzenlenmiş, 27

olayda (%2,4) karşılıksız çek ihtarı yapılmış, 22 olayda (%1,9) savcılığa suç duyurusunda bulunulmuş, 13 olayda (%1,1) başvuru tutanağı düzenlenmiş ve 10 olayda (%0,9) tespit tutunağı düzenlenmiş, 4 olayda ise (%0,3) alaka incelemesi yapılmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: İfade alma 13 = %13,7; Üst araması 13 = %14; Yakalama 11 = %11,5; Mağdur ifadesinin alınması 4 = %3,8; Olay mahallinde görgü tutanağı 8 = %8,4; failin aranması 4 = %4,5; Yakalama tutanağı 4 = %4,2.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: İfade alma 85 = %11,9; Üst araması 65 = %9,1; Yakalama 33 = %4,6; Mağdur İfadesi 19 = %2,6; Trafik kazası tespit tutanağı 36 = %5; Olay yeri görgü tutanağı 48 = %6,7; Elkoyma 38 = %5,3; Kimlik tespiti 14 = %2; Yakalama tutanağı 13 = %1,8; Karşılıksız çek ihtarı 27 = %3,7; Eksik belgenin tamamlanması 18 = %2,5; Savcılığa suç duyurusu 22 = %3.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: İfade alma 44 = %14,5; Arama 26 = %8,4; Olay mahalli görgü tutanağı 21 = %6,9; Trafik kazası tespit tutanağı 17 = %5,7; Yakalama tutanağı 8 = %2,6; Zabit 7 = %2,2.

e) Gerçek suçlarda ifade alma: 125 = %14,7; olay yerinde inceleme: 64 = %7,5; zapt: 41 = %4,8.

Değerlendirme: İncelenen dosyalar da göstermektedir ki, polis çok değişik işlemleri savcılık müdahalesi olmadan yapmaktadır. Bunlar arasında failin kimlik tespiti 18 olayda (%1,6) yapılmıştır. Oysa 6 numaralı cetvele göre, 124 olayda (%11,1), failin kimliği bilinmemekte idi. Bundan çıkarılabilen ilk netice kolluğun, şüphelinin kimliğinin araştırılması hususunda yeterli derecede aktif olmadığıdır.

Alâka incelemesi, (yani suçlunun evvelce, sabıkası dışında polisle bir ilişkisinin olup olmadığı hususundaki inceleme) 4 olayda rastlanmış olup, %0,3 oranındadır. Uygulamada şüphelinin polisin eli altında bulundurulmasından şikayetler vardır. Oysa incelememize göre, bu konudaki rakam çok düşük çıkmıştır.

Kolluğun ilk işlemine ilişkin bulunan listede, polis tarafından savcılığa keyfiyetin bildirilmesinden önce doğrudan doğruya yapılan çeşitli işlemler yer almakta, ancak bunlardan önce savcılığa duyuruda bulunulmasına 22 olayda (%1,9) rastlanmaktadır. CMUK 154. maddedeki hükme göre her olayı derhal savcıya bildirmek gereklidir.

Üst araması: Üst araması doğrudan doğruya polis tarafından yapıl-

maktadır. Bundan anlaşılın “gecikmesinde mazarrat bulunan hal” şartının geniş tutulduğudur.

Bütün ilk işlemler incelendiğinde, polisin suç işlendiğinde ilk işlem olarak CMUK gereğince yapılması gerekli işlemlere ilişkin tutarlı bir uygulamasının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu keyfiyet hazırlık soruşturmasının gerektiği gibi yapılmamasına ve dolayısı ile son soruşturmanın uzamasına neden olan temel etmenlerden birisi sayılabilir.

Polis araştırması sırasında, çok küçük oranda CMUK 154. maddesine uygun hareket edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum savcının önüne getirilen dosyayı sadece şüphelileri dinleyerek, mahkemeye sevk etme gibi bir uygulamaya da sebebiyet verebilir. Zira çok halde savcı başından itibaren ilgilenmediği bir polis araştırmasının yeniden icrasına karar vermeyebilir.

Polisin ilk yaptığı işlemlerin listesi ve niteliği ağır ceza, asliye veya sulh ceza sözkonusu olmasına göre de, değişik bulunmaktadır. Oysa, ilk işlem bakımından esasta bir fark olmaması gerekmektedir.

2.- ÖNERİ: Türkiye’de CAS’inin işleminde kolluk bakımından çok önemli unsurlardan birisi, sanığın kimliğinin tesbitidir. Araştırma şüphelinin kimliğinin bilinmemesine ilişkin durumun yaklaşık olarak %11 oranında olduğunu gösteriyor. Aktif polis faaliyeti, kimliğin tesbiti ile etkin olur. Ancak 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununun, İstanbul gibi, çok kalabalık ve kozmopolit bölgelerde, adeta metrukiyete uğramışlıktan çıkarmak ve bu kanuna fiilî yürürlük sağlamak şarttır. Bunun temini geniş ölçüde kolluk güçlerine düşmektedir:

Kimliğin gerçek olarak tesbiti, kaliteli, adaletin olduğu kadar, davaların gecikmemesinin de şartıdır. Bu hususta ciddi gayret gösterilmesi zorunludur.

97. Suçun öğrenildiği tarih ile yapılan ilk araştırma işleminin tarihi arasında geçen süre (soru formu 7.b):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	9.866	0.000	0.000	0.000	345.000
Genel 1991	-	0.000	-	-	-
Bakırköy	8.526	0.000	0.000	0.000	235.000
Beyoğlu	4.943	0.000	0.000	0.000	88.000
Eyüp	0.484	0.000	0.000	0.000	36.000
Fatih	5.188	0.000	0.000	0.000	146.000
Kadıköy	12.473	0.000	0.000	0.000	182.000
Kartal	11.080	0.000	0.000	0.000	345.000
Üsküdar	15.415	0.000	0.000	0.000	222.000
Sultanahmet	14.502	0.000	0.000	0.000	306.000
Gerçek Süre	10.127	0.000	0.000	0.000	345.000
AğCM 1995	9.735	0.000	0.000	0.000	309.000
AğCM 1991	-	0.000	-	-	-
AslCM 1995	9.228	0.000	0.000	0.000	235.000
AslCM 1991	-	0.000	-	-	-
SulhCM 1995	11.615	0.000	0.000	0.000	345.000
SulhCM 1991	-	0.000	-	-	-
Mağdur Erkek	6.980	0.000	0.000	0.000	306.000
Mağdur Kadın	5.153	0.000	0.000	0.000	177.000
Tüzel Kişi	28.687	1.000	0.000	0.000	345.000
Hakim Değiş.	6.693	0.000	0.000	0.000	196.000
Tutuklu İş.	2.615	0.000	0.000	0.000	190.000
Çek Suçu	63.273	37.303	0.000	0.000	2267.000
Dev İd Al	10.724	0.000	0.000	0.000	306.000
Edep Töreleri	1.596	0.000	0.000	0.000	63.000

F2: Suçun öğrenildiği tarihten, ilk işlemin yapıldığı tarihe kadar geçen süre (Gün olarak)

Ağırcezalı suçlarda: İncelenen 96 ağır cezalı suçtan 56 sında (%58,3) bu süre bir günden azdır. 8 olayda (%8) bir gün, 4 olayda %3,7 2 iki gün süre geçmiştir. İnceleme kapsamına giren dosyalardan bazılarında 200 ün üstüne çıkan günler vardır. Bir olayda 309 gün süre geçmiştir.

Ağırcezalı suçlarda medyan süre sıfır gündür. Ortalama süre de sıfır gündür. Çek suçlarında göze çarpan 2267 günlük bir süre ilginçtir.

3.- ÖNERİ: Suç işlendiğinde, kolluk düzeyinde CMUK gereğince yapılması gerekli işlemlere ilişkin olarak tutarlı ve istikrarlı bir uygulamanın mevcut bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu hâl davalardaki gecikmenin temel sebeplerinden birisidir. Polisin yetiştirilmesinde araştırma ve soruşturma usulleri esaslı surette öğretilmelidir.

Asıl yapılması gerekli olan şey ise, kolluğun, suça el koymasından, işin müzekkere ile savcılığa sevkine kadar yapması gerekli bütün işlemleri kapsayan formüller içeren bir dosya şablonu meydana getirilmeli ve burada polisin yapacağı işler sırasıyla gösterilmelidir. Buna yabancı hukukta 'check list' adı verilmektedir (sözgelimi Almanya'da).

Soruşturma, araştırma dosyasıda, bu listeye göre yapılmamış veya hiç yapılamamış işlem varsa nedeni fezlekedede gösterilmelidir.

Bizdeki uygulamada üzerinde fazla durulmadan kolluktan gelen iş ve dosya iddianameye bağlanarak mahkemeye sevk edildiğinden bu hususun olağanüstü önem taşıdığına inanıyoruz.

98. Araştırma işlemleri (soru formu 8), Sanığın kimliğinin hangi usule göre tesbit edildiği (soru formu 8.1); tesbitler:

a) Genel Olarak: İncelediğimiz 1117 dosya içerisinde 801 inde (%71,7) kimlik tespiti evrak üzerinden yapılmıştır. 177 olayda (%15,8) kimlik tespiti sanığın doğru ifadesi ile, 40 olayda (%3,6) tanıklıkla, 16 olayda (%1,4) nüfus idaresinden sorularak ve 10 olayda (%0,9) ayrıca araştırma yapılarak sanığın kimliği tespit edilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Tanıklıkla = %7,9; Sanığın doğru ifadesi ile 115 = %16; Evrak üzerinde 68 = %70,2.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Tanıklıkla 20 = %2,9; Sanığın doğru ifadesi ile 104 = %14,5; Evrak üzerinden 523 = %73.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Tanıklıkla 12 = %3,9; Sanığın doğru ifadesi ile 57 = %18,8; Evrak üzerinden 211 = %69,2.

e) Önödeme ve Ceza Kararnamesi dışındaki 851 dosyada: Tanıklıkla 38 = %4,5; Sanığın doğru ifadesi ile 157 = %18,4; evrak üzerinden 590 = %69,4.

Değerlendirme: Nüfus kayıtlarının muntazam olduğu bir ülkede kimli-

ğin tanıkla, araştırmayla ve sanığın ifadesine dayanarak tespiti oranının bu derecede yüksek olması düşündürücüdür. Bunda, araştırmanın İstanbul gibi kozmopolit ve yerleşmiş değil ve fakat seyyar ve anonim bir yaşam biçiminin egemen olduğu bir bölgede yapılmış bulunmasının etkisi büyüktür. Anadolunun küçük şehirleri bakımından durumun çok daha iyi olabileceği tahmin olunabilir. Sanığın kimliğinin derhal tespit edilememiş olması ile tutuklama kararı verilmesi arasında da bir ilişki tespit olunabilir.

Yukarda 6 no'lu soru dolayısı ile de belirtildiği üzere, kimliğin tesbiti konusu CAS'inin işleminde temel darboğazlardan birisini oluşturmaktadır.

4. - ÖNERİ: Devlet idaresi, vatandaşların kimlik belgesi sahibi olmalarını ve bir konutlarını mutlaka kayda bağlamalıdır.

Sürekli konutsuzluk, batı ülkelerinde olduğu gibi "serserilik" sayılmalı ve herkesin mutlaka sürekli oturduğu bir yer açıklayacak durumda olması sağlanmalıdır. 21. yüzyıla geçtiğimiz bir dönemde Türkiye gibi medeni bir ülkede bazı insanların sahipsiz yaratıklar gibi yaşamakta buldukları kabul olunamaz.

99. *Kimlik tesbiti işlemlerinin kaç gün sürdüğü (soru formu 8.2);* tesbitler:

a) Genel Olarak: Kimlik tespitinin kaç gün sürdüğü konusunda yapılan incelemede, 1117 dosyadan 609 unda (%54,5) sürenin bir gün olduğu, 11 olayda (%1) iki gün, 8 olayda (%0,7) üç gün, 3 olayda (%0,3) altı gün, 4 olayda yirmi dört gün (%0,3), 2 olayda ise yediyüz elli gün (%0,2) sürdüğü tespit edilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 61 olayda bir gün gerçekleşmiştir %63,4.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 371 olayda bir gün sürmüştür %51,8.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 176 olayda bir gün sürmüştür %57,9.

100. *Kolluğun, şüphelinin ifadesini alıp almadığı (soru formu 8.3.a);* tespitler:

a) Genel Olarak: İncelediğimiz 1117 dosyanın 677 adedinde (% 60,5)

şüphelinin polis tarafından ifadesi alınmıştır. Diğer hallerde alınmamış bulunması TCK 119'un uygulanmasına dayanabilir. Nitekim Tesbit 17.4'de belirtildiği üzere, 233 (%20,9) adet önödeme uygulaması yapılmıştır.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 77 % 80,2;
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 440 = %61,4;
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 159 = %52,3..
- e) Önödeme ve Ceza Kararnamesi dışındaki suçlarda 851 olayda 581'inde (= %68,3).

Değerlendirme: Böylece sanık ifadesinin alınması bakımından şu tesbit yapılabilir: Polis her suçta sanığın ifadesini almamaktadır. Savcı da ifade almazsa, sanık hakkındaki dava ifadesi alınmadan açılmaktadır. Bu durum müdafaa açısından sakıncalıdır.

4.a.- ÖNERİ: Alman Kanununda olduğu gibi, ifade alınmadan dava açılmıyacağı hükmü getirilmelidir.

101. *İfade alma süresi (soru formu 8.3.b); tespitler:*

a) Genel Olarak: İfade almanın kaç saat sürdüğü, 143 tutanağa kaydedilmiştir. Dosyaların tümü dikkate alınarak yapılan değerlendirmede 36 olayda (%3,2) ifade almanın 15 dakika sürdüğü belirlenmiştir. 7 saat süren bir ifadeye de rastlanmıştır.

974 olayda ifade alma süresi dosyaya kaydedilmemiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 72 dosyada süre belirlenmiştir.

Değerlendirme: 1991 yılı öncesi dosyalarda süre tutanağa hiç kaydedilmiyordu. 143 olayda kayıt yapılmış olması CMUK 135a maddesi açısından önem kazanmaktadır. Uzun süren ifade almalarında sanığın yorulması gündeme gelir.

Kanuna (CMUK 161) göre, her tutanağa zaman yazılması gerekirken, ifade alma süresinin az sayıda tutanağa (143 olayda) yazılması, kanunun tam olarak uygulanmadığını göstermektedir.

5.- ÖNERİ: Her türlü ifade almada, saat ve dakika olarak sürenin tutanağa geçirilmesi, CMUK 135a maddesinin yasakladığı hususların tesbiti bakımından olağanüstü önem taşır. Oysa uygulamada CMUK

161. maddenin açık hükmüne rağmen, süre tutanağa tesadüfen geçirilmektedir. Saatin tutanağa geçirilmemiş, olması elbetteki, bir bozma sebebi teşkil etmez; ancak Yargıtay kararlarında bu usulsüzlüğe dikkati çeken tesbitlerin yer alması, uygulamanın kanuna uygun hale getirilmesi bakımından fayda sağlayacaktır.

Poliste ikrar, mahkemede bundan cayma ve polisi işkence ve baskı ile itham, Türkiye’de sanıkların başvurduğu mutad uygulama halini almıştır. Aslında poliste ikrar, en samimi beyandır. Bu keyfiyeti saktatlamak üzere, sanıklar ve vekilleri sistematik olarak baskı ve işkenceden söz etmektedirler. CMUK 135 ve 135a maddelerin de ve 136. maddede yapılan çok önemli değişikliğe rağmen, durum değişmemektedir.

Bu itibarla sanığın, poliste ifadesinin alınmasından önce, Fransa’da olduğu gibi doktor muayenesine tabi tutulması ve belirli aralıklarla muayenin tekrar edilmesi çok yerinde olacaktır.

102. *Kesintilerin süresi(soru formu 8.3.c)*; tesbitler: İncelenen olaylardan ancak 9 adedinde, “ara verdikten sonra”, yeniden sorguya devam edildiği anlaşılmıştır. Rakam küçüktür ve netice çıkarmaya elverişli değildir.

103. *Poliste ifadesi alınırken sanığın suçu ikrar etmesi (soru formu 8.4.a)*; tesbitler:

a) Genel Olarak: 488 olayda, (% 43.7) sanık poliste suçunu ikrar etmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda oran 51 = %52,9 dır.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda oran 335 = %46,7 dir.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda oran 103 = %33,6 dır.

e) Önödeme ve Ceza Kararnamesi dışındaki 851 dosyadadır: 422 = %49,6.

Değerlendirme: Gerçek şudur ki, sanık poliste genel olarak suçunu ikrar ediyor. Bu ikrarda baskının, işkencenin usulsüz ifade almanın hangi oranda etkisi bulunduğunu tayin etmek mümkün değildir. Zira Türkiye’de yargılamada son soruşturmada ikrar daima inkar ediliyor ve polisteki ikrar baskıya bağlanıyor.

6.- ÖNERİ: Adalet Bakanlığı tarafından 3 Ocak 1996 tarihinde DGM Başsavcılıklarına gönderilen genelge ile, sanıkların her 48 saatte bir, hiç olmazsa 96 saatte bir doktor muayenesinden geçirilmesi istenmiştir. ⁽¹¹⁰⁾

104. *Sanığın suçu ikrar ediş biçimi (soru formu 8.4);* tespitler:

- Genel Olarak: 320 olayda (%28,6) sanık suçunu tamamen, 46 olayda (%4,1) kısmen ve 127 olayda (%11,4) te'vil suretiyle ikrar etmiştir.
- Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Tamamen 27 = %24,6; Kısmen 25 = %3,4; Te'vil Suretiyle 84 = %11,7 dir.
- Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Tamamen 230 = %32,1; Kısmen 14 = %4,7; Teğvil Suretiyle 26 = %8,5 dir.
- Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Tamamen 63 = %20,7; Kısmen 14 = %4,7; Te'vil Suretiyle 26 = %8,5 dir.

105. *Polis tarafından tanık ifadesi alınması (soru formu 8.5);* tespitler:

- Genel Olarak: 1117 olayın 303'ünde (%27,1) polis tanık dinlemiştir; oran:
- Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 46 = %48;
- Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 181 = %25,2;
- Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 76 = %25;
- Önödeme ve ceza kanunu dışı: 287 = %31,4 dür.

Değerlendirme: Olayların 2/3 ünde tanık dinlenmemiştir. Bu rakamlarda TCK 119 m. sözkonusu olabilir.

Tanık dinleme oranı çok düşüktür. Bu sebeple yargılama aşamasında tanıkları bulmak, tespit etmek ve davetiye ile çağırarak veya ihzar etmek büyük zaman kaybına sebep olmaktadır.

Rakamlar hazırlık soruşturmasının özenle yapılmadığını göstermektedir ve ortaya davaların gecikmesi bakımından önemli bir neden çıkmaktadır.

7.- ÖNERİ: Hazırlık soruşturmasının özenle yapılmamış olması, bu araştırmanın ortaya çıkardığı temel bulgulardan birisidir. Özensizlik değerlendirmesine, elbetteki, belirli bir takım tesbitlere dayanılarak varılmaktadır. Bu tesbitlerden birisi de hazırlık soruşturmasının

da tanıkların tesbit ve ifadelerinin alınmasının çok küçük oranda olmasıdır. Yukarıda belirttiğimiz “check list” Önerisi yerine getirildiğinde bu özensizlik geniş ölçüde giderilmiş olabilecektir.

106. *Dinlenen tanık sayısı (soru formu 8.6.a); tesbitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 154 ünde (%13,8) bir tanığın ifadesi alınmıştır. 72 olayda (%6,5) iki tanık, 31 olayda (%2,7) üç tanık, 21 olayda (%1,9) dört tanık, 9 olayda (%0,8) beş tanık dinlenmiştir. 2 olayda (%0,2) on tanık dinlendiği gözlenmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Bir kişi 16 olayda (%16,7), iki kişi 13 olayda;

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: (% 13,8) 99 .

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 39 olayda 1 kişi %12,7; 18 olayda 2 kişi % 6 dinlenmiştir.

107. *Tanık ifadesi alınmanın süresi (soru formu 8.6.b); tesbitler:*

a) Genel Olarak: Tanık dinlemenin kaç saat sürdüğü konusunda 56 dosyada kayıt vardır.

Değerlendirme: Elde edilen veriler bir değerlendirme yapmaya elverişli değildir.

108. *Olay yerinde polis tarafından araştırma ve inceleme (soru formu 8.7.a); tespitler:*

a) Genel Olarak: Mahkemeye ve suça göre irdelemek gerekir. Genel olarak 330 olayda olay yeri incelemesi yapılmıştır.

b) Ağır Cezalı: Evet 34 = 35,7.

c) Asliye Cezalı işlerde: 209 = %29,2.

d) Sulh Ceza: 86 = %28,3.

e) Önödeme ve Ceza Kararnamesi dışındaki 851 dosyadaki 276'sında (%32,5) araştırma yapılmıştır.

Değerlendirme: Polis tarafından olay yeri incelemesi yapıldığı haller düşük orandadır. Bunun nitelikli adaletin gerçekleştirilmesi ve işin sonucuna çabuk ulaştırılması bakımından büyük mahzur doğurduğu söylenebilir.

8.- ÖNERİ: Polis tarafından olay yeri incelemesinin yapılması,

ağır cezalı işlerde mutad hale getirildiği halde, asliyelik suçlarda düşük orandadır.

Olay yeri incelemesinin hemen yapılmaması suçlara ait önemli delillerin kaybolmasına neden olur. Bu itibarla usul kanununa hazırlık soruşturmasında olay yeri incelemesi yapılmasını mecburî kılan bir hüküm eklenmeli ve bundan, olayın çok açık ve delillerinin ortada bulunduğu hallerde, gerekçesini göstermek suretiyle sarfınazar edilmesi mümkün olmalıdır.

109. Olay yerinde kaç kere araştırma ve inceleme yapıldığı (soru formu 8.7.b); tespitler:

- Genel Olarak: Olay yeri incelemesi 286 olayda (%25,6) bir defa, 30 olayda 2 defa (%2,7).
- Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda 1 kere 28 olayda %29,31, iki kere 4 olayda (%4,4).
- Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 183 olayda 1 defa %25,6, 20 olayda 2 defa %2,8.
- Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 75 olayda 1 defa %24,6; 5 olayda 2 defa % 1,7.
- Önödeme ve Ceza Kararnamesi dışındaki suçlarda: 235 olayda 1 defa (%27,6), 30 Olayda 2 defa (%3,5).

110. Bütün araştırma ve incelemelerin toplam olarak kaç saat sürdüğü (soru formu 8.7.c); tespitler: Bu süreler belli olmadığı için, araştırmaların gecikmeye ne ölçüde neden olduğu tespit olunamıyor.

Değerlendirme: Görülüyor ki, araştırma ve incelemelere başlayış ve sona eriş sürelerinin tesbit edilmemiş olması hazırlık soruşturmasında bekleme süresinin tam olarak tesbitine imkan vermemektedir.

111. Araştırma işlemi yapılırken şüpheli hazır mıdır? (soru formu 8.7.d); tespitler:

- Genel Olarak: 1117 dosyadan 205 olayda (%18,3) sanık olay yerine götürülmüştür.
- Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 19 =%19,6.
- Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 134 = %18,7.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 52 =%17,1.

Değerlendirme: CMUK'a göre tutuklu olmayan şüpheli, usul işlemlerinde hazır bulunmak imkanına sahiptir. Oran, %18,3 tür. Usule ve esasa uygunluk bakımından ve savunma yönünden sağlıklı bir rakam olduğu söylenebilir.

112. *Vücudun muayenesi, alkol veya muayeneye dayanan uyuşturucu testi, kızlık muayenesi ve benzeri işlemler yapılmış mıdır? (soru formu 8.8); tesbitler:*

a) Genel Olarak: İncelediğimiz 1117 dosyadan 232 sinde (%20,8) muayene işlemi yapılmıştır. Kızlık muayenesi 9 = %9; Alkol muayenesi 4 = %4; Vücut muayenesi 19 = %19,3.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 34 = %35; Kızlık muayenesi 24 = %3,3; Alkol muayenesi 77 = %10,8; Vücut muayenesi 26 = %3,6; uyuşturucu madde muayenesi 3 = %0,04.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 131 = %18,3; Kızlık muayenesi 3 = %1; Alkol muayenesi 43 = %14; Vücut muayenesi 19 = %6,2; Akli muayenesi 1 = %0,03.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 67 = %22.

Genel adab aleyhine işlenen suçlarda (cinsel suçlarda ve edeb törelerine karşı suçlarda) %87,2 oranında kızlık muayenesi yapılmıştır.

Değerlendirme: Ülkemizde kızlık muayenesi yaptırılması, basında eleştiri, hatta alay konusu yapılmaktadır. Oysa kanunlarımızın uygulaması bakımından bazı hallerde kızlık muayenesi, sorumluluğun, suçluluğun (ırza geçme, alacağım diye kandırıp kızlık bozma, ırza geçmede mayubiyet) ve delil tesbiti bakımından zorunludur. Mahkemelerin bu yola uygunlukla başvurdukları anlaşılıyor. Bunda ise anormal nitelik yoktur.

9.- ÖNERİ: CMUK 74. madde sanığın akli haletinin tesbiti için gözlem altına alınmasına imkân veriyor. Bunun dışında sanığın veya mağdurun bedensel muayenelerinin ne surette yapılacağı, meselâ şüpheli veya sanıktan veya mağdurdan zorla kan alınıp alınmayacağı, delil tesbiti amacıyla şüpheli sanık veya mağdurdan saç, kıl, deri, tırnak gibi örneklerin zorla alınabileceğine dair hüküm yoktur. Sadece 66. maddede savcının gerekli gördüğünü muayene ettireceğine dair hüküm varsa da bunun kapsamı belirlenmiş değildir. Kaldı ki, mahkeme bakımından hiç bir hüküm yoktur.

Bu itibarla söz konusu muayenelere ve parça almalara, kapsamını da belirtmek suretiyle, nasıl başvurulacağına, kişilerin bu muayenelere katılmaya mecbur olup olmadıklarına ilişkin hükümlerin CMUK'a eklenmesi biran önce gerçekleştirilmelidir. (Yeni 2000 CMUK tasarısında, bu husus ayrıntıları ile düzenlenmiştir).

113. Yapılan muayene türleri ve sayısı (soru formu 8.8.a); tespitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 127 sinde (%11,1) alkol muayenesi, 64 ünde (%5,7) vücudun herhangi bir bakımdan muayenesi ve 31 inde de (%3,2) kızlık muayenesi yapılmıştır. 1 olayda livata fiili muayenesi, 1 olayda akli denge muayenesi, 3 olayda uyuşturucu madde muayenesi ve 3 olayda da otopsi yapılmıştır.

114. Muayene için rıza alınmış mıdır? (soru formu 8.8.b); tesbitler:

a) Genel Olarak: İncelediğimiz 1117 dosyanın 8 inde (%0,7) muayene için rıza alınmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 3 = %3,1; Fizik inceleme 22 = %22,5; Gerçekliğin incelenmesi 3 = %2,9; Kimyasal analiz 1 = %1; Uyuşturucu madde analizi 7 = %7; Tıbbi inceleme 2 = %1,6.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = %0,02.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 4 = %1,2.

Değerlendirme: Belirli hallerde sonuca varabilmek için sanığın veya mağdurun muayenesi zorunludur. Rıza halinde mesele yoktur. Ancak rıza bulunmadığında bu muayenenin nasıl yapılacağını, sözgelimi Alman Kanunundan farklı olarak, Türk hukuku tespit etmemiştir.

Bu rakamlar bakımından dikkati çeken husus ancak 8 olayda vücut muayenesi bakımından kişiden izin alınmış olmasıdır. Öyle anlaşılmaktadır ki, kanuna göre imkân veren hüküm mevcut bulunmadığı halde, sanki bu hükümler varmış gibi işlem yapıldığı görülmektedir.

Özellikle kızlık muayenesinin konusu ve bu bakımdan yapılan muayeneler medya tarafından çarpıtılmakta ve savcılık hakkında kötü bir imajın tessüsüne imkan verecek biçimde yayınlar yapılmaktadır.

Oysa, bazı suçlardan dolayı delil tesbiti bakımından ve müdafaa hakkı yönünden kızlık muayenesi yapılması zorunludur. Sözgelimi, ırza tecavüz suçunda mayubiyet cezanın ağırlaştırılması sebebidir. Mayubiyet ise, kız-

liğin bozulması demektir. Yine, alacağım diye kandırıp kızlık bozma suçunda, suçun maddî unsuru, kızlığın bozulmasıdır. Bunlar usulünce tesbit edilmeden mahkemenin kararı vermesi mümkün değildir.

115. *Laboratuarda inceleme yapılmış mıdır? (soru formu 8.9);* tespitler:

- a) Genel Olarak: İncelediğimiz 1117 dosyanın 179 adedinde (%16,1) laboratuvar incelemesi yapılmıştır.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 36 = %37,6.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 117 = %16,4.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 26 = %8,5.

116. *Cevap evet ise, hangi konuda laboratuvar incelemesi yapıldığını yazınız. (soru formu 8.9.a);* tespitler:

- a) Genel Olarak: Laboratuarda yapılan incelemenin konusu bakımından dosyalardan alınan bilgiler şöyledir: 112 olayda (%10) fizik inceleme, 30 olayda (%2,7) uyuşturucu madde analizi, 10 olayda (%0,9) kimyasal analizler, 16 olayda (%1,4) gerçekliğin incelenmesi yapılmıştır. Ayrıca 2 olayda tıbbi inceleme, 1 olayda yazı karşılaştırılması, 2 olayda parmak izi incelemesi ve 1 olayda grafolojik inceleme yapılmıştır.

Değerlendirme: Fizik inceleme ve uyuşturucu madde incelemesi sayısı çok olduğu halde, diğerleri azdır. Parmak izi incelemesi çok düşük orandadır; ancak işlemlerin süreleri hakkında bilgi elde edilememiştir.

117. *İncelemeler hangi laboratuvarda yapılmıştır? (soru formu 8.9.b);* tespitler:

- a) Genel Olarak: İncelenen 1117 dosyanın 149 unda (%13,3) İstanbul Kriminal Polis Laboratuvarında inceleme yapılmıştır. (İst Krim Lab. 31 = %31,7) 6 olayda (%0,5) hastane, 2 olayda (%0,2) adli tıp, 9 olayda (%0,8) hıfzısıhhada, 3 olayda (%0,3) İstanbul dışı kriminal laboratuvarlardan birinde inceleme yapılmıştır.

10.- ÖNERİ: Kriminal Laboratuvarlar, suçun iz ve delillerini ortaya çıkarmak bakımından olağanüstü önem taşır. Ancak buralarda incelemelerin çok ciddiyetle ve dürüstlük içinde yapılması gereklidir. Uyuşturucu maddeler gibi, değeri çok yüksek maddelerin incelenmesinde görevliler tahammülü güç baskılar altında kalabilirler. Bu iti-

barla kriminal laboratuvarların sayısı artırılmalı ve tetkikler değişik laboratuvarlara, aynı zamanda gönderilebilmelidir.

118. *Delil elde etmek için araştırma yapılması gerekmiş midir? (soru formu 8.10); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 232 sinde (%20,7) delil elde etmek için araştırma yapılmıştır.

Araştırma süresi bakımından yapılan incelemede 78 olayda (%7) 1 gün, 19 olayda (%1,7) iki gün, 8 olayda (%0,7) 4 gün, 3 olayda (%0,3) 15 gün, 4 olayda (%0,4) 61 gün, 1 olayda (%0,1) 112 gün süre geçmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 40 = %41,8.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 35 = %11,6

Değerlendirme: Yargılama süresinin uzamasının temel sebeplerinden birisi, delil araştırmasının mahkemece yapılmasıdır. Polisin, savcının bu hususta gerekli gayreti göstermedikleri anlaşılmaktadır.

Uzun süre devam eden araştırmalar enderdir. Olayların büyük çoğunluğuna ait araştırmalar bir veya iki gün sürmektedir. Uzun süren araştırmalarda ise failin ele geçirilemediği anlaşılmaktadır.

11.- ÖNERİ: Adli işleri yöneten Polis kısmı, işler hale getirilmelidir. Adli Polis ile ilgili önerilere bakınız.

119. *Olayın tanığının ele geçirilmesi için araştırma yapılmış mıdır? (soru formu 8.11); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 olaydan 35 inde araştırma vardır (%3,2). Araştırma süresi 18 olayda (%1,6) 1 gün, 4 olayda (%0,3) 2 gün, 1 olayda (%0,1) 16 gün olarak tespit edilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 8 = %7,9.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 23 = %3,2.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 5 = %1,7.

Değerlendirme: Sistematik olgu bu konuda da kolluk tarafından araştırmaların iyi yapılmamasıdır.

Sebepler: Yetişkinlik, göreve karşı motivasyon, özel uzmanlık bilgisi noksanı, medyanın haklı, haksız, görev yapan polisi hedef alan yayınlarının neden olduğu ürkmedir.

Adli hizmet görececek olan polisi ayrıca yetiştirmek gereklidir. Özellikle

ceza usulü bilgisini iyi bir şekilde nakletmelidir. Genç polislerin belirli bir staj döneminden geçirilerek eğitilmesi zorunludur.

Model, olaya el konduğu gün mümkün olanın yapılması, sonradan işin takip edilmemesidir.

Tesbit olunan husus şudur: olayın intikali üzerine, hemen, bir iki gün içinde ne yapılırsa yapılıyor; sonra dosya uykuya yatıyor. Dosyanın yeniden aktive edilmesi tesadüfen bir delil bulunmasına bağlı olarak gözüküyor. Bunun temel nedeni, İlgili polis elemanlarının meşgul olacağı olayların üst üste yığılması, Polis ekibine bir işi bitirdikten sonra yeni bir işin verilmemiş olmasıdır.

12.- ÖNERİ: 8.11 sayılı soru dolayısı ile elde edilen bilgiler polis tarafından araştırma noksanının ne gibi sebeplere dayalı olduğunu göstermektedir. Bu sebepler poliste yetişkinlik sağlanması, noksan uzmanlık bilgisinin ikmal edilmesi suretleriyle de bütünüle ortadan kaldırılamaz.

Türkiye’de marksist basın öteden beri polisi pasifize etmek amacı ile yayın yapmış, halkta polis imajını kötülemek bakımından ileri de-recede faaliyette bulunmuştur. Halen marksist olmayan liberal basın ve medya da aynı akıma kendisini kaptırmış gibidir. Bu tutum polisin motivasyonunu sakatlamak bakımından çok kötü etkiler yapabilir.

TCK 159. madde emniyet ve muhafaza kuvvetlerinin manevi şahsiyetini tahkir fiilini cezalandırıyor ve fakat bu güce dahil olan daha küçük grupların tahkiri, Yargıtay İçtihatları çerçevesinde, suç teşkil etmemektedir. Oysa Anglo-Amerikan hukukunda (Group libel) denilen ayrı bir suç türü bu nevi zarar verici isnatların önlenmesini mümkün kılmaktadır. Bu bakımdan, Ceza Kanunumuza gerekli hüküm eklenmesi tavsiye olunur.

120. Şüphelinin veya Sanığın ele geçirilmesi için araştırma yapılmış mıdır? (soru formu 8.12.a); tespitler:

- Genel Olarak: 1117 dosyanın 179’unda (%16) sanığın araştırılması için polis tarafından çalışma yapılmıştır.
- Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 46 = %47,7.
- Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 102 = %14,2.
- Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 31 = %10,2.

Değerlendirme: Dava açılmış olduğuna göre, şüpheli veya sanığın elinde bulunduğu yahut hemen yakalandığı anlaşılıyor.

Rakamlar, şüphelinin veya sanıkların yakalanması bakımından polisin etkili olduğunu gösteriyor. Failin ele geçirilmesi bakımından, gecikme itibariyle bir problemin olmadığı anlaşılıyor.

Türkiye’de faili meçhul cinayetler konusu basın ve TV’ler tarafından ileri derecede abartılıp istismar edilmektedir. Terörün geniş ölçüde yaygın olduğu bir ülkede faili meçhul suçların çok sayıda olması doğaldır. Suçlara ait aydınlatma oranının yüksek olduğu yukarıda açıklanmıştır. Terör suçları ayrı bir inceleme konusudur.

121. *Cevap evet ise, araştırma kaç gün sürmüştür (soru formu 8.12.b); tespitler:*

a) Genel Olarak: Sanığın yakalanması için 63 olayda 1 gün, 12 olayda (%1,1) 2 gün, 3 olayda 3 gün (%0,3), 4 olayda (%0,4) 30 gün, 4 olayda (%0,3) 141 gün, 1 olayda (%0,1) 228 gün uğraşmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 15 olayda 1 gün (%15,9).

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 40 olayda 1 gün (%5,5).

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda.

Değerlendirme: Polisin şüpheli veya sanığı yakalama bakımından başarılı olduğu anlaşılmaktadır; genel olarak polis, gerçekten istediğinde, suç faillerini yakalayabilmektedir.

122. *Polis soruşturmasında ancak hakim tarafından yapılabilen soruşturma işlemleri fiilen hakim tarafından yapılmış mıdır? (soru formu 8.13.a); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 157’sinde (% 14) hakim tarafından işlem yapılmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 39 (%40,4).

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 108 = %15,1.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 10 = %3,1.

Değerlendirme: Bu tespitler, “gecikmesinde mazarrat bulunan haller” istisnasının kural haline getirildiğini göstermektedir. Bu ise, adaletin vas-

fı (kalitesi) bakımından dikkati çekici bir tesbittir. Temel sebep örgütlenme kusurudur. Polis ihtiyaç hasıl olduğu hallerde hemen, vakit kaybetmeksizin hakime başvurup karar almak imkanına sahip olsa, elbetteki, ceza, usulünün vermiş bulunduğu bu imkânı fazla kullanmaz. Amerika'da bazen hakim kararı telefonla alınabilmektedir. Örgütlenme kusuru olduğu aşikârdır.

13.- ÖNERİ: Kanunun belirli işlemlerin ancak istisnai hallerde polis tarafından yapılabileceğine dair olan hükümleri, hemen daima, kural halini alır. Yabancı ülkelerde de durum genellikle bu tesbite uygundur. Polis genel olarak hâkimden karar almanın uzun ve zahmetli gecikmelere neden olacak nitelikte bulunduğu hallerde istisna teşkil eden bu nevi hükümleri kullanır. Bunun içindir ki, bazı ülkelerde hâkime başvurma kolaylaştırılmıştır. Bizde de, özellikle büyük şehirlerde bu hususta görevli hâkimlerin polise ait kuruluşlarda nöbetle görev yapması sağlanabilir. Zorunlu hallerde bu hâkime, sonradan yazı ile teyid edilmesi suretiyle, telefonla başvurulması da kanun hükmüne bağlanabilir. Usul Kanununa bu bakımdan hüküm eklenmesi çok yerinde olacaktır.

Bu hususta savcılarının gerekli ilgiyi göstermedikleri, bunun da motivasyon noksanından ileri geldiği ayrıca eklenmelidir.

123. *Cevap evet ise, hangi işlem yapılmıştır? (soru formu 8.13.b);* tespitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 168 olayda çeşitli hakim işlemleri yapılmıştır. Dağılım şöyledir:

67 olayda (%6) sorgu, 40 olayda (%3,6) tutuklama kararı, 32 olayda (%2,9) arama kararı, 15 olayda (%1,3) sorgu ve tutuklama kararı, 8 olayda (%0,7) toplatma kararı verilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Sorgu 17 (17,2); Arama kararı 4 = %4,6; Tutuklama kararı 10 = %10,3.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Sorgu 5 = %2,5; Arama Kararı 4 = %1,5; Tutuklama Kararı 2 = %0,05; Toplatma Kararı 5 = %0,03.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda.

Değerlendirme: 1117 olayın 168 'inde hakim'in işlem yaptığı görülmüştür. 1117 dosyada hakim'in müdahale ederek yaptıracağı işlemlerin çok daha fazla olması gerekirdi.

124. *Sanık hakları ile ilgili sorular: Arama, el koyma (Rızaya dayanan aramalarda) Sanığa rıza gösterme hakkı olduğu söylenmiş midir? (soru formu 9.1.a); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: İncelenen 1117 dosyadan 16 sında (%1,4) sanıktan rıza talep edilmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 3 = %2,7.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 6 = %0,08.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 8 = %2,5.

Değerlendirme: Öyle anlaşılmaktadır ki, mesken veya iş yerinin aranması hususunda sanığın rızası olup olmadığı sorulduğunda, ilgililer çok yüksek oranda olarak rıza beyan etmektedirler. Asıl önemli olan, bu gibi hallerde suçta ait eser veya delillerin hangi oranda ele geçirilebildiğidir. Araştırma bu hususta bilgi sağlamaya imkân vermemiştir.

125. *Elkoymada, tanıklıktan çekinme hakkı olduğu hallerde eşyayı teslim etmeme hakkı olduğu önceden kişiye bildirilmiş midir? (soru formu 9.1.b); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 2 sinde (%0,2) eşyayı teslim etmeme hakkı söylenmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 0.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 0.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = %0,06.

126. *Tutuklama ile ilgili sorular: Tutuklamada altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda tutuklama kararı verilmiş midir? (Tutuklama kararında suçun toplumda infial uyandırması veya ikametgâh bulunmaması gibi nedenler dile getirilmiş midir?) (soru formu 9.2.a); tespitler:*

- a) Genel Olarak: İncelenen 1114 dosya içerisinde, 6 aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan tutuklama kararı, 53 olayda (%4,8) verilmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 9 = %9,2.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 39 = %5,5.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 5 = %1,6.

Değerlendirme: altı aydan az hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren hallerde kanun ancak suçun toplumda infial uyandırması gibi nedenlerle tutuklamaya imkan vermektedir. Suçun umumî infial uyandırması çok istis-

naî hallerde söz konusu edilebileceğine göre, %4,8 sayısı, suçun İstanbul da işlenmiş bulunduğu yani kozmopolit bir çevrede işlendiğine göre, konut veya ikametgâh bulunmamasına dayandırılmış olmak gerekir. Bu rakam çok önemli bir sosyal probleme delalet etmektedir. Şehirde sabit bir yeri olmayan yüz binlerce kişinin yaşamakta olduğu anlaşılıyor.

Bu hal, İstanbul suçluluğu bakımından en başta gelen darboğazlardan birisidir. Gerçek şudur ki, belirli bir oranda tutuklanmamış olan sanığın bir daha ele geçirilmesi olağanüstü zor olmaktadır.

14.- ÖNERİ: CMUK'un 114. maddesinde yer alan ve altı aydan az cezayı gerektiren hallerde suç, toplumda ihfial uyandırdığında sanığın tutuklanmasına ilişkin hüküm doktrinde çok eleştirilmektedir. Bu gibi hallerde tutuklama bir koruma tedbiri (delili koruma) olmaktan çıkmakta ve toplumu teskine yönelik bir tedbir niteliğini almaktadır. Bu gibi tutuklamalar, şüpheli veya sanığı toplumun fiili hareketlerine karşı korumak için yapılabilir.

Bu nedenle, hafif suç işleyen kişiyi toplumun fiilî tepkilerinden korumaya imkân verebilecek veya failin yarıda kalmış suçlarını tamamlamasına neden olacak bir takım tedbirleri almak yetkisini veren usul hükümlerinin kanuna eklenmesinde yarar olabilecektir.

127. Tutuklamada CMUK 104/4 uygulanmış mıdır? Yani soruşturma konusu fiilin önemi dikkate alındığında tutuklamanın haksızlığa sebep olabileceği düşünülerek bir başka yargılama önlemine başvurulmuş mudur? (soru formu 9.2.b); tespitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece 5 inde (%0,5) Kanunun öngördüğü (m.104/4) orantılılık ilkesi uygulanmıştır.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = %2,3.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = %0,02.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %0,04.
- e) Gerçek davalar: 5 = 0,08.

Değerlendirme: Kanuna yeni giren bu hükmün yerleşmiş adli kültürün etkisinde henüz fiilen uygulamaya intikal etmediği anlaşılıyor.

128. Gıyabî Tutuklama kararı verilirken (CMUK 106) müdafî hazır bulundurulmuş mudur? Şüpheli veya sanığa tutuklama müzekkeresinin teb-

liğinde tutuklama kararına itiraz hakkı olduğu bildirilmiş midir? (CMUK 106/14) (soru formu 9.2.c); tespitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 13 ünde (%1,2) sanık hazır olmadan tutuklama kararı verilirken müdafî hazır bulundurulmuştur.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 3 = %3.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 11 = %1,5.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: yok.
- e) Gerçek davalar: 13 = %1,6.

Değerlendirme: Almanya'da gıyabi tutuklama kararı gizli alınır. Bizde 1992 değişikliği ile giren bu hüküm, sanığın kaçması ihtimalini kuvvetlendireceği için esasta sakıncalıdır.

16.- ÖNERİ: 1992 değişikliği gıyabî tutuklama kararının gizli olarak alınması usulünü Alman hukukundan farklı olarak getirmiştir. Ancak karar alınırken müdafîin bulunabilmesi de kabul edilmiştir. Sanığın kaçması ihtimalini kuvvetli hale getiren bu hüküm değişikliği yerinde olmamıştır. Değiştirilmesi uygun olur.

129. Yakalama ile ilgili sorular: Üç veya fazla kişinin iştiraki ile işlenen bir suç ise C. Savcısı dört günlük süre uzatma emri vermiş midir? (soru formu 9.3.a); tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyanın 42 sinde (%3,7) savcı günlük uzatma emri vermiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 9 = % 9,1.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 31 = %4,3.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 0
- e) Gerçek davalar: 41 = %4,9.

Değerlendirme: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince tespit edilen esaslara uygundur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Türk iç hukukunun temel kaynaklarından birisidir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu E.1996/6-2, K. 1996/33 sayılı ve 12.4.1996 tarihli kararında (YKD Nisan 1996, Sayı 4, S. 621) bu hususu açık seçik belirtmiştir. Bu itibarla, adli bir merci olan savcının dört güne kadar uzatması, delillerin toplanmasını kolaylaştırması bakımından davayı uzatıcı bir etki sayılmaz. Kaldı ki, savcıların bu kararları otomatik olarak vermedikleri anlaşılıyor.

17.- ÖNERİ: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hükümleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar, yargılamada

mutlaka gözönünde bulundurulmalıdır. Hukuk Fakültelerinde de ceza muhakemesi hukuku derslerinde söz konusu içtihatlar konusunda bilgi verilmesi hususunda özen gösterilmelidir.

130. *Savcının ilk dört günlük süre uzatmasından sonra Sulh Hakimi süreyi sekiz güne kadar uzatmış mıdır? (soru formu 9.3.b);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyanın 12 sinde (%1,1) sulh hakiminin gö-zaltı süresini sekiz güne kadar uzattığı belirlenmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %1,5.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 9 = %1,3.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 0
- e) Genel davalar: 12 = %1,4.

131. *Yakalamaya karşı Sulh Hakimine başvurulmuş mudur? (soru for-mu 9.3.c);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece 5 inde yakalama işlemine karşı sulh hakimine başvurulmuştur.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = % 1,5.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2= %0,03.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = % 0,04.
- e) Gerçek davalar: 5 = %0,06.

Değerlendirme: Beş kişi başvurmuştur. Başvuru oranı çok düşüktür. Burada temel bir anayasal hak söz konusu olduğuna göre, daha geniş ölçüde itirazın yapılması gerekirdi. Yasal olanağa karşın şüphelilerin veya yakınlarının müdafî yardımından yararlanmamaları bu hususta temel nedendir.

15.- ÖNERİ: Adalet sisteminde gerçekleştirilen reformların hayata geçirilmesi bakımından Adli Kültür'ün etkisi aşikârdır (Bu hususta Birinci Kısma bakınız). Bu keyfiyet, yazılı kurallara ve Yargıtay içtihatlarına diğer ülkelerden çok daha fazla değer veren adlî personelimiz bakımında da geçerlidir. Bu itibarla reformla beraber, adlî kültür değerlerinin değiştirilmesi hususunda uygulanacak stratejiler bakımından Birinci Kısma bakılmalıdır.

132. *Yakalama süresinin uzatılmasına karşı, C. Savcısının yazılı emrine veya yakalama işlemine karşı Sulh Hakimine başvurulmuş mudur? (soru formu 9.3.d);*

tesbitler: Hiç başvuru yoktur.

Sebeup ve Çare : Aynıdır (15. ÖNERİ'ye bakınız).

133. Yakalama süresinin dolması veya hakimin serbest bırakma kararı üzerine serbest bırakılan kişi tekrar yakalanmış mıdır? (soru formu 9.3.e); tesbitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosya içerisinde, serbest bırakılan kişinin tekrar yakalandığına dair bir veri mevcut bulunmamaktadır.

Değerlendirme: Elimizdeki dosyaların verilerine göre, bu konuda ileri sürülmüş bazı iddialara rağmen, yeniden yakalanma olaylarına hemen hemen hiç rastlanmamıştır; kanunun hükümlerine uyulduğu anlaşılmaktadır.

134. İfade Alma: İfade almak için çağırılan kişiye isnad edilen suç zorla getirme sebepleri davetiyede yazılı olarak bildirilmiş midir? (CMUK 133) (soru formu 9.4.a); tesbitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosya içerisinde 71 olayda çağırılan kişiye davetiyede isnat bildirilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 7 = %6,9.

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 50 = %7.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 14 = %4,7.

e) Gerçek davalar: 67 = %7,9.

Kanunun açık hükmüne karşın, yasal gereklerin yerine getirilmemesi ilgisizlik, motivasyonsuzluk, adli kültür ve personel eksikliği, savcılarının pesoneli denetimdeki ihmeline dayanmaktadır.

15. ÖNERİ: Yukarıda 15. nolu öneriye bakınız.

18.- ÖNERİ: CAS'inin iyi işlememesinin temel sebeplerinden birisini oluşturan adli kültüre 15 No'lu öneride değinilmiştir. Bunun yanında iki husus ayrıca vurgulanmalı ve gerekli çareler bulunmalıdır.

a) Savcılarının görevlerini çok daha dikkatli yapmalarını sağlayacak bir denetim mekanizması tesis edilmeli ve ciddiyetle yürütülmelidir; herşeyden önce, bütün Türkiye'deki savcılarını kapsayan bir Başsavcılık makamının ihdası düşünülmelidir. Bu makamın yetkileri, atanması usulü, teşkilâtı ayrı bir kanunla belirtilmelidir. Savcılarının etki altında kalmaksızın, tam tarafsız biçimde görev yapabilmeleri bakımında, böyle bir teşkilât esash bir güvence teşkil edeceği gibi, ayrıca göreve karşı daha özenli bulunulmasının bir unsurunu da oluşturacaktır.

b) CAS'inin işleme bakımından temel insan unsurlarının başında, savcılıklara ve mahkemelere bağlı idare mekanizmasının elemanları gelir. Bunların mutlaka belirli bir öğretim ve staj dönemine tâbi tutulmaları zorunludur. Yabancı ülkelerde bu personel, esasta hukuk mezunları arasından seçilmektedir.

135. *Yakalanan veya tutuklu bulunan kişi ifadesi alınmadan önce müdafii ile başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşme fırsatı bulabilmiş midir? (CMUK 144) (soru formu 9.4.b);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece 34'ünde (%3) görüşme sağlanmıştır.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %1,5.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 31 = %4,3.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = % 0,05.
- e) Gerçek davalar: 33 = %3,9.

Değerlendirme: Bulgu, Avrupa standartlarına aykırı bir tutumu ortaya koymaktadır. bu hal, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Türkiye'nin tazminata mahkûmiyetine neden olabilir. Gerçekten dosyalarda, m. 144 gereğince müdafii ile görüşme yapıldığına veya bu hususun talep edilmediğine dair zabıt bulunmazsa, dava halinde ülkemiz mahkûm edilebilir.

Bu durum ülkemizde CAS'inin işleyişinde, temel müdafaa haklarından birisini oluşturan, müdafii ile temas imkânının yeterli derecede ve özenle tesis edilmediği izlenimini husule getireceğinden, Ceza Adaletinin niteliği bakımından şüpheli bir durumu ortaya çıkaracaktır.

19.- ÖNERİ: Yakalanan veya tutuklu bulunan kişinin ifadesi alınırken müdafii ile temasının sağlanmış olması, nitelikli adaletin zorunlu bir şartını oluşturduğundan, bu hususu gerçekleştirecek uygulamaların yerleştirilmesi zorunludur. Ancak tabii olarak terör suçlarında, çıkar amaçlı örgüt suçlarında ve uyuşturucu madde suçlarında böyle bir mecburiyet sözkonusu edilemez. Bu hususun kanunlarda belirtilmesi uygun olur.

136. *Kimlik tespiti yapılmış mıdır? (soru formu 9.4.aa);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 702 sinde (%62,8) kimlik tespiti yapılmış, 13 olayda (%1,2) kimlik tespit edilmemiştir.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 86 = %89,4.
 c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 453 = %63,2.
 d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 163 = %53,6.
 e) Gerçek davalar: 610 = %71,7.

Değerlendirme: 13 olayda kimliğin tespit edilmemesi, bu hususta polisin gerektiği kadar özenli çalışmadığını göstermektedir.

20.- ÖNERİ: Kolluğun kimlik tesbitinde çok daha çevik olmasını sağlayacak idari tedbirler alınmalıdır.

137. Kişiye, kendisine isnad edilen suç anlatılmış mıdır? (soru formu 9.4.c. bb); tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 621 adedinde (%55,5) isnad edilen suç anlatılmış, 63 olayda (%5,6) anlatılmamıştır. Tesbitte 621+63 olay dışında kalanlarda önödeme veya ceza karnamesi tatbikatı yapılmış olabilir. Gerçek durumun dosya içeriğine göre tesbit olunamamış bulunması da mümkündür.

Müdafaa bakımından üzerine suç atılan kimseye, hakkındaki suçun anlatılmamış olması, savunma hakkını ihlal eder.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 73 = %75,9.
 c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 412 = %57,5.
 d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 136 = %44,5.
 e) Gerçek davalar: 546 = %64,1.

21.- ÖNERİ: Takibâta uğrayan kişi, hangi suçtan dolayı töhmet altında bulunduğunu bilmezse, kendisini yeterince savunamaz. Yerleşmiş adli kültürden kaynaklanan bu sakıncanın mutlaka ortadan kaldırılması zorunludur. Alt kültürlerin⁽¹¹⁾ değiştirilmesinin kolaylıkla gerçekleşmediğini biliyoruz. Bununla beraber, sosyal psikoloji bakımından gerekli olan yapılmalıdır.

138. Müdafî tayin edilebileceği söylenmiş midir? (soru formu 9.4.c.cc); tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 555 olayda (%49,6) müdafî tayin edilebileceği sanığa söylenmiştir. 120 olayda ise söylenmemiştir (%10,7).

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 60 = % 62,1.
 c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 381 = %53,2.
 d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 144 = %37,3. e) Gerçek davalar: 496 = %58,3

Değerlendirme: Genel olarak 120 olayda bu hususun söylenmemiş olması bir noksan sayılmalıdır. Yukarıdaki sorunun değerlendirilmesi hususundaki mülâhazalar burada da geçerlidir.

139. *Susma hakkı söylenmiş midir? (soru formu 9.4.c.dd); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 520 sinde (%46,5) sanığa susma hakkı söylenmiş, 137 olayda (%12,3) söylenmemiştir.
 b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 55 = %57,1.
 c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 354 = % 49,5.
 d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 110 = %36,1.
 e) Gerçek davalar: 491 =%54,2.

Değerlendirme: Bu rakam yerleşmiş adli kültürün yeni değerlerin gelişip yerleşmesine engel olduğunu gösteriyor; Ancak, bu durumun devamına müsamaha olunamaz.

Susma hakkı, suçsuzluk karinesini ikmal eden temel normlardan birisinin sonucudur. Susma hakkı fiilen mevcut olmadığı hallerde suçsuzluk karinesi sakatlanmış olur. Ancak, suçsuzluk karinesinin ve susma hakkının içeriği, şartları, varsa istisnaları kanunla düzenlenmelidir. Sözgelimi Alman uygulamasında sorulardan bir kısmına cevap verip, diğer bir kısmına cevap vermeyen fail bakımından, şüpheden sanığın faydalanacağı kuralı uygulanmamaktadır. Bizim mevzuatımızda da bu bakımdan gerekli değişiklik ve ilaveler yapılabilir.

140. *Delil toplanmasını isteyebileceği kişiye söylenmiş midir? (soru formu 9.4.c.ee); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 502 sinde (%44,9) şüpheli veya sanığa delil toplanmasını isteyebileceği söylenmiş, 146 adedinde (%13,1) söylenmemiştir.

Önödeme ve ceza kararnamesine ilişkin rakamlar düşünüldüğünde, yine de 146 dosya içeriğine göre, sanığa delil toplanmasını isteyebileceği söy-

lenmemiştir. Yukarıdaki sorular dolayısıyla ifade edilen değerlendirmeler, burada da geçerlidir.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 53 = %55,2.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 342 = %47,8.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 107 = %35,1.
- e) Gerçek davalar: 443 = %52,1.

141. *Kişinin şahsi halleri hakkında bilgi alınmış mıdır? (soru formu 9.4.c.fff); tesbitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 597 sinde (%53,4) sanığın şahsi halleri hakkında bilgi alınmış, 96 sında (%8,6) alınmamıştır.

Çağdaş müeyyide uygulamasında, cezanın yargısal bireyselleştirilmesi bakımından sanığın şahsi hallerinin gözönüne alınması zorunludur. Müeyyidede bireyselleştirme temel teşkil ettiğine göre, %20 oranında şahsi hallerin tesbitinin ihmal edilmiş olması, yargılamanın niteliği bakımından noksana delalet eder.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 70 = %72,9.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 395 = %55,2.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 132 = %43,2.
- e) Gerçek davalar: 524 = %61,6.

22.- ÖNERİ: Yargısal bireyselleştirme, nitelikli bir ceza adaletinin temel özelliklerinden birisini oluşturur. Bu maksatla bazı ülkelerde hukukî malzemeyi içeren dosya yanında, sanığa ilişkin ayrı bir kişilik dosyası tutulmaktadır. Bugün için Türk CAS'î böyle bir dosya meydana getirebilmek imkânından yoksundur. Ancak, bu yoksunluk, kısmen de olsa, kolluğun sanığın kişiliği hakkında bilgi almasıyla telafi edilebilir. Yukarıda 3 sayılı öneride belirtilen şablonda bu hususa özellikle yer verilmelidir.

142. *İfade veren imzadan imtina etmiş midir? (soru formu 9.4.c.gg); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 28 adedinde (%2,5) ifade veren ifadesini imza etmekten çekinmiştir.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %1,5.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 18 = %2,5.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 9 = %2,8.
- e) Gerçek davalar: 23 = %2,7.

Değerlendirme: Sanığın imzadan imtina oranı düşüktür. Bu hal polisin etki altında, bıraktığı baskıyla çalıştığı iddialarını çürütücü niteliktedir.

Türkiye’de belirli odaklar ve medyanın bir kısmı polisin kanuna aykırı baskı kullandığı imajını yaymak hususunda âdeta çaba göstermektedirler. Bu gayretlerin ne derecede sakıncalı olduğu meydandadır. Münferit olayların genelleştirilmesi suretiyle bu yola gidilmektedir. Oysa, araştırma söz konusu iddiaların gerçek olmadığını böylece açığa çıkarmaktadır.

143. *Müdafî imzadan imtina etmiş midir? (soru formu 9.4.c.hh);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan ikisinde (%0,2) müdafî tutanağı imza etmekten imtina etmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 0.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %0,02.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %0,03.
- e) Gerçek davalar: 2 = %0,03.

Polisin ifade almada bugün de baskı yapmakta olduğu hakkındaki iddiaları bu soruya verilen cevap, açık seçik nakzetmektedir. 1000 küsur olayda, sadece ikisinin hazır bulunan müdafî tarafından imza edilmemiş bulunması, polisin baskı yaptığı hususundaki iddiaların temelsizliğini göstermektedir.

144. *İfade verenin özgür iradesini etkileyecek kötü davranmaya başvurulmuş mudur? (soru formu 9.4.da);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: Sanık beyanına göre 1117 dosyadan 10 olayda (%0,9) kötü davranma olmuştur.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 5 = % 4,7.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 4 = %0,05.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = % 0,07.
- e) Gerçek davalar: 10 = % 1,2.

Değerlendirme: Bu rakamlar Türkiye’de polisin kötü davrandığı yolundaki iddiaları doğrulamamaktadır.

145. *İşkence (soru formu 9.4.db)*; tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 3 adedinde (0,3) sanık işkence gör­düğünü iddia etmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 3 = %3,6.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Yok.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: Yok.
- e) Gerçek davalar: 3 = %0,4.

Değerlendirme: 3 olayda işkence iddiasının öne sürülmüş bulunması yani sadece bin de 3 olması; sistematik işkence yapıldığı konusundaki id­diaların gerçekliği hakkında şüphe doğurmaya yatkındır. İşkence bir suç­tur ve TCK 243. maddeyi ihlal etmektedir. 1993 senesi Adalet istatistiği­ne göre ceza Kanununun 241 - 251. maddelerini ihlal suretiyle işlenen fi­iller iddiası sebebiyle açılan dava sayısı 258'dir. O yıl içinde açılmış dava sayısı ise 742.435 dir. İstatistikte 8 maddenin tümünden açılan davalara ilişkin rakam verildiğinden, işkenceden açılmış dava sayısı belirlenemi­yor. 258 rakamını 8'e bölersek tahmini olarak 32 rakam çıkar. (binde 43) (0,0043).

23.- ÖNERİ: 6 Numaralı öneride, yakalanan kişinin hemen doktor muayenesine tabi tutulmasını ve gözaltının sona erdirilmesi halinde yeniden doktor muayenesine sevkinin usul haline getirilmesini öner­miştik. İncelememiz çerçevesinde işkence veya kötü muamele iddiala­rının çok düşük olduğu açığa çıkmıştır. Bununla beraber doktor mu­ayenesinin yasallaştırılmasını uygun mütalaa ediyoruz.

146. *Zorla ilaç verme (soru formu 9.4.dc)*; tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sanığa zorla ilaç verildiğine dair bilgi mevcut değildir.

147. *Yorma (soru formu 9.4.dd)*; tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sanığın ifade alma ve sorgu sırasın­da bitap düşürülecek kadar yorulduğuna dair bilgi yoktur.

148. *Aldatma (soru formu 9.4.de)*; tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 2 olayda (%0,2) sanığın ifade alma sırasında aldatıldığı ileri sürülmüştür.

149. *Bedensel cebir ve şiddette bulunma (soru formu 9.4.df);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 5 inde sanığa bedensel cebir ve şiddet uygulandığı yolunda iddialar vardır.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 1 = %1,5.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 4 = %0,005.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 0
- e) Gerçek Davalar: 5 = %0,06.

150. *Bazı araçlar uygulama (soru formu 9.4.dg);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan herhangi birinde sanığa yasa dışı bazı araçlar uygulandığına dair iddia ileri sürülmüş değildir.

151. *Kanuna aykırı menfaat vaat etme (soru formu 9.4.dh);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan hiçbirinde sanığa kanuna aykırı menfaat vad edildiğine dair bir iddia yer almamaktadır.

Yukarıda (9.4 - 9.4.dh) sorularına ilişkin tesbitlerde, sanıklara zorla ila-
laç verme, sorguda yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma
hususlarında herhangi bir iddiada bulunulmadığı tesbit edilmiştir. Bu key-
fiyet CAS'inin birinci basamağını oluşturan kolluğun çalışmalarında ka-
nuna uygun hareket edildiğini ortaya koymaktadır. Ancak, incelemelerin,
İstanbul gibi Türkiye medyasının en yoğun bulunduğu ve kamu oyunun
söz konusu olaylarda çok hassas bulunduğu bir bölgede cereyan ettiğini
gözden uzak tutmamak gerekir.

152. *Müdafî yakalanan kişiye, ifade alma öncesinde hukukî yardım yap-
mış mıdır? (soru formu 9.5.a);* tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyalardan 24 ünde (%2,2) yakalanan kişiye müdafî, ifade alma öncesinde, hukuki yardım yapmıştır.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 7 = %6,8.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 16 = %2,2.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 2 = % 0,07.
- e) Gerçek davalar: 24 = %2,9.

Değerlendirme: CMUK 144. madde, müdafîin hukuki yardım görevi-
nin kapsamını belirtmektedir. Madde, gözaltına alınan kimsenin ifadesi
tesbit edilmeden önce müdafî ile yalnız olarak konuşabilmesine imkan

vermektedir. Mevaz Alman Kanunu müdafie bu imkânı vermemiştir. Fransız Usul Kanununa göre müdafii kişi ile gözaltına alınmasından 20 saat sonra temas edebilir. Ayrıca Avrupa Sözleşmesi de ifade vermeden önce sanığın müdafii ile görüşmemesini bir insan hakkı ihlali saymamaktadır. Bizdeki uygulamada, takip makamları bu hükümden çok şikâyet etmekte ve söz konusu hükmün maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını engellediğini ifade etmektedirler. Uygulamada şüpheli ile yalnız olarak görüşen müdafii bazan onu gerçeği yansıtmamaya sevkettiği ifade edilmektedir. Sözgelimi, yakalanan sanığın yolda gerçeği söylediği halde, avukatla yalnız konuştuktan sonra, konuşmasında beyan ettiği hususlardan rücu ettiği ve ifadesini bu şekilde verdiği görülmektedir.

144. madde maksadı aşan nitelikte bir yetki vermiştir. Sanığın ifadesi alınırken avukatın hazır bulunması ve ifade almanın kanun ve usullere uygun bir şekilde alındığını tesbit etmesi yeterlidir. İfade alındıktan sonra, elbetteki sanık ve müdafii, yalnız olarak temasa geçebilir.

Bu söylediklerimiz sadece gözaltındaki sanık için geçerlidir; davetle gelen kişi için değildir.

24.- ÖNERİ: Kanaatımızca, CMUK 144. madde maksadı aşar niteliktedir. İfadesi alınırken avukatın hazır bulunması ve bu yolla ifade almanın kanun ve usullere uygun tarzda cereyan ettiğinin sabit olunması yeterlidir. Esasen, Alman Kanunu ve Avrupa Sözleşmesi, sanığın ifadesi tesbit edilmeden önce müdafii ile yakın olarak konuşabilmesine imkân vermiş değildir. Bizdeki uygulama yakalandıktan sonra şifahen poliste ikrarda bulunan kişinin avukatı ile temastan sonra bundan rücu ettiğini göstermektedir.

Hüküm değiştirilmeli ve “sadece ifade alındığı sırada müdafii hazır bulunması”, şekline dönüştürülmelidir. Ayrıca şu hususu da ekliyelim ki, yaptığımız inceleme, yakalama sonrası bütün aşamalarda müdafilerin sanıklara savunmaları bakımından makul ölçüde yardım edebildiklerini göstermiştir.

Önerimiz, müdafaa hakkı ile, nitelikli bir adaletin dengeleştirilmesi bakımından da yardım sağlayacak ve CAS'inin işlemesinde etkinliği artıracaktır.

153. *Soruşturmanın yakalama sonrası ve diğer aşamalarında müdafii şüpheliye hukuki yardımda bulunabilmiş midir? (soru formu 9.5.b); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 134 ünde (%12) yakalama sonrasında ve diğer aşamalarda müdafî sanığa hukuki yardımda bulunmuştur.
 - b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 27 = %28,4.
 - c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 90 = %12,5.
 - d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 17 = %5,5.
 - e) Gerçek Davalar: 128 = %15.
- Değerlendirme: Yakalama sonrası makul düzeyde yardım vardır.

154. *Baro tarafından müdafî tayin edilmiş midir? (CMUK 138) (soru formu 9.5.c); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: Baronun tayin ettiği müdafî sayısı 48 dir (%4,3).
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 7 = %7,1.
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 32 = %4,4.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 9 = %0,3.
- e) Gerçek davalar: 46 = 5,4.

Değerlendirme: Sanıkların geniş ölçüde kendi avukatlarını davet ettikleri anlaşılıyor. Oran'ın bu şekli arz etmesinde, araştırmamızın büyükşehirde cereyan etmesinin ve çok büyük sayıda karşılıksız çek davasının mevcut bulunmasının etkisi aşikârdır. Gerçekten çek kullanabilen kişilerin kendi imkânları ile avukat temin edebilecekleri düşünülmektedir. Bu hususta genel durumu tesbit bakımından, araştırmamızın çok daha geniş sayıda dosya üzerinden yapılması gerekecektir.

25.- ÖNERİ: CMUK gereğince Barolar tarafından müdafî tayini uygulamasının yeterli derecede ve sayıda olmadığı anlaşılmaktadır. CMUK'da yapılan reformun en hassas noktalarından birisi, getirdiği imkândır. Bu olanağın tam olarak kullanılabilmesi için, Bakanlık ve Barolar tarafından gerekli olan herşey yapılmalıdır.

155. *Yakalanan kişi 18 yaşını bitirmemiş, sağır dilsiz veya malûl ise talebi aranmaksızın müdafî tayin edilmiş midir? (soru formu 9.5.d); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 46 sında (%4,1) sanığın 18 yaşından küçük olması nedeniyle müdafî tayin edilmiştir. Buna karşılık 90 olayda (%8) 18 yaşından küçük, sağır dilsiz veya malûl olan sanığa müdafî tayin edilmemiştir.

- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 5 (%5,3).
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 35 = %4,9.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 6 = %1,9.
- e) Gerçek davalar: 46 = %5,4.

Değerlendirme: Bu husus hem çok önemli bir gecikme sebebidir ve hem de Adaletin tesisini engelleyebilecek önemli bir sakıncadır. Yargıtay, bu noksanı bozma sebebi yapmaktadır. 90 olayda müdafî tayin edilmemesi önemli bir eksikliklerdir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 6. maddesinde dil bilmeyen sanığa ücretsiz olarak tercüman atanması mecburiyetini getirmiştir. Bu mecburiyet tabii olarak sağır, dilsiz de tercüman tayini mecburiyetini içerir.

26.- ÖNERİ: CMUK'da kendisini müdafaa edemeyecek derecede malûl olanlara avukat tayini mecburiyeti getirilmiştir (m. 138). Ancak, sağır - dilsizler hakkında ayrıca hüküm yoktur. Sağır - dilsizleri de bu hükmün kapsadığı düşünülebilir. Ancak, ücretsiz tercüman tayinine ilişkin bir hükmün metne ilavesi uygun olacaktır. Yaptığımız araştırma, bu ihtiyacı açık seçik ortaya koymaktadır.

156. Müdafî hazırlık evrak ve dosyasının tamamını inceleme imkânını bulmuş mudur? (CMUK 143) (soru formu 9.5.a); tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece 48 inde (%4,3) dosya müdafî tarafından incelenmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 12 (%12,7).
- c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 27 = %3,7.
- d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 9 = %2,9.
- e) Gerçek davalar: 44 = %5,2.

157. Müdafîin hazırlık evrakını incelemesi sulh hakiminin kararı ile kısıtlanmış mıdır? (soru formu 9.5.f); tesbitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan hiçbirinde müdafîin hazırlık evrakını incelemesi hakkına sulh hakiminin kararı ile kısıtlama getirilmemiştir.

Değerlendirme: Avukatların görevlerinin yeterince yerine getirmeleri bakımından hukuki ve fiili bir engelin mevcut bulunmadığı anlaşılıyor. Ancak avukatların görevlerini ifada ihmalleri vardır.

27. ÖNERİ: Araştırmamız avukatların görevlerini yeterince yeri-

ne getirdiklerini belirten sonuçlar vermemiştir. Avukatın davaya müdahalesi Türkiye’de çok esaslı bir gecikme nedeni oluşturmaktadır. Söz konusu gecikme, bazan avukatın takdirine göre, sanığın menfaatlerini korumak için başvuru stratejilerden kaynaklanmaktadır. Ancak, dosyaya karşı ihmal ve savsaklama tutumundan kaynaklanan gecikmeler çok sayıdadır. Bu araştırmamızın birinci kısmında bazı ülkelerde, Devletçe tayin olunan avukatın ihmaliyle gecikmeye neden olması halinde, ücretinden kesinti yapılması gerektiğini belirtmiştik.

Ülkemiz bakımından avukatın ihmali engelleyecek denetim tedbirlerine ihtiyaç vardır. Barolar bu hususta yetkilendirilmelidir.

158. *Müdafie Baro tarafından avukatlık ücreti ödenmiş midir? (CMUK 146) (soru formu 9.5.g); tesbitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 72 sinde %6,5, müdafie avukatlık ücretinin ödendiği konusunda bilgi vardır.

Değerlendirme: Avukatlara ödemenin geç yapıldığı anlaşılıyor ve bir gecikme sebebi oluşturuyor; zira motivasyonu katlıyor.

28. ÖNERİ: CMUK’da yapılan reform niteliğindeki değişikliklerin amaçlarına ulaşabilmesi için, avukatlara ücretlerinin derhal ödenmesini sağlayacak bir sistem, yürürlüğe konulmalıdır.

159. *Soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde delil elde ettikleri konusunda bir iddia var mıdır? (soru formu 9.5.h); tesbitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 12 olayda (%1,1) soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde delil elde etme konusunda bir iddia ileri sürülmüştür.

b) Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: (4 olay: %3,9).

c) Asliye Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 3 olay %0,04.

d) Sulh Ceza Mahkemelerinin görevine giren suçlarda: 6 olay %1,9.

e) Gerçek davalar: 11 = %1,3.

160. Yargıtay, soruşturma ve koğuşturma organlarının yasak yöntemlerle (135a) elde ettikleri ifadeleri gözönünde tutarak bozma kararı vermiş midir? (soru formu 9.5.i); tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan hiçbirinde Yargıtayın yasak yöntemlerle delil elde edilmesi nedeni ile bozma kararı verdiğine rastlanmamıştır.

161. *Yargıtay soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri delilleri gözönünde tutarak bozma kararı vermiş midir? (soru formu 9.5.j);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece birinde (Asliyelik bir suçta %0,02) Yargıtayın hukuka aykırı bir şekilde elde edilen delil nedeniyle bozma kararı verildiği görülmüştür.

Değerlendirme: (9.5.h - 9.5.j): Yukarıda işaret olunan sorulara cevap teşkil eden tesbitler, esas itibarıyla, hukuka aykırı şekilde delil elde edildiğine veya bu deliller marifetile verilen kararların Yargıtayca ne ölçüde bozulduğuna ilişkin bilgi içermemektedir. Ancak yeni Yargıtay kararları bu hususa ilişkin bilgilerin elde edilmesini sağlayabilecek unsurlar getirmektedir. Demek isteriz ki, sistemin işleyişinde hukuka aykırı delillere ne ölçüde başvurulduğunu belirlemek bakımından zamana ihtiyaç vardır.

162. *Mağdurun doğum tarihi (soru formu 10.1.a):* İncelediğimiz 1117 dosyadan 438'inde mağdurun yaşı belirlenmiştir. Buna göre en fazla mağdur olma riski 30 - 39 yaş grubu içerisinde (122 kişi = %10,9). Bunu 20 - 29 yaş grubu izlemektedir (106 kişi = %9,5).

163. *Mağdurun tabiiyeti (soru formu 10.1.b);* tespitler:

a) Genel Olarak: Mağduru tespit edilen 568 olaydan 561 inde (% 50,2) mağdur Türk vatandaşdır; 7 olayda ise (% 0,6) yabancıdır. 550 olayda mağdurun tabiiyeti belli değildir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 3 yabancı %2,8.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 1 yabancı = %0,02.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 3 yabancı = %1,1.

e) Gerçek davalar: 7 yabancı = %0,08.

Değerlendirme: Mağdura ilişkin tesbit her şeyden önce, kriminolojik bakımdan dikkati çekici nitelikte görülmüştür. Şekil 2'de belirtildiği üzere, suç mağdurları 20 - 39 yaşları arasında yoğunlaşmakta, yaş ilerledikçe mağdur olma ihtimali azalmaktadır. Ayrıca 1 - 19 yaşları arasında olanların mağdur olma oranları da çok küçüktür. Batı ülkelerinde genellikle bu oranların tersi söz konusudur ve bu sebeple adam öldürme gibi suçlarda mağdurun yaşının küçüklüğü ayrıca ağırlatıcı sebep teşkil etmektedir.

Adalet Bakanlığınca teşkil edilen istatistiklerde mağdura yer verilmediğinden bu konuda tam bir analiz yapmak mümkün olmayacaktır.

Mağdur bakımından ikinci tesbit, mağdursuz suçların çok sayıda işlenmekte olmasıdır. Ayrıca bu suçların genellikle cezaları da hafiftir. Mahkemelerin yüklerini azaltmak bakımından bu tesbit önemlidir.

Mağdur bakımından önemli diğer bir tesbit de, İstanbul gibi kozmopolit ve turistik bir bölgede, Türk vatandaşı olmayan mağdur sayısının ancak binde altı oranında bulunmasıdır. Bu sonuca Türk halkının geleneksel kültür değerlerinden birisini oluşturan konukseverliğin değerini muhafaza etmekte bulunduğuna bağlayabiliriz.

29.- ÖNERİ: Ceza mevzuatımızı bütünü ile elden geçirmek ve hafif suçları, Garofalo'nun deyimi ile, "sunî" suçları, idarî ceza hukukuna yöneltmek zorunludur. Şimdiye kadar bu hususta bazı uygulamalar yapılmıştır. Ancak bunların kapsayıcı nitelikte olmadığı bilinmektedir. Bu hususta sistematik bir çalışma ihtiyacı ortadadır ve bu yol tutulduğunda hem adaletin kalitesi yükselecek ve hem de çabuk adalet bakımından hedeflere ulaşılması kolaylaşacaktır.

164. *Mağdurun Mesleği; (soru formu 10.1.c); tespitler:*

a) Genel Olarak: 287 dosyada mağdurun mesleği hakkında veri mevcuttur. 831 olayda mağdurun mesleği tespit edilmemiştir. Serbest meslek mensubu olan mağdurların 88 olduğu (% 7,9) belirlenmiştir. İkinci sırada 31 ile (% 2,8) mağdur olarak ev kadınları gelmektedir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Serbest meslek 10 olay: % 10,5; Ev kadını 6 olay: % 6,1.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: Serbest meslek 56 = % 7,9; Öğrenci 14 = % 1,9; Memur 21 = % 3; Ev kadını 12 = % 1,7.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: Serbest meslek 22 = % 7,2; Ev kadını 13 = % 4,1;

Şoför 9 = % 2,9; Tamirci 6 = 1,9.

Değerlendirme: Bu tespitin kriminolojik açıdan önemi vardır. Genellikle hangi meslek gruplarının suça hedef olduklarının tesbiti önemlidir; serbest meslek mensuplarının büyük ölçüde suça hedef oldukları görülmektedir. Esasta bu rakkamların işsiz olan kişilere ilişkin bulunduğu söylenebilir. Zira Türkiye'de genellikle boşta gezenler kendilerini serbest meslek mensubu olarak gösterirler. Listede ise başı boş olarak gösterilen

sadece 6 kişi vardır. Bunun çok daha fazla olması gerekirdi. Ayrıca listede işçi ve şöförlerin de yüksek oranda suç mağduru oldukları (24 işçi % 2,2; 20 şöför % 1,8), işçilerin iş kazalarında mağdur oldukları söylenebilir.

165. *Mağdurun cinsiyeti (soru formu 10.1.d); tespitler:*

a) Genel Olarak: Bu konuda 480 dosyada veri mevcuttur.

Mağdurların 362 si (% 32,4) erkek, 108 adedi (% 9,7) kadındır. Cinsiyeti belli olmayan travestilerin sayısı 10 (% 0,9) olduğu belirlenmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 28 Olayda cinsiyet yok (% 28,8); 48 Erkek (% 49,5), 21 kadın (%21,4).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 230 Erkek = % 32,1; 56 Kadın = % 7,8; 5 Transvesti = % 0,06.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: Erkek 84 (%27,6); Karışık 5 (%1,6); Kadın 32 (%10,5).

e) Gerçek davalar: Erkek 317 = %37,3; Kadın 110 = %12,9; Traves-ti 5 = %0,06.

Değerlendirme: Araştırma, kadınların mağdur oldukları suçlarla erkeklerin mağdur oldukları suçların nevi bakımından şu hususun tesbitine imkân vermiştir:

Erkekler geniş ölçüde olmak üzere kişi ve mal aleyhine cürümlerin mağduru oldukları halde kadınlar genel adab aleyhine ve şahıs aleyhine işlenen suçların mağduru olmaktadır. Bu trend batı ülkeleri suçluluğuna uygun niteliktedir.

İkinci önemli bir tesbit de, kadınların erkeklerin 1/3'ü kadar suçta mağdur olmalarıdır. Bu rakam Türk toplumunun kültür ve gelenekleri ile orantılıdır. Toplumsal hayata erkekler kadar girmemiş bulunan kadınların, daha az suç mağduru olmaları tabii sayılmalıdır.

Kadınların mağdur oldukları suçlar %34,1 oranı ile birinci sırada genel adab aleyhine cürümlerdir. Erkekler ise, en çok mal aleyhine (%31,1) ve şahıs aleyhine (%29,2) suçlarda mağdur olmuşlardır.

166. *Mağdur ile Faili Arasındaki İlişki (soru formu 10.1.e); tespitler:*

a) Genel Olarak: Bu konuda 488 dosyada bilgi vardır. 629 olayda bilgi mevcut değildir.

277 olayda (% 24,8) fail ile mağdurun ilişkisi yoktur. Buna karşılık 80 olayda (% 7,2) kısa süre önce tanışmışlar; 96 olayda (% 8,6) uzun süre-

den beri tanışmaktadırlar. 23 olayda (% 2,1) akrabalık ilişkisi, 11 olayda ise (% 1) usul füru ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: İlişki yok 25 olay % 26.1.
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: İlişkisi yok 172 olay % 24.
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: İlişkisi yok 80 olay %26,4.

Değerlendirme: Tespit edildiği üzere, işlenen suçların yarısında mağdurla fail arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum toplumsal hayat bakımından ilgi çekicidir: fail ile mağdur arasındaki ilişki ile suç arasında müsbet bir korelasyon mevcut bulunmaktadır.

Bu bakımdan önemli diğer bir tesbit de, mağdurla fail arasında ilişki bulunup bulunmamasına göre, işlenen suçların neyelerinin değişmesidir. İlişki bulunmayan hallerde mal aleyhine suçlar yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık, ilişki bulunan hallerde işlenen suçlar geniş ölçüde olmak üzere, kişilere karşı işlenenlerdir. Batı ülkelerinde cinsel suçlarda bu oran yoğunlaşmaktadır. Bu tesbit de Türk toplumunda geçerli kültüre bağlanabilir. Gerçekten, toplum değerlerimize göre mala karşı işlenen suç aşağılık ve yüz kızartıcı niteliktedir. Oysa şahsa karşı işlenen suçlar kültürdeki bazı değerlerin etkisi altında işlenebilmektedir.

Fail ile mağdur arasında hiç ilişki olmadığı hallerde en çok işlenen suç mal aleyhine suçlardır (109 =%39,3). Fail ile mağdur tanışıyorsa, en çok işlenen suç şahıslar aleyhinedir (65 = %30,3).

167. *Mağdurun gerçek kişi mi? Yoksa tüzel kişi mi olduğu? (soru formu 10.1.f); tespitler:*

a) Genel Olarak: Bu konuda 711 dosyada bilgi vardır. 407 dosyada ise bilgi yoktur.

Gerçek kişilerin sayısı 437 dir. (% 39,1) Suç mağduru olan tüzel kişiler ise 273 tür (% 24,4).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Gerek kişi: 63 (%65,7) Tüzel kişi 10 (% 10).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: Gerçek kişi 262 (%36,6) Tüzel kişi 164 (% 22).

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: Gerçek kişi 112 (% 36,7); Tüzel kişi 101 (% 33).

e) Gerçek davalar: Gerçek kişi 396 = %46,6; Tüzel kişi 163 = %19,1.

168. *İkinci mağdur (soru formu 10.2); tespitler:*

Genel Olarak: 48 dosyada suç mağduru birden fazladır. 1070 dosyada ise suçun tek mağdura karşı işlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. 48 sayıdaki ikinci mağdurun tamamı Türk vatandaşdır. İkinci mağdurda 7 serbest meslek mensubu (%0,6), 7 memur (%0,7) 5 işçi (%0,4) görülmektedir.

İkinci mağdurlarda cinsiyet dağılımı şöyledir: 36 erkek, (%3,2) 10 kadın (%0,9).

İkinci mağdurlarda fail-mağdur ilişkisi konusundaki veriler, faille mağdurun yakın ilişkisinin olmadığı hallerin 32 olduğunu (%2,8) göstermektedir.

169. *Failin Yaşı (soru formu 11.1); 117 dosyadaki faillerin 355'i 30 - 39 yaş grubundadır (%31,8).*

170. *Failin tabiyeti ile ilgili tespitler (soru formu 11.1.a):* Bu konuda 1056 dosyada bilgi vardır. 62 dosyada ise bilgi mevcut değildir.

1039 dosyada (%92,9) fail Türk vatandaşdır. 17 yabancı sanık tespit edilmiştir. (%1,6).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Türk: 92 (% 95,3), yabancı 2 (%2).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 655 Türk (%91,4); 10 yabancı (%1,4).

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 5 yabancı (%1,6); 292 Türk (%95,8).

Yabancıların işledikleri suçlar mal aleyhindeki suçlarda yoğunlaşmıştır (%24,2).

İstanbul gibi kozmopoliten bir şehirde yabancıların bu derecede az suç işlemeleri dikkat çekicidir. Aslında suç oranının çok daha fazla olacağı tahmin olunurdu. Bunu yabancıların ancak belirli bölgelerde kalmalarına ve yerli halka karışmamalarına bağlamak mümkün olabilir.

171. *Failin Cinsiyeti (soru formu 11.2); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 1073'ünde bu konuda bilgi vardır.

Bunların 1021'inde (%91,4) fail erkektir. Kadınlar tarafından işlenen suç sayısı 52 dir. (%4,7).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Erkek 91 (%94,8); Kadın 4 (%4,6).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 647 Erkek (%90,2); 31 Kadın (%4,3).

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 283 Erkek (%92,9); 17 Kadın (%5,5).

Değerlendirme: Bu tespit, Türkiye'deki suçluluğun hala bir "erkek

suçluluğu” olduğunu göstermektedir. Tetkik ettiğimiz olayların, İstanbul gibi büyük şehirde işlenmesine rağmen bu oran dikkat çekicidir. Zira büyük şehirlerde kadın suçluluğu artar. Ayrıca bu oran genel orantıya nazaran da düşüktür ve yaklaşık yirmi de birdir (çek suçları %22,3; kabahatler %14,7).

Travesti fail tespit edilmemiştir. Bu zümreye girenlerin daha ziyade suç mağduru oldukları anlaşılmaktadır.

Kadınların yüksek oranda olmak üzere çek suçlarını ve kabahat derecesindeki fiilleri işledikleri görülmektedir. Kabahatlerin çok sayıda olması kadın suçluluğunun temel özelliklerindedir. Ancak çek suçlarının yüksek oranda işlenmiş olması kadın suçluluğu yönünden genel trende aykırıdır. Bu itibarla, araştırmamızın verdiği bu sonucu temsil edici nitelikte telakki etmiyoruz.

172. *Failin mesleği (soru formu 11.3); tespitler:*

a) Genel Olarak: Failin mesleği ile ilgili olarak 1117 dosyadan 869’unda bilgi mevcuttur; 249 dosyada yoktur.

Serbest meslek sahiplerine 369 sayısı ile (%33.0) birinci sırada suç faili oldukları belirlenmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Serbest meslek 29 (% 30.1).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: Serbest meslek 246 (%34,3); Mobilyacı 28 (%3,9); Şoför 43 = (%6); Öğrenci 18 = %2,5.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: Serbest meslek 94 (%30,9); Şoför 25 (%8,3); İşçi 18 (%5,9); Ev kadını 12 (%4,1); Başboş 10 (%3,2).

e) Gerçek davalar: Serbest meslek 296 = %34,8; Başboş 36 = %4,2; Özel işyerinde çalışan 36 = %4,3; Mobilyacı, Konfeksiyoncu 34 = % 4.

Değerlendirme: Serbest meslek kavramı altında uygulamada boşta gezenler anlaşıldığından, İstanbul’daki suçlulukta başboş gezenlerin, yeri yurdu belirsiz marjinalerin büyük bir oran işgal ettiği görülmektedir.

18 ev kadınının suç faili olarak belirlendiği görülmüştür. Ev kadınının suç faili olarak görülmesi ilginçtir.

Öğrencilerin %27,1 oranında mal aleyhine suç ve %21,4 çek suçu işledikleri belirlemiştir. Üçüncü sırada Ateşli Silahlar Kanununa aykırılık vardır (%14,2).

173. *Fail işsiz ise, ne zamandan beri işsiz olduğu (soru formu 11.5); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece beşinde failin işsizlik süresi tespit edilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 2 olayda tesbit edilmiş: 1 yıl.

Değerlendirme: Bu veriden anlaşılacağı üzere, savcılıkta suç failinin iş veya işsizlik durumu hakkında yeterli araştırma yapılmamaktadır.

22. ÖNERİ'ye bakınız.

174. *Failin aile durumu (soru formu 11.6); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 953 ünde failin aile durumuna ilişkin bilgi vardır. Buna göre 581 fail evlidir (%52,0). Faillerin 23 ü boşanmış (%2,1), 14 ü dul (%1,2) ve 334 ü bekarıdır (%29,9).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Evli 47 (%48,6); Bekar 40 (% 41,7).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: evli 385 (%53,8); bekar 221 (%30,8).

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: evli 150 (%49); Bekar 73 (%23,9).

Değerlendirme: Suçların evliler tarafından yüksek oranda işlenmesi dikkati çekicidir.

Suçların yüksek oranda evliler tarafından işlenmesi batı ülkelerindeki trendin tersini göstermektedir. Türkiye bakımından bu özelliğin sebebi insanların genç yaşta evlenmeleri olsa gerektir.

Evli olanların en ziyade işledikleri suçların, büyük sayıda çek suçları olduğu görülmektedir (177 adet = %30,5). Bu tesbitin de temsil edici olduğu görüşünde değiliz. Buna karşılık bekârların mala karşı işlenen suçları çok sayıda işlemeleri genel trende uygundur.

175. *Failin suçtan önce uyuşturucu madde veya alkol kullanıp kullanmadığı (soru formu 11.7); tespitler:*

Genel Olarak: 82 olayda (%7,3) failin suçtan önce uyuşturucu madde veya alkol kullanmış bulunduğu belirlenmiştir.

Hüküm verildiği sırada 54 failin uyuşturucu madde kullandığı tesbit edilmiştir. (%4,8).

176. *Failin suçu işlerken alkol veya uyuşturucu madde tesiri altında bulunup bulunmadığı (soru formu 11.8); tespitler:*

a) Genel Olarak: 66 olayda (%5,9) failin suçu işlediği sırada alkol veya uyuşturucu madde tesiri altında olduğu belirlenmiştir.

- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 9 (%9,8).
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 35 (%4,9).
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 20 (%6,4).

Değerlendirme: Bu üç tesbit itibariyle, toplumsal bakımdan çok dikkati çekici bir durumun güncel olduğu anlaşılmaktadır. Alkol ve uyuşturucu madde kullanmanın özellikle İstanbul'da önemli bir düzeye geldiği artık söylenebilir. Yaklaşık %8'ler oranında suçlunun alkol veya uyuşturucu madde kullanması ve hele bunların etkisi altında suç işlemesi ciddi tedbirlerin alınması gerektiğini gösteriyor.

31.- ÖNERİ: Yapılan tesbit, ülkemizde uyuşturucu madde bağımlılığının tesbiti hususunda ciddi viktimizasyon araştırmaları yapılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Polise veya adliyeye intikal eden olaylara bakmak suretiyle, Türkiye'de uyuşturucu madde sorunu hakkında bir fikir sahibi olmak mümkün değildir.

177. *Failin fiili işlediği sıradaki aylık geliri (soru formu 11.9);* tespitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece 98'inde (%8,8) failin aylık geliri tespit edilmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 5 (%5,5).
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 67 (%9,4).
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 25 (%8,3).

Değerlendirme: Failin aylık gelirinin ancak olayların yaklaşık %10'unda tespit edilmiş olması yargılamanın kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Gerçekten TCK 29 uncu maddesine göre, failin aylık gelirin bilinmesi cezanın tayini açısından önem kazanmaktadır.

22. ÖNERİ'ye bakınız.

178. *Sabıka Konusu: Failin sabıkası var mıdır? (soru formu 11.10);* tespitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 203 olayda failin sabıkalı olduğu belirlenmiştir (%18,2).
- aa) Müessir fiil suçundan sabıkalı fail sayısı 44'dür (%3,9).

Değerlendirme: Müessir fiilde tekerrür oranının yüksek olması doğaldır. Tekerrürü sonuçlayan mal aleyhindeki suçlarla çek suçlarının büyük bir oranı kapsadığı görülmektedir.

32.- ÖNERİ: Mahkemelerin büyük ve önemli zamanını çek ile ilgi-

li suçların aldığı görülmektedir. Oysa bu suçların takibi şikâyete bağlı olduğu için ya failin ödeme yapması veya şikâyetin geri alınması suretiyle dava ortadan kalkmaktadır.

Böylece takibi şikâyete bağlı bu suçlarda çok kere mahkemeler gereksiz bir yük altına sokulmuş bulunmaktadırlar. Amaç ceza tehdidi marifetiyle borcun tahsili olamaz. Borç için hapis çoktan ortadan kalkmıştır. Amaç kamu kredi kurumlarına olan itimadı pekiştirmek ve çekin itimad olunur bir ödeme aracı olarak tedavülde bulunmasını sağlamak ise, o zaman yapılacak şey, suçu elbetteki, takibi şikâyete bağlı olmaktan çıkartmaktır. Fakat her halde, bu suçların takibi hususunda özel bir yargılama usulü tesbit edilmeli, bu hususta gerekli araştırmalar yapılmalıdır.

ab) Trafik Suçları: Trafik suçundan sabıkalı fail sayısı 6'dır (%0,5).

ac) Uyuşturucu Madde Suçları: Uyuşturucu madde suçundan sabıkalı fail sayısı 7 dir (%0,6).

ad) Siyasî Suçlar: Siyasî nitelikli suçlardan sabıkalı fail adedi 1'di (%0,1). Diğer suçlardan sabıkalı fail ise 143'dür (% 12,8). (Bu oranlar mevcut verilere göre yapılmıştır. Olayların bütünü bakımından ele alındığında oran doğal olarak düşmektedir.)

Değerlendirme: 203 olayda failin sabıkalı olduğunun belirlenmiş olması yüksek bir orandır. Tekerrür oranının olağanüstü bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir.

Bundan çıkarılacak sonuç, infaz edilen Hürriyeti bağlayıcı cezaların bugünkü durumda iyileştirici etkilerinin aşağı düzeyde bulunduğudur.

Tekerrür bakımından tesbit edilen ikinci dikkati çekici husus, sabıkalıların geniş oranda olmak üzere farklı suçları işlemeleridir. Failin iddianamedeki suçu ile sabıkasının aynı olduğu olay sayısı 74'tür (%6,6). Bu keyfiyet mesleki suçlu oranının çok düşük olduğunu göstermektedir.

179. Failin cezası ertelenmiş hürriyeti bağlayıcı cezası var mıdır? (soru formu 11.10.b); tesbitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 19 olayda failin daha evvel cezası ertelenmiş bir hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olduğu belirlenmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 4 = % 4,4.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 12 = % 1,7.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 3 = %0,08.

180. Failin cezası ertelenmemiş hürriyeti bağlayıcı cezası var mıdır? (soru formu 11.10.c); tesbitler:

a) Genel Olarak: Bu konuda 1117 dosyadan 57 olayda (%5,1) failin hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilmiş ve bu cezasını çekmiş olduğu anlaşılmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 7 = % 7,6.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 41 = %5,7.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 9 = 2,9.

181. Fail daha önce para cezasına mahkum edilmiş midir? (soru formu 11.10.d); tesbitler:

a) Genel Olarak: Bu konuda 1117 dosyadan 104 olayda (%9,3) failin daha önce para cezasına mahkum edildiği anlaşılmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 14 = %14,3.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 68 = %9,5.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 22 = %7,1.

Değerlendirme: Bu rakamlardan anlaşıldığına göre, mahkemeler para cezasına bol miktarda hükmetmektedir.

182. Suçun iştirak halinde işlenip işlenmediği (soru formu 11.11.a); tespitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 149 adedi (%13,4) iştirak halinde işlenmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 28 = %29,2.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 90 = % 12,6.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 31 = %10,3.

183. İştirakteki rol (soru formu 11.11.b); tespitler:

a) Genel Olarak: Bu konuda 1117 dosyadan 124 ünde (%11,1) asli maddi iştirak görülmüştür.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 27 = %27,6.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 72 = %10,1.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 25 = %8,3.

Değerlendirme: Sabıkaya esas teşkil eden iştirak şekillerinin bu derecede yüksek olması çok dikkat çekicidir. Zira iştirak halinde işlenen suçun yargılanması, olayı karmaşık hale sokar (complexity of the case) ve

şüreyi uzatır. Dolayısıyla Türkiye’de ceza davalarının uzamasında temel sebeplerden birisi suçun iştirak halinde işlenmesidir.

Rakamlar suçların oldukça önemli bir kısmının iştirak halinde işlendiğini göstermektedir. Türk Ceza Kanununda ancak ayrıca tasrih edilmiş bulunan suçlarda iştirak ayrıca bir ağırlatıcı sebep olmaktadır. Ancak, bazı ülkelerde olduğu gibi, genel bir ağırlatıcı sebep değildir.

33.- ÖNERİ: Araştırma, iştirak halinde işlenen suçlar oranının yüksek miktarda olduğunu göstermektedir. Suçun iştirak halinde işlenmesi, faillerdeki ahlâkî kötülüğü (redaeti) ifade ettiği kadar; suçun işlenmesinde sağlanan kolaylık sebeble cürmün daha vahim sayılmasını da gerektirir. Ayrıca iştirak halinde işlenen suçlarda yargılama ve takibat güçlükleri vardır. Bu itibarla iştirakin, bazı batı kanunlarında olduğu gibi, genel bir ağırlatıcı sebep olarak tesbiti caydırıcı etki yapabileceğinden, faydalı olacaktır.

184. *Yargılanan suçun şikâyete bağlı olup olmadığı (soru formu 12.1); tesbitler:*

a) Genel Olarak: İncelenen 1117 dosyaya göre yargılanan suçların 232’si şikâyete bağlı suçtur (%20,7). 855 dosyada ise, suç re’sen koğuşturulan bir suç tipidir (%78,7).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 5 = %5,3.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 157 = %21,9.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 70 = %22,9.

Değerlendirme: İncelenen dosyalardaki şikâyete bağlı suç oranının çok yüksek olduğu görülmektedir. Kanunumuz koğuturulması şikâyete bağlı suçtan dolayı şikâyet süresini altı ay olarak tespit etmiştir. Bu altı aylık süre kanundan doğan bir gecikme sebebidir (procedural waiting time).

Koğuşturulması şikâyete bağlı olan suç nedeniyle 105 olayda (%9,4) savcılığa şikâyet edilmiştir. İkinci sırayı polise yapılan şikâyet işgal etmektedir (47 olay = %4,2). Bu arada iki olayın Millî Eğitim Müdürlüğüne şikâyet edildiği anlaşılmıştır.

Millî Eğitim Müdürlüğüne yanlış olarak yapılan şikâyette olduğu gibi, yanlış mercie şikâyet dosyanın bir makamdan diğerine nakledilmesi için zaman kaybına neden olur (transportation time). Ancak, bu nevi olaylar sayısının az olması nedeniyle genel uzatıcı bir etki doğurmadığı, bizatihi şikâyetin usulüne uygun olarak genellikle savcıya yapılmakta bulunduğu tespit edilmiştir.

34.- ÖNERİ: Suçun şikâyete tabi olması birinci kısımda izah olunduğu gibi, CAS'inin boşaltılması bakımından faydalı etki yapmaktadır. Bu itibarla özellikle özel kanunlarda tarama yapılması suretile takibi şikâyete bağlı olan suçlar sayısını arttırmak hem kaliteli adalet ve hem de sürat bakımından yararlı olacaktır. Ancak, şikâyetten vazgeçmenin belirli şartlara tabî tutulması lâzımdır. Aksi halde, çek suçlarında görüldüğü gibi, mahkemelerin boşuna yorgunluğa sevk edilmesine sebebiyet verilecektir.

185. *Tarafları barıştırmak için girişim yapıp yapılmadığı (soru formu 12.2);* tespitler:

- a) Genel Olarak: Bu konuda 118 dosyadan sadece 8 inde uzlaştırma veya barıştırmaya girişiminin yapıldığı (%0,7) belirlenmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 0 olay.
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 6 = (%0,08).
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 2 = %0,05.

Değerlendirme: Bu araştırmanın 1. kısmında ihtilafları çözmek bakımından bazı ülkelerde uzlaştırıcı kurumların mevcut bulunduğu ve bunların CAS'inin belirli bir ölçüde boşaltılmasına olanak verdiği açıklanmıştı.

Takibi şikâyete bağlı suçlarda gerçekleştirilecek uzlaştırma girişimlerinin bu hususta görevli merciler tarafından yapılması Anayasanın, davaların hâkimler tarafından çözülmesine ilişkin hükümlerini ihlâl etmez.

186. *Mağdurun zararının giderilmesi konusu (soru formu 12.3);* tespitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 38'inde (%3,4) mağdurun zararı tamamen, 142'sinde (%12,7) kısmen giderilmiştir.
- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 2 tamamen (%2,1); Kısmen 7 (% 7,4).
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 19 tamamen (%2,7); Kısmen 107 (%15).
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 17 tamamen (%5,4); Kısmen 27 (%9).
- e) Gerçek davalar: 124 Kısmen = %14,6; 32 Tamamen = %3,7.

Değerlendirme: Bu rakamlar zarar giderici, onarıcı (Restaurative) Adalet bakımından çok iyi bir gösterge sayılabilir. Bilindiği üzere, çağdaş hukuk sistemlerinde üzerinde önemle durulan kavramlardan birisi de mağdurun tatminidir. Avrupa Konseyinin bu hususta çok sayıda çalışmaları vardır. Aşağıda Avrupa Konseyinin çalışmaları kısaca özetlenmiştir.

Mağdurun tatmininin bizim hukukumuzda kendiliğinden gerçekleşti-

rilmiş olması ilginçtir. Ayrıca yeni kurumlar getirilmeden, mevcut sistem içerisinde mağdurun zararının tatmin ediliyor olması, bizim de önceden tahmin edemediğimiz bir gelişme olmuştur.

36.- ÖNERİ: En azından belirli suçlardan dolayı mağdurun hi-maye edilmesi çağdaş ceza hukukunun temel ilkelerindedir. Avrupa Konseyinin bu hususta çalışmaları bilinmektedir. Ülkemizde terör olayları veya sokak hareketleri sebebiyle Danıştay Devleti tazminata mahkûm ediyor. Ancak ferden işlenen saldırılar yönünden, Ceza Ka-nunumuzdaki bazı özel hükümler müstesna, genel hüküm yoktur.

Bu noksanın bir an önce giderilmesi çok yerinde olacaktır.

187. *Şikâyetten vazgeçme (soru formu 12.4); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 87 olayda mağdur şikâyetten vaz-geçmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 3 = %3,5.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 31 = %4,4.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 15 = %4,8.

Değerlendirme: 87 adet şikâyetten vazgeçme vardır; yüksek bir oran-dır. Adliye gereksiz yere yoran bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten, şikâyetten vazgeçildiği vakit yapılmış olan işlemlerin değeri kalmamaktadır.

Adli mercilerin gereksiz yere işgal edilmesine, dolayısıyla zaman kay-bına ve sonuçta önemli diğer davaların uzamasına neden olan bu uygula-ma üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

Bunların büyük çoğunluğunun çek suçlarından kaynaklandığı tahmin edilebilir.

34. ÖNERİ'ye bakınız.

37.- ÖNERİ: Davaların çabuklaştırılması ve müeyyidelerin etkili caydırıcılığını sağlamak bakımından Amerika ve Almanya'da olduğu gibi ve aynı usullere göre çalışan Polis Mahkemelerine olan ihtiyaç aşikârdır. 24 saat görev başında kalacak olan bu mahkemelerin söz-gelimi 6 ayı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezaları gerektiren suçlarda ve özellikle (sokak suçlarında) yetkilerinin kabul edilmesi halinde CAS'i büyük bir yükten kurtulmuş olacaktır. Tabii olarak, bu teklifle ilgili biçimde ceza mevzuatında da değişiklikler yapmak gerekecektir.

Hazırlık soruşturmasında polis araştırması yeniden düzenlenmeli-

dir. Savcının yanı sıra polisin de hafif suçlarda dava açma yetkisi kabul edilmelidir. Özellikle polisin sanık tutuklandıktan sonra da tutukluluk sırasında ifade alma ve diğer soruşturma işlemlerini yapma yetkisi kabul edilmelidir. Burada ana hedef, hazırlık soruşturmasının mümkün olduğu kadar noksansız ve sağlıklı yapılmasını sağlayacak düzenlemelerin icrasıdır.

38. ÖNERİ: Batı ülkelerindeki mahkemelerde dosyaların sırada, kuyrukta bekleme süreleri vardır (Waiting Line). İş aylarca duruşma sırası beklemekte, ancak sırası geldiğinde kısa bir zaman içerisinde dava sona ermektedir. Bizde ise, sırada bekleme yoktur. Bütün davalar bir anda birlikte açılmakta ve bu nedenle trafik düzenlemesi olmayan bir kavşaktaki tıkanma gibi davalar kilitlenmektedir. Sistem kavşaktaki trafik sıkışıklığını yaşamaktadır: hızla cereyan eden trafik, dar bir kısma örneğin bir köprüye ulaştığında geri kalan kısım bir süre hızla akmakta devam eder; sonra hız azalır ve köprüye belirli bir mesafe kaldığında bütünü ile durur. Davaların hepsinin birden açıldığı sistemlerde de, CAS nin işlemesi hemen aynen böyle olmaktadır.

Belirli bir ağır ceza mahkemesini, teklif ettiğimiz sistem içerisinde çalıştırarak belli bir süre sonra davaların daha makul bir sürede bitip bitmeyeceği incelenmelidir. Bu mahkeme tipik iş yükü bulunan mahkemeler arasından seçilmelidir.

Tutuklamanın kanunların gösterdiği şartlara tam uyularak gerçekleştirilmesi, gerek insan hakları ve gerekse adaletin kalitesi nedeni ile, çok önemli bir konudur. Yabancı memleketler uygulamalarında son soruşturmadan önce tutuklanmış bulunan kişilere ait davalar, diğerlerine göre daha çabuk bitirilmektedir. Araştırmamız bizde de durumun böyle olduğunu göstermiştir.

188. *Fezleke: İlk İşlem ile Fezlekenin düzenlendiği tarih arasındaki süre (soru formu 13.1):*

a) Ağır cezalı işte

mean	:	11,3 gün
median	:	2 gün
mode	:	1 gün
range	:	378 gün
minimum	:	0 gün
maximum	:	378 gün

Dağılım şöyledir. 28 olayda 1 gün (%29,3), 12 olayda 2 gün (%12,4), 7 olayda (%7,0) 3 gün, diğer gün dağılımları orantı itibariyle düşüktür.

b) Asliye ceza mahkemelerinde ilk işlem ile fezleke düzenleme tarihi arasındaki dağılım şöyledir.

mean	:	12,3 gün
median	:	1 gün
mode	:	1 gün
range	:	851 gün
minimum	:	0 gün
maximum	:	851 gün

Sürelerin dağılımı şöyledir, 135 olayda (%18,8) 1 gün, 91 olayda (%12,7) 0 gün, 55 olayda (%7,7) 2 gün, 17 olayda (%2,4) 3 gün ve 15 olayda (%2,1) 4 gün. Diğer gün dağılımlarının oranı düşüktür.

c) Sulh ceza mahkemelerinde ilk işlem ile fezleke düzenleme tarihi arasında gün dağılımı şöyledir.

mean	:	21,2 gün
median	:	2 gün
mode	:	1 gün
range	:	376 gün
minimum	:	0 gün
maximum	:	376

Dağılım şöyledir. 43 olayda (%14,1) 1 gün, 27 olayda (%8,9) 0 gün, 18 olayda (%6,0) 2 gün.

189. *Koruma Tedbirleri: Tutuklama (soru formu 14.1):* 1117 dosyadan 178'inde (%15,9) tutuklama kararı verilmiştir.

Tespitler: a) Ağır Ceza Mahkemeleri: 53 = %54,9.

- b) Asliye Ceza Mahkemeleri: 109 = %15,2.
- c) Sulh Ceza Mahkemeleri: 16 = %5,3. Tutuklama açısından yabancı ülkelerdeki durum için birinci kısma bakınız.
- d) Gerçek davalar: 177 = %20.

190. Tutuklama nedeni (soru formu 14.1.b); tespitler:

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 168'inde bilgi vardır. Suçun niteliği, 91 olayda (%8,2) tutuklama sebebini oluşturmuştur. Kaçma şüphesinden dolayı verilen tutuklama sayısı 36'dır. (%3,2). Delilleri karartma şüphesi ile 7 tutuklama kararı verilmiştir (%0,7).
- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Suçun niteliği 38 = % 39,4.
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: Suçun niteliği 48 = %6,6.
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: Suçun niteliği 5 = %1,8.
- e) Gerçek davalar: Suçun niteliği 91 =%10,7.

Değerlendirme: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa 1992 yılında girmiş bulunan orantılılık ilkesi (CMUK 104/4) çok az halde uygulanmıştır.

10 olayda sebep gösterilmediği tespit edilmiştir. Diğer kararlarda sebep beyan edilmekte fakat doyurucu gerekçe gösterilmemektedir. Yağcı ve sargın davasında Türkiye'nin mahkum edilmesinin sebebi gerekçe gösterilmemesidir.

38. ÖNERİ'ye bakınız.

191. İlk işlem tarihi ile tutuklama kararının verildiği tarih arasında geçen süre: (F3 Tablosuna Bakınız) (soru formu 14.1.c):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortakdaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	8.585	1.828	1.000	0.000	359.000
Genel 1991	-	1.000	-	-	-
Bakırköy	8.531	1.833	1.000	0.000	105.000
Beyoğlu	8.938	2.000	2.000	0.000	330.000
Eyüp	6.763	1.000	1.000	0.000	359.000
Fatih	2.417	2.000	1.000	1.000	7.000
Kadıköy	6.377	2.000	1.000	1.000	158.000
Kartal	8.164	1.000	1.000	0.000	77.000
Üsküdar	7.942	1.000	1.000	0.000	244.000
Sultanahmet	16.995	2.000	1.000	0.000	294.000
Gerçek Süre	8.628	1.283	1.000	0.000	359.000
AğCM 1995	13.540	2.000	1.000	0.000	359.000
AğCM 1991	-	2.500	-	-	-
AslCM 1995	4.742	1.000	1.000	0.000	77.000
AslCM 1991	-	1.000	-	-	-
SulhCM 1995	17.142	1.000	1.000	0.000	294.000
SulhCM 1991	-	1.000	-	-	-
Mağdur Erkek	7.999	2.000	1.000	0.000	294.000
Mağdur Kadın	11.432	1.000	1.000	0.000	206.000
Tüzel Kişi	1.177	1.000	1.000	0.000	6.000
Hakim Değiş.	12.240	1.602	1.000	0.000	359.000
Tutuklu İş.	8.601	1.583	1.000	0.000	359.000
Çek Suçu	-	-	-	-	-
Dev İd Al	-	-	-	-	-
Umumi Adap	13.498	1.000	1.000	0.000	158.000

F3: İlk işlemin yapıldığı tarihten, tutuklama tarihine kadar geçen süre (gün olarak)

Ağır Ceza Mahkemelerinde 96 dosyadan 2 sinde (% 2,3) 0 gün, 19 unda (% 2,3) 1 gün, 11 inde (% 10,9) 2 gün süre geçmiştir. b) Asliye ceza mahkemelerinden incelenen 717 dosyadan 11 inde (% 1,5) 0 gün, 42 sinde (% 5,8) 1 gün, 20 sinde (% 2,8) 2 gün, 10 unda (% 1,4) 4 gün, 7 sinde (% 1) 5 gün süre geçmiştir. c) Sulh Ceza Mahkemelerinde; inceleme kapsamına giren 305 dosya vardır. Bunların 298 inde (%94,7) tutuklamaya ilişkin işlem yoktur. Geri kalan dosyalardan 1 inde (%0,4) süre 0 gündür; 10 unda (%3,3) 1 gün; 3 ünde (%1) 2 gün süre geçmiştir.

192. *Teminatla salıverme kararı (soru formu 14.1.d); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 7 sinde (%0,6) teminatla salıverilme kararı verilmiştir.

Değerlendirme: Teminatla salıverme oranı çok azdır. Amerikan Anayasası, sanığın teminat yatırmak suretiyle tahliye edilmesini, ilke itibarıyla Anayasal bir hak saymıştır (bail). İstisnai hallerde bail kabul edilmekte veya hâkim sanığın yatıramayacağı kadar yüksek bir teminat tayin etmektedir. Bizde ise bu kurumun çok küçük oranda uygulandığı görülmektedir.

39. ÖNERİ: Uygun miktarda kefaletle salıverilmeye imkân verilmesi hem sanığın özgürlüğünü gereksiz yere kısıtlanmasını önleyecek ve hem de tutuklamanın getirdiği faydaları sağlayacaktır. Bu kurum, mümkün olduğu hallerde, tutuklamaya tercih edilmelidir. Asıl önemli olanı, İtalyan, Alman ve özellikle Fransız hukukunda olduğu gibi (adli kontrol) sistemine biran önce yer verilmesidir.

193. *Yakalama tarihi ile hâkim önüne çıkarma tarihi arasında geçen süre: (F4 Tablosuna Bakınız) (soru formu 14.2.ab:*

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	2.116	1.000	1.000	0.000	135.000
Genel 1991	-	1.000	-	-	-
Bakırköy	2.568	1.000	1.000	0.000	49.000
Beyoğlu	1.535	2.000	2.000	0.000	7.000
Eyüp	1.239	1.000	1.000	0.000	10.000
Fatih	2.418	2.000	1.000	1.000	14.000
Kadıköy	2.200	1.000	1.000	0.000	12.000
Kartal	1.248	1.000	1.000	0.000	4.000
Üsküdar	1.601	1.000	1.000	0.000	8.000
Sultanahmet	2.805	1.000	1.000	0.000	135.000
Gerçek Süre	2.112	1.000	1.000	0.000	135.000
AğCM 1995	2.536	1.000	1.000	0.000	135.000
AğCM 1991	-	1.000	-	-	-
AslCM 1995	1.841	1.000	1.000	0.000	14.000
AslCM 1991	-	1.000	-	-	-
SulhCM 1995	3.060	1.000	1.000	0.000	14.000
SulhCM 1991	-	1.000	-	-	-
Mağdur Erkek	1.643	1.000	1.000	0.000	10.000

(Listenin devamı yandadır)

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Mağdur Kadın	2.225	1.000	1.000	0.000	49.000
Tüzel Kişi	2.047	1.000	1.000	0.000	6.000
Hâkim Değiş.	1.881	1.000	1.000	0.000	14.000
Tutuklu İş.	2.136	1.000	1.000	0.000	135.000
Çek Suçu	-	-	-	-	-
Dev İd Al	2.915	7.730	1.000	0.000	10.000
Umumi Adap	1.666	1.000	1.000	0.000	49.000

F4: Yakalama ve gözaltına alma tarihinden, hâkim önüne çıkarma tarihine kadar geçen süre (gün olarak)

Ağır ceza mahkemelerinde görülen 44 olayda (%45,5) yakalama veya tutuklama olayı gerçekleşmemiştir. Geri kalan 8 olayda (%8,6) süre 1 günden azdır; 24 olayda (%24,7) 1 gün; 11 olayda (%11,1) 2 gün; 4 olayda (%4,7) 3 gün; 2 olayda (%2,5) 4 gün ve 1 olayda (%1) 10 gün süre geçmiştir.

Asliye ceza mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 717 dosya vardır. Bunların 574 ünde (%80,1) yakalama ve hâkim önüne çıkarılma gerçekleşmemiştir. Geri kalan 20 dosyada (%2,7) 0 gün, 70 olayda (%9,7) 1 gün, 25 olayda (%3,4) 2 günde, 13 olayda (%1,8) 4 gün, 11 olayda (%1,5) 5 gün ve bir olayda (%0,2) 14 gün süre geçmiştir.

Sulh ceza mahkemelerinde inceleme kapsamımıza giren 305 adet dosya vardır. Bunların 287 sinde (%94,2) yakalama ve hâkim önüne çıkarma olayına rastlanmamıştır. Geri kalan 2 olayda (%0,6) 0 gün; 9 olayda (%2,8) 1 gün; 3 olayda (%1) 2 gün ve 1 olayda (%0,3) 14 gün süre geçmiştir.

194. Doktor muayenesi (soru formu 14.2.c); tespitler:

a) Genel Olarak: Bu konuda 1117 dosyadan 25 inde (%2,3) doktor muayenesi yapılmıştır. 331 olayda (%29,6) gözaltına alınan kişi doktor muayenesinden geçirilmemiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 7 = %7,7.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 14 = %2.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 4 = %1,2.

Değerlendirme: Türkiye’de yasal herhangi bir mecburiyet bulunmadığı halde 25 olayda doktor muayenesi yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Doktor muayenesini kurumlaştırmak, işkence ve baskı olaylarını önlemek ve bu husustaki mesnetsiz iddialar bakımından çok önemli bir çare olabilir. Adalet Bakanlığı Ocak 1996 Genelgesi DGM için açıklık getirmiştir.

Bu konunun ceza adaletinin kalitesi bakımından olduğu kadar, Türk Adaleti ve CAS’ın yabancı ülkelerde değerlendirilmesi bakımından da büyük önemi vardır. Türkiye’de bir kısım medya işkence ve baskı konusunu duyguları tahrik edecek surette ele alıp kamuya yansıtmakta ve toplumda çok kötü bir polis imajının teessüsüne adeta katkıda bulunmaktadır. Yabancı ülkelerdeki Türkiye muhalifleri de basında yer alan iddialara dayanarak ülkemizi sürekli karalamaya çalışmaktadırlar.

Fransız Ceza Usul Kanunu 64. maddesine göre, 24 saatlik sürenin sona ermesinden sonra doktor muayenesi mecburidir. Daha önce savcı gerek görürse veya sanık veya bir yakını talep ederse, doktor muayenesi yapılır. Bizde de benzeri usuller yasallaştırılmalıdır.

195. *Gözaltına alınan şüphelinin poliste kötü muamele gördüğü yolundaki şikâyeti (soru formu 14.2.d); tespitler:*

Genel Olarak: 1117 dosyadan 16 sında (%1,4) şüpheli, poliste kötü muamele gördüğü konusunda şikâyette bulunmuştur.

Değerlendirme: Türkiye’de bir kısım basın ve televizyon suçtan şüpheli olanlara poliste kötü muamele yapıldığı hususunda toplumda bir imaj yaratmayı sonuçlayabilecek yayınlarını sürdürmektedir. Bu tip basının amacı, halktaki polis imajını bozmak ve böylece bir güvensizlik duygusunu yaygınlaştırmaktır. Diğer bir kısım basın ise sansasyon yaratmak amacıyla, bu hususta bilmeden ve istemeden de olsa, katkıda bulunmaktadır. Yabancı ülkelerde Türkiye’de insan haklarına saygılı olunmadığı hususunda Türkiye’yi aşağılayıcı propaganda yapan organların kaynağı da bu tür yayınlardır. Yabancı mahkemeler de Türkiye aleyhinde bu tür yayınları delil olarak kullanmaktadırlar.

Oysa anketimizin bu konudaki sonuçları, bu iddiaları doğrulamıyor. Olayların büyük çoğunluğunda kötü muameleyle ilişkin bir şikâyet mevcut değildir. Kötü muameleden şikâyet oranı % 1,4 dir. Bunların da geniş ölçüde aleyhteki delilleri karartmak amacıyla uydurulmuş iddialar olduğunu söylemekte hata olmasa gerektir.

196. *Hâkim tarafından verilen zapt kararı (soru formu 14.3.a); tespitler:*

Genel Olarak: 1117 dosyadan 23 ünde (%2,1) hâkim zapta karar vermiştir.

40.- ÖNERİ: Polisin doğrudan doğruya zabıt yapabilmesi gecikmeyi önlemek bakımından yerinde olabilir. Kaldı ki, bugün tehirinde zarar bulunan hal teriminin çok geniş uygulanması suretiyle zaten fiilen yapılıyor. Bu itibarla CMUK metninin buna göre değiştirilmesi uygun olacaktır.

197. *Hâkimin zapta karar vermediği hallerde savcı emri ile zapt yapıp yapılmadığı (soru formu 14.3.b); tespitler:*

Genel Olarak: 1117 dosyadan 14 ünde (%1,2) savcı zapt emri vermiştir.

Değerlendirme: Savcının emir verdiği haller çok azdır. Bu da yukarıdaki mülahazayı doğrulamaktadır.

198. *Kolluğun kendiliğinden zapt işlemi uyguladığı haller (soru formu 14.3.c); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 277 sinde (%24,8) zabıta kendiliğinden zapt uygulaması yapmıştır.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 45 = 46,6.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 185 = 25,8.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 47 = 15,5.

Değerlendirme: Kolluğun büyük bir çoğunlukla, zaptı bizzat kendisinin yaptığı görülüyor.

199. *Hâkimden gayrisinin yaptığı zapta karşı itiraz (soru formu 14.3.d); tespitler:*

Genel Olarak: 1117 dosya içerisinde 2 sinde (%0,2) zapta itiraz edilmiştir.

Değerlendirme: Yukarıdaki oranların gösterdiği üzere, zapt konusundaki esas kural istisna haline gelmiş bulunmaktadır; hâkim dışındakilerin yaptığı zabıtlara itiraz çok düşüktür. Bunun başlıca sebebi hakların kullanılmaması olabilir. Diğer bir sebep olarak denilebilir ki, zabitanın yaptığı zabıt o kadar doğru ve yerindedir ki, buna itiraz edilmemektedir.

200. *Hâkim Tarafından Arama Kararı Verilmiş Olan Olaylar (soru formu 14.4.a); tesbitler:*

Genel Olarak: 1117 dosya içerisinde 7 sinde (%0,6) hâkimin arama kararı verdiği görülmüştür.

Değerlendirme: Yukarıdaki mülahazalar burada da geçerlidir. Hâkim kararı yok gibidir.

201. *Hâkimin arama kararı vermediği hallerde savcı emri ile arama yapılmış olup olmadığı (soru formu 14.4.b); tesbitler:*

Genel Olarak: 1117 dosyanın 4 ünde (%0,3) savcının arama emri verdiği görülmüştür.

Değerlendirme: Savcı emri çok azdır.

202. *Kolluğun kendiliğinden arama yaptığı haller; (soru formu 14.4.c); tesbitler:*

Genel Olarak: Bu olaylara ilişkin olarak 1117 dosya içinden 232 sinde (%20,8) polis, hâkim kararı veya savcı emri olmaksızın kendiliğinden arama yapmıştır.

Değerlendirme: Aramayı polisin doğrudan doğruya yaptığı tespit edilmiştir.

Öteden beri, dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye’de de polise istisnai bir yetki verildiğinde, bu yetkinin kullanılması kural halini almaktadır. Aynı durumu bu araştırma da ortaya koymuş bulunuyor.

203. *Postada zabıt kararı verilmesi (soru formu 14.5); tespitler:*

a) Genel Olarak: 1117 dosya içerisinde postada zabıt kararı bir olayda (%0,1) görülmüştür.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 1 = %0,8.

Değerlendirme: Hazırlık soruşturmasının çok kere yüzeysel olduğunu açıklamıştık. Bu sorunun sonuçları da bu hususu tespit etmekte ve postada delil araştırması yapılmasına gerek görümemektedir. Oysa özellikle mafya suçlarında delil elde etmek bakımından bu husus son derece önemli sayılmalıdır.

204. *Telefon dinleme (soru formu 14.6); tesbitler:*

Genel Olarak: Telefon dinlemesi yapılıp yapılmadığı konusunda sadece üç dosyada bilgi vardır. (%0,3) Bunların 2 si asliyeliktir.

Telefon dinlemenin hâkim kararı ile yapılıp yapılmadığı hâkimden telefon dinleme kararının alınıp alınmadığı anlaşılamamıştır. Bu nedenle, hâkim kararının tarihi ile ilgili tespit de yapılamamıştır. Telefon dinleme kararının dinleme işleminden önce mi yoksa sonra mı alındığı konusunda yapılan araştırma da, yukarıdaki nedenle başarısız kalmıştır.

Değerlendirme: Türkiye’de öne sürülen iddialar hilafına, yukarıdaki tespitler polisin sistematik olarak telefon dinlemediğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ihtimal ise, polisin telefonları dinlemekle beraber, elde ettiği bilgileri delil olarak kullanamamasıdır. Ayrıca telefon dinlemesi yapıldığı halde bundan etkin bir sonuç alınamaması da muhtemeldir. Bu tespitten şu sonuçlar çıkmaktadır:

1. Telefon dinlemesi yoluna gidilmemektedir. Bunun sebebi teşkilatsızlık, teknik bilgiye sahip elemanın bulunmaması ve yasal düzenlemenin yapılmamış bulunması olabilir.

2. Mevzuatın telefon dinleme hususunu düzenlememiş bulunması, soruşturmada bu usule başvurulması bakımından çekinmeyi sonuçlamış da olabilir.

3. Oysa, özellikle mafya suçlarında ve diğer bir kısım suçlarda telefon dinlenmesi delil elde edilmesini veya önemli delillere gidilmesini sağlayabilir. Bu noksan bir an önce giderilmelidir. (Nitekim bu eserin yayınından önce noksan 4422 sayılı kanun ile giderilmiştir).

41.- ÖNERİ: Mevzuatımızda suç soruşturması sebebiyle telefon dinleme konusunun mutlaka yasal bir düzene bağlanması zorunludur. Bu düzenleme yapılırken Avrupa İnsan Hakları Divanının konuyla ilgili olarak verdiği kararlar ve uyguladığı esaslar gözönünde tutulmalıdır.

Fransa’da geleneksel içtihat telefon muhaverelerinin tesbitine imkân vermekte idi. Fakat bu konuşmalar “itiraf” olarak değil, sadece hâkimin kanaatini tesis edebilecek emareler olarak kabul edilmekte idi. Böylece savunma hakkı ihlâl edilmiş olmuyordu. Aynı ilke mikrofonlar ve ses tesbitleri bakımından da geçerli idi. Ancak, kişi ile müdafii arasındaki konuşmanın tesbitinin hiçbir delil değeri taşımadığı kabul ediliyordu.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesinin özel hayatın gizliliğine ilişkin hükmü sebebiyle, konu 1970’lerde ciddiyetle ele alınmıştır. Uygulamada hazırlık soruşturmasında, ilk soruşturmada tele-

fon dinlenmesi kabul ediliyordu. 1989 yılında AİHS m. 8 ve Ceza Usul Kanunu 81. maddelerine dayanmak suretile mesele çözüldü ve özel kanun olmadığı takdirde, özel hayata müdahale edilemeyeceği esası belirtildi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kamu menfaati yönünden öngörüldüğü hallerde özel hayata girilmesinin sözleşmeye aykırı olmadığını kabul ediyordu; ancak bu müdahale genel güvenlik bakımından zorunlu olmalıdır.

Avukatlarla yapılan konuşmaya hiç bir surette müdahale edilmemelidir. Mercilerin bu husustaki takdir yetkilerinin kullanılmasındaki ayrıntıların kapsamı açık bir surette kanunda yer almalı ve suistimale imkân vermemelidir.

Ayrıca, telefonları dinlenebilecek olan suçlu kategorileri, suçların nitelikleri, dinlemenin süresi bu husustaki tutanakların teşkili şartları ve konuşmaların ne suretle sentezleştirileceği ve bantların nasıl silineceği ve imha edileceği kanunda yer almalıdır. 8 Şubat 1995 tarihinden itibaren Senato veya Meclis Başkanlarına haber verilmeden milletvekillerinin veya senatörlerin konuşmalarının tesbit edilemeyeceği de, hüküm altına alınmıştır.

Özetlemek gerekirse, bu hususta özel bir kanun belirli nitelik ve şartları taşımak suretiyle biran önce meydana getirilmelidir.

205. *Koruma tedbirlerine itiraz edilip edilmediği (soru formu 14.7.a); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: Bu inceleme, 1117 dosyadan 33 ünde (%2,9) koruma tedbirine itiraz edildiğini göstermektedir.
- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 11 = % 11,1.
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 18 = %2,5.
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 4 = %1,2.

206. *Koruma tedbirine itiraz edildiği hallerde, bu itirazın hangi tedbire karşı yöneltilmiş olduğu (soru formu 14.7.b); tesbitler:*

- a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 32 sinde itiraz yoluna gidilmişti. 32 olayın 30 unda itiraz tutuklamaya karşıdır (%92,8). Yakalanma ve gözaltına alma tedbirine karşı iki halde (%7,2) itiraz edildiği (CMUK 128/4) tespit edilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Tutuklama 10 adet (10,2); Gözaltı 0 = 0,003.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 17 adet tutuklama kararına itiraz (%2,3); 4 adet tutuklama kararına itiraz (% 1,2).

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 4 adet tutuklama kararına itiraz (%1,2); 2 adet yakalama kararına itiraz (%0,07).

33 olayda itiraz da bulunmuş olması ilginçtir. Bunlardan hemen hemen %99'u tutuklamaya karşı itirazdır. Yakalama ve gözaltına alınma tedbirlerine itiraz oranları ise sadece iki olayda gerçekleşmiş olup, çok düşüktür.

Tutuklamanın Türkiye'de çok geniş ölçüde yaygın bulunduğu ve ciddi, doyurucu gerekçe gösterilmeden tutuklamaya karar verildiği ve tutukluluk durumunun sürdürüldüğü bilinmektedir. Bu uygulama hem Türk hukukuna hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararına aykırıdır. Nitekim Yağcı, Sargın ve Mansur davalarında Türkiye bu sebeple mahkum edilmiştir. Böyle olduğu halde kararlara itiraz oranlarının çok düşük olması dikkati çekicidir. Ekonomik durumları bozuk olan sanıkların itiraz yoluna başvurmadıkları tahmin edilebilir. Vatandaşın sahip olduğu temel haklar konusunda eğitilmesi şarttır.

207. *İtirazın Sonucu (soru formu 14.7.d); tesbitler:*

a) Genel Olarak: sonuçlar şöyledir: İtiraz yapılan 29 olayın, 20 sinde (%68,5) merciin uyguladığı tedbir itiraz makamınca uygun görülmüş ve onaylanmıştır. Uygulanan tedbirin onaylanmadığı 9 olay (%31,5) tespit edilmiştir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: onaylanan 10 adet (%10).

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 8 tedbir onaylanmış (%1,1); 6 tedbir onaylanmamış (%0,00).

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 3 tedbir onaylanmış (%0,08); tedbir onaylanmamış (% 0,04).

Değerlendirme: Oranlar genel olarak itirazdan bir sonuç alınmadığını göstermektedir. Bu sonuç yerleşmiş adli kültüre bağlı olabilir.

208. *Yazılı Emir (soru formu 14.7.e); tesbitler:*

a) Genel Olarak: İtiraz merciinin verdiği karara karşı yazılı emir yoluna (CMUK 343) başvurulup vurulmadığı konusunda 35 dosyada veri

vardır. Bunlardan ikisinde (%4,5) itiraz merciinin kararına karşı yazılı emir yoluna baş vurulmuştur.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 0.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 2 = (% 0,02).

Değerlendirme: Yazılı emir isteminin tarihi ile Yargıtayın verdiği kararın tarihi ve yazılı emir sonunda yargıtayın verdiği kararın niteliği dosyalardan tespit edilememiştir. Ancak yukarıda III. bölümünde bu hususta kesin rakamlar verilmiştir.

Gecikme bakımından önemli olan husus yazılı emre gidilen hallerde Yargıtay incelemesinin ne kadar sürdüğüdür. Ancak bu durum dosyalardan tespit edilememekle beraber, III. bölümde gerekli bilgiler sunulmuştur.

I. Soruşturmada (Hazırlık soruşturmasında) savcı tarafından yapılan işlemler

209. *Fezlekenin hazırlandığı tarih ile, fezlekenin savcılık kalemine kaydedildiği tarih arasında geçen süre (soru formu 15):*

Yakalama Tarihi ile, fezlekenin savcılık kalemine (registration) kaydedildiği tarih arasında geçen süre: (F5 Tablosuna Bakınız)

Ağır Ceza mahkemelerine ait 96 dosyadan 45 inde (%46,6) yakalamaya rastlanmamıştır. Geri kalan 6 olayda (%6,0) 0 gün; 25 olayda (25,7) 1 gün; 9 olayda (%9,7) 2 gün süre geçmiştir.

Asliye Ceza Mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 717 dosyadan 528 inde (% 73,6) yakalama ile ilgili işlem yoktur. Geri kalan dosyalarda sürelerdeki yoğunlaşma şöyledir: 26 olayda (%3,6) 0 gün; 96 olayda (%13,4) 1 gün; 29 olayda (%4) 2 gün; 11 olayda (%1,5) 5 gün süre geçmiştir.

Sulh Ceza Mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 305 dosyadan 262 sinde (% 86) yakalama ile ilgili işlem yapılmamıştır. Geri kalan dosyalar arasından sürelerdeki yoğunlaşma şöyledir: 7 olayda (%2,2) 0 gün; 20 olayda (% 6,5) 1 gün; 6 olayda (%1,9) 2 gün süre geçmiştir.

210. *Savcılık tarafından yapılan araştırmalar: Savcılık tarafından ek araştırma yapıp yapılmadığı (soru formu 16.1); tesbitler:*

a) Genel Olarak: Ek araştırma konusunda; 1117 dosyadan 143 ünde (%12,8) savcılık tarafından ek araştırma yapılmış, 906 sında (%81,1) yapılmamıştır.

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	2.298	1.000	1.000	0.000	63.000
Genel 1991	-	1.000	-	-	-
Bakırköy	2.976	1.000	1.000	0.000	63.000
Beyoğlu	2.167	1.000	1.000	0.000	44.00
Eyüp	1.548	1.000	1.000	0.000	11.000
Fatih	1.908	1.827	1.000	0.000	8.000
Kadıköy	3.485	1.000	1.000	0.000	23.000
Kartal	2.011	1.000	1.000	0.000	20.000
Üsküdar	1.840	1.000	1.000	0.000	11.000
Sultanahmet	2.172	1.000	1.000	0.000	23.000
Gerçek Süre	2.406	1.000	1.000	0.000	63.000
AğCM 1995	2.679	1.000	1.000	0.000	63.000
AğCM 1991	-	-2.000	-	-	-
AslCM 1995	2.028	1.000	1.000	0.000	21.000
AslCM 1991	-	1.000	-	-	-
SulhCM 1995	3.033	1.000	1.000	0.000	23.000
SulhCM 1991	-	-1.000	-	-	-
Mağdur Erkek	2.449	1.000	1.000	0.000	63.000
Mağdur Kadın	2.932	1.000	1.000	0.000	34.000
Tüzel Kişi	1.290	1.000	1.000	0.000	6.000
Hakim Değiş.	2.331	1.000	1.000	0.000	44.000
Tutuklu İş.	2.282	1.000	1.000	0.000	63.000
Çek Suçu	3.033	1.000	1.000	0.000	3.000
Dev İd Al	0.232	0.000	0.000	0.000	2.000
Umumi Adap	3.167	1.000	1.000	0.000	34.000

F5: Yakalama tarihinden, fezlekenin savcılık kalemine kayıt edildiği tarihe kadar geçen süre (gün olarak)

- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 30 = %31,2.
- c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 96 = %13,3.
- d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 17 = %5,6.

211. Savcının Ek Araştırma Yapması için Polise Emir Verdiği Haller (soru formu 16.1.a); tesbitler:

Genel Olarak: Savcının ek araştırma yapması için polise emir verip

vermediğini tespit etmek üzere yapılan araştırmada, 1117 dosyadan 90'unda (%8,0) savcının polise ek araştırma yapması için emir verdiği belirlenmiştir. 476 olayda ise (%42,6) polise emir verilmemiştir.

Savcının polise ek araştırma yapması için emir verdiği hallerde polis, şu işlemleri yapmıştır. 33 olayda (%3) şüphelinin ifadesini almış 6 olayda (%0,5) adı geçeni celp etmiş, 4 olayda (%0,3) yakalamış, 4 olayda (%0,3) olay yerinde inceleme yapmış, 4 olayda (%0,3) adres ve nüfus kaydını belirlemiştir.

Polis tarafından yapılan ek araştırmanın kaç gün sürdüğü konusunda 54 dosyada veri vardır. Bu 54 dosyanın 11 inde araştırma bir gün sürmüştür (%19,8). 5 olayda 10 gün (%9,1), 3 olayda 14 gün (%5,9), 2 olayda 60 gün (%2,9) gibi süreler belirlenmiştir.

b) Asliye Ceza Mahkemeleri: 57 = %8.

c) Sulh Ceza Mahkemeleri: 16 = %5,1.

Değerlendirme: Savcının polise emir verdiği hallerde, sadece eksik evrakın tamamlatıldığı görülmektedir. Maddi suç delillerinin araştırılması yapılmamaktadır. Bu durum aslında ciddi sayılabilecek bir gecikme sebebidir. Evrak doğru dürüst tertip edilse ve noksanların ikmali için ayrıca vakit geçirilmeseydi, dosya daha çabuk tamamlanacaktı. Bekleme süresi (Waiting time) uzamaktadır.

212. *Savcının Bizzat Ek Araştırma Yaptığı Haller (soru formu 16.1.a); tesbitler:*

a) Genel Olarak: 1117 Dosyadan 118 inde (%10,5) savcı bizzat ek araştırma yapmıştır.

Savcı tarafından bizzat araştırma yapılan hallerde, savcının hangi araştırma işlemini yaptığı konusunda 109 veri vardır.

Savcı tarafından yapılan araştırmaların dağılımı şöyledir: 26 olayda sanık ifadesi alınmıştır (%23,9), 22 olayda bir başka kurumdan belge istenmiştir (%20,2), 10 olayda mağdurun ifadesi alınmıştır (%8,2), 9 olayda adli tıbbı sevk yapılmıştır (%8,3). Olay yerinde savcı tarafından inceleme bir halde tespit edilmiştir (%0,9). Telefon dinleme talimatı verilmesine de yine bir olayda rastlanılmıştır (%1,0).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 23 = %24,3.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 83 = %11,6.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 11 = %3,7.

Değerlendirme: Oranlar iki suretle yorum yapılmasına yatkındır:

1) Kolluk tarafından araştırma, soruşturma çok iyi yapıldığından savcı ancak 143 olayda, %12,8 oranında ek araştırma yapmak ihtiyacını hissetmiştir.

2) İkinci yorum ise savcılarının altında kaldıkları büyük işyükü dolayısıyla, polisten gelen evraka müsteniden davayı açtıklarıdır.

Bu iki olasılıktan hangisinin daha ziyade geçerli olduğunu tespit edebilmek için, savcının ek araştırma yapmadığı hallerde, mahkemenin son soruşturma evresinde ne gibi tahkik muamelelerini yapmış olduğunu ve bunların yoğunluğunu tespit etmek gerekir. Eğer mahkemece yapılan tahkik muameleleri çok sayıda ise, savcının üstünkörü dava açtığı sonucuna varmak gerekecektir. Böyle değilse, polisin işini çok iyi yaptığı sonucuna varılacaktır. Bir ikinci ihtimali daha ziyade gerçekçi bulmaktayız.

Telefon dinlemenin bir olayda savcı emri ile yapılmış olduğu belirlenmiştir. Oysa yukarıda belirtildiği üzere bu hususta genel bir kanun olmalı ve buna dayanılarak hâkim tarafından karar verilmelidir.

Başka bir mercide halli gereken işlerin veya merciden bilgi istenmesini gerektiren hallerin oranı çok yüksektir. Bunların polis soruşturması sırasında yapılması, zamandan tasarruf sağlayacaktır.

Başka kurumlardan bilgi isteme dosyanın başka bir mercie gönderilmesi dolayısıyla geçen zaman (transportation time) % 20 olarak tespit edilmiştir oran büyük bir gecikme sebebi olarak görülmektedir.

41. Öneri'ye bakınız.

213. *Savcının Bilirkişi Görevlendirdiği Haller (soru formu 16.2.a);* tesbitler:

a) Genel Olarak: Savcılıkta bilirkişi incelemesi yaptırıldığına ilişkin 39 dosyada bilgi vardır (%3,5).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 9 = %9.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 24 = %3,3.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 7 = %2,2.

Değerlendirme: İncelenen dosyalar içinde bilirkişiye başvurma oranının az olduğu görülmektedir. Bunun sebebi basın işlerine bakan 2 no lu mahkemeden alınan dosyalar sayısının az olmasıdır. Zira, basın davalarında savcılar sistematik olarak bilirkişiye başvurmaktadırlar. Aslında çok kısa sürede bitirilmesi gereken basın davalarının bu derecede uzamasının

nedeni, bilirkişiye başvurmanın adli kültür çerçevesinde hemen hemen kural halini almış bulunmasıdır.

Tesbitler: Genel Olarak: Savcının, görevlendirdiği hallerde, bilirkişiye hangi hususları sorduğu ayrıca araştırılmıştır. Bu konuda 42 dosyada bilgi mevcuttur.: 10 olayda yaralanmanın neticeleri sorulmuş (%24,2), 9 olayda yazı karşılaştırılması istenilmiş (%21,2), 6 olayda müstehcenlik incelemesi istenmiş (%15,3) 5 olayda da kıymet takdiri yaptırılmıştır (%12,7). Eylemin suç teşkil edip etmediği şeklinde bir soru sorulmasının %0,6 ihtimali ile gerçekleştiği görülmüştür.

Değerlendirme: Bilirkişiden istenen mütalaa, polis tarafından da tespiti mümkün bir husus niteliğinde idi, davanın uzaması önlenebilirdi; ancak hukukumuzda polisin tayin etme yetkisi olmadığından, bilirkişi bilgisini gerektiren hususta kendi şahsi bilgisi ile bir sonuca varmak mecburiyetindedir. Bu işlemler zorunlu olarak daha sonra savcı tarafından yapılmaktadır.

42.- ÖNERİ: Bilirkişi incelemesini gerektiren işlemleri soruşturmayı yapan polisin icra edebilmesi çabukluk sağlayabilir. Örgütlenmenin sonuçladığı bekleme süresi (Organizational waiting time) bu yolla tümüyle ortadan kalkabilir.

214. *Bilirkişi raporunun sonuç kısmındaki mütalaa (soru formu 16.2.d); tesbitler:*

a) Genel Olarak: 21 olayda (%55,3) bilirkişi, eylemin suç teşkil ettiği yolunda olumlu görüş açıklamıştır. Suç teşkil etmediğini açıklayan görüş 7'dir. (%18,5). Bilirkişinin kendisini yetkili görmeyerek dosyanın ilgili yere sevk edilmesi yolunda görüş bildirmesi ihtimali %1,1'dir.

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: Olumlu 4 = % 4; Olumsuz 2 = %2,6.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: Olumlu 12 = %1,6; Olumsuz 4 = %0,05.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: Olumlu 5 = % 1,7; Olumsuz 1 = % 0,02.

Değerlendirme: Bilirkişinin olumsuz görüş vermesine rağmen kamu davası açılmış ve neticede mahkeme beraat kararı vermiş ise, mahkeme boşuna kurulmuş olacaktır.

43.- ÖNERİ: Bilirkişiliğe ehil, uzmanlık taşıyan kimseler tayin edilmeli ve bilirkişinin konuyu ciddi şekilde incelemesi sağlanmalıdır.

Bu neticeyi elde etmenin temel araçlarından birisi, bilirkişiye çalışmaları karşılığı uygun ücret vermek ve bunu da hizmetin karşılığı olarak derhal ödemektir. Bugünkü uygulamada arz olunan hususların hiç birisine uyulmadığı için, ehliyetli bilirkişiler görevden kaçmaktadırlar.

215. *Savcılıkta kimlik tespiti ve benzeri işlemlerin yapılıp, yapılmadığı (soru formu 16.3);* tesbitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 151 inde (%13,5) savcılık, kimlik tespiti, medeni halin araştırılması, nüfus kaydı getirilmesi gibi işlemleri yapmıştır.

Savcılıkça yapılan bu tür kimlikle ilgili işlemlerin türü konusunda 131 dosyada bilgi vardır. 46 olayda (%35) nüfus cüzdanı sureti istenilmiş, 67 olayda (%50,6) nüfus kaydı getirilmiş, 3 olayda ise sabıka kaydı araştırılmıştır. (%2,2).

b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 11 = %11,9.

c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 112 = %15,6.

d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 28 = %9,2.

Değerlendirme: Olayların % 13,5'inde polisten gelen evrakın kimliğe ilişkin bilgilerin noksan olması olay çözme zamanının (Case processing time) uzamasını sonuçlayan bir sebep telakki olunmalıdır.

Polis merkezlerinde veya emniyet müdürlüğünde adli sicil bilgisayarına girmek imkanının mevcut olmaması ve adli sicil kanununun adli sicil bilgisayarına doğrudan doğruya girilmesine imkan vermemesi (waiting time) uzatan bir sebeptir.

44.- ÖNERİ: Bilgisayar ağının polisi de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve bu hususta yasal gereklerin tesisi davaların çabuk karara bağlanmasını sağlayan etkin bir araç teşkil edecektir.

216. *Savcılığın kendisini yer bakımından yetkisiz veya madde bakımından görevsiz sayarak bir işlem yapıp yapmadığı (soru formu 16.4);* tesbitler:

a) Genel Olarak: 1117 dosyadan 103 olayda (%9,2) anılan işlemlerden birini yapmıştır.

Bu verilen kararın türü açısından yapılan incelemede 97 dosyada veri tespit edilmiştir. 79 olayda (%81,0) yer yönünden yetkisizlik ve 17 olayda ise görevsizlik (%17,5) görüşü açıklanmıştır.

- b) Ağır Ceza Mahkemeleri: 20 %20,6.
 c) Asliye Ceza Mahkemeleri: 79 = % 11.
 d) Sulh Ceza Mahkemeleri: 4 = % 1,3.

Değerlendirme: Yukarıdaki tespitler önemli bir gecikme sebebidir. Özellikle aynı bir şehir içindeki savcılıkların yer yönünden yetkisizlik kararı vermeleri ve işin Şişli'den Beyoğlu'na postalarla gitmesi anlaşılabilir bir şeydir.

45.- ÖNERİ: Aynı Büyükşehir Belediyesi içinde istinabe olmaz kuralı savcılıkları da kapsamalıdır.

Görev yönünden yetkisizlik kararlarına ilişkin olarak şu söylenebilir: Mülga Memurin Muhakemat Kanununun uygulanması, davaların görülmesi bakımından özellikle memur suçlarında büyük bir gecikme sebebi olmuştur. Esas itibarıyla bu kanun bazı ihtiyaçlardan doğmuştu. Fakat itiraz mekanizmasını anlamak mümkün değildi: Savcının iddianamesine nasıl itiraz olunamıyorsa lüzumu muhakeme kararına da itiraz edilememeli idi. Men'i muhakeme kararları da savcıya gitmeli ve savcı kararı yerinde bulmadığı takdirde, davayı açabilmeliydi. Lüzumu muhakeme kararı verildiği hallerde de davayı açmayabilmeli veya tavsif tarzını değiştirebilmeli idi. Bu şekilde idare mahkemelerine ve Danıştaya itirazın neden olduğu gecikme ortadan kalkabilecekti: yeniden yürürlüğe giren kanunun ne gibi sonuçlar vereceği görülecektir.

217. *Takipsizlik kararının maddi mesele bakımından (olayın yeterince aydınlatılmamış olması) verilip verilmediği (soru formu 17.1);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan 14 ünde (%1,2) takipsizlik kararı olayın yeterince aydınlatılmamış olması sebebine dayandırılmıştır.

218. *Takipsizlik kararının hukuki mesele bakımından (filin suç teşkil etmemesi gibi) verilip verilmediği (soru formu 17.2);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyanın 5 inde (%0,5) takipsizlik kararının hukuki mesele açısından verildiği belirlenmiştir.

Takipsizlik kararı verilen hallerde bunun hangi nedene dayandığı tekerrür araştırılmış ve bu konuda 3 dosyada bilgiye rastlanmıştır: 2 olayda ön ödeme sebebiyle ve 1 olayda da şahsi dava yolunun açık olması nedeniyle takipsizlik kararı verildiği saptanmıştır.

İncelememiz kesinleşmiş dosyaların tetkikine dayanmıştır. Bu itibarla savcılıkça verilen takipsizlik kararları incelenememiştir. Yerinde ve doğru olarak verilmiş takipsizlik kararları işlevseldir. Zira bir filtrasyon aracı olarak gereksiz ve ilerde hükme bağlanamayacak olan iddiaların hemen sistem dışına atılmasını, çıkarılmasını sağlamaktadır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 164. maddesine göre, kolluk böyle bir filtrasyon yapamaz, takipsizlik kararını savcının vermesi gerekir. Polisin de, denetimli olarak benzeri bir filtrasyon yapması, savcılık yükünün azalmasında faydalı olabilir.

219. *Suçun kovuşturulması şikâyete bağlı olduğu hallerde şikâyetin mevcut olmaması nedeni ile takipsizlik kararı verilip verilmediği (soru formu 17.3);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan 6 olayda şikâyetin gerçekleşmemesi nedeni ile (%0,5) takipsizlik kararı verildiği tespit edilmiştir.

220. *Ön ödeme uygulanıp uygulanmadığı (soru formu 17.4);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyanın 233 ünde (%20,9) ön ödeme uygulanmıştır.

Önödemenin ve Ceza kararnamesinin çok geniş alanda olmak üzere uygulandığı görülmektedir. Teorik bakımdan önödemeye yöneltilen itirazlar bilinmektedir (Dönmezer/Erman, c.III, 12. Bası, 1997). Aslında önödeme, sistemin gereğinden fazla yüklenmesini engelleyici ve belirli olayları sistem dışına çıkaran ve böylece mahkemeleri büyük bir iş yükünden kurtaran faydalı bir kurumdur. Önödeme kabul edip etmemek kişinin ihtiyarında olduğundan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine de aykırı değildir.

Önödemenin kriminolojik bakımdan çok önemli bir yararı da, kişiyi damgalama süreci dışına çıkarmış olmasıdır. Bu bakımdan, savcılığın önödeme yaptığı hallerde, takipsizlik kararı vermesi çok yerindedir.

46.- ÖNERİ: Önödeme yetkisi savcılıkça özen ile kullanılmalı ve uygulama mahkemeye bırakılmamalıdır. İşlerin iddianamesiz olarak, doğrudan doğruya mahkemeye sevkolunduğu hallerde de, dosya hemen mahkemece savcılığa gönderilebilir. Bizdeki uygulamasında önödeme otomatiktir. Sanık önödeme gerektiren ne kadar suç işlemiş olursa olsun, ödemededen yararlanma hakkına sahiptir; belirli bir

sınır getirilmesi yerinde olabilir. İkinci olarak önödeme, duruma, failin, kişiliğine göre ek bir kısım şartların yerine getirilmesine tâbi kılınabilir. Bu şartlar yerine getirildiği ve böylece savcının yetkisi genişletildiği takdirde, önödeme yapılacak cezaların genişletilmesi mümkün ve yerinde de olabilir. Ashında asıl getirilmesi gerekli kurum uzlaşma (médiation) dur. Bu kurum önödeme ile birlikte uygulanabilir.

221. *Ceza kararnameşi uygulanıp uygulanmadığı (soru formu 17.5);* tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyanın 187 sinde ceza kararnameşi uygulanmıştır. (%16,8).

Değerlendirme: 187 olay ceza kararnameşi, 233 olay ise, önödemeyle halledilmiş bulunmaktadır İncelediğimiz dosyaların yaklaşık 1/3 ünün bu şekilde sonuçlandırıldığı tespit edilmiştir.

222. *Takipsizlik kararına itiraz (soru formu 17.6);* Takipsizlik kararına itiraz edilip edilmediği; tesbitler:

Genel Olarak: 1117 dosyadan sadece 1 tanesinde itiraz edilmiştir.

223. *İddianame (soru formu 18);* Kamu davasının iddianame ile mi, yoksa iddianame yerine geçen başka bir belge ile mi açıldığı sorulmuştur İddianame ile açılan dava sayısı 1071'dir (%95,8).

Lüzumu muhakeme kararı ile açılan dava sayısı 4'tür (%0,3).

İddianame yerine geçen diğer bir belge ile 11 olayda (%0,9) dava açıldığı tespit edilmiştir.

Şahsi dava dilekçesi ile açılan ceza davası sayısının 7 olduğu (%0,6) belirlenmiştir.

Değerlendirme: Mülga Memurin Muhakematı Kanunu ve şahsi dava uygulandığı haller çok azdır.

Bu orantılar ve rakamlar dahi Memurin Muhakemat Kanununun tatbik dolayısı ile 16.4'de arz ettiğimiz mutalaaların ne kadar yerinde olduğunu göstermektedir. Türkiye'de Memurin Muhakemat Kanunu çerçevesine giren memur suçları cüz'i miktarda idi. Memurin Muhakemat Kanununa tabi bazı olaylar dolayısı ile basının yaptığı yayınlar yanlış bir imajın meydana gelmesine sebebiyet vermişti. Memurin Muhakemat Kanununa veya özel Kanundaki hükümlerine göre, Memurin Muhakemat Kanunu benzer

usullerin uygulanmasını gerektiren suçlarda tüm olarak olayın sonuca bağlanmasına ilişkin sürenin uzadığı muhakkak idi. Hatta bu suçlardan bir kısmının zaman aşımı ile de ortadan kalktığı bilinmektedir. Buna karşılık idare ve adliye ayrımının mahfuz kalması sağlanacak ve ayrıca bu usul, bir filtrasyon teşkil etmesi dolayısı ile, CAS'ini boşaltan bir araç rolünü de oynayabilecekti.

224. İddianameye İlişkin Diğer Bilgiler (soru formu 18.2);

İddianamede sanığa isnad edilen suçlardan, 315 dava, 3167 sayılı kanuna muhalefet nedeniyle açılmıştır (%28,6).

Türk Ceza Kanununda yer alan suçlar, belli konularda gruplaşmış değildir. Ancak adet olarak bakıldığında 54 adet 456. madde (%4,8), 48 adet 493. madde (%4,3), 47 adet 565. madde (%4,2) ve 24 adet 404. madde (%2,2) isnadı ile, Savcılık tarafından dava açıldığı görülmektedir.

Değerlendirme: Ceza Kanunu dışındaki özel kanunlarda yer alan suçların, önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. İstanbul'da ve belki de diğer büyük merkezlerde Asliye Ceza Mahkemelerinin çok geniş ölçüde zamanını alan suç 3167 sayılı Çek Kanunudur. Adliyeyi olağanüstü işgal eden bu davalar genellikle ortalama bir yıl devam eden çalışmalardan sonra, şikâyetin geri alınması sebebiyle ortadan kalkmaktadır. Demek oluyor ki, bu suçlar hakkında basitleştirilmiş, özel bir usul ihdas olunmalı, mesele cezası para cezasına çevrilerek, önödeme imkanı sağlanmalı ve her halde takibat şikâyete bağlanmamalıdır.

47.- ÖNERİ: CAS'miz ağır suçlarla basit suçları aynı usule tabi kılıyor. Hafif suçların yargılanmasında mutlaka basitleştirilmiş muhakeme usulüne gidilmelidir. Mesela bir kısım basit suçlar savcının müdahalesi olmadan doğrudan doğruya kolluğun fezlekesi ile mahkemeye intikal edebilmeli; polislin takipsizlik işlemi yaptığı hallerde, suçtan zarar görenin savcıya başvurma hakkı kabul edilmelidir.

Gerçekten, savcılık nitelendirilmesi ile, mahkemenin hükmü arasında suç farkı bulunması iki sebepten kaynaklanır: 1) Sadece savcılıkta tavsif hatası vardır. 2) Gerekli araştırmalar polis veya savcılık tarafından yapılmadığından tavsifte hata edilmiştir. Her iki ihtimal de CAS'ın işlemesi bakımından esaslı bir sakıncayı ortaya koyar, gecikmenin de temel sebeplerinden biri olabilir.

Tesbitler: İki suçtan birden tek iddianame ile dava açılan olay sayısı 139'dur.

Üç suçtan tek iddianame ile dava açılan olay sayısı 19'dur. Dört suçtan tek iddianame ile dava açılan olay sayısı 2'dir.

Bizim yaptığımız çalışmanın asıl amacı işletme kusurlarını ortaya çıkarmaktır.

Genel Adalet istatistikleri tetkik edildiği vakit, özel ceza kanunlarındaki suçların önem kazandığı görülür. Bu bizim yaptığımız tesbit ile çakışmaktadır.

225. Suçtan Doğan Maddî Zarar; tespitler: İncelenen 1100 dosyaya konu olan suçların 472 sinde (%42,2) fiilden maddî zarar meydana gelmiştir.

Zarar miktarına bakıldığında, incelenen 1117 dosya arasından sadece 295 inde suçtan doğan zararın miktarı ile ilgili olarak dosyada bir bilgiye rastlanabilmiştir. Doğan zarar miktarları şöyledir: iki olayda 26.000 (%0,1), dört olayda 500.000 (%0,4), beş olayda 800.000 (%0,4), beş olayda 1.000.000 (%0,4), sekiz olayda 2.000.000 (%0,7), on olayda 5.000.000 (%0,9), onbir olayda 10.000.000 (%1), onüç olayda 20.000.000 (%1,2), on olayda 40.000.000 (%0,9), yedi olayda 50.000.000 (%0,7), dört olayda 110.000.000 (%0,4), beş olayda 150.000.000 (%0,4), iki olayda, 1.000.000.000 (%0,1) ve bir olayda 1.210.000.000 (%0,1).

Değerlendirme: Suçtan doğan zararın miktarı, toplumsal yönden suçun sebebiyet verdiği zararlar yani suçun topluma maliyetini (Cost of Crime) tayin bakımından çok önemlidir. Şimdiye kadar ülkemizde suçun topluma zararı konusunda kriminolojik araştırma yapılmamıştır. Suçun topluma olan zararı bakımından sadece genel bütçede suçla meşgul olan kuruluşların ödenekleri dışında bir eleman elimizde mevcut değildir. Bu bakımdan, bu soruya verilen cevapları dikkati çekici buluyoruz.

Söz konusu rakamlar değerlendirilip yorumlanırken, ülkemizde enflasyonun hızı özellikleri gözönünde bulundurulmalıdır. Sözgelimi 1991 yılında suç dolayısı ile sebebiyet verilmiş 1.000.000 TL. lık zararın anlamı ile, 1995 yılındaki anlamı başka başkadır.

Ülkemizde, suçun topluma verdiği zararı tesbite yönelik araştırmalara girililmemiş olması büyük bir noksanlığı ortaya koymaktadır.

48.- ÖNERİ: Yabancı ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de suçun toplumsal bakımdan meydana getirdiği zararların, bilimsel usullere göre tesbitine imkân veren metodolojilerin uygulanması suretile be-

lirlenmesi, en azından adli hizmetler bakımından, bütçeden daha fazla tahsisat verilmesini sağlar. Zira bu suretle suçla mücadalenin doğrudan doğruya millî gelirle olan irtibatı gözler önüne serilmiş olur.

226. *Suçun işlenmesi sırasında kullanılan araçlar belli midir? (soru formu 18.2 cc); tespitler:*

İncelenen 1117 dosyadan 240 ında suçun işlenmesinde kullanılan araçlar tespit edilebilmiştir.

Araç türlerinin dağılımı şöyledir: 61 olayda (%5,4) ateşli silah; 13 olayda (%1,2) taklit silah; 26 olayda (%2,3) başka bir silah ve 146 olayda (%13,1) herhangi bir alet kullanılmamıştır.

Bu olaylarda 13 (%1,2) taklit silah kullanıldığı anlaşılmıştır.

227. *Uyuşturucu Madde Suçları (soru formu 18.2.c); tesbitler:*

İncelenen 1117 dosyadan 33 ü (%2,9) uyuşturucu madde suçu içermektedir.

Uyuşturucu maddenin türü açısından yapılan incelemede 1117 dosya içerisinde onunda (%0,9) eroin, beşinde (0,5) kokain, yirmisinde (%1,8) esrar, birinde (%0,1) afyon, morfin tespit edilmiştir. İncelediğimiz dosyalar içerisinde sentetik maddelerin kullanıldığına hiç rastlanılmamıştır.

Sanığın uyuşturucu madde bağımlısı olup olmadığı açısından yapılan incelemede, yirmi olayda (%1,8) sanığın uyuşturucu maddeye bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

12 olayda (%1,1) şüpheli, bir psikiyatri hastanesinde gözlem altına alınmıştır.

Değerlendirme: Anket, uyuşturucu maddeye ilişkin davaların yüksek sayıda olduğunu gösteriyor. Bu küçük istatistik eroinin, hemen hemen esrarın yarısı oranında bir miktara ulaştığını göstermekte ve ciddi bir durum ortaya koymaktadır.

Bu rakamlar, genellikle bağımlıların yakalandığını gösteriyor yani aysbergin su üstünde kalan ucu ile meşgulüz.

50.- ÖNERİ: Uyuşturucu madde suçlarının takibinde, bu maddelerin üretilmesi, nakli, ithal ve ihracı suçları bakımından özel tedbirleri içeren ayrı hükümlerin getirilmesi zorunludur. Bu suçların faillerinin tesbitinde Almanya, İtalya ve Amerika'da olduğu gibi, kolluğa çok daha geniş yetkilerin verilmesi şarttır. Buna karşılık uyuşturucu maddenin kullanılması suçlarında hâkim ve savcıların doktorlarla, sosyal

çalışıcılarla işbirliği yapabilmelerini sağlayacak nitelikte basitleştirilmiş bir usulün uygulanması, büyük merkezlerde bu suçların yargılanmasını yapacak olan mahkemelerin belirlenerek konuya nispetle uzmanlaştırılmaları aynı tutumun savcılar bakımından da öngörülmesi adaletin etkinliği ve insancılığı bakımından çok yerinde olacaktır.

228. Kolluk tarafından hazırlanan fezlekenin savcılık kalemine kaydedildiği tarih ile iddianamenin düzenlendiği tarih arasında geçen süre (F6 Tablosuna Bakınız) (soru formu 18.3):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	19.649	3.000	1.000	0.000	824.000
Genel 1991	-	6.000	-	-	1058.000
Bakırköy	14.149	4.000	0.000	0.000	330.000
Beyoğlu	8.212	2.000	1.000	0.000	203.000
Eyüp	21.264	4.000	0.000	0.000	258.000
Fatih	24.926	9.153	0.000	0.000	187.000
Kadıköy	9.323	2.000	1.000	0.000	110.000
Kartal	21.401	2.943	1.000	0.000	824.000
Üsküdar	10.677	3.000	3.000	0.000	254.000
Sultanahmet	34.690	7.000	0.000	0.000	276.000
Gerçek Süre	16.407	3.000	1.000	0.000	824.000
AğCM 1995	25.792	6.000	1.000	0.000	824.000
AğCM 1991	-	5.000	-	-	1058.000
AsıCM 1995	17.153	3.000	1.000	0.000	207.000
AsıCM 1991	-	2.000	-	-	682.000
SulhCM 1995	23.675	4.000	2.000	0.000	187.000
SulhCM 1991	-	8.000	-	-	338.000
Mağdur Erkek	16.634	3.000	1.000	0.000	254.000
Mağdur Kadın	12.382	3.000	1.000	0.000	330.000
Tüzel Kişi	40.351	21.995	1.000	0.000	824.000
Hakim Değiş.	19.993	4.000	1.000	0.000	824.000
Tutuklu İş.	6.682	2.000	1.000	0.000	276.000
Çek Suçu	57.498	40.335	188.000	0.000	188.000
Dev İd Al	45.785	10.000	3.000	1.000	203.000
Umumi Adap	16.441	4.000	1.000	0.000	330.000

F6: Fezlekenin savcılık kalemine kayıt edildiği tarihten, iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar geçen süre (gün olarak)

a) Ağır Ceza Mahkemeleri: Ağır ceza mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 96 adet dosya vardır. Bunların 6 adedinde (% 6,4) süre 0 gündür; 10 adedinde (%9,9) bir gün, üç adedinde (%3,5) iki gün, 6 adedinde (%6,1) 3 gün; 3 adedinde (%2,9) 4 gün, 3 adedinde (%3,3) 5 gün, 2 adedinde (%1,7) 6 gün, 7 adedinde (%2,0) 7 gün, 8 adedinde (%2,5) 8 gün, 2 adedinde (%2,3) 10 gün süre geçtiği tespit edilmiştir. %0,3 oranında gerçekleştiği anlaşılan bir halde süre 824 gündür.

b) Asliye Ceza Mahkemeleri: Asliye ceza mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 717 dosyadan 346 sında bu süre hakkında kayıt vardır. 717 dosyanın 54 ünde (%7,6) süre 0 gündür. 58 olayda (%8,1) 1 gün, 38 olayda (%5,4) 2 gün; 36 olayda (%5,1) 3 gün, 22 olayda (%3) 4 gün, 10 olayda (%1,4) 5 gün, 11 olayda (%1,6) 6 gün, 17 olayda (%2,4) 7 gün, 12 olayda (%1,7) 11 gün süre geçmiştir. Uzun süreler şöyledir. 2 olayda (%0,2) 106 gün, 4 olayda (%0,5) 188 gün ve 4 olayda (%05) 207 gün süre geçmiştir.

c) Sulh Ceza Mahkemeleri: Sulh Ceza Mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 305 dosya vardır. Bunların 188 inde yukarıdaki sürelerle ilgili bir kayıt mevcut bulunmamaktadır. Kayıt içeren 117 dosya vardır.

Sulh cezalı 305 dosyadan 15 inde (%5) süre 0 gündür. 14 olayda (%4,6) 1 gün, 16 olayda (%5,1) 2 gün, 10 olayda (%3,3) 3 gün, 5 olayda (%1,5) 4 gün, 3 olayda (%1,1) 10 gün, 4 olayda (%1,4) 55 gün, 2 olayda (%0,5) 79 gün ve 1 olayda (%0,3) 187 gün süre geçmiştir.

Asliye ceza ve ağırceza mahkemelerinin yetkisine giren işlerde kolluk fezlekesinin savcılık kalemine kaydedildiği tarih ile iddianame düzenlendiği tarih arasında geçen süre bir gündür. Ancak ortalama süre 27 gündür. Bu rakamlar kolluk tarafından yapılan tahkikata ait dosyanın çok geniş olayda olmak üzere iddianameye esas teşkil ettiğini göstermektedir. Bu tesbit çok dikkati çekicidir. Aslında, batı ülkelerinin ceza sisteminde araştırma polis tarafından yapılır, deliller de onun tarafından toplanır. Bunlara ve tetkik sonucu yaptırılacak yeni tahkik muamelelerine nazaran teessüs eden dosyanın ciddi bir tetkikten geçirilerek karara bağlanması savcının görevidir. Savcı bu asli ödevinin icrasında denetim ve gözetim görevini yerine getirmiş olacaktır. Bizdeki uygulamada geniş ölçüde olarak savcılarının bir nevi geçit gibi fonksiyonlarını yerine getirdikleri ve bu sebeple duruşmaların uzadıkça uzadığı anlaşılmaktadır.

Böylece ifade ettiğimiz uzun sürenin temel sebebi, savcılarının büyük iş

yüküdüdür. Kollukta filtrasyon imkanları ihdas edilirse savcılık, nisbi de olsa, bu iş yükünün bir kısmından kurtarılabilir.

Dikkat edilmesi gerekli olan husus şudur: iş çok kısa bir sürede mahkemeye sevk olunduğu için, savcılık aşamasında gecikme söz konusu olmamakta, işlem hızlı olarak yürütülmektedir. Ancak bu eserin giriş kısımlarında da belirttiğimiz gibi, sürat bir amaç haline gelirse, bundan adaletin niteliği zarar görür.

Yaptığımız tesbitlerden önemli birisi de sulh ceza mahkemelerinde bu sürenin asliye ve ağırcezaya göre daha fazla olmasıdır. Öyle anlaşılıyor ki, savcılıkta ağır cezalı ve asliye işleri önemlerine binaen öne geçmektedir. Evvelce de açıkladığımız üzere, sulh ceza mahkemelerine işlerin doğrudan doğruya polis tarafından sevk edilmesi, işleri hem hızlandıracak ve hem de savcılığın iş yükünü azaltacaktır.

51.- ÖNERİ: Araştırmamız, Türkiye'deki uygulamada kolluk araştırmasının çok geniş ölçüde olmak üzere iddianamenin esasını teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Hiç değilse büyük merkezlerde durum böyledir. Bu keyfiyet kolluk - savcı ilişkisinin bizde de batı ülkelerindeki gibi olduğunu düşündürtebilir. Oysa gerçek böyle değildir. Batı ülkelerinde adli işlerle uğraşan polis, kanunların doğrudan doğruya verdiği yetkileri kullanmak suretile kapsayıcı bir tahkikat yapmaktadır.

Bizde ise, savcılarının altında buldukları büyük iş yükü dolayısı ile polisten gelen dosya yüzeysel bir incelemeden sonra iddianameye bağlanarak mahkemeye sevk edilebilmektedir. Ondan sonra mahkeme adeta hazırlık soruşturmasını yapar gibi yeniden tahkikat yapmak mecburiyetinde kalmakta ve bunun sonucu olarak davalar uzamaktadır.

O halde yerine getirilmesi gerekli iki husus vardır: Önce polisin adli işlerle uğraşacak bölümünü gerçek anlamda uzmanlaştırmalı ve belirli yetkilerle donatmalıdır. Savcılarının bu dönemde denetimi ve gözetim fonksiyonunu yerine getirmeleri sağlanmalıdır.

İkinci olarak savcılarının iş yükü azaltılmalıdır. Hafif suçlarda kolluğun davayı doğrudan doğruya mahkemeye getirme yetkisi kabul edilecek olursa savcının iş yükü azaltılmış olur.

Bu konuda hâkimler, iddianamelerin gerekli tahkikat yapılmadan ve deliller toplanmadan tanzim edilip mahkemeye sevk edilmesinden

dolayı işlerin uzadığını belirtmekte ve mahkemeye iddianameyi red yetkisinin verilmesinin çok etkili olacağı, işleri çabuklaştıracağı ve savcıların daha özenle iddianame tanzim edeceği görüşündedirler. Bu görüşlere biz de tamamiyle katılıyoruz.

Ayrıca davaların çabuk sonuçlandırılması bakımından önemli saydığımız bir husus da, hazırlık soruşturmasını yapan savcının o işi sonuna kadar takip etmesi ve kovuşturma evresinde de iddia makamını işgal etmesidir. Batı hukukunda buna “yatay sistem” denilmektedir. Hâkimlerle yaptığımız toplantıda bu sistemin fiilen uygulanamayacağı ifade edilmiştir. Oysa, Anadolu da ilçe düzeyinde uygulama böyledir. Gerekli tedbirler alınır ve örgütlenilirse bu hususun büyük merkezler bakımından da işlememesi için sebep yoktur.

Bu sistem uygulandığında savcı tahkikatı çok ciddi yapmak ve davayı da ona göre açmak baskısı altında bulunacağından, ciddi şekilde delilleri toplamadan davayı açmayacaktır.

Savcılıkta teşkil edilen dosya önceden tesbit edilmiş bir şablona göre (kompüterize) edilmelidir. Standartlaşma için, bu önemlidir. Teftiş bakımından büyük kolaylık sağlar.

229. Savcı iddianamede hangi delillere dayanmıştır(soru formu 18.4.a):

1. Tanık beyanı; tespitler: İncelenen 1117 dosyadan 248 inde (%22,2) savcı iddianameyi düzenlerken tanık beyanlarına dayanmıştır.

Değerlendirme: Adaletin niteliğini tesis hususunda, kat’ilik ve muhakaklık bakımından tanık ve sanık ifadeleri ile hüküm verilmektedir. Oysa gerçek delillere ender olarak başvurulmaktadır.

2. Sanık Beyanı; tespitler: İncelenen 1117 dosyadan 422 sinde (%37,7) iddianamede sanık beyanına dayanılmıştır.

Değerlendirme: 18.40 da öne sürülen mülahazalar

3. Sanıktan gayri taraf beyanı; tespitler: İncelenen 1117 dosyadan 185 inde (%16,6) iddianamede delil olarak sanıktan gayri tarafların beyanı gösterilmiştir.

4. Yazılı Belge; tespitler: İncelenen 1117 dosyadan 808 inde (%72,3) yazılı belgeye dayanılmıştır.

5. Şekil tespit eden Belge; tespitler: İncelenen 1117 dosyadan 101 inde (%9,1) iddianamede şekil tespit eden belgeye dayanılmıştır.

6. Ses Tespit Eden Belge; tespitler: İncelediğimiz 1117 dosyadan 5 inde (%0,4) teyp gibi bir ses tespit eden belgeye dayanılmıştır.

Ses bandının kullanıldığı suçlara ait liste aşağıda gösterilmiştir.

7. Tabii Belirti; tespitler: İncelediğimiz 1117 dosyadan 68 inde (%6,1) fren izi ve benzeri gibi bir tabii belirtiye dayanılmıştır.

8. Suni belirti; İncelediğimiz 1117 dosyadan 88 inde (%7,9) suni belirtiye rastlanmıştır.

52.- ÖNERİ: Davada özellikle kolluk ve savcılık basamaklarında delillerin tesbitinde çağdaş kriminalistiğin verilerine ve usullerine başvurmak, özellikle İstanbul gibi metropoliten mega şehir suçluluğu bakımından artık vazgeçilemez bir nitelik almıştır. İddia olunan baskı ve işkence uygulamalarını berteraf edecek temel önlemlerden birisi budur. Oysa bu konuda kat'edilen bazı aşamalara karşın, durum hala tatminkâr değildir.

230. *İddianamede deliller tek tek açıklamalı olarak gösterilmiş midir? (soru formu 18.4.b);* tespitler:

1117 dosyadan 206 sında (%18,4) savcı iddianamesini düzenlerken delilleri tek tek açıklamış ve analiz etmiştir. Buna karşılık 850 iddianamede (%76) deliller isim olarak sayılmış fakat açıklanmamıştır.

Değerlendirme: Bu olağanüstü önem taşıyan bir tesbittir. %76 olayda iddianamede delillerin ayrıntılı olarak açıklanmadığı veya tartışılmadığı görülüyor. Bu hal sonsoruşturmanın gecikmesinde temel sebeplerden birisini oluşturmakta bulunduğu gibi adaletin niteliği bakımından da çok önemlidir.

Ayrıca bir önceki aşamalardaki usulsüzlük ondan sonra gelen aşamada gecikmeyi sonuçlayabilmektedir.

231. *İddianamenin düzenlendiği tarih ile iddianamenin mahkeme kalemine kaydedildiği tarih arasında geçen süre için aşağıdaki F7 tablosuna bakınız. (soru formu 18.5):*

	Genel Ortalama (Mean)	Ortakdaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	8.037	6.000	7.000	0.000	337.000
Genel 1991	-	4.000	-	-	1061.000
Bakırköy	13.732	10.190	6.000	0.000	377.000
Beyoğlu	10.361	8.000	7.000	0.000	121.000
Eyüp	9.267	5.739	4.000	0.000	83.000
Fatih	3.241	2.391	1.000	0.000	15.000
Kadıköy	5.449	4.000	4.000	0.000	105.000
Kartal	8.715	6.402	6.000	0.000	54.000
Üsküdar	5.557	6.000	7.000	0.000	32.000
Sultanahmet	6.073	6.000	6.000	0.000	91.000
Gerçek Süre	8.384	6.000	7.000	0.000	377.000
AğCM 1995	8.562	5.000	1.000	0.000	377.000
AğCM 1991	-	3.000	-	-	1061.000
AslCM 1995	8.275	6.000	6.000	0.000	121.000
AslCM 1991	-	3.000	-	-	157.000
SulhCM 1995	7.191	6.000	4.000	0.000	83.000
SulhCM 1991	-	6.000	-	-	369.000
Mağdur Erkek	9.065	7.000	7.000	0.000	121.000
Mağdur Kadın	8.265	6.000	2.000	0.000	377.000
Tüzel Kişi	8.658	7.000	4.000	0.000	61.000
Hakim Değiş.	8.574	5.000	4.000	0.000	105.000
Tutuklu İş.	5.588	4.000	4.000	0.000	377.000
Çek Suçu	9.118	6.000	4.000	0.000	121.000
Dev İd Al	9.581	7.000	7.000	0.000	105.000
Umumi Adap	9.431	7.000	4.000	0.000	377.000

F 7: İddianamenin düzenlendiği tarihten, mahkeme kalemine kayıt tarihine kadar geçen süre (gün olarak)

a) Ağır Ceza Mahkemeleri: Ağır ceza mahkemelerinde incelediğimiz 96 adet dosyanın 6 sında (%6,2) süre sıfır gündür. 10 unda (%10,9) bir gün; 8 inde (%8,5) iki gün, 6 sında (96,7) üç gün, 10 unda (%10,6) dört gün, 9 unda (%9,8) 7 gün, 2 sinde (%1,8) 13 gün süre geçmiştir. İncelenen dosyalardan ortaya çıktığına göre %0,03 ihtimal ile 377 gün süre olabilmektedir.

b) Asliye Ceza Mahkemeleri: Asliye ceza mahkemelerinde incele-

nen 717 dosya vardır. Bunların 63 ünde (%8,8) bu süreye ilişkin kayıt yoktur. 54 olayda (%7,6) sıfır gün, 24 olayda (%3,4) 1 gün; 55 olayda (%7,7) 2 gün, 73 olayda (%10,2) 6 gün, 71 olayda (%9,9) 7 gün, 36 olayda (%5,1) 11 gün; 15 olayda (%2) 15 gün, 5 olayda (%0,6) 35 gün, 2 olayda (%0,2) 121 gün süre geçmiştir.

c) Sulh Ceza Mahkemeleri: Sulh Ceza Mahkemelerine ait olup, inceleme kapsamımıza giren 305 dosyadan 66 sında (%21,6) bu süreye ilişkin kayıt yoktur. 14 dosyada (%4,5) süre sıfır gündür. 19 dosyada (%6,1) 1 gün, 17 dosyada (%5,6) 2 gün, 26 dosyada (%8,4) 4 gün, 22 dosyada (%7,1) 7 gün, 12 dosyada (%3,8) 11 gün, 2 dosyada (%0,7) 30 gün ve 1 dosyada (%0,2) 83 gün tespit edilmiştir. Ortalama rakamlar bunlardan ibaret olmakla beraber, istisnada olsa çok yüksek rakama ulaşan bekleme süreleri de vardır.

54.- ÖNERİ: İddianame meydana getirildikten sonra, mahkemeye sevk için savcılıkta veya kalemlerde beklemesi tam bir anlamsız, fuzulî zaman geçişini ifade eder. Bunun düzeltilmesi için, kanun değişikliğine ihtiyaç yoktur. İşletmecilik bakımından dikkat gösterilmesi ve örgütlenme yeterlidir. Bu itibarla kurulmasını önerdiğimiz Komisyon bu konunun da intikal ettirilmesi uygun olacaktır.

232. *Şahsi Dava (soru formu 19)*; tespitler: 1117 dosyadan 18 inin (%1,6) şahsi dava yolu ile açıldığı belirlenmiştir.

II. Soruşturma (Kovuşturma evresi)

233. İddianamenin mahkeme kalemine kaydedildiği tarihten duruşmanın ilk celsesine kadar geçen süre (soru formu 20.1):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	68.137	57.921	0.000	0.000	1667.000
Genel 1991	-	40.000	-	-	-
Bakırköy	73.993	58.000	0.000	0.000	670.000
Beyoğlu	77.052	71.000	27.000	0.000	1028.000
Eyüp	70.202	38.272	0.000	0.000	246.000
Fatih	18.709	3.000	0.000	0.000	125.000
Kadıköy	47.595	40.000	0.000	0.000	154.000
Kartal	51.542	45.419	106.000	0.000	309.000
Üsküdar	65.701	51.602	0.000	0.000	241.000
Sultanahmet	93.959	56.271	1.000	0.000	1667.000
Gerçek Süre	69.516	56.000	0.000	0.000	1667.000
AğCM 1995	63.608	37.170	28.000	0.000	1667.000
AğCM 1991	-	40.000	-	-	2149.000
AslCM 1995	79.608	67.188	0.000	0.000	352.000
AslCM 1991	-	65.000	-	-	-
SulhCM 1995	31.498	29.000	0.000	0.000	154.000
SulhCM 1991	-	5.000	-	-	-
Mağdur Erkek	66.222	57.000	0.000	0.000	670.000
Mağdur Kadın	64.620	45.720	0.000	0.000	309.000
Tüzel Kişi	60.471	50.462	0.000	0.000	370.000
Hakim Değiş.	66.685	47.000	0.000	0.000	1028.000
Tutuklu İş.	33.296	27.000	0.000	0.000	1028.000
Çek Suçu	63.178	70.000	0.000	0.000	210.000
Dev İd Al	105.547	119.000	119.000	0.000	272.000
Umumi Adap	69.865	65.744	28.000	0.000	366.000

F 8: İddianamenin mahkeme kalemine kayıt edildiği tarihten, ilk celse tarihine kadar geçen süre (gün olarak)

- Ağır Ceza Mahkemeleri: İnceleme kapsamına giren 96 dosyadan 4 ünde bu konuda bir kayıt yoktur.
- Sulh Ceza Mahkemeleri: Sulh ceza mahkemelerinde: İnceleme

kapsamımıza giren 305 dosya vardır. Bunlardan 125 inde (%41,1), bu konuda kayıt yoktur.

Dosyaların 40 ında (%13) süre sıfır gündür. 16 olayda (%5,1) 3 gün, 5 olayda (%1,7) 29 gün, 6 olayda (%2,1) 45 gün, 4 olayda (%1,2) 82 gün, bir olayda (%0,4) 154 gün süre geçmiştir.

Suçüstülere ilişkin haller müstesna, süreler yukarıda işaret edildiği gibidir. Bu rakamlara göre, mahkemelerin iş yükü de gözönüne alındığında; ağırceza mahkemeleri müstesna, bekleme süresinin fazla olmadığı görülmektedir.

Mahkeme bu süre içinde gerekli bir takım işlemler yaparak, dosyadaki noksanları tamamlamış ise, süreler istisnalar hariç, makuldur. Eğer hiçbir şey yapılmamışsa, dosya bakımından fuzuli bir uyuma (yani gecikme) sözkonusu olmaktadır.

Değerlendirme: Yukarıdaki orantılar gözönüne alındığında, ağırceza ve sulh mahkemelerinin, asliye ceza mahkemelerinden daha etkin, hızlı çalıştıkları görülmüyor. Bu tesbiti ağırceza mahkemelerinin asliyelere göre maddi akımdan daha teçhizatlı bulduklarına ve bu mahkemelerde hakim sayısının daha fazla olmasına ve iş yükünün ağır cezalarda daha az olmasına bağlayabilmek mümkündür. Sulh ceza mahkemelerinde ise, savcının bulunmaması işlerin daha süratle yürütülmesinde etmen olabilir.

Duruşma hazırlığı “çalışma zamanı” kapsamındadır. Bu süre tüm olayı çözüme ulaştırma süresi içinde, batı ölçülerine göre, %5 - 10 oranında zaman alması gerekir. Bizim uygulamamızda geçen süre yukarıda F8 no.lu tabloda gösterilmiştir.

Duruşma hazırlığı aşamasını gün olarak tayin etmek, araştırmamızda mümkün olmamıştır. Bilindiği üzere, duruşma evresi iddianame ve dosyanın hakim tarafından ele alınması ve CMUK 220. maddesinde gösterilen işlemlerin gerçekleştirilmesidir. Bu aşamada hakim dosya içeriğine vakıf olacağından, duruşmaların bilgi ile ve işin esasına değinecek surette yürütülmesi mümkün olur. Bu sebeple, duruşma hazırlığında belirli bir zamanın sarf edilmesi zorunludur.

Araştırmamızda bu husustaki çalışma süresinin tesbiti mümkün olmadığından, hakimlerle yapılan mülakatta bu hususta bilgi elde edilmesine çalışılmıştır. İntibaımız bu aşamada dosyanın ciddi bir incelemeye tabi tutulmadığıdır. Çoğu hallerde tensipleri kalemdeki kâtipler yapmaktadır.

55.- ÖNERİ: Duruşma hazırlığı aşamasının incelenmesinde jüri sistemi ile jürisiz sistemi, icaplar yönünden birbirine karıştırmamalı-

dır. Jürisiz sistemde hâkim yalnızca duruşmayı idare ile değil ve fakat aynı zamanda tahkikat yapmakla da yükümlüdür. Böyle olunca, duruşma hazırlığı aşamasının çok ciddi şekilde yapılması ve önerilerimiz arasında açıkladığımız şablona uyulup uyulmadığının araştırılması zorunludur.

Ayrıca iddianamenin reddi kurumunu da önermiş bulunuyoruz. Bu öneri çerçevesinde duruşma hazırlığının ayrıntılı ve ciddi olarak yapılması zorunlu hale gelecektir.

234. *Duruşma hazırlığı aşamasında Mahkemenin görev ve yetki açısından verdiği kararlar (soru formu 20.2);*

Görevsizlik Kararı; tespitler: 1117 dosyada görevsizlik kararı konusundaki bilgi dağılımı şöyledir. 39 olayda (%3,5) görevsizlik kararı verilmiştir.

Değerlendirme: Yukarıda açıklandığı gibi, bir aşamada yapılan hatalı uygulama, usuli hata, ilerki aşamada gecikmeye sebebiyet vermektedir. (Birinci kısma bakınız) Araştırmamıza göre, 39 olayda (%3,5) görevsizlik kararı verilmiştir. Buna göre, savcılıkça iddianame düzenlendiği tarihten görevsizlik kararı verilip, dosyanın görevli mercie gönderilmesi ve o merci tarafından incelemeye alınıp duruşma hazırlığına geçilme arasında geçen zaman, fuzuli olarak harcanmış zamandır. Gecikme, bu olayda savcılıkça yapılmış takdir hatasından kaynaklanmaktadır. Oran yüksektir.

b) Mahkeme tarafından verilen yer bakımından yetkisizlik kararı; tespitler: 1117 dosya içerisinden 8 inde, Mahkemenin yer bakımından yetkisizlik kararı vermesi ile ilgili olarak bilgi dağılımı şöyledir. 8 olayda (% 0,7) mahkeme tarafından yer bakımından yetkisizlik kararı verildiği tespit edilmiştir.

Yukarıdaki mülahazalar burada da geçerlidir.

235. *Esas Mahkemesindeki Duruşma (soru formu 21):* Duruşma ceza adalet sisteminin işleminde en önemli aşamadır. Aleni bir şekilde ve doğrudan doğruya delillerle temasa geçilerek icra edilen bu aşamada, hakimin vicdani kanaati oluşacaktır. Tek celse halinde veya arka arkaya oturumlar şeklinde yapıldığı takdirde, duruşma kanununun öngördüğü temel ilkelere uygun olur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları asıl bu aşamaya ilişkindir (m. 6). Sözgelimi suçsuzluk karinesinin hazırlık soruşturması safhasında değil ve fakat bu aşamada geçerli olduğu Mahkemenin Karar-

ları gereğidir. Divan, nitelikli bir adalet bakımından zorunlu olan dürüst yargılamanın unsurlarını ve gereklerini göstermektedir. CMUK dışında bu içtihatların da uygulamada direktif teşkil etmesi sorunu aşikardır. Aşağıdaki soruların cevaplarını bu genel mülahazalar çerçevesinde anlamak ve değerlendirmek uygun olacaktır.

236. *Duruşmanın ilk celsesi ile son celsesi arasındaki süre (soru formu 21.2):* Sürelere ilişkin olarak aşağıda F9 tablosuna bakınız.

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	163.952	75.000	0.000	0.000	2172.000
Genel 1991	-	120.000	-	-	2251.000
Bakırköy	173.282	61.274	0.000	0.000	1998.000
Beyoğlu	151.646	92.000	0.000	0.000	1197.000
Eyüp	222.404	137.272	0.000	0.000	1653.000
Fatih	83.825	52.282	0.000	0.000	471.000
Kadıköy	118.234	62.000	0.000	0.000	744.000
Kartal	126.711	56.000	0.000	0.000	2172.000
Üsküdar	87.680	69.000	0.000	0.000	463.000
Sultanahmet	230.034	77.287	0.000	0.000	1900.000
Gerçek Süre	173.315	82.822	0.000	0.000	2172.000
AğCM 1995	195.256	117.628	0.000	0.000	2172.000
AğCM 1991	-	110.000	-	-	-
AslCM 1995	176.321	77.024	0.000	0.000	1998.000
AslCM 1991	-	130.000	-	-	1720.000
SulhCM 1995	100.479	33.000	0.000	0.000	1653.000
SulhCM 1991	-	100.000	-	-	-
Mağdur Erkek	188.274	110.000	0.000	0.000	1998.000
Mağdur Kadın	133.473	70.000	0.000	0.000	1653.000
Tüzel Kişi	179.813	54.363	0.000	0.000	1810.000
Hakim Değiş.	302.203	183.000	98.000	14.000	2172.000
Tutuklu İş.	140.828	78.860	0.000	0.000	2172.000
Çek Suçu	146.263	15.492	0.000	0.000	1810.000
Dev İd Al	189.787	141.000	0.000	0.000	1219.000
Umumi Adap	140.969	99.455	0.000	0.000	943.000

F 9: *Duruşmanın ilk celsesinin tarihi ile son celsesinin tarihi arasında geçen süre (gün olarak)*

Mode'u tayin etmek mümkün olmadığından, gerçeği tam olarak yansıtmasa da, cetveldeki ortalama süreleri esas almak gerekecektir. Ancak, aşağıda mahkemelere ilişkin dikkati çekici rakamlar yansıtılmıştır.

a) Ağır Ceza Mahkemeleri: Ağır ceza mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 96 dosyadan bir tanesinde (%1,3) bu konuda kayıt yoktur.

12 olayda (%12,5) duruşma aynı günde bitmiştir. 2 olayda (%2,1) 28 gün, 3 olayda (%3,3) 84 gün, 1 olayda (%1,4) 105 gün, 1 olayda (%0,6) 163 gün, 1 olayda (%0,8) 210 gün, 1 olayda (%0,8) 301 gün, 1 olayda (%0,3) 2172 gün süre geçmiştir. (Bu rakamlar tümü kapsamaktadır. Karakteristik sayılan olaylara ait gün sayısı yansıtılmıştır.)

b) Asliye Ceza Mahkemeleri: Asliye ceza mahkemelerinde inceleme kapsamına giren 717 dosya içerisinde 59 unda (%8,2) bu konuda kayıt yoktur. 183 olayda (%25,6) duruşma aynı gün bitmiştir. 4 olayda (%0,5) 14 gün, 13 olayda (%1,8) 56 gün, 9 olayda (%1,2) 91 gün, 5 olayda (%0,7) 109 gün, 5 olayda (%0,7) 204 gün, 5 olayda (%0,7) 264 gün, 4 olayda (%0,5) 337 olay, 7 olayda (%1) 749 gün, 4 olayda (%0,5) 1810 gün ve 1 olayda (%0,2) 1998 gün sürmüştür.

c) Sulh Ceza Mahkemeleri: İnceleme kapsamına giren 305 dosya vardır. Bunların 130 unda (%42,6) bu konuya ilişkin bir kayıt yoktur.

Sulh ceza mahkemelerinde görülen davaların 75 inde (%24,7) duruşma aynı günde sona ermiştir. 2 olayda (%0,7) 11 gün. 2 olayda (%0,5) 44 gün, 1 olayda (%0,4) 200 gün, 1 olayda (%0,2) 964 gün ve bir olayda (%0,2) 1653 gün geçmiştir.

Değerlendirme: Uygulamanın, davanın bir celsede bitirilmesini öngören CMUK karşısında, tümüyle kanunun hem ruhuna ve hem de metnine ve esprisine aykırı olduğu açık seçik ortadadır. Torbaya delil atma suretiyle yürütülen parçalı bir yargılama sonucu gerçekleşen adaletin niteliğinden şüphe edilebilir.

Günler önce dinlenmiş tanıkların tutanağa geçirilmiş, çok kere karma karışık, yanlışlarla dolu, okunması bile mümkün olmayan ifadeleri marifetiyle, tamkılıkları, değerlendirip, bunların tesbitindeki etkileri hatırlayıp hüküm tesis edildiğinde, bunu nitelikli bir adalete işaret etmekte bulunduğunu ifade etmek, güçtür. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde söz konusu makul süre, bu nevi parçalı duruşmalarla yürütülen bir yargılamada artık söz konusu bile olamaz. Zira, celseler arasında

dosya beklemekte ve uykuya çekilmektedir. Bu bekleyiş süresini makul süre içinde mütalaa etmek mümkün değildir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kararlarında dosyanın uykuda geçirdiği sürelerin iş yükünün ağırlığından kaynaklandığı hususundaki mazereti kesin olarak kabul etmektedir. Yukarıda F9 nolu tablo dikkat çekici bazı tesbitlerin yapılmasını da belirtici niteliktedir.

Birinci tesbit şudur: Kadınların mağdur olduğu davalarda duruşmalar, erkeklerin mağdur oldukları duruşmalara göre daha kısa sürede sonuçlandırılmaktadır. Bu hususu kadın mağdura karşı daha şefkatli bir tutumun sonucu telakki edebilir ve doğrudan doğruya hakime bağlayabiliriz.

İkinci tesbit tutuklu olan işlerin daha çabuk sonuca bağlandığıdır. Bu trend batı ülkelerindeki tesbitlere de uygundur (Birinci kısma bakınız).

Üçüncü tesbit; esas itibarile Amerika ve Almanya'daki polis mahkemelerine benzeyen Sulh Mahkemelerindeki işlerin ortalama 100 günde sonuca bağlanmasıdır. Oysa çok az vahamet arz eden bu suçların hemen neticeye bağlanması beklenir.

Dördüncü ve çok önemli tesbit, hakim değişikliğinin davaların uzamasında en önemli etkeni oluşturduğudur. Hakim değişikliğine uğrayan dava en azından üçte bir oranından daha fazla zamanda sonuçlandırılmaktadır.

Beşinci tesbit, değişik mahkemelerin davayı sonuçlandırma süreleri bakımından, aralarında farklar olduğudur. Bu hususu münhasıran hakim kişiliğine bağlamanın gerekli olduğu görüşündeyiz.

56.- ÖNERİ: Bu araştırmanın ilk kısmında, Amerika'da ve Avrupa'da yapılan araştırmalarda davaların makûl sürede sonuçlandırılmasında veya uzamasında hâkimin kişiliğinin, görev bilincinin, özveride bulunmak özelliğinin, güdülenmelerinin en önemli etmeni oluşturduğu saptanmıştır.

Türkiye'de de durumun böyle olduğunu araştırmamız açık ve seçik bir biçimde ortaya koymaktadır. Adli kültürle de çok ilişkili olan bu tesbitin büyük önemi aşikârdır. Hâkimin motivasyonunu güçlendirmek hususunda ücret ve diğer yardımcı yararlar açısından bazı tedbirler, unsurlar geliştirilebilir ve geliştirilmelidir.

57.- ÖNERİ: Davaların makûl süre dışında uzamasına neden olan sebeplerin başında giderek ağırlığı artan iş yükü gelmektedir. Batı ülkelerinde de durum farklı değildir.

Bu gelişme karşısında hâkim ve savcı sayısını artırmak akla gelen

ilk tedbir olmaktadır. Ancak, Birinci Kısımda da belirttiğimiz gibi, hâkim ve savcı sayısının artmasının göreceli bir olanak oluşturması dışında, sayı artırmak bakımından belirli bir düzeyi aşmamak zorunludur. Aksi takdirde tam tersi sonuçlar meydana gelmekte ve istenen neticeler elde edilememektedir.

Mahkeme sayısını artırmaktan ise, işi çok olan bölgelerde aynı mahkemeye yardımcı nitelikte hâkim tayin etmenin çok daha isabetli olacağı görüşündeyiz. Gerçekten, bu yolla hâkimin haftada üç gün duruşma yapması ve diğer iki gün de dosyayla ilgili incelemeleri yapması böylece taliklerin kısa sürelerle alınması, hergün duruşma yapmak mecburiyeti altında yorgun düşen ve gerekli incelemeleri yapması ve okuması çok güç hale gelen hâkimin nefes alması ve görev yapma güdülenmesi sağlanmış olacaktır.

Hâkimler arasındaki iş bölümünün makul surette örgütlendirilmesi de yapılmalıdır.

237. *Duruşma saat olarak toplam net kaç saat sürmüştür? (soru formu 21.3):*

a) Duruşmanın net olarak toplam kaç saat sürdüğü araştırılmış ise de bu hususa ilişkin olarak dosyalarda bir kayıt bulunmadığı tespit edilmiştir.

Duruşmanın başladığı ve sona erdiği saatlerin tutanaklarda yer alması sakıncalıdır. Bu sebeple, Türkiye’de davaların genel olarak ve değişik suçlar itibariyle kaç saatte sonuçlandırıldığı tesbit olunamamaktadır. Aynı sebeple, Türkiye’de duruşmanın masrafını (cost of trial) saptamak da mümkün olmamaktadır.

b) Duruşmanın saat olarak süresinin tespit edilebildiği hallerde, kaç saat sürdüğünü belirlemek için sorulan bu soruya, dosyalarda kayıt olmadığı için cevap alınamamıştır.

Duruşmanın başladığı ve bitirildiği saatlerin tutanağa geçirilmesi usulü bir an önce kabul edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

238. *Duruşmaya Ara Verme: Duruşmaya kaç defa ara verilmiştir? (soru formu 21.4.a); tespitler: Duruşmaya kaç defa ara verildiği hususunda alınan cevaplar şöyledir. Bir defa ara verilen duruşma sayısı 230 dur (%20,5); İki defa ara verilen duruşma 126 dır (%11,3); Üç defa ara veri-*

len duruşma adedi 88 dir (%7,9); Dört defa ara verilen duruşma süresi 61 (%5,5) dir; Beş defa ara verilen duruşma sayısı 59 dur (%5,3); Altı defa ara verilen duruşma sayısı 27 dir (%2,4); Yirmi kez ara verilen duruşmaya da rastlanmıştır. Ancak, bu hal bir olayda meydana gelmiştir (%0,1).

239. *Celse aralarında kalan günlerin toplamı kaçtır? (soru formu 21.4.b);* tespitler: Celse aralarında geçen sürelerin toplam sayısı sorulmuştur: Celse aralarındaki süre ikiden başlamakta ve yıllarla ifade edilen sürelerle kadar çıkmaktadır; 710 güne kadar çıkan 22 dosya tespit edilmiştir. (%1)

Celse arası toplam 450 günü geçen 4 (%0,3), 390 gün olan 4 (%0,3), 90 gün olan 10 ve 55 gün olan 13 dosya vardır.

Görüldüğü gibi celse arasındaki gün sayısı kanunda sekiz gün olarak belirlenmiş olmasına karşın bunu çok aşan süreler saptanmıştır.

240. *Duruşmaya ara verme nedeni? (soru formu 21.4.c);* tespitler: Duruşmaya ara verme nedenleri şunlardır:

1. Tanığın Hazır Olmaması; tespitler: Tanığın hazır olmaması 1117 dosyadan 199 dosyada (%17,8) ara verme sebebidir.

Değerlendirme: Tanığın hazır olmaması CAS'ının işlemesinde lüzumsuz bekleme zamanının ana sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Tanığın zamanında gelmemesinin çeşitli nedenleri vardır:

a) tanığa kaybettiği zamanı karşılayacak yeterli tazminatın ödenmemesi,

b) aynı güne yapılan taliklerin çokluğu nedeniyle tanıkların mahkeme koridorlarında konforsuz şartlar içinde bekletilmeleri,

c) tanıkların tümünün bir arada aynı celseye davet edilmesi suretiyle işin bitirilmemesi,

d) bunun tam tersine, tanıkların parti parti çağırılarak dinlenmeleri ve bunun sonucu olarak tanıkların taraflarca yönlendirilebilmeleri ve dürüst yargılama bakımından çok zararlı bir durumun böylece ortaya çıkması

e) sosyal psikolojik bakımından tanık olmama, tanıklıktan kaçma tutumunun kitlelerde yerleşmiş olması,

f) Özellikle büyük şehirlerde tanıkların nerelerde ikamet ettiklerinin tayin edilememesi dolayısıyla tebligat yapılamaması; ülkedeki fizik hareketliliğin yükselmesi sebebi ile, yer değiştiren insanların, bulunamalarındaki güçlükler.

g) Hazırlık soruşturması döneminde ifadelerine başvuru tanıklar-

dan bazılarının olay dolayısı ile delil teşkil edebilecek herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarının anlaşılması olmasına karşın, duruşma hazırlığının ciddi bir şekilde yapılmaması dolayı ile, bu tip kişilerin de tanıklık için davet olunmaları yani kullanılacak delilleri mahkemenin elemeye tabi tutmaması.

Bütün bunlar davanın uzamasında temel nedenlerdendir. Hele tanık şehri terk etmiş ve dolayısıyla istinabe yolu ile ifadesinin alınması gerekmiş ise, o zaman dosya başka bir sisteme taşınmakta (transportation time) ve bu hal Türkiye'de davaları esaslı biçimde uzatmaktadır.

58.- ÖNERİ: Tanıkların aynı celsede ve birlikte olarak ifadelerinin alınması için gerekli olan herşey mutlaka yapılmalıdır. Bu bakımdan uygulamamızda tanık tedarik veya icad etme tatbikatı da engellenecek ve davaların uzatılması önlenmiş olacaktır. Uygulamada bazan celbi gerçekte mümkün olmayacak tanık ikamesi suretile de dava uzatıldığından, bu yolla söz konusu uygulamaları da engellemek mümkün olabilecektir.

Kanaatımızca asıl yapılması gereken şey, duruşma gününü sanık avukatı ile birlikte belirlemek veya sanık avukatına müdafaa için gerekli bütün delilleri birden sunmak mecburiyetini yüklemek ve bu yolla tanıkların tümünü birden dinlemeyi sağlamaktır.

2. Belge delillerinin hazır olmaması; tespitler: Belge delillerinin hazır olmaması 1117 dosyadan 445 inde (%39,8) ara verme sebebi olmuştur.

3. Bilirkişi Raporunun Gelmemesi; tespitler: Bilirkişi incelemesi yapılan 163 olayda raporun zamanında gelmemesi 81 olayda duruşmaya ara verilmesine neden olmuştur.

Değerlendirme: Bilirkişiden raporun gelmemesi genel bir tâlik sebebi olmakta ve davaların uzamasına neden olmaktadır.

Bizdeki uygulamada, bilirkişiye usul kanununun cevaz vermediği hallerde de başvurulmaktadır. Bilirkişi konusunun Türkiye'de davanın beklemesi süresi bakımından büyük önem taşıdığı aşıkardır.

4. Muhakemede rol alan aktörlerden birinin hazır bulunmaması; tespitler: Aktörlerden birinin hazır olmaması 1117 dosyadan 280 inde (%25,1) duruşmaya ara verilmesine neden olmuştur.

Aktörlerin dağılımına bakıldığında 1117 dosyadan, Hâkim veya Savcının duruşmaya gelmemesine bir olayda rastlanmıştır (%0,1). Buna karşılık müdafii hazır olmaması 54 olayda (%4,8) ara verme sebebi olmuştur. Oysa 339 olayda (%30,3) Sanığın gelmemesi duruşmayı geri bıraktırmıştır.

Değerlendirme: Aktörleri duruşmada hazır bulundurmak esasta hâkimin görevidir. Taraflar celpname ile davet olunacaklardır. Kanunun öngördüğü hallerde hâkim, doğrudan doğruya ihzar müzekkeresi de çıkarabilir. Ancak uygulamada bu yola başvurulmamaktadır. Yine uygulamada müdafiler özellikle ilk celsede sanık müvekkillerinin hazır bulunup ifadelerinin alınmasını istemezler. Zira tanıklar, müdahil dinlendikten sonra, onların beyanına göre müvekkillerinin vereceği ifadeyi şekillendirmek isterler. Ülkemizde ise, duruşmaya gelmeyen sanığın mazeretini belirleyecek vesikalari elde etmesi çok kolaydır. Yine adli kültürün bir sonucu, olayın sonuca ulaştırılması bakımından Aktörlerden müdafii veya sanığın gelmemesinin ara verme nedeni olmasıdır. Davanın hâkim veya savcının gelmemesi sebebiyle talik edilmesine uygulamada hemen hemen hiç rastlanmamaktadır.

Araştırmamız en önemli gecikme sebeplerinden birisinin sanık ve tanıkların gününde hazır bulunmamlarından kaynaklandığını göstermiştir. Bu keyfiyet davaların uzamasına neden olmakla kalmamakta ve fakat aynı zamanda nitelikli adalet ilkesine de zarar vermektedir. Sözü geçen sakıncayı gidermenin etkin araçlarından birisi, sanığın gıyabında belirli şartlarla duruşmayı yürütmek ve hüküm verebilmektir. Avrupa Konseyi R(87) 18 sayılı tavsiye kararında, gıyabi muhakemenin genişletilmesini tavsiye etmiştir (s.14); bu tavsiye kararında, sanığa duruşma tarihi ve kendisini bu duruşmada bir avukat marifetiyle temsil ettirebileceği hususları uygun bir şekilde bildirilmiş olması şartıyla hiç olmazsa hafif suçlarda ve verilecek cezanın mahiyeti de gözönüne alınmak suretiyle, mahkemenin sanığın gıyabında hüküm verebilmesini üye devletlere tavsiye etmektedir.

Avrupa Konseyi R(87)18 numaralı kararında, (S.14) şu tavsiyede bulunmaktadır: Duruşmada uygulanacak usul bakımından faydasız bütün formalitelerden sakınılmalıdır. Özellikle usule aykırılıklar sebebiyle bir işlemin hükümsüz olacağı ve hiç bir netice husule getiremeyeceğini beyan etmemek gerekir. Bu hal (yani usul hatası) kanunun çok dar ve sıkı bir biçimde tarif ettiği yani usulen zorunlu kıldığı kurallara riayet etmemenin, iddia ve müdafaanın menfaatleri bakımından gerçek bir zarara sebebiyet verdiği hallerde usul hatası sayılmalıdır.)

60. Öneri: Muhakeme sùjelerinin duruşmada hazır bulunmaları için gereken bütün tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirlerin başında, “duruşmanın tek bir oturumda”, kesintisiz olarak yapılması gelmektedir.

241. *Duruşmaya ara verilmesine neden olan başka sebepler (soru formu 21.4.d)*; tespitler: Yukarıda sayılanların dışında, duruşmaya ara verilmesine neden olan başka sebeplerin bulunup bulunmadığı sorulmuş ve 32 değişik hal tespit edilmiştir:

En fazla rastlanan diğer ara verme nedeni keşiftir. 68 olayda keşif yapılması için duruşmaya ara verilmiştir.

25 olayda mağdurun ifadesinin alınması için,

74 olayda belge getirtilmesi için,

12 olayda müzekkere cevabı yazılması için duruşmaya ara verilmiştir.

Diğer ara verme nedenleri şöyle sıralanmaktadır: Davaların birleştirilmesi (2 olay), tanık dinlenmesi (3 olay), başka dosyanın celbi (8 olay), adli tabipliğe sevk (2 olay), istinabe (2 olay), gıyabi tutuklama (6 olay), adres tahkiki (5 olay), duruşma günlerinin dolu olması (3 olay), esas hakkındaki mütaalanın hazırlanması (14 olay), diğer aktörlerden birinin hazır bulunmaması (16 olay), görevsizlik (2 olay), dosyanın tetkiki (6 olay), yeni müdafî tayini (6 olay), inceleme (6 olay), bozmaya uyma (1 olay), yetkisizlik (2 olay), adli tatil (7 olay), evlenme için süre (2 olay), adliyede pul olmadığı (0 olay), müdahilin gelmemesi (0 olay).

Değerlendirme: Diğer araverme sebepleri; keşif, mağdurun ifadesinin alınması, belge getirilmesidir. Bütün bu işlemlerin aslında hazırlık soruşturmasında yapılmış olması gerekirdi. Görülmüştür ki, hazırlık soruşturmasının gerektiği gibi yapılmaması, duruşma aşamasında taliklere ve dosyanın beklemesine neden olmaktadır.

Diğer talik nedenleri arasında önemli olanı, diğer bir dosyanın celbidir.

Esas hakkında savcının mütalaasını hazırlaması da önemli bir talik nedenidir. Dosyanın incelenmesi için talik yapılması da dikkati çekici niteliktedir. Bütün bunlar hep hazırlık soruşturmasının gerektiği gibi yapılmamasına dayanmaktadır. Ayrıca savcının mütalaasını hazırlaması veya dosyayı tetkik için talik de, bize özgü sebeplerdir. Bir davayı baştan sona takip eden hâkim veya savcının inceleme için süre istemesi kabul edilebilecek birşey değildir.

242. *Duruşmada çeşitli yetki türleri bakımından olumlu veya olumsuz kararlar verilmiş midir? (soru formu 21.4.e)*; tespitler: Duruşmada çeşitli bakımdan yetki konusunda karar verilip verilmediği sorulmuştur. 1117

dosyadan 13 olayda (%1,2) görevsizlik ve benzeri kararlar verildiği tespit edilmiştir.

Değerlendirme: Duruşma hazırlığı aşamasında verilen görevsizlik kararlarının gecikmeyi önemli ölçüde azalttığı görülmektedir.

243. *Duruşma sırasında kaç defa tanık dinlenmiştir? (soru formu 21.5.a):* 130 dosyada, tanıkların tümünün bir celsede dinlendiği, 81 dosyada iki defa, 24 dosyada 3 defa, 10 dosyada 4 defa dinlendiği, tesbit olunmuştur.

Tespitler: Araştırma, dosyaların 130 unda tanıkların tümünün bir celsede dinlendiğini 24 olayda tanık dinlemenin 3 celsede tamamlandığını göstermektedir.

Değerlendirme: Adaletin niteliği bakımından, tanıkların hepsinin bir celsede ve gerektiğinde muvaceheli biçimde dinlenmeleri gerekir. Tanıkların parti parti dinlenmeleri, tanıklıktaki samimiyeti ortadan kaldırır. Bu yolla tanıkların eğitilmeleri ve istenilen yönde ifade vermeleri kolaylıkla sağlanır. Tanıkların ayrı ayrı celselerde dinlenmeleri, adaletin kalitesini zedeler niteliktedir. Bizdeki uygulamada da, (adli kültür) tanığı istinabe yolu ile dinleyen hâkim ve hatta bazan yazı işleri müdürü gerekli bir soru yapamamaktadırlar. Tanıkların böyle ayrı ayrı celselerde dinlenmeleri ayrıca yalancı tanıkları da ortaya çıkartmaktadır. Gerçek ve samimi tanıklık polisteki şahadet olmaktadır. Keyfiyet geniş ölçüde olmak üzere, duruşma hazırlığı aşaması gereği gibi yapılmamasından ve örgütsel noksanlıklardan (örgütsel bekleme zamanı) kaynaklanmaktadır.

244. *Duruşma sırasında kaç bilirkişi raporu alınmıştır? (soru formu 21.5.b);* tespitler: Duruşma sırasında bir defa bilirkişi raporu alınan dosya adedi 138' dir (%12,3).

25 olayda 2 defa bilirkişi raporu alınmıştır (%2,2).

922 olayda ise (% 82,5) bilirkişi raporu alınmamıştır.

Değerlendirme: Görülen davaların %17,5 inde bilirkişiye başvurulmuştur. Görülüyor ki, Türkiye'de ceza davaları geniş ölçüde bilirkişi marifetiyle yürütülmektedir. Yukarıda da açıklandığı üzere, bir davada bilirkişiye başvurulması, davanın sonuca ulaştırılmasını esaslı şekilde geciktirmektedir. Zira, bilirkişi incelemesi ister istemez, dosyayı sistem dışına çıkarmaktadır.

245. *Delil ikame talebi yapılmış mıdır? (soru formu 21.5.c);* tespitler: Duruşma sırasında delil ikamesi talebi 35 davada yapılmıştır (%3,1).

Delil ikamesi isteminin hangi aktör tarafından yapıldığı araştırılmıştır. Savcılık 5 olayda 1 defa (%0,5), 6 olayda 2 defa (%0,5), 3 olayda 4 defa (%0,2) delil ikamesi talebinde bulunmuştur. 1104 olayda ise (%98,8) savcının delil ikamesi talebine ait bir kayıt bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Müdafaa tarafından delil ikamesi talebi daha çoktur. 31 olayda (%2,8), 6 olayda 2 defa (%0,6), 2 olayda 6 defa (%0,1) müdafaa tarafı delil ikamesi talebinde bulunmuştur. 1077 olayda (%96,3) müdafaa tarafına ait delil ikamesi talebine ait bir kayıt yoktur.

Değerlendirme: Duruşma sırasında, hazırlık soruşturmasında söz konusu edilmemiş olan delillerin ikame edilmesi, davayı uzatan sebeplerden birisidir. Özellikle savcının duruşmada delil ikamesi talebinde bulunmasını anlamak mümkün değildir. Müdafaa tarafından delil ikamesi talebi daha çoktur. Ancak, çok istisnai hallerde, müdafinin öncelikle tesbit edebilmesinin mümkün olmadığına makul sebeplere dayandığı hallerde, duruşma aşamasında müdafinin delil ikamesi kabul edilmelidir.

Böylece müdafinin davayı uzatmak için duruşmada delil ikame etmesi engellenmiş olur. Aslında bu keyfiyet, savcının hazırlık soruşturmasını çok daha ciddi bir şekilde yapmasına veya yaptırmasına neden olur ve böylece duruşmaların uzayıp gitmesi de engellenir.

246. *Hâkimin reddi talebi yapılmış mıdır? (soru formu 21.5.d);* tespitler: Hâkimin reddi talebi incelediğimiz dosyalar içinde gerçekleşmemiştir.

Değerlendirme: Hâkimi red talebinin çok istisnai hallerde yapılmış olması CAS'i aktörlerinin hakimi reddetmekten çekindikleri tarzında da anlamlandırılabilir. Tabîi olarak red sebebinin esasen var olmaması galip olasılık sayılmalıdır.

247. *Aktörlerde değişiklik olmuş mudur? (soru formu 21.5.e);* tespitler: Davanın görüldüğü süreç içerisinde aktörlerde değişiklik olup olmadığı incelenmiştir. İncelediğimiz 1117 dosyadan 314'ünde (%28) değişiklik olduğu saptanmıştır.

39 olayda (%3,5) hâkim değişmiş, 22 olayda (%1,9) savcı değişmiş, 125 olayda (%11,2) ise, zabıt katibi değişmiştir. Müdafinin değiştiği dosya sayısı 5'dir (%0,5).

Değerlendirme: Sistemin aktörlerinde değişiklik; hâkimin, savcının ve müdafinin değişmesi, hem adaletin niteliğine ve hem de davanın süratli in-tacına engel olan temel sebeplerdendir.

61.- ÖNERİ: Hâkimlerin dava görülürken değişmeleri en önemli gecikme sebeplerindendir. Bunun adaletin niteliğine de etkili olduğu-nu ifade etmek hatalı olmaz. Bu itibarla zorunlu nitelikteki sebepler olmadıkça hâkimin değiştirilmesinden sakınılmalı ve mevcut uygulama-dan vazgeçilmelidir.

248. *Duruşma sırasında yeni bir suç ortaya çıktığı için ek iddianame dü-zenlenmiş midir? (soru formu 21.5.f);* tespitler: Duruşma sırasında yeni bir suç ortaya çıktığı için ek iddianame (CMUK 259) düzenlenip düzen-lenmediği araştırılmıştır. 5 olayda (%0,4) ek iddianame düzenlendiği be-lirlenmiş ve ek iddianamenin 3167 sayılı Kanununun 13, 15 ve 16 ncı mad-deleri ile TCK'nın 266, 342, 404 ve 495 inci maddelerine dayanan iddia üzerine düzenlendiği saptanmıştır.

249. *Hâkimlik ve mahkeme kararlarına karşı son soruşturma sırasında itiraz edilmiş midir? (soru formu 22.1.a);* tespitler: 1117 dosyadan 11 in-de (%0,9) itiraz yoluna başvurulmuştur.

İtiraz edilen karar 6 olayda tutuklama kararıdır (%0,5). 2 olayda tahli-ye isteğinin reddi kararına itiraz edilmiştir (%0,2).

Değerlendirme: Mahkeme veya hâkim kararlarına itiraz sayısı azdır. İtiraz, mahkeme duruşmasını sürdürmekte iken yapılır. Aslında itiraz, da-vanın neticelendirilme süresini uzatan temel sebeplerden birisi sayılma-malıdır. Ayrıca, psikolojik ve insanî bakımdan itiraz, davayı görmekte bu-lunan hâkimi de etkileyebilir. Bu sebeple usul kanunu çok istisnai olarak sadece üç halde mahkeme kararlarına itirazı kabul etmiştir. Bu hallerin de itiraz konusu olarak muhafaza edilip edilmemesi tartışılabilir. İncelediği-miz olaylarda 11 davada itiraz edildiği ve bunun 6 sının tutuklamaya iliş-kin olduğu tespit edilmiştir. Böylece bizde itirazın, sistemin işleminde, süreyi uzatıcı bir sebep teşkil etmediği söylenebilecektir.

250. *İtiraz merciinin kararlarına karşı kanun yoluna başvurulmuş mudur? (soru formu 22.2);* tespitler: İtiraz merciinin verdiği karara karşı, yazılı emir gibi, kanun yoluna başvurulup başvurulmadığı incelendiğinde, araş-

tırma konusunu oluşturan dosyalar içerisinde kanunyoluna başvurulmuş olanına rastlanılmamıştır.

251. *Esas Mahkemesinin Hükmü: Duruşmanın son oturumu ile esas mahkemesinin hükmünü verdiği tarih arasında geçen süre: (F10 Tablosuna Bakınız) (soru formu 23):*

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1991	-	40.000	-	-	-
Genel 1995	0.022	0.000	0.000	0.000	23.000
Genel 1991	-	0.000	-	-	25.000
Bakırköy	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Beyoğlu	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Eyüp	0.014	0.000	0.000	0.000	4.000
Fatih	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kadıköy	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Kartal	2.000	0.000	0.000	0.000	23.000
Üsküdar	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Sultanahmet	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Gerçek Süre	0.025	0.000	0.000	0.000	23.000
AğCM 1995	0.070	0.000	0.000	0.000	23.000
AğCM 1991	-	0.000	-	-	-
AslCM 1995	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
AslCM 1991	-	0.000	-	-	-
SulhCM 1995	0.078	0.000	0.000	0.000	20.000
SulhCM 1991	-	0.000	-	-	-
Mağdur Erkek	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Mağdur Kadın	0.124	0.000	0.000	0.000	20.000
Tüzel Kişi	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Hakim Değiş.	0.136	0.000	0.000	0.000	23.000
Tutuklu İş.	0.038	0.000	0.000	0.000	23.000
Çek Suçu	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Dev İd Al	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Umumi Adap	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

F 10: Duruşmanın son celse tarihi ile esas mahkemesinin hükmünü verdiği tarih arasında geçen süre (gün olarak)

a) Ağır ceza mahkemeleri: Ağır ceza mahkemelerinde incelediğimiz 96 dosyadan 3 ünde (%2,8) veri yoktur. Geri kalanın 93 ünde (%96,4) esas mahkemesinin hükmü son celsenin yapıldığı günün tarihini taşımaktadır.

b) Asliye Ceza Mahkemeleri: İnceleme kapsamına giren 717 dosya içinden 649 unda (%90,6) hüküm son celse tarihini taşımaktadır. 4 olayda (%0,5) 365 gün gözükmemektedir. 63 dosyada (%8,8) bu konuda kayıt yoktur.

c) Sulh ceza mahkemeleri: İnceleme kapsamına giren 305 dosyadan 129 unda (%42,3) bu konuda bilgi mevcut değildir. 171 dosyada (%56,1) esas mahkemesinin hükmü son oturum tarihini taşımaktadır. 1 olayda (%0,2) 20 gün, 1 olayda (%0,4) 330 gün ve bir olayda (%0,3) 365 gün süre geçtikten sonra esas mahkemesinin hükmü yazılmıştır.

Yaptığımız araştırmada duruşmanın sona ermesi ile beraber hükmün de verildiği gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ancak, uygulama hemen hemen istisnasız olarak, duruşmanın bitiminde kısa kararın verilmesi, gerekçeli hükmün ise bir hayli zaman geçtikten sonra kaleme alınarak taraflara tebliği tarzındadır. Böylece hareket olunması, elbetteki, zorunludur. Ancak kararın kaleme alındığı tarihin yazılması gereklidir.

252. *Esas mahkemesinin verdiği hüküm nedir? (soru formu 23.2); tespitler:* Esas mahkemesinin duruşma sonunda verdiği hüküm ile ilgili bilgiler aşağıda incelenmiştir.

Esas mahkemesinin duruşma sonunda verdiği hükümler ve oranları aşağıda gösterilmiştir. Mahkûmiyet 567 (% 64) (800 sayıdaki mahkûmiyete 233 ön ödeme dahil değildir ceza kararnamesi dahildir); beraet 219 (%19,6), düşme 61 %5,5, red 9 (%0,8); durma 4 (% 0,4); önödeme: 233 (20,9).

TCK'daki suçlar bakımından beraat ve mahkûmiyet oranları şöyledir: Önödeme ve ceza kararnamesi dışında kalan gerçek davalarda 851 dosyadan 192'si (%22,6) beraat, 584'ü (%68,7) mahkûmiyet, 8 i (%0,09) davanın reddi, 47'si (%5,5) düşme, 4 ünde (%0,05) durma. (Yabancı ülkelerle mukayese için Birinci kısma bakınız.)

Değerlendirme: Beraatler %20 oranındadır. Mahkemenin verdiği hükümlerin çeşitleri, sistemin mahkeme dışındaki kısımlarının etkinliği bakımından büyük anlam taşır. Beraat oranının yüksekliği, savcılık ve poli-

sin gerekli özeni göstermemiş bulunmalarından kaynaklanabilir. 1117 olayın yaklaşık %38 önödeme ve ceza kararnamesi ile sonuçlandığına göre, geri kalan 700'de 219 çok yüksek bir orandır.

Davaların bir bölümü de zamanaşımı ile düşüyor (61 adet). Bunun anlamı, sistemin yeterince etkin olarak işlememesidir. Oran %5 dir.

Davanın reddi konusunda rakam küçüktür (9 adet); bununla beraber davaların özen gösterilmeden açıldığı görülmektedir. Açılmış ve görül-müş bir davanın yeniden açılması, sistemin işleyişinde, en azından özen-sizliğe delâlet eder.

253. *Ölüm cezası (soru formu 23.2.b)*; tespitler: İnceleme konumuzu teşkil eden dosyalar içerisinde ölüm cezası yoktur.

Değerlendirme: Ölüm cezası Ülkemizde fiilen uygulanmamaktadır. Ölüm cezasının ilga eden ülkelerin hemen hepsinde, biz de olduğu gibi, böyle bir uygulanamama dönemi geçirilmiştir. Türkiye'de, öyle anlaşılıyor ki, ölüm cezasının ilgasına doğru gitmektedir.

62.- ÖNERİ: Yapılan araştırma Türkiye'de ölüm cezalarının fiilen uygulanabilirliğini kaybettiğini ortaya koymaktadır. Durum böyle olunca artık bu cezayı mevzuatımız içinde muhafaza etmenin bir anlamı kalmamıştır. Cezanın ilgası Türkiye'nin dış imajı bakımından da yararlı olacaktır.

254. *Hürriyeti bağlayıcı ceza var mı? (soru formu 23.2.c)*; tespitler: Hürriyeti bağlayıcı ceza:

1117 dosyadan 531 inde (%47,5) hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmiştir. Bunların dağılımı şöyledir: Ağır hapis cezası 35 olayda (%3,1) hapis cezası 441 olayda (%39,4) hafif hapis cezası 63 olayda (%5,6) uygulanmıştır. Demek oluyor ki, 1117 dosyanın %48,1'inde hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmiştir. 1117 dosyadan 233'ü önödeme ile ortadan kaldırıldığına göre, müeyyidelendirilen dosya sayısı 933 olur. 531 dosyada hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmiştir. O halde esas oran %57'dir. Bu, gerçekten yüksek bir orandır ve dünyadaki, mümkün olduğu kadar hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmetmeme doğrultusundaki akıma aykırıdır.

63.- ÖNERİ: Araştırmamız hürriyeti bağlayıcı cezaların çok önemli bir kısmının, 1 yıl ve 1 yıldan az olduğunu ve mahkemelerin, sistematik olarak bu cezaları 647 sayılı Kanunun hükümlerine uygun

olarak para cezasına çevirmekte bulduklarını ve yine çok büyük oranda olmak üzere, para cezalarının da ertelendiğini göstermiştir. Özellikle basın davalarında hakaret ve sövme suçlarından dolayı, cezanın para cezasına çevrilmesi ve ertelenmesi kural haline gelmiştir.

Esas itibariyle kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmetmek ve bunu başka tedbirlere ve para cezasına çevirmek çağdaş ceza hukukunda ve penolojide önemle tavsiye edilmektedir. Bu arada para cezasının ertelenmesi de mümkün olabilir. Ancak sadece para cezasına çevirmek ve bunu da tecil etmek bazı zümrelerde cezanın caydırıcı etkisini yok etmektedir. Kurumları, maksatları çerçevesinde amacı kaybetmeden, abartmadan uygulamalıdır. Böyle olunca uygulamanın maksadına uygun hale getirilmesi temenni olunmuştur.

255. *Hürriyeti bağlayıcı ceza paraya çevrilmiş midir? (soru formu 23.2.d);* tespitler: Hükmedilen hürriyeti bağlayıcı ceza 361 olayda para cezasına çevrilmiştir (%32,3). 647 sayılı kanunun verdiği imkanlar gibi yeniliklere uyum sağlanmasında, genel olarak, adli personel direnç gösterir. Mevcut adli kültür, bu nevi uygulamaların yapılmasına engeldir. Oysa Türkiye’de hâkimlerin bu nevi yenilikleri uygulamada daha yatkın oldukları anlaşılmaktadır. Ülkemizde inkılaplara yatkın, eğilimli bir adli ortamın var olduğu söylenebilir.

256. *Güvenlik Tedbirlerine Hükmedilmiş midir? (soru formu 23.2.e);* tespitler: 1117 dosyadan 83 ünde (%7,4) güvenlik tedbirine hükmedilmiştir.

Hükmedilen güvenlik tedbirlerinin dağılımı şöyledir: 50 (%4,5) müsadere, 12 (%1,1) eğitim ve tedavi kurumuna yatırma, 8 (%0,7) ehliyetin geri alınması.

(Çek keşide etme yasağı fer’i ceza olarak değerlendirilmiştir.)

257. *Para cezasına hükmedilen haller (soru formu 23.2.f);* tespitler: 1117 dosyadan 530 adedinde (%47,4) para cezası uygulanmıştır.

Değerlendirme: Para cezaları ve ferî cezalar yeterince uygulanmaktadır. Önemli ola husus, bunların hangi oranda fiilen uygulanabildiğidir.

258. *Fer’i ceza uygulanan haller (soru formu 23.2.g);* tespitler: 1117 dosyadan 147 sinde (%13,2) fer’i cezaya hükmedilmiştir.

Fer'i cezaların dağılımı şöyledir: Çek keşide etme yasağı 50 (%4,4), müsadere 40 (%3,5), ehliyetin geri alınması 14 (%1,2), kamu haklarından yasaklanma 9 (%0,8), meslek ve sanatın tatili 10 sayıdadır (%0,9).

259. *Ceza ertelenmiş midir? (soru formu 23.3);* tespitler: İncelediğimiz 1117 dosyadan 153'ünde (%13,7) ceza ertelenmiştir.

Mahkemenin cezayı ertelerken uyguladığı gerekçe tarafımızdan ayrıca incelenmiştir. Gerekçenin dağılımı şöyledir: Tekrar suç işlemeyeceği kanaati 64 olayda (%5,7) mahkemenin izlenimi 20 olayda (%1,8), önceden suç işlememiş olması 16 olayda (%1,5).

Değerlendirme: Cezanın ertelenmesi, çeşitli yönlerden iyi işleyen bir CAS'inde ehliyet şartlarına uyulması halinde, çok önem arz etmektedir; ferdî ve kamusal bakımdan faydalıdır. Stigmatizasyonu (damgalamayı) önlemek bakımından açık yararı vardır. Yargıtay'ın müteaddit kararlarında erteleme gerekçesinin gerçek biçimde ve doyurucu olarak kararda yer alması istenilmektedir. Ancak, ertelemeye karar verildiğinde veya verilmediğinde, yargıtay noksan gerekçe dolayısıyla kararları bozmaktadır. Ertelene talebi reddedilmişse ve makul gerekçe gösterilmemişse, karar yine bozulmaktadır.

Bizim araştırmamızda, erteleme talebi olduğu halde, bunun kabul edilmiş olması hususuna ilişkin bilgi yoktur.

64.- ÖNERİ: Yaptığımız araştırma ertelemenin, özellikle 647 Sayılı Kanunun 4. maddesi çerçevesinde geniş ölçüde uygulandığını göstermektedir. Bu yöndeki uygulama, ertelemenin kural haline geldiğini gösteriyor. Oysa erteleme, maksadı çerçevesinde ve maksadına uygun olarak kullanılırsa toplumsal bakımdan yararlı olur. Bu itibarla ertelemenin gerektiğince uygulanmasını sağlayacak direktif teşkil edici Yargıtay kararlarına ihtiyaç vardır.

260. *Hürriyeti Bağlayıcı Ceza, tedbirlerden birine çevrilmiş midir? (soru formu 23.4);* tespitler: Mahkeme tarafından hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezanın İnfaz Kanunu hükümlerine göre, 1117 dosyadan 13 olayda (%1,2) tedbire çevrildiği görülmüştür.

Tedbire çevirmede kullanılan gerekçeler açısından inceleme yapıldığında: 9 olayda (%0,8) sanığın yaşı, 3 olayda suçun işlenme şekli (%0,3) ve 1 olayda (%0,1) suçlunun kişiliği tedbire çevirme gerekçesi olarak kullanılmıştır.

Değerlendirme: Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezanın para cezasına çevrilmesi konusunda oldukça yüksek bir orantı mevcut bulunduğu halde, (361 olay %32,3), tedbire çevirme oranı olağanüstü düşüktür (13 olay %1,2). Bu rakamdan anlaşılmaktadır ki, 647 sayılı kanun 4 m. sinin 2-5 bendleri hemen hemen hiç uygulanmamaktadır.

65.- ÖNERİ: 647 sayılı Kanununun 4. maddesinde yer alan tedbirlerle 1961'lerde ceza adaletinin amaçları bakımından çok önemli sayılarak mevzuatta yer verilmişti. Hürriyeti Bağlayıcı cezanın itibarını hemen hemen kaybetmiş bulunduğu bir dönemde, kanunda mevcut olan bu tedbirlerin uygulanmadığını araştırmamız göstermiştir. Öyle anlaşılıyor ki, kısa süreli cezayı para cezasına çevirmek hâkimlerimizin kolayına gelmekte, 4/2-3 de yer alan tedbirlerin uygulanması, daha fazla çaba sarfedilmesini gerektirdiğinden, bu yola gidilmemektedir. Mutlaka düzeltilmesi gerekli bir durumdur ve bu hususta kanunda teşvik edici değişiklikler yapılmalıdır.

Tedbirlere mutlaka "kamu yararına çalıştırma" eklenmelidir. Yeni TCK Tasarısında çok önemli yer almış bulunan bu tedbirin biran önce kanunlaştırılmasını temenni ediyoruz.

261. *Esas mahkemesi tarafından sabit addedilen suçlar hangileridir?* (soru formu 23.5); tespitler: Mahkeme tarafından sabit addedilen suçlara ait incelemenin amacı, kolluğun suçu araştırırken koyduğu isim ile savcının iddianameyi düzenlerken yaptığı tavsif ve mahkeme tarafından sabit addedilen suç arasında aynılık olup olmadığının belirlenmesidir.

3167 sayılı Kanun yine burada birinci durumdadır. Anılan kanununun 13, 15 ve 16 ncı maddelerinden 129+1+84 = 214 mahkûmiyet kararı verilmiştir (%19,3).

1567 sayılı Kanununun 3 ncü maddesinden dolayı 26 mahkûmiyet kararı verilmiştir (%2,3). 1918 sayılı kanununun 25 ve 27 nci maddelerinden dolayı 12 mahkûmiyet kararı vardır (%1,1).

6136 sayılı Kanununun 13 üncü maddesinden 53 (%4,7) ve 15' inci maddesinden 12 (%1) mahkûmiyet kararı verilmiştir.

Türk Ceza Kanununda yer alan suçlara gelince 274 üncü maddeden 18 (%1,6), 404 üncü maddeden 23 (%2,1), 456 ncı maddeden 50 (%4,4), 459'uncu maddeden 36 (%3,2), 491'inci maddeden 38 (%3,4), 491/4 den 10 (%0,9), 492'nci maddeden 20 (1,8), 493 üncü maddeden 256 (%2,2),

565'inci maddeden 46 (%4,2), 567'nci maddeden 11 (%1) mahkûmiyet kararı verildiği tespit edilmiştir.

Esas mahkeme tarafından iki suçtan dolayı mahkûmiyet kararı verilen, 1918 sayılı Kanunun 33 ve 49 ncu maddelerinden dolayı 4 (%0,3), 6136 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinden dolayı 9 (%0,8), 6136 sayılı Kanunun 15'inci maddesinden dolayı 4 (%0,4) hal vardır. Türk Ceza Kanununun 414'üncü maddesinden dolayı 5 (%0,4), 456'ncı maddeden dolayı 5 (%0,5) ve TCK'nın 572 nci maddesinden dolayı 14 (%1,3) halde mahkûmiyet kararı verilmiştir.

262. *Hükmün Gerekçesi Tutanağa yazılmış mıdır? (soru formu 23.6);* tespitler: Hükmün gerekçesinin tutanağa yazılıp yazılmaması konusunda yapılan incelemede 1117 dosyadan 806 sında % 72,1 hükmün gerekçesinin tutanağa yazıldığı belirlenmiştir.

Değerlendirme: Esas itibariyle mahkûmiyet, gerekçesi ile birlikte tutanağa geçirilmektedir. Ancak, bizdeki uygulamada hüküm özeti zapta geçirilmekte, gerekçeli hüküm sonra yazılıp dosyaya konulmaktadır. Gerekçeli hüküm dosyaya konulacağına göre, aynı hükmün bütünü ile tutanağa da geçirilmesi beyhude zaman kaybını ifade eder.

63. ÖNERİ: Yukarıdaki 63. Öneriye bakınız.

III. Kanunyolları:

263. *Temyiz Kanunyolu: hüküm tarihi ile temyiz davasının açıldığı tarih arasında geçen süre (F11 Tablosuna Bakınız) (soru formu 24):*

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	20.839	6.000	0.000	0.000	245.000
Genel 1991	-	6.000	-	-	-
Bakırköy	8.793	5.001	1.000	0.000	76.000
Beyoğlu	42.232	40.000	40.000	0.000	161.000
Eyüp	16.682	6.107	6.000	0.000	203.000
Fatih	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Kadıköy	16.262	7.000	7.000	0.000	68.000
Kartal	48.317	47.533	96.000	0.000	96.000
Üsküdar	38.045	6.686	7.000	0.000	245.000
Sultanahmet	11.144	2.000	0.000	0.000	42.000
Gerçek Süre	22.545	7.000	7.000	0.000	245.000
AğCM 1995	13.282	6.000	6.000	0.000	203.000
AğCM 1991	-	7.000	-	-	-
AslCM 1995	21.653	7.000	0.000	0.000	161.000
AslCM 1991	-	-	-	-	-
SulhCM 1995	31.175	7.000	7.000	0.000	245.000
SulhCM 1991	-	1.000	-	-	-
Mağdur Erkek	28.810	7.000	0.000	0.000	245.000
Mağdur Kadın	15.371	7.000	7.000	0.000	76.000
Tüzel Kişi	27.319	6.432	0.000	0.000	161.000
Hakim Değiş.	17.335	6.000	0.000	0.000	203.000
Tutuklu İş.	14.123	6.000	7.000	0.000	98.000
Çek Suçu	45.232	41.000	42.000	4.000	161.000
Dev İd Al	8.567	6.166	6.000	1.000	33.000
Umumi Adap	16.593	8.854	17.000	0.000	76.000

F 11: Hüküm tarihi ile temyiz davasının açıldığı tarih arasında geçen süre

Değerlendirme: Hükümün verilmesi ile temyiz davası açılışı arasında geçen ve en çok tekrarlanan süreler özellikle Kartal bölgesinde yüksek olarak görülmekte, sonra Beyoğlu gelmektedir. Bu durum, söz konusu mahkemelerin işlerinin çokluğu nedeniyle hükümlerin tebliğinin gecikmesin-

den kaynaklanabilir. Ancak esas itibarile sürelerin makul olduğu söylenmelidir.

264. *Temyiz yoluna gidilmiş midir? (soru formu 24.1.a)*; tespitler: Hükümün temyiz edilip edilmediği incelendiğinde, esas mahkemesi tarafından verilen hükümlerden 135 inin (%11,9) temyiz edilmiş olduğu belirlenmiştir. Ceza kararname ve önödeme dışında kalan suçlarda 851 dosyadan 112 sinde (%13,2) temyiz davası açılmıştır.

Değerlendirme: Hükümler aleyhine temyiz yoluna gidilmesi oranı düşük gözüküyor. Genel rakamlar için ikinci kısım birinci bölüme bakınız.

Ancak, incelenen dosyaların yaklaşık yarısı önödeme ve ceza kararnamesi ile son bulduğu için, zaten temyiz söz konusu olmamıştır.

Bu itibarla oran aslında %19,5 tur.

265. *Hüküm temyiz edilmişse, kim tarafından temyiz edilmiştir? (soru formu 24.1.b)*; tespitler: Hükümü temyiz eden aktörün kim olduğu araştırılmıştır.

Sanık tarafından 1117 dosya üzerinden 103 dosyada hüküm temyiz edilmiştir.

Savcının temyiz ettiği dava sayısı 1117 dosya içerisinde sadece 7'dir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 110/3 üncü maddesine göre üstsavcının hükmü temyiz edip etmediği araştırılmışsa da 118 dosya içerisinde üst savcı tarafından temyiz edilmiş bir dosyaya rastlanmamıştır.

Müdahil tarafından temyiz edilen dosya sayısı 30'dur.

Suçun ağırlığı nedeniyle yasa gereği otomatik olarak temyize tâbi olan suç 5 dosyada görülmüştür.

Değerlendirme: Temyiz eden sanık oranı % 14,75 dir (698 dosya üzerinden hesaplanınca). Savcının temyiz etme oranı ise, çok düşük (gerçek oran: %1). Üst savcı tarafından temyiz etme diye bir olaya rastlanmamıştır.

266. *Temyiz sebebi olarak neler ileri sürülmüştür? (soru formu 24.2)*; tespitler: Temyiz sebebi olarak ileri sürülen nedenler şunlardır:

CMUK 307 uyarınca genel olarak hukuka aykırılığın ileri sürüldüğü temyiz davası sayısı 116'dır (%10,4).

CMUK 308'de öngörülen Kanuna mutlak muhalefet sebeplerinden birisi, sadece bir halde ileri sürülmüştür (%0,1).

Hukuka aykırılık sebebi olarak gösterilen hallerden önem arzeden ve

sayı itibariyle ağırlık kazanan 3 husus vardır. Bunlardan birincisi 647 sayılı kanunun 4 ve 6 ncı maddelerinin uygulanmasındaki hukuka aykırılıktır. Bu gerekçe 8 olayda ileri sürülmüştür (%0,7).

İkinci hal, ağır tahrikin uygulanmaması 4 olayda ileri sürülmüştür (%0,4). Genel olarak 307'nci maddenin tek başına ileri sürüldüğü hal 5 dir.

66.- ÖNERİ: Temyiz sebepleri kriminolojik araştırma açısından, hükmün ne bakımlardan kanuna aykırı olduğu iddiasını belirler. Bizim usul sistemimizde kanuna aykırılık sebeplerini göstermek mecburiyeti yoktur, "hükmü temyiz ediyorum", demek yeterlidir.

Oysa, Almanya'da sebepleri göstermek mecburiyeti vardır. Bu iki sistem davanın Yargıtay'da bekleme süresinin azalıp çoğalmasında önemli neticeler ortaya çıkarır. Sebep belirtilmesinin mecburi olduğu hallerde, Yargıtay incelemesi az vakit alır ve ayrıca Yargıtaya daha az başvurulur.

Yaptığımız araştırma, hukuka aykırılık sebebi olarak gösterilen haller arasında başta gelenlerinin 647 sayılı kanunun 4 ve 6. maddelerinin uygulanmasındaki hatalara dayandığını ortaya koyuyor. Tahrik sebebinin uyulanmamış olması ikinci ortak hukuka aykırılık sebebidir. Bütün diğer hallerde yukarıda açıkladığımız gibi, temyiz sebebi açıkça belirlenmemektedir. O kadar ki, temyiz edilen dosya sayısı 133 olduğu halde, temyiz layihası ancak 81 olayda verilmiştir. % 60 olayda temyiz layihası verilmemiş yani temyiz sebepleri hiç gösterilmemiştir.

Almanya'da olduğu gibi, temyiz sebeplerinin, temyiz davasında açıkça gösterilmesi ve sadece bunlar dolayısı ile Yargıtay'ın inceleme yapması kabul edildiğinde bu hal, Yargıtay'a başvuruda ciddiyet getirecek ve Yargıtayın da tesis maksadına uygun surette ve suratla faliyette bulunmasını mümkün kılacaktır; ayrıca istinaf görevini yerine getirecek üst mahkemeler teşkil edildiğinde dosyanın her yönü ile incelenmesi de mümkün olacaktır.

267. *Eski hale getirme talebi (soru formu 24.3);* tespitler: CMUK 311 uyarınca eski hale getirme talebi yapıp yapılmadığı araştırılmıştır. İncelenen 1117 dosya içerisinde eski hale getirme talebine rastlanılmamıştır.

Değerlendirme: Ülkemizdeki uygulamada bazı işlemlerin, eski hale getirme talebini haklı gösterecek surette, zamanında yerine getirilmediği

kuşkusuzdur. Ancak, böyle bir kurumun varlığını bilmeyen vatandaşlarımızın bilgisizlik nedeniyle, bu kurumdan yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Bu keyfiyet ceza davasında adil sonuçların elde edilmesi bakımından, mecburi müdafilik sisteminin kabulünü gerektiren önemli bir işaret sayılmalıdır.

268. *Temyiz layihası verilmiş midir? (soru formu 24.4);* tespitler: Hükmü temyiz eden kişi tarafından CMUK 314 uyarınca temyiz layihası 81 olayda verilmiştir (%7,3).

66. ÖNERİ: Yukarıdaki 66. öneriye bakınız.

269. *Temyiz talebi, hükmü veren mahkemece usulden reddedilmiş midir? (soru formu 24.5);* tespitler: Temyiz talebinin hükmü veren mahkeme tarafından CMUK 315 uyarınca ön inceleme sonunda usulden reddedildiği dava sayısı 10'dur (%0,9).

270. *Temyiz talebi Yargıtayca kabule şayan olmaması nedeniyle (CMUK 317) reddedilmiş midir? (soru formu 24.6);* tespitler: Esas mahkemesi tarafından yapılan ön inceleme sonunda verilen temyiz davasının reddi kararına itiraz edildiğine 1117 dosya içerisinde rastlanmamıştır.

67.- ÖNERİ: Temyiz şartları arasında teminat yatırılması (depo parası) 1985'de kaldırılmıştır. Sebebi, depo miktarının az oluşu, parayı yatırmak bakımından olan yorucu işlemler ve tutuklu olanın, avukatı olmadığı hallerde bu işlemi gerçekleştirmesinin çok zor oluşu idi. Aslında temyiz yoluna başvurulmasının, hakkında verilen hükmün hatalı olduğuna inanan kişilerce yapılması ve böylece temyize gitmenin kötüye kullanılmaması bakımından anlamlı bir teminatın yatırılması uygun olur. Malî gücü olmayan sanığa adli müzaheretten yardım edilmesi usulü de ayrıca konulmalıdır.

Usulden red olayı düşük (10 olay (%1,4)) olsa da, yine de yukarıda arz olunduğu gibi, hakkın kayba uğramaması ve adil sonuca varılması için, müdafî zaruretine işaret eden bir kayba telakki edilmelidir.

Temyiz davasının reddi kararına hiç itiraz edilmemesi de, yukarıda açıklanan düşünceyi doğrulamaktadır.

Yargıtayın, yaptığı ön inceleme sonunda 14 olayda (%2) davayı şekil yönünden red ettiği anlaşılıyor. Aynı düşünceler geçerlidir.

Burada ayrıca esas mahkemesinin bu inceleme görevini iyi yap-

madığı da anlaşılmaktadır. İncelemenin iyi yapılmaması dolayısı ile, en azından 14 olayda dava 6 ay gecikmiş olmaktadır.

271. *Yargıtayda duruşma yapılmış mıdır? (soru formu 24.7);* tespitler: C-MUK 318'nci maddesi Yargıtayda duruşma yapılmasına izin vermektedir. İncelediğimiz 118 dosyadan 6 sı (%0,5) Yargıtayda duruşmalı olarak görülmüştür.

68.- ÖNERİ: Yargıtayda duruşmanın, davanın sonuca bağlanmasını uzatmaktan başka bir etkisini kabul etmek mümkün değildir. Yargıtay dosya içeriğine göre hukuka aykırılığı tespit etmekle görevli bir kanun yolu mahkemesidir. Orada yeniden delil ikâme edilemeyeceğine göre, şifahi izahat verilmesi hâkimleri psikolojik bakımdan etkilemek dışında bir anlam taşıyamaz. Bu ise doğru değildir. Kaldı ki, mürafaayı adalet gerektiriyorsa, o zaman hükümlerin hepsi bakımından mürafaayı kabul etmek gerekir. Davaların lüzumsuz olarak uzanmasından başka bir sonuç vermesi düşünülemyecek olan bu usulden vazgeçilmesi, en azından Yargıtay'da kurumsal bekleme süresini azaltacaktır. Bu bakımdan, Yargıtaya layiha verecek olan avukatların belirli bir tecrübeyi sahip olanlardan seçilmeleri uygun mütalaa edilmiştir (Almanya, Fransa ve İngiltere'de olduğu gibi). Yargıtay üyelerimiz, mürafaadan hoşlanmakta ve kaldırılması önerisini kabul etmemektedirler. Bu nedenle yeni CMUK tasarısı da mürafaayı muhafaza etmiştir.

272. *Yargıtay esas hakkında hangi kararı vermiştir? (soru formu 24.8.a);* tespitler: Yargıtayın temyiz davasının esası hakkında verdiği kararlar incelenmiştir. 1117 dosyadan 99 olayda (%8,8) esastan red (onama), 24 olayda (%2,2) bozma kararı verilmiş, iki halde ise Yargıtay davanın esası hakkındaki kararı kendisi vermiştir (%0,2). Önödeme ve ceza kararname-si dışında kalan 851 dosyadan 86 sında Yargıtay davayı esastan reddetmiş (hükmü onamış) (%10,2), 24 ünde ise (%2,8) bozma kararı vermiştir.

Yukarıda arzedilen rakam ve oranlar dikkati çekicidir. Bu araştırmanın 38 numaralı paragrafında kanun yoluna başvurmada bozma neticesi elde edilemediğinde, başarısız bir işlem gerçekleştirildiği ve bunun bir gecikme sebebi olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir.

İncelememize göre, Yargıtaya başvuru olan 135 olayda verilen hükümlerden 99 unun red olunduğu (yani esas mahkemesi kararının onandığı)

görülyor. Bu keyfiyet açık ve seçik olarak temyiz yolunun suistimalle kullanıldığını ve bu yolla kesin hükme varmanın önemli ölçüde geciktirildiğini göstermektedir.

38 numarada da açıklandığı gibi başarısız kanun yoluna başvuruma, olayın kesin sonuca ulaştırılması süresini önemli derecede artıran bir sebeptir (Başarısız temyiz yoluna başvurma bakımından Birinci Kısımaya bakınız).

273. Temyiz davasının açıldığı tarih ile Yargıtayın esas hakkındaki kararını verdiği tarih arasında geçen süre (soru formu 24.8.b):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortakdaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	238.881	195.772	209.000	3.000	1913.000
Genel 1991	-	220.000	-	-	-
Bakırköy	295.735	239.002	232.000	77.000	1913.000
Beyoğlu	282.533	206.276	194.000	23.000	895.000
Eyüp	243.096	186.000	105.000	91.000	950.000
Fatih	533.000	533.000	533.000	533.000	533.000
Kadıköy	216.603	141.712	64.000	56.000	1141.000
Kartal	152.386	132.250	78.000	78.000	632.000
Üsküdar	262.236	209.000	173.000	141.000	673.000
Sultanahmet	184.343	126.000	93.000	3.000	556.000
Gerçek Süre	258.956	209.000	209.000	3.000	1913.000
AğCM 1995	272.428	219.952	142.000	3.000	1913.000
AğCM 1991	-	175.000	-	-	-
AslCM 1995	209.937	199.859	93.000	23.000	895.000
AslCM 1991	-	280.000	-	-	-
SulhCM 1995	298.646	176.986	56.000	56.000	1141.000
SulhCM 1991	-	215.000	-	-	-
Mağdur Erkek	241.470	209.660	266.000	3.000	1.157
Mağdur Kadın	212.939	184.592	205.000	41.000	1112.000
Tüzel Kişi	375.705	238.000	194.000	89.000	1141.000
Hakim Değiş.	236.441	193.260	126.000	41.000	1157.000
Tutuklu İş.	237.456	203.400	64.000	41.000	1157.000
Çek Suçu	294.065	223.000	266.000	23.000	895.000
Dev İd Al	267.138	232.000	232.000	182.000	632.000
Umumi Adap	234.062	209.000	209.000	41.000	1112.000

F 12: Temyiz davasının açıldığı tarih, ile hükmün kesinleştiği tarih arasında geçen süre (gün olarak)

a) Ağır cezalı işlerde: İnceleme kapsamına giren 96 dosya içinden 65 inde (%67,8) bu konuda veri yoktur. Geri kalan temyiz edilmiş olan dosyalarda süre 41 gün ile 499 gün arasında değişmektedir. Gün sayısı belli bir şekilde yoğunlaşmış değildir. 1 olayda (%0,5) 119 gün, 1 olayda (%0,6) 138 gün ve bir olayda (%0,7) 267 gün süre tespit edilmiştir.

b) Asliye ceza işlerinde: İnceleme alanımıza giren 717 dosyadan 651 inde (%90,8) hükmün temyiz edilmediği anlaşılmıştır. Temyiz edilen 66 dosya vardır. 717 dosya üzerinden yapılan hesaplamada 64 gün ile 372 gün arasında süreler ölçülmüştür: 2 olayda 64 (%0,3), 4 olayda (%0,5) 113, 4 olayda (%0,5) 213, 5 olayda (%0,7) 223, 4 olayda (%0,5) 266 ve 2 olayda (%0,2) 372 gün süre geçmiştir.

c) Sulh ceza işlerinde: İnceleme konusunu teşkil eden 305 dosya vardır. 287 dosyada temyize gidilmemiştir (%94). Temyiz edilen 18 dosya arasından 56 gün ile 528 gün arasında değişen süreler tespit edilmiştir.

Değerlendirme: Yukarıdaki sayılar olayın çözüme bağlanması süresi bakımından esas gecikmenin Yargıtay'da olduğunu göstermektedir. Gerçi geçen yıllara göre halen, Yargıtay daire sayısının artırılmasının da etkisiyle, Yargıtay'da inceleme süresi azalmıştır. Ancak sürenin böylece azaltılmasının adaletin niteliğine olan etkisi üzerinde durmak zorunu vardır.

274. *Yargıtayın özel dairesinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz edip etmediği? (soru formu 24.8.c);* tespitler: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının esas hakkındaki karara itiraz ettiğine ilişkin hale incelediğimiz dosyalar arasında rastlanmamıştır.

Değerlendirme: 798 TCK'daki suç esas alındığında temyiz edilen 135 dosyadan 99'u (%73) onama, 24 ü (%17) bozma, 2 si (%1,1) esas hakkında karar vermiştir. İncelenen dosyalardaki onama oranı yüksektir. %17 bozma makul bir rakam sayılmalıdır. Yabancı ülkelerle mukayese için 38 no'daki rakamlara bakınız.

275. *Yargıtay bozma kararı vermiş ise bozma sebebi olarak ne göstermiştir? (soru formu 24.9.a);* tespitler: Bozma kararı verildiği hallerde Yargıtay bozma sebebi olarak değişik nedenler kullanmaktadır. Sebepler olayların niteliğine göre çok değişiktir. Ancak, iki sebep dikkati çekicidir.

1) Hukuka aykırı delil. Bu sebeple hükmün bozulmuş olması, Türk hukuku bakımından önemlidir.

2) Önödemenin yapılmamış olması, bozma sebebi yapılmıştır. Gerçi rakam küçüktür, fakat önödeme gibi amacı, ihtilafı derhal bitirmek ve mahkemelerin yükünü temelden azaltmak olan bir kurumun, savcılık ve mahkeme aşamalarında uygulanmamış olması ve böylece gereksiz yere mahkemenin ve sonunda Yargıtay'ın yani sistemin bütün parçalarının işgal edilmiş olması, sistemin işleyişi yönünden önemli bir kusur sayılmalıdır.

276. *Bozmadan sonra dosya aynı mahkemeye mi, başka mahkemeye mi gönderilmiştir? (soru formu 24.9.b);* tespitler: Bozmadan sonra dosyanın başka mahkemeye gönderilmesi kanuna göre mümkündür. Ancak incelediğimiz 1117 dosya içerisinde bozmadan sonra başka mahkemeye gönderilen dosyaya rastlanmamıştır.

Değerlendirme: Türkiye'de, ilke olarak bozmadan sonra dosya başka bir mahkemeye gönderilmemektedir. Netekim araştırmamızda da, 1117 dosyada böyle bir karara rastlanmamıştır. Bozma üzerine dosyanın esas kararı veren mahkemeye gönderilmesi, çeşitli yönlerden uygundur. Başka mahkemeye gönderme istisnai ve zaruri hallerde kabul edilmelidir. Ancak dosyanın başka bir mahkemeye gönderilmesinde, adaletin tecellisi bakımından yarar da olabilir. İnsan psikolojisi gereği hukuken bozulmuş olan mahkemenin verdiği kararı savunma eğiliminin etkisine girebileceği de düşünülebilir .

277. *Ceza Genel Kuruluna giden işler (soru formu 24.9.c);* tespitler: Ceza Genel Kuruluna giden bir dosya tespit edilmiştir.

278. *Olağanüstü Kanunyolları (soru formu 25);* tespitler: İncelediğimiz 1117 dosya içerisinde olağanüstü kanunyoluna götürülen dosya sayısı 4 dür (%0,4); yazılı emir yolunun bir olayda uygulandığı tespit edilmiştir.

279. Suçun işlendiği tarih ile hükmün kesinleştiği tarih arasında geçen süre (olayın kesin sonuca ulaştırılması süresi) (F12 Tablosuna Bakınız) (soru formu 26):

	Genel Ortalama (Mean)	Ortadaki Değer (Median)	En Çok Tekrarlanan an (Mode)	En Az (Minimum)	En Çok (Maximum)
Genel 1995	367.536	237.358	168.000	2.000	2318.000
Genel 1991	-	-	-	-	4987.000
Bakırköy	376.922	222.000	78.000	11.000	2284.000
Beyoğlu	348.307	238.000	217.000	29.000	2268.000
Eyüp	405.633	292.000	218.000	42.000	1823.000
Fatih	200.633	98.000	98.000	2.000	2.070
Kadıköy	336.226	205.738	168.000	7.000	1804.000
Kartal	293.677	205.530	124.000	37.000	2212.000
Üsküdar	274.733	258.000	134.000	11.000	1331.000
Sultanahmet	475.709	315.000	752.000	41.000	2318.000
Gerçek Süre	401.289	285.124	752.000	2.000	2318.000
AğCM 1995	521.989	369.691	165.000	37.000	2268.000
AğCM 1991	-	350.000	-	-	-
AslCM 1995	403.159	279.000	168.000	2.000	2318
AslCM 1991	-	300.000	-	-	-
SulhCM 1995	232.433	165.530	95.000	11.000	1823.000
SulhCM 1991	-	200.000	-	-	-
Mağdur Erkek	386.520	283.816	48.000	37.000	2284.000
Mağdur Kadın	324.708	221.000	178.000	43.000	2073.000
Tüzel Kişi	376.030	221.000	1038.000	11.000	2318.000
Hakim Değiş.	548.030	417.000	133.000	67.000	2318.000
Tutuklu İş.	289.625	213.000	168.000	27.000	2268.000
Çek Suçu	356.320	222.000	128.000	29.000	2318.000
Dev İd Al	405.357	316.000	160.000	60.000	1340.000
Umumi Adap	312.093	234.097	178.000	79.000	1591.000

F 12: Suçun işlendiği tarih ile hükmün kesinleştiği tarih arasındaki süre.

a) Ağır ceza mahkemeleri: İncelenen 96 ağır ceza dosyasından 8 inde (%8,3) bu konuda bilgi mevcut değildir. Geri kalan 88 dosyadaki süreler 37 gün ile 2268 gün arasında değişmektedir. Süreler çok dağınık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Herhangi bir gün üzerinde yoğunlaşma yoktur.

b) Asliye ceza mahkemeleri: Asliye ceza mahkemelerinde incelenen 717 dosyadan 50 sinde (%6,9) bu konuda bilgi mevcut değildir. 2 gün ile 2318 gün arasında değişen süreler vardır. 1 olayda 2 gün, 4 olayda 43 gün, 5 olayda 68 gün, 5 olayda 109 gün, 7 olayda 134 gün, 9 olayda 168 gün, 5 olayda 379 gün, 5 olayda 496 gün, 7 olayda 752 gün, 7 olayda 1038 gün, 4 olayda 1881 gün ve 4 olayda 2318 gün süre tespit edilmiştir.

c) Sulh ceza mahkemeleri: İnceleme kapsamına giren 305 dosya içinden 28 inde (%9,2) bu konuda bilgi yoktur. İncelenen 277 dosyada 11 gün ile 1846 gün arasında değişen süreler vardır. 2 olayda 11 gün, 2 olayda 69 gün, 3 olayda 74 gün, 4 olayda 95 gün, 2 olayda 157 gün, 3 olayda 164 gün, 2 olayda 270 gün, 2 olayda 341 gün, 1 olayda 824 gün ve 1 olayda 1823 gün süre tespit edilmiştir.

Değerlendirme: Türkiye’de ceza davalarını kesin sonuca ulaştırma süreleri uzundur. Makul süre geniş ölçüde aşılmaktadır

Özellikle sulh ceza mahkemesinin yetkisine giren işlerde sürenin ortalama 232 gün olması, toplumsal sükunun temininde cezanın işlevini hemen tamamen ortadan kaldıracı niteliktedir.

Kanaatimizce süreler bakımından değerlendirmede asgari ve azami sürelerin önemle ele alınması uygundur. Değerlendirme bakımından Me-an’nin, yoksa Mode’un gözönüne alınması gerekeceği hususu, amaca göre değişiktir. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ölçüt olarak kullandığı “makul” sürenin ne olduğunu tayin bakımından “mode” tercih edilecek bir ölçü olabilir yani, Mode’u aşan süreleri makul süreyi aşan süre olarak ifade edebilmek mümkün olabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

HAKİMLERLE YAPILAN TOPLANTIDA AÇIKLANAN ÖNERİLER

Ceza adalet sistemi aslında bir hizmet teşkilatıdır. Bu hizmetten yararlananlar, başka bir ifade ile bu hizmetin müşterileri suçlular ve mağdurlardır. Yaptığımız araştırmanın temel konusu söz konusu hizmetin nasıl verildiği, işlediği ve bir kelime ile, ne derecede etkin faaliyette bulunduğudır. Belirtilen tesbitin yapılmasında bizzat hizmet verenlerin görüşlerinin de saptanması elbetteki, zorunlu idi. Kaldı ki, bu araştırmanın birinci kısmında da belirttiğimiz gibi, sistemin sakıncalarını meydana çıkarmak, dar boğazları gidermek, böylece nitelikli ve süratli bir adalete ulaşabilmek amacile bir sistemin aktörlerinin belirli aralıklarla bir araya gelip, ortak konuları tartışmaları, son derecede yararlı olur.

İşte biz de, hukuk bilimcisi kriminolog olarak, konumuz itibarile hâkimlerle biraraya gelmeyi ve meseleleri tartışmayı adigeçenlerin tesbit ve önerilerini belirlemeyi uygun saydık. Hâkimler beyanlarında aşağıdaki tesbitleri yapmışlar ve önerileri sunmuşlardır.

280. Hâkimler sanığın celbedilerek mahkemede hazır bulundurulmasının güçlüğüne özellikle değinmişler ve hazırlık soruşturmasında şüphelinin ifadesi alınmadan dava açılmamasını ve fakat dava açıldıktan sonra sanığın belirlenen adresine yapılan davete icabet etmemesi halinde gıyabındaki delillerle duruşma yapılarak yargılanacağı şeklinde bir kaydın davetiyeye konulmasını ve davaya devam olunmasını teklif etmişlerdir.

281. Hazırlık soruşturmasının gerekli önemle yapılmadığı ve buna dayanarak dava açıldığı hususunda, hâkimler oybirliği içinde bulunmuşlardır. Bunun nedeni olarak da, savcılarının bir yılda gelen dosyaların yüzde doksanbeşini çıkarmak zorunda olmalarını göstermişlerdir. Bu oranda iş çıkarılmadığında savcının terfi edemediğini, bu durum karşısında sadece elinde olanla dava açmayı tercih ettiğini belirtmişlerdir.

282. Hazırlık soruşturması sonucu düzenlenen iddianamenin gerekli unsurları, şartları ve delilleri kapsamaması halinde hâkime iddianameyi red yetkisinin verilmesi önerilmiştir.

283. Bilirkişilik kurumu mutlaka çeşitli bakımlardan disiplin altına alınmalıdır.

284. Tarafımızdan bazı merkezlerde belirli mahkemelerin seçilerek, C-MUK'nun tam belirttiği şekilde çalışması yani savcılık tahkikatının tam yapılarak sunulması ve kovuşturmanın kanunun ruhuna uygun olarak bir oturumda bitirilmesini sağlayacak surette örgütlenilmesinin ve bunun bir tür deneme olarak gerçekleştirilmesi hususunda sunulan teklif hâkimlerce itibar görmemiştir.

285. Hazırlık soruşturmasının, iyi şekilde icrası için, savcılarının bölgele-
rindeki karakollarda adlî hizmetleri gören polisleri zaman zaman toplayıp görüşmeleri ve böylece polislin eğitilmesi önerilmiştir.

286. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzun tam olarak orjinaline uygun hale getirilmesi temenni edilmiş, savcının iddianamesini vermesinden sonra, iddianamenin mahkeme tarafından kontrol edilmesi, gözden geçirilmesi ve gerektiğinde reddi teklif edilmiştir.

287. Olayı tahkik eden savcının, sonsoruşturma aşamasında da iddia makamının işgal etmesi, bu suretle davaların vukufu takib olunacağı, davada savcının değişmesinin adaletin tecellisine zarar verebileceği beyan edilmiştir.

288. Adalet hizmetinin verilmesinde işlerin sağlıklı yürüyebilmesinin, hâ-

kimin mesleğine olan bağlılığı ile orantılı bulunduğu ifade edilmiş ve bu bakımdan Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulunun teşekkülü bakımından eleştiriler öne sürülmüştür.

289. Hazırlık soruşturmasının noksan yapılmasının savcı sayısının azlığına bağlı olduğu ifade edilmiştir.

290. Davaların gecikmesinde avukatların önemli rol oynadıkları ve etki yaptıkları açıklanmıştır. Özellikle İstanbul'da adalet dairelerinin şehrin dört bir tarafına dağılmış bulunması dolayısı ile, avukatların sürekli olarak mazeret beyanında buldukları belirtilmiş ve Ankara'da olduğu gibi, mahkemelerin bir araya getirilmesi temenni edilmiştir.

291. Hâkimlerin tümünün müttefik oldukları bir husus sistemin dekriminalizasyon, diversion yolları ile ve idarî para cezalarının artırılması suretile boşaltılmasının zorunlu olduğudur. Buna misal olmak üzere, Ceza Kanunumuzdaki gıda maddelerinin taşışşına, orman suçlarına, mal beyanına aykırı eylemlere, bir kısım vergi cezalarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

292. Adli işlerin yürütülmesinde kırtasiyeciliğin ortadan kaldırılmasını sağlayacak tedbirlerin mutlaka bulunması tavsiye edilmiştir. Sözgelimi mahkeme tebligatının savcılık yolu ile gönderilmesinin anlaşılacağı, Adliyede kurulacak bir işlemler bürosu ile, bu işletmecilik kusurunun giderilebileceği açıklanmıştır.

293. Adliyede tümile otomasyona geçilmesi ve hatta İstanbul gibi merkezlerde savcılık - karakol - bilgisayar bağlantısının yapılması bütün hâkimlerce önerilmiştir. Bilgisayara geçilmesi ortak temennidir.

294. Süratli adaletin gereği kabul edilmekle beraber, adaletin ne olursa olsun, surate feda edilemeyeceği, ortak görüş olarak arzedilmiştir.

295. Davanın gecikmesinin temel sebeplerinden birisi, Türkiye'de tebligat zorluklarıdır. Kişilerin adreslerinin belli olmaması tebligatın bozan aylarca sürmesine neden olmaktadır. Bunun çok önemli bir sonucu, zamanaş-

mı ile davanın düşmesidir. Türkiye’de 1994 yılında 302.000 dava zamanaşımı ile düşmüştür. Bunun anlamı sistemin amacına ulaştıramadığıdır.

296. Üzerinde durulan önemli bir konu da istinaftır. İşlerin bir kısmının istinafla bitirileceği ve böylece Yargıtay’ın da asıl görevini yapar hale geleceği belirtilmiştir. (Yeni CMUK tasarısı bu yolu açmış bulunuyor.)

297. Savcıların aşırı bir iş yükü altında boğuldukları açıklanmıştır.

298. Mahkemelerin araç - gereç noksanından, hâkimlerin konforsuz yerlerde ve odalarda çalışmak mecburiyetinde kaldıklarından şikâyet edilmiş ve siyasi iktidarların adlîyeye yeterli miktarda tahsisat ayırmadıkları, sürekli ödenek sıkıntısının varolduğu, resmi gazetenin bile mahkemelere gönderilmediği, ortak bir şikâyet konusu olarak ifade edilmiştir.

299. Türkiye’de hâkim açığının mevcut bulunduğu ifade edilmiş ve fakat bunun abartıldığı derecede olmadığı, aslında Türkiye’de iş yüküne uyarlı hâkim dağılımına yer verilmediği belirtilmiştir. Sözelimi her ilçe teşkilatında bir adlîyenin kurulmasından vazgeçmek, adlîyenin dört başı mamur olarak kurulması gerektiği, çapaçul binalarda adlîye kurulmasının adaleti ayaklar altına alma anlamına geleceği belirtilmiştir.

300. Hâkimler tarafından özellikle üzerinde durulan önemli bir konu da, duruşmalarda zabıtların daktilo marifetile tutulmasıdır. Bu uygulama medeni ülkelerde artık ortadan kaldırılmıştır. Zaptın medeni ülkelerde olduğu gibi steno veya video kasetler marifetile tesbiti usulüne geçilebilse duruşma süreleri en azından üçte bire inecek, zabıtlar bugünkü kötü durumundan kurtulacak ve zapta sürekli yapılan itirazlar da keza ortadan kalkacaktır. Ancak bu hususta uzmanlar yetiştirmek şarttır. Bizim uygulamamız bu çağda çok ilkindir. Teklif olunan usul, uygulamaya konulabilse ilgililerin zabıt kastlerini almaları da mümkün hale gelecek ve büyük bir gelir kaynağı elde edilmiş olacaktır. Bugünkü sistemde zabıtların tutulmasında bir takım yeni usullerin uygulanması zamandan tasarrufun sağlanması mümkün olabilir

301. Öne sürülen ve önemle vurgulanan diğer bir öneri de, ceza kararına

mesinin kapsamının genişletilmesi ve asliye cezada görülen bazı davaları da kapsamıdır. Karşılıksız çek davalarının bu usulle sonuçlandırılması da önerilmiştir. Japon uygulamasında ceza kararnamesi aracı ile belirtilen dava oranının %52 olduğu açıklanmıştır. Ancak bu öneri ile birlikte gözönüne alınması gerekli husus, bir kere kanuna hürriyeti bağlayıcı ceza yerine daha çok para cezası koymak ve suçları nevi itibarile belirlemektir. Hâkimler 2966 sayılı kanun hükümlerinin, mühür bozma suçlarının, görevi ihmal ve suistimal suçlarının CMUK'da gösterilen bir kısım suçların, ihkakı hak suçunun ceza kararnamesi kapsamına alınabileceğini ifade etmişlerdir.

Tüm kabahat suçlarının da bu kapsam içine alınması, bazı vergi suçları, sözelimi, fiş kesme sorunu gibi olayların ceza kararnamesi kapsamında mütalaası öne sürülmüştür.

302. Memurun Muhakemat Kanununun tüm olayı sonuca bağlama süresini çok uzattığı, dosyanın mahkemeye iki yıldan önce gelmediği ifade edilmiş, bunu önlemenin bir çaresinin ilk merci kararlarına itirazın kaldırılması olduğu beyan edilmiştir. (Bu kanunun şimdi yürürlükten kaldırılmış olduğu bilinmektedir).

303. Sayın hâkimler en ziyade sanık ve tanığın duruşmaya gelmemesinden şikâyet etmişlerdir. DGM'de görevli hâkimler bazı sanıkların tutukevinden alınarak mahkemeye getirilemediğini açıklamışlardır.

Mahkemenin ihzar yetkisine rağmen kesilen müzekkerelerin sanık veya tanığın bulunmaması sebeble infaz edilemediğini, ülkede bir ikamet yasası bulunmaması sebeble, söz konusu suçluluğun ortaya çıktığını vurgulamışlardır. Yabancı ülkelerden Türkiye'ye gelen talimatların, %90'ının bu sebeple yerine getiremediği ifade edilmiştir. Bizde belirli bir adresi olmayan kişilerin yurt dışında mı, yurt içinde mi olduğunun tesbit edilemediği, kanunlarımıza göre, yer değiştiren kişinin bunu bildirme yükümlülüğü olduğu halde fiilen çok kişinin bunu yapmadığı ve bir müeyyideye de muhatap bulunmadıkları açıklanmıştır. Dolayısıyla metrukiyete uğramış görünen bu kanunun müeyyideye bağlanması ve uygulanması temenni edilmiştir.

Bu sakıncaları gidermek bakımından polisle muhtarlar arasında devamlı ilişki kurulmasının uygun olacağı ve hatta nüfusu 1000.000 den

fazla olan şehirlerde polise bildirim mükellefiyetinin konulması istenmiştir. Gerçekten, polisin hüviyet sorma yetkisi artırılırsa adaletin de elinin ayağının oynar hale geleceği ifade edilmiştir. Kararlarını ve taleplerini yerine getiremeyen bir hâkimin dosyasının ister istemez uykuya dalacağı ifade edilmiştir.

Ayrıca tanıklar bakımından özendirici, bir takım tedbirler alınabileceği belirtilmiş ve PTT'ye tebligat konusunda eğitimsel müdahalelerde bulunulması gerektiği açıklanmıştır.

304. Bazı hâkimler davaların uzamasında hâkimin inançlarının da müesir olduğunu açıklamışlardır: Hâkimin verdiği kararın bozulmamasını sağlamak amacıyla, belki de lüzumsuz bir takım işlere giriştiği ve açık seçik olan hususların bile bu sebeple belgeye bağlanmasına çalışıldığı, yargının büyük oranda mantıksızlıklarla uğraştığı, meselâ üst üste mazeret dilekçesi veren avukatların, müdafaaları alınmadı, kısıtlandı diye kararın bozulduğu ifade edilmiş, hatta bazı hâkimler Yargıtay uygulamaları karşısında takdir haklarının söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Bir hâkim, karar yazdırırken “ödünün koptuğunu”, söylemiştir.

305. Bir hâkim, Ceza mevzuatının bu günkü halinin bilirkişiye başvurmayı zorunlu hale getirdiğini, sözgelimi üç celsedir, çalınan şeyin değerinin tayini için uğraşıldığını, oysa Yargıtay kararlarının hâkimin bir telefon etmek suretile tesbit edebileceği değeri dahi bilirkişi ile tayin ettirmeyi gerekli kıldığını açıklamıştır. Bu arada her işin Yargıtaya gitmesinin anlaşılır olmadığı ifade edilmiştir.

306. Temenni ve öneriler açıklanırken, özellikle cezaların birbirine bağlı olduğu, çok yerinde olarak ifade edilmiştir.

307. Büyük sıkıntının sanığın dinlenememesinden doğduğu üzerinde ittifak vardır. Tutukluların bile getirilip ifadelerinin alınamaması sebeble davaların hâkimlerin elinde kaldığından şikâyet edilmiştir. Bugün bir buçuk yıldan beri duruşmaya getirilemeyen sanıkların bulunduğu belirtilmiştir. Bu gibi hallerde bazı hâkimlerin sanığa telgraf göndererek kendi isteği ile duruşmaya gelmediğini, esas hakkında mütalanın gönderildiğini, mazereti yoksa gelmediğinde yokluğunda karar verileceğinin bildirildiği-

ni ve Yargıtay'ın da bu uygulamayı kabul ettiğini, ancak ilk sorgunun yapılamamış olmasına çare bulunamadığı açıklanmıştır.

(Araştırmacıların notu:) Medya'nın etkisiyle, genel kollukta ve cezaevi içindeki kollukta bir ürkekliğin ve yılgınlığın teşekkül ettiği, herkesin olay çıkmasından ve bunun sonucu olarak sorumluluktan korkar hale geldiği, bir gerçek olarak, ortaya çıkmış bulunuyor. Sanığın mutlaka getirilmesi, aksi takdirde görevi ihmalden sorumlu olacağı hakkındaki mahkeme tezkeresine bir cezaevi müdürünün şu suretle cevap verdiği açıklanmıştır: "siz kaloriferli yerde oturuyorsunuz, emrime bir tabur asker, bir adet ambulans verin, şu kadar da kanı hazır edin, ondan sonra bu sanığı içerden alıp size getireyim".

Hâkimler bu gibi hallerde gelmeyene eski ifadesi ile iktifa edileceğini bildirmek yetkisini talep etmektedirler.

308. 3167 sayılı Çek Kanunundan doğan problemler hâkimlerin ortak şikâyet konusudur. Bu davaların azalmasının Kanuna aykırı çek kullanılmasını önlemek ile mümkün olacağı ifade edilmiş ve aşağıdaki teklifler yapılmıştır.

a) Bankalar çek karnelerini belirli bir tahkikat yaptıktan sonra, güvenilir kişilere vermelidirler.

b) Çek karnesi alınırken teminat gösterilmesi şartı konulmalıdır.

c) Bugün çek karşılıksız çıktığında, bankanın ödeyeceği miktar çok düşecektir. Bu miktar esaslı surette artırılmalıdır.

d) Çekin şahsi dava konusu olması uygun olacaktır. Bu suretle, takib edilmeyen davalar, ortadan kalkacak 7,5 sene zamanaşımını beklemek sözkonusu olmayacaktır.

309. Ekonomik suçlarda ekonomik müeyyidenin uygulanması esası güçlendirilmeli ve bu suçlara bakacak hâkim ve savcılarının uzmanlık kazanması sağlanmalıdır. Özellikle 1918 sayılı kanun üzerinde durulmuş ve toplu kaçakçılık ile teşekül arasındaki kıl payı fark nedeni ile davaların uzadığı, bu bakımdan kanunun bütünü ile gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

310. Mahkemenin ara kararlarının infazında en büyük güçlüğü yeterli miktarda görevli polis bulunmamasından kaynaklandığı ortak görüştür.

Bir hâkim 150 infazı üç polis memurunun yerine getirmeye çalıştığını açıklamıştır.

311. Zamanaşımı konusunda birbirine zıt iki görüş belirtilmiştir. Bazı hâkimler zamanaşımını kesen sebeplerin çoğaltılmasını ve her duruşma cellesinin zamanaşımını kesmesini istemişlerdir. Diğer bir kısım hâkimler ise zamanaşımını kesen sebeplerin kaldırılmasını ve davanın zamanaşımı süresi içinde gerçekleşmesini önermişlerdir. Böylece davaların süratle sonuçlandırılması bakımından yeni bir güdülenme yaratılmış olacaktır.

312. Mahkemelerin araç - gereç noksanı, bütçeden adlîyeye ayrılmış olan tahsisatın azlığı, hâkimlerin konforsuz şartlar içinde çalışmaları, RG'nin dahi gelmemesi İstanbul'da adlîye binalarının dağınık halde bulunması çok şikâyet edilen hususlardır.

313. Mevzuatımıza göre, Asliye ve Ağırcezarların görev ayırımlarında piramidin normal şeklinin bozulduğu, sulh cezalarda işlerin fazla olması gerektiği halde, bu mahkemelerin çok rahat oldukları ve işlerin gereksiz yere asliye cezada yoğunlaştığı ifade edilmiştir. Düzeltme, kanun değişikliği ile gerçekleştirilmelidir.

314. Adalet bir nevi hizmet sektörü olduğuna göre, müşterisi olan halkın güvenini kazanmalıdır. Böyle olunca, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini, mal ve can güvenliklerini koruma altına alan bir yargı sistemi karşılığında ceza adaletinin etkinliğinden söz edilebilir. Oysa müşterilerde bu tatmin duygusunun yaygın olduğu söylenemez. Bunun için gerekli olan herşey yapılmalıdır.

315. Öne süren tekliflerden birisi de, adlîyenin etkin çalışabilmesinin diğer Devlet kurumlarının çalışmalarına bağlı olduğuna göre, adlî kararların yerine getirilmesi hususundaki ihmalin cezalarının artırılmasıdır.

316. Adlîye hizmeti hâkim, savcı kolluk iş bölümü halinde etkin olur. Bu sebeple, bilim adamlarının da iştirakile sistemin problemleri üzerinde ortak toplantılar, belirli aralıklarla yapılmalıdır.

Senenin belirli günlerinde hâkimler akademisinde hâkim ve savcılar toplanmalı ve hukuk konularını tartışmalıdırlar.

Bu toplantılarda özeleştiriler yapılmalıdır. Yeniden eğitim ihtiyacı da böylece karşılanmalıdır.

317. Mahkemeler yardımcı hâkim kullanılması, özellikle büyük şehirlerde hem nitelikli adalete ve hem de sürate katkı yapacaktır. Bazı hâkimler sözgelimi bilirkişiye verilen görev bakımından dosyayı okuyamadıkları için, yönlendirme yapamadıklarını ve bu yüzden tuhaf raporların geldiğini ifade etmişlerdir. Yardımcı hâkimler bu konuda faydalı olabilir.

318. Adlî sicil TCK 81 maddedenin aradığı anlamda kayıtları içermemektedir. Bu hal davaların uzamasının temel sebeplerinden birisidir. Bu hususta gerekli hüküm değişikliği derhal yapılmalıdır.

319. Kanunların açık - seçik, suçların unsurlarını duraksamalara neden olmayacak biçimde belirtilmesi zorunludur. Suçta ve cezada kanunluk de bunu gerektirmektedir. Bu sebeple kanunları adeta Yargıtay yapmakta ve bozulan veriler işlerin makul sürede sonuca ulaştırılmasını engellemektedir.

320. Yargılama giderleri akıl almayacak derecede azdır. Yargılamanın Devlete yüklediği giderlerin onda biri bile alınmamaktadır. Ayrıca Ceza Usul Kanunu bütünü ile elden geçirilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SONUÇ

ARAŞTIRMACILARIN ÖNERİLERİ

Eserimizin girişinde ceza adalet sisteminin dört işlevi yerine getiren yapısal unsurlardan oluşmuş interkonnekte bir sistemi oluşturduğunu açıklamıştık: a) Araştırma, b) takip veya itham (iddia), c) savunma ve d) yargılama, hüküm verme, e) verilen karar ve hükümleri denetleme, f) infaz işlevleri ceza adalet sisteminin işleyişinde altı ayrı yapı unsuru tarafından yerine getirilir.

Aslında bu yapısal unsurlar da sistem içinde yer alan alt sistemlerdir. Sözkonusu alt sistemlerin, bütün toplumsal sistemlerde olduğu gibi, üç unsurdan oluştuğunu belirtelim: Bunlar; normlar, kişiler (aktörler) ve araç-gereçlerdir. Bu üç unsurun sistemin, ilgili yapısına ilişkin işlevlerle orantılı biçimde geliştirilmiş bulunmalıdırlar; gelişmenin mutlaka dengeli olması şarttır. Sözgelimi, araştırma fonksiyonunu yerine getiren kolluğun mensupları ne kadar iyi yetiştirilmiş olurlarsa olsunlar, işlemlerini düzenleyen normlar, araç-gereçler aynı oranda geliştirilmemişse, işlevler gereğince yerine getirilmek şöyle dursun, sistemin bütünüyle çözümlenip, desorganize olması olasılığı ortaya çıkar.

Bu girişten sonra sistemin yapı unsurlarını teker teker ele alıp gerekli gördüğümüz tesbit ve önerileri aşağıda arz etmeyi uygun sayıyoruz. Bunu yaparken, anket sonuçlarından çıkardığımız netice ve bunlara bağlı önerileri burada tekrar ele alarak sentezleştirmeye çalışacağız.

Yukarıda ki bahislerde, Türk ceza adalet sistemi üzerinde analizler yaparken, sistemin bütünü ile uygun tarzda çalışmasını engelleyen noksanlara, dengesizliklere işaret edilmiştir. Bu kısımda, sözkonusu sakıncaların ne suretle ve hangi bakımlardan düzeltilerek bu interkonnekte sistemin dengeli biçimde işlemesi için nelerin yapılması gerektiğini açıklayacağız

ve altı ayrı işlevi yerine getiren yapısal unsurları; yani normlar, aktörler ve araç-gereç bakımından dar boğazları gidermeye olanak verecek hususları ayrı ayrı belirteceğiz.

A. Araştırma Fonksiyonu ile İlgili Önerilerimiz

321. Kolluk Alt Kültürü, Eğitim: Jandarma ve Polisin meslek içinde edindiği alt kültür, işlemlerini ve araştırmalarını doğrudan doğruya etkiler. Bu kültürü, “insan haklarını” bir yapı taşı olarak yerleştirecek şekilde yeni eğitim programları uygulayarak geliştirmelidir. Kolluğun ve özellikle polisin genel bilgi düzeyinin ayrıca çok önemli olduğunu vurgulayalım. Bu nedenle polis okullarının büyük şehirlerde toplanması ile polis memurlarının genel bilgi düzeylerinin yükseltilmesi bakımından yeni olanakların geliştirilmesi zorununu özellikle vurgulamak isteriz.

Türkiye’de polis ve jandarmanın yetiştirilmesinde eğitim süresinin kısa tutulduğu ve ders programlarının yukarıda belirtilen ihtiyaca tam anlamı ile cevap vermediği görülmektedir. Bu nedenle, Polis ve Jandarma Okullarının ve Polis Akademisinin eğitim süreci ve ders müfredatları yeniden gözden geçirilmelidir. Müfredat konusunda ön hazırlık olarak, Federal Almanya’da polis eğitiminde uygulanan müfredat temin edilmiş ve Emniyet Genel Müdürlüğü Eğitim Dairesine bu konuda bir teklif sunulmuştur. Polisin etkin bir şekilde çalışabilmesini sağlamak için, ağır nitelikteki suçları işleyen kişileri teşhis edecek ve yakalayabilecek bilgilerle donatılması sağlanmalı ve örneğin toplanma ve gösteri yürüyüşü hakları, ifade özgürlüğü konusunda bilgiler arttırılmalıdır. Bunun yanı sıra, polisin insan hakları açısından bilgilendirilmesi demokratik bir toplum için zorunludur. Bu husustaki bilgi noksanını gidermek üzere bu eserin yazarlarının da iştiraki ile kolluk için bir “yakalama, gözaltına ve muhafaza altına alma” yönetmeliği hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

Polis eğitimi veren çeşitli derecedeki okullarda ceza hukukunun daha geniş biçimde ve önem verilerek suretiyle okutulması lâzımdır. Bilgisizlik dolayısıyla delil toplanması bakımından noksanlıklar Türkiye’de davaların uzamasının temel sebeplerinden biridir (1.- Öneri).

Kolluğun temel görevi fertlerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Böyle olunca kolluk görevlerini yerine getirirken yasalara aykırı davranırsa demokrasiyi tehlikeye düşürmüş ve kendisine olan güveni sarsmış olur. Bu nedenle polisin yasalara uyacağına dair güven sağlanmalıdır.

Halkta böyle bir inancın yer edebilmesi için, polisin daima yasalara uygun hareket etmesi zorunludur. Polisin yasalara uygun bir şekilde davranmasını sağlamak, hukuka aykırı davranışta bulunanları cezalandırmaktan daha iyidir. Başka bir ifade ile ihlali sonradan cezalandırmak, polise olan güveni yerleştirmeye yetmemektedir. Önemli olan, ihlallerin yapılmasını önlemektir.

Polisin hukuka ve meslek kurallarına uygun bir şekilde çalışmasının denetlenmesi gereklidir. Bu hususta aşağıdaki tedbirlerin alınabileceği düşünülmektedir:

a) Polise verilecek temel eğitim ve meslek içi eğitimde, “ meslek onurunun korunması” üzerinde durulmalı ve demokratik bir toplumdaki değer yargılarının başında hukuka uygun davranmanın yer aldığı örnekleri ile vurgulanmalıdır.

b) Polisin meslek içinde ilerlemesi açısından temel ölçüt, hukuk ve meslek kurallarına uygun davrandığının belgelenmesi olmalıdır.

c) Savcılar polis tarafından yapılan işlemleri hukuka ve meslek kurallarına uygunluk açısından sürekli denetlemelidirler: Hakim kararları ile savcı tarafından verilen emirlerin nasıl icra edildiğini, denetlemek, uygulamada hakim kararlarının tatbikinden doğan zorlukları teşhis etmek ve bunların açılması için çareler üretmek yolu seçilmelidir.

d) Nihayet, toplumda yaşayan bireylerin konuyla ilgili olmaları, polisin uygulamalarını eleştirmeleri çeşitli kanunyollarına başvurmaları, polise olan güveni sağlayıcı önemli bir unsurdur. Ancak haksız, aşırı, mesnetsiz kınamaların kolluğu pasif kalmaya sevkettiği de gözden uzak tutulmamalı, aşırılıktan sakınılmalıdır.

322. *Diğer Kurumlarla İşbirliği:* Kolluğun başarısı, genellikle adalet sistemi içerisinde yer alan diğer kurumların etkin bir şekilde çalışmasıyla bağlantılıdır. Bu nedenle iyi işleyen bir sistemde kolluğun, toplumun diğer kurumları ile işbirliği içinde bulunması ve çalışmalarını böylece sürdürmesi gereklidir.

323. *Dava Doğuran Davalar:* Hukuk alanındaki çekişmeler ceza adaletini büyük ölçüde etkilemektedir. Hukuk çekişmeleri ceza adalet sistemi için bir bakıma yeni malzeme üretmektedir. Türkiye’de açılmış olan ve 100.000 nüfusa düşen hukuk ve ceza davalarına ait rakamlar gözden geçi-

rildiğinde aradaki paralellik rahatlıkla kavranabilmektedir: 1994 yılında Marmara Bölgesinde 2101 hukuk davası açılırken 2832 ceza davası, Ege'de 2357 hukuk davasına karşılık 3112 ceza davası ve Doğu Anadolu'da 741 hukuk davasına karşı 774 ceza davası açılmıştır. Arazi ihtilaflarının ise, bazan kan davalarını doğurduğu bilinmektedir.⁽¹¹²⁾

324. *Suç Kolluğu*: Kolluk, özellikle ağır suçların delillerini araştıran bir organdır. Türkiye'de, bazı yabancı ülkelerde olduğu gibi, kendisine özgü yetkilere sahip ve ayrı bir adli polis örgütü yoktur. Ancak, kolluk içinde adli polis işlevini yerine getiren uzmanlaşmış kısımlar vardır. Bunların nelerden ibaret bulunduğu yukarıdaki bahislerinde anlatılmıştır. Ancak burada söz konusu olan husus, belirttiğimiz adli kısımların tam olarak işler hale getirilmesidir.

Kolluk, bilindiği üzere adli ve idari olmak üzere iki temel görevi yerine getirir. Araştırma işlevi kolluğun adli temel görevi içindedir. Adli görevini yerine getiren kolluk, suçları tespit etmek yani suçu aydınlatmak, başka bir deyişle suçu ve failini meydana çıkartmak, suçun iz, eser, emare ve delillerini tespit edip toplamak ve bunları itham fonksiyonunu yerine getirecek olan mercie sunmak, ceza adalet sisteminde yer alan bir takım aktörlerin istemlerini yerine getirmek, bu hususta adı geçenlere gerekli yardımları yapmakla yükümlüdür. Bu işlev o derecede önemlidir ki, daha başlanıçta gereği gibi yerine getirilmeyecek olursa, sonradan sistemin dürüst yargılama (fair trial-Proce equitable) ilkesine uygun olarak hüküm üretmesi çok güçleşir ve hatta bazen mümkün de olamaz. Bu sebeple, yukarıda sözünü ettiğimiz bu alt yapının, üç unsur bakımından da geliştirilmiş olması şarttır.

Türkiye'de kimileri, adeta herşeyin devası olarak, adli kolluğun kurulması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Böylece adli kolluğun genel polis teşkilatı dışına çıkarılmasını ve savcıların emrine verilmesini önermektedirler. Kanaatımızca, polis ve jandarmadan oluşan, adli görevleri yerine getirmek üzere örgütlenmiş, var olan yapı, esasta uygundur. Ancak savcı ve mahkemelerle bu teşkilat arasında daha sıkı bir işbirliğini ve gözetimi temin edecek normları meydana getirmek yeterli olacaktır.

Suçları, özellikle ekonomik ve mafya, örgütlü cürümleri aydınlatmak üzere, polis, savcı ve maliye uzmanlarından oluşan proje grupları teşkiline olanak verecek idari düzenlemeler bir an önce geliştirilmelidir. Bu ba-

kımdan hazırlanmış olan bir yönetmeliğin bir an önce yayınlanması çok yarar sağlayacaktır.

325. *Kimlik*: Türkiye’de CAS’inin işleminde kolluk bakımından çok önemli konulardan birisi, şüphelinin kimliğinin tesbitidir. Araştırmamızda, sanığın kimliğinin bilinmemesine ilişkin durumun yaklaşık olarak, %11 oranında olduğu ortaya çıkmıştır. Devlet idaresi, vatandaşların kimlik sahibi olmalarını ve konutlarını mutlaka kayda bağlamalıdır. Sürekli konutsuzluk, batı ülkelerinde olduğu gibi “serserilik” sayılmalı ve herkesin mutlaka sürekli oturduğu bir yer açıklayacak durumda bulunması sağlanmalıdır. 21. yüzyıla geçtiğimiz bir dönemde Türkiye gibi uygar bir ülkede bazı insanların yersiz, yurtsuz yaşamakta buldukları kabul olunmaz (4. - Öneri).

Kolluğun kimlik tesbitinde çok daha çevik olmasını sağlayacak idari tedbirler alınmalıdır (20.- Öneri). Aktif polis faaliyeti, ancak kimliğin tesbiti ile etkin olur. 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununun, İstanbul gibi, çok kalabalık ve kozmopolit bölgelerde, adeta metrukiyete uğramışlıktan çıkarmak ve bu kanuna fiilî yürürlük sağlamak şarttır. Bunun temini geniş ölçüde kolluk güçlerine düşmektedir: Kimliğin gerçek olarak tesbiti, nitelikli adaletin olduğu kadar, davaların gecikmesini önlemenin de şartıdır. Bu hususta ciddi çaba gösterilmesi zorunludur (2.- Öneri).

326. *İfade Alma*: Her türlü ifade almada saat ve dakika olarak sürenin tutanağa geçirilmesi, CMUK 135a maddesinin yasakladığı hususların (özellikle yormanın) tesbiti bakımından olağanüstü önem taşır. Oysa uygulamada CMUK 161. maddenin hükmüne rağmen, süre tutanağa tesadüfen geçirilmektedir. Saatin tutanağa geçirilmemiş olması, elbetteki, bir bozma sebebi oluşturmaz; ancak Yargıtay kararlarında bu usulsüzlüğe dikkati çeken tesbitlerin yer alması, tatbikatın kanuna uygun hale getirilmesi bakımından fayda sağlayacaktır.

Poliste ikrar, mahkemede bundan cayma ve polisi işkence ve baskı ile itham, Türkiye’de mutad usul halini almıştır. Aslında poliste ikrar, en samimi beyandır. Bu keyfiyeti sakatlamak üzere, sanıklar ve kimi vekilleri sistematik olarak baskı ve işkenceden söz etmektedirler. CMUK 135 ve 135a maddelerinde ve 136. maddede yapılan çok önemli değişikliğe karşın, durum değişmemiştir. Bu itibarla şüphelinin (hakkında basit zehap

bulunanın), poliste ifadesinin alınmasından önce, Fransa'da olduğu gibi doktor muayenesine tabi tutulması ve belirli aralıklarla muayenin tekrar edilmesi çok yerinde olacaktır (5.- Öneri). Adalet Bakanlığı tarafından 3 Ocak 1996 tarihinde DGM Başsavcılıklarına gönderilen genelge ile, sanıkların her 48 saatte bir, hiç olmazsa 96 saatte bir doktor muayenesinden geçirilmesi⁽¹¹³⁾ 12.12.1997 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile de, istenmiştir. 6 Numaralı öneride, yakalanan kişinin hemen doktor muayenesine tabi tutulmasını ve gözaltının sona erdirilmesi halinde yeniden doktor muayenesine sevkinin usul haline getirilmesini önermiştik.

İncelememiz sonucunda işkence veya kötü muamele iddiaları oranının çok düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bununla beraber doktor muayenesinin yasallaştırılmasını uygun mütalaa ediyoruz (23.- Öneri). Ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılan ve bazıları kanaatimizce haksız hükümlerin verilmesine neden olan başlıca sebeplerden birisi de budur. Hekim muayenesinin yapılmamış olması, sözü geçen davalarda yalancı tanıkların beyanlarına değer verilmesine neden olmaktadır.

327. *Tutuklama Sonrası Kolluğun İfade Alması*: Özellikle polisin şüpheli tutuklandıktan sonra da tutukluluk sırasında ifade alma ve diğer soruşturma işlemlerini yapma yetkisi kabul edilmelidir. Burada ana hedef, hazırlık soruşturmasının mümkün olduğu kadar noksansız ve sağlıklı yapılmasını sağlayacak düzenlemelerin icrasındır (37.- Öneri). Bu günkü uygulamada, şüpheli tutuklandıktan sonra, kolluğun herhangi bir tahkik işlemi re'sen yapamaması, davanın tabir yerinde ise, ham olarak mahkemeye intikaline neden olmakta ve bunu önlemek için de gözaltında tutma süresini batı ülkelerinden farklı olarak uzatmak gibi, batı hukuk sistemlerinde kabul edilemiyen yetkilerin kullanılmasını sonuçlamaktadır. Bu nedenle, tutuklanma bazı hallerde şüphelinin lehine sonuç vermektedir.

328. *Tanıklık*: Hazırlık soruşturmasının özenle yapılmadığı, bu araştırmanın ortaya çıkardığı çok önemli bulgulardan birisidir. Özensizlik değerlendirmesine, elbetteki, belirli bir takım tesbitlere dayanılarak varıyoruz. Bu tesbitlerden birisi, hazırlık soruşturmasında tanıkların belirlenmesi ve ifadelerinin alınmasının çok düşük oranda olmasıdır.

329. *Elkoyma*: Polisin doğrudan doğruya zabıt yapabilmesi (el koyabil-

mesi), gecikmeyi önlemek bakımından yerinde olabilir. Kaldı ki, bugün tehirinde zarar bulunan hal (gecikmesinde sakınca olan) teriminin çok geniş uygulanması suretiyle zaten fiilen yapılıyor. Bu itibarla Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun buna göre değiştirilmesi uygun olabilir (40.-Öneri).

330. *Telefon Dinleme*: Mevzuatımızda suç araştırması ve soruşturması sebebiyle telefon dinleme konusunun mutlaka yasal bir düzene bağlanması zorunludur. Bu düzenleme yapılırken Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin konuyla ilgili olarak verdiği kararlar ve uyguladığı esaslar gözönünde tutulmalıdır. Fransa'da geleneksel içtihat telefon muhaverelerinin tesbitine imkân vermekte idi. Fakat dinlenen konuşmalar "itiraf" olarak değil, sadece hâkimin kanaatini tesis edebilecek emareler olarak kabul ve böylece savunma hakkı kısmen de olsa ihlâl edilmemiş oluyordu. Aynı ilke mikrofonlar ve ses tesbitleri bakımından da geçerli idi. Ancak, kişi ile müdafii arasındaki konuşmanın tesbitinin hiçbir delil değeri taşımadığı kabul ediliyordu. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesinin özel hayatın gizliliğine ilişkin hükmü sebebiyle, konu 1970'lerde ciddiyetle ele alınmıştır. Uygulamada hazırlık soruşturmasında ve ilk soruşturmada telefon dinlenmesi kabul ediliyordu. 1989 yılında AİHS m. 8 ve Ceza Usul Kanunu 81. maddelerine dayanmak suretile mesele çözüldü ve özel kanun olmadığı takdirde, özel hayata müdahale edilemeyeceği esası belirtildi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kamu menfaati yönünden öngörüldüğü hallerde özel hayata girilmesinin Sözleşmeye aykırı olmadığını kabul etmektedir. Ancak bu müdahale genel güvenlik bakımından zorunlu olmalıdır. Avukatlarla yapılan konuşmaya hiç bir suretle müdahale edilmemelidir. Mercilerin bu husustaki takdir yetkilerinin kullanılmasındaki usuller ve bunların kapsamı açık bir surette kanunda yer almalı ve suistimale imkân vermemelidir. Ayrıca, telefonları dinlenebilecek olan suçlu kategorileri, fiillerin nitelikleri, dinlemenin süresi, bu husustaki tutanakların teşkili şartları ve konuşmaların ne suretle sentezleştirileceği ve bantların nasıl silineceği ve imha edileceği kanunda yer almalıdır. 8 Şubat 1995 tarihinden itibaren Senato veya Meclis Başkanlarına haber verilmeden milletvekillerinin veya senatörlerin konuşmalarının tesbit edilemeyeceği de, hüküm altına alınmıştır.

Özetlemek gerekirse, bu hususta özel bir kanun, belirli nitelik ve şart-

ları taşımak suretiyle bir an önce meydana getirilmelidir (41.- Öneri). Nettekim halen Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu üzerinde çalışmakta bulunan Bilimsel Komisyon, bu husustaki noksanları giderecek hükümleri kaleme almış bulunuyor. Ayrıca 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Örgüt Suçları ile Mücadele Kanunu da bu konuyu, gerektiği gibi düzenlemiştir.

Polisin olaylar karşısında derhal harekete geçmesi bir ülkede suçla etkin mücadelede temel unsurdur. Bu konuda gerekli yetkiler sağlanmalıdır. Yetki verilmeyen yerde sorumluluk olmaz. Özellikle örgütlü suçla mücadele hususunda klasik polis yöntemlerinin yeterli olmadığı bilindiğinden özellikle bu alanda yeni yetkiler 4422 kanun ile tesis edilmiştir.

331. *Aydınlatma Oranı*: 1995 yılında, 1.910.079 suç olayından % 69,9'u sonuçlandırılırken (yani bu suçların fiil ve failleri belirtilirken), ortalama % 17,4 oranında faili meçhul dosya bulunduğu tesbit edilmiştir. Faili meçhul olay oranı Fransa'da % 59'dur. Bu tesbit, bütün olumsuzluklara rağmen polisin olay aydınlatma oranının Türkiye'de yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Polisin kriminalistik izlerden ziyade ifade alma yöntemi ile çalıştığını da belirlemiş olduğumuzdan, yüksek aydınlatma oranının bedelinin ağır olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle ifade alma statejisinden daha çok teknik çalışmaya ağırlık verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

332. *Kanun ve Yönetmelikler*: Türk Ceza Kanununda ve özel ceza kanunlarında, davaların uzamasına neden olan çok sayıda (hukuk labirentleri) vardır. Bunların esas itibarıyla bir anlamları da yoktur. Ancak bu labirentler dolayısıyla çok kere bilirkişilere başvurma zorunu ortaya çıkarmakta ve dava bu yüzden aylarca uzamaktadır. Sözgelimi tekerrürde değişik türlerin varlığı bugünün toplumsal şartları içinde hiçbirşey ifade etmemektedir. Yeni TCK Tasarısı bu labirentlerden çoğunu ortadan kaldırmıştır. Tasarı kanunlaştığında davaların uzamasındaki önemli nedenlerden birisi ortadan kalkacaktır (30.- Öneri).

333. *Silahlar*: Yaptığımız araştırma taklit silahların, belirli bir ölçüde de olsa, suç işlenirken kullanıldığını açığa çıkarmış bulunmaktadır. Oyuncak niteliğinde olan taklit silahların imal ve satışında bir denetimin tesisi söz konusu olmaz. Ancak gaz püskürten, hava tazyiki ile küçük cisimleri atan

veya dış şekli itibarile tam olarak gerçek bir silah intibai veren silahların imal, ithal ve dağıtımında belirli bir kontrol sisteminin ihdası gerektiği düşüncesindeyiz (49.- Öneri).

334. *Polis Yetkileri*: Polisin araştırma fonksiyonunu (adli görevini) yerine getirirken belirli bir takdir yetkisinden yararlanması ve bu yetkinin hukuka uygun bir şekilde kullanılması zorunludur. Çünkü yetkilerin kullanılması sırasında, insanların anayasal hakları, temel insan hak ve hürriyetleri, olağanüstü hassas bir konuma düşebilir. Yaşadığımız çağda ne derecede ağır ve vahim olursa olsun, suçları araştırma fonksiyonu yerine getirilirken temel insan hak ve hürriyetlerine her şart içinde saygılı olmak mecburiyeti vardır. Bu ise, ancak polis ve yetkilerini düzenleyen özel normların meydana getirilmesi ve bunların ruhuna sadık olarak hareket edilmesi ile mümkün hale getirilebilir. O halde yapılacak ilk şey, normlar itibariyle Türk hukuk sisteminin sözü edilen amaca ulaşılabilmesini sağlayabilecek nitelikte olup olmadığının tespiti.

Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanunu 1934 yılında çıkarılmış olup, yürürlüğe girdiği dönem itibariyle günümüzün şartlarına uygun değildir. Birleşen Avrupa'da sınırların da ortadan kaldırılması neticesinde polise suçu önleme, işlenebilecek olan suçları tespit etme (proaktive policing) ve işlenmiş suçları ortaya çıkartmada (aktive policing) demokratik bir toplumun kabul edebileceği hak ve yetkiler verilmektedir. Bu yetkilerin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde belirtilen temel ilkeler çerçevesinde somutlaştırılması gereklidir.

Gerek 1984 İngiliz Adli Polis ve Delil Kanunu gerek Federal Almanya'da hazırlanmış bulunan Çerçeve Polis Kanunu yukarıda belirtilen ilkelere uygun normları içermektedir. Bunlar ve ilkeler gözönünde tutularak yeni bir Polis Kanunu hazırlanmalıdır.

Polisin sahip bulunduğu yetkilerin ve kendisinden istenilen görevlerin demokratik bir toplumda geçerli olması gerektiği kadarı ile açık bir şekilde yönetmeliklerle belirlenmiş olması şarttır. Bu yetkiler halen polisin sahip bulunduğu yakalama, ifade alma, arama gibi yetkiler konusunda olacağı gibi, ("Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği", 1.10.1998 tarihli Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir) verilmesini önerdiğimiz itham yetkisi ve sosyal problemleri gayri resmi biçimde çözmeyi de kapsar şekilde düzenlenmelidir.

Takdir yetkisi ile ilgili ilkeleri belirleme görevi, polisin kendi içindeki kurullar tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle idareci durumunda olanlar, polisin takdir yetkisini kullanması konusundaki idari kuralları, araştırma tekniklerini ve infaz metodlarını ayrıntılı bir biçimde tartışmalı bunların etkin ve hukuka uygun olması için çalışmalar yapmalıdırlar.

335. *Polisde İç Denetim*: Esas mahkemesi belli bir davayı görmekte olduğu sırada, yapılmış olan belli işlemlerin polisin iç düzenlemelerine ve Anayasaya aykırı veya görevi dışında kalan bir işlem olduğunu tespit ettiği takdirde, aykırılığı bu kuralları düzenlemekle görevli olan otoritelere bildirmelidir. Böylece polis çalışmaları ile mahkeme arasında bir etkileşim (interaction) sağlanmış olacaktır. Gerçekten aslında hukuka aykırı bir işlem yapan fakat bunun bilincinde olmayan polis, aynı tür uygulamalara devam etmektedir. Önerdiğimiz bu husus gerçekleşecek olursa polisin iyi niyetle yaptığı işlemlerin hukuka aykırı olduğunu öğrenmesi yolu açılmış olacaktır. Bugün, polis belli bir işlemi yaptıktan sonra, aradan aylar geçmekte ve esas mahkemesi, yapılan işlemi hukuka aykırı bularak kendisine sunulan delili hüküm verirken kullanmamak ile yetinmektedir. Polisin meslek içi kurallarını düzenleyen yönergeleri hazırlaması sırasında da savcılık ve mahkemeler, sunacakları görüşlerle, polise yardımcı olabilirler.

336. *Araştırma İşlemleri*: Kolluk düzeyinde suç işlendiğinde, CMUK gereğince yapılması gerekli işlemlere ilişkin olarak tutarlı ve istikrarlı bir uygulamanın mevcut bulunmadığı söylenilebilir. Bu hâl davalardaki gecikmenin temel sebeplerinden birisidir. Polise soruşturma usulleri esaslı surette öğretilmelidir. Asıl dikkat edilmesi gerekli olan husus ise, kolluğun, suça el koymasından, işin müzekkere ile savcılığa sevkine kadar yapılması gerekli bütün işlemleri içeren formüller ve bir dosya şablonu meydana getirilmeli, yapılacak işler sırasıyla gösterilmelidir. Buna yabancı hukukta 'check list' adı verilmektedir. Yapılacak işlemlerin kategorik bir şekilde önceden belirlenmesi hususunda (check list hazırlanması) önerimiz yerine getirildiğinde, gerekli işlemlerin yapılmaması şeklindeki özensizlik, geniş ölçüde giderilmiş olabilecektir (7. Öneri).

Tahkikât dosyasında, bu listeye göre yapılmamış veya hiç yapılmamış işlem varsa onun da sebebi fezlekede gösterilmelidir. Bizdeki uygulamada genel olarak, üzerinde fazla durulmadan kolluktan gelen iş ve dosya

iddianameye bağlanıp mahkemeye sevk edildiğinden arzolunan husus olağanüstü önem (3.- Öneri) taşımaktadır.

Polisin suçları nasıl araştıracağı, yetkilerini nasıl kullanılacağı vs. konusundaki idari nitelikteki prensiplere aykırı hareket edilmesi halinde, bu yazılı ilkelere aykırı bir şekilde elde edilen delillerin muhakemede hüküm verirken otomatik olarak kullanılmaması sonucu doğmaz. Sadece, iç kurallara yapılan aykırılık, sanığın temel, anayasal haklarından olan "dürüst yargılanma hakkını" ihlal ediyorsa, o takdirde mahkeme bu delili hüküm verirken kullanmama yolunu seçebilmelidir.

337. *Kriminal Laboratuvarlar*: Suç izlerinin teknik açıdan teşhisi ve tespiti ve hatta ortaya çıkartılması çok güçlü kriminal laboratuvarlardan istifade etmeyi gerektirmektedir. Kriminal laboratuvarların yardımından istifade etmek ise, bu konuda özel olarak yetiştirilmiş dedektifleri gerektirmektedir. Detektif yetiştirilmemesi Türkiye'de önemli bir noksanıdır. Ağır suçların aydınlatılabilmesi için, uzmanların dedektiflik sanatının gereklerine vakıf olmaları ve bu hususta yetişkinlik ve tecrübe kazanmaları şarttır. İyi bir dedektiflik senelerce süren bir tecrübe döneminden sonra elde edilen bir yetenektir. Ayrıca değişik suçlar itibariyle, sözgelimi uyuşturucu maddeler, çıkar amaçlı örgüt suçları, terör suçları, ekonomik suçlar ve ağır kan suçları itibariyle dedektiflik, değişik uzmanlık kazanılmasını zorunlu kılar. Türkiye'deki, batı ülkelerinden daha az sayıda da olsa, olan faili meçhul dosyaların temel nedeni, yeterince dedektife sahip bulunulmamasıdır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yapılan değişiklikler, işkencenin reddi, sanığın sorgusunda gösterilmesi gereken insan haklarına dayalı özenle işlem yapma mecburiyeti, ancak bilimsel verileri kullanabilen ve bu hususta uzmanlık kazanmış kolluk elemanlarının varlığı halinde suçların ve delillerinin meydana çıkarılmasına engel olmayabilecektir. Aksi takdirde faili meçhul suçların sayısının daha da artabileceğinden endişe edilebilir.

Görüldüğü gibi, Kriminal Laboratuvarlar, suçun iz ve delillerini ortaya çıkarmak bakımından olağanüstü önem taşır. Ancak buralarda incelemelerin çok ciddiyetle ve dürüstlük içinde yapılması da gereklidir. Uyuşturucu maddeler gibi, değeri çok yüksek maddelerin incelenmesinde görevliler katlanılması güç baskılar altında kalabilirler. Bu itibarla kriminal laboratuvarların sayısı artırılmalı ve inceleme konuları değişik laboratuvarlara, aynı zamanda gönderilebilmelidir (10.- Öneri).

Bilirkişi incelemesini gerektiren işlemleri de soruşturmayı yapan polisin icra edebilmesi çabukluk sağlayabilir. Örgütlenmenin sonuçladığı bekleme süresi (organizational waiting time) bu yolla tümüyle ortadan kalkabilir (42.- Öneri). Davada kolluk ve savcılık basamaklarında delillerin tesbitinde çağdaş kriminalistiğin verilerine ve usullerine başvurmak, özellikle İstanbul gibi metropoliten mega şehir suçluluğu bakımından artık vazgeçilemez bir nitelik almıştır. İddia olunan baskı ve işkence uygulamalarını berteraf edecek temel önlemlerden birisi budur. Oysa bu konuda ulaşılan bazı aşamalara rağmen, durum hala tam tatminkâr değildir (52.- Öneri).

338. *Olay Yeri İncelemesi*: Polis tarafından olay yeri incelemesinin yapılması, ağırcezalılık işlerde mutad hale getirildiği halde, asliyelik suçlarda düşük orandadır. Olay yeri incelemesinin hemen yapılmaması, suçlara ait önemli delillerin kaybolmasına neden olur. Bu itibarla usul kanununa hazırlık soruşturmasında olay yeri incelemesi yapılmasını mecburî kılan bir hüküm eklenmeli ve bundan, olayın çok açık ve delillerinin ortada bulunduğu hallerde, gerekçesini göstermek suretiyle vazgeçilebilmesi mümkün olmalıdır (8.- Öneri).

339. *Araç, Gereçler*: Polisin içinde çalıştığı binaların, kullandığı araçların ve silahların çağdaş, medeni ülkeler modeline uygun olarak kısım kısım modernleştirilmesi şarttır.

340. *Mağdurun Korunması*: Özellikle suç mağdurlarının korunması açısından polise verilecek yetkiler de yukarıda sözü geçen yönetmeliklerde yer almalıdır.

341. *Uyuşturucu Maddeler Sorunu*: Polise veya adliyeye intikal eden olayların sayısına bakmak suretiyle, Türkiye'de uyuşturucu madde sorunu hakkında bir fikir sahibi olmak mümkün değildir. Yapılan tesbit, ülkemizde uyuşturucu madde bağımlılığının tesbiti hususunda ciddi viktimizasyon araştırmaları yapılması ihtiyacını vurgulamaktadır (31.- Öneri). Uyuşturucu maddeler suçları özellikle mafya tipi örgütlerce işlendiğinden, örgütlü suçlarda polis yetkileri yeniden tesbit olunmalıdır.

342. *Polis Mahkemeleri*: Uyuşmazlıkların karakolda halledilmesi ile bir çok olayın adli mekanizma içine girmesi önlenebilecektir. Polise belli konularda ikaz etme yetkisi verilerek tekrar suç işlememesi şartı ile zararın giderilmesi unsuru da eklenerek uyuşmazlıkları gayri resmi bir şekilde çözüme imkanı verilmelidir.

Hazırlık soruşturmasında polisin konumu yeniden düzenlenmelidir. Savcının yanı sıra polisin de hafif suçlarda dava açma yetkisi kabul edilmeli, Polise verilmesi gereken yetkiler arasında basit suçlarda itham yetkisi de yer almalıdır. Halen Karayolları Trafik Kanununda görülen düzenleme, genişletilerek yaygınlaştırılmalıdır.

Takibi şikâyete bağlı suçlarda, daha iş polisin elinde veya savcılık aşamasında iken, tarafların uzlaştırılmaları, takipsizlik kararının çabuk verilmesini sonuçları ve dolayısıyla iş uzamadan çözülür "tüm olayı çözüme bağlama süresi", (case porcessing time) kısadır ve aynı zamanda tamir edici, tazmin edici, fail ile mağduru barıştıracı ceza adaleti (justice restau-rative) gerçekleştirilmiş olur. Türk adalet sistemi bu nevi işlemleri yargı dışında çözüme ulaştıracak usullerden ve kurumlardan yoksundur. Takibi şikâyete bağlı suçların oranı çok yüksek olduğuna göre, bu nevi bir adalet uygulaması davaların gecikmesini önleyecek temel unsurlardan birini oluşturacaktır. Bugün gayri resmî bir şekilde, polisin fiili takdirine bağlı olarak uygulanan, savcı ve hâkimin müdahalesi sözkonusu olmayan "tamir edici adalet", yeterli değildir (35.- Öneri).

343. *Medyanın Tutumu*: Yaptığımız anketten 8.11 sayılı soru dolayısı ile elde edilen bilgiler, polis tarafından araştırma noksanının ne gibi sebeplere dayalı olduğunu göstermektedir. Bu sebepler poliste yetişkinlik sağlanması, noksan ihtisas bilgisinin ikmal edilmesi suretleriyle bütünüle ortadan kaldırılamaz. Türkiye'de marksist basın öteden beri polisi pasifize etmek amacı ile yayın yapmış, halkta polis imajını kötülemek bakımından ileri derecede ve etkin faaliyette bulunmuştur. Halen liberal basın ve medya da aynı akıma kendisini kaptırmış gibidir. Bu tutum polisin motivasyonunu sakatlamak bakımından çok kötü etki yapabilir. Türk Ceza Kanununun 159. maddesi, emniyet ve muhafaza kuvvetlerinin manevi şahsiyetini tahkir fiilini cezalandırıyor ve fakat bu güce dahil olan daha küçük grupların tahkiri, Yargıtay İçtihatları çerçevesinde, suç teşkil etmemektedir. Oysa Anglo-Amerikan hukukunda (group libel) denilen ayrı bir suç türü

bu nevi zarar verici isnatların önlenmesini mümkün kılmaktadır. Bu bakımdan, Ceza Kanunumuza gerekli hükmün eklenmesi tavsiye olunur (12.- Öneri).

B. İtham Fonksiyonu ile İlgili Önerilerimiz

344. *Savcılığın İtham Fonksiyonu:* Savcı 'yürütme organına' mensup olmakla birlikte, adliye içerisinde itham görevini yürüttüğünden Devlet yapısında 'adli - idari' bir yer işgal etmektedir. Savcı ceza davasında taraf değildir. Kanunun verdiği görevi yerine getiren bir adliye görevlisidir(magistrat). Bu nedenle savcının araştırma ve itham işlevini yerine getirebilmesi için "tarafsız" konumda olması gerekir. Bununla birlikte hakim ile savcı arasındaki görev ve fonksiyon farkı itibariyle bu hususu ortaya koymak amacıyla, savcının "bağımsız" olmasını önermiyoruz.

Bununla beraber atama ve meslekte ilerleme açısından "mesleki bilgi", diğerleri yanında, bir ölçüt kabul edilmeli ve savcılığa siyasi baskı yapılmasını önleyecek esaslı maddî ve hukukî tedbirler alınmalıdır.

İtham işlevi, devlet adına yapıldığı için, bugün olduğu gibi, Adalet Bakanlığına bağlı devlet memurları olan savcılar eli ile yürütülmelidir. Bunun için de, uygun bir plânlamaya göre tesbit edilecek ilçelere yeterli sayıda savcı tahsis edilmelidir.

345. *Yeterli Şüph:* Savcının kamu davası açma biçimindeki "ithamı" yapabilmesi için, mahkûmiyet olasılığını ortaya koyan delil, iz, emare ve eserler mevcut olmalıdır. Japonya'da açılan kamu davaları, hazırlığa gelen işlerin yüzde 4,2'sini oluştururken, açılan kamu davalarından dolayı verilen mahkûmiyet kararı yüzdesi % 99,9'dur.

İtham kararının verilmesi önemli bir aşamadır. Hazırlık soruşturmasında yapılan bütün araştırmalar, sanığın suçu işlediği konusunda yeterli ve makul bir şüpheyi ortaya koyuyorsa savcı kamu davasını o zaman açmalıdır. Savcı iddianame düzenleyerek kamu davasını açtıktan sonra, iddianamenin yeterli şüphe sebepleri içerip içermediği konusunda, bir denetleme imkanı yaratılmalıdır. "İddianamenin kabulü" kararı verilmesi şeklinde olmasını önerdiğimiz bu denetleme, davaya bakacak, esas mahkemesi tarafından yapılmalıdır. Savcının kamu davasının açılması veya araştırmayı icra veya kontrol ve diğer ithama bağlı görevlerini sürekli olarak yani ihmal veya suistimal biçiminde yerine getirmediği anlaşıldığında, görevden

uzaklaştırılması ile ilgili mekanizmalar harekete geçirilebilir. Savcı, kamu davasını açmak yani ithamda bulunmak yoluna gidebilmek için, ithamının makul ve yeterli şüphe ile desteklendiğini tesbit etmelidir; yeterli şüphe olmadığı halde kasden dava açıldığı hallerde, bu davranışı cezalandırmaya olanak verecek hükümler getirilmelidir.

346. *Savcılığın Araştırma Fonksiyonu*: Savcı kolluk tarafından yapılan suça ilişkin araştırmaları denetlemekle de görevlidir. Savcının sosyal bir kontrol organı olduğunu gözönünde tutması ve hukukun gelişmesine katkıda bulunacak şekilde işlem yapması gerekir. Savcının görevi maddi gerçeğin ortaya çıkartılmasıdır. Bunun için hem sanığın lehine, hem aleyhinde olan delil, emare, iz ve eserleri dürüstlüğe tam bir saygı içinde toplaması ve bu maksatla araştırmaları yürütmesi veya yürütülmesini sağlaması gereklidir.

Savcılık esas olarak itham fonksiyonu icra etmekle beraber hazırlık soruşturmasında kolluk tarafından yapılan işlemleri de denetlemek, gerektiğinde yönetmekle yükümlüdür (CMUK 153, 154). Savcının kolluk ile ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için CMUK 90, ve 94 de olduğu üzere, Almanya'da olduğu gibi bir "savcı yardımcısı kolluk makamı"nın kurulması düşünülebilir. Bu makam Almanya'da başkomiser düzeyinde bir polis amiri olup, adli kolluk içinde yer almaktadır ve doğrudan doğruya savcıya bağlıdır; savcının yardımcısıdır ve işlenen suçlara ait bilgileri, belli sanıkların yakalandığını derhal savcıya bildirir ve savcının vereceği emirleri teşkilatına yansıtır. Böylece kolluk ile savcılık ve adli kolluk arasında organik bir bağlantı kurulmuş olmaktadır.

Savcı ile savcı yardımcısı zabıta ilişkisi, genel suçlulukta faydalı bir mekanizmadır. Buna karşılık özel ihtisas bilgisini gerektiren suç alanlarında; mesela örgütlü suçluluk, kaçakçılık, memur suçları, uyuşturucu madde suçları, vergi suçları, ekonomik suçlar gibi alanlarda, kolluğun araştırma fonksiyonunu doğrudan doğruya yönetecek kadar teknik bilgiye sahip özel ihtisas birimleri ve savcılarını yetiştirilmeli ve görevlendirilmelidir.

Yukarıda açıkladığımız gibi, "suç izlerinin araştırılması" ayrı bir uzmanlık dalını oluşturduğundan bunun yerine getirilmesi ayrı bir işlevdir. Bununla beraber, savcının polis tarafından yapılan araştırmaları denetleme, kontrol etme ve yönetme imkânı bugün de hukuken vardır; ancak bunun fiilen gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Savcı elbette ki, bizzat araş-

tırma da yapabilir. Özellikle belli suç grupları bakımından özel olarak yetiştirilmesini önerdiğimiz savcıların adli polisin belli branşlarının başına geçerek o araştırmaları bizzat yönetmesi, etkin bir araştırma ve koğuşturmayı sağlayabilecektir.

347. *Kişilik Araştırmaları*: Yargısal bireyselleştirme, nitelikli ceza adaletinin temel özelliklerinden birisini oluşturur. Bu maksatla bazı ülkelerde hukukî malzemeyi içeren dosya yanında, sanığa ilişkin ayrıca bir “kişilik dosyası” daha tutulmaktadır. Bugün için Türk CAS’i böyle bir dosya meydana getirebilmek imkânından yoksundur. Ancak, bu yoksunluk, kısmen de olsa, kolluğun sanığın kişiliği hakkında bilgi almasıyla hiç değilse kısmen giderilebilir. (22.- Öneri).

348. *Muayeneler*: CMUK 74. madde sanığın aklî haletinin tesbiti için gözlem altına alınmasına imkân veriyor; bunun dışında sanığın veya mağdurun bedenî muayenelerinin ne surette yapılacağı, meselâ sanıktan veya mağdurdan zorla kan alınıp alınmayacağı hususunda ve delil tesbiti amacıyla sanık veya mağdurdan saç, kıl, deri, tırnak gibi örneklerin zorla alınabileceğine dair hüküm yoktur. Sadece 66. maddede savcının gerekli gördüğünü muayene ettireceğine dair hüküm varsa da bunun kapsamı belirlenmiş değildir. Kaldı ki, mahkeme bakımından hiç hüküm yoktur. Bu itibarla söz konusu muayenelere ve parça almalara, kapsamını da belirtmek suretiyle, nasıl başvurulacağına, kişilerin bu muayenelere katlanmaya mecbur olup olmadıklarına ilişkin hükümlerin CMUK’a eklenmesi hususu bir an önce gerçekleştirilmelidir (9.- Öneri). Yeni bir CMUK, hazırlamakta olan komisyon bu konuyu düzenlemiştir.

349. *İddianame*: Araştırmamız, Türkiye’deki uygulamada kolluk soruşturmasının geniş ölçüde olmak üzere iddianamenin esasını teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Hiç değilse büyük merkezlerde durum böyledir. Bu keyfiyet kolluk - savcı ilişkisinin bizde de batı ülkelerindeki gibi olduğunu düşündürtebilir. Oysa gerçek böyle değildir. Batı ülkelerinde adlî işlerle uğraşan kolluk, kanunların doğrudan doğruya verdiği yetkileri kullanmak suretile kapsayıcı bir soruşturma yapmaktadır. Bizde ise, savcıların altında buldukları büyük iş yükü dolayısı ile polisten gelen dosya, yüzeysel bir incelemeden sonra iddianameye bağlanarak mahkemeye sevke-

dilmektedir. Ondan sonra mahkeme, adeta hazırlık soruşturmasını yapar gibi yeniden tahkikat yapmak mecburiyetinde kalmakta ve bunun sonucu olarak davalar uzamaktadır. O halde yapılması gerekli iki husus vardır: Önce polisin adli işlerle uğraşacak bölümünü gerçek anlamda uzmanlaştırmalı ve belirli yetkilerle donatmalıdır. Savcıların bu dönemde denetim ve gözetim fonksiyonunu yerine getirmeleri sağlanmalıdır. İkinci olarak savcıların iş yükü azaltılmalıdır. Hafif suçlarda kolluğun davayı doğrudan doğruya mahkemeye getirme yetkisi kabul edilecek olursa, savcının iş yükü kısmen azaltılmış olur.

Takibâta uğrayan kişi, hangi suçtan dolayı töhmet altında bulunduğunu bilmezse, kendisini yeterince savunamaz. Uygulamada suç ithamının açık ve net bir şekilde yapılmadığı, iddianamelerin muğlak ifadelerle kaleme alındığı belirlenmiştir. Yerleşmiş adli kültürden kaynaklanan bu sancıncanın mutlaka ortadan kaldırılması zorunludur. Alt kültürlerin değer ve itiyadlarının değiştirilmesinin kolaylıkla mümkün olmadığını biliyoruz. Bununla beraber, sosyal psikoloji bakımından gerekli olanlar yapılmalıdır (21.- Öneri).

350. *Duruşma, Açma Kararı*: Bu konuda hâkimler, iddianamelerin gerekli ve özenli soruşturma yapılmadan ve deliller toplanmadan tanzim edilip mahkemeye sevk edilmesinden dolayı işlerin uzadığını belirtmekte ve mahkemeye duruşma hazırlığı aşamasında iddianameyi red yetkisinin verilmesinin çok etkili olacağı, işleri çabuklaştıracığı ve savcıların daha özenle iddianame tanzim edecekleri görüşündedirler. Bu görüşlere tamamiyle katılıyoruz. Buna göre hâkim kendisine gelen iddianame hakkında ya (kabul) ya da (Red) kararı verecektir. Bu hususa yukarıda değinilmiştir.

Savcılıkta teşkil edilen dosya önceden tesbit edilmiş bir şablona göre computerize edilmelidir. Standartlaşma için, bu önemlidir. Teftiş bakımından büyük kolaylık sağlar (51.- Öneri).

Duruşma, iddianamenin kabulü kararı ile başlayacaktır.

351. *Başsavcılık*: Bütün Türkiye'deki savcılarını kapsayan bir Başsavcılık makamının ihdası üzerinde de düşünülmelidir. Yetkileri, atanması usulü, teşkilâtı ayrı bir kanunla belirtilebilir. Savcılarının etki altında kalmaksızın, tam tarafsız biçimde görev yapabilmeleri bakımından, böyle bir kurum ciddi bir güvence teşkil edeceği gibi, ayrıca göreve karşı daha özenli

olunmasının bir unsurunu da oluşturabilir. Böylece ilçelerdeki savcılar ile Başsavcılık arasında işbirliği sağlanmalı ve bunun sonunda da ülke çapında bir örnek uygulama sağlanması amaçlanmalıdır. Örgütlü suçlulukta olduğu gibi, birden fazla yeri aynı zamanda ilgilendiren, önemli suçlarda, usul kanununda değişiklik yapılarak, ülkenin başsavcısına davayı belli bir yerde açtırma yetkisi verilmelidir. Örgütlü suçlarda savcılarının, kendi görev alanları dışında da bizzat soruşturma yapabilmeleri sağlanmalıdır. Ancak bu konunun çok daha titiz araştırma ve tartışmaları gerektirdiğini de, elbetteki gözönünde bulunduruyoruz.

352. *Meslek İçi Eğitim, Denetim*: Savcılarının kendi mesleklerinde uzmanlık derecesinde bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Bu amaca ulaşabilmek için savcılarının mesleğe girdikleri andan emekliye ayrılacakları zamana kadar savcılık mesleğinde kalmaları ile ilgili düzenleme yapılmalı ve savcılık içerisinde de suç gruplarına göre uzmanlaşma sağlanmalıdır. Savcılık mesleğinde bilgili ve uzman kişilerin yer alabilmelerini sağlamak açısından maddi olanaklar artırılmalıdır.

Savcılar için meslek içi eğitim olanağı getirilmelidir. Her savcı belirli aralıklarla, en az bir haftasını, merkezi bir yerde düzenlenecek meslek içi çalışma ve tartışmalara katılarak geçirmelidir, hukuktaki yeni gelişmeler, Yargıtayın yeni içtihatları, kriminalisteki yeni gelişmeler incelenmeli ve etkin bir ceza adalet sisteminin unsurları üzerinde görüş alışverişi yapılmalı, deneyimler karşılıklı olarak tartışılıp bölüşülmelidir. Fakültelerde verilecek işletmecilik (management) bilgisi, bu hususlarda ayrıca geliştirilmeli, bilgisayar bilgisi mutlaka verilmelidir. Halen Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı toplu seminerler düzenlenmektedir.

CAS'inin işleme bakımından temel insan unsurunun başında, savcılıklara ve mahkemelere bağlı idare mekanizmasının elemanları gelir. Bunların mutlaka belirli bir öğretim ve staj döneminden sonra göreve başlatılmaları uygun olacaktır. Yabancı ülkelerde bu personel, esasta hukuk mezunları arasından seçilmektedir (18.- Öneri).

Savcılarının görevlerini dikkatli yapmalarını sağlayacak ciddi bir denetim mekanizması tesis edilmeli ve özenle yürütülmelidir.

“Aynı Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde istinabe olmaz” kuralı, savcılıkları da kapsamalıdır (45.- Öneri).

353. *Kolluğun Denetimi*: Savcının temel işlevlerinden birisini oluşturan kolluk araştırmalarını kontrol etme görevini gereği gibi ifa edebilmesi için, savcılık makamı içerisinde bu araştırmaları denetleyebilecek özel bilgiye sahip savcılar yetiştirilmeli ve bulundurulmalıdır. Uzman savcıların kolluk ile çok yakın çalışma yapmaları gerekeceğinden merkezlerde görev yapmaları düşünülebilir. Almanya'daki uygulama bu yöndedir.

Uyuşturucu madde suçlarının takibinde, bu maddelerin üretilmesi, nakli, ithal ve ihracı suçları bakımından özel tedbirleri içeren ayrı hükümlerin getirilmesi zorunludur. Bu suçların faillerinin tesbitinde Almanya, İtalya ve Amerika'da olduğu gibi, zabıtaya çok daha geniş yetkilerin verilmesi şarttır.

Uyuşturucu maddenin kullanılması suçlarında hâkim ve savcıların doktorlarla, sosyal çalışanlarla işbirliği yapabilmelerini sağlayacak nitelikte basitleştirilmiş bir usulün uygulanması, büyük merkezlerde bu suçların yargılanmasını yapacak mahkemelerin belirlenerek konu üzerinde uzmanlaştırılmaları, aynı tutumun savcılar bakımından da öngörülmesi adaletin etkinliği ve insancılığ bakımından çok yerinde olacaktır (50.- Öneri).

Kanunun, belirli işlemlerin ancak hakim, istisnai hallerde kolluk tarafından yapılabileceğine dair olan hükümleri, hemen daima, kural halini alıyor. Yabancı ülkelerde de durum genellikle böyledir. Kolluk genel olarak hâkimden karar almanın uzun, zahmetli ve gecikmelere neden olacak nitelikte olduğu hallerde kendisine yetki veren istisnâ hükümleri her zaman kullanır. Bunun için, bazı ülkelerde hâkime başvurma kolaylaştırılmıştır. Bizde de, özellikle büyük şehirlerde bu hususta görevli hâkimlerin polise ait kuruluşlarda nöbetle görev yapması sağlanabilir. Zarurî hallerde bu hâkime, sonradan yazı ile doğrulanması suretiyle, telefonla başvurulması da kanun hükmüne bağlanabilir. Usul Kanununa bu bakımdan hüküm eklenmesi çok yerinde olacaktır. Bu hususta savcıların gerekli ilgiyi göstermedikleri, bunun da motivasyon noksanından ileri geldiği ayrıca eklenmelidir (13.- Öneri).

354. *Görevli Savcı*: Davaların çabuk sonuçlandırılması bakımından önemli saydığımız bir husus da, hazırlık soruşturmasını yapan savcının o işi sonuna kadar takip etmesi ve duruşma ve hüküm aşamasında da iddia makamını işgal etmesidir. Batı hukukunda buna "yatay sistem" denilmektedir. Hâkimlerle yaptığımız toplantıda bu sistemin fiilen uygulanamıya-

cağı ifade edilmiştir. Oysa, Anadolu'da ilçe düzeyinde uygulama böyledir. Gerekli tedbirler alınır ve örgütlenilirse, büyük merkezler bakımından da bu sistemin işlememesi için sebep yoktur. Sistem uygulandığında savcı, soruşturmaları çok ciddi yapmak ve davayı da ona göre açmak baskısı altına gireceğinden, yeterli delilleri toplamadan davayı açmayacaktır. Savcının görevi duruşma sırasında devam ettiğinden, itham görevini duruşmada da layıkı ile yapmalıdır. Duruşmadaki itham görevini gerektiği şekilde yapabilmesi için, savcının dosyayı iyi bilmesi gerekir. Bu nedenle hazırlık işlemlerini yürüten savcının duruşmada itham görevini de üstlenmesi sağlanmalıdır.

355. *Bilirkişi*: Kanunun açık hükümlerine rağmen, hiç gereği olmadığı hallerde de bilirkişi atanmaktadır. Bilirkişi tayininde, uzman sayılan kişilerin sayısı sınırlı olduğundan, dolayısı ile dava, hiç bir işlem yapılmadan ve herhangi bir sebep olmadan beklemektedir. Söz konusu bekleyiş süresini azaltmak bakımından ihmalkâr bilirkişiye müeyyide tatbiki düşünülebilir. Ancak bu halde, işleri çok ve fakat ehliyetli kişiler sistematik olarak bilirkişilik görevini kabul etmeyecekler ve bundan da adaletin kalitesi zarar görecektir. Bilirkişiye böylece başvurulmasını, yerleşmiş adli kültürün sonucu telakki ettiğimizden, kanun değişiklikleri ile yerleşmiş tatbikatın düzeltilebileceğini sanmıyoruz. Yapılacak şey, kültürün değerlerinin ve itiyadların değişmesidir (59.- Öneri). Kaldı ki CMUK da bilirkişiliğe ait hükümler tümü ile yeniden ele alınmalıdır. Bu değişiklikler yapıncaya kadar. Bilirkişiliğe ehil, uzmanlık taşıyan kimseler tayin edilmeli ve konuyu ciddi ve makul süre içinde incelemeleri sağlanmalıdır. Bu neticeyi elde etmenin temel araçlarından birisi, bilirkişiye çalışmalarını karşılığı uygun ücret vermek ve derhal ödemektir. Bugünkü uygulamada arz olunan hususların hiç birisine uyulmadığı için, ehliyetli bilirkişiler görevden kaçmakta (43.- Öneri) ve bu yüzden davalar, yersiz olarak uzamakta, dosyalar uyumaktadır.

356. *Tutuklama*: CMUK'un 104. maddesinde yer alan ve 6 aydan az ceza-yı gerektiren hallerde suç, toplumda infial uyandırdığında sanığın tutuklanmasına ilişkin hüküm doktrinde çok eleştirilmektedir. Bu gibi hallerde tutuklama bir koruma tedbiri (delili koruma) olmaktan çıkmakta ve toplumu teskine yönelik bir tedbir niteliğini almaktadır. Tutuklama, sanığı top-

lumun fiili hareketlerine karşı korumak için yapılabilir. Bu sebep dolayısıyla ki, hafif suç işleyen kişiyi toplumun fiili tepkilerinden korumaya imkân verebilecek bir takım tedbirleri almak yetkisini veren usul hükümlerinin kanuna eklenmesinde (14.- Öneri) fayda vardır. Yeni CMUK' nu hazırlayan komisyon bütün bunlara ayrıca yer veriyor.

Mevcut mevzuata göre kişi ya tutuklanarak hürriyetinden yoksun hale getirilmekte ya da serbest bırakılarak topluma yönelik tehlike hali sürdürülmektedir. Oysa Alman, Fransız ve İtalyan hukuklarında var olan "adli kontrol" Kurumu getirilse, kişinin hürriyeti bütünü ile yokedilmeden koruma tedbiri uygulaması yapılabilecektir. Komisyonun hazırladığı bir hususa ilişkin hükümlerin bir an önce kanunlaştırılması bizce çok yerinde olacaktır.

357. *Yönetmelik*: Savcılarının görevlerini ülke çapında aynı örneğe uygun olarak yerine getirebilmeleri için, bir araştırma ve itham yönetmeliği hazırlanmalıdır. Böyle bir yönetmelik Almanya'da vardır (RiStBV). Bu yönetmelikte savcılığın uygulaması gereken genel suç siyaseti ilkeleri, yapılması gereken araştırma ve itham işlemleri ve savcının delilleri takdir yetkisi konusu dürüst, etkin ve süratli çalışan bir adalet sistemi için gerekli hükümler yer almalıdır. Kamu davasının hangi standartlara uygun olarak açılacağı, belli suç gruplarında hangi tip emarelerin şüphe sebebi olacağı konusunda kriterler geliştirilmeli ve bu ölçütler yukarıda hazırlanmasını önerdiğimiz savcı yönetmeliğinde yer almalıdır. Fransa'da bu ihtiyaç, Adalet Bakanlığının hazırladığı genelgelerle karşılanmakta ve her kanun değişikliğinden sonra açıklayıcı genelgeler, istifadeye arzolanmaktadır.

358. *Takdirilik Sistemi*: Bizim Kanunumuz, "kamu davasının mecburiliği ilkesi"ni tümü ile benimsemiştir (CMUK 148/2). Bununla birlikte, yapılan hazırlık soruşturmasının sonunda takipsizlik kararı verilmesi normaldir, zira suçsuzluk karinesi vardır. Savcılıklardan verilen takipsizlik kararlarının 1995 yılında % 44,8 oranında olması (Yücel, Yargının Etkinliği, 16), mecburilik ilkesinin uygulamada tam anlamı ile tatbik edilmediğini ortaya koymaktadır. Mecburilik sistemi benimsenmekle birlikte, Alman Kanununda görüldüğü gibi, Kanunda öngörülmuş bulunan istisnalara, belli suçlar bakımından, yer verilmesi düşünülebilir.

359. *Şahsi Dava*: Doğrudan doğruya şahsi dava açılabilen hallerde, (CMUK 344) davanın olgun bir şekilde yeterli delillere dayanıp dayanmadığı, önce bir savcı tarafından kontrol edilmelidir. Bu şekilde yetersiz delillere dayanarak açılmış olan şahsi davalarla mahkemeler meşgul edilmemelidir. CMUK hazırlama komisyonu şahsi davayı kaldırmıştır.

360. *Hazırlıktaki Hukuka Uygunluk Denetimi*: İddianameyi kabul veya red yetkisine sahip olmasını önerdiğimiz Mahkemeye sadece “sağlam” “hukuka uygun deliller” arz edilmelidir. Delillerin hukuka uygunluğunun önceden hazırlık soruşturması aşamasında denetlenmiş olması gereklidir. Bunu sağlayabilmek için müdafaa makamına hazırlık soruşturması sırasında bir delilin hukuka aykırı bir biçimde toplanmış olduğunu ileri sürmek ve hukuka uygun bir şekilde toplanmış olup olmadığını saptamak üzere bir hakim kararı elde etme imkânının tesisi düşünülebilir.

361. *İddianame*: İddianamenin, kanunda belirtilen şartları içermek suretiyle, iddianın delillerini de açıklayacak biçimde meydana getirilmesi, davaların süratle yürütülmesini ve kaliteli bir adalete ulaşılmasını sağlamak bakımından olağanüstü bir önem taşır. Uygulamada bu bakımdan ciddi noksanlıkların bulunduğu aşikardır. Bunun sebepleri araştırma sonuçlarının yorumlanmasına ilişkin bölümde de açıklanmıştır. Önerinin hayata geçirilmesi için Hâkimlerin Staj Okulunda ve Fakültelerde verilen eğitimde bu hususa önemle yer verilmeli ve gerekiyorsa Kanunda değişiklik yapılmalıdır (53.- Öneri).

362. *İfadenin Alınması*: Alman Kanunundaki gibi, ifade alınmadan dava açılmıyacağı hükmü getirilmelidir (4.a.- Öneri); bunun istisnasını oluşturulan haller kanunda ayrıca belirtilmelidir.

363. *İddianamenin Mahkemeye İntikali*: İddianame meydana getirildikten sonra, mahkemeye sevk için savcılıkta veya kalemlerde beklemesi tam anlamsız, fuzulî bir zaman geçişini ifade eder. Bunun düzeltilmesi için, kanun değişikliğine ihtiyaç yoktur. İşletmecilik bakımından dikkat gösterilmesi ve örgütlenme yeterlidir (54.- Öneri).

364. *İddianamenin Yerine Geçen Belgeler*: Mülga Memurin Muhakematı

(M.M.K.) usulüne veya buna benzer usule tabi olan (YÖK) suçların hazırlık soruşturmasının esasta, idare tarafından yapılması usulünün devamından yanayız. Ancak bu hususta verilecek lüzumu muhakeme kararlarının ikinci bir aşamada, Danıştayda itirazın incelenmesinden yana değildir. Savcılıkça verilen iddianamelere itiraz hangi usule tabi olacaksa, lüzumu muhakeme kararları hakkında da aynı usul uygulanmalıdır; bu suçlarda temel gecikme sebebi Danıştayda itiraz hakkıdır. Kanundaki terim “men’i muhakeme”dir; Yargıtay kararlarında “yargılamanın önlenmesi”, Danıştay kararlarında “yargılamaya gerek olmadığına” denilmektedir. Terimler, kanunda yer aldığı gibi kullanılmalıdır (39bis.- Öneri). Lugat teşkil eden sözcüklerde tasarruf mümkündür; ancak kanunun koyduğu terimler uygulamada değiştirilemez. (M.M.K.) nun ilgasından sonra yerine getirilen hükümlerin nasıl bir sonuç vereceği zaman içinde görülecektir.

365. *Şikâyet*: Suçun şikâyete tabi olması birinci kısımda izah olunduğu gibi, CAS’inin boşaltılması bakımından faydalı etki yapmaktadır. Bu itibarla, özellikle özel kanunlarda tarama yapılması suretile takibi şikâyete bağlı olan suçların sayısını arttırmak, hem nitelikli adalet ve hem de sürat bakımından yararlı olacaktır. Ancak, şikâyetten vazgeçmenin belirli şartlara tabi tutulması lâzımdır. Aksi halde, çek suçlarında görüldüğü gibi, mahkemelerin boşuna yorgunluğa sevk edilmesine sebebiyet verilecektir (34.- Öneri).

366. *Basit Muhakeme Usulleri*: Ceza Adalet Sistemimiz ağır suçlarla basit suçları aynı usule tabi tutmuştur. Hafif suçların yargılanmasında mutlaka basitleştirilmiş muhakeme usulüne gidilmelidir. Mesela bir kısım basit suçlar savcının müdahalesi olmadan doğrudan doğruya kolluğun fezlekesi ile mahkemeye intikal edebilmeli, polisin takipsizlik işlemi yaptığı hallerde, suçtan zarar görenin savcıya başvurma hakkı kabul edilmelidir (47.- Öneri). Diğer bir ifade ile, davaların çabuklaştırılması ve müeyyidelerin etkili caydırıcılığını sağlamak bakımından Amerika ve Almanya’da olduğu gibi ve aynı usullere göre çalışan Polis Mahkemelerine olan ihtiyaç açıktır. 24 saat görev başında kalacak olan bu mahkemelerin sözceliği 6 ayı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezaları gerektiren suçlarda ve özellikle sokak suçlarında (street crimes) yetkilerinin kabul edilmesi halinde CAS’i büyük bir yükten kurtulmuş olacaktır.

367. *Önödeme*: Önödeme yetkisi savcılıkça çok itina ile kullanılmalı ve önödeme uygulaması mahkemeye bırakılmamalıdır. İşlerin iddianamesiz olarak, doğrudan doğruya mahkemeye sevkolunduğu hallerde de, dosya hemen mahkemece savcılığa gönderilebilir. Bizdeki uygulamasında önödeme otomatiktir. Sanık önödeme gerektiren ne kadar suç işlemiş olursa olsun, ödemediği yararlanma hakkına sahiptir. Bu yetkinin kullanılması ile, 1994 yılında başlatılan hazırlık soruşturmalarının % 63,5'i, açılan davaların da % 36,5'i önödeme yolu ile, adli sicile geçmeyen para cezaları uygulanarak, adalet sisteminin dışına çıkarılmışlardır. Önödeme daha da genişletilebilir, ancak duruma, failin, kişiliğine göre ek bir kısım şartların yerine getirilmesine tabi kılınmak suretiyle bu şartlar yerine getirildiği ve böylece savcının yetkisi genişletildiği takdirde, önödeme uygulaması yapılacak suçların daha da genişletilmesi düşünülebilir (46.- Öneri).

368. *Ceza Kararnamesi, Takdirilik*: İlk defa suç işleyen kişiler bakımından ve hafif ve orta ağırlıktaki suçlarda, savcıya suçu işlediği konusunda yeterli belirti bulunan sanıklar hakkında, belli mükellefiyetler yükleyerek kamu davası açmama (bugünkü önödemenin genişletilmiş şekli) veya kamu davası açmakla beraber, son duruşma açılmasının ertelenmesi yetkisi verilmelidir.

369. *İdari Ceza Hukuku*: Ceza mevzuatımızı bütünü ile elden geçirmek ve hafif suçları, Garofalo'nun deyimi ile, "sunî" suçları, İdarî Ceza Hukukuna yöneltmek zorunludur. Şimdiye kadar bu hususta bazı uygulamalar yapılmıştır. Ancak bunların kapsayıcı nitelikte olmadığı bilinmektedir. Bu hususta sistematik bir çalışma ihtiyacı ortadadır ve bu yol tutulduğunda hem adaletin niteliği ve hem de süratli adalet bakımından hedeflere ulaşılması kolaylaşacaktır (29.- Öneri).

370. *Hazırlık Soruşturmasının Gizliliğinin Sona Ermesi*: Savcının elinde bulunup da sanığın suç işlemediğini veya masum olduğunu, ortaya koyan deliller, müdafaa tarafına verilmelidir. Ancak hazırlık soruşturmasının gizliliği esastır. CMUK 143. maddesinde, yeralan ve gizliliği zedeleyen değışiklik üzerinde fazla düşünülmeden kabul edilmiştir.

371. *Duruşma Hazırlığı*: Duruşma hazırlığı aşamasının incelenmesinde

jürili sistem ile jürisiz sistemi, birbirine karıştırmamalıdır. Jürisiz sistemde hâkim yalnızca duruşmayı idare ile değil ve fakat gerektiğinde soruşturma yapmakla da yükümlüdür. Böyle olunca, duruşma hazırlığı aşamasının çok ciddi şekilde yapılması ve sunduğumuz şablona uyulup uyulmadığının araştırılması zorunludur. Ayrıca iddianamenin reddi kurumunu da yukarıda önermiş bulunuyoruz. 1994 yılında itham yüzdesi % 50,9 iken, beraat yüzdesi % 17.7 olarak gerçekleşmiştir (Yücel, Yargının Ekinliği, 16). Yeterli delillere dayanılarak açılmış olan kamu davalarında % 90'dan az olmayan mahkumiyet kararı verilmesi gerektiği düşünülürse, açılan davaların mahkemece kontrole tabi tutulmasının luzumu kendiliğinden anlaşılır. Bu öneri çerçevesinde duruşma hazırlığının ayrıntılı ve ciddi olarak yapılması zorunluluk haline gelecektir (55.- Öneri).

372. *Normlar*: Çek Suçları: Mahkemelerin büyük ve önemli zamanını çek ile ilgili suçların aldığı görülmektedir. Oysa bu suçların takibi şikâyete bağlı olduğu için, failin ödeme yapması veya şikâyetin geri alınması suretiyle dava ortadan kalkmaktadır. Böylece takibi şikâyete bağlı bu suçlarda çok kere mahkemeler gereksiz bir yük altına sokulmuş bulunmaktadır. Amaç ceza tehdidi marifetiyle borcun tahsili olamaz. Borç için hapis çoktan ortadan kalkmıştır. Amaç kamu kredi kurumlarına olan itimadı pekiştirmek ve çekin güvenilir bir ödeme aracı olarak tedavülde bulunmasını sağlamak ise, o zaman yapılacak şey, suçu, elbetteki, takibi şikâyete bağlı olmaktan çıkartmaktır. Fakat her halde, bu suçların takibi hususunda özel bir yargılama usulü tesbit edilmeli, bu hususta gerekli araştırmalar yapılmalıdır (32.- Öneri).

373. *İştirak*: Araştırma, iştirak halinde işlenen suçlar oranının yüksek miktarda olduğunu göstermektedir. Suçun iştirak halinde işlenmesi, faillerdeki ahlâkî kötülüğü ifade ettiği kadar, suçun işlenmesinde sağlanan kolaylık sebebe, cürmün daha vahim sayılmasını da gerektirir. Ayrıca iştirak halinde işlenen suçlarda yargılama ve takibat güçlükleri vardır. Bu itibarla iştirakin, bazı batı kanunlarında olduğu gibi, genel bir ağırlatıcı sebep olarak tesbiti caydırıcı etki yapabileceğinden, faydalı olacaktır (33.- Öneri). Toplu suçlarda durum bu tesbitin çok daha fazla olarak uygulanmasını gerektirmektedir.

C. Savunma İşlevi ile İlgili Önerilerimiz

374. *Savunma Görevinin Önemi*: Ceza muhakemesi hukuku üç temel görevi içerir: İddia, savunma ve yargılama görevleri. Bu üçgen içerisinde savunma makamının çok önemli görevlere sahip bir adalet organı olduğu açıktır. Savunma görevi sadece şüpheli veya sanık bakımından değil, toplum açısından da önemlidir. Bu sebeple her fonksiyonun yerine getirildiğinde savunmanın yeri ve yetkileri vardır.

375. *Mağdurun Korunması*: Belirli suçlardan dolayı mağdurun himaye edilmesi çağdaş ceza hukukunun temel ilkelerindedir. Avrupa Konseyinin bu husustaki çalışmaları bilinmektedir. Ülkemizde terör olayları veya sokak hareketleri sebebiyle Danıştay Devleti tazminata mahkûm ediyor. Ancak ferden gerçekleştirilen tecavüzler yönünden Ceza Kanunumuzdaki bazı özel hükümler müstesna, genel hüküm yoktur. Bu noksanın bir an önce giderilmesi çok yerinde olacaktır (36.- Öneri).

376. Mağdurun da avukata ihtiyacı vardır.

377. *Savunmanın İş Yükü*: Bir avukat "makul sürede altından kalkabileceğinden fazla" iş kabul etmemelidir.

378. *Savunmanın Tutumu*: Savunma makamı yapacağı taleplerle ve diğer işlemlerle davayı uzatmamaya gayret göstermelidir. Araştırmamız avukatların görevlerini yeterince yerine getirdiklerini belirten sonuçlar vermiştir. Avukatın davaya müdahalesi Türkiye'de çok esaslı bir gecikme unsuru teşkil etmektedir. Söz konusu gecikme, bazan avukatın takdirine göre, sanığın menfaatlerini korumak için başvuru stratejilerden kaynaklanmaktadır. Ancak, dosyaya karşı ihmal ve savsaklanma tutumundan kaynaklanan gecikmeler çok sayıdadır. Bu araştırmamızın birinci kısmında bazı ülkelerde Devletçe tayin olunan avukatın ihmalıyla gecikmeye neden olması halinde ücretinden kesinti yapılması gerektiğini belirtmiştik. Ülkemiz bakımından avukatın ihmalini engelleyecek denetim tedbirlerine ihtiyaç vardır. Barolar bu hususta yetkilendirilmeli (27.- Öneri) ve aktif olmalıdırlar.

379. *Reklam Yasağı*: Gördüğü dava ile ilgili olarak bir müdafî kendi rekla-

minı yapacak şekilde basın açıklaması yapmaktan çekinmelidir. Kaldı ki, savcı ve hakimlerin medyatik tutum almaları kadar adalete zarar veren, adalet mekanizmasına olan güveni zedeleyen başka bir unsur bulunamaz.

380. *Duruşma*: Ceza davalarında duruşmaya çıkacak avukatlar ile Yargıtayda iş takip edecek olanların ayrı tutulmaları düşünülmelidir. Sadece belli bir tecrübe kazanmış avukatlar Yargıtayda iş takibi yetkisi ile donatılmalı, daha geniş bilgi ve tecrübe sahibi olmak şartı aranmalıdır. Bu gelişmeyi sağlamak bakımından avukatların şirket halinde birleşmeleri yararlı olabilir.

381. *Hazırlık Soruşturması*: Hazırlıktaki avukatlık ayrı bir uzmanlık halini almıştır. Müdafinin sanığa sağlıklı yardımda bulunabilmesi için barolar da oluşturulan CMUK servisleri daha etkin hale getirilmelidir. Barolarda avukatların sanık hakları konusunda meslek içi eğitime tabi tutulmaları çok yararlı olabilir.

Müdafinin, sanığın itimadını kazanmasını sağlayabilmek için ceza işlerinde bilgili olması şarttır. Bu konuda ayrı eğitim verilmelidir.

382. *Müdafî Tayini*: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 136. maddesi gereğince Barolar tarafından müdafî tayini uygulamasının yeterli derecede ve sayıda olmadığı anlaşılmaktadır. CMUK'da yapılan reformun en hassas noktalarından birisi 135. maddenin getirdiği olanaktır. Bunun tam olarak kullanılabilmesi için, Adalet Bakanlığı ve Barolar tarafından gerekli olan herşey yapılmalıdır (25.- Öneri).

383. *Tutuklama Kararı*: 1992 değişikliği gıyabî tutuklama kararının gizli olarak alınması usulünü getirmiştir. Ancak karar alınırken müdafîin bulunabilmesi de kabul edilmiştir. Sanığın kaçması ihtimalini kuvvetli hale getiren bu hüküm değişikliği yerinde olmamıştır (16.- Öneri). Aslında gıyabî tutuklama, insan haklarına aykırı niteliği itibariyle, kaldırılmalıdır. Yakalama ile ilgili hükümler bu ihtiyacı karşılar.

384. *Müdafî İle Görüşme*: Yakalanan veya tutuklanan her şahsın müdafîi ile görüşmesi sağlanmalıdır. Yakalanan veya tutuklu bulunan kişinin ifadesi alınmadan önce müdafîi ile temasının sağlanmış olması, nitelikli

adaletin zorunlu bir şartını oluşturduğundan, bu hususu gerçekleştirecek uygulamaların yerleştirilmesi zorunludur. Ancak tabii olarak terör suçlarında, çıkar amaçlı örgüt suçlarında ve uyuşturucu madde suçlarında böyle bir mecburiyet sözkonusu edilemez. Bu hususun kanunlarda belirtilmesi uygun olur (19.- Öneri).

Müdafii ile sanığın başkalarının duyamayacağı ortamda görüşmeleri, bu itimat ilişkisinin kurulması için şarttır. Bu nedenle gözaltındaki sanığın müdafii ile görüşmesi ve yazışması kanundaki düzenlemeye uygun olarak denetime tabi tutulmamalıdır. Müdafii ifade öncesinde sanık ile görüşürken, sanığın bildiği herşeyi ondan öğrenmeye çalışmalıdır. Böylece onun savunulabilmesi için gerekli bilgileri almış olacaktır. Gözaltındaki şüphelinin veya tutuklu sanığın ifadesi alınırken avukatının hazır bulunması ve bu yolla ifade almanın kanun ve usullere uygun tarzda cereyan ettiğinin sabit olunması yeterlidir. Bizdeki uygulama yakalandıktan sonra şifahen poliste ikrarda bulunan kişinin avukatı ile temastan sonra bundan rücu ettiğini göstermektedir. Hüküm değiştirilmeli ve "sadece ifade alındığı sırada müdafii hazır bulunması", şekline dönüştürülmelidir. Ayrıca şu hususu da ekliyelim ki, yaptığımız inceleme, yakalama sonrası bütün safhalarda müdafiiilerin sanıklara savunmaları bakımından makul ölçüde yardım edebildiklerini göstermiştir. Önerimiz, müdafaa hakkı ile, nitelikli bir adaletin dengeleştirilmesi bakımından da yardım sağlayacak ve CAS'inin işleminde etkinliği artıracaktır (24.- Öneri).

385. *Mecburi Müdafaa*: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda kendisini müdafaa edemeyecek derecede malûl olanlara avukat tayini mecburiyeti getirilmiştir (m. 138). Ancak, sağır - dilsizler hakkında ayrıca hüküm yoksa da bu hükmün sağır - dilsizleri de kapsadığı düşünülebilir (26.- Öneri).

386. *Ücretler*: CMUK'da yapılan reform niteliğindeki 1992 değişikliklerinin amaçlarına ulaşabilmesi için, avukatlara ücretlerinin derhal ödenmesini sağlayacak bir sistem, yürürlüğe konulmalıdır (28.- Öneri).

D, E. Yargılama ve Hüküm ve Kararların Kontrolü İşlevleri ile İlgili Önerilerimiz

387. *Adli Kültür*: Ceza adalet sisteminde gerçekleştirilen reformların hayata geçirilmesi bakımından adli kültür'ün etkisi çok açıktır. Bu keyfiyet yazılı kurallara ve Yargıtay içtihatlarına diğer ülkelerden çok daha fazla değer veren adli personelimiz bakımında da geçerlidir. Bu itibarla reformla beraber, adli kültür değerlerinin değiştirilmesi hususunda uygulanacak stratejiler bakımından 1. Kısımına bakılmalıdır (15.- Öneri).

Araştırmanın ilk kısmında, Amerika'da ve Avrupa'da yapılan bilimsel araştırmalarda davaların makûl sürede sonuçlandırılmasında veya uzamasında hâkimin kişiliğinin, görev bilincinin, özveride bulunmak özelliğinin, güdülenmelerinin en önemli etmeni oluşturduğu tesbit olunmuştur. Türkiye'de durumun da böyle olduğunu, araştırmamız açık ve seçik bir biçimde ortaya koymaktadır. Adli kültürle de çok ilişkili olan bu tesbitin büyük önemi açıktır.

Hâkimin güdülenmesini güçlendirmek hususunda ücret ve diğer yardımcı yararlar açısından bazı tedbirler, geliştirilmelidir (56.- Öneri). Yapıtığımız inceleme, aksaklıkların bir çoğunun uygulamadan kaynaklandığını, kanunlarda bu aksaklıklara neden olacak nitelik bulunmadığını ortaya koymaktadır. Uygulama ile adli kültür arasındaki ilişki, bu araştırmanın 1. Kısmında belirtilmiştir.

Ana meselemiz CAS'inin işlemlerini özellikle işletmecilik, rasyonellik bakımından ele almak ve adli kültürün etkisini ortadan kaldırmak olmalıdır. Bu Önerimiz CMUK'unun bütün ile ele alınıp, gözden geçirilip, reforme edilmesi gerektiği hususundaki temel düşüncemizle çelişkili değildir (52.- ter Öneri).

388. *Bağımsızlık*: Esas mahkemesinde yargılama yapacak olan hakimin tarafsız ve bağımsız olması gereklidir. Bunun yanı sıra hakim taraflara ve kendisine karşı da objektif olmalıdır. Hakimin tarafsız ve bağımsızlığını sağlamak için, meslekten hakim esasının kabul edilmiş olması yerindedir.

389. *Mahkemelerin İş Yükü*: Uyuşmazlıkları çözmek üzere görevlendirilen hakimlerin ve mahkemelerin sayısı, çözmeleri istenilen uyuşmazlıkları sonuca ulaştırmaya yetecek kadar olmalıdır. Fazla sayıda işin bir hakime yüklenmesi onu başarısızlığa götürecektir. Personel nok-

sanını artıran sebeplerden biri de emekliliktir. Emeklilik yaşı Türkiye şartlarına uygun değildir.

Ağır suçların sayıca az olması, basit suçların ise fazla olması, piramide benzetilebilir. Bu "piramit yapı", 1995 yılında yeni gelen işler bakımından korunmuşsa da (DGM % 0,83, Ağır Ceza % 4,56, Asliye Ceza % 46,87 ve Sulh Ceza % 47,31), mahkemeden bir yılda çıkan işin toplam işe oranı olarak kabul edilen "verimlilik" açısından benzer tesbit yapılamamaktadır (DGM % 54,5, Ağır Ceza %54,8, Asliye Ceza %54,2, Sulh Ceza %75,0) (Yücel, Yargının Etkinliği, 21). Verimlilik açısından Ankara, İstanbul ve İzmir mahkemelerinin çalışmaları arasında farklılık saptanmıştır. Ankara mahkemeleri en verimli çalışan mahkemeler olarak gözükmektedir. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenmiş olan iş yükü ağır ceza mahkemeleri için yılda 300-350 iken, İstanbul ceza mahkemelerinde bu sayı 496 olmuştur. Asliye ceza mahkemelerinde belirlenen yıllık iş yükü 700-800 iken, gerçekleşen iş yükü 3619'dur. Sulh Ceza Mahkemeleri açısından ideal iş yükü 1000-1200 iken 3925 olarak gerçekleşmiştir. Kapasite üstü çalışma doğal olarak davanın süresini olumsuz yönde etkilemektedir (Yücel, Yargının Etkinliği, s. 37).

Görüldüğü gibi, davaların makûl süre dışında uzamasına neden olan sebeplerin başında, giderek ağırlığı artan iş yükü gelmektedir. Batı ülkelerinde de durum farklı değildir. Bu gelişme karşısında hâkim ve savcı sayısını artırmak akla gelen ilk tedbir olmaktadır. Ancak, 1. Kısımda da belirttiğimiz gibi, hâkim ve savcı sayısının artmasının göreceli bir olanak oluşturması dışında, sayı artırmak bakımından belirli bir düzeyi aşmamak zorunludur. Aksi takdirde, Batılı araştırmacıların belirttiği gibi, tam tersi sonuçlar meydana gelmekte ve istenen neticeler elde edilememektedir.

Mahkeme sayısını artırmaktan ise, işi çok olan bölgelerde aynı mahkemeye yardımcı nitelikte hâkim tayin etmenin çok daha isabetli olacağı görüşündeyiz. Gerçekten, bu yolla hâkimin haftada üç gün duruşma ve diğer iki gün de dosyayla ilgili incelemeleri yapması, böylece ara vermelerin kısa sürelerle alınması, hergün duruşmaya çıkmak mecburiyeti altında yorgun düşen ve gerekli incelemeleri yerine getirmesi ve okuması çok güç hale gelen hâkimin nefes alması ve görev yapma güdülenmesi sağlanmış olacaktır. Böyle bir halde ise hâkimler arasındaki iş bölümü makul surette örgütlenmelidir.

390. *Araç - Gereç*: Bilgisayar ağının polisi de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve bu hususta yasal gereklerin tesisi davaların çabuk karara bağlanmasını sağlayan etkin bir araç teşkil oluşturacaktır (44.- Öneri).

Adaletin dış görünüşü ile de, güven uyandırması, şarttır. Bunun için gerek mahkeme salonunun ve gerek hakimin giyim kuşamının bu saygıyı giderecek nitelikte olmaması gerekir.

391. *Basın ve Aleniyeti*: Bugün bizde, yargılama yapılırken duruşmada basın fotoğraflarının ve televizyon kameralarının faaliyette bulunmasına imkân verilmektedir. Bazı hâkimlerin kendilerini televizyonda seyretmekten hoşlandıkları izlenimi hasıl olmaktadır. Bu durum kesin olarak gideilmelidir; tutum suçsuzluk karinesine aykırı olduğu gibi, ayrıca iddia ve savunmanın serbest bir şekilde yapılamamasına da neden olabilir. Ülkele-
rin bir çoğunda bizdeki bu uygulama yasaktır. 'Fransa'da 6 Aralık 1954 tarihli olup, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu bazı hükümlerini tamamlayan Kanun, mahkemelerde ses alma cihazlarının, televizyon ve sinema kameraların kullanılmasını ve fotoğraf çekilmesini yasaklanmıştır. Ancak 11 Haziran 1985 tarihinde neşredilen bir kanun, olayın, tarihi adalet arşivlerinin teşkili bakımından faydalı olduğu takdirde, celselerde televizyon tesbitine izin vermiş bulunmaktadır. Bizde de hâkimin takdirine göre bu halde televizyon tesbitine müsaade edilebilir (52.- bis Öneri).

392. *İçtihat*: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hükümleri ve Avrupa İnsan Hakları Divanınca verilen kararlar, yargılamada mutlaka gözönünde bulundurulmalıdır. Hukuk Fakültelerinde de ceza muhakemesi hukuku derslerinde söz konusu içtihatlar konusunda bilgi verilmesi hususunda özen gösterilmelidir (17.- Öneri).

393. *Tek Oturumlu Duruşma*: Hakim kendisine tahsis edilen yargılama süresini en iyi şekilde kullanmasını bilmelidir. Duruşmanın başlaması ve bir oturumda sonra ermesi için gerekli tedbirleri almalıdır. Davetler yapılırken dosyanın eksiksiz ve tam olduğu konusuna özen gösterilmeli ve davet edilen tanık bilirkişi veya başka bir süjenin istenilen gün hazır bulunup bulunulmayacağı önceden saptanmalıdır. Bütün süjeler için uygun gün tayin edilmeli ve bütün ihtimaller düşünülerek dosya eksiksiz hale getirilmelidir. Bundan sonra gün tayini düşünülmemelidir. Duruşmaya ara

verilmesi davanın işlem süresini uzatır. İlk celse ile son celse arasında geçen ortalama gün sayısının 85 olduğu, neticede mahkumiyet kararı verilirse, sürenin 90 güne yükseldiği fakat beraat kararlarında 72 güne indiği tespit edilmiştir. Ara verme sebeplerinin başında tarafların gelmemesi yer almaktadır.

Duruşmalarda tutanak düzenlenmesi dikte etmek suretiyle yapılmaktadır. Bunun yerine bant kaydı ve steno kaydı uygulamasına mutlaka geçilmelidir. Bu kayıtlara dayanarak daha sonra duruşma tutanağı düzenlenmelidir.

Batı ülkelerindeki mahkemelerde dosyaların sırada, kuyrukta bekleme süreleri vardır (waiting line). İş aylarca duruşma sırası beklemekte, ancak sırası geldiğinde üç, beş saatte duruşma sona ermektedir. Bizde ise, sırada bekleme yoktur. Bütün davalar bir anda birlikte açılmakta ve bu nedenle trafik düzenlemesi olmayan bir kavşaktaki tıkanma gibi davalar kilitlenmekte, sistem kavşaktaki trafik sıkışıklığını yaşamaktadır. Belirli bir ağır ceza mahkemesini, teklif ettiğimiz sistem içerisinde çalıştırarak belli bir süre sonra davaların daha makul bir sürede bitirilip bitirilemeyeceği araştırılmalı ve bu mahkeme tipik iş yükü bulunanlar arasından seçilmelidir.

Tutuklamanın kanunların gösterdiği şartlara tam uyularak gerçekleştirilmesi, gerek insan hakları ve gerekse adaletin kalitesi nedeni ile, çok önemli bir konudur. Yabancı memleketler uygulamalarında duruşmadan önce tutuklanmış bulunan kişilere ait davalar, diğerlerine nazaran daha çabuk bitirilmektedir. Araştırmamız bizde de durumun böyle olduğunu gösteriyoruz (38.- Öneri). Uygun miktarda önerdiğimiz adli kontrol uygulaması ve bu gün için kefaletle salıverilmeye imkân verilmesi hem sanığın özgürlüğünü gereksiz yere kısıtlanmasını önleyecek ve hem de tutuklamanın getirdiği faydaları sağlayacaktır.

Hâkimlerin dava görülürken değişmesi en önemli gecikme sebeplerindedir. Bu keyfiyetin adaletin kalitesine de etkili olduğunu ifade etmek hatalı olmaz. Bu itibarla zorunlu nitelikteki sebepler olmadıkça hâkimin değiştirilmesinden sakınılmalı ve mevcut uygulamadan vazgeçilmelidir (61.- Öneri).

Tanıkların mutlaka aynı celsede ve birlikte olarak ifadelerinin alınması için, gerekli olan herşey yapılmalıdır. Bu bakımdan uygulamamızdaki tanık icad etme tabikati da engellenecek ve davanın uzatılması önlenmiş olacaktır. Uygulamada bazan daveti gerçekte mümkün olmayacak tanık

ikamesi suretile de dava uzatıldığından, bu yolla söz konusu uygulamaları da engellemek mümkün olabilecektir. Kanaatımızca asıl yapılması gereken şey, duruşma gününü sanık avukatı ile birlikte belirlemek veya sanık avukatına müdafaa için gerekli bütün delilleri birden sunmak mecburiyetini yüklemek ve bu yolla tanıkların tümünü birden dinlemeyi sağlamaktır (58.- Öneri).

394. *Hüküm*: Araştırmamız hürriyeti bağlayıcı cezaların çok önemli bir kısmının, bir yıl ve bir yıldan az süreli olduğunu ve mahkemelerin, sistematik olarak bu cezaları 647 sayılı Kanunun hükümleri dairesinde para cezasına çevirmekte bulduklarını ve yine çok büyük oranda olmak üzere, para cezalarının da ertelendiğini göstermiştir. Özellikle basın davalarında hakaret ve sövme suçlarından dolayı, cezanın para cezasına çevrilmesi ve ertelenmesi kural haline gelmiştir. Esas itibarıyla kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmetmemek ve bunu başka tedbirlere ve para cezasına çevirmek çağdaş ceza hukukunda ve penolojide önemle tavsiye edilmektedir. Bu arada para cezasının ertelenmesi de mümkün olabilir. Ancak sadece para cezasına çevirmek ve bunu da tecil etmek bazı zümrelerde cezanın caydırıcı etkisini yok etmektedir. Kurumları, maksatları çerçevesinde gayeyi kaybetmeden, abartmadan uygulanmalıdır. Böyle olunca uygulamanın maksadına uygun hale getirilmesi temenni olunmuştur (63.- Öneri).

Araştırma Türkiye’de ölüm cezalarının fiilen uygulanabilirliğini kaybettiğini ortaya koymaktadır. Durum böyle olunca artık bu cezayı mevzuatımız içinde muhafaza etmenin bir anlamı kalmamıştır. Cezanın ilgası Türkiye’nin dış imajı bakımından da yararlı olacaktır (62.- Öneri).

647 sayılı Kanunun 4. maddesinde yer alan tedbirler 1961’lerde ceza adaletinin amaçları bakımından çok önemli sayılarak mevzuata ithal edilmişti. Hürriyeti Bağlayıcı cezanın itibarını hemen hemen kaybetmiş bulunduğu bir dönemde, kanunda mevcut olan bu tedbirlerin uygulanmadığını araştırmamız göstermiştir. Öyle anlaşılıyor ki, kısa süreli cezayı para cezasına çevirmek hâkimlerimizin kolayına gelmekte, 4/2-3 de yer alan tedbirlerin uygulanması, daha fazla çaba sarfedilmesini gerektirdiğinden, bu yola gidilmemektedir. Bu hal mutlaka düzeltilmesi gerekli bir durumdur ve bu hususta kanunda teşvik edici değişiklikler yapılmalıdır. Tedbirler arasında mutlaka “kamu yararına çalıştırma” eklenmelidir. Yeni TCK

Tasarısında çok önemle yer almış bulunan bu tedbirin bir an önce kanunlaştırılmasını temenni ediyoruz (65.- Öneri).

Yaptığımız araştırma ertelemenin, özellikle 647 Sayılı Kanunun 5. maddesi çerçevesinde geniş ölçüde uygulandığını göstermektedir. Bu yöndeki uygulama ertelemenin kural haline geldiğini gösteriyor. Oysa erteleme, maksadı çerçevesinde ve maksadına uygun olarak kullanılırsa toplumsal bakımdan faydalı olur. Bu itibarla ertelemenin gerektiğince uygulanmasını sağlayacak direktif oluşturuvcu Yargıtay kararlarına ihtiyaç vardır (64.- Öneri). Erteleme böylece adeta kural haline getirildiğinde, uygulanmaması eşitliğe aykırı, adaletsizlik etkisi yapmaktadır.

395. *Temyiz Aşaması*: Temyiz sebepleri, kriminolojik araştırma açısından, hükmün ne bakımlardan kanuna aykırı olduğu iddiasını belirler. Bizim usul sistemimizde kanuna aykırılık sebeplerini göstermek mecburiyeti yoktur, "hükmü temyiz ediyorum", demek yeterlidir. Oysa, yabancı hukuk sistemlerinde sebepleri göstermek mecburiyeti vardır. Bu iki sistem davanın Yargıtay'da bekleme süresinin azalıp çoğalması bakımından önemli neticeler ortaya çıkarır. Sebep belirtilmesinin mecburi olduğu hallerde, Yargıtay incelemesi az vakit alır ve ayrıca Yargıtaya daha az başvurulur. Yaptığımız araştırma, hukuka aykırılık sebebi olarak gösterilen haller arasında başta gelenlerinin 647 sayılı kanunun 4 ve 6. maddelerinin uygulanmasındaki hatalara dayandığını ortaya koyuyor. Tahrik sebebinin uygulanmamış olması veya adi ve ağır tahrik ayırımındaki hata ikinci ortak hukuka aykırılık sebebidir. Bütün diğer hallerde yukarıda açıkladığımız gibi, temyiz sebebi açıkça belirlenmemektedir. O kadar ki, incelediğimiz dosyalara göre temyiz edilen dava sayısı 133 olduğu halde, temyiz layihası ancak 81 olayda verilmiştir. %60 olayda temyiz layihası verilmemiş yani temyiz sebepleri gösterilmemiştir. Diğer ülkelerde olduğu gibi, temyiz sebeplerinin, temyiz davasında açıkça gösterilmesini ve sadece bu sebepler dolayısı ile Yargıtayın inceleme yapmasını önleyen husus insanlarımızdaki yetişkinlik noksanı ve davalarda avukat bulunmasının zorunlu olmamasıdır.

Temyiz şartları arasında teminat yatırılması (depo parası) 1985'de kaldırılmıştır. Sebebi, depo miktarının az oluşu, parayı yatırmak bakımından olan yorucu işlemler ve tutuklu olanın avukatı bulunmadığı hallerde bu işlemi gerçekleştirmesinin çok zor oluşu idi. Aslında temyiz yoluna, hakkında verilen hükmün hatalı olduğuna inanan kişilerce başvurulması ve

temyize gitmenin kötüye kullanılmaması bakımından anlamlı bir teminatın yatırılması uygun olur. Malî gücü olmayan sanığa adlî yardımda bulunulması usulü de ayrıca ön görülmelidir (67.- Öneri). Ancak parayı yatırmak hususundaki zorluklar avukatları bizar etmiştir.

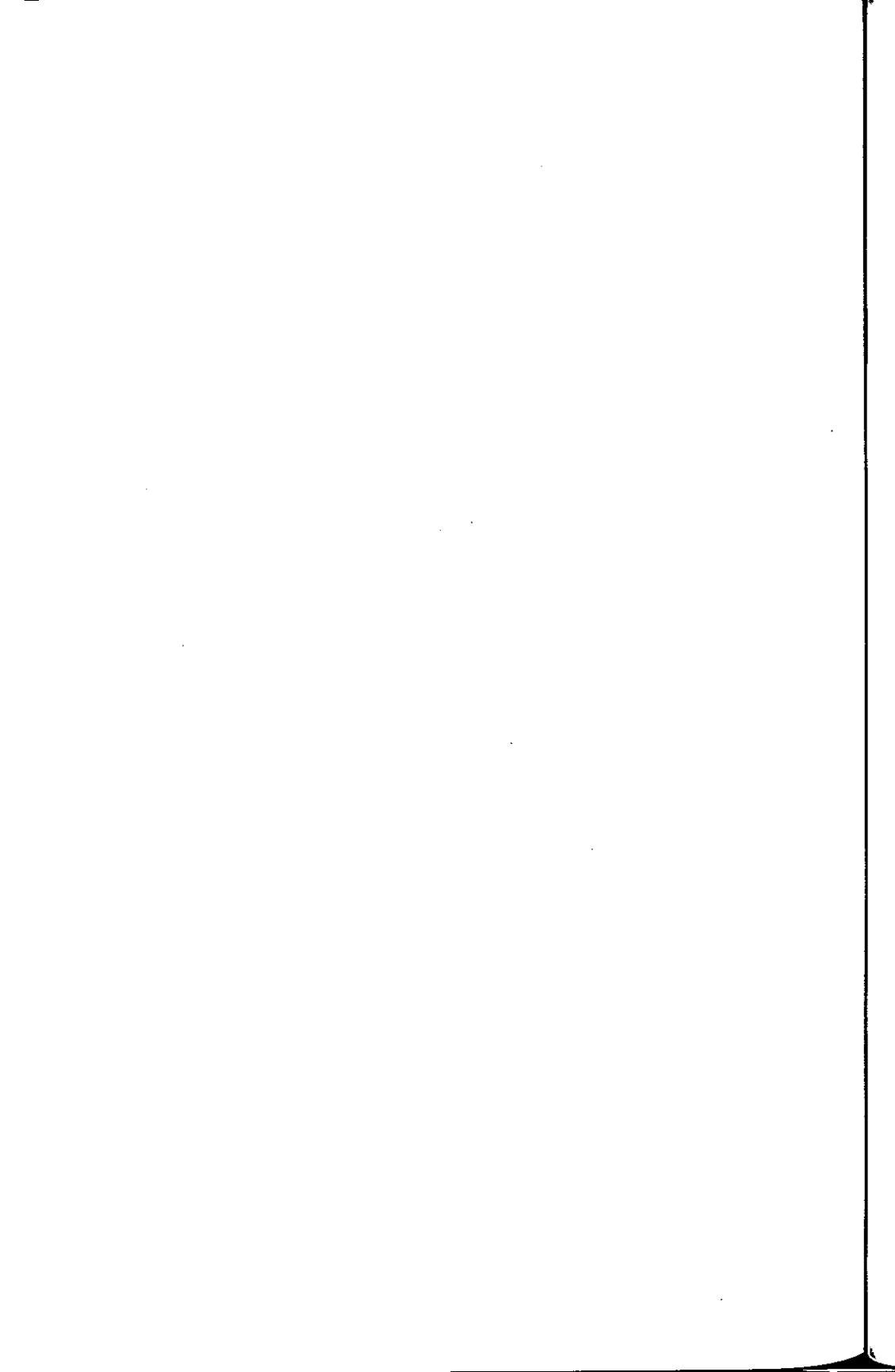
Yargıtayda duruşmanın, davanın sonuca bağlanmasını uzatmaktan başka bir etkisini kabul etmek mümkün değildir. Yargıtay dosya içeriğine göre hukuka aykırılığı tespit etmekle görevli bir kanunyolu mahkemesidir. Orada yeniden delil ikâme edilemeyeceğine göre, şifahî izahat verilmesi hâkimleri psikolojik bakımdan etkilemek dışında bir anlam taşıyamaz. Kaldı ki, mürafaayı adalet gerektiriyorsa, o zaman hükümlerin hepsi bakımından mürafaayı kabul etmek gerekir. Davaların lüzumsuz olarak uzatılmasından başka bir sonuç vermesi düşünülemeyecek olan bu usulden vazgeçilmesi, en azından Yargıtay'da kurumsal bekleme süresini azaltacaktır. Bu bakımdan, Yargıtaya layiha verecek olan avukatların belirli bir tecrübeyi sahip olanlardan seçilmeleri uygun mütalaa edilmiştir (Almanya, Fransa ve İngiltere'de olduğu gibi) (68.- Öneri). Ancak Türkiye'da yargıtay üyeleri mürafaadan vazgeçilmesine karşıdır. Adli kültürün etkisi ile yıllardan beri var olan bir kurumdan vazgeçmek istememektedirler.

Yabancı ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de suçun toplumsal bakımdan meydana getirdiği zararların, bilimsel usullere göre tesbitine imkân veren metodolojilerin uygulanması suretile belirlenmesi en azından adlî hizmetler bakımından, bütçeden daha fazla tahsisat verilmesini sağlar. Zira bu suretle suçla mücadalenin doğrudan doğruya millî gelirle olan irtibatı gözler önüne serilmiş olur (48.- Öneri).

Böylece gerçekleştirdiğimiz araştırma sonuçları yanında istifade edilen diğer yabancı araştırmaların verilerini de yansıtan bu eser, CAS bakımından, bütün unsurları itibarıyla yeniden gözden geçirilme ihtiyacını gözler önüne sermektedir. Gereğinin yapılmasına en kısa zaman süresi içerisinde girişmesinde büyük millî yarar vardır.

F. İnfaz İşlevi

396. Cezaların özellikle hürriyeti bağlayıcı cezaların, tedbirlerin infazı ayrı bir araştırma konusudur. Araştırmayı doğal olarak CAS'nin bu işlevini ele almamıştır. İleride bu konuda da benzeri bir araştırmanın yapılması çok yerinde olacak ve Türk infaz sisteminin geliştirilmesinde büyük yararlar sağlayacaktır.

ÖZET

SONUÇ VE ÖNERİLER

(Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer ve Prof. Dr. Feridun Yenisey tarafından yapılan çalışmayı Prof. Dr. Yılmaz Esmer Özetlemiştir.)

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Ceza Adalet Sisteminin (CAS) etkinliği araştırması, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) tarafından desteklenen ve çok daha geniş kapsamlı “Türk Adalet Sisteminin Etkinliği Araştırması’nın” bir parçasını oluşturmaktadır. Söz konusu araştırma, cezaya ilaveten vergi yargısını ve idari yargıyı da kapsamaktaydı¹.

Araştırmaya ve analizlere esas teşkil eden veriler, İstanbul ilimizdeki ceza, vergi ve idare mahkemelerinden sistematik tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 3,000’in üzerindeki dosyanın ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ile elde edilmiştir. Türkiye’de, yargı alanında böyle bir alan çalışmasına ve amiprik bulgulara dayanan bir araştırma ilk kez gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Her üç alan araştırmasının da temel yöntemi aynı olup, esas olarak yargılama sürecinin bütün aşamalarının kodlanmasına ve kantitatif veriler halinde dökümünün yapılarak analizine dayanmaktadır.

Alan araştırmasının İstanbul ilimizdeki ceza, vergi ve idare mahkemelerini kapsadığını belirtmiştik. Bu durumda, sanıyoruz öncelikle cevaplandırılmamız gereken yöntem sorusu, bu seçimin gerekçesidir. Araştırmaya ceza, vergi ve idare mahkemelerinin dahil edilmesinin temel gerekçesi teoriktir. Bilindiği gibi, bu tür yargıda da, devletin (idarenin) iddia makamında veya davalı konumunda, ama yargılama sürecinde bir taraf olarak yer almasıdır. Alan araştırmasının İstanbul ili mahkemeleri ile sınırlı tutulmasının nedeni ise, teorik değil, pratiktir. Alan çalışmasının tüm Türkiye’yi (veya Türkiye’yi temsil etmek üzere seçilecek bir örnekleme) içerecek şekilde genişletilmesi, gerçekten çok yararlı ama devasa bir proje olurdu ve araştırmanın çok ötesinde bir bütçeye ve insangücüne ihtiyaç gösterirdi.²

CAS'in Etkinliği Araştırması'nın tüm sonuçları ve yorumları ayrıntılı bir biçimde TESEV tarafından yayınlanmakta olan bu araştırma raporunda³ sunulmaktadır. Konuya ilişkin geniş bir literatür taraması ve bibliyografya da yine adı geçen yayında yer almıştı. Bu özetle ise, araştırmanın temel bulguları, sonuçları ve sistemi rahatlatmaya yönelik öneriler (mümkün olduğu kadar teknik dilden ve son derece önemli olsa da uzmanlık alanı ceza hukuku olmayanların anlamakta zorlanabileceği ayrıntılardan arındırılmış biçimde) sunulmaktadır. Böylece, araştırmanın sonuçlarının, dar uzman çevresi dışındaki kitleye de ulaştırılması ve daha geniş bir grup tarafından tartışılmasının sağlanması hedeflenmiştir.

CAS'in Etkinliği Araştırması'nın amacı, Türkiye'deki ceza yargılama sürecini, bütün aşamalarıyla ve aktörleriyle adım adım izlemek; her aşama ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmek; yargılama sürecinin bir parçası olan aktörlerin davranışlarını değerlendirmek ve tabii bu bulgulara dayanarak sistemdeki darboğazları saptamak ve bunların giderilmesi için öneriler geliştirmek olarak özetlenebilir. Başla bir deyişle, araştırmanın iki hedefi bulunuyordu:

- Sistemin işleyişi ile ilgili olarak mümkün olduğu kadar ayrıntılı, objektif ve sistematik veri toplamak;
- Dağınık gözlemler yerine, somut verilere dayanarak, CAS'ın daha etkin hale getirilmesinin ve yaygın yakınmaların hafifletilmesinin çarelerini üretmek ve belirlemek.

Görüldüğü gibi, araştırma hem akademik, hem de pratik amaçlarla tasarlanmıştır. Burada "objektif veri" den kastımız veri toplama aşamasının kişiden bağımsız olduğu ve bu sürecin tamamında aynı tanımların kullanıldığıdır⁴. Verilerin "sistematik" toplanmasından ise, gözlem birimlerinin belli kurallara göre belirlenmesini anlıyoruz.

Her birimin gözlenme olasılığın hesaplanmasını da içeren bu koşulun araştırmamızda nasıl yerine getirildiğini aşağıda açıklamaktayız.

CAS'ne ilişkin bulgularımızı özetlemeye başlamadan önce, araştırmanın yöntemi ile ilgili çok kısa bir bilgi vermenin yararlı olacağı kanısındayız⁵. Kullanılan yöntemin ana hatlarını başlıklar halinde ifade edecek olursak:

- Araştırmanın verileri, kesin hükme bağlanmış ceza davalarının dosyalarının incelenmesi suretiyle toplanmıştır.
- Veri toplama, bu amaçla geliştirilmiş bir soru formu aracılığıyla

- yapılmıştır. Söz konusu form, bir ceza davasıyla ilgili akla gelebilecek türlü ayrıntıların, standard ve bilgisayara işlenebilecek bir şekilde kodlanabilmesi hedef alınarak geliştirilmiştir.
- c. Soru formu kesin halini almadan önce, örnek dosyalarla sınıanmıştır (pretest). Bu sınama sonucu formda gerekli değişik ve geliştirmeler yapılmıştır.
 - d. Soru formunda, suçun öğrenildiği tarihten kesin hükme kadar olan süreç içinde, **her aşamanın tarihleri** de yer almıştır. Araştırmada kullanılan nihai soru formunun tam metni Ek 1'de verilmiştir.
 - e. Araştırmannın evrenini, **İstanbul Sulh, Asliye ve Ağır Ceza Mahkemelerinde** 1994 yılı itibariyle kesin hükme bağlanmış davalar oluşturmuştur. Başka bir deyişle, sonuçların, istatistik anlamda, 1994 yılında İstanbul Ceza Mahkemelerinde kesin hükme bağlanan davaları temsil etmesi beklenir.
 - f. Örneklem seçiminde ise, İstanbul adliye birimlerinin her biri ayrı 6 kabul edilmiştir. İkinci aşamada, bunlar içinde Sulh, Asliye ve Ağır Ceza Mahkemeleri birer tabaka oluşturmuştur; nihayet, bu mahkemelerin kesinleşen davaları arasından **sistemantik tesadüfi yöntemle** (systematic random sampling) örneklem seçilmiştir.
 - g. Örneklemeye dahil olan davaların dosyaları, bilgi formuna geçirildikten sonra, bütün formlar bilgisayar ortamına aktarılmış ve böylece analize hazır duruma getirilmiştir.
 - h. Seçilen örneklemin, evrenin parametlerini istatistik anlamda temsil edebilmesi için, gerek adliye birimlerinin, gerek bunlar içindeki mahkemelerin **toplam iş yüküne göre ağırlıklandırma** (weighting) yapılmıştır. Daha teknik bir deyimle, üzerinde inceleme yapılacak dava dosyalarının örneklem seçilme olasılıkları arasındaki farklılıklar giderilmiş, bu olasılıklar eşitlermiştir.⁷

Tablo 1.1
Örneklem Dağılımı
(ağırlıklandırma öncesi)

Adliyeler	
Bakırköy	196
Beyoğlu	169
Eyüp	102
Fatih	98
Kadıköy	102
Kartal	133
Üsküdar	59
Sultanahmet	255
Mahkemeler	
Ağır Ceza	385
Asliye Ceza	378
Ağır Ceza	351

- i. Toplam örneklem büyüklüğü (incelenen dosya sayısı) 1, 114 olup, bunların ağırlıklandırma işlemi öncesinde adliyelere ve mahkemelere göre dağılımları Tablo 1.1'de verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, istatistiklerin hesaplanmasında ve analizinde ağırlıklı dağılım kullanılmıştır.

2. CEZA YARGISININ AŞAMALARI VE ETKİNLİK

Araştırmanın amaç ve yönetimini bu şekilde özetledikten sonra, bulguların sunumuna ve yorumuna geçmeden önce iki hususu mümkün olduğunca açıklığa kavuşturmamız gerekmektedir.

- Ceza yargısının aşamalarının belirlenmesi
- Etkinliğin tanımlanması.

Bu iki gereklilikten birincisinin nisbeten basit, ikincisinin ise oldukça güç bir iş olduğunu belirtmeliyiz. Zira biraz aşağıda değineceğimiz gibi,

etkinlikle ilgili üzerinde hemen anlaşılabilir somut bir tanım verebilmek kolay olmayacaktır. Gerçi ceza yargısı gibi karmaşık bir sürecin aşamalarının tam olarak sayılabilmesi de bazen yoruma açık olabilecek bir işlemdir ama, "etkinlik" iyiden iyiye esnek ve göreceli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşe bu iki kavramın daha somut ve daha az karmaşık olanından başlayacak olursak Tablo 2.1'de, ceza yargılamasının aşamaları, işlevleri ve aktörleri gösterilmektedir.

Tablo 2.1
CAS'nin Aşamaları, İşlevleri ve Aktörleri

Aşama	İşlemler	Başlıca Mercii/ Sorumlu
Araştırma (Tahkikat) (soruşturma)	Faillerin bulunması ve adalete tevdi Delillerin toplanması	Savcılık Kolluk (zabita)
İtham (İddia)	Fail hakkında suçlama kararının verilmesi Fail/ler hakkında ilk karar (takipsizlik veya mahkemeye sevk)	Savcılık
Savunma	Karşı görüşlerin hazırlanması	Avukat, Şüpheli, Sanık
Yargılama - hüküm	Suçluluk hakkında karar verme	Hâkim
Kanun yolları	Hükmün değiştirilmesi taleplerinin karara bağlanması	Yargıtay Üst mahkemeler Çeşitli itiraz mercileri
İnfaz	Hükmün yerine getirmesi	İnfaz kurumları

Savunma, özellikle yargılama aşamasının esas unsurlarından biridir ama, sanığın ilk suçlamayla karşı karşıya bulunduğu andan itibaren - ve en son aşama da dahil olmak üzere - bütün süreç boyunca temel bir işleve sahiptir. Öte yandan yine soruşturma aşamasından itibaren sürecin bir parçası olan tanıklara ya da süreç içinde zaman zaman görev üstlenebilen bilirkişiye bu şemada - basitliği koruyabilmek amacıyla - yer verilmemiştir.

Temel aşamaları ve işlevleri Tablo 2.1’de özetlenen ceza yargılama sürecinin “etkinliği”nden maksat nedir?

Aslında, konuyla ilgilenen herkesin bu konuda gözlemlerinin, anılarının ve özellikle de yakınmalarının bulunduğunu biliyoruz. Örneğin hepimiz, çeşitli vesilelerle mahkemelerin bağımsız olması ve adil karar vermesi zorunluluğunu vurguluyoruz. Sık sık eleştirdiğimiz bir konu da, suçlarla ceza arasındaki dengesizlik. En fazla dile getirdiğimiz şikâyet, sistemin tıkandığı, çalışmadığı ve bu yüzden de suçluyu cezalandıramadığı veya daha genel bir anlamda adalet dağıtamadığıdır. Türkiye bağlamında ceza adaletini ve infazı ilgilendiren bir başka önemli tartışma konusu da çeşitli nedenlerle sık sık gündeme gelen aflardır. Kısacası, Tablo 2.1’de özetlenen sürecin her bir aşamasına ilişkin etkinlik sorunlarımızın var olduğunu biliyoruz.

Bu genel ve rastgele gözlemleri daha sistematik bir bakışla ele alırsak, etkinlik kavramının temel unsurlarının tanısını yapabilmemiz de büyük ölçüde mümkün olabilecektir. Şöyle bir toparlamaya çalışacak olursak, yukarıda dağınık bir şekilde sıraladığımız eleştiriler esas itibariyle şu anlamlara gelmektedir.

- a. CAS meşru olmalıdır. Sistemin bütün aşamaları yasalarla tanınlanmalıdır. Kurumlar ve bunların işlevleri önceden ve herkes tarafından bilinmeli, duruma göre değişmemelidir. Hüküm bağımsız, tarafsız, adil ve meşru olduğu kimse tarafından tartışılmayan mahkemeler tarafından verilmelidir. Meşruiyetin en önemli unsurlarından biri de, ilgili kamuoyu tarafından sistemin bu özelliklere sahip bulunduğuna inanılmasıdır. Başka bir deyişle, CAS’nin dürüst ve adaleti gerçekleştirecek bir biçimde çalıştığı, bağımsız ve her türlü yolsuzluktan uzak olduğu kanısı yurттаşlar tarafından yaygın bir biçimde paylaşılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, meşruiyetin sübjektif yanının ağır bastığı söylenebilir.
- b. CAS rasyonel olmalıdır. Gerek sürecin kendisi, gerek sonuç geçerli makullük ölçülerine uymalıdır. Suçlar ve cezalar arasındaki denge gözetilmelidir. Sistem, failleri mutlaka bulup cezalandırmalı; suçsuzların ise süratle aklanmasını sağlamalıdır. Ayrıca, caydırıcılık da CAS’nin temel amaçları arasında sayılmalıdır. Böyle bakıldığında Türk CAS’nin rasyonellik açısından önemli eksikliklerin bulunduğunu söylemek durumundayız

- c. CAS süratli makul bir süre içerisinde sonuca ulaşacak biçimde çalışmalıdır. Adaletin gecikmesinin doğuracağı sakıncılar giderilmeli, ancak bu yapılırken savunma hakkı zedelenmemeli, anayasal ve demokratik hakların kullanılması engellenmemelidir. Başka bir deyişle, sürat konusunda da makul bir denge tutturmak, davaları makul bir süre içerisinde sonuçlandırmak gerekmektedir.

Yukarıda özetlediğimiz meşruiyet, rasyonalite ve hız kavramlarının etkin bir CAS'nin ana unsurlarını teşkil ettiği hususunda fazla bir tartışma olacağını sanmıyoruz. Ancak sorun, bu tanımların somutlaştırılmasında ortaya çıkmaktadır. Örneğin "makul bir süre" neyi ifade eder? Herkesin sahibi olduğu "makul" ölçüsünün birbirinin aynı olduğu kabul edilemeyeceğine göre, kimin "makul"ü esas alınmalıdır? Sözgelimi, herhangi bir ceza davasında sanık ile mağdurun "makul bir süre"den neyi anladıklarının çok farklı olması doğaldır. O zaman terazi hangi tarafa ve ne ölçüde meyledecektir? Bu soruları kolaylıkla çoğaltabiliriz. Ama açıkça görülmektedir ki, cevaplar o kadar basit ve kesin değildir.

Bu noktada, adalet sistemimizin temel sorunları arasında en başlarda yer alan ve bizim araştırmamızın da çözüm aradığı ana konulardan biri olan CAS'nin hız konusu üzerinde kısaca durmak isteriz.

Hızlı yargılama ve olayı mümkün olan en kısa sürede dürüstlük esaslarına uyarak haklı ve adil bir çözüme ulaştırabilme, ceza adaletinin kalitesi açısından kuşkusuz büyük bir önem taşır. Geç gelen adaletin sakıncaları, bireysel ve toplumsal olumsuz etkileri, maliyeti, öteden beri çok çeşitli vesilelerle ve sık sık vurgulanmaktadır. Geciken her hüküm, CAS'ne olan güveni azaltacaktır. Bu nedenle mağdurların, adaletin yerine getirilmesini bizzat veya yakınları aracılığıyla üstlenmeleri gibi son derece tehlikeli ve bir hukuk devletinde yeri olmayacak yollara başvurmaları da söz konusu olabilmektedir. Yıllarca süren davaların ise mağdurları olduğu kadar, genel kamuoyunu da rahatsız ettiği ve adalet sistemine olan inancı sarstığı herkesçe bilinmektedir.

Bütün bu söylenenler doğrudur ama, kabul etmek gerekir ki, suçların hızla takibi ve hükme bağlanması, herhangi bir ceza adalet sisteminin tek hedefi olamaz. Zira bazı durumlarda, yargılama aşamalarının çok kısa sürelerle sınırlandırılması, doğrudan doğruya adaletten ödün verilmesi anlamına gelebilir. İyi bir sistemin amacının sadece hızlı değil ve fakat aynı zamanda dürüstlük esasına ve hakkaniyete uygun karar vermek ve dürüst

yargılama ilkesini vurgulayan çözümlere ulaşmak olduğu açıktır. Üstelik günümüzde, savunmanın sadece ulusal kanun ve anayasalardan değil, uluslararası sözleşmelerden doğan bazı haklarının da bulunduğunu ve bunların kullanılmasının da yargılama süresini kaçınılmaz olarak uzattığını biliyoruz.

Bir ceza yargılamasında neyin zorunlu, neyin makul süre, neyin ise gecikme olarak kabul edilip, edilemeyeceğine dair çeşitli yazarların ve mahkemelerin çoğu birbiriyle çelişen görüşlerinin bulunduğunu biliyoruz. Biz burada sadece Feltes'in⁴ aşağıda aktardığımız tanımına katıldığımızı belirtmekle yetineceğiz:

“Suç olayını sonuca, yani kesin hükme ulaştırmada kanuna göre uygulanan usulden, Anayasadan kaynaklanan haklar ve sanığın, mağdurun ve tanıkların diğer hakları göz önünde bulundurulmak suretiyle ceza adalet sisteminin işleyişi, zorunlu olandan fazla zaman aldığı anda ilgili usul gecikmiş sayılır ve makul süreyi aşmış olur.”

O halde, gecikme verimsiz ve gereksiz bekleme zamanlarının bir sonucudur ve bu verimsiz ve gereksiz bekleme durumu CAS'ni oluşturan her basamakta söz konusu olabilir. Akademik eğilimleri ağır basanlar, bu noktada da ne kadar bir sürenin “gecikme” sayılabileceğini (Bir gün? Bir ay? Daha fazla?) sorabilirler. Ancak biz bu akademik tartışmayı burada noktalamak ve uygulamaya dönük amacımızı vurguluyarak, gecikmenin “makul” bir tanımı üzerinde anlaşabileceğimizi varsaymak istiyoruz.

Kuşkusuz hiç kimse, CAS'nin darboğazlarından, tıkanıklıklarından söz ederken, birkaç günlük, birkaç haftalık, hatta birkaç aylık gecikmeleri söz etmemektedir. Öte yandan, birkaç günlük gecikmelerin tamamen önemsiz olduğu sonucuna varmak da yanlış olur. Zira sürecin her adımında meydana gelebilecek birkaç günlük gereksiz gecikme ve bekleme, toplam yargılama süresini hiç de küçümsenemeyecek ölçülerde arttırılabilir.

3. REFORM ÇALIŞMALARININ TARİHÇESİ

Türk CAS'sinin ciddi bir reform ihtiyacı içinde bulunduğu gerçeği, çok uzun bir süreden beri, bir yandan konunun hem uygulayıcıları, hem kuramcıları; diğer yandan da Bakanlık ve siyasi partiler tarafından çok uzun bir süreden beri dile getirilmektedir. Nitekim, Adalet Bakanlığı da, bu amaca yönelik birçok çalışma başlatmış, akademisyenere çeşitli dönemlerde tasarılar hazırlatmıştır. O karar ki, CAS'nin yeniden düzenlenmesini konu alan toplantıların, seminerlerin, çalışma gruplarının sadece sıralanması bile listeler doldurur. Ancak bilindiği gibi, bu çabaların hiçbirisi, köklü bir CAS reform ile sonuçlanmamıştır ve bu ihtiyaç bugün de şiddetle hissedilmektedir, yeni CMUK Öntasarı 18.6.2000 tarihinde komisyon tarafından tamamlanmıştır.

Tarihçemizi bir noktadan başlatmak gerekirse, "Ceza Adaleti Reformu" konusu, 1972 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nde düzenlenen bir toplantıda ayrıntılı olarak tartışılmıştı. Söz konusu toplantıda, ceza adaleti konusunda yalnız Türkiye'de değil, dünyanın pek çok ülkesinde bir krizin yaşandığı, suçlardaki artış nedeniyle birçok ülkenin CAS'sinin görevini yapmakta güçlendiği dile getirilmişti¹⁰. Bu tarihten sonra da, akademik toplantılar, araştırmalar ve Adalet Bakanlığı çalışmaları birbirini izledi. 1994 yılına gelindiğinde, Adalet Bakanlığı'nın demokratikleşme ve yargı reformu alanlarında bir dizi kanun önerisi hazırladığını görüyoruz. 1.1.2000 yılına gelindiğinde bu tasarıların "hemen de bütünü" metrukiyete uğramış veya yenileri meydana getirebilmiştir. Bununla beraber söz konusu kanun önerilerine, hiç değilse başlıklar halinde bir göz atmak yararlı olacaktır.

a. Adliye Mahkemeleri ile Üst Mahkemelerin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı

Bu tasarı ile adliye mahkemelerinin kuruluşu düzenlenmekte ve 21 ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, İzmir, İstanbul, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Trabzon, Van ve Zonguldak) üst mahkemelerin (ya da yaygın olarak bilinen adıyla istinaf mahkemelerinin) kurulması öngörülmekte idi. 18.1.2000 tarihinde bu hususta teşkil edilen komisyon tarafından yeni "Adliye Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" tamamlanmıştır.

b. 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarı

Bu tasarı ile CMUK'da muhakemeyi hızlandırmaya yönelik bazı değişiklikler önerilmektedir. Bunun yanı sıra, kurulması öngörülen üst mahkemelerin uygulayacakları usul hükümleri de CMUK tasarısına dahil edilmektedir. 1992 CMUK reformu sırasında getirilen bazı maddelerde ise değişiklik yapılması teklif edilmektedir. Açıklandığı üzere, halen yepyeni bir CMUK tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır (2000 CMUK tasarısı).

c. Bazı Kanunlardaki Cezaların İdari Para Cezasına Dönüştürülmesine Dair Kanun Tasarısı

Bu tasarı ile 157 değişik kanunda yer alan çeşitli cezaların idari para cezasına çevrilmesi öngörülmektedir. Bu öneri, mahkemelerdeki iş yükünün azaltılmasını hedeflemektedir.

d. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

Karşılıksız olarak çek vermenin dolandırıcılık olarak nitelendirilerek cezalandırılmasından sonra çıkarılan 3167 sayılı kanun Türk adliyesine büyük bir ek iş yükü getirdi. O kadar ki, çek davaları asliye mahkemelerini neredeyse tümüyle işgal etti ve onların başka işlere bakmalarını önemli ölçüde engelledi. Kanun tasarısı ise, çek davalarını yeni hükümlere bağlayarak bu konuya bir çözüm getirmeyi öngörmektedir.

e. 5680 Sayılı Basın Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı

5680 sayılı Basın Kanunu'nda yapılması önerilen değişikliklerle, basının haber kaynağını açıklamaya zorlanamayacağı kuralı getirilmekte, haber ile ilgili belgeleri teslim etmemesi kabul edilmekte ve tanıklıktan çekinme hakkının saklı olduğu belirtilmektedir. Buna ilaveten, kişilik haklarına da bir koruma getirilmekte ve bazı suçların mağdurları ile 18 yaşını doldurmuş suç fail ve mağdurlarının okuyucular tarafından tanınmalarına yol açabilecek haber, yazı ve resimlerinin yayınlanması yasaklanmaktadır. Örneğin Almanya'da, bu gibi haberlerin sözlü veya görüntülü medyada naklen verilmesi de yasaklanmıştır. Öte yandan, basın hukuku alanında suç sayılan fiillerin TCK'nun 199, maddesi uyarınca ön ödemeye tabi tutulması, kamu davasının açılmaması sayılması sonucunu doğurmaktadır.

f. 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

Savunmanın bağımsız yargının bütünleyicisi olduğu düşünülürse, avukatlık mesleğinin en iyi şekilde yapılabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması zorunludur. Tasarı, bu amaca yönelik olarak, uzmanlaşmayı ön plana çıkaran bazı köklü değişiklikler önermektedir. Birinci maddede öngörülen değişiklikle, avukata yargının bağımsız bir unsuru statüsü verilmekte, üçüncü madde ile de avukatlık mesleğine girebilmek için sınav şartı yeniden getirilmektedir.

g. Uzlaştırma Kurullarının Kuruluş, Görev ve Yetkilerine Dair Kanun Tasarısı

Bu tasarı ile, kişilerle idare arasında özel hukuk ilişkilerinden doğan, konusu para alacağı olan ve adliye mahkemelerinin görev alanına giren uyuşmazlıkların uzlaştırma yolu ile çözülmesi önerilmektedir. Bu uygulama, halen yürürlükte olan Futbol Federasyonu Tahkim Kurulu'nun bir benzeridir ve mahkemeye gidecek olan işlerin sayısında bir azalma getirecektir.

h. İcra ve İflas Kanun'unun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

İcra ve İflas Kanunu, birçok durumlarda günümüzün değişen ekonomik ve sosyal koşullarına uymamaktadır. Öneri alacaklı ve borçlunun zit menfaatlerinin bağdaştırılması, kanundaki boşlukların doldurulması ve kötü niyetli kişilerin boşluklardan yararlanmasının önlenmesi amaçlarını taşımaktadır.

i. İş Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun Tasarısı

İş Mahkemeleri, Türkiye'de 1950 kurulmaya başlanmış ancak birçok yerde kuruluşları eksik kalmıştır. Bu tasarıda, tek hâkimli bir iş mahkemesi esaslı önerilmekte, bu mahkemelerin görev alanları genişletilmekte ve hâkime kendiliğinden delil toplama olanağı sağlanmaktadır.

j. 6570 Sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanun'a Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı

Tasarı, objektif ekonomik verilerden yararlanan kira tesbit komisyonları oluşturmaktadır. Öneriye göre, kıstaslar ülke çapında geçerli olacak ve komisyon aylık ve yıllık kira artışları her yıl Mart ayı sonuna kadar tesbit ve ilan edilecektir.

k. 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına ve Kanuna Toplu Yapı İle İlgili Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı

Çok sayıda bağımsız bölümü kapsayan büyük blok inşaatlar, Kat Mülkiyeti Kanunu'nda öngörülme- yen sorunları ortaya çıkarmıştır. Tasarı, toplu inşaatlara ilişkin yeni bir takım kurallar önermektedir.

I. Hukuk Yargılama Usulü Kanun Tasarısı

1927 yılından bu yana yürürlükte olan 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda parça parça değişiklikler yapılmışsa da, bu çabalar tam olumlu bir sonuç vermemiştir. Hukuk usul kanun tasarısı ile de, davaların süratle sonuçlandırılması amaçlanmaktadır.

m. İl İdaresi Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı

Yürürlüğe girdiği 1949 yılında, güçlü ve disiplinli bir il yönetimi oluşturulmasına imkân veren bu kanun, zaman içinde ortaya çıkan çeşitli nedenlerle, ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Özellikle örgütlü suçlar devleti ve rejimi tehdit eder boyutlara ulaştıkça, bu yeni suç tipine karşı girilen mücadelede mevzuatta yeni boşlukların bulunduğu saptanmıştır. Tasarı ile, bucak teşkilatları kaldırılmakta ve mülki idare amirlerinin önl-eyici zabıta görev ve yetkileri yeniden düzenlenmektedir.

n. Ceza İnfaz Yasası

Öneri, cezaevindeki hükümlünün kısıtlanmış olan hürriyetinin dışındaki haklarını ululararası sözleşmelere uygun hale getirmeyi amaçlamaktadır ve bu açıdan önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Görüldüğü gibi, yukarıda sıraladığımız reform önerileri son derece geniş kapsamlıdır ve ceza yargulamaları ile sınırlı kalmamaktadır. Bizim konumuz münhasıran CAS olmakla birlikte, bütünlüğü bozmamak amacıyla, diğer alanları da kapsayacak şekilde tüm Bakanlık önerilerini birer cümle ile özetledik. Şimdi esas konumuza, yani CAS'nin etkinliğine ilişkin araştırmamıza dönmek istiyoruz.

4. TÜRK CEZA ADALET SİSTEMİ

Araştırma bulgularının sunulmasına ve yoruma geçmeden önce, mevcut CAS'nin başlıca yapısal özelliklerini ve iş yükü istatistiklerini kısada gözden geçirmenin yararlı olacağı kanısındayız. Rakamlar 1997 yılı itibarıyla'dır.

Tablo 2.1'de ceza adalet sistemlerinin evrensel sayılabilecek işlev ve aşamalarını özetlemiştik. Türk CAS bakımından da geçerli olan bu temel işlevler şunlardır:

Araştırma (tahkikat), iddia, savunma, yargılama ve hüküm, kanun yolları, infaz. Şimdi yine bu şemadan yararlanarak, süreç, işlevler ve aktörler açısından Türkiye'deki durumu anlamaya çalışalım.

a. Araştırma (tahkikat) işlevi ve kolluk (zabıta)

Türkiye'de kolluk hizmetleri, polis ve jandarmayı içeren "genel kolluk" ve bunlar dışında ve özel kanunlara tabi "özel kolluk" tarafından yerine getirilir.

i. Polis

Polis ile ilgili olarak halen yürürlükte olan mevzuat 1934 yılına kadar dayanır. Bu konudaki değişiklikler ise 1985 ve 1991 tarihlerini taşımaktadır. 12 Emniyet Teşkilat Kanunu, polisi önce "üniformalı" ve "sivil" olarak ikiye ve daha sonra da üniformalı polisi kendi içinde "vasıtalı" ve "vasıtasız" olarak gene iki gruba ayırır. Kanun, görevleri açısından da "idari", "siyasi" ve "adli" polis olmak üzere üçlü bir sınıflandırma yapmaktadır ki, bizim bu çalışmadaki amacımız açısından asıl üzerinde durulması gereken adli polistir.

Adli polis, soruşturma işlevini yerine getiren; başka bir deyişle, suç işlenmesi üzerine olaya el koyan ve suçun iz ve delillerini (tercihan teknik yöntemlerle) tesbit eden, soruşturmayı yürüterek "sanki" ile suç delillerini savcılığa ileten polis bölümüdür. Adli polis, adli hizmetler yönünden adli otoritelere bağlı olmakla birlikte, adli soruşturma görevleri dışında üstlerinin emridedir ve bu husus çeşitli açılardan eleştiri konusu olmaktadır. Adli görevin yerine getirilmesi sırasında, cumhuriyet savcısı polisi suç oluşturan olayları kovuşturmakla görevlendirir.

Örgütlenme açısından bakıldığında, Emniyet Genel Müdürlüğü içinde çeşitli yasalara göre suç sayılan fiillerle ilgilenen şubeler şunlardır:

—Siyasi Şube Müdürlüğü

ÖZET

—Asayiş Şube Müdürlüğü:

1. Kısım: cinayet, gasp, fidye vb. ağır suçlar
2. Kısım: hırsızlık, emniyeti suiistimal
3. Kısım: yankesicilik, dolandırıcılık vb.
4. Kısım: fuhuş, kumar, eşcinsellik, evini terk eden çocuklar vb.
5. Kısım: teknik hizmetler (suça ve suçluya ilişkin delillerin araştırılması, parmak izi vb.)
6. Kısım: bilgi toplama bürosu (sabıka tesbiti, sabıka kayıtları, suçun hangi kısma ait olduğu vb.)
7. Kısım: infaz bürosu

—Narkotik Şube Müdürlüğü

—Mali Şube Müdürlüğü

—Deniz Şube Müdürlüğü

—Trafik Şube Müdürlüğü

—Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü

—Koruma Şube Müdürlüğü

—Hukuk İşleri ve Soruşturma Şube Müdürlüğü

—Genel Bilgi Toplama Bürosu

Ocak 2000 Tarihi İtibarıyla
Polis Sayısı

Silahlı polis	158.240
Genel idare	4.000
Sağlık	500
Hizmetli	250
Eğitim	100
Akademik	74
Bekçi	11.885
Diğer personel	5.260

Toplam 180.565

Polis araştırması, doğal olarak, suçun öğrenilmesiyle başlar¹³. Bu noktadan sonra (ve özellikle vahim suçlarda) karakollar durumu, Emniyet Asayiş Şube Müdürlüğü'ne bildirirler ve soruşturma bizzat ilgili şube tarafından yapılır. Diğer bazı durumlarda (örneğin taksirli suçlarda, olayın failinin ve niteliğinin hemen saptanabileceği durumlarda, vb.) karakollar soruşturmayı kendileri ikmal ederek dosyayı savcılığa sevk ederler. İhbar veya şikâyetin doğrudan savcılığa yapıldığı durumlarda ise, savcı olayı kendi takdirine ve önem derecesine göre belirleyeceği bir polis birimine havale eder. Genel kural olarak, savcılık dosyayı, vahim bulduğu ve olayın aydınlatılmasının güç olduğu hallerde Emniyet Asayiş Şube Müdürlüğü'ne, daha basit işlerde ise mahalli karakollara iletir.

ii. Jandarma

Genel kolluğun bir dalı olan jandarma, 1983 tarihli Jandarma Kanunu çerçevesinde görev yapar. Jandarma, adli görevler yönünden savcı ve sulh hâkimine bağlıdır. Örgütlenmesi ise, il ve ilçe jandarma komutanlıkları çerçevesinde gerçekleşir. Uygulamada, kırsal alandaki hazırlık soruşturmalarını jandarma yapmakta, savcılar ise sadece ölümle sonuçlanan vakalarda devreye girmektedir. Esasen polis ile jandarmanın yaptıkları görev aynı olup, aradaki fark sadece görev alanları bakımındandır. 2000 Ocak tarihi itibarıyla jandarmada çalışan personelin tüm sayısı 240.000'dir.

iii. Çarşı ve mahalle bekçileri ve özel kolluk

Konumuzu doğrudan ilgilendirmemekle birlikte, soruşturma aşamasındaki aktörler arasında, bekçiler ve özel kolluk görevlilerinin de sayılması gerekir.

b. İddia (itham) işlevi ve savcılık

Bilindiği gibi, kamu adına iddia görevini yapan ve dava açan makam Cumhuriyet Savcılığı'dır. Savcılık hiyerarşik bir örgütlenme yapısına sahiptir ve savcılar, hâkimlerin tersine "bağımsız" değildir. Örneğin Adalet Bakanı, kamu davası açması için savcıya emir verebilir.

Türkiye'de geçerli olan "yasallık sistemi"ne (bu sistem "kamu davasının mecburiliği sistemi" olarak da adlandırılmaktadır) göre, yeterli şüphe mevcutsa, savcı kamu davasını açmakla yükümlüdür. Bir başka deyişle, böyle durumlarda savcının dava açmamak gibi bir seçeneği bulunmamak-

tadır. Oysa "maslahata uygunluk sistemi"nde, yeterli şüphenin mevcut olduğu durumlarda bile, savcıya kamu çıkarlarını gözetererek dava açmama hususunda takdir hakkı tanınır¹⁴.

1997 verilerine göre, Türkiye'de 3, 156 savcı görev yapmaktaydı. Bunların 81'i Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde (11'i DGM Başsavcısı olmak üzere) görevliydi¹⁵.

Tablo 4.1'de büyük illerimizde savcılıkların iş yükü ile ilgili veriler sunulmaktadır. Bu tablodan görüldüğü gibi, hazırlık soruşturması ve ilamat olarak, Türkiye'de savcıların önüne gelen toplam dosya sayısı 3, 474, 341'dir (1977 verileri). Hazırlık soruşturması tamamlanan vakaların ise ancak % 30 kadarı kamu davasının açılmasıyla sonuçlanmakta, geri kalan % 70 dolaylarında dosya hakkında ise takipsizlik, yetkisizlik vb. gibi nedenlerle dava açılmamakta ya da dosyalar bir sonraki yıla devredilmektedir. Gene Tablo 4.1'deki verilerin ortaya çıkardığı ilginç husus, ceza davalarında İstanbul ilinin taşıdığı ağırlıktır. Hazırlık soruşturması için savcılarının masasına gelen işlerin % 36'sı İstanbul ilindedir. Görüldüğü gibi, bu açıdan İstanbul ili, nüfusunun çok ötesinde bir ağırlık taşımaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da, İstanbul'da bekleme süreleri uzamaktadır. Örneğin, Türkiye çapında hazırlık soruşturması için bekleyen (bir önceki yıldan devreden artı o yıl gelen) dosyaların yıl içinde % 67'si bir sonuca bağlanırken, İstanbul'da bu oran sadece % 49 dolayındadır. Başka bir deyişle, hazırlık soruşturması, dosyaların Türkiye genelinde üçte birini, İstanbul'da ise yarısı, bir sonraki yıla devredilmektedir. İlamat için bekleyen dosyalardaki benzer bir durum söz konusu olup, bunlarda Türkiye için bir sonraki yıla devir oranı % 35, İstanbul için ise % 49'dur.

Savcılıkların toplam iş yükünün ise % 55'inin Tablo 4.1'de yer alan altı büyük ilde toplandığı görülmektedir. Türkiye'de 1997 yılında Cumhuriyet Savcıları tarafından açılan kamu davalarının hemen hemen yarısı (% 48) yine bu altı ilimiz tarafından paylaşılmaktadır.

ÖZET

Tablo 4.1a
Cumhuriyet Başsavcılıklarının İş Yüğü

a. Hazırlık Soruşturması					
	Toplam iş	Bir önceki yıldan devir	1997'de gelen	Toplam çıkan iş	Kamu davası açılan
İstanbul	834, 936	361, 945	472, 991	412, 118	154, 941
Ankara	186, 885	75, 975	110, 910	110, 652	57, 694
İzmir	173, 717	48, 565	125, 152	116, 221	50, 387
Adana	72, 947	23, 457	49, 490	47, 504	24, 406
Bursa	72, 342	16, 484	55, 858	54, 750	27, 260
Konya	38, 106	4, 306	33, 800	33, 079	15, 082
Türkiye	2, 293, 547	669, 647	1, 623, 900	1, 542, 551	685, 122
a. Hazırlık Soruşturması					
İstanbul	208, 962	101, 137	107, 825	106, 862	
Ankara	92, 901	32, 732	60, 169	59, 290	
İzmir	107, 587	37, 338	70, 249	71, 350	
Adana	40, 526	17, 416	23, 110	22, 336	
Bursa	45, 115	13, 620	31, 495	30, 922	
Konya	25, 922	6, 526	19, 396	18, 061	
Türkiye	1, 180, 794	395, 283	785, 511	772, 492	

Kaynak: *Adalet İstatistikleri*, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara: 1998

c. Yargı İşlevi ve Hâkimler

Yargılama işlevinin ana unsuru olan hâkimler, Türk sisteminde adli, idari ve askeri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Hâkimlik mesleği esas itibariyle Hâkimler ve Savcılar Kanunu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ve Askeri Hâkimler Kanunu tarafından düzenlenmiştir. Hâkim adaylığına atamalar Adalet Bakanlığı tarafından yapılır. Hâkimlerin tayin, terfi, yer değiştirme gibi özlük işleri ise, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bırakılmıştır.

1997 yılı istatistiklerine göre Türkiye’de adli yargıda toplam 5, 503 hâkim görev yapmaktadır. Bunlar içinde (bizim araştırmamıza konu teşkil eden mahkemelere bakacak olursak), Ağır Ceza hâkimlerinin sayısı 576, Asliye Ceza hâkimlerinin sayısı 577, Sulh Ceza hâkimlerinin sayısı ise 174’tür¹⁶.

d. Mahkemeler

Türk ceza adaleti sisteminde görev yapan mahkemeler ve görev alanları şunlardır:

i. Anayasa Mahkemesi

Bilindiği gibi, Anayasa Mahkemesi bir ceza mahkemesi olmamakla birlikte, özel durumlarda Yüce Divan sıfatı ile ceza mahkemesinin işlevini üstlenmekte ve yargılama yetkisini kullanmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararları kesindir ve temyizi söz konusu değildir. Anayasa Mahkemesi bir başkan ve bir başkan vekili ve 13 üyeden oluşur.

ii. Yargıtay

Yargıtay’ın başlıca görevleri esas mahkemeler tarafından verilen kararların denetlenmesi ve içtihat birliğinin sağlanmasıdır. 1997 yılı istatistiklerine göre, Yargıtay’da 1 Başkan, 2 Başkan Vekili, 1 Cumhuriyet Başsavcısı, 2 Cumhuriyet Başsavcı Vekili, 21 Hukuk Dairesi Başkanı, 11 Ceza Dairesi Başkanı, 238 üye, 93 savcı ve 359 tetkik hâkimi görev yapmaktadır. Bu rakamlara bakıldığında, Türk Yargıtayı’nın dünyada eşine az raslanır genişlikte bir kadro ile çalıştığı anlaşılır. Kadro genişliğinin başlıca gerekçelerinden biri ise, Türk Yargıtayı’nın sadece norm kontrolü yapmakla yetinmeyip, davanın maddi unsurları ve bu husustaki takdirleri de denetlemesidir. Oysa, bu işlevler birçok sistemde bir ara üst mahkeme tarafından üstlenilmektedir.

Tablo 4.2’de Yargıtay Ceza Daireleri’nin yıllar içindeki iş yükü görülmektedir. Şekil 4.1’de ise, Yargıtay Ceza Daireleri’nin, gelen dosyaları aynı yıl içinde karara bağlama yüzdesi verilmektedir. Görüleceği üzere, bu oran hayli yüksektir ve % 90’lar civarında seyretmektedir.

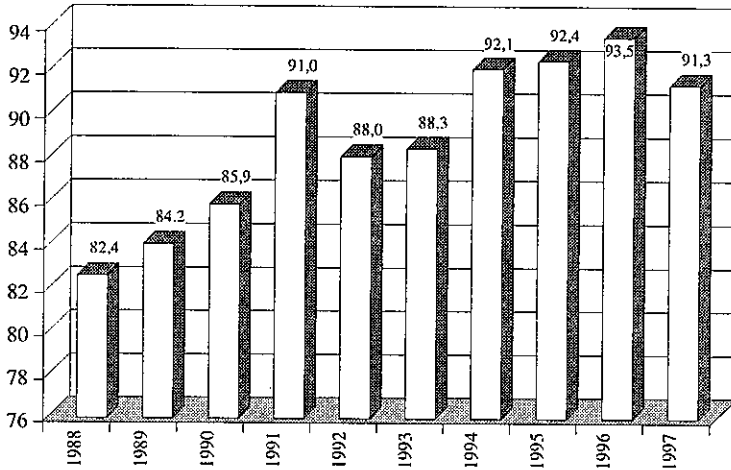
ÖZET

Tablo 4.2
Yargıtay Ceza Dairelerinin İş Yüğü

	1988	1990	1992	1994	1996	1997
Gelen	113,306	101,140	116,516	127,588	120,149	136,129
Karara bağlanan	93,349	86,883	102,534	118,039	112,379	124,327
Sonraki yıla devir	19,957	14,257	13,983	9,949	7,770	11,802

a Kaynak: *Adalet İstatistikleri*, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara: 1998

Şekil 4.1
Yargıtay Ceza Dairelerinde Davaların Aynı Yıl İçinde
Karara Bağlanma Oranları

iii. Genel Ceza Mahkemeleri

Genel ceza mahkemeleri, suçun niteliğine göre, Sulh Ceza, Asliye Ceza ve Ağır Ceza olmak üzere üçe ayrılmıştır. Başlangıçta da belirttiğimiz gibi, bundan sonraki bölümde sonuçlarını özetleyeceğimiz araştırmamız, İstanbul ilinde kurulu bu üç tür ceza mahkemelerinde yürütülmüştür.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın bulgularını özetlerken, önce genel sonuçlara bir göz atacak, daha sonra - en fazla eleştiri konusu olması nedeniyle - ceza davalarının çeşitli aşamalarının süreleriyle ilgili bulgularımızı biraz daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

a. Suçun Öğnenilmesi, İlk İşlemler ve Sanık

Suçların büyük çoğunluğu ilk kez polis (% 50) veya savcılık (% 36) tarafından öğrenilmektedir. Araştırmamız İstanbul'u kapsadığından, doğal olarak, jandarmanın öğrendiği suç sayısı yok denebilecek kadar azdır. Suçların üçte ikisine yakın bir kısmı ihbar ve şikâyet yoluyla öğrenilmektedir. Resen öğrenilen suç oranı da üçte bir dolayındadır ve bu oran Batı ülkelerinde rastlananın bir hayli üzerindedir. Resen öğrenme oranının en yüksek olduğu suçlar, asliye ceza mahkemelerinin görev alanına girenlerdir. Bunu sırasıyla sulh ceza ve nihayet ağır cezalı suçlar izlemektedir.

İlginç bir husus da, suçların % 88'inde, suçun öğrenildiği anda sanığın da kim olduğunun bilinmesidir. Bu demektir ki polis, 10 vakanın ancak birinde suçluyu bulup ortaya çıkarmak göreviyle karşı karşıya kalmaktadır.

Suçla ilişkin olarak kolluk kuvvetlerinin yaptığı ilk işlem ise doğal olarak suçun nevine göre değişmektedir. Genel bir bakışla, sanığın yakalanması, ifadesinin alınması, üstünün aranması ile olay mahallinde tesbit yapılarak tutanak tutulması ilk sıraları almaktadır.

Kolluk kuvvetleri sanığın kimliğini genellikle evrak üzerinden tesbit etmektedir (% 77). Olayların % 17'sinde bu işlem sanığın ifadesiyle, % 4'ünde ise tanıklarla yapılmaktadır. Kimlik tesbiti için nüfus idaresine başvurulması istisnai bir durumdur (% 1.5). Kimlik tesbiti doğal olarak bir iki gün içinde bitirmekteyse de, bu işlemin iki yıla kadar uzadığı durumlara bile rastlanması hayli düşündürücüdür. Nitekim, vakaların % 10 kadarında kimlik tesbiti iki haftanın üzerinde, % 5'inde ise 40 günün üzerinde vakit almıştır. Günümüzün teknolojik imkânları göz önüne alındığında, kimlik tesbitinin bu kadar uzamasını izah edebilmek kolay değildir. Öte yandan, sanıkların beşte birinin kimliğinin de kendi ifadeleriyle veya tanık aracılığıyla tesbit edilmesi de düşündürücüdür.

Suçun öğrenilmesinden sonra yapılan ilk işlemlere ilişkin bir başka ilginç bulgu da, polis tarafından ifadesi alınan sanık oranının üçte iki do-

laylarında kalmasıdır. Gerçi, suçların % 21 kadarında ön ödeme yapılmıştır ama, ağır ceza mahkemelerinin görev alanlarına suçlarda bile ifade alınma oranı % 80 dolayındadır. Bu durumda polisin her suçlunun ifadesini almadığı anlaşılmaktadır. Eğer savcı da ifade almazsa, dava sanığın ifadesi olmaksızın açılabilir ki, bu durum savunma açısından sakıncalıdır. Oysa örneğin Almanya'da, sanığın ifadesi alınmadan dava açılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Olayların büyük çoğunluğunda, polisin sanığın ifadesini alma süresini dosyada görebilmek mümkün olamamıştır. Bu sürenin saptanabildiği az durumda (% 13) ise, ifade alma süresi genellikle 10 dakika ile 1 saat arasında sürmektedir. Ancak çok az sayıda da olsa, bazı ifade alma işlemlerinin 70 saate kadar uzayabildiği görülmüştür. İfadesi alınan sanıkların suçlarını ikrar etme oranını da hayli yüksek olduğu (% 72) gözlenmiştir. Ancak şurası da bilinen bir gerçektir ki, polise yapılan ikrar mahkemede hemen her zaman reddedilmekte ve ifadenin baskı altında verildiği ileri sürülmektedir. Bu iddialardaki gerçeklik payını ise dosyalardan çıkarabilmek kuşkusuz söz konusu olamaz.

b. Suçun Niteliği

İstanbul mahkemelerine intikal eden suçların türüne baktığımızda oldukça çarpıcı bir durum ortaya çıkmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun ve çeşitli özel kanunların değişik maddeleri arasında geniş bir dağılım gösteren suçların sadece tek bir konuda önemli bir yığılma gösterdiği görülmektedir: 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerin Korunması Kanunu'na muhalefet suçları.

Türkiye genelindeki istatistiklere bakıldığında, 1997 yılında ceza mahkemelerinde açılan toplam 1, 235, 543 davadan 186, 468'i, 3167 sayılı Kanun'un maddelerine göre açılmıştır. 17 Türkiye genelini yansıtan bu % 15'lik oran, bizim İstanbul mahkemeleri ile ilgili bulgularımızın bir hayli altındadır ve esasen bu beklenen bir durumdur. Sanayi ve ticaret hayatının merkezi olan İstanbul ilinde çek kullanımının ve dolayısıyla da buna ilişkin suçların oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olması sürpriz değildir. Nitekim, bizim incelediğimiz dosyalar içinde, sanığın birinci suçunun 3167 sayılı Kanun'a aykırı davranış olarak saptandığı davaların oranı % 28.5'tir. Bir başka deyişle, tüm ceza davalarının genelinde % 15'i, İstanbul'da ise % 29'u tek bir "suç"a ilişkindir. Öneriler kısmında da değinile-

ceği gibi, tek bir kanunla ilgili davaların mahkemeleri bu denli meşgul etmesi, bu konuda mutlaka bir şeyler yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Kaldı ki, söz konusu olan ekonomik bir suç olduğu için, düzenleme de daha rahat yapılabilir.

Belirttiğimiz gibi, başka hiçbir suçtan açılan davaların oranı Çek Kanunu'na yaklaşmamaktadır. İkinci sırada bulunan "kişilere karşı müessir fiiller" in oranı, TCK madde 456 % 5.7 ve TCM madde 459 % 5.1 olmak üzere yüzde 11 dolayındadır.

İstanbul ceza mahkemelerine intikal eden suçların beşte ikisinin şikâyete bağlı suçlar oluşturmaktadır. Şikâyetlerin ise çoğunluğu savcılığa (% 64), daha küçük bir kısmı (% 29) da polis karakollarına yapılmaktadır.

Açılan ceza davaları ile ilgili ilginç bir gözlem de, dosyaların yaklaşık % 15'inde, suçu öğrenen merciin isnat ettiği suç ile savcının iddianame-sindeki suçun farklı olmasıdır.

c. Şüpheli ve Sanık Hakları

Bir yandan yargılama sürecinin hızlanmasını sağlamaya çalışırken, diğer yandan sanık haklarını titizlikle korumak ve mümkün olduğunca adil bir karar vermek tutturulması kolay bir denge değildir. Ancak, yargılatmayı yavaşlatma pahasına da olsa, şüpheli ve sanık haklarına saygı duyulması gereği, hukuk devletinin temel ilkelerindedir. Tablo 5.1'de, incelenen dosyalarda, ilk işlemler sırasında bu haklar ile ilgili olarak elde edilen çeşitli veriler özetlenmektedir. Görüldüğü gibi, bu bulgulara dayanarak, sanık haklarına titizlikle riayet edildiğini söylebilmek mümkün değildir. Özellikle CMUK'un bazı maddeleri neredeyse yokmuşçasına davranılmaktadır. Tablo 5.1 ile ilgili olarak belirtilmesi gereken diğer bir husus da, herhangi bir soru ile ilgili olarak kayıtlı bilgi bulunan dosyaların sayısı üzerinden hesaplandığıdır. Oysa örneklemdaki tüm dosyalar dikkate alınarak bir hesap yapılsa, durum daha da kötüleşecektir. Örneğin bilgi bulunan dosyaların % 72.4'ünde şüpheliye veya sanığa susma hakkının söylendiği kaydedilmiştir. Ancak incelenen 1114 dosya içinde bu oran sadece % 46.5 olarak bulunmuştur. Oranlar arasındaki fark, dosyaların % 35.8'inde bu konuda bir kayıt bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5.1
İlk İşlemler ve Şüpheli ve Sanık Hakları

	Evet	Hayır	Belirsiz
Rızaya dayalı aramada, sanığa rıza göstermeme hakkı bildirilmiş mi?	5.5	62.7	31.8
Hazırlık soruşturmasında ancak hâkim tarafından yapılabilen soruşturma işlemleri yapılmış mı?	16.2	82.7	1.0
Tutuklamada CMUK 104/4 18 uygulanmış mı?	2.7	90.3	7.0
Tutuklamada gıyabi karar verilirken müdafî hazır bulunmuş mu?	11.0	74.4	13.7
İfade almak için çağrılan kişiye isnat edilen suç ve zorla getirme sebepleri yazılı bildirilmiş mi?	15.0	25.7	59.3
Sanık/tutuklu ifade alınmadan önce müdafî ile başkasının duyamayacağı ortamda görüşülmüş mü?	8.0	52.4	39.5
İfade alınırken, sanığa kendisine isnat edilen suç anlatılmış mı?	86.6	8.7	4.6
Sanığa müdafî tayin hakkı söylenmiş mi?	77.5	16.8	5.7
Sanığa susma hakkı söylenmiş mi?	72.4	19.1	8.5
İfade öncesinde müdafî hukuki yardım yapmış mı?	5.7	76.1	18.2
Müdafî hazırlık evrak ve dosyasının tamamını inceleme imkânı bulabilmiş mi?	21.1	17.5	61.4
Müdafînin hazırlık evrakını incelemesi sulh hâkimi kararı ile kısıtlanmış mı?	0	89.2	10.8
Hukuka aykırı delil elde edildiği konusunda bir iddia var mı?	1.7	97.1	1.2

d. Faillerin Profili

Daha önce birkaç kez belirttiğimiz gibi, bu araştırmanın temel amacı ceza yargılama sürecini izlemek ve bu süreçteki aksaklık ve tıkanıklıkları ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle, suçlularının özellikleri hakkında kapsamlı bir veri toplama işlemine girilmedi. Gerçekten, böyle bir çalışma, başlı başına kriminolojik araştırmanın konusu olurdu. Nitekim, gerek başka ülkelerde, gerek Türkiye’de bu tür çeşitli araştırmalar bulunmaktadır.

Sulhi Dönmezer, “Kriminoloji”, gözden geçirilmiş sekizinci baskı, Beta, İstanbul 1994

Walter Bromberg, “Crime and the mind”, London 1948

H. J. Eysenck, “Crime and personality”, London 1964

D. J. West, “The young offender”, Middlesex 1976

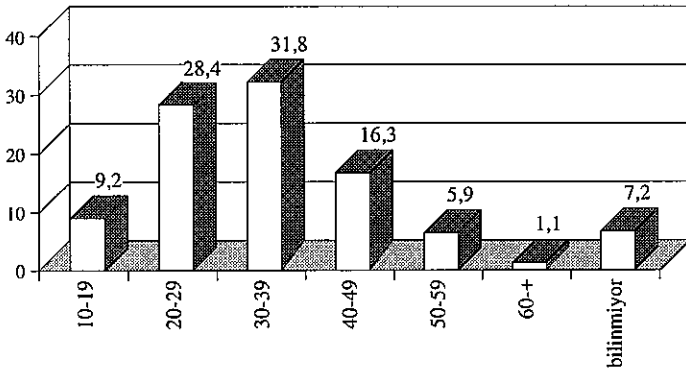
L. Negrier - Domont, “Criminologie, Paris 1992

R. Gassin, “Criminologie”, Paris 1990

Ancak bu araştırmada kullanılan veri toplama formu, suçun mağdurları ve faileri hakkında, çok sınırlı da olsa, bazı bilgiler edinmemizi sağlayan sorular içeriyordu. Biz burada, failerle ilgili birkaç özet bulguyu aktarmakla yetineceğiz.

Şekil 5.1'de, incelenen 1114 dosyadaki failerin yaş dağımları gösterilmektedir.

Şekil 5.1
Failerin Yaş Dağılımı

Görüldüğü gibi, failerinin en fazla yoğunluştukları yaş grupları 30 - 39 arası (% 31.8) ve 20 - 29 arasıdır (28.4). Yine Şekil 5.1'den, vakaların yaklaşık % 7'sinde failin yaşının kaydedilmediği görülmektedir. Bu bilgi eksikliği, medeni durum, meslek vb. hususların yanında, cinsiyet gibi aşıkâr durumlar için bile geçerlidir. Nitekim, incelenen dosyaların % 4'ünde failin cinsiyeti, % 22'inde işi/mesleği ve % 15'inde de medeni durumu ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Kayıt bulunan dosyalar üzerinden yapılan hesaba göre, % 95 gibi ezici çoğunluğu erkek olan failerinin, %42'si de mesleklerini "serbest" olarak beyan etmişlerdir. Herhalde bu nitelemenin de çoğunluk için "işsiz" veya "boşta gezer" şeklinde anlaşılması gerekir.

Belki yukarıdaki demografik bilgilerden de daha ilginç olanı, failerinin sabıkalarıyla ilgili kayıtlardır. İncelenen dosyalardaki failerinin % 17'sinin sabıka kaydının bulunduğu, % 61'nin sabıkasız olduğu, % 17'sinin ise sa-

bıka durumunun bilinmediği belirtilirken, % 5'i hakkında hiçbir bilgi işlenmemiştir. Bu bulgular, mükerrer suç işleme oranının hayli yüksek olduğunu göstermektedir.

İncelemenin açıkça ortaya çıkardığı bir husus ise, diğer bütün konularda olduğu gibi, failin özellikleri ile ilgili kayıtların da çok eksik, üstünkörü ve muhtemelen de yüksek bir hata oranı ile tutulduğuur.

6. CEZA ADALET SİSTEMİNİN HIZI

CAS'nin etkinliğine ve hızına ilişkin bulgularımı sunarken, sistemin etkinliğini azaltan nedenlere göre yaptığımız bir sınıflandırmadan yararlanacak ve gerek işlem sürelerini, gerek diğer darboğazları bu sınıflandırmaya göre yorumlamaya çalışacağız. Tablo 6.1'de, CAS'nin aktörlerine ve sosyokültürel yapıya göre birer kaba sınıflandırma öneriyoruz.

Tablo 6.1'e göz attığımızda, örneğin bir davanın süresi söz konusu olduğunda, bu süreyi etkileyen etmenlerin neler olabileceğini görüyoruz. Sözelimi, aktörlere göre bir değerlendirme yaptığımızda, sistemin işleme sürecinde yeri olan bütün aktörlerin, süreci hızlandırıcı veya yavaşlatıcı bir etkisinin olabileceği açıktır. Bu etkiler de, toplumsal veya bireysel kaynaklı olabilir. Örneğin soruşturma yapma konusunda eğitilmemiş bir polis gücünüz varsa, bu aktörden kaynaklanan genel bir gecikme olgusu yaşanacaktır. Öte yandan, yargılamanın uzamasında müvekkili açısından yarar gören tek bir avukat, bilgisi, becerisi ve ikna gücü oranında, ciddi bir "hız kesici unsur" haline gelebilir.

Tablo 6.1
CAS'nin Etkinliğini Azaltabilecek Etmenler

Aktörlere Göre

Kolluk kuvvetleri
Savcılık, sorgu hâkimliği
Hâkim
Savunma
Mağdur
Tanık
Bilirkişi/ uzman

Sosyokültürel Kaynağa Göre

Yapısal

Uluslararası antlaşmalar, Anayasa, yasalar vb.

Kurumsal / örgütsel

Örgütlenme, iş yükü, kurumlar arası ilişkiler, altyapı vb.

Kültürel

Genelde toplumun kültürel yapısı ve değerleri, özelde adli kültür

Gecikmelerin sosyokültürel kaynakları arasında, değişmesi daha güç olanlar, yapısal ve kültürel etkenlerdir. Tablo 6.1'de de belirtildiği gibi, yapısal etkenler, uluslararası antlaşma ve kurallardan rejimin niteliğine ve yargılama usul kanunlarına kadar uzanan bir yelpaze oluştururlar. Bu kurallardan uluslararası nitelikte olanları ile ilgili olarak bir ülkenin yapabileceklerinin çok sınırlı olduğu açıktır. Esasen genelde temel hakları güvence altına alan bu kuralların, sadece sürat uğruna feda edilmeleri de arzulanan bir şey olamaz. Aynı şekilde, bütün demokrasilerde tanınan anayasal hakların da muhafaza edilmesi gerektiği kesindir. Bütün ülkelerde, özellikle kriz ve terör dönemleriyle suçluluğun arttığı zamanlarda, kamuoylarından bu tür haklara karşı itirazlar yükselebilir. Bu itirazların temelinde genellikle, suçluların toplum zararına fazla korunduğu, cezalandırmanın uzamasının suçu teşvik edici bir rol oynadığı gibi iddialar yatar. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, sürati CAS'nin tek hedefi olarak görebilmek ve adaletin doğru bir şekilde tecellisine tercih edebilmek mümkün değildir.

Öte yandan, usul kanunlarında gereksiz gecikmelere yol açan, hakların kötüye kullanılmasına imkân tanıyan, teknolojinin sunduğu kolaylıkları dışlayan maddelerin değiştirilmesinin gereği herkes tarafından kabul edilmektedir. Ülkemizde bu amaçlarla yapılmış çalışmalar ve düzeltme - hızlandırma önerileri bulunmakla beraber, maalesef bugüne kadar usul kanunlarında köklü bir reform gerçekleştirilebilmiş değildir.

Tablo 6.1'in son kategorisinde, genel ve özel kültürel özellikler yer almaktadır. Toplumun kültürel değerleri de, adli kültür de yargılama sürecini etkileyecektir. Ancak, sosyologların ve antropologların çok iyi bildiği gibi, kültürel değişme oldukça yavaş bir süreçtir ve teknolojik değişimi bir hayli geriden izler. Üstelik, anayasalardan, kanunlardan farklı olarak, kültürleri parlamento kararlarıyla, yeni kanun maddeleriyle değiştirmek de mümkün değildir. Fakat bu noktada, kültürle eğitim düzeyini karıştırmak gibi bir yanılgıya düşmemek gerekir. Bilindiği gibi, inançlar ve kültürel değerler kişinin çok derinden hissettiği, içselleştirildiği içine geçirdiği ve çoğu zaman farkına bile varmadan davranışlarını uydurduğu kalıplardır. Bu bakımdan, eğitimle giderilebilecek bilgisizlikleri, teknik eksiklikleri vb. kültürel özellikler olarak görmek hatalı olur.

CAS'nde kısa dönemli bir takım iyileştirmeler ve hızlandırmalar amaçlandığında, en verimli tutum, "kurumsal - örgütsel" olarak nitelediğimiz etmenler üzerinde odaklaşmaktır. Sistemin örgütlenişi, toplam iş yükü, bu iş yükünün dağıtılması gibi etkenler, süreci hızlandırmakta veya yavaşlatmakta önemli bir rol oynamaktadır. Yargılama sürecinin aktörleri arasındaki veya mahkeme ile diğer kurumlar arasındaki haberleşme - bilgi alma teknikleri, mahkemelerin teknolojik altyapısı, sabıka tesbitinin yöntemi, tebligat yöntemi gibi etmenler de, kurumsal - örgütsel kategorisine girmektedir ve bunların değiştirilmesi ve düzeltilmesi diğer kategorilere göre çok daha basit ve az zahmetlidir. Bütün mahkemelerin ciddi bir bilgisayar altyapısına kavuşturulması, haberleşmelerde uzun yazışmalar, mektuplaşmalar yerine faksın standart uygulama haline getirilmesi, hâkim-savcı kadrolarının rasyonel dağılımı, yük analizlerinin yapılması gibi çalışmalar kuşkusuz bütün sorunları çözemez ama, sistemin daha hızlı çalışmasına önemli katkılarda bulunabilir.

Gerçekten, ülkemizde CAS (ve genelde tüm yargı sistemi) ile ilgili yaklaşımların başında, sistemin yavaşlığı gelmektedir. Adalet Bakanlığı'nın derlediği verilerin yayınladığı Adalet İstatistikleri'nde, sürecin çeşitli aş-

maları ile ilgili ortalama süreleri bulmak mümkündür. Bu rakamlara bakıldığında, sistemin "ortalama" olarak sanıldığı kadar yavaş olmadığı söylenebilir. Ancak, sadece ortalamaları dikkate almak bazı durumlarla bizi yanıltabilir. Davaların, sözgelimi beşte veya altıda biri ortalamanın çok üzerinde sürelerde sonuca ulaştırılabiliyorsa, ortalama değer, gayet makul de olsa, sistemde önemli sıkıntılar var demektir.

Genel bir fikir edinebilmek için Türkiye İstatistiklerine bir göz atacak olursak, 1997 yılında ceza mahkemeleri tarafından toplam 1, 183, 859 davanın karara bağlandığını görüyoruz. Bunların % 65'i aynı yıl içinde açılmış olan davalardır. Geriye kalan üçte birinin açılma tarihi ise 1993 ve daha öncesinde kadar uzanabilmektedir. Şöyle ki, 1997 yılında karara bağlanan davaların

% 65.4'ü	1997 (773, 871)
% 25.8'i	1996 (305, 015)
% 4.6'sı	1995 (54, 216)
% 1.9'u	1994 (22, 909)
% 2.4'ü	1993 (27, 848)

yıllarında açılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, yüzde olarak bakıldığında bu istatistikler nisbeten tatminkâr gözükebilir. Ancak madalyonunun diğer yüzünde de, 30,000'de yakın ceza davasının - ceza mahkemelerinde- 4 yıl veya daha uzun sürdüğü gerçeği yatmaktadır. Bu süreler Yargıtay dahil değildir.

CAS'nin hızı hakkında ayrıntılı bir fikir edinebilmek için önce araştırmamızdaki toplam sürelerle ilgili bulguları ele almak istiyoruz. İstanbul ceza mahkemelerinden aldığımız örnekleme, suçun işlendiği tarihle hükmün kesinleşmesi arasında geçen toplam sürenin ortalaması 368, ortanca-sı 20, (median) ise 238 gündür. Ancak bu dağılımın standart sapmasının da 370 gün gibi son derece yüksek olması, davaların bitiş sürelerinin çok değişken olduğuna işaret etmektedir. Gerçekten incelenen dosyalar arasında 2 gün içinde kesin hükme bağlanan bir davaya rastlandığı gibi, 2318 gün (yani tam 6 tam yıl 128 gün) süren dava da gözlenmiştir. Toplam sürelerle ilgili ayrıntılı istatistikler Tablo 6.2'de verilmiştir. Bu tabloya birkaç kelime ile yorumlayacak olursak, şunları söyleyebiliriz:

Davaların yarısı 6 ayın (238 gün), % 15'i ise 3 ayın altında kesin hük-

ÖZET

me bağlanmaktadır. Türkiye genelinde bir yıl içinde hüküm oranının % 65 olduğunu yukarıda görmüştük. Bu oran İstanbul ceza mahkemeleri için de hemen hemen aynıdır (% 66.5). Diğer süreler de, Türkiye ortalamalarına çok yakın olarak bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak, ceza davalarının süreleri açısından İstanbul'un, Türkiye'nin bütününden farklı bulunmadığını söyleyebiliriz.

İşin sorunlu yanlarına gelince. Tablo 6.2'den de görüldüğü gibi, davaların % 30'u 408, % 20'si 551, % 10'u ise 820 günün üzerinde bir sürede karara bağlanmaktadır. Üç yılı da aşan davaların oranı ise % 5 dolaylarındadır.

Görüldüğü gibi, uzayıp giden davaların oranı küçümsenecek bir sayı değildir ve davaların üçte birinde kesin hükme ulaşma süresi bir yılı aşmaktadır.

ÖZET

Tablo 6.2
İstanbul Ceza Mahkemelerinde Süreler
(Suçun İşlenmesi İle Kesin Hüküm Arasındaki Toplam Gün Sayısı)

Gözlem Sayısı	1, 028
Ortalama	368
Ortanca	238
Standart Sapma	370
Asgari Süre	2
Azami Süre	2, 318
% 5'lik dilimler:	
5	56
10	76
15	92
20	109
25	128
30	146
35	168
40	193
45	214
50	238
55	274
60	316
65	354
70	408
75	473
80	551
85	662
90	820
95	1, 147

Tüm sürelerin çeşitli adliyelere ve mahkemelere göre nasıl bir dağılım gösterdiği Tablo 6.3'te verilmiştir. Tahmin edilebileceği gibi, ortalama olarak, en uzun süre ağır ceza davalarına ilişkisi bulunmakta, bunları asliye ve sulh ceza izlemektedir. Gün olarak belirtecek olursak, bu ortalamalar sırasıyla 522, 403 ve 232 gündür. Sultanahmet hariç bütün ilçelerin ortalamalarında bu sıranın geçerli olduğu gözlemlenmektedir. 21 Tablo 6.3'teki süreler incelendiğinde, ilçelerin adliyeleri arasında da önemli farklılıklar bulunduğu anlaşılmaktadır.

ÖZET

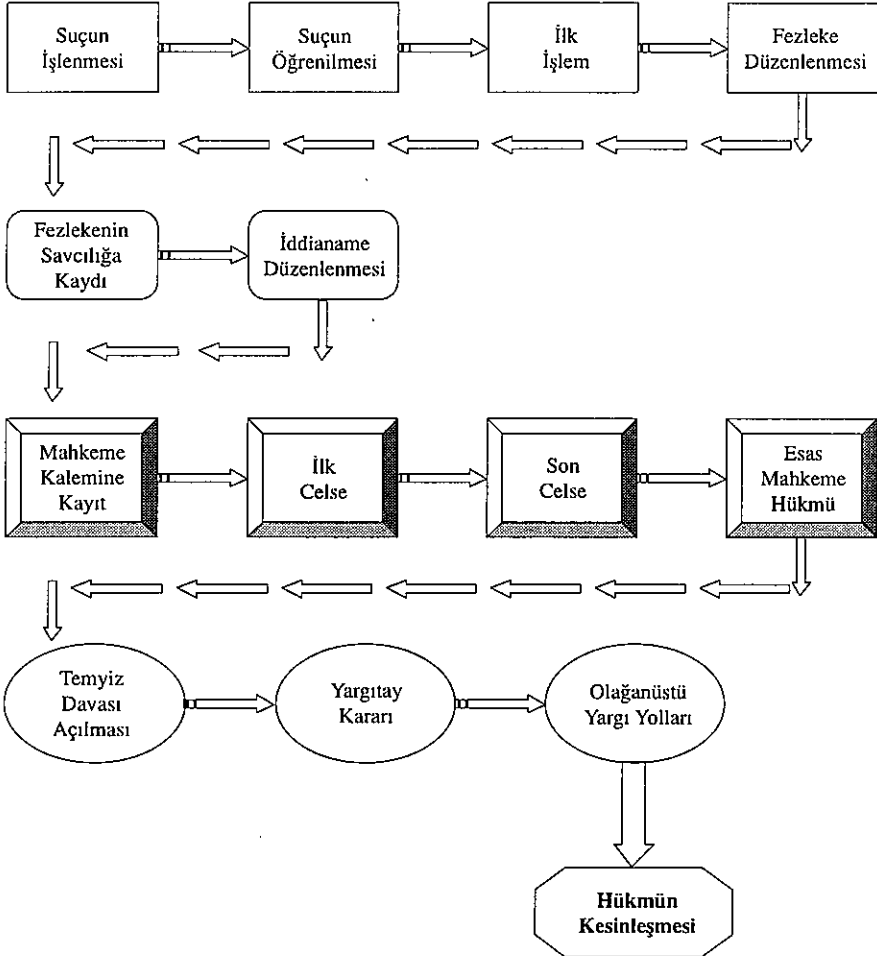
Tablo 6.3
Adliyelere ve Mahkemelere Göre Ortalama Toplam Süreler
(Suçun İşlenmesinden Hükümün Kesinlenmesine)

Bakırköy	377
Ağır Ceza	642
Asliye Ceza	417
Sulh Ceza	208
Beyoğlu	348
Ağır Ceza	470
Asliye Ceza	400
Sulh Ceza	153
Eyüp	406
Ağır Ceza	441
Asliye Ceza	416
Sulh Ceza	372
Fatih	201
Asliye Ceza	242
Sulh Ceza	136
Kadıköy	336
Ağır Ceza	548
Asliye Ceza	324
Sulh Ceza	136
Kartal	294
Ağır Ceza	572
Asliye Ceza	287
Sulh Ceza	227
Üsküdar	275
Ağır Ceza	517
Asliye Ceza	264
Sulh Ceza	239
Sultanahmet	476
Ağır Ceza	484
Asliye Ceza	516
Sulh Ceza	240
Toplam	368
Ağır Ceza	522
Asliye Ceza	403
Sulh Ceza	232

Bu durumda, uzamalara, tikanıklıklara daha anlamlı bir teşhis koyabilmek için toplam sürenin parçalarını incelemek gerekir. Bir ceza yargılamasında, suçun işlendiği tarihten hükümün kesinleşmesine kadar olan aşamalar Şekil 6.1'de özetlenmiştir. Bu aşamalar arasındaki süreleri adım

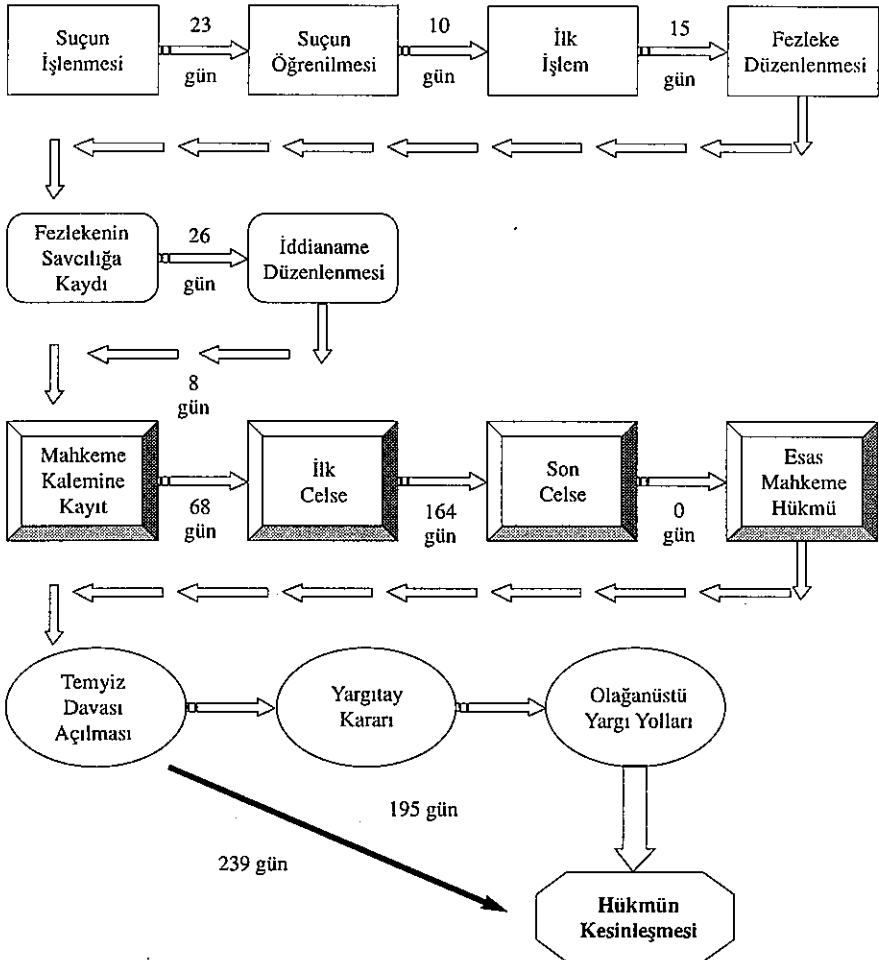
adım izlediğimizde ise, hangi noktalarda gecikmeler ve darboğazlarla karşılaşıldığını ve bu aksaklıkların Tablo 6.1'deki sınıflamalarla nasıl ilişkilendirilebileceğini görmek imkânımız olacaktır. Şekil 6.1'in bir tekrarı olan Şekil 6.2'de ise, aşamalar arasındaki ortalama süreler verilmektedir. Böylece, Yargıtay yolu kullanılan, ama (zaten istisnai bir durum olan) olağanüstü yargı yoluna başvurulmayan davalarda suçun öğrenilmesi ile hükmün kesinleşmesi arasında geçen toplam sürenin 568 gün olduğunu

Şekil 6.1
Ceza Yargılamasının Aşamaları

görüyoruz. Bu ortalamanın, yukarıda genel ortalama olarak verdiğimiz 386 günden 200 gün daha fazla olmasının nedeni ise, genel ortalamaya bazı aşamalarda sona eren (örneğin Yargıtay'a hiç gitmeyen) dosyaların da dahil edilmesidir. Bu nedenle, eğer Yargıtay yolu da kullanılacaksa, İstanbul'da bir ceza davası için ortalama süre beklentisinin bir buçuk yılı aştığı görülmektedir. Kuşkusuz ağır ceza davalarında bu süre daha da uzundur.

Şekil 6.2
Ceza Yargılamasının Süresi

Şekil 6.2'deki sürelerle baktığımızda, en uzun sürelerin sırasıyla Yargıtay'da, esas mahkemedeki yargılamada ve mahkeme kalemine kayıtlı ilk celse arasında geçtiği gözlenmektedir. Bu durumda, CAS'nin hızlandırılması amacına yönelik olarak ilk aşamada üzerine gidilmesi gerekli noktalar da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Özetle:

- a. Yargıtay sürecinin kısaltılması yolları araştırılmalıdır. Türk Yargıtayı'nın çok geniş bir kadro ile çalıştığını ve davaların % 90'ını bir yıl içinde sonuçlandığını yukarıda belirtmiştik. Ancak görülüyor ki, bu kadro bile yılda 150,000'lere dayanmak üzere olan dava sayısı için yeterli olamamaktadır. Bizim bulgularımızla, temyiz davasının açılması ile kesin hüküm arasında geçen sürenin ortalaması 239 gündür. Bu sekiz aylık ortalama süre ise, tüm ceza yargılaması sürecinde en uzun aşamalardan biri olmaktadır. Bu durumda, gerek iş yükünü azaltmak, gerek iç düzenlemelerde değişiklik yaparak sürati artırmak üzere gerekli tedbirler alınmalıdır.
- i. **Üst mahkemelerin (istinaf) kurulması daha fazla geciktirilmemelidir.** Esasen, Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, İzmir, İstanbul, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Trabzon, Van ve Zonguldak illerimizde üst mahkemeler kurulması için bir tasarı da mevcuttur. Bu tasarının hayata geçirilmesiyle, Yargıtay'ın iş yükü büyük ölçüde azalacaktır. Yeni tasarıdan yukarıda söz edilmiştir.
- ii. Üst mahkemelerin kuruluşu ve gerekli kadrolarla donatılışına kadar, temyizi kabil davalar yeniden tanımlanmalı, üst sınırlar gözden geçirilmeli, esas mahkemede kesin hükme bağlanan davaların sayısı artırılmalıdır.
- iii. Son yıllarda bilgisayar kullanımı yönünde küçümsenmeyecek adımlar atılmıştır. Ancak gecikmeleri önleyecek ve bilgi ulaşımını (gerek dava sahiplerinin, gerek Yargıtay personelinin) kolaylaştıracak entegre bir sistemin kurulması ve yeterli uzman kadrosunun tahsisi konularında eksiklikler vardır. Örneğin kurum içi evrak ve bilgi akışının bütünüyle ortama aktarılması da zaman tasarrufu sağlayacaktır.
 - a. Esas mahkemelerdeki sürecin hızlandırılması gerekmektedir. Bu konuda, usul kanunlarındaki reformlar gerçekleştirilene kadar alınabilecek bazı önlemler bulunmaktadır.
 - i. Mahkemelerdeki gecikmelerin ve taliklerin temel nedenlerinden birisi,

yargılama aşamasından önceki soruşturma aşamasının eksik yapılmasıdır. İncelediğimiz dosyaların sadece yüzde 35'inde polis olay yerinde herhangi bir inceleme yapmamıştır. Kolluk kuvvetlerinin soruşturmayı eksiksiz yapma konusunda eğitilmesi ve donatılması, yargılama sürecini önemli ölçüde hızlandıracaktır. Doğal olarak burada, yargılama sürecinden eksiltelen gün kadarını soruşturma sürecine eklemek gibi bir yanlışlığa da düşmemek gerekir.

- ii. Yargıtay'da olduğu gibi, ilk mahkemelerde de, bilgisayar altyapısının süratle tamamlanması zorunludur. Ancak bundan kastedilen, daktilo makinesi yerine bilgisayarda kelime - işlem programları kullanmak değildir. Bu arada, hâkim ve savcıların yasalara, içtihatlarla ve hatta uluslararası kaynaklara anında erişmeleri sağlanmalıdır.
- iii. Yazışmalarda, gerekli güvenlik önlemleri alınmak suretiyle, faks ve elektronik postadan yararlanılmalıdır. Bir nüfus ya da sabika kaydının getirilmesi, birkaç celselik ertelemelere (ve dolayısıyla da toplam sürenin haftalar ya da aylarca uzamasına) yol açmamalıdır. Örneğin, bulgularımıza göre, sanığın kimlik tesbiti çoğunlukla bir gün içinde sonuçlandırılmakla birlikte, örneklmemizin yüzde onunda bu işlem 15 günün üzerinde, yüzde beşinde ise 35 günün üzerinde zaman almıştır.
- iv. Sulh ceza mahkemelerinin, özellikle A.B.D.'de hukuk davalarında kullanılan "small claims court" tipi bir çalışma düzenine kavuşturulmaları düşünülebilir. Böylece, küçük suçlarda, bütün delil ve tanıkların ilk celseye getirilmesi suretiyle, bu tür davaların tek celsede sonuçlandırılması sağlanabilir.
- v. Bazı suçların ise, mahkemeye gelmeden çözümü yoluna gidilmelidir. Trafik suçlarında olduğu gibi, "ön ödeme" sistemi mahkemelerin yükünü azaltacak şekilde genişletilebilir.
 - b. Mahkeme kalemine kayıtlı ilk celse arasındaki ortalama 68 günlük süre, doğrudan doğruya mahkemelerin iş yükü ile ilgilidir. Yukarıda, yargılama sürecinin hızlandırılması ile ilgili önerilerimiz, doğal olarak kalemde bekleme süresinin de düşmesi sonucunu doğacaktır. Bu arada, mahkemelerde önemli bir tıkanıklığa neden olan "çek suçları" ile ilgili yeni ve rasyonel bir düzenlemeye gidilmesi de kaçınılmaz görünmektedir.

Bu bölümde, araştırmamızın özellikle süreler ile ilgili bulgularını ele aldık ve bu sürelerin kısaltılabilmesi için bulgularımıza dayanan bazı öne-

rilerde bulunduk. Öte yandan, sık sık tekrarlanan ve genel nitelikte olan bazı önerileri burada tekrarlamaktan kaçındık. Örneğin, CAS'nin etkinliğinin artırılması bakımından, polisin, savcılarının, hâkimlerin daha iyi bir eğitim görmelerinin taşıdığı hayati önem aşikârdır. Kanımızca hukuk fakültelerimizdeki eğitim kalitesinin dünya standartlarına kavuşturulması, adli sistemimizdeki aksaklıkların bir bölümünün giderilmesini sağlayabilir. Aynı şekilde, gerçekten iyi yetiştirilmiş ve gerekli bütün bilgi ve becerilerle donatılmış bir kolluk gücü de, hem insan hakları açısından sık sık dile getirilen şikâyetlerin azalması, hem de CAS'nin arzulanan etkinlikte çalışması için bir güvence teşkil edecektir. Ancak, bu önerileri gerçekleştirmek için sanıyoruz ki, büyük araştırmalara gerek yoktur. Aynı şekilde, polis, hâkim ve savcı kadrolarının artırılması ve bu mesleklerin cazip hale getirilmesi, gibi önlemleride çok önemli buluyoruz. Fakat tekrarlamak gerekirse, biz burada kendi araştırmamıza dayanarak yaptığımız saptamalar ışığında ve nispeten kısa vadeli çözüm ve iyileştirmeler üzerinde durduk. Gerçek çözüm ise, hiç kuşkusuz, kısa ve uzun vadeli bütün önerileri bünyesinde toplayan bir reform programının en kısa sürede yürürlüğe konmasında yatmaktadır.

DİPNOTLAR

- (2) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 301.
- (3) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 445.
- (4) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 577.
- (5) Mattes Von Heinz, Untersuchungen zur Lehre von den Ordnungswidrigkeiten, Erster Halbband, Duncker and Humblot, Berlin, 1977.
- (6) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 669.
- (7) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt I, Ankara 1994, sh. 308.
- (8) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt I, Ankara 1994, sh. 317.
- (9) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 535.
- (10) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 483.
- (11) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 517.
- (12) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 691.
- (13) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt II, Ankara 1994, sh. 353.
- (14) Adalet Bakanlığı, Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt I, Ankara 1994, sh. 525.
- (15) Yararlandığımız kaynaklar ekli kaynakça listesindedir.
- (16) Bakınız No. 2.
- (17) Yenisey F., Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi, Hazırlık Soruşturması ve Polis, 3. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 1993.
- (18) Emniyet Teşkilâtı içinde görülen hizmet; fiilî polis hizmetleri, fiilî hizmet dışında kalan, yazı, hesap, levazım, haberleşme, kriminal laboratuvar, trafik fenni muayene, kayıt tescil ve benzeri hizmetler olmak üzere ikiye ayrılır. Teşkilât içinde iki sınıf vardır: 'fiilî polis hizmetleri sınıfı' ve 'emniyet hizmetleri sınıfı' (ETK 4/2). Bu hizmet bölümlerindeki çalışma şartları ve birinden diğerine aktarılma, yönetmelikle düzenlenmiştir.
- (19) 16.6.1985 tarih ve 3233 sayılı Kanun.
- (20) 3713 sayılı Kanun; RG 12.4.1991 Mükerrer.
- (21) İdarî Polis; Kamu düzenini ve kamunun güvenliğini temin etmekle görevli olan kısımdır (ETK 9/A). Polis, idarî görevini yerine getirirken, önleyici ve koruyucu tedbirler alarak suçun işlenmesini önler. Meselâ, suç işlenebilecek yerlerde karakollar kurar, devriye gezdirir veya kontrol noktası kurarak asayişin sağlanmasını sağlar. Önleme görevi çerçevesinde, umuma açık yerlerde arama ve kimlik kontrolleri yapabilir; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, mitinglerinde intizamı sağlayarak olayları önler ve sabıkalı izler. Suç işlediğinden şüphelenilen kişileri kontrol altında tutar, hasta, kimsesiz, aciz ve yolda kalan kişilere yardım ederek yol gösterir. Genel ahlâkı muhafaza etmeğe çalışır.
- (22) 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, Devlet karayolları üzerindeki trafiğin tanzimi ve denetlenmesi görevini emniyet genel müdürlüğüne vermiştir. Karayolları üzerindeki tra-

fik, bölge il ve ilçe trafik zabıta kuruluşlarınca yürütülür. Şehirçi trafik ise, tescil şube ve bürolarınca yürütülür. Ayrıca belediye zabıtasına da görev verilebilir. Trafik polisi genel kolluğun görevlerini yapma yetkisinde sahiptir.

- (23) Kullanılmamıştır.
- (24) Polis 1994, sh.16
- (25) İstanbul Kadıköy ve Bakırköy İlçe Emniyet Amirlikleri 'Merkez İlçe Emniyet Müdürlüğüne' dönüştürülmüştür (Polis 1991, 18).
- (26) 1985 yılı itibarıyla, yurdumuzdaki 580 ilçeden 482 ilçede polis teşkilâtı kurulmuştu (Türk Polisi, s.27). Diğer 98 ilçede ise, jandarma kuruluşu vardı. Polis teşkilâtı bulunan ilçelerden 240' ında emniyet amirliği, diğer 242 ilçede ise emniyet komiserliği kuruluşu vardı. Emniyet amiri ilçedeki emniyet teşkilâtının en yüksek meslekî amiri olup, ilçedeki emniyet hizmetlerinin yürütülmesinden kaymakama karşı sorumludur.
- (27) Polis 1991, 28.
- (28) Polis 1994, 31.
- (29) Karakol kuruluşu, A tipi karakol amirliği ve B tipi karakol amirliği olmak üzere ikiye ayrılır. A tipi karakol amirliğinde, adlî kısım, idarî kısım, infaz kısmı ile birinci grup ve ikinci grup bulunur. B tipi karakol amirliğinde ise, bir karakol amiri ile karakol amir yardımcısına bağlı olarak birinci ve ikinci gruplar yer almakta ve her grupta adlî kısım, idarî kısım ve genel hizmetler bölümü bulunmaktadır. Hava limanı, istasyon ve iskelelere karakollar kurulabilir.
- (30) Kriminal Laboratuvarların çalışması hakkındaki istatistik bilgiler için Ek 18'e bakınız.
- (31) Bu personel'in rütbelere itibarıyla dağılımı şöyledir: Emniyet Müdürü: 1422, Emniyet Amiri: 590, Başkomiser: 3115, Komiser: 5535, Komiser Yardımcısı: 4194, Polis Memuru: 77.264. Böylece yaklaşık olarak 11,5 polise bir amir düşmektedir.
- (32) Polis 1991, 101.
- (33) Görevden ayrılmada 1990 yılında bir fazlalaşma görülmüş ve 1196 kişi kendi isteği ile emekli olmuştur.
- (34) 1991 yılında 460 kişi görevden uzaklaştırılmış, 82 kişi meslekten ihraç edilmiş, 5 kişi Devlet memurluğundan çıkartılmış, 37 kişinin de Devlet Memurları Kanunu'nun 48 ve 98 inci maddeleri uyarınca ilişkileri kesilmiştir (Polis 1991, 76).
- (35) Polis 94, s. 42.
- (36) 1935'den bu yana şehit düşen Polislerin listesi (Polis 1991, 229) incelendiğinde, 1967'ye kadar yılda bir ile dört olan sayının 1968'de 13'e çıktığı, 1976/77 döneminde yükseldiği ve 1978, 1979 ve 1980 yıllarında anormal bir şekilde arttıktan sonra 1981'de 16'ya düştüğü görülmektedir. Sayı bir süre sabit kaldıktan sonra, 1988 ve sonrasında yine yükselmeye başlamıştır. Böylece polislik Türkiye'de ölüm riski en fazla olan mesleklerden birisi haline gelmiştir. Yabancı ülkelerde durum çok farklıdır.
- (37) Polis, s. 40.
- (38) Polis Kolejindeki eğitim ilk yılı hazırlık olmak üzere, dört yıldır. 8 yıllık ilk ve orta öğretimini tamamlayan ve 16 yaşından gün almamış olanlar arasından imtihanla öğrenci alınır.
- (39) Lise ve dengi okul ile yüksek okul mezunları bir yıllık eğitime tâbi tutulurlar. Eğitim süresinin 6 aya indirilmesi düşünülmektedir. Polis Okullarında 1991 yılından bu yana 'İnsan Hakları' dersi okutulmaktadır.

- (40) 150' nci Kuruluş Yıldönümünde Türk Polisi, Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara 1995, s.80
- (41) 150'nci kuruluş Yıldönümünde Türk Polisi, s.84.
- (42) Gasp ve soygun, öldürme, banka soygunu, kasten yangın çıkartma, ırza geçme, adam kaçıırma, meskene saldırı (EK 16).
- (43) Polise hakaret, silâhla ilgili suçlar, kız, kadın kaçıırma, darp, dolandırıcılık, kumar, tehdit, oto hırsızlığı, rüşvet, yaralama.
- (44) Ek 19' da genel sayılar vardır.
- (45) Polis 1991, 105.
- (46) 1994 yılında polis sorumluluk bölgesinde meydana gelen asayiş olay sayısı ve her 100.000 kişiye düşen olay sayısı iller itibariyle aşağıda belirtilmiştir. Adana (5439: 414), Adıyaman (697:313), Afyon (959: 372); Ağrı (377: 241); Amasya (941:713); Ankara (22180: 217), Antalya (3284:513); Artvin (533:806); Aydın (3187:835); Balıkesir (3564:769); Bilecik (217:258); Bingöl (287 :366); Bitlis (321:236); Bolu (1094:600); Burdur (452:432); Bursa (8249:219); Çanakkale (1499:900); Çankırı (256:150); Çorum (1491:649); Denizli (1773:361); Diyarbakır (4019:688); Edirne (1145:279); Elazığ (1606:604); Erzincan (966:685); Erzurum (2672:710); Eskişehir (2445, 532); G.Antep (2916:363); Giresun (957:514), Gümüşhane (243:4322); Hakkari (129:181); Hatay (1416:255); Isparta (715:339); İçel (4816:610); İstanbul (45011:483); İzmir (173345:326); Kars (967:801); Kastamonu (316:261); Kayseri (5256:522); Kırklareli (655:430); Kırşehir (599:371); Kocaeli (2887:336); Konya (6819:446); Kütahya (589:262); Malatya (1189:543); Manisa (3713:647); K.Maraş (1924: 368), Mardin (394:163); Muğla (22705:1353); Muş (501:512); Nevşehir (695:653); Niğde (1007:1182); Ordu (1145:1152); Rize (1164:1055); Sakarya (2178:642); Samsun (2707:180); Siirt (320:263); Sinop (608:738); Sivas (1335:366); Tekirdağ (1417:593); Tokat (1569:541); Trabzon (2220:772); Tunceli (61:128); Ş.Urfa (1068:199); Uşak (1098: 589); Van (878: 358); Yozgat (814:453); Zonguldak (2822:546); Aksaray (542:438); Bayburt (238:576); Karaman (857: 959); Kırıkkale (1647: 802); Batman (943:495); Şırnak (116:113); Bartın (437:2080); Ardahan (265:835); Iğdır (315:358).
- (47) İstanbul Polisinin 1995 yılındaki iş yükü EK 17'de gösterilmiştir.
- (48) Jandarma hakkında özlü bilgi için bakınız; Nalbantoğlu Saygı, Jandarmanın Adli Görevleri, Doktora Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst., İstanbul 1991.
- (49) 1930'lu yıllarda hazırlanan eski Jandarma Kanunu, toplumun o zaman ki yapısına uygun olarak düzenlenmişti. Bu yıllarda kolluğun görevi statükoyu korumak idi. 1950'den sonra sosyal ve siyasal alanda meydana gelen değişiklikler özellikle 1960 sonrası eylem ve terör dalgası kolluk güçleri hareketlenen topluma ayak uyduramamıştır. Özellikle organize suçların koğuşturulmasında yetersiz kalınmış ve siyasi baskılarla kendisine yasalar çerçevesinde verilen görevleri zaman zaman tam olarak ifa edemez hale düşmüştür.
- (50) Bu yasaya göre jandarma, "emniyet, asayiş ve kamu düzeninin korunmasını sağlayan askerî ve silâhlı bir zabıta kuvvetidir" (Jandarma Teşkilât Görev ve Yetkileri Kanunu - 1983/2803' m.3).
- (51) Jandarma Kanununun 7 nci maddesinde, Jandarmaya savcı yetkisi verilmiş olması sakıncalıdır. CMUK m. 154'e göre asıl adli görev savcıya aittir. Bu görev savcı emri ile Jandarma veya Polis tarafından yapılmalıdır. Yeni düzenleme ile jandarmanın doğrudan

doğruya (savcı emri olmaksızın) bu görevi üstlenmesi mahkeme kararlarına da yansımış bulunmaktadır: "Jandarma Yönetmeliğinin (RG: 17.12.1983) 36, 81. maddeleri uyarınca soruşturma yapan zabıta, savcı yetkisi kullanır" (CGK 5.6.1989 E. 189/YYB - 158 K. 1989/ 220: YKD 1990, 1534).

- (52) Savcı ve hâkimin, adli görevlere ilişkin olarak verdikleri emirlerin yerine getirilmesi sırasında, suç işleyen jandarmanın koğuşturulması genel hükümlere göre yapılır yani Memurin Muhakematı kuralları uygulanmaz. Ancak İlçe Jandarma Bölük Komutanı hakkında, hakim ve savcıların tâbi oldukları hükümler uygulanır.
- (53) Jandarma personelinin çoğu geçici bir süre görev yapan erbaş ve erlerden meydana geldiği için, adli hizmetlerin ifasında uzmanlaşma gerçekleştirilememektedir. 1988 yılında çıkartılan Uzman Jandarma Kanunu ile başlatılan bir çalışmaya göre, Jandarma Teşkilâtının profesyonel hale getirilmesi amaçlanmaktadır. İleriyeye yönelik olan bu plâna göre, adli görevlerin daha etkin olarak yerine getirilebilmesi için ilçe jandarma komutanlıklarında adli hizmetler kursundan geçirilmiş uzman personellerden oluşan 'Jandarma Araştırma Karakolları' kurulacaktır.
- Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanununun 7. maddesinin b bendi şöyledir: "İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarla belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek".
- (54) 2803 sayılı Jandarma Kanunu ve buna ilişkin yönetmelikte, jandarmanın görevleri; mülkî, adli, askerî ve diğer görevler olarak sınıflandırılmıştır. Buna rağmen Yasada öngörülen kategoriler uygulamada oluşturulmamıştır. Uygulamada Jandarma İç Güvenlik Birlikleri, mülkî teşkilâta tâbi olan ve olmayan olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Adli hizmetler 'mülkî teşkilâta tâbi İç Güvenlik Birliklerince' yerine getirilmektedir. 1989 yılında Jandarma Genel Komutanlığından verilen bilgilere göre 800 subay, 9000 assubay, 5000 uzman çavuş ve 75000 erbaştan oluşan jandarma Türkiye yüzölçümünün yüzde 92 sini kapsayan bir alanda görev yapmaktadır. Alan bu kadar büyük olmakla birlikte kırsal alanda yaşayan nüfus sayısı daha az olduğu için yaklaşık olarak nüfusun yarısı jandarmanın görev alanı içine girmektedir. Bu sayı yaz ayları bakımından, değişmekte, turizm nedeni ile yoğun nüfus artışı gösteren güney sahillerinde jandarmanın görev alanına giren insan sayısı artmaktadır.
- (55) Ceza Muhakemeleri Usulu Kanununun 154/2 maddesinde savcının kolluğun adliyeye ilişkin işlerde emir verme yetkisi kabul edilmişse de, adliyeye ilişkin işin tanımı yapılmadığından, savcı kolluktan her türlü hizmeti istemektedir. .
- (56) Jandarma Görevlerinin Yapılmasına İlişkin Yönetmelik m. 3/1.
- (57) Ek 14.
- (58) Bekçi genel zabitanın müdahale edemeyeceği hallerde acele ve zarurî tedbirleri alır. Suç işlenmesini ve kamu düzenini bozacak nitelikteki gösteri ve yürüyüşleri önlemek için gerekli olan tedbirleri almak, idarî zabıta sıfatı ile, delillerin kaybolmasına engel olmak, adli zabıta sıfatı ile, bekçilerin görevi içine girer. Bekçiler adli görevlerini ifa ederken işledikleri suçlardan dolayı genel hükümlere göre muhakeme edilirler. Memurin Muhakematı kuralları uygulanmaz.
- (59) Tartışılarak adalet, diyaloga dayalı adalet (Sistem Contradictoire).
- (60) Yasallık sistemi "Kamu Davasının Mecburiliği Sistemi" olarak da anılır. Bu sistemde yerli şüphe sebepleri mevcut ise, Savcı kamu davasını açmaya mecburdur. Bizim Kanu-

numuz bu sistemi benimsemiştir (CMUK 148/2). Maslahata uygunluk sisteminde ise, yeterli şüphe sebeplerinin mevcut bulunduğu hallerde de savcıya kamu davasını açıp açmamak bakımından bir takdir yetkisi tanınır. Kamu davasının açılması daha büyük bir zarar doğurabilecekse, savcı kamu davasını açmayabilir.

- (61) Doktrinde savcılığın bağımsız olmasını öneren bilim adamları da vardır.
- (62) Yurtcan 1991, 121. Almanya'da benzer durumda olan Federal Başsavcı devlet güvenliği- ni ilgilendiren suçlarla terör suçlarını koğuşturmak yetkisine de sahiptir (Roxin 1991, 45). Böylece bu suçların merkezî bir yerden koğuşturulması sağlanmıştır. Ekonomik suç- larda da bir merkezden koğuşturma faydalı olacaktır; bu gibi suçlarda konunun uzmanı olmayan savcılar başarılı olmazlar..
- (63) 1924 tarihli ve 469 sayılı "Mehâkimi Şeriyenin İlgâsına ve Mehakim Teşkilâtına Dair Ahkâmı Muaddil Kanun" 5 inci maddesi 1926 yılında değiştirilmiş ve Asliye Mahkemeleri nezdinde bir savcı ve yeterince savcı yardımcısı bulunması kabul edilmişti. "Savcı yardımcılığı" statüsü tabrikatta benimsenmediğinden, 1990/3611 numaralı Kanun ile (RG 1.2.1990), Hâkimler ve Savcılar Kanununda yer alan Cumhuriyet Savcılığı ünvanı "il ve ilçe Cumhuriyet Başsavcılığı", cumhuriyet savcı yardımcılığı ünvanı ise "Cumhuriyet Savcılığı" olarak değiştirilmiştir.
- (64) Ek 3.
- (65) Ek 4.
- (66) Yücel Mustafa T., Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ağustos 1994, s. 83, 15.
- (67) Ek 5.
- (68) Yücel Mustafa T., Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ağustos 1994, s. 83, 15.
- (69) Yücel Mustafa T., Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ağustos 1994, s. 83, 16.
- (70) Yücel Mustafa T., Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ağustos 1994, s. 83, 19.
- (71) Yücel Mustafa T., Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ağustos 1994, s. 83, 19.
- (72) Yücel Mustafa T., Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ağustos 1994, s. 83, 20.
- (73) İdare tarafından verilen ceza kararlarında de, kararın bir hâkim tarafından denetlenmesi yolu açık tutulmuştur.
- (74) Adalet İstatistikleri 1993, s.8.
- (75) Yönetmelikler için bakınız: RG 16.2.1988 ve RG 19.2.1988.
- (76) Türk Toplumunun Değerleri, İstanbul 1991, Yayın No. TÜSİAD - T/91, 6.145, s. 22.
- (77) Türkiye Genç İşadamları Derneği, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, III- Adalet Ekim 1993, sh.52.
- (78) Türkiye Genç İşadamları Derneği, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, III- Adalet Ekim 1993, sh.64.
- (79) Bu mahkemeye 1956- 1982 arasında 86 şikâyet yapılmış 56 olay incelenmiş ve 71 karar verilmiştir. 1982 yılında verilen karar sayısı 12'dir (Wolf 1987, 89).

- (80) Yürürlük K. m. 27: '1937/3119 sK. ile değişik.
- (81) Bizde jüri sistemi yoksa da, basın mesleğinde çalışanlar arasında 5953 sayılı Kanuna dayanan hukuk uyuşmazlıkları 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununa göre çözümlür. İş Mahkemesine iştirak edecek asil ve yedek üyeler basın mesleğinde çalışan ve çalıştıran sendikalarından seçilir. (1952/5953 Ek m. 4)
- (82) Aşağı ve yukarı hadler arasında gösterilmiş bulunan cezalarda, en ağır durumun gerçekleştirilebileceği düşünülerek, görev (=madde itibariyle yetki) üst hadde göre tâyin edilmelidir. Meselâ, oturan yerde dinamit patlatma suçundan maddede (TCK 264/6) öngörülen fiilin cezasının aşağı sınırı 5 yıl olup, üst sınır belirtilmediğinden, TCK 15/1'e göre 20 yıldır. Bu nedenle, bu maddeye ilişkin dâvalar ağır cezalık işlerdendir (CGK 7.3.1983; YKD 84/439).
- (83) Federal Almanya'da değişik bir mahkeme teşkilâtı vardır. Usul Kanunu ile mahkeme teşkilâtı ahenkli olmalıdır.
- (84) Adalet İstatistikleri 1995, s. 7.
- (85) Örneğin, gemilere ilişkin seyrüsefer uyuşmazlıklarının halledilmesi için veya patent ile ilgili uyuşmazlıkların ortadan kaldırılması amacıyla, batı ülkelerinde özel mahkemeler kurulduğu görülmektedir (GVG 14).
- (86) Alman hukukunda da, iktisadî suçlara bakan ceza dairesi, Devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakan ceza dairesi ve gençlerin işledikleri suçları yargılayan 'genç mahkemeleri' özel mahkeme olarak değil, genel ceza mahkemesinin ihtisas dairesi olarak kurulmuşlardır. 1980 yılında Fransa'da Devlet Güvenlik Mahkemelerinin ilgasından sonra, aynı yol tutulmuştur.
- (87) Ek 2 .
- (88) Ek 1.
- (89) Ek 9, tablo 9.
- (90) Adalet İstatistikleri 1995, s. 46.
- (91) Kanunda.
- (92) Ek 6.
- (93) Adalet İstatistikleri 1993, s.46.
- (94) Adalet İstatistikleri 1993, s.50.
- (95) Ek 10.
- (96) Adalet İstatistikleri 1993, s.1
- (97) .Adalet İstatistikleri 1993.
- (98) Adalet İstatistikleri 1993, s.1. Bu hususta Birinci kısma bakınız.
- (99) Ek 10.
- (100) 1969 - 1970 Adalet İstatistikleri, 62.
- (101) Mentesh 1977 - 1978 açış konuşması 2.
- (102) Diskussionsentwurf, 144 ve 146'daki tablolar.
- (103) Ek 1.
- (104) Ek 2.
- (105) Ek 1.
- (106) Adalet İstatistikleri 1993, s.9.
- (107) Türkiye Genç İşadamları Derneği, 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorun-

larına Yaklaşımlar, III- Adalet Ekim 1993, sh.66, The Economist, 18 Temmuz 1992'den naklen.

- (108) Analiz yapılırken, Soru Formundaki sıralama numaraları esas alınmıştır.
 (109) Anket 1991 Polisin öğrendiği dosya sayısının %47 olduğunu, savcılık tarafından ilk defa öğrenilen suç sayısının ise %38 olduğunu ortaya koymuştur.
 (110) B.03.0.CİG.0.00.00.01.109.14.1995 sayı ve 3.1.1996 tarihli yazı (Ek 15)
 (111) "Alt kültür" kavramı için bk. Sulhi Dönmezer, Toplumbilim. 11. Bası, İstanbul 1994, S. 116 ve son.
 (112) Yücel, Yargının Etkinliği, s. 31.
 (113) B.03.0.CİG.0.00.00.01.109.14.1995 sayı ve 3.1.1996 tarihli yazı (Ek 15)

Özet, Sonuç ve Öneriler

- 1 İdari yargı araştırmasının sonuçları için (TESEV yayını: Nihal Saban) ve vergi yargısı araştırmasının sonuçlarına bakınız.
- 2 Umudumuz yakın bir gelecekte, hukuk mahkemelerini ve ihtisas mahkemelerini de kapsayan bu tür alan araştırmalarının Türkiye' nin diğer illerinde tekrarlanmasıdır. Ancak bu araştırmanın sonuçları değerlendirilirken, verilerin İstanbul ile sınırlı olduğu hatırdan uzak tutulmamalıdır.
- 3 Dönmezer, Sulhi ve Yenisey, Feridun, Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği, İstanbul: TESEV, 1999.
- 4 Gayet iyi bilindiği gibi, bilimde ve özellikle de konusu insan olan bilim dallarında objektiflik bilim felsefesinin hâlâ en hararetle tartışma konularından biridir. Biz burada kavramı çok daha sınırlı ve basit bir anlamda kullanıyoruz.
- 5 Her ne kadar vergi ve idari yargı araştırmalarında da büyük ölçüde ortak bir metodoloji kullanıldıysa da, biz bu özeti ceza yargılanmasına ilişkin bilgilerle sınırlı tutacağız.
- 6 Örneklem terminolojisi kullanıcak olursak, İstanbul ilindeki her adliye bir tabaka (stratum) oluşturmuştur.
- 7 Örneklem seçilme olasılıklarını ana kitle ile eşitlemek üzere kullanılan ağırlık katsayıları şunlardır:

	Ağır Ceza	Asliye Ceza	Sulh Ceza
Bakırköy	0.24	0.80	1.48
Beyoğlu	0.24	0.76	1.54
Eyüp	0.25	0.74	1.57
Fatih	-	0.87	1.09
Kadıköy	0.36	1.28	2.11
Kartal	0.24	0.69	1.60
Sultanahmet	0.25	0.87	3.60
Üsküdar	0.17	1.22	3.38

- 8 Feltes, T. (1989) "Causes of delays in the criminal justice system." Report presented at the Ninth Criminological Colloquim, Council of Europa.

- 9 Toplantı 24-26 Şubat 1972 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Krimoloji Enstitüsü tarafından düzenlenmiş ve toplantıya bunulan bildiriler aynı Enstitü tarafından yayınlanmıştır (Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayınları No: 15). Reform çabaları konusunda daha gerilere gitmek de mümkün olmakla birlikte, kısa tarihçemiz için bu başlangıç tarihinin yeterli olacağı kanısındayız.
- 10 24-26 Şubat 1972 tarihindeki toplantıya Sulhi Dönmezer tarafından sunulan rapor.
- 11 Demokratikleşme ve Yargı Reformu, Cilt I ve II, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara: 1994.
- 12 Şu anda yürürlükte olan polis mevzuatı, 4 Temmuz 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ile 4 Haziran 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu' dur. 1953 yılında kabul edilen Trafik Kanunu 1983 yılında yenisi ile değiştirilmiştir. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun da 1985 yılında yapılan değişiklikle "özel hareket birimleri" kurulmuş, 1991 yılında çıkan Terörle Mücadele Kanunu ile 1999 yılında çıkarılan "Çıkar Amaçlı Örgüt Suçları İle Mücadele Kanunu" kolluğa yeni yetkiler tanımıştır.
- 13 Araştırmanın başlaması için suç şu yollardan öğrenilir: mağdurun şikâyeti; üçüncü şahısların ihbarı; failin bizzat teslim olması; devletin çeşitli mercilerinden suç bildirimini; polisin araştırmaları sonucunda suçun saptanması.
- 14 Kuşkusuz yasallık sisteminin, mahkemeler üzerindeki iş yükünü artırıcı bir etkisi bulunmaktadır.
- 15 Adalet İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara: 1998.
- 16 Adalet İstatistikleri, DİE, Ankara: 1998.
- 17 Adalet İstatistikleri, DİE, Ankara: 1998.
- 18 Soruşturma konusu fiilin önemi dikkate alındığında tutuklamanın haksızlığa sebep olabileceği düşünülerek bir başka yargılama yöntemine başvurulmuş mu?
- 19 Adalet İstatistikleri, DİE, Ankara: 1998.
- 20 Bilindiği gibi ortanca (median) bir dağılımı tam ortasından bölen değerdir. Böylece toplam gözlemlerin yarısı ortancanın altında, yarısı ise üzerinde kalır. Bizim örneklememizde, toplam davaların yarısı, 238 günden fazla bir sürede sonuçlanmaktadır.
- 21 Sultanahmet Adliyesi' nde ortalama sürenin asliye ceza için daha yüksek olmasının, örneklerden kaynaklanan bir durum olduğu ve genellenmemesi gerektiğini düşünüyoruz.

TESEV
TÜRK YARGI SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ
ARAŞTIRMA PROJESİ
ANKET FORMU

CEZA YARGISININ ETKİNLİĞİ
PROJE YÜRÜTÜCÜLERİ

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

Prof. Dr. Feridun YENİSEY

Doç. Dr. Ahmet GÖKÇE

Yrd. Doç. Dr. Hamide ZAFER

- a) Formu düzenleyen anketörün adı soyadı:
Tarih
- b) Denetleyenin adı soyadı:
Tarih:

İncelenen dosyanın proje kayıt numarası:

Dosyası incelenen mahkemenin kodu:

Esas numarası:

Karar numarası:

Hüküm tarihi:

I. ÖNSORUŞTURMA KOLLUK TARAFINDAN YAPILAN
ARAŞTIRMA VE SORUŞTURMALAR

1. a) Suçun işlendiği tarih: (gün, ay, yıl)
- b) Mütemadi suçlarda suçun işlendiği tarih birden fazla ise temadinin başladığı (1) ve sona erdiği (2) tarih
- c) Müteselsil suçlarda muhtelif zamanlarda vaki olan birkaç ihalenin tarihleri nelerdir? İkinci ihlal (1) üçüncü ihlal (2) dördüncü ihlal (3)

2. Suçun işlendiğini ilk defa öğrenen merciler hangileridir?
a) Savcılık
b) Polis
c) Jandarma
d) Diğer Devlet Makamları
Cevap (d) ise hangi idari makam olduğunu boşluğa yazınız.
3. Yukarıda gösterilen makam suçu nasıl öğrenmiştir?
1) Re'sen
2) İhbar
3) Şikayet
4) Şahsi dava
5) Diğer
(Cevap "diğer" ise, hangisi olduğunu boşluğa yazınız)
4. Suçun öğrenildiği tarih
5. Suçu öğrenen mercii, fiili hangi suç olarak kabul etmiştir?
Dosyada verilen tarifi boşluğa yazınız, varsa kanun ve madde no'sunu belirtiniz. (Ek liste 1 deki suç numaralarına bakarak sonradan kareler doldurulacaktır.)
1 inci suç:
2 inci suç:
3 üncü suç:
6. Sanığın kim olduğu suçun öğrenildiği sırada bilinmekte midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Cevap hayır ise, sanık hangi tarihte belli olmuştur?
(gün, ay, yıl)
7. İlk işlem:
a) Suça ilişkin olarak kolluk tarafından yapılan ilk araştırma işlemi nedir? (Ek liste ikideki işlem numaralarına bakılarak kareler sonradan doldurulacaktır.)
b) Yapılan ilk işlemin tarihi nedir?
(gün, ay, yıl)
8. Araştırma işlemleri:
8.1. Sanığın kimliği hangi usule göre tespit edilmiştir?
1) Tanıklıkla
2) Sanığın doğru ifadesi ile
3) Evrak üzerinden

ANKET FORMU

- 4) Nüfus idaresine başvurarak
5) Ayrıca araştırma yapılarak
- 8.2. Kimlik tespiti işlemleri kaç gün sürmüştür?
Gün adedini yandaki karelere yazınız
- 8.3. a) Kolluk sanığın veya şüphelinin ifadesini almış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
b) Cevap evet ise ifade alma kaç saat sürmüştür?
Süre belli ise saat adedini yazınız.
c) Kesinti olmuşsa toplam saat adedini yazınız
d) Süre belli değil ise yandaki kareyi işaretleyiniz
- 8.4. Poliste ifadesi alınırken sanık suçu ikrar etmiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Cevap "evet" ise, sanık suçu nasıl ikrar etmiştir?
Tamamen (1), kısmen (2), tevil suretiyle (3)
Anket numarası
- 8.5. Polis "tanık" ifadesi almış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- 8.6. a) Cevap "evet" ise, kaç kişinin ifadesi alınmıştır?
Adedini yandaki kareye yazınız
b) Tanık ifadesi toplam kaç saat sürmüştür? Biliniyorsa
saat adedini yazınız
c) Saat adedi bilinmiyorsa yandaki kareyi işaretleyiniz
- 8.7. a) Olay yerine polis tarafından araştırma ve inceleme
yapılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
b) Cevap evet ise, kaç kere araştırma ve inceleme
yapılmıştır? Adedini yazınız
c) Bütün araştırma ve incelemeler toplam olarak kaç saat
sürdüğü belli midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Belli ise, saat adedini yazınız
d) Araştırma işlemi yapılırken sanık hazır mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- 8.8. Vücudun muayenesi, alkol veya muayeneye dayanan
uyuşturucu testi, kızlık muayenesi ve benzeri işlemler
yapılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
a) Cevap evet ise, yapılan muayene türlerini ve adedini
yazınız
Muayene vs. türü:
Muayene vs. adedi:
b) Muayene için rıza alınmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

- 8.9. Laboratuarda inceleme yapılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- a) Cevap evet ise, hangi konuda laboratuvar incelemesi yapıldığını yazınız (Ek liste 3'deki konulara bakarak kareler sonradan doldurulacaktır.)
- b) İncelemeler hangi laboratuarda yapılmıştır (Ek liste 3'deki konulara bakarak kareler sonradan doldurulacaktır.)
- 8.10. Delil elde etmek için araştırma yapılması gerekmiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Cevap evet ise, araştırma kaç gün sürmüştür?
- 8.11. Olayın tanığının ele geçirilmesi için araştırma yapılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Cevap evet ise, araştırma kaç gün sürmüştür?
- 8.12. a) Sanığın ele geçirilmesi için araştırma yapılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b) Cevap evet ise, araştırma kaç gün sürmüştür?
- 8.13.a) Hazırlık soruşturmasında ancak hakim tarafından yapılabilen soruşturma işlemleri yapılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b) Cevap evet ise, hangi işlem yapılmıştır?
Sorgu (1) arama kararı verme (2)
tutuklama kararı verme(3)

9. Sanık hakları ile ilgili sorular:

- 9.1. Arama, el koyma
- a) Rızaya dayanan aramalarda: sanığa rıza göstermeme hakkı olduğu söylenmiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b) El koymada tanıklıktan çekilme hakkı olduğu hallerde eşyayı teslim etmeme hakkı olduğu önceden sanığa bildirilmiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- 9.2. Tutuklama ile ilgili sorular:
- a. Tutuklamada altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda tutuklama kararı verilmiş midir? (Suçun toplumda infial uyandırması veya ikametgah bulunmaması gibi nedenler dile getirilmiş midir?)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b. Tutuklamada CMUK 104/4 uygulanmış mıdır? Yani soruşturma konusu fiilin önemi dikkate alındığında tutuklamanın haksızlığa sebep olabileceği düşünülerek bir başka yargılama önlemine başvurulmuş mudur?

Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

- c. Tutuklamada griyabi karar verirken (CMUK 106) müdafii hazır bulundurulmuş mudur? Sanığa tutuklama müzekkeresinin tebliğinde tutuklama kararına itiraz hakkı olduğu bildirilmiş midir? (CMUK 106/4)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

9.3. Yakalama ile ilgili sorular:

- a. 3 veya daha fazla kişinin iştiraki ile işlenen bir suç ise C. Savcı 4 günlük süreuzatma emri vermiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b. Savcının ilk dört günlük süre uzatmasından sonra Sulh Hakimi süreyi 8 güne uzatmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- c. Sulh Hakimi yakalamayı gerektiren bir hal görmeyerek veya yakalama işlemine karşı Sulh Hakimine başvurmuş mudur?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- d. Yakalama süresinin uzatılmasına karşı C. Savcısının yazılı emri veya yakalama işlemine karşı Sulh Hakimine başvurulmuş mudur?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- e. Yakalama süresinin dolması veya hakimin serbest bırakma kararı üzerine serbest bırakılan kişi tekrar yakalanmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

9.4. İfade alma:

- a) İfade almak için çağrılan kişiye isnad edilen suç zorla getirme sebepleri davetiyede yazılı olarak bildirilmiş midir? (CMUK 133)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b) Yakalama veya tutuklu bulunan kişi ifadesi alınmazdan evvel müdafii ile başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşme fırsatı bulabilmiş midir? (CMUK 144)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- c) İfade almadan önce aşağıdaki işlemler yapılmış mıdır? (CMUK 135)
- aa. Kimlik tespiti yapılmış mıdır? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- bb. Kendisine isnad edilen suç anlatılmış mıdır?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- cc. Müdafii tayin edilebileceği söylenmiş midir
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

ANKET FORMU

- dd. Susma hakkı söylenmiş midir? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- ee. Delil toplanmasını isteyebileceği söylenmiş midir? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- ff. Şahsi halleri hakkında bilgi alınmış mıdır? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- gg. İfade veren imzadan imtina etmiş midir? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- hh. Müdafii imzadan itina etmiş midir? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- d. İfade verenin özgür iradesini etkileyecek aşağıdaki işlemlerden biri yapılmış mıdır?
Kötü davranma? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
İşkence? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Zorla ilaç verme? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Yorma? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Aldatma? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Bedensel cebir ve şiddette bulunma? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Bazı araçlar uygulama? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
Kanuna aykırı menfaat vaat etme? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- Anket numarası

9.5. Müdafii:

- a. Yakalanan kişiye müdafii ifade alma öncesinde hukuki yardım yapmış mıdır? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- b. Soruşturmanın yakalama sonrası ve diğer safhalarda müdafii sanığa hukuki yardımda bulunabilmiş midir? Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- c. Baro tarafından müdafii tayin edilmiş midir? (CMUK 138) Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- d. Yakalanan kişi 18 yaşını bitirmemiş, sağır dilsiz veya malul ise, talebi aranmaksızın müdafii tayin edilmiş midir? (138) Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- e. Müdafii hazırlık evrak ve dosyasını tamamını inceleme imkanı bulmuş mudur? (CMUK 143) Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- f. Müdafiiin hazırlık evrakını incelemesi sulh hakiminin kararı ile kısıtlanmış mıdır? (CMUK 143) Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

- g. Müdafie Baro tarafından avukatlık ücreti ödenmiş midir? (CMUK 146)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- h. Soruşturma ve koğuşturma organlarının yasadık yöntemlerle (135a) elde ettikleri konusunda bir iddia var mıdır? (CMUK 254/2)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- i. Yargıtay soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde delil elde ettikleri ifadeleri gözönünde tutarak bozma kararı vermiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- j. Yargıtay soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri delilleri gözönünde tutarak bozma kararı vermiş midir? (CMUK 254/2)
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)

10. MAĞDUR

10.1 Birinci Mağdura İlişkin Bilgiler:

- a. Mağdurun doğum tarihini yazınız
- b. Tabiyeti T.C. (1), Yabancı (2), Vatansız (3)
- c. Mağdurun mesleğini yazınız
- d. Mağdurun cinsiyeti: Erkek (1), kadın (2) karışık (3)
- e. Mağdur-fail ilişkisi
İlişkileri olmamış (1), kısa süre önce tanışmışlar (2), uzun süredir tanışıyorlar (3), akrabalar (4), usul, fûru ilişkisi var (5)
- f. Gerçek kişi (1), Tüzel kişi (2)

10.2 İkinci Mağdura İlişkin Bilgiler:

- a. Mağdurun doğum tarihini yazınız
- b. Tabiyeti T.C. (1), Yabancı (2), Vatansız (3)
- c. Mağdurun mesleğini yazınız
- d. Mağdurun cinsiyeti: Erkek (1), kadın (2) karışık (3)
- e. Mağdur-fail ilişkisi
İlişkileri olmamış (1), kısa süre önce tanışmışlar (2), uzun süredir tanışıyorlar (3), akrabalar (4), usul, fûru ilişkisi var (5)
- f. Gerçek kişi (1), Tüzel kişi (2)

11. Faile İlişkin Bilgiler:

- 11.1. Doğum tarihi (gün, ay, yıl)
Tabiyeti T.C. (1), Yabancı (2), Vatansız (3)
- 11.2. Erkek (1), kadın (2) karışık (3)

- 11.3. Failin mesteği nedir? (dosyadaki tanımlamayı boşluğa yazdıktan sonra numarayla listeye bakarak kutuya yazınız)
- 11.5. İşsiz ise ne zamandan beri işsiz olduğunu ay olarak yazınız
- 11.6. Aile durumu:
Evli (1), boşanmış (2), dul (3), bekar (4)
- 11.7. Uyuşturucu / Alkol kullanıp kullanmadığı
a) Suçtan önce: Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
c) Halen: Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- 11.8. Fiili işlerken alkol / uyuşturucu madde tesiri altında bulunup bulunmadığı:
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- 11.9. Failin fiili işlediği sıradaki aylık geliri tespit edilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise aylık gelirin ne kadardır, aşağıdaki boşluğa yazınız
- 11.10. a) Failin sabıkası var mıdır?
Evet (1) hayır (2) bilinmiyor (3)
Cevap evet ise, hangi suçtan sabıkası vardır?
aa) Müessir fiil suçundan
Sabıka adedi Evet (1), Hayır (2)
bb) Trafik suçundan
Sabıka adedi Evet (1), Hayır (2)
cc) Uyuşturucu madde suçlarından
Sabıka adedi Evet (1), Hayır (2)
dd) Siyasi nitelikli suçlardan
Sabıka adedi Evet (1), Hayır (2)
ee) Diğer suçlardan
Sabıka adedi Evet (1), Hayır (2)
ff) Diğer suçun hangisi olduğunu yandaki boşluğa yazınız
- b) Cezası ertelenmiş hürriyeti bağlayıcı cezası var mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- c) Cezası ertelenmemiş hürriyeti bağlayıcı cezası var mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Anket numarası
- d) Daha önceden para cezasına mahkum edilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, kaç lira para cezasına hükmedilmiştir?
- 11.11. İştirak durumu:
a) Fiili iştirak halinde mi işlemiştir?
Evet (1) hayır (2)

- b) Cevap evet ise, iştirakte aldığı rol nedir?
Asli maddi iştirak (1), manevi asli iştirak (2),
manevi feri iştirak (3), feri asli iştirak (4)

12. Şikayete bağlı suçlar

- 12.1. Suç şikayete bağlı bir suç mudur?
Evet (1) hayır (2)
Cevap evet ise, şikayet nereye yapılmıştır? Yazınız
- 12.2. Tarafları uzlaştırmak, barıştırmak için girişim yapılmış mıdır?
Evet (1) hayır (2)
- 12.3. Mağdurun zararı giderilmiş midir?
Hayır (1), kısmen (2) tamamen (3)
- 12.4. Şikayetten vazgeçme var mıdır?
Evet (1) hayır (2)
- 12.5. Şikayet geri alınmış mıdır?
Evet (1) hayır (2)

13. Fezleke

- 13.1. Polis tarafından yapılan araştırmanın raporu (fezleke) ne zaman yapılmıştır?
- 13.2. Olayın aydınlanması konusunda polis fezlekesindeki görüş nedir?
Olay aydınlatılmıştır (1)
Olay kısmen aydınlatılmıştır (2)
Olay aydınlatılamamıştır (3)

14. Koruma tedbirleri

- 14.1. Tutuklama
- a) Sanık hakkında tutuklama kararı verilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- b) Tutuklama sebebi nedir?
Kaçma şüphesi (CMUK m. 104 / 1:1) (1)
Delilleri karartma şüphesi (CMUK m.104 / 1:2) (2)
Suçun niteliği (CMUK m. 104 / 1:3) (3)
Orantılılık (4)
- c) Tutuklama kararının verildiği tarihi: (gün, ay, yıl)
- d) Teminatla salıverilme kararı verilmiş midir?
Evet (1), hayır (2), belli değil (3)
- e) Tutuklamanın sona erdiği tarih:
(gün, ay, yıl)
- 14.2. Yakalama ve gözaltına alma
- a) Yakalama tarihi:
Salıverilme tarihi:

ANKET FORMU

- b) Hakim önüne çıkarma tarihi:
- c) Doktor muayenesi yapılmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, doktor raporunun bulgu kısmını
aşağıdaki boşluğa yazınız
- d) Gözaltına alınan sanığın poliste kötü muamele
gördüğü yolunda bir şikayet var mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

14.3. Zapt

- a) Hakim tarafında zapt kararı verilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- b) Hakim karar vermemiş ise,
Savcı emri ile zapt yapılmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- c) Kolluk kendiliğinden zapt işlemi yapmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- d) Hakimden gayrisinin yaptığı zapta karşı
itiraz edilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

14.4. Arama

- a) Hakim tarafından arama kararı verilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- b) Hakim karar vermemiş ise savcı emri ile
arama yapılmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- c) Kolluk kendiliğinden arama yapmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

14.5. Postada zabıt kararı verilmiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

14.6. a) Telefon dinlemesi yapılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

- b) Cevap evet ise, telefonun dinlenmesi için hakim
kararı alınmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Anket numarası

- c) Telefon dinleme kararı işlemden sonra mı
alınmıştır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

14.7. İtiraz

- a) Koruma tedbirlerine itiraz edilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- b) Cevap evet ise, hangi tedbirlere itiraz edilmiştir?
Altta boşluğa yazınız

ANKET FORMU

- c) İtirazın tarihi nedir? (gün, ay, yıl)
Tebdir onaylanmıştır (1)
Tebdir onaylanmamıştır (2)
- d) İtirazın sonucu nedir?
- e) İtiraz merciinin kararına karşı yazılı emre
gidilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, yazılı emir isteğinin tarihi nedir?
(gün, ay, yıl)
Yargıtay'ın verdiği kararın tarihi nedir? (gün, ay, yıl)
Yazılı emir sonunda Yargıtay'ın verdiği
karar nedir?
Tebdir onaylanmıştır (1)
Tebdir onaylanmamıştır (2)

II. ÖN SORUŞTURMADA SAVCI TARAFINDAN YAPILAN ARAŞTIRMA VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİ İLE İLGİLİ FİKRİ İŞLEMLER

15. Kolluk tarafından hazırlanan fezleke savcılık kalemine hangi tarihte kayıt edilmiştir? Gün, ay, yıl

16. Savcı tarafından yapılan araştırma ve incelemeler

16.1. Savcılık tarafından ek araştırma ve inceleme yapılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise:

a) Savcı ek araştırma yapması için polise emir vermiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise, yaptırılan araştırmanın türünü alttaki boşluğa yazınız

Polisçe yapılan ek araştırmanın kaç gün sürdüğünü yandaki kareye yazınız

Polis tarafından yapılan ek araştırmanın sonucu

Savcılığa hangi tarihte ulaşmıştır?

(gün, ay, yıl)

b) Savcılık bizzat kendisi ek araştırma yapmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise, hangi tür araştırma işlemi yapmıştır?

Yandaki boşluğa yazınız

16.2. Savcılıkta bilirkişi incelemesi yaptırılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

a) Cevap evet ise, ilk bilirkişiye sorulan soruları yandaki boşluğa tek tek yazınız

- b) İlk bilirkişinin görevlendirildiği tarih nedir?
(gün, ay, yıl)
- c) Bilirkişi savcılığa raporunu hangi tarihte teslim etmiştir?
(Teslim etme tarihi belli değil ise, rapor tarihini yazınız)
(gün, ay, yıl)
- d) Bilirkişi raporunun sonucu kısmındaki mütaalayı alttaki boşluğa yazınız
- 16.3. Savcılık: kimlik, medeni hal, sürücü belgesi ve benzeri belgeler ile; nüfus kaydı getirilmesi gibi işlemler yapmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, savcılığa yapılan işlem türlerini alttaki boşluğa yazınız
- 16.4. Savcılık yetkisizlik, görevsizlik görüşü ile işlem yapmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, yapılan işlemin türünü alttaki boşluğa yazınız

17. Takipsizlik Kararı

- 17.1. Takipsizlik kararı olayın yeterince aydınlatılmaması nedeniyle, maddi mesele bakımından mı verilmiştir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- 17.2. Takipsizlik kararı, fiilin suç teşkil etmemesi nedeniyle, hukuki mesele bakımından mı verilmiştir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, ek takipsizlik kararının hangi olaylardan dolayı verildiğini alttaki boşluğa yazınız
- 17.3. Takibi şikayete bağlı bir suç ise, takipsizlik kararı, şikayet edilmemesi nedeni ile mi verilmiştir?
Evet (1) hayır (2)
- 17.4. Ön ödeme uygulanmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, hangi tarihte verilmiştir?
- 17.5. Ceza kararnamesi uygulanmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, hangi tarihte verilmiştir?
- 17.6. Takipsizlik kararına itiraz
- a) Takipsizlik kararına itiraz edilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- b) Cevap evet ise, takipsizlik kararı ilgililere hangi

- tarihte bildirilmiştir?
(gün, ay, yıl)
- c) Takipsizlik kararına itiraz hangi tarihte yapılmıştır?
(gün, ay, yıl)
- d) En yakın ağır ceza mahkemesi başkanlığının verdiği kararın tarihi nedir?
(gün, ay, yıl)
- e) İtirazı inceleyen merciin verdiği karar nedir?
Kamu davasının açılması (1)
İtirazın reddi (2)
Tahkikatın genişletilmesine lüzum görülmemiştir (3)
- f) Merciiin verdiği kararın gerekçesini alttaki boşluğa yazınız

18. İddianame

- 18.1. Son soruşturma hangi belge ile açılmıştır?
İddianame (1)
Lüzumlu muhakeme kararı (2)
İddianame yerine geçen başka bir belge (3)
Şahsi dava dilekçesi (4)
- 18.2. a) İddianamede sanığa isnat edilen suçlar nelerdir?
(Ek listeye bakarak yandaki boşluğa yazınız: madde numaralarını da yazınız)
- Birinci suç
İkinci suç
Anket numarası
Üçüncü suç
Dördüncü suç
- b) Suça ilişkin bilgiler
- aa) Suçtan maddi zarar doğmuş mudur?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- bb) Zarar belli ise, ne kadardır? Yazınız
- cc) Suçun işlenmesi sırasında kullanılan araçlar belli midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- dd) Belli ise işaretleyiniz.
Ateşli silah (1), Taklit silah (2), Başka bir silah (3)
Herhangi bir alet(4)
- c) Uyuşturucu madde suçları:
- aa) İncelenen dosyadaki suç uyuşturucu madde suçu ise, yandaki kareyi işaretleyiniz
- bb) Uyuşturucu maddenin türü ve miktarı nedir?
Eroin (1), kokain (2), esrar (3), afyon morfin (4), sentetik maddeler (5)

ANKET FORMU

- cc) Sanık uyuşturucu maddeye bağımlı mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- dd) Sanık gözlem altına alınmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- 18.3. a) İddianame (v.s) hangi tarihte düzenlenmiştir?
(gün, ay, yıl)
- b) İddianame hangi tarihte mahkemeye verilmiştir?
(gün, ay, yıl)
- 18.4. a) Savcı iddianamede hangi delillere dayanmıştır?
Evet (1) hayır (2)
1. Tanık beyanı
 2. Sanık beyanı
 3. Sanıktan gayrı taraf beyanı
 4. Yazılı belge
 5. Şekil tespit eden belge
 6. Ses tespit eden belge
 7. Tabii belirti
 8. Suni belirti
- b) İddianamede deliller tek tek açıklamalı
gösterilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
19. Şahsi dava açılmış mıdır?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

III. SORUŞTURMA

20. Duruşma hazırlığı
- 20.1. İddianame veya 18.2 cevabında bildirilen diğer
belge mahkeme kalemine hangi tarihte kaydedilmiştir?
(tespit tarihi)
(gün, ay, yıl)
- 20.2. a) Mahkeme görevsizlik (yani; millet, madde, kişi ve
dar anlamda görev bakımından yetkisizlik
kararı vermiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, hangi mahkemeye gönderilmiştir?
Alttaki boşluğa yazınız
- b) Memura yer bakımından yetkisizlik kararı
(CMUK m.8) vermiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- 20.3. a) Görevsizlik kararı hangi tarihte verilmiştir?
(gün, ay, yıl)

- b) Yetkisizlik kararı hangi tarihte verilmiştir?
(gün, ay, yıl)

21. Esas Mahkemesindeki Duruşma

- 21.1. Duruşmanın ilk celsesi hangi tarihte yapılmıştır?

(gün, ay, yıl)

Anket numarası

- 21.2. Duruşmanın son celsesi hangi tarihte yapılmıştır?

(gün, ay, yıl)

- 21.3. Duruşma saat olarak toplam net kaç saat sürmüştür?

a) Tespit edilebiliyor mu? Evet (1), hayır (2)

b) Cevap evet ise, saat olarak yandaki boşluğa yazınız

c) Tam olarak belirlenemiyorsa, yaklaşık kaç gün?

- 21.4. Duruşmaya ara verme:

a) Duruşmaya kaç defa ara verilmiştir? Yandaki boşluğa adedini yazınız

b) Celse aralarında kalan günleri toplamı kaçtır? Yandaki boşluğa yazınız

c) Ara verme nedeni nedir?

-Tanık hazır değil? Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

-Belge delilleri hazır değil (nüfus kaydı resmi kayıt vs.)

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

-Bilirkişi raporu gelmedi.

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

-Mahkemede rol alan süjelerden birinin hazır bulunmaması.

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise hangileri?

-Hakim, savcı gelmemiştir.

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

-Müdafiin gelmemesi.

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

-Sanığın gelmemesi.

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

- d) Duruşmaya ara verilmesine neden olan başka sebepler varsa alttaki boşluğa yazınız.

e) Duruşmada çeşitli bakımlardan yetki bakımlarından olumlu veya olumsuz kararlar verilmiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

- 21.5. Duruşma ile ilgili bilgiler

a) Duruşma sırasında kaç defa tanık dinlenmiştir?

b) Duruşma sırasında kaç adet bilirkişi raporu alınmıştır?

c) Delil ikame talebi yapılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise, savcılık kaç tane delil ikamesi talebinde bulunmuştur?

Müdafa tarafı kaç delil ikamesi talebinde bulunmuştur?

d) Hakim reddi talebin yapılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

e) Taraflarda değişiklik olmuş mudur?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise, hangi suje değiştirilmiştir?

Hakim (1),

Savcı (2),

Zabıt katibi (3),

Müdafi (4)

f) Duruşma sırasında yeni bir suç ortaya çıktığı için ek iddianame (CMUK m. 259) düzenlenmiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap evet ise, hangi suçlardan dolayı ek iddianame düzenlenmiştir?

1. _____

2. _____

3. _____

22. İtiraz

22.1. Hakimlik ve mahkeme kararlarına karşı son soruşturma sırasında itiraz edilmiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

a) Cevap evet ise, hangi karara karşı itiraz edilmiştir?

Adlarını alttaki boşluğa yazınız ve numaralayınız.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

b) İtiraz tarihi nedir?

1. (gün, ay, yıl)

2. (gün, ay, yıl)

Anket numarası

3. (gün, ay, yıl)

4. (gün, ay, yıl)

c) İtirazı inceleme merci kararını hangi tarihte vermiştir?

1. (gün, ay, yıl)

2. (gün, ay, yıl)

3. (gün, ay, yıl)

4. (gün, ay, yıl)

- d) İtiraz sonunda verilen karar nedir?
İtiraz numarası
İtiraz reddedilmiştir
İtiraz kabul edilmiştir

- 22.2. İtiraz merciinin kararına karşı kanun yoluna başvurulmuş mudur? (Yazılı emir, v.b. gibi)
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, kanun yolu istek tarihi nedir?
(gün, ay, yıl)
Üst mercii verdiği kararın tarihi nedir?
(gün, ay, yıl)

23. Hüküm

- 23.1. Esas mahkemesi hükmünü hangi tarihte vermiştir?
Kısa kararın dosyaya yazıldığı tarih, gün, ay, yıl olarak yazılacaktır.
- 23.2. Esas mahkemesinin verdiği hüküm nedir?
- a) Beraat kararı (1), düşme (2), red (3), durma(4), mahkumiyet (5)
- b) Ölüm cezası? Var (1), yok (2)
- c) Hürriyeti bağlayıcı ceza? Var (1), yok (2)
(Ay olarak yandaki kareye yazınız)
Ağır hapis
Hapis
Hafif hapis
- d) Bağlayıcı ceza paraya çevrilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- e) Emniyet tedbirlerine hükmedilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, hangi tedbire hükmedilmiştir?
Alttaki boşluğa yazınız.
Anket numarası
- f) Para cezası. Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, miktarı TL. olarak yazınız.
- g) Fer'i cezalardan birine hükmedilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, hangi fer'i cezaya hükmedilmiştir?
- 23.3. Ceza tecil edilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, gerekçe nedir? Alttaki boşluğa yazınız
- 23.4. Hürriyeti bağlayıcı ceza tedbirlerinden birine çevrilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
Cevap evet ise, gerekçesi nedir?

23.5. Esas mahkemesi tarafından sabit addedilen suçlar hangileridir?

İddianamedeki sıraya göre yazınız.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

23.6. Hükümün gerekçesi tutanağa yazılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Cevap hayır ise, gerekçeli karar tefhiminden sonra ne zaman dosyaya konmuştur? (CMUK m. 268).

(gün, ay, yıl olarak yazınız)

IV: KANUN YOLLARI

24. Temyiz

24.1. a) Temyiz yoluna gidilmiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

Temyiz edilmiş ise tarihi nedir?

(gün, ay, yıl)

b) Temyiz edilmişse, kimler etmiştir?

1. Sanık
2. Savcı
3. Üst savcı (CMUK m. 310/3)
4. Katılan
5. Re'sen

24.2. Temyiz sebebi olarak neler ileri sürülmüştür?

- Genel olarak hukuka aykırılık (CMUK m. 307) (1),

- Kanuna mutlak muhalefet hallerinden biri (CMUK m. 308) (2)

a) Hukuka aykırılığın madde numarası ve bendi:

b) Mutlak aykırılık hallerinden (CMUK m. 308) hangisi

Anket numarası

24.3. Eski hale getirme (CMUK m. 311) talebi yapılmış mıdır?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

24.4. Temyiz layihası (CMUK m. 314) verilmiş midir?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

24.5. a) Temyiz talebi hükmü veren mahkemece usulden reddedilmiş midir? (CMUK m. 315)

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

b) Mahkemenin bu kararına karşı itiraz edilmişse, Yargıtay itirazın reddi (1), itirazın kabulü (2), kararını mı vermiştir?

c) Yargıtay bu kararı hangi tarihte vermiştir?

- 24.6. Temyiz talebi Yargıtay'ca usulden reddedilmiş midir?
(CMUK m. 317) Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- a) Temyiz talebi Yargıtay'ca kabule şayan olmaması nedeniyle (CMUK m. 317) reddedilmiş midir?
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)
- b) Yargıtay esasa geçmeye engel olması nedeniyle dosyanın geri gönderilmesi (karar verilmesine yer olmadığı) kararı vermişse:
- aa) Kararın tarihi nedir?
- bb) Bedeli nedir? Mahkeme temyiz davası bakımından gerekli işlem yapmamış (1), Yargıtay'ın yargılamasını durduran sebep var (2) henüz hüküm verilmemiş (CMUK m. 306) (3)
- cc) Karar vermeye yer olmadığı kararına itiraz edilmişse (CMUK m. 313)
- Yargıtay hangi tarihte kararı vermiştir?
(gün, ay, yıl)
- verilen kararı boşluğa yazınız.

- 24.7. Yargıtay'da duruşma yapılmış mıdır? (CMUK m. 318)
Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

- 24.8. a) Yargıtay esas hakkındaki hangi kararı vermiştir?
Esastan red (onama) 1, bozma (2), davanın esasına karar verme (CMUK m. 322) (3), düşme (4)
- b) Esas hakkındaki kararın tarihi nedir?
- c) Başsavcılık esas hakkındaki karara itiraz etmişse:
- aa) Tarihi nedir?
- bb) Yargıtay itiraz üzerine hangi tarihte hangi kararı vermiştir?
- Verilen kararı aşağıdaki boşluğa yazınız.

- 24.9. Bozma kararı verilmiş ise,

- a) Yargıtay bozma sebebi olarak neleri göstermiştir?
Madde numaralarını yazınız
- b) Dosya aynı mahkemeye mi (1), başka mahkemeye mi (2) gönderilmiştir?
- c) Bozmaya uymama (ısrar) kararı temyiz edilmişse ceza genel kurulu hangi tarihte ve hangi kararı vermiştir?
Verilen kararı aşağıdaki boşluğa yazınız.

25. Olağanüstü kanun yolları

- 25.1. Kesinleşmiş karar karşı kanun yoluna başvurulmuş mudur?

Evet (1) hayır (2) belli değil (3)

- 25.2. Cevap evet ise hangi kanun yoluna başvurulmuştur?

Başsavcı itirazı (CMUK m. 327) (1), Karar Düzeltme

ANKET FORMU

(CMUK m. 322/4) (2),

Muhakemenin iadesi (CMUK m. 327) (3), yazılı emir

(m. 343) (4)

25.3. Olağanüstü Kanun yoluna hangi tarihte başvurulmuştur?

(gün, ay, yıl)

25.4. Olağanüstü Kanun yolu mercii hangi tarihte nihai

kararını vermiştir?

(gün, ay, yıl)

26. Hükümün kesinleştiği tarih:

KAYNAKLAR

- 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasasında öngörülen Değişikliklere İlişkin Tasarı Üzerine, İBD, 1980, s. 5-6, s. 92.
- 1983 de Türk İktisat Politikası Sempozyumu ve 1980 Sonrası Türk vergi Politikası Semineri Marmara Üniv. İktisadi ve İdari Bil. Fak. Düzenlenen: Tebliğler ve Yorumlar İstanbul, M.Ü. İktisadi ve İdari Bil. Fak. 1984.
- 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: III-ADALET, Türkiye Genç İşadamları Derneği (Young Businessmen Association of Türkiye) İstanbul, Ekim 1993.
- 3842 Sayılı Yasayla Değişik CMUK Maddeleri, İBD 1992, s.4, s. 853.
- ABD Yayın Kurulu, CMUK Değişikliği ile İlgili Çalışmalar (Parlamento Görüşmeleri, Gerekçeler, Komisyon Metinleri, Veto Yasa Metni) ABD 1992, s. 6, sy. 839.
- Abrams Douglas E., 'The Law of Civil Rico', Boston, Toronto, London, 1991.
- Adalet Bakanlığı, Türk Yargı Sisteminin Sorunları ve Öneriler, Ankara 1995.
- Adalet Hizmetleri, 'V. Beş yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu DPT, Ankara 1983 sh. 185.
- Adalet İstatistikleri (Özetler & Yorumlar), TC. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 1992.
- Adalet İstatistikleri 1993, (Judicial Statistics) TC. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (State Institute Of Statistics Prime Ministry Reppublic of Turkey), Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1995.
- Adalet İstatistikleri 1995, (Judicial Statistics) TC. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (State Institute Of Statistics Prime Ministry Reppublic of Turkey), Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1997.
- Adalet Sistemimiz için Yapılması Gerekenler, Adana Barosu, Ocak 1995, Yıl:4, Sayı 11. S. 11.
- Adalı Sacid, İdari Reform ve Reorganizasyon Hareketlerinde Sayıştayın Rol ve Fonksiyonu Sayıştay Dergisi, 1992, s. 10. s. 3.
- Adam, 'Wandlungen in der Polizei der USA', ÖS 1978, 8, 17.
- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü; 1989 Yılında Kesinleşen Ceza Mahkumiyetleri Analizi, Ankara 1989.
- Adliye Mahkemelerinin Kuruluşu Kanunu Tasarısı ile Hakimler ve Savcılar Kanunu Tasarısı Hakkında Seminer, Ankara 1964.
- Adliye Mahkemelerinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı 1986.
- Administration of Justice in Norway, A Brief Summary, Oslo 1957.
- Akbulut İlhan, 'Devlet Terörizm ve Ülke Bölücülüğü' (Devlet İçinde Çeşitli Açılardan Terörizm ile Ülke Bölücülüğü Suçu), Doktora Tezi, İstanbul 1988.
- Akbulut İlhan, Adalet Sistemimiz İçin Yapılması Gereken, Adana Barosu Dergisi, Eylül 1995, s. 94, s. 14.
- Akbulut İlhan, "Ceza Davalarının Uzamasının Sebepleri", YD XX (4), 1994, 436-457.
- Akbulut İlhan, Cinayet Mahkemeleri Anılar ve Ceza Yargılamaya Yönteminin Çağdaştırılması Sorunu, İBD 1983, S. 10, 11-12.
- Akdeniz Ahmet, 'Yargılama Usullerinin Kanuniliği Sorunu', YD. Temmuz 1985, sh. 253- 254.

- Akkan Kutbettin, 'Fransa, Belçika ve İsviçre'de Adli Polis Teşkilatı', AD. 1970/2, c. 61, s. 101-114..
- Akkan, 'Mukayeseli Açından Yasama Dokunulmazlığı', AD Yıl 65, sy. 11-12, Sh. 895.
- Akman Sermet, Arazi Toplulaştırma Kanun Tasarısı Hakkında Düşünceler, İBD 1989, S. 2, s. 162 vd.
- Akman Toygar (1972), 'Elektronik Beyin Hukukunda Reform', Ankara 1972.
- Akmanlar Bülent, 'Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Çalışmalar, Gelişmeler, Haberler, Yeni Suç Biçimlerine Karşı Önlemler', YD (1-2), 1986, 170-172.
- Akmanlar Bülent, 'Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Çalışmalar, Gelişmeler, Haberler 'Ömür Boyu Hapis Cezası Politikası ile Uygulanmasına İlişkin Uluslararası Anket"', YD (3), 1985, 311-320.
- Akmanlar Bülent, "Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Çalışmalar, Gelişmeler, Haberler 'Suçluluk ve Ceza Adaleti Üzerinde Tarihsel Araştırma, Halkın Suç Politikasına Katılımı"', YD (1-2), 1985, 172-178.
- Akmanlar Bülent, "Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Çalışmalar, Gelişmeler, Haberler (Açlık Grevleri Önünde Tıbbi Tutumlar)", YD (3), 1984, 349-353.
- Akmanlar Bülent, "Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Çalışmalar, Gelişmeler, Haberler", YD (1-2), 1983, 210-213.
- Akmanlar Bülent, "Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Çalışmalar, Gelişmeler, Haberler", YD (1-2), 1984, 175-177.
- Akmut Akdemir, "Yargılama Usullerinin Kanuniliği Sorunu", YD (3), 1985, 253-264.
- Aksaylı Turgay M., 'Yapılacak Bir Şey Yok Mu?', İzmir Barosu Dergisi, Panel Ulusal ve Ulusaltüstü Hukuktaki İnsan Hakları Yargı Kararları, Ocak 1995, Sayı.1.
- Aksoy Ahmet, "4108 Sayılı Kanunla 213 sayılı Vergisi Usul Kanununda Yapılan Değişiklikler" Vergi Sorunları Dergisi, 1995, s. 82, s. 7.
- Aksoy Muammer, 'Şiddet Eylemleri ve İşkenceye Karşı Önlemler', ABD. 1981 sy.1 sh.3.
- Aksoy Muammer, 'Hukuk Devleti, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Yargıçların Güvencesi Konusunda 4 Başkanın Görüşleri', ABD 1982 sy. 4, sh.25.
- Akyol Taha, 'Politikada Şiddet', İstanbul 1991.
- Alacakaptan Uğur, İtalyan Ceza Kanununda Reform, AHF 40. yıl Armağan, 1966, s. 75-94.
- Albrecht Hans-Jörg and Leppä Seppo, Criminal Law and The Environment, Proceedings of the European Seminar held in Lauchhammer, Land Brandenburg, German, 26-29 April 1992.
- Albrecht Peter Alexis, Erosionen Des Rechtsstaatlichen Starrechts, Kritv 1993 76, 2, S. 163 - 182.
- Albrecht, 'Das Strafrecht im Zugriff populistischer Politik', NJ 94, 193.
- Albrecht, 'Kommentar zum Strafgesetzbuch, in Lieferungen/d. Autoren: Hans-Jörg Albrecht, Neuwied (u.a.): Luchterhand.
- Albrecht, 'Ist das Strafverfahren noch zu beschleunigen?', NJ 94, 396.
- Alex Fritz, Die deutsche Justizreform im Lichte englischer Erfahrung, Mann Verl. Karlsruhe 1965, Juristische Studienges, Karlsruhe Schriftenreihe 63.
- Allkemper, 'Möglichkeiten einer institutionellen Reform des Europäischen Gerichtshofs', ZRP 94, 301.
- Alp Tahir, İl Üst Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Bir Öneri, ABD 1992, s.1, sy. 26.

- Alpsü Fikret, Adalet Reformu, İBD 1990 C. 64, s. 4, s. 951 vd.
- Alptemoçin Kurtcebe, 1989 Mali Yılı Konsalide Devlet Bütçe Kanunu Tasarısı ile 1987 Yılı Kesin Hesap Kanun Tasarılarını TBMM Genel Kuruluna sunuş Konuşması Maliye Dergisi, 1991, s.92, s. 3-49.
- Alternativ- Entwurf einer Hauptverhandlung (Wechselverhör-Tatinkerlokut), 1985.
- Amelunxen, 'Die Revision der Staatsanwaltschaft', Lübeck, 1980.
- Anavatan Partisi Grup Başkanlığının 8.9.1989 tarih ve 11-89/84 sayılı Kanun Tasarısı Önergesi.
- Anayasa Değişikliği Tekliflerinin Karşılaştırmalı Metinleri, Ankara 1993.
- Anayasa Tasarısı Hakkındaki Görüş ve Öneriler, İzmir Barosu Yönetim Kurulu İzmir BD. Yıl 1, s.1, sy. 5 (1982).
- Anayasa'da Değişiklik Tartışmaları, İBD 1980, C. 54, s.7, s. 146 - 148.
- Anonim, Avukatlık Yasa Tasarısı Hakkında Ankara Barosunda Yapılan Görüşmeler" ABD 1993, s.3., sy. 377.
- Apaydın Orhan, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 50. Yılı, İBD 1979, s. 4 s. 703.
- Aral U., Vergi İadesinde Yeni Düzenleme, Vergi Dünyası 1986, s. 53. s.3.
- Aral Uluer, Emlak Vergisinde Yeni Uygulama, İkt. Mal, c. 29, sy. 281.
- Aral Uluer, Gelir Vergisi Kanununda Yapılan Son Değişiklikler İkt. ve Mad. C. 29 sy. 443.
- Aral Uluer, Gelir Vergisi Yasası'nda Yapılan Değişiklikler İkt. Mal. C. 32, sy. 364, sy. 420.
- Aral Uluer, Gelir Vergisinde Yeni Bir Oto Kontrol Müessesesi, Hayat Standardı Esası, İkt. ve Mal. C. 29, sy. 403.
- Arbil Semih, Medeni Kanunun Miras ile İlgili Hükümlerinde 3678 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler, Manisa Barosu Dergisi, 1991, s. 36 - s. 8.
- Arntzen Friedrich, Psychologie der Zeugenassage, 3. Auflage, München 1993.
- Arntzen Friedrich, Vernehmungpsychologie Psychologie der Zeugenvernehmung, München 1978.
- Arsel İhan, Kanunların Teşkilat-ı Esasiye'ye Uygunluğunun Kazai Murakebesi Mevzuunda Yeni Bir Cereyan ABD. 1953, s. 5, sy. 392, ABD. 1954, sy. 1, sy. 8.
- Asbrock, 'Entlastung der Justiz zu Lasten des Rechtsstaats?', ZRP 92, 11.
- Ashworth Andrew, King's College (London, Grossbritannien) Reform Des Englischen Strafzumessungsrechts, ZStW, 1994 106 (BD) 3. S. 605 - 624, 95 - 02 - 09.
- Aslan M. Metin (1988), 'Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunda 3206 Sayılı Kanun ile Getirilen Hükümler Işığında Hazırlık Soruşturması', AdD. 1988 sy.3, sh. 78.
- Aşçıoğlu Çetin, Yargı Reformu Üzerine Düşünceler, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, C.2, s.2, sy. 33.
- Aşçıoğlu Çetin, "Yargıtayda İnsan Unsuru ve Çalışma Yöntem Sorunları" YD (1-4), 1989, 58-72.
- Aşçıoğlu Çetin, Doğru ve Güvenli Yargılanma Hakkımız Var, Ankara 1995.
- Avrupa Birliği Oluşumunda Türkiye'nin Yeri ve Dayanışma İlkesi, İKV, İstanbul 1994.
- Avrupa Ekonomik Bütünleşme sürecinde AT, EFTA, orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin Yeri HDTM, Ankara 1993.
- Avrupa Topluluğu Hukuku ve Türkiye'nin Uyumu Semineri 18 - 21 Ekim 1988, İstanbul Türk Ekonomik Bankası İstanbul Teknik Üniversitesi 1989.
- Avrupa Topluluğu ve Türkiye T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ankara 1991.

- Avrupa Topluluğunda Uygulanan Devlet Yardımları, Teşvikleri ve Türkiye ile Mukayeseli İncelemesi, HDTM İhracat Geliştirme Etüd Merkezi, İst. 1993.
- Avrupa Toplulukları Konusunda Araştırmalar, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Eylül 1988.
- Ayaz Ahmet, İşyeri Kapatma Cezası ve Yapılan Yeni Düzenlemeler, Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 75, s. 31.
- Baer Ingrid, Uebereinkommen Der Vereinten Nationen Ueber Die Rechte Des Kindes, NJW 1993, 46 35. S. 2209 - 2211. 32 QU.
- Bağdınlı Halil, "Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunlarındaki Son Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi", 1995, s. 76, s. 79.
- Bağkur Konusunda Beklenen Değişiklik Gerçekleştirildi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bülteni Mart - Nisan 1985, sy. 6.
- Bakıcı Sedat, Yargının Bitmeyen Sorunları, ABD 1986, s.4, sy. 507.
- Baltaoğlu Emin, Türk Medeni Kanununun Öntasarısı İle Düzenlenen Bazı Yeni Hükümler, İBD, 1988, s.1, s. 42.
- Bandisch, 'Mandant und Patient-Schutzlos bei Durchsuchung von Kanzlei und Praxis?', AnwBl. 87, 436.
- Barclay Gordon C., Criminal Justice System in England and Wales, Second Edition, London Home Office 1993.
- Barclay Gordon C., Digest 2, Information on the Criminal Justice System in England and Wales, Home Office, Research and Statistics Department, 1993.
- Barclay Gordon C./Tavares Cynthia/Andrew Prout, Digest, Information on the Criminal Justice System in England and Wales, Home Office Research and Statistics Department 1995.
- Bardız Çetin, Vergi Kanunlarında Yapılan Son Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, k1984, s. 2, s. 81.
- Barikan Aziz, Adalette Sürat ve Mahkeme Teşkilatı ABD. 1951, s. 88/89 sy. 2.
- Barikan Aziz, Kanunlarımızda Değişiklik Yapılmalı mı? ABD 1950, S. 79/80 sy. 7
- Baro'nun Ceza ve Ceza Usul Tasarıları ile ilgili Raporu', İBD 1980/54, 96.
- Bassiouni M. Cherif, Hertzberg, Zammuto Carmela, The Protection of Human Rights in the Criminal Process Under International Instruments and National Constitutions, Eres 1981.
- Bassiouni M. Cherif, The Islamic Criminal Justice System, Oceana Publications, London, Rome, New York, 1979.
- Başagaç Halil, Vergi Reformu Üzerine Düşünceler, Vergi Sorunları Dergisi, 1993, s. 69, s. 23 - 30.
- Başer Musa, 1512 Sayılı Noterlik Kanununa Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Hükümünde Kararname Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, s. 41, sy. 14.
- Başman Murat, "3167 sayılı Çek Yasasında 3863 sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklik ve Bir Yarıyay Kararı" TBBD, 1993, s. 3-4, s. 357 - 361.
- Bauer Alain, (Çev. Selçuk Öztekin) Yeni Nöşatel Medeni Usul Kanunu MÜ. Hukuk Fak. 10. Yıl Armağanı, İst. 1993, s. 403 - 447.
- Bauer Alain, Nöşatel Medeni Usulünün 60. Yılı, İBD 1985, s. 2, s. 381.
- Baumann, 'Die Reform des Strafverfahrens, NJW 1982, 1558.
- Baumann, 'Die Situation des deutschen Strafprozesses', in; Klug FS 1983, 459.

- Baumann, 'Wie reformbedürftig ist die Strafprozeßordnung?', JuS 87, 681.
- Baykal Ali, 3167 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Yasa Tasarısına İlişkin Düşünceler, İzmir BD. 1995, s. 3, sy. 98.
- Bayraktar Köksal, Bir Kanun Taslağının Ceza Kuralları Yönünden İncelenmesi, İÜHFMC.XLV 1980, s. 1-4, s. 343 - 353.
- Bazanov Mark, 'Die Aenderung der Beschuldigung im sowjetischen Strafprozess.- Berlin Zentralverl, 1956. 55 S.
- Berksoy Taner, Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Reformu Engelleri, MÜ. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 1986, C.3, s.3, s. 195 - 206.
- Bernd Dieter Meier, Rechtstatsachenforschung, Herausgegeben vom Bundesministerium der Justiz, Die Kostenlast des Verurteilten, Bundesanzeiger, Köln 1991.
- Bertram, 'Empfehlen sich Änderungen des Strafverfahrensrechts mit dem Ziel, ohne Preisangaberechtsstaatlicher Grundsätze den Strafprozeß, insbesondere die Überlegung zu dem gleichnamigen?', NJW 94, 2186.
- Blithe W. Jonathan, İngiltere'de Yeni Polislik Hukuku ve Yönteme İlişkin Bazı Sorunlar, Argumentum 1993, S. 35, s. 637.
- Bohlander Michael, Zur Reform Des Englischen Strafverfahrens, Der Bericht Der Royal Commission On Criminal Justice, ZSTW 1994, 106 (BD) 2, s. 448 - 457.
- Bork, 'Brauchen wir Gerichtsferien?', JZ 93, 53.
- Boy Kadir, "Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Yapılan Son Değişiklikler" Vergi Dünyası, 1975, s. 167, s. 81.
- Boyacıgiller Ömer, Yargılama ve Duruşmaların Uzamasına Dair Düşünce ABD 1945, s. 19, sy. 9
- Bozbyık Mustafa, Vergi Kanunlarında Reorganizasyon Gerekli mi? Vergi Sorunları Dergisi, 1987, S. 5, s. 26.
- Bozkurt Hüseyin, 1512 Sayılı Noterlik Kanununa Tadil Taslağının Düşündürdükleri, Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, s. 38, sy. 36.
- Bozkurt Hüseyin, Mevzuatımızın Yönetimi ve Yeniden Düzenlenmesi, TNB. Hukuk Dergisi, s. 33, sy. 9.
- Bozkurt Hüseyin/Kılıççöte Kayhan, Noterlerin İşten El çektilmesine Ait Kanununun 123. madesi ve Avukatlık Kanaunu'nun Bazı Maddelerinin İptaline Ait Anayasa Mahkemesinin 1.3.1985 Tarih ve 1984 - 12 - 6 Sayılı Kararı, Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi s. 80, sy. 131.
- Bradley Craig M., 'Reforming the Criminal Trial', Indiana Law Journal, 1993.
- Breuer, 'Empfehlen sich Änderungen des strafrechtlichen Umweltschutzes insbesondere in Verbindung mit dem Verwaltungsrecht', NJW 88, 2072.
- Bridges G.S. (1982), 'The Speedy Trial Act of 1974', Journal of Criminal Law and Criminology, LXXIII (spring), pp. 50 -73.
- Bund Deutscher Kriminalbeamter (Arbeitsgruppe), Neue Wege Der Verbrechenkontrolle, Kriminalist, 1994, 26 4. S. 193 - 195, 197-199, 201, 203, 205, 207.
- Burcuoğlu Haluk, Alman Hukukunda Yeni Boşanma Sistemi ve Bu Sistem Işığında Türk Boşanma Hukukuna İlişkin Bazı Öneriler, İHFMC, C. XLVIII - XLIX, 1983, s. 1-4, s. 113.
- Burgstaller Manfred, (Çev. Feridun Yenisey), Yeni Avusturya Ceza Kanunu ve Uygulamadaki Etkileri, İHFMC 1982 - 83 XLVIII - XLIX, sa. 1-4, s. 473- 478.

- Büyükışık A. Pinar, "4108 sayılı kanunla Ana Vergi kanunları ve AATUHK'da Yapılan Değişiklikler" Vergi Dünyası, 1935, s.167, s. 3.
- Caesar, 'Zur Reform der Juristenausbildung', ZRP 90, 346.
- Candan Turgut, Fransa'da İdari Yargı Reformu, Danıştay Dergisi, 1991, s. 80, s.19.
- Cangöz Ahmet, Latin Amerika'da Vergi Reformu, Vergi Dünyası, 1994, s. 168, s. 54.
- Cevheroğlu Haydetdin; 1412 sayılı Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunda Değişiklik Yapan 3206 sayılı Kanun ile Yapılan bir Kısmı Değişiklikler, AdD 1988, sy.4, sh. 119"
- Ceza Adalet reformu İlkeleri, İstanbul 1972.
- Cezalarla İlgili Çeşitli Meseleler; Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu KanunYolları, Raporlar, Tartışmalar, İÜ. Hukuk Fakültesi Yayını, 1973.
- Christoph Bürgin, Zur Frage Der Rückfälligkeit Nach Strafvollzug in Rückfälligenanstalten, Studie anhand von 189 Insassen der Strafanstalten Thorberg und Lenzburg, Basel 1985.
- Church, T.W. et al. (1978), Justice Delayed: The Pace of Litigation in Urban Trial Courts, Williamsburg, Va., National Center for State Courts.
- Cieslak, 'Die Reform des Strafverfahrens in Polen.', ZStW 92 Bd. 104, 472.
- Cihan Erol/Yenisey Feridun, 1871 Alman İmparatorluk Basın Kanunu ile Basın Kanunu tasarıları, İHFM 1975 XLI, sa. 1-2, s. 333- 360.
- Cihan Erol/Yenisey Feridun, 'Çevre Hukuku Türk Grubu Tebliği', AİDP, Ottawa. 1992
- Cihan Erol/Yenisey Feridun, 'İnsan Hakları ve Ceza Muhakemesi', AİDP Türk Raporu, İspanya.
- Cihan Erol/ Yenisey Feridun; 7 Mayıs 1874 Tarihli Alman İmparatorluk Basın Kanunu, İstanbul 1975
- Civan Mehmet, Türk Sermaye Piyasasındaki Son gelişmeler, Ankara Türkiye Bankalar birliği, 1994.
- Clausing, 'Strukturänderungen in der Verwaltungsgerichtsbarkeit?', NJWZ 92, 717.
- Coeppecius, 'Eine Bilanz des OWIG 1968', DAR 85, 97.
- Costs of the Criminal Justice System 1992, A Home Office Publication under section 95 of the Criminal Justice Act 1991. Volume I., The Crown Court.
- Coşar Ahmet, 1987 - 1988 Adalet Yılı Açış Konuşması Ankara 1987.
- Coşar Ahmet; Adli Yıl Açış Konuşmaları, 1987-1988; 1988-1989.
- Coşar Ahmet; Yargıtayın Kuruluşunun 120 nci Yıldönümü Nedenyle Düzenlenen Seminerde Açılış Konuşması, Yargıtay Özel Sayı, c. 15 (Ocak-Ekim 1989).
- Council Of Europe Delays in the Criminal Justice System, Strasbourg 1992. (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliografya)
- Council Of Europe, Legal Affairs, Collected Studies in Criminological Research Volume XXVI, Disparities in Sentencing: Causes And Solutions, Strasbourg 1989. (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliografya)
- Council Of Europe, Legal Affairs, Collected Studies in Criminological Research, Volume XXI-II, Research On Victimisation, Strasbourg 1985. (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliografya)
- Council Of Europe, Legal Affairs, Collected Studies in Criminological Research, Volume XXV, Interactions Within The Criminal Justice System, Strasbourg 1987. (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliografya)
- Council Of Europe, Legal Affairs, Collected Studies in Criminological Research, Volume XXVII, Privatisation of Crime Control, Strasbourg 1990.

- Council Of Europe, Psychosocial Interventions in the Criminal Justice System, 1995.
- Council Of Europe, Legal Affairs, The simplification of criminal justice, Recommendation No. R (87) 18 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 September 1987 and Explanatory memorandum, Strasbourg 1988. (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliyografya)
- Council Of Europe, Legal Affairs, Violence in the family, Recommendation No. R (85) 4 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 26 March 1985 and Explanatory memorandum, Strasbourg 1986.
- Council of Europe, European Committee On Crime Problems (CDPC), Draft Model of the European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, Strasbourg 1995 (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliyografya).
- Criminal Justice in Asia, The Quest For An Integrated Approach, Unafei 1982 (Bu eserin içinde ve her etüden sonra verilmiş olan bibliyografya).
- Çağdaş Vergilemedeki Son Gelişmeler, Ord. Prof. Dr. Nihad S. Sayar'a Armağan İst. 1980.
- Çağlar Bakır: Anayasal Değişme ve Demokratik Liberal Sistem (Doçentlik Tezi), İst. 1980.
- Çakır Fatma, Yeni Ceza Kanunu Taslağında Güvenlik Tedbirleri, ABD 1987, s. 2, sy. 257.
- Çakır Hamiyet, Gelir ve Kurumlar Vergilerinde Yapılan Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1983, S. 1, s. 170.
- Çakıroğlu Erkan, AT Tarık Sektöründe Üretim, Dış Ticaret, Destekleme Harcamaları ve Kendi Kendine Yeterlik Durumu HDTM, Ankara 1993.
- Çalışma Hayatında Yeni Gelişmeler: Esneklik Düzenleyen: Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası 1955 Ankara.
- Çelik Adil Giray, İdari Yargıda Yapılan Son Değişiklikler, ABD 1982, s.2, sy. 213.
- Çelik Kemal/Terzi Varol, "3946 sayılı Kanunla Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Taşıtlar Alım Vergisine Getirilen Yenilikler, Vergi Dünyası 1995, s. 167, s. 127.
- Çelik Nuri, Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununda Yalnızca Değişiklikler", Hukuk Araştırmaları Dergisi, c. 3, s. 2, sy. 5.
- Çember Erol, Kurumlar Vergisi İstisnasında Yapılan Değişiklikler Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 70, s. 67 - 78.
- Çiftçi Ahmet, Kitle Haberleşmesindeki Gelişmeleri Yeni Radyo ve TV Rejimi Nasıl Olmalıdır? ABD, 1992, s.4, sy. 513.
- Çubukgil Oktay, Yeni Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Yer Alması Gereken Yenilikler ABD, 1965, s. 3, 306.
- Dahs, 'Das Verbrechensbekämpfungsgesetz vom 28.10.1994 ein Produkt des Superwahljahres', NJW 95, 553.
- Dahs, 'Die Urteilsrüge ein Irrweg', NJW 1978, 1551.
- Dayıoğlu Ali, Çeşitli Vergi Kanunlarında Yapılan Son Düzenlemeler, Vergi Sorunları Dergisi, 1989, s.1, s. 5 - 27.
- Dayıoğlu Ali, Vergi Kanunlarında Yapılan Son Değişiklikler, vergi Sorunları Dergisi 1988, s. 1, s. 84.
- De Figueiredo Jorge, Das Portugiesische Strafgesetzbuch Von 1982 In der Bewahrung, ZStW 1993, 43 (BD 105) I, S. 77 - 107, ZAHR. QU.
- De Figueiredo Dias, 'Die Reform des Strafverfahrens in Portugal', ZStrW 92 Bd. 104, 448.

- Demiray Sadrettin 4008 Sayılı Kanunla Vergi Suç ve Cezalarında Yapılan Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 74 , s. 60.
- Demirbaş Timur, TCYÖT. nın Suçun Genel Unsurları Bakımından Getirdiği Düzenlemeler, Manisa Barosu Dergisi, 1987, . 22.
- Demirbaş Timur, Türk Ceza Kanunu Öntasarısının Haksız Tahrik ve Özel Haksız Tahrik Usulleri, Bakımından Değerlendirilmesi, İZMİR BD. 1987, s. 4, sy. 11,
- Derdiman Cengiz, Polis Karakollarının Yeniden Yapılanması İle İlgili Düşünceler ve Öneriler, Tokat 1995.
- Dereli Toker, Anayasa Taslağı Çerçevesinde İşçi - İşveren İlişkileri, İkt. Mal. C. 29, sy. 251. Deutscher Anwaltstag vom 24 bis 27.5.1995 in Berlin. NJW 1995, 2087.
- Diñç Güney, Hukuk ve Adalet Reformu, İzmir BD. 1984, s. 2, sy.6
- Diñçkol Abdullah, "Bir Sosyal Güvenlik Alt Sistemi Olanarak Toprak ve Tarım Reformu", İş Hukuku Dergisi, 1993, c. 3, s. 1 - 4 sy. 413.
- Dönmezer Sulhi, 'Kişilere ve Mala Karşı Cürümler', 14. bası, İstanbul 1995.
- Dönmezer Sulhi, Kriminoloji, 8. Bastı, İstanbul 1994.
- Dönmezer Sulhi (1967), La Peine De Mort Et Le Droit Penal Turc, Coimbra
- Dönmezer Sulhi (1980), Milletlerarası Tedhişçilik, İstanbul.
- Dönmezer Sulhi (Turkey), 'Some Reflexions on the Principal Themes Which Will Be Treated at the Regional Colloquy of the United Nations', (Netherlands, 14 - 25 April, 1980).
- Dönmezer Sulhi, 'Cumhuriyet Ceza Hukukunu Getiren Sebeplere Toplu Bakış', (Atatürk Sempozyumu s. 21).
- Dönmezer Sulhi, 'Mukayeseli Hukukta Yasalaştırma Eğilimi ve İlkeleri', Atatürk'ün 100. Doğum Yılı Kutlama Kollokyumu, s. 15.
- Dönmezer Sulhi, 'Trafikte Polis-Halk İlişkileri', İHFM c. XLV -XLVIII, 1982, 571.
- Dönmezer Sulhi, "Turkey, International Handbook of Contemporary Developments in Criminology' Europe, Africa the middle east and asia, London.
- Dönmezer Sulhi, Ceza Sorumluluğunun Esası Bakımından Klâsik Teori ve Bu Teorinin Karşılaştığı İtirazlar, İHFM 1945 XI, sa. 3-4, s. 65- 80.
- Dönmezer Sulhi, Ceza Sorumluluğunun Esası Olarak Failin Normalligi Telâkkisi (Huk. Fak. Mec.) İstanbul 1946, 11 sahife.
- Dönmezer Sulhi, Cumhuriyetin 20 nci Yıldönümünde Ceza Adaletimize Bakışlar (İst. Baro. Der.) İstanbul 1943, 12 sahife.
- Dönmezer Sulhi, Çocuk Düşürme ve Düşürtmenin Dünü ve Bu Günü, İHFM 1984 L, sa. 1-4, s. 3-12.
- Dönmezer Sulhi, Çocuk Suçluluğu, Nev'i Sebep ve Saikleri, (Siy. Bil. Der.) Ankara, 1943, 18 sahife.
- Dönmezer Sulhi, Çocuk ve Gençlik Suçluluğunda Boş Zamanların Rolü, İHFM 1964 XXX, sa. 1-2, s. 341- 350.
- Dönmezer Sulhi, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında, TCK.nın 50. Yılı ve Geleceği, İstanbul 1977.
- Dönmezer Sulhi, Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkişafı (İş. Mec.) İstanbul 1943, 31 s.
- Dönmezer Sulhi, Hakaret Cürmünde Hakikatı Maddenin İsbatı Üzerinde Mukayeseli bir Tetkik, İHFM 1950 XVI, sa. 1-2, s. 97- 109.

KAYNAKLAR

- Dönmezer Sulhi, İçtihatlarla Kan Gütme Saiki, İHFM, c. 42, 1977, sa. 1-4, s. 1-12.
- Dönmezer Sulhi, İmralı Yeni Cezaevi. (Üni. Yurt Mec.) İstanbul 1944, 4 sahife.
- Dönmezer Sulhi, İspat Hakkı ve 6334 sayılı Kanun, A. Samim Gönensay'a Armağan, 1955, s. 151.
- Dönmezer Sulhi, Karşılıksız Çek, İHFM C. 43, 1977, sa. 1-4, s. 303-324.
- Dönmezer Sulhi, Karşılıksız Yararlanma, Arslanlı Armağanı, İstanbul. 1978, s. 89-105.
- Dönmezer Sulhi, Kriminoloji Açısından Kan Gütme Saikiyle İşlenen Suçlar, İHFM 1970 XL, sa. 1-4, s. 1- 13.
- Dönmezer Sulhi, Kriminolojik Çalışmaların Lüzumuna Dair (Demet Mec.) İstanbul 1943, 3 sahife.
- Dönmezer Sulhi, Matbuat Suçlarından Dolayı Mes'uliyet Meselesi (Ebül'ülâ Mardin'e armağan), İstanbul 1943, 37 sahife.
- Dönmezer Sulhi, Matbuat Suçlarında İspat Hakkı, İs. BD. Mart 1954, s. 21.
- Dönmezer Sulhi, Milletlerarası Tedhişçilik İHFM, C. 44, 1978, Sa. 1-4, s. 55-70.
- Dönmezer Sulhi, Mukayeseli Hukuk Esasları Muvacenesinde Yeni Basın Kanununa Nazaran Cevap Hakkı, İHFM 1953 XIX, sa. 1-2, s. 65- 83.
- Dönmezer Sulhi, Suçluluk ve İklim Tesirleri (Yeni Türk Mec.) İst. 1940, 3 sahife.
- Dönmezer Sulhi, Tazminat Kabilinden Para Cezaları, Amme Para Cezaları, (İstanbul Baro Der-gisi) İstanbul 1943, 16 sahife.
- Dönmezer Sulhi, TCK.nun 266. Maddesinin Son iki Fıkrasını İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararı Üzerine, İHFM 1973 XXXVIII, sa. 1-4, s. 49- 58.
- Dönmezer Sulhi, Uyuşturucu Maddelerin Hukuk ve Kriminoloji ile İlgili Bazı yönleri, İHFM 1971 XXXVI, sa. 1-4, s. 1- 14.
- Dönmezer Sulhi, Uyuşturucu ve Tutku Yaratıcı Maddeler Konusuna Sosyo-Politik Yaklaşım, İHFM 1979-80-81 XLV - XLVII, Sa. 1015-1043.
- Dönmezer Sulhi, Uyuşturucu ve Tutku Yapan Maddeler Konusunda Avrupa Mukayeseli Mevzuatında Yeni Gelişmeler. Kubalı Armağanı, MHAD, 1974, sa. 11, s. 189- 216.
- Dönmezer Sulhi, Yeni 481. Madde Üzerinde Bazı Mülahazalar, İHFM 1963 XXIX sa. 1-2, s. 17- 28.
- Dönmezer Sulhi, Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ve Bu Kanunla İlgili Bazı Promlemler, Yar-gıtay Kararları, İHFM 1967 XXXIII, sa. 1-2, s. 22- 33.
- Dönmezer Sulhi/ Erman Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, üç cilt (10 ve 11. bablar) İstan-bul 1994 - 1995.
- Dönmezer Sulhi; Basın ve Hukuku, 4. Bası, İstanbul 1976.
- Dönmezer Sulhi; Hukuk ve Uyuşturucu, Alışkanlık Yaratıcı Maddeler, Sabri Ülgencer'e Arma-ğan, İstanbul 1987, sh.457.
- Dönmezer Sulhi; İşkence Sözleşmesi, Tercüman Gazetesi (7.3.1988),s.8.
- Dönmezer Sulhi; Mecburi Ehlihibre İ.Ü.H.F. Mecmuası Cilt. X, sy. 1-2, Sh. 415-417.
- Dönmezer, 'Criminality in a small Community Of Rapid Urbanization And Industrialization (The Ereğli Project)' Annales de la Faculté de droit d'İstanbul 38 - 1972 - 4 XXII, 1974.
- Dönmezer, Toplumbilimi, İstanbul 1994, 11. bası.
- Duman İlker Hasan, Hukuk Yargılaması Sorunları İBD, 1980, s. 10 - 11 - 12, s. 291.
- Duran Lütfi, İdari Yargı Adileşti (I) İBD, 1982, s.2, s. 154 vd.

KAYNAKLAR

- Duran Lütü, İdari Yargı Adileşti (II), İBD 1982, s. 3, s. 257 vd.
- Duran Lütü, İdari Yargı Adileşti (III) İBD 1982, s. 4, s. 313.
- Duran Lütü, İdari Yargı Adileşti. İHİD 1982, s. 1-3, sy. 53.
- Duran Metin, 3946 Sayılı Kanun ile Geçici Vergi Esasında Yapılan Değişiklikler Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 71, s. 59.
- Duran Metin, 4008 Sayılı Kanun ile Amortisman Uygulamasında Yapılan Değişiklikler Vergi Sorunları Dergisi 1994, s. 75, s. 76.
- Duran Metin, "4108 SK. ile Yatırım İndirimi Uygulamasında Yapılan Değişiklikler" Vergi Sorunları Dergisi, 1995, s. 82, s. 112.
- Dünyada sosyal güvenlik Alanındaki Gelişmeler ve Türkiye, İşveren Sendikalar Konfederasyonu, Ankara 1994.
- Ede Nejat, "Manevi Tazminat Kanunundaki Gelişmeler ve Tüzel Kişilerin Manevi Tazminat İstemleri" ABD, 1992, s. 5, sy. 728.
- Edizdoğan Nihat: Türkiye'de Vergi Suç ve Cezaları Son Değişiklikler, Bursa Örnek Kitapevi 1986.
- Eickhoff, 'Die Benachteiligung des psychisch kranken Rechtsbrechers im Strafrecht', NSfZ 87, 65.
- Eisenberg, 'Aufgaben (ergänzender) gesetzlicher Regelung des Jugendstrafvollzugs', ZRP 85, 41.
- Ekonomik Suçlar ve Ceza Kanunu Öntasarısı Sempozyumu 17 - 18 Nisan 1987, İst. Ticaret Odası, 1987.
- Elmas Atilla, 1086 Sayılı HUMK'da Değişiklik Yapılmasına Dair 3156 Sayılı Kanuna Genel Bakış, ABD 1985, s. 2, sy. 234.
- Emir Yasemin, İdari Yargılama Usulü Kanununda Yapılan Son Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 74, s. 43.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Hazırlık Soruşturmasında Polisin El Kitabı, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi-Ankara 1995.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis, Milletimizin Hizmetinde 150 Yıl, 1845 - 1995, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi Şube Müdürlüğü, 1995.
- Engelhardt, 'Computerkriminalität und deren Bekämpfung durch strafrechtliche Reformen.' D-VR 85, 165.
- Ercan Duygulu, "İş Güvencesi Yasa Taslağı Üzerine Düşünceler" İş ve Hukuk, 1994. s. 241, sy. 4.
- Erdoğan Celal, HUMK'nun Değiştirilmesine Dair Halen BMM'de Bulunan Tasarının Eleştirilmesi ABD, 1979, s. 6, sy. 1017.
- Erdoğan Hasan, 'Boşanma Hukuku ile İlgili Medeni Yasamızda Yapılan Değişiklikler', ABD 1988, s. 3, sy. 393.
- Erem Faruk, 'Adalet Reformu Açısından İnsan Hakları Sözleşmesi ve Savunma Hakkı, Yargıtay Dergisi', s. 38 s.10 (Haziran 1979).
- Erem Faruk, 'Usul Hukukumuzun Gelişimi ve Kusurları', İzmir Barosu Dergisi, Nisan 1995, Sayı. 2.
- Erem Faruk, Savunma Hakkının Tarihsel Gelişimi ABD, 1990 s.2, sy. 206.
- Ergin M. Müsebbih, 'Türk Ceza Kanununda Düşünülen Değişiklik Üzerine', AdD, 1986, s. 3, sh.86.

KAYNAKLAR

- Ergül Teoman, 'Bitmeyen Tebligatname Sorununa Yeni Bir Çözüm Önerisi', ABD 1986, s. 3, sy. 52.
- Ergül Teoman, Hukuk Devrimi'ni Amacına Ulaştıracak Bir Hukuk Reformu Gerekli midir? Manisa Barosu Dergisi, 1989, s. 29. s. 7.
- Ergül Teoman, İkinci Komisyon Tarafından Hazırlanan TCK. Öntarısı Hakkında ABD 1989, s.5, sy. 339.
- Ergül Teoman, Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısı Hakkında Manisa Barosu Dergisi, 1989, s. 31, s. 8.
- Ergül Toroman, Yargı Reformu Hakkında düşünceler, Manisa Barosu dergisi, 1993, s. 45, s. 4.
- Erkman İ. Kaan, AB'nin Mali Mekanizması ve Türkiye Avrupa Birliği Mali İlişkiler: HDTM Ankara 1995.
- Erkut Celal, Danıştay ve İdari Yargılama Usulü Hakkında Getirilen Değişiklikler Üzerine Kronik, Argumentum 1990, s. 1, s. 4.
- Erkut Celal, İYUK Çerçevesinde İdari Dava Türleri ve Bazı Usuli Değişiklikler, İHFM 1985, C. LI, S. 1 - 4, s. 221.
- Erman Sahir, 'İspanyol ve İtalyan Ceza Hukukunda Yenileşme', Atatürk'ün 100. Doğum Yılı Kutlama Kollokyumu, s. 41.
- Erman, 'İktisadi Suçlar Alanında Avrupa Hukukundaki Son Gelişmeler', I. Avrupa Hukuku Haftası Sempozyumu, 1979.
- Ertaş Şeref, Medeni Kanun Öntasarısında Aile Hukuku Alanında Öngörülen Yenilikler, Manisa Barosu Dergisi, 1985, s. 15, s.2.
- Ertekin Yücel, 'Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler Sorunu, 3 - 11. Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 4, Sayı 5 Eylül 1995.
- Eser Albin (çev. Yenisey F.), 'Son Yüzyıl içinde Almanya'daki Ceza Düzenlemeleri, Geçmişe bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler', Yargıtay Dergisi, özel sayı, cilt. 15, Ocak, Ekim 1989 sy. 1-4, sh. 12-36.
- Eser Albin, (Çev. Yenisey Feridun), 'Ceza Muhakemesi Hukuku İlkelerinde Değişme: Ceza Muhakemesi Tekrar Özelleşiyor mu?', Yayınlandığı yer: Facultatis Decima Anniversaria, M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul 1993, S. 19 - 56.
- Eser Albin, Entwicklung des Strafverfahrensrechts in Europa, Zeitschrift Für Die Gesamte Strafrechtswissenschaft, 108. Band 1996, Heft 1. Berlin, Newyork. 1996, s. 86.
- Eser Albin, Sterilistaion geistig Behinderter: Zur Reformdiskussion im Inland mit Blick auf das Ausland. FS Tröndle 1989.
- Eser Albin/Huber Barbara, Strafrechtsentwicklung in Europa, Landesberichte 1989/1992, 1982/1984, 1986/1988, über Gesetzgebung, Rechtsprechung und Literatur, Freiburg 1994.
- Eser, 'Das neue Schwangerschaftsabbruchstrafrecht auf dem Prüfstand', NJW 92, 2913.
- European Committee On Crime Problems, Sentencing, Council Of Europe- Strasbourg 1974.
- Evren Teoman, Hızlı Yargılama, ABD. 1984, s. 6, sy. 864.
- Evren Teoman, İhtisas Mahkemeleri, ABD 1978, s.3, sy. 425.
- Feltes, T. (1989) "Causes of delays in the criminal justice system", report presented at the ninth Criminological Colloquim, Council of Europe.
- Festschrift, Freiwillige Mitarbeit in der Straffälligenhilfe und Professionelle Sozialarbeit, Honnover 1980.

- Feyzioğlu N. Bedii, Vergi Reformu ve Siyasî İrade Maliye Yazıları 1993, s. 38, s. 9.
- Fezer Gerhard, 'Möglichkeiten einer Reform der Revision in Strafsachen', Tübingen, 1975.
- Fezer, 'Vereinfachte Verfahren im Strafprozeß', ZStrW 94 Bd. 106, 1.
- Fischer Heinz, 'Strafverfahrensreform unter der Lupe', DRIZ 1985, 30.
- Fiedler Herbert/Haft Fritjof, Rechtstatsachenforschung, Herausgegeben vom Bundesministerium der Justiz, Informationstechnische Unterstützung von Richtern, Staatsanwälten und Rechtspflegern, Beiträge zur Strukturanalyse der Rechtspflege, Bundesanzeiger, Köln 1992.
- Figureiredo Dias, 'Das portugiesische Strafgesetzbuch von 1982 in der Bewährung', ZStrW 93 Bd. 105, 77.
- Forstner Martin, (Kitap İncelemesi: F. Yenisey), Der Allgemeine Teil des Aegyptischen Strafrechts', MHB Yıl 7 Sy.1, 1987, sh 65.
- Frase Richard S. 'Comparative Criminal Justice As a Guide to American Law Reform: How the French Do It', 78 California Law Review 539, 1990.
- Frohn, "Strafverteidigung und rechtliches Gehör", GA 84, 554.
- Froln, 'Strafverteidigung und rechtliches Gehör-Verfassungsrechtliche Anmerkungen zur Strafverfahrensreform', 1985.
- Froln, 'Zum Entwurf des Strafverfahrensänderungsgesetzes', 1984, 554.
- Fuchs Helmut/Funk B.Christian/Szymanski Wolf, Sicherheitspolizeigesetz, (SPG) Gesetzestext, Erläuterungen und Anmerkungen der Herausgeber, Wien 1991.
- Gallandi, 'Analoge Anwendung der §§ 154 ff. StPO auf ausländische Strafverfahren oder Gesetzesänderung?', NSTZ 87, 353.
- Gallandi, 'Straftaten im Bankrott - Normprogramm und komplexe Vorgänge', Wistra 92, 10.
- Gelegen Taner, Vergi Usul Kanununda Yapılan Yasa Tekniğine Ters Düşen Yeni Düzenlemeler, İkt. ve Mal. C. 27, sy. 456.
- Gemalmaz Semih Mehmet, İşkencenin Önlenmesi Avrupa Komitesinin Açıkladığı Türkiye Raporu (15.12.1992) ve Çıkarılması Gereken Dersler ABD 1993, s. 1, sy 89.
- Geniş Ali Rıza, Üst Mahkemeler Kanunu Tasarısı ve Yargıtay'ın Görüşleri, Yargıtay Dergisi, 1985, s. 4, s. 380 - 484.
- Geppert Klaus, Probleme Der Strafrechtsanwendung Im Zeichen Der Deutschen Einheit, Jura 1991, 13 - 11, s. 610 - 615, ZAHLR QU.
- Gerek Nüvit/Şimşek Zeki, "İş Güvencesi Yasa Tasarısının Yol Açtığı Gelişmeler". İş ve Hukuk, 1993, s. 236, sy. 4, İş ve Hukuk 1993, s. 235, sy. 4.
- Gerhard K.W. Klass, Leitender Oberstaatsanwalt, Karlsruhe, der Kriminalist 2/95.
- Gilles P. (Çev. F. Uyanış) Günümüz Alman Hukukunda Yargı Sistemi; Federal Almanya'daki Adli Yargı Sistemi Örneğinde Problemlere Analizlere ve Reform Çalışmalarına Bir Bakış, MÜ. Hukuk Fak. 10. Yıl Armağanı, İst. 1993, s. 383 - 401.
- Gilles Peter (Çev. Ejder Yılmaz) Alman Hukuk (Medeni) Yargılaması Örneğinde Devlet Mahkemelerinin Aşırı İş Yükü ve Bu Yükün Azaltılması Hakkında Stratejiler ABD, 1992, s. 5, sy. 749.
- Gilles Peter, Federal Almanya'da Tüketicinin Korunması ve Borçlar Hukuku Reformu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Prof. Dr. Coşkun Üçok'a Armağan, C.2, s.2, sy. 319 - 335.
- Girit Hasan, Medeni Yasa 24. Madde ve Borçlar Yasası 49. Maddeye Değişiklik Getiren 3444 Sayılı Yasa ve Basın Özgürlüğü, İBD 1989, s. 2, s. 230.

- Giritli İsmet, 1982, Anayasasının Getirdiği Yenilikler ve Atatürkçü Niteliği, Hukuk Ar. Der. c.3, s.3, sy. 12.
- Giunta, "Das italienische Reformgesetz über den Strafvollzug von 1986", ZStrW 90 Bd. 102, 247.
- Golsong, 'Zur Reform der Kontrollinstanzen der Europäischen, EuGRZ 92, 249.
- Gomez Colomer, 'Die Reform des Strafprozesses in Spanien nach der Verfassung von 1978', ZStrW 85 Bd. 97, 626.
- Gökalp Ş., İdari Yargılama Usulü Kanununda Yapılan Değişiklikler, Bursa Barosu Dergisi, Eylül 1994, s. 47, sy. 50
- Gökcan Hasan Tahsin, Yeni Bir İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı ve 1982 Anayasasında Çevre Hükümünün Niteliği, ABD 1992, s.3, sy. 288.
- Göngit Kenan, Türkiye'de İdari Reform TODAİE- Ankara 1972.
- Gössner Rolf, Das Anti Terror System, Politische Justiz im präventiven Sicherheitsstaat VSA Verlag Hamburg 1991.
- Gözübüyük A., 'Ceza Usulünde Yenileşme', AdD 1985, 716.
- Gözübüyük Abdullah Pulat, 3506 sayılı Kanunla Yapılan Türk Ceza Kanununun Para Cezaları ile Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalarında Yapılan Değişiklik, Adalet Dergisi, 1990 s.2, s. 113.
- Gözübüyük Abdullah, Ceza Usulünde Yenileşme, Adalet Dergisi, 1985, s.4, s. 67.
- Graham John, HEUNI, Helsinki Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, Crime Prevention Strategies in Europe and North America, Helsinki 1990, No. 18.
- Graham John/Bennett Trevor, Crime Prevention Strategies in Europe And North America, Helsinki 1995.
- Grauhan (Tercüme eden:Yenisey F.), 'Alman Ceza Muhakemesi Kanunda 1975 Yılında Yapılan Değişiklikler', İHFM c.XLI 1975 sy.3-4.
- Griew, 'Bestrebungen zur Kodifizierung des Strafrechts in England und Wales.', ZStrW 88 Bd. 100, 931.
- Gropp Walter, (Çev. Yenisey Feridun), 'Organize Suçlulukla Mücadelede Yeni Araştırma Metodları', Yayınlandığı yer: Facultatis Decima Anniversaria, M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul 1993, S. 91 - 106.
- Guidelines, Dispositions and Sentences in the Criminal Process, Law Reform Commission of Canada, Report, Canada 1976.
- Gücük Turgut, Türk Ticaret Kanunu Değişikliği Üzerine Düşünceler, Yargıtay Dergisi, 1987, s. 1-2, s. 98 - 103.
- Gülşen Recep, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Yapılan Köklü Değişiklikler, Dicle Üniv. HFD. 1993, s. 6, sy. 293.
- Güner Mustafa, Noterlikçe Düzenlenen Tanırma Senetleri ve Medeni Kanununumuzun 252. Maddesinin Anayasa Mahkemesince İptaliyle Ortaya Çıkan Değişiklik Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, s. 78, sy. 64.
- Güner Şefik, Adalet Reformu Açısından 1412 sayılı CYU. Yasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Yasaya Bazı Maddeler Eklenmesine İlişkin 1696 sayılı Yasanın Getirdikleri, AD. 1973/10, s. 797-807.

- Güneri Akalın, "VII Beş Yıllık Plan Döneminde Vergi ile İlgili Yapısal Düzenlemeler" Vergi Dünyası, 1995, s. 166, s. 98.
- Güray S. Feridun/Aydemir Efrail, Son Yasa Değişikliği ve Basit Yargılama Usulü, ABD 1975, s. 1, sy. 12.
- Gürbüz Ersan, Çalışma Hayatımızda Yeni cezai Müeyyideler, İstanbul 1989.
- Gürelli Nevzat, İtiraz Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Semp. II, Kanun Yolları, İst. 1973, s. 63-778, (Tartışma s. 191-203).
- Güvenç Fikret, Türk Vatandaşlık Yasasında Yapılan Değişikliklerin Getirdikleri, İBD 1981, s. 5, s. 272.
- Hadding, "Verkürzung und Straffung der Juristenausbildung aus der Sicht eines Universitätslehrers", NJW 90, 1873.
- Hadimoğlu Haluk, Hukuk Açısından Toprak ve Reformu, ABD 1972, s. 5, sy. 759.
- Hadimoğlu M. Haluk, Hukuk Yargılama Usulü Kanun Tasarısı ve Gereği Üzerine Bir İnceleme ABD, 1972, s. 3, sy. 409.
- Haffke Bernhard, 'Das Rückwirkungsverbot des Art. 103 II GG bei Änderung der Rechtsprechung zum materiellen Recht: zugleich ein Beitrag zum Problem des Strafbarkeitsbewußtseins., 1970 VII, 249. s.
- Hafizoğulları Zeki, Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Üzerine, AHFM, 1993, C. 43, S. 1 - 4, s. 35.
- Hafizoğulları Zeki, Din ve Vicdan Hürriyeti ve Türk Ceza Kanunu Öntarısı, ABD 1987, s. 3 sy. 327.
- Haidung Li, China vorsichtige Wandlung Anerkennung Des Internationalen Strafrechts - Vorsichtige Reformierung Des Rechtssystems (Fing.), Neue Kriminapolitik, 1991 3, 2 S. 13 - 14.
- Hamm, 'Vorschläge zur Entlastung der Strafjustiz.', StrVert. 91, 530.
- Hassemer Winfried, Kennzeichen Und Krisen Des Modernen Strafrechts, ZRP 1992 25, 10, S. 378 - 383 31 QU.
- Hatemi Hüseyin, "MK 159 Kuralını İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararına İlişkin Düşünceler" İŞHD, 1992, c.2, s. 1-4 sy. 566.
- Hayta M. Sakarya, Belge Düzenine Uymayan Mükellefler Hakkında Yapılan Son Cezai Düzenlemeler; İşyeri Kapatma ve İlan, Vergi Sorunları Dergisi, 1988, s. 4, s. 44.
- Hazırlanmakta olan Anayasa ile İlgili Olarak Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanlığınca Enstitüme Yöneltilen Sorulara Verilen Cevaplar İstanbul İti İçin Yeni Bir Yönetim Biçimi önerisi, İdare H. ve İlimler Dergisi (İHİD) 1981, s. 2, yıl. 2, sy. 3.
- Hein, 'Italienische Reformbestrebungen bei den Bestechungsdelikten', ZStrW 95 Bd. 107, 429.
- Heinz Wolfgang, Das Erste Gesetz Zur Aenderung des Jugenderichtsgesetzes (1. JGGAENDG) ZRP 1991, 24, 5. S. 183 - 189.
- Heinz Wolfgang, Strafzumessungspraxis Im Spiegel Der Empirischen Strafzumessungsforschung Kup. Individualpraevention und Strafzumessung (Recht 5/52) 1992 7 (BD) S. 85 - 149,12.
- Hellwig, Wahrheit und Wahrscheinlichkeit, GS 1922, s. 27 vd.
- Helmken, Zweifelhafte Rechtstatsachenforschung zur Dauer von Strafverfahren, RP 1978, 133.
- Henckel, 'Reform des Insolvenzrechts', ZZP 84 Bd. 97, 369.

- Henkel Heinrich, "Die Zulässigkeit und Verwertbarkeit von Tonbandaufnahmen bei der Wahrheitsforschung im Strafverfahren", JZ 1957, s. 148- 155.
- Henkel, J., England-Rechtsstaat ohne, "gesetzlichen Richter", Frankfurt a.M.1971.
- Herbert/Overcast, 'Organized Crime Business Activities and their implications for law enforcement, 1986-1987. Internet 1994.
- Hermann J., 'Die Reform der deutschen Hauptverhandlung nach dem Vorbild des anglo - amerikanischen Strafverfahrens, 1971.
- Herrmann, 'Ein neues Hauptverhandlungsmodell', ZStrW 88 Bd. 100, 41.
- Herzberg, 'Zum strafrechtlichen Schutz des Selbstmordgefährdeten', JZ 86, 1021.
- Hetzer Wolfgang, Vermoegenseinziehung, Geldwaesche, Wohnraumueberwachung, Neue Ansätze zur Praevention und Repression der Mafia, Wistra 1994, 13 5, S. 176 - 184, ZAHLR. QU, 95 - 07 - 12.
- HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations) Organization & Activities, Helsinki 1992.
- HEUNI, computerizatin of criminal justice systems, Helsinki 1987.
- HEUNI. The Role of the Victim of Crime in European Criminal Justice Systems, Helsinki 1987.
- HEUNI, Changing Victim Policy, Helsinki 1989.
- HEUNI, Towards a Victim Policy in Europa, Helsinki 1984.
- HEUNI, Course on United Natins Criminal Justice Policy, Helsinki 1985.
- HEUNI, Non - Prosecution in Europa, Helsinki 1986.
- HEUNI, Non - Custodial Alternatines in Europa, Helsinki 1988.
- HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations), Criminal Justice Systems in Europe and North America, Helsinki Finland 1990, No. 17.
- Hirsch Hans - Joachim, Zum Spannungsverhältnis von Theorie und Praxis im Strafrecht, FS Tröndle, 1989.
- Hohmann Ralf, Praevention Als Instrument Der Aaufklaerung Cesare Beccaria - Ueber Verbrechen Und Strafen (1764) Jura 1991, 13, 3 S. 121 - 127, Zahlr QU.
- Hondu Selçuk, Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna Bir Madde Eklelimesi Nedeniyle Yapılan İnceleme, Adana Barosu Dergisi, 1995, s. 11, sy. 4.
- Honert, 'Der italienische Strafprozeß: die Fortentwicklung einer Reform, ZStrW 94 Bd. 106, 427.
- Horn, 'Empfehlen sich Änderungen und Ergänzungen bei den strafrechtlichen Sanktionen ohne Freiheitsentzug?', JZ 92, 828.
- Hoyer, 'Die Rechtsnatur des Verfalls angesichts des neuen Verfallsrechts', GA 93, 406.
- Hund, 'Brauchen wir die unabhängige Staatsanwaltschaft?', ZRP 94 470.
- International Review Of Penal Law, Criminal Justice And Human Rights, Central And Eastern Europe And Former Ussr, Association Internationale, Italy 1991.
- International Review Of Penal Law, Evidence in Comparative Criminal Procedure, Association Internationale, Italy 1992.
- Işıklı Alpaşlan, Sendikaların Bağımsızlığı İlkesi ve Yeni Düzenlemeler İzmir, BD. 1985, s. 3, sy. 46.
- İbrahimhakkıoğlu Uğur, Adalet Reformu ve Adli Mevzuat, Ankara 1987.

- İcra - İflas Kanunu Uygulamasında Güncel Sorunlar Sempozyumu, İst. 1978 (Hüsnütabiat Matbaası).
- İçel Kayıhan, 'TCK Öntasarısı Hakkında', Milliyet, 13.2.1987.
- İçel Kayıhan, Alman İnfaz Hukukunda Reform, MHAD, C.10, sa. 13 1976, s.33- 46
- İçel Kayıhan ve Yenisey Feridun, 'CMUK Eki, 3842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Zabıtayı İlgilendiren Maddeler', İstanbul 1993.
- İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama Koordinasyon Daire Başkanlığı, POLİS 1993, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi.
- İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü Araştırma Planlama Koordinasyon Daire Başkanlığı, POLİS 1994, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi,
- İçli Günşen Tülin, Türkiye'de Suçlular, Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 71, Ankara 1993.
- İdarenin Yeniden Düzenlenmesi - Öneriler ve İlkeler TODAİE, ANKARA 1972.
- İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu, Ankara 1982, (Danıştay tasnif ve yayın bürosu yayını No. 33)
- İnce Hikmet, Devlet Güvenlik Mahkemelerine, evet (Belgesel araştırma), İst. 1977, Aşben Matb. 160 s. "Su Yayınları".
- İngiliz ve Fransız mahkemelerinde suçlu (hukuk mukayesesi) Çev. AD. 1936/14, s. 834- 844.
- İst. Üniv. Hukuk Fak. Fakülte Kurulunun Yeni Anayasaya İlişkin Görüş ve Önerileri, İstanbul, İst. Üniv. Hukuk Fakültesi Yayınları 1982.
- İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Hazırlık Çalışmaları, İstanbul 1953 (1956 olarak düzeltilmiş).
- İstinafın Tarihi Gelişimi, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İstinafın Bugünkü Durumu, Adana Barosu, Ocak 1995, Yıl:4, Sayı 11. S. 35.
- İsviçre Federal Mahkemesinin 28 Ocak 1987 E. kararı; Polis kayıtlarının incelenmesi, temel haklar gereğidir EUGRZ 1987, 112".
- İş Kanunu ve Sendikalar Kanununda Yapılması Düşünülen Değişikliklerin Türk Sanayiine Etkileri Semineri Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara 1992.
- İtalyan Yargıtay Kararı; Babalık Tesbiti İçin Zorla Kan Alınması, EUGRZ 1987, 287.
- İzmir Barosu Türk Ceza Yasası Komisyonu Raporu, İzmir BD. 1986, s. 3, sy. 3.
- İzmit Z., GVK'da Beyan Esası İle gelirin Toplanmaması Konusunda Yapılan Son Düzenlemeler Vergi Dünyası 1986 S. 55, s. 48.
- Jareborg Nils, Zur Reform Des Schwedischen Strafzumessungsrechts, ZStW 1994 106 (BD) 1, S. 140-162, 2 TAB, 9 QU.
- Jecsheck Hans-Heinrich (Çev. Yenisey Feridun), Türk Ceza Kanununun Ön Tasarısında Yer Alan Kusur İlkesinin Mukayeseli Hukuk Açısından İncelenmesi, İ.H.F.M. Cilt, LIV, 1991-1994, s. 1-4, S.15 - 31.
- Jecsheck Hans-Heinrich (Çev. Yenisey Feridun), Türk Ceza Kanununun Ön Tasarısında Yer Alan Kusur İlkesinin Mukayeseli Hukuk Açısından İncelenmesi, İ.H.F.M. Cilt, LIV, 1991-1994, s. 1-4, S.15 - 31.
- Jescheck Hans - Heinrich, 'Zur Reform des Allgemeinen Teils des tschecholslowakischen Strafgesetzbuchs in rechtsvergleichender Sicht'.

- Jescheck Hans Heinrich, (Önder Ayhan) Beklenenler Bakımından Yeni Alman Ceza Hukuku, İHFİM, C. XLV - XLVII, S. 1-4, 1982, s. 153 - 171.
- Jescheck, Hans Heinrich, (Çev. F. Yenisey), Federal Almanya Ceza Hukukuna Giriş, Beta, İstanbul 1989.
- Jescheck, Hans Heinrich, (Çev. Teoman Oğuzhan) Almanyada Ceza Hukuku Reformu Genel Bölüm, İÜHFİM, C. XLIV, 1980, s. 1 - 4, s. 11 - 53.
- Joutsen Matti, Criminal Justice Systems in Europe, HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations) FINLAND, Helsinki 1995.
- Joutsen Matti, International Cooperation, The Development of Crime Prevention and Criminal Justice in Central and Eastern Europe, HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki 1994.
- Judicial power and public acts: Proceedings of the 15th colloquy on Europ: Law, Bordeaux 17 - 19 Juni 1985, Council of Europe.
- Jung Heike, Zur Reform Des Jugendstrafrechts - Eien Zwischenbilanz, JUS 1992, 32, 3, S. 186 - 192, ZAHLR QU.
- Jung, 'compensation order - Ein Modell der Schadenswiedergutmachung?', ZStrW 87 Bd. 99, 497.
- Kaiser G., 'Strafprozessreform und Strafzumessung in: Sozialwissenschaften und Recht, s. 71, Frankfurt am. 1972, İst. Krim c/1808.
- Kaiser Günther/Kury Helmut/Albrecht Hans-Jörg, Kriminologische Forschung in den 80er Jahren, Berichte aus der Bundesrepublik Deutschland der Deutschen Demokratischen Republik Österreich und der Schweiz, Freiburg 1988.
- Kaiser, Täter - Opfer-Ausgleich nach dem SPD-Entwurf eines Gesetzes zur Reform des strafrechtlichen Sanktionensystems., ZRP 94, 314.
- Kaiser, Die gesetzliche Regelung über den Vollzug der Untersuchungshaft und ihre Reform, FS zum 125 jachrigen Bestehen der juristischen Gesellschaft zu Berlin, Sonderdruck, New York 1984.
- Kalemli Mustafa: Sosyal Sigorta Emeklilik Yaşında Yapılan Yeni Düzenleme, 1986, Ankara Yargıçoğlu Matbaası.
- Kaneti Selim, Vergi Usul Kanunu'nda Yapılan Değişikliklerle Vergi İdaresine Tanınan Yetkilerin Değerlendirilmesi, İkt. ve Mal. C. 33, sy. 95.
- Kangaspunta Kristiina, Crime and Criminal Justice in Europe And North America, 1986 - 1990, Publication Series No. 25, Helsinki 1995.
- Kangaspunta Kristina, Profiles of Criminal Justice Systems in Europe And North America, Publication Series No. 26, Helsinki 1995.
- Kappe Stefan, Die Fabrikation Des Abnormen Der P 175 STGB ALS ENDPUNKT Der Geschichte Rechtswirksamer Vorurteile Gegen Homosexuelle KJ 1991, 24, 2. S. 205 - 218, ZAHLR QU.
- Karaer Tacettin, Gelişmekte Olan Ülkelerde İdari Reform: Bir Karşılaştırma, Türk İdare Dergisi, 1990, s. 387, s. 267.
- Karakoç Yusuf, 1475 Sayılı İş Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Üzerine, Dicle Üniv. HFD. 1984, s. 2, sy. 443.
- Karakoç Yusuf, "İdari Yargılama Usulü Kanununda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi" Vergi Dünyası, 1995, s. 168, 136.

- Karayalçın Yaşar, İsviçre Borçlar Kanununda Anonim Şirketler Hukuku Alanında Yapılan Değişiklikler, BATİDER 1993, C. XVII, s. 1, s. 1 - 48.
- Kareklas, 'Die strafrechtliche Gesetzgebung zur Bekämpfung, ZStrW 87 Bd., 99, 317.
- Kartal Servet, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Diğer Kanunlarda Yapılan Değişiklikler Sonucu Uyulması Gereken Usul Hükümleri, Adalet Dergisi, 190, s. 2, s. 7.
- Kaşıkçı Mehmet, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki Son Değişiklikler, Adalet Dergisi, 1985, s.5, s.41.
- Katholnigg, Ist die Entkriminalisierung von Betäubungsmittelkonsumenten mit scharfen Maßnahmen zur Eindämmung der Betäubungsmittelnachfrage vereinbar? , GA 90, 193.
- Katoğlu Tuğrul, DGM'lerinde Uygulanan Yargılama Usulünün Genel Yargılama Usulünden Farkları, Yılmaz Günel'a Armağan, AÜSBFD, C. 49, 1994, s. 3 - 4, s. 255 vd.
- Kaufmann, 'Das Problem der Abhängigkeit des Strafrichters vom medizinischen Sachverständigen', JZ 85, 1065.
- Kayalar Mazlum, Hukuk Davalarında Sürat Meselesi, ABD. 1948, s. 45 sy. 25.
- Keskin Ömer, 4008 Sayılı Kanunla vergi Cezalarına İlişkin Olarak Yapılan Düzenlemeler, Vergi Dünyası 1995, s. 165. s. 63.
- Keskin Yüksel, Hukuk Sigortası Kurumu Kanun Taslağı , Manisa Barosu Dergisi, 1982, s. 2, s. 22.
- Keskin Yüksel, Hukuk Sigortası Kurumu Kanun Taslağı, Manisa Barosu Dergisi, 1981, s. 1, s.21.
- Keskin Yüksel, Hukuk Sigortası Kurumu Kanun Taslağı, Manisa Barosu Dergisi, 1992, s. 3, s. 29.
- Kılıçdaroğlu K., 2772 Sayılı Yasa ile Gelir Vergisi Kanunda Yapılan Temel Değişiklikler Vergi Donyası, 1985, s. 18, s. 27.
- Kılıçdaroğlu K., "Gelir ve Kurumlar Vergisi Yasalarında Yapılan Son Değişikler" Vergi Dünyası 1984, s. 30, s. 45.
- Kılıçoğlu Ahmet, "İsviçre Medeni Kanunu'nun Evlat Edinmeye İlişkin Değiştirilen Yeni Hükümleri", TBBD, 1995, s. 2, s. 219 - 224.
- Kılıçoğlu Ahmet, Yargının Sorunları, ABD 1987, S. 5/6, sy. 663.
- Kılınc Lütü, Yargıdaki Yavaşlık Sorunları, Öneriler, İzmir BD. 1987 s. 4, sy. 8.
- Kım İl Su, Die Strafrechtsreform Korea ZSTW, 1994 106 (BD) 2, S. 40- 423 .
- Kınay Turhan, Vergi Usul Kanunundaki Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1982, s. 3, s. 19.
- Kinkel Klaus, Liberale Rechtspolitik in der 12, Legislatur Periode ZRP 1991, 24 11, S. 409 - 414, 5 QU.
- Kızıl Neşe, İdari Reform Projesine İlişkin Bazı Noktalar İHİD 1985, s. 1-3, sy. 181.
- Kızılray Ender, 'Avrupa Konseyi Üyesi Devrelerde Ceza ve Ceza Usulü Hukuku Alanındaki Yasama Faaliyetleri", İzmir BD. 1992, s. 3, sy. 43.
- Kimber Cliona J.M., Criminal Justice Systems in Europe, HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations), IRELAND, Helsinki Finland 1995
- Kindhäuser, Tiedemann, 'Umweltstrafrecht - Bewährung oder Reform?', NStZ 88, 337.
- Kiper Osman, "Yoksa, Yönetel Yargı Kaldırılıyor mu" İzmir BD., 1990, s. 2, sy. 83.
- Kirchhof, Rößler, 'Der bestandskräftige Steuerbescheid im Steuerverfahren und im Steuerstrafverfahren', NJW 85, 2977.

- Kitiş N., Beyan Esasında Yeni Düzenlemeler Vergi Dünyası 1986 s. 55, s. 55.
- Klein, 'Konzentration durch Entlastung? Das Fünfte Gesetz zur Änderung des Gesetzes über das Bundesverfassungsgericht', NJW 93, 2073.
- Koch, 'Die Juristenausbildung braucht neue Wege', ZRP 89, 281.
- Koch, 'Überlegungen zur Reform der Juristenausbildung, Vorstellungen zu einigen wesentlichen problemkomplexen.', ZRP 90, 41.
- Koetz Axel G., Werner Marcus, Hagener Dirk, Löw Hartmut, Rechtstatsachenforschung, Herausgegeben vom Bundesministerium der Justiz, Organisation der Kollegialgerichte und des Instanzenzuges der ordentlichen Gerichtsbarkeit, Beiträge zur Strukturanalyse der Rechtspflege, Bundesanzeiger, Bonn 1993
- Kohler, 'Freiheitliches Rechtsprinzip und Betäubungsmittelstrafrecht', ZStrW 92 Bd. 104. 1.
- Koral Robi, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuk Hakkında Yeni Kanun ve Karşılıklık Esası, MHB, 1982, s. 1, sy. 1.
- Korinek Karl/Kain Irmgard, Grundrechte und Untersuchungshaft, Wien 1988.
- Köckerbauer, 'Die Geltendmachung zivilrechtlicher Ansprüche im Strafverfahren - der Adhäsionsprozeß', NSTZ 94, 305.
- Köknar Nejat, Noterlik Hizmetlerinde Reform, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, S. 26, sy. 14 (T.N.B.H.D).
- Köprülü Bülent/Kaneti Selim, İsviçre Medeni Kanununun Sınırlı Aynı Haklar Bölümünde Yapılan Değişiklikler, İHFM C. XLV - XLVII, s. 1 - 4, 1982, s. 421 - 430.
- Köseoğlu Haluk, Hukuk Davalarının Uzaması Nedenleri Üzerine Bazı Görüşler ABD, 1969, s.3, sy. 125.
- Krattinger Peter Georg, Die Strafverteidigung im Vorverfahren im deutschen, französischen und englischen Strafprozess und ihre Reform, Bonn 1964.
- Krauss Detlef, Strafgesetzgebung im Rechtsstaat, Vortrag, Gehalten Am 29.11.1992 Auf Dem 3. Alternativen Juristinnen - Und Juristentag in Hannover Kritv 1993 76, 2. S. 183 - 197, 11 QU.
- Krauth Hermann; Erwagungen zur Vereinfachung des Strafverfahrens nach der Revision, FS Tröndle 1989.
- Krey Haubrich, 'Zeugenschutz, Rasterfahndung, Lauschangriff, verdeckte Ermittler', JR 92, 309.
- Kroitzsch, 'Kein Gesetz zur Abschaffung der Gerichtsferien, AnwBl., 93- 487.
- Kruse Katja/Sczesny Sabine, Vergewaltigung und Sexuelle Noeigung - Bagatellisterende Auslegung und Scheitern einer Reform, KJ 1993, 26 3, S. 336 - 351 4 TAB.
- Kunter Nurullah, Le code penal turc de 1926 et les principales reformes dont il a ete l'objet (Revue int. de Doc. et de Leg. Pen. Comp) 1941 9 sahife.
- Kunter Nurullah, Reformlar ve Suç Kolluğu (ve kanunun tartışması), Ceza Adalet Reformu ilkeleri Sempozyumu (24- 26 şubat 1972), Raporlar-Tartışmaları, İst. 1972, s. 73-97, ve 177-195; İHFM, C. 37/1-4, s. 73- 97.
- Kunter Nurullah, Temyiz Kanun yolunda Reform, Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Semp. II, Kanun Yolları, İstanbul 1973, s. 79-109 (Tartışma s. 205- 250).
- Kunter Nurullah, Temyiz Kanun yolunda Reform, İHFM 1973 XXXVIII, sa. 1-4, s. 131-161.
- Kunter Nurullah; Ceza Muhekemesi Kanununun Değiştirilmesi Tasarısı Hakkında Düşünceler, İstanbul 1972.

KAYNAKLAR

- Kunter Nurullah, Muhakeme Dalı Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, İstanbul 1989.
- Kuru Baki, HUMK Tasarısı Üzerinde Düşünceler ABD, 1959, s.3, sy. 125.
- Kutal Metin, 1475 sayılı İş Kanunu'nda Yapılan Son Değişiklikler İkt. Mal. C. 30, sy. 247.
- Kutal Metin, 2821 Sayılı Sendikalar Yasasında Yapılan Son Değişiklikler İkt. Mal. c. 35, sy. 307, sy. 254.
- Kutal Metin, 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasasında Yapılan Değişiklikler, İkt. Mal. C. 35, sy. 359 - c. 36, sy. 34.
- Kutal Metin, Anayasa Mahkemesinin 22.12.1988, Tarihli İptal Kararından Ortaya Çıkan Yeni Durum ve Sonuçlar, İkt. Mal. C. 36, sy. 411.
- Kutal Metin, Anayasa Tasarısında Sosyal Hukuk Alanında Milli Güvenlik Konseyince Yapılan Yeni Düzenlemeler, İkt. Malu C. 29, sy. 338.
- Kutal Metin, Çalışan Kadınları İlgilendiren Yeni Bir Tüzük, İkt. Mal. C. 34, sy. 194.
- Kutal Metin, Çalışma Hayatını Düzenleyen Yasalarda Yapılması Düşünülen Değişiklikler İkt. Mal. C. 32, sy. 140, sy. 181, sy. 236, sy. 274.
- Kutal Metin, Çıracılık ve Mesleki Eğitim Alanında Kabul Edilen Yeni Bir Yasa ve Öngörülen Maddenin Başlıca Özellikleri İkt. Mal. C. 33, sy. 282.
- Kutal Metin, İş Yasamızda İşyeri Hekiminin Görev ve Yetkileri, Bu Hususta Kabul Edilen Yeni Bir Yönetmelik İkt. ve Mal. Der. C. 27, sy. 158.
- Kutal Metin, İş Yasasında Yapılan Değişiklikler, İkt. Mal. C. 36, sy. 253.
- Kutal Metin, Kıdem Tazminatı Fon Taslağı Hakkında Düşünceler, İkt. Mal. C. 31, sy. 251.
- Kutal Metin, Kıdem Tazminatına Yeniden Üst Sınır Getirilirken, İkt. ve Mal. C. 27, sy. 261
- Kutal Metin, Toplu Görüşme ve Uzlaştırma Konularında Yeni Yasal Düzenleme Gereği ve Bazı Öneriler, İkt. ve Mal. C. 28, sy. 146.
- Kutal Metin, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'nda 3299 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler, İkt. Mal. C. 33, sy. 206, sy. 238.
- Kutal Metin, Türk - İş'in Çalışma Hayatı ile İlgili Yasalarda Değişiklik İstek ve Önerileri İkt. Mal. C. 32, sy. 428, sy. 471.
- Kutal Metin, Türk Endüstri İlişkileri Yein Yasalarla Düzenlenirken, İkt. Mal. C. 28, sy. 393.
- Kutal Metin, Türkiye'de Erken Emeklilik Sorunu ve Sosyal Sigortalar Yasası'nda Yapılan Son Değişiklikler, İkt. Mal. C. 33, y. 25.
- Kutal Metin, Yeni Anayasa Tasarısı Hakkında Bazı Düşünceler, İkt. ve Mal. C. 29, sy. 204 ve C. 29, sy. 241.
- Kutal Metin, Yeni Sendikalar Yasasında Sendikalara Tanınan ve Yasaklanan Faaliyetler İkt. Mal. C. 30, sy. 385.
- Kutal Metin, Yeni Sendikalar Yasasında Sendikaların Gelirleri ve Denetimi, İkt. ve Mal. C. 30, sy. 445.
- Kutal Metin, Sosyal Hukuk Açısından 1982 Türkiye'de Cumhuriyeti Anayasası İkt. ve Mal. C. 29, sy. 373 ve C. 29, sy. 409 ve C. 29, sy. 461 ve C. 29, sy. 502.
- Kutay İlhan, Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Kanunu Türk Medeni Kanunu Öntasarısı, ABD 1972, s. 6, sy. 930.
- Kutluay Mustafa Kemal, 'Daha İyi Bir Adalet İçin Adli Zabıta', ABD 1983, s. 5/6, sy. 32.
- Klüpper, 'Strafrechtsprobleme im vereinten Deutschland', JuS 92, 723.

- Küreselleşme Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu) 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu Ankara 1995.
- Kürzinger Von Josef, Private Strafanzeige und polizeiliche Reaktion, Berlin, 1978
- Lagondny-Schomburg, 'Neuere Entwicklungen der internationalen Rechtshilfe in Strafsachen, NSTZ 92, 353.
- Lahti Raimo & Nuotio Kimmo, Criminal Law Theory In Transition, (Finnish and Comparative Perspectives), Strafrechtstheorie Im Umbruch, (Finnische und vergleichende Perspektiven), Finnish Lawyers' Publishing Company, Helsinki 1992.
- Lammich Siefried, Perestrojka und Strafrecht In der Udssr Entwicklung Des Strafrechts Der Strafpraxis und Der Kriminalitaet Seit 1985, MSCHRKRIM 1990, 73 5, s. 286 - 293, 2 TAB.
- Lammich Siegfried, Politische Demokratisierung und Strafrechtliche Entwicklung in den Laendern Des Ehemaligen Ostblocks, Kriminalpaed Praxis, 1991 19, 32, S. 6 - 14 3 TAB 37 QU.
- Lange Richard, Die Strafrechtsreform und die wissenschaft vom menschen, Kriminalwiss, Studien Summa Criminologica G Esammelte aufsaetze 1952 - 1979 (Recht 1.4.107 (1).
- Lautmann Ruediger, Das Verbrechen Der Widernatuerlichen Unzucht Seine Grundlegung in Der Preussichen Gesetzesrevision Des 19. Jahrhunderts KJ, 1992 25, 3. S. 294 - 314, ZAHLR QU.
- Lenz Adolf, Die Anglo amerikanische Reformewegung im Strafrecht, Stuttgart, Enke 1908 - X, 305 S.
- Lerch, 'Die Rechtsprechung des BVerfG zum Richterstatuts.', DRIZ 93, 225.
- Loos Fritz; Die nachträgliche Tatbeteiligung, Göttingen 1986.
- Löwenstein Siegfried; Zwangsmittel im Strafverfahren Beschlagnahme, Durchsuchung, Untersuchungshaft, in; Reform des Strafprozesses, kritische Besprechungen der von der Kommission für die Reform des Strafprozesses gemachten Vorschläge, Berlin 1906.
- Magat Rahmi, Mer'a Yaylak ve Kışlaklar İle Toprak ve Tarım Reformu Kanun Tasarısı, ABD 1972, s. 5, sy. 792.
- Materialien, Recht, Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches, der Strafprozeßordnung und anderer Gesetze (Verbrechens-bekämpfungsgesetz), Bonn 1995.
- Mattes Von Heinz, Untersuchungen, zur Lehre von den Ordnungswidrigkeiten, Berlin 1977.
- Maurer Thomas, Die Neuen Strafen, ZSTRR 1994, 112 (BD) 4. S. 388 - 404, ZAHLR. QU.
- Mavi Günay, Gelir Vergisi Kanununun Yatırım İndirimine İlişkin Düzenlemelerinde 3946 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1994 s. 70, s. 61- 66.
- McMahon Maeve, Crime Justice and Human Rights in the Baltics, HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki 1995.
- Meertens, 'Entschädigung oder soziale Ausgleichsleistung für zu Unrecht erlittene, ZRP 93, 206.
- Meier - Hayor A. (Çev. Atilla Altop) İsviçre'da Karı Koca Malvarlığı Hukukuna İlişkin Yenilikler, 1982 - 1988, S. 17, s. 15.
- Merdanoğlu Hüsnü, Yasalarımızın (Mevzuatımızın) Sorunları ve Bunların Çözümü için Öneriler, Türk İdare Dergisi, 1993, s. 398, s. 241.

- Merdanoğlu Hüsnü, "Yasalarımızın Sadeleştirilmesi Gereği", TBBD, 1993, s.1, s. 23 - 40.
- Meriç Osman, Danıştay ve İdari Yargılama Usulü Kanunlarındaki Değişikliklerin Belediye Organlarına Sağladığı Yargı Güvenleri, Türk İdare Dergisi, 1991, s. 390, s.1.
- Merten, 'Fünfzehn Thesen zur Zukunft der Juristenausbildung', DVBl. 90, 1101.
- Mevzuat Araştırma Klavuzu, Ankara 1991, Başbakanlık Basımevi.
- Meyer, 'Teilerfolg eines Rechtsmittels i.S. von § 473 StPO bei bloßer Änderung des Schuldspruchs aber gleicher Rechtsmittels, JurBüro 90, 141.
- Meyer-Goßner, 'Das Strafverfahrensänderungsgesetz 1987 (StVKÄG 1987) vom 27.1.1987.' NJW 87, 1161.
- Meyer-Goßner, 'Entlastung der Strafrechtspflege.', NSTZ 92, 167.
- Millî Güvenlik Konseyince Kabul Edilen Kanunlar, Yayınlanan Bildiri ve Kararlar ile Önemli Mevzuat, Düzenleyen İlhan Gülsün Ankara TC. Başbakanlık Basımevi Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Yayınları, 1981.
- Moos Renhard, 'Zur Reform des Strafprozessrechts und des Sanktionenrechts für Bagatelldelikte', Wien-New York 1981.
- Moroğlu Erdoğan, Yeni Bankalar Kanunu Üzerine Düşünceler, Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hatırasına Armağan, Ankara 1986 sy. 161 - 180.
- Moskalkova Tatjana, Die Polizei Im Demokratisterungsprozess der Ehemaligen UDSSR, Aktuelle Polizeibezogene Rechtsentwicklung im Bereich Der Russischen Foederation Russland Bepo Heute 1992, 21 9, s. 47 - 49, 51 I BILD, 1 QU.
- Mueller Wolfgang, Erfahrungen und Gedanken Zum Deuschen Strafrecht Aus Der Neuen Bundeslaender, ZSTW 1991 41, (BD 103) 4, s.883 - 906.
- Mumcuoğlu Maksut, Hukuk Devleti ve Bağımsız Yargının Yeri ve Bağımsız Yargının Türkiye'de Gelişimi, Ank. Bar. D. 1989, sy.2, sf. 262.
- Murray Daniel E., 'A Survey of Criminal Procedure in Spain', North Dakota Law Review, Vol. 40, 1964. (5484)
- Murswiek, 'Die Undividualbeschwerde vor den Organen der Europäischen Menschenrechtskonvention', JuS 1986, 8 ff. 175.
- Mutluay Mustafa K., Daha iyi bir Adalet İçin Adli Zabıta, Ank. Bar D. 1983, sy. 5-6, Sf. 32.
- Müller - Dietz, Heinz, "Die Stellung des Beschuldigten im Strafprozess", ZStW 93 (1981), s. 1177- 1269.
- Müller E., 'Der Grundsatz des Waffengleichheit im Strafverfahren', NJW 1976, 1063.
- Müller Gerhard (Çev. Tuğba Ballıgil), 'Hukuk Düzeninde İnsan Hakları', İUHFM C: XLIV, ss. 283-294.
- Müller Hany; Das Grundrecht des Fernmeldegeheimnissen Artikel 10 GG - und die wesentlichen Ausnahmen, In; Jahrbuch der Deutschen Bunderpost, 30 Jahrgang, 1979.
- Müller Jürg; Überwachung des Fernmeldeverkehrs, Landesbericht Schweiz Freiburg 1990.
- Müller, 'Ordentliche Gerichtsbarkeit sowie Ausbidung und Status der Richter und Staatsanwälte in Frankreich', DRIZ, 1/1986, 3.
- Müller, J.P./Müller, S., Grundrechte, Besonderer Teil, Bern 1985.
- Müminoğlu Miray, Yeni Mali Ürünler ve Türkiye Bankalar Birliği 1994.
- Nadir Latif İslam: "Milletvekili Dokunulmazlığında Meclis İçî Prosedür", YD, (1-2), 1993, sh. 5-10.
- Nalbantoğlu Cahit, "Fransa'da Mahkemeler Kuruluşu" YD (1-2), 1990, 31-34.

KAYNAKLAR

- Nalbantoğlu Saygı, Jandarma, Doktora Tezi.
- Nanakorn, Die Stellung der Staatsanwaltschaft im Vorverfahren nach deutschen und Italiaen-
dischem Recht, Bonn 1977.
- Nazioğlu Ali Pıtırılı, İçişleri Bakanlığında Yapılan Mevzuat Çalışmaları Türk İdare Dergisi,
1993, s. 398, s. 1
- Nazhoğlu Gültekin, HUMK'da 3156 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklik'e Delillerin Bildirilmesi
ve Toplanması, ABD 1987, s. 1, sy. 5.
- Nejatgil Zaim M., Uluslararası Terörizm ve Yasal Savunma Hakkı, İzmir Barosu Dergisi,
5/3/1986, 17-27.
- Nelles Ursula, "Der Einfluss der Verteidigung auf Beweiserhebung im Ermittlungsverfahren",
StV 1986, s. 74-80.
- Nettesheim M., Art. 23 GG, nationale Grundrechte und EU – Recht, NJW 1995, 2083.
- Neumann Ulfried, Zum Entwurf Eines Verbrechensbekämpfungsgesetzes, Strafverteidiger,
1994 14, 5. S. 273 - 276, 15 QU.
- Neumayer, 'Stellung u. Bedeutung der Staatsanwaltschaft', DRIZ 1956, 132.
- Newman, Das englische-amerikanische Beweisrecht, Heidelberg 1949.
- Niese Werner, "Narkanalyse als doppelfunktionelle Prozesshandlung", ZStW 63 (1951), s. 199-
228.
- Nilson James Q., (Çev. Selçuk Yalçındağ), Polis Yönetiminin Karşılaştığı Güçlükler, AİD. C.3,
1970/4, s. 72- 85.
- Ninth United Nations Congress on The Prevention of Crime and the Treatment of Offenders;
United Nations General Assembly, July 27, 1993.
- Nirun Nihat, Suç hadisenin sosyal sebepleri üzerine bir araştırma, Araştırma, 1968, c. 6, 121-
188.
- Nomer Ergin, Türk vatandaşlığı kanunundaki Değişiklikler Milletlerarası Hukuk ve Milletlere-
rası Özel Hukuk (MHB) Bülteni 1981, s. 1, sy. 15.
- Nouvelles Etudes Penales (1985) International Conference , Italia.
- Oberheim, 'Kriminalpolitik und Überbelegung im Jusizvollzug', ZRP 85, 133.
- Oberdorfer Peter; Avusturya Raporu, Anayasa Yargısı, 7. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Kon-
feransı, Ankara 1987, 1.
- Ocakçioğlu İsmet, 1992-1993 Adalet Yılı Açış Konuşması, Yargıtay Birinci Başkanı, 1992.
- Oehler Dietrich, (Çev. Ayhan Önder): Alman Ceza Hukuku Reformunun Suç Politikası Proble-
mi, İHFM 1960 XXVI, sa. 1-4, 36- 319
- Oehler Dietrich, (Çev. Servet Armağan) Postanın Gizliliği, İÜMHAD Yeni seri Yıl: 5, no7'den
Ayrı Bası, İstanbul 1971.
- Oehler Dietrich, Der europäische Binnenmarkt und sein wirtschaftsstrafrechtlicher Schutz,
Marmara Üniversitesinde verilen Konferans.
- Oehler Dietrich; Wurzel, Wandel und Wert der Strafrechtlichen Legalordnung, Münster 1950.
- Oehler Dietrich (Çev. Y. Ümit Doğanay) Yeni Alman Ceza Usul Hukununda hakimın durumu,
İHFM 1964 XXX, sa. 1-2, s. 351-360.
- Oehler Dietrich; Postgeheimnis, in; Die Grundrechte, Handbuch der Theorie und Praxis der
Grundrechte, Zweiter Band Hrsg: Neumann, Nipperdy, Scheuner, Berlin 1954.
- Oetker, Legalitaet, Opportunitaet, Klageerzwingung, GS 1935, s. 370 vd.

- Oevermann U., Schuster L., Simm A., Zum Problem der Perseveranz in Delikttyp und modus operandi, Wiesbaden 1985.
- Oğuz YB., Bakanlar Kurulunun Son Kararları ve Vergi Mevzuatında Yapılan Değişiklikler" Vergi Dünyası 1984, s. 30, s. 51.
- Oğuzman Kemal, Yeni Anayasanın, Toplu İş İlişkilerini İlgilendiren Hükümleri, İHİD 1982, s. 1-3, sy. 113.
- Ohem Frank, 'Zur Frage der zwangsweisen Verbindung zur Polizeidienststelle zweck Vornahme einer erkennungsdienstlichen Behandlung unter besonderer Berücksichtigung des Hessischen Landesrechts' (MDR 2/1986, 99).
- Okan H. Hüsnü, Memurin Muhakematı Hakkında Muvakkat Kanununun Anayasa Karşısındaki Durumu, AD. c. 69, 1978/5-6, s. 491-503.
- Okandan R. Galip; Büyük Hürriyet Fermanı, İst. 1965, İHFM, C. 31.
- Okandan Recai G; 'İnsan Hakları Evrensel Beyanamesinin XV. yy. döneminde Türkiye', İUHFM c. XXVII, s.3-4, SS. 323-334.
- Okressek, 'Die EMRK und ihre Auswirkungen auf das österreichische, EuGRZ 87, 497.
- Oktay M. Seyfi, Bakanlığın, Yargının Durumu ve Yargının Hızlandırılması Hakkında Konuşma, TC. Adalet Bakanlığı, Keçiören Yarıaçık Cezaevi Matbaası, Ankara 1993.
- Ossenbühl Huschens, 'Umweltsrafrecht - Strunkturen und Reform', UPR 91, 161.
- Oytan Muammer, Hukuk Reformu Mevzuatında Resmen Ayıklanması ve Yürürlükte Olanların Tek Metin Halinde Derlenmesi çalışmaları ve Sonuçları, Türk İdare Dergisi, 1988, s. 378 s. 157.
- Öçal Akar, 'Avrupa Toplulukları Adalet Divanının Yeni Kararları', Eskişehir 1987.
- Öğütcan Yalçın, 'Adalet Reformu', Adana Barosu, Nisan 1995, Yıl:4, Sayı 12. S. 4.
- Öğütcan Yalçın, Adalet Reformu, Adana Barosu Dergisi, 1995, S. 12, sy. 4.
- Öktemer Semih, İcra ve İflas Kanunu'nun Yeni Hükümleri Hakkında Düşünceler, Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, S. 62, sy. 17, s. 63, sy. 13.
- Önder Ayhan, 'Muhakemenin Yenilenmesi ve Dirilmesi, Ceza adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu II, Kanun Yolları, İst. 1973, s. 7-62, Tartışma s. 155- 189.
- Önder Ayhan, Muhakemenin İadesinde Reform, İHFM 1973 VIII, Sa. 1-4, s. 59, 114.
- Önder Ayhan, Mukayeseli Hukuk Muvacesinde Yeni Basın Mevzuatımız ABD 1961, s. 2, sy.1.
- Önüt Halûk Kadri, 1985 yılında Yapılan Son Değişiklikler ile Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bülteni. Haziran 1985, sy. 10.
- Örs İzzet, Kanunların Tasfiyesi Meselesi, ABD, 1956 s.3, sy. 169.
- Özbalcı Yılmaz, Gelir Vergisi Kanununda Yapılan Değişiklikler, İkt. ve Mal. C. 27, Sy. 415.
- Özbalcı Yılmaz, Kurumlar Vergisi Konusunda Yapılan Değişiklikler, İkt. ve Mal. C. 27, sy. 465.
- Özbalcı Yılmaz, Tahsilatın Hızlandırılması Hakkında Kanun'un Getirdikleri, İkt. ve Mal. C. 28, sy. 83.
- Özbalcı Yılmaz, Vergi Usul Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler, İkt. ve Mal. C. 28, sy. 31.
- Özdemir Osman, Karayolları Trafik Kanunu'nu Getirdiği Hükümler, TNB. Hukuk Der. S. 40 Sy. 53.
- Özdemir Osman, Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununda Yapılan Değişikliklere Kısaca Bakış, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, S. 48, sy. 20.

- Özdemir Osman, Yeni Kamulaştırma Kanunu'nun Düşündürdükleri, Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, s. 41, sy. 26.
- Özden Rıza, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Karşısında Ceza Usul Kanunumuz ABD, 1974, s.3, sy. 459.
- Özden Yekta Güngör, Yeni İnsan Hakları, Yeni Hukuk Devleti Tanımı, ABD 1993, s. 3, sy. 329.
- Özer Ahmet, Yönetim Tekniklerinde Fransa'da Gerçekleştirilen Reformlar ve İtlimizde il sisteminde ve Yerel Yönetimlerde Ahenkli Koordineli Yeniden Düzenleme İhtiyacı Türk İdare Dergisi, 1990, s. 386, s. 29.
- Özer İlhan, Türk Vergi Sisteminde Reform Sorunu, İkt. Mal. C. 31, sy. 284.
- Özgüldür Serdar, Türk Hukukunda Askeri İdari Yargının Tarihi Gelişimi Üzerine Bir İnceleme Danıştay Dergisi 1987, s. 66 - 67, sy. 37.
- Özmen Etem Saba, 3476 Sayılı Son Kooperatifler Kanunu Değişiklikleri Karşısında Kkoopera-tiflerin Taşınmaz Alımı ve Satımı İşlemlerinin Ticaret Hukuku ve Medeni Hukuk Açısından Değerlendirilmesi ABD, 1989, s. 5, sy. 820.
- Öztan Bilge/Öztan Fırat, 2000 Yılına Doğru: Alman Medeni Kanunun Revizyonu (Çeviri), Ba-tider, 1993, C.XVI, s. 1, s. 99-110.
- Öztek Selçuk, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Adaletin İşleyişini İyileştirmeye Yönelik Medeni Usul İlkeleri Konulu Tavsiye Kararı. Hukuk Araştırmaları Dergisi, c. 2, s. 1, sy.5.
- Öztuna Salim, Adalet Hizmetlerinin Çabuklaştırılması Konusunda Usul Kanunları ile Diğer Mevzuatta Yapılması Uygun Bulunan Değişiklikler Hakkında Düşünceler, YD, XI (1985) 1 - 2, 7 - 23.
- Öztürk Bahri, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununu Değiştiren 3206 Sayılı Kanunun Gaiplerin Muhakemesinde Etkiler Manisa Barosu Dergisi, 1987, s. 22, s. 4.
- Öztürk Bahri, CMUK Reformu Uygulamaya Nasıl Geçirilebilir, Bülten, Türk Demokrasi Vakfı Yayın Organı, sy. 14, Mart 1993, s. 14 vd.
- Öztürk Bahri, CMUK Reformu ve Delil Yasakları, İzmir Barosu Dergisi, Nisan 1993, s. 25 vd.
- Öztürk Bahri, CMUK Reformu ve Delil Yasakları, İzmir BD. 1993, s.2., sy. 25.
- Öztürk Bahri, CMUK Reformunun Bir Yılı, MBD Ocak 1994
- Öztürk Bahri, TCYÖT ve Hayatın Gizli Alanına Özel Hayata Karşı Suçlar, Manisa Barosu Dergisi, 1987, s. 22.
- Öztürk Bahri: CMUK Reformu, Cumhuriyet 7-10 Ekim 1992, s. 12
- Öztürk Yusuf, Türk Ceza Yasası'na 3506 Sayılı Yasa ile Eklenen Ek. 2. Maddenin 647 sayılı Ya-sanın Değişik 4. üncü Maddesi ile Hürriyeti Bağlayıcı Cezadan Çevrilen Para Cezalarında Uygulanıp Uygulanmayacağı Sorunu, Argumentum 1991, s. 2, s. 232 - 234.
- Pakdemirli Ekrem, 1990 Mali Yılı Kansolide Devlet Bütçe Kanunu Tasarısı ile 1988 Yılı Kesin Hesap Kanun Tasarılarını TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna Sunuş Konuşması, Maliye Dergisi, 1989, s. 95, s. 3.
- Paklar S., İştirak Kazançlar İstisnasına ve Gelirleri Vergiden müstesna menkul kıymet iratları istisnasına ilişkin olarak 8239 sayılı kanunla yapılan değişiklikler Vergi dünyası 1986, s. 56, s. 54.
- Pallin Franz/Albrecht Hans-Jörg/Fehervary Janos, Strafe und Strafzumessung bei schwerer Kri-minalität in Österreich, Freiburg 1989.
- Pamak Mehmet, Vergi Reform Çalışmaları ve Türk Vergi Usul Kanunu Reformu, Vergi Sorun-ları Dergisi, 1979, s. 2, s. 63.

- Panel, 'Yargı Reformu ve Yargının Hızlandırılması', İzmir Barosu Dergisi, Nisan 1995, Sayı. 2.
- Pekiner Visalettin, 1958 Yeni Fransız Anayasası, ABD 1960 S. 4, Sy. 142.
- Perçin Necati, 4008 Sayılı Kanunla 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununda Yapılan Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 74, s. 56.
- Peters, 'Der neue Strafprozess', München 1981.
- Pizzi William T., 'Understanding Prosecutorial Discretion in the United States: The of Comparative Criminal Procedure as an Instrument of Reform', Ohio State, Law Journal, 1993.
- Pieper, 'Perspektiven des Gerichtsgutachtens', Wuv 88, 47.
- Pola G./Ray M. (Çev. B. Yaltı), Batıda Dolaylı Vergilendirmeye Dönüş, Teorik Nedenler ve Ticrai İşlemlere Olası Etkiler, Argument 1990, s. 4, s. 55,
- Polis, 150. Kuruluş Yılı Dönümünde TÜRK POLİSİ, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi Şube Müdürlüğü, 1995.
- Postacıoğlu İhan, Türk Medeni Kanununun İsviçre'den İktisabı ve Bugünkü Türk Tadil Tasarısı, İBD, 1985, s. 4, s. 482.
- Pritowitz Cornelius, Funktionalisierung des Strafrechts Strafverteidiger 1991, 11 9, S. 436 - 441. ZAHLR QU
- Race and the Criminal Justice System 1992, A Home Office publication under section 95 of the Criminal Justice Act 1991
- RAMM Joachim, Eugen Schiffer und die Reform der deutschen Justiz 1987
- Rascher Friesenhausen, 'Anmerkungen zur Reform der Juristenausbildung', NWVB1. 90, 289.
- Recht (1974), 'Reform der Rechtsmitteln in Strafsachen', 1974.
- Redeker Dachs, 'Verbindung mit dem Verwaltungsrecht', DVBl. 88, 804.
- Rehbinder Manfred/Center Tankut, Cevap Hakkına İlişkin İsviçre'deki Yeni Düzenleme, İHFM C. LI, S. 1 - 4, 1985, S. 529.
- Reisoğlu Seza, Bankalar Açısından İcra ve İflas Kanunundaki Yeni Düzenlemeler, Ankara 1989.
- Report, Arrest, Law Reform Commission of Canada, 29, 1986
- Report, Our Criminal Law, Law Reform Commission of Canada, 3, 1976
- Report, Questioning suspects, Law Reform Commission of Canada, 23, 1984
- Report, Recodifying Criminal Procedure, Volume One, Title I, 33, Law Reform Commission of Canada, 33, 1991
- Report, Search and Seizure, Law Reform Commission of Canada, 24, 1984
- Riegel, 'Der Quantensprung des Gesetzes zu Art. 10 GG (G 10) ZRP 95, 176.
- Riess Peter (Tercüme: F. Yenisey), Ceza Muhakemesinde Kanunlarının Yeniden Düzenlenmesi, İHFM 42, 1977, 1-4
- Riess, P.; Auswahlliteraturverzeichnis zur Reform der Rechtsmittel in Strafsachen.
- Rieß, 'Das Gesetz zur Entlastung der Rechtspflege', AnwBl. 93, 51.
- Rieß, 'Möglichkeiten und Grenzen einer Reform des Rechts der Wiederaufnahme im Strafverfahren', NStZ 94, 153.
- Rieß, 'Strafantrag und Nebenklage', NStZ 89, 102.
- Riess; 'Thesen zur Reform des Strafprozessualen Kostenrechts', in: Strafprozess u. Reform, 1979, 150.

- Riklin Franz, Die Schweizerische Kriminalistische Gesellschaft (SKG) Und die Strafrechtsreform - Ein Kritisches Kommentar, ZSTRR 1994, 12 (BD)S 432 - 458 ZAHLR. QU.
- Riklin Franz, Die Schweizerische Kriminalistische Gesellschaft (SKG) Und Die Strafrechtsreform - Ein Kritischer Kommentar, ZSTRR 1994 112 (BD) 4. S. 432 - 458, ZAHLR. QU.
- Rinken, 'Die Juristenausbildung in der Bundesrepublik', Dtz-Inf. 90, 68.
- Roessner Dieter, Strafrechtsfolgen ohne Uebelzuefuegung, Zur Reform der Sanktionen ohne Freiheitsentzug, NSTZ 1992, 12 9, S. 409 - 415, ZAHLR QU.
- Roggemann, 'Das Tonband Im Verfahrensrecht', 1962.
- Rohlf Dietwalt; Der Grundrechtliche Schutz der Privatsphaere, Berlin, 1960.
- Romberg, Die Richter ihrer Majestaet.... Köln u.a. 1965
- Rona, 'AİHS ve Türk Pozitif Hukuku, İnsan Hakları Armağan', 1978, 500.
- Roos Alfred, Neue Entwicklungen in Der Fluechtlingspolitik, Vorgaenge, 1994, 33, 3. NR. 127, s. 58 - 71, 4 TAB, .
- Roth, Das französische Strafverfahrensrecht und seine Reform, Freiburg 1963.
- Rottenecker Richard, Modelle der kriminalpolizeilichen Vernehmung des Beschuldigten, Freiburg im Breisgau 1976,
- Rotthaus, 'Die Bedeutung des Strafvollzugsgesetzes für die Reform des Strafvollzugs', NSTZ 87, 1.
- Roxin Imme, Die Rechtsfolgen schjerwiegender Rechtsstaatsverstoesse in der Strafrechtspflege, 1988.
- Roxin in: Schmidt-Leicher Festschrift 1977, 1490
- Roxin, Rechtsstellung und Zukunftsaufgaben der Staatsanwaltschaft, DRiZ 1969,385
- Röhl Klaus F., Rechtsstatsachenforschung, Herausgegeben vom Bundesministerium der Justiz, Gerichtsverwaltung und Court - Management in den USA, Beiträge zur Strukturanalyse der Rechtspflege, Bundesanzeiger, Köln 1993
- Röhrich C., 'Rechtsprobleme bei der Verwendung von V - Leuten für den Strafprozess, Diss, Erlangen - Nürnberg 1974.
- Rössner, 'Strafrechtsfolgen ohne Übelzuefuegung', NSTZ 92, 409.
- Röthlisberger, Begriff, Stellung und Auflage der Kriminalpolizei, Bern 1935.
- Rumpf Christian; Die Anerkennung des individualbeschwerderechts gemass Art. 25 EMRK durch die Türkei, ZaöRV 1987, 47/4.
- Rumpf Christian; Die güttliche Einigung im Staatenbeschwerdeverfahren gegen die Türkei, EuGRZ 86, 177.
- Rumpf Cristian; Die asylrechtliche Relevanz der Art. 125 ff. des türkischen strafgesetzbuchss, Informationsbrief Auslanderrecht 1986, s. 250-286"
- Rumpf Helmut (çev. Zeynep Davran); 'İnsan Haklarının Uluslararası Korunması ve Müdahale Yasası İlkesi', Hıfzı Timur'a Armağan, ss: 665-680
- Rumpf, 'Auslieferung Memiş, EUGRZ 1986, 234: İnternationaler Kommentar zur Europäischen Menschenrechtskonvention, Köln, zur Anerkennung der Individualbeschwerde durch die Türkei und zur Bedeutung der Vorbehalte, NSTZ 1987.
- Rumpf, C. (1989) "Probleme des Rechtsstaats und der Menschenrechte in der Türkei- ein Symposium der Rechtsanwaltskammer İstanbul", BRAK-Mitt. 2, 81-85.
- Rupp, 'Strafrechtlicher Schutz von Computersoft- und Orgware nach §§ 17 ff. UWG unter Berücksichtigung der Reformentwürfe zu UWG.', WRP 85, 676.

- Rupprecht R.; 'Polizei Lexikon', Heidelberg 1986.
- Rüping Hinrich, 'Der Grundsatz des rechtlichen Gehörs und seine Bedeutung in Strafverfahren', 1976.
- Rüping, 'Das Verhältnis von Staatsanwaltschaft und Polizei', ZStW 1983, 894.
- Rüping, 'Der Schutz der Menschenrechte im Strafverfahren', ZStW 91 (1979) 351.
- Rüpke Gieselher, 'Der verfassungsrechtliche Schutz des Privatheit', 1976.
- Rüpping Hinrich, 'Zur Mitwirkungspflicht des Beschuldigten und Angeklagten', JR 1974, s. 135- 140.
- Saatçioğlu Cemil, Sanığın Sorgusu, YD C.6, Ekim 1980, sy. 4 sh. 567, 576.
- Saatçioğlu Cemil, Türk Ceza Kanununun dayandığı düşünce temeli, cezaların sınıflandırılması, suç ve ceza hakkında bazı sorular. YD. 1977, sa. 3-4, s. 113-126
- Sabatini Giuseppe (Çeviren Öztekin Tosun), 'Poligraf ve Vicdan Hürriyeti', İHFM 1962/2, C. XXVIII, s. 430- 446.
- Sabancı M. Faruk, GOÜ'deki Makroekonomik Politikaların Vergi Düzeyi (Yükü) Üzerindeki Etkileri ve Vergi Reformu Üzerine Vergi Sorunları Dergisi, 1993, s. 69, s. 31 - 43.
- Saçlıoğlu Nahit, Çağdaş İdare (Yönetim) ve İdari Reform Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan, Ankara Ün. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Dergisi. C. XLVI Ocak - Haziran 1991, No. 1-2 Ankara 1991.
- Sağlam Fazıl, 'Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinni Sınırları ve Uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar', Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, No. 4, s. 261-271, Ankara 1984.
- Sağlam Fazıl; 'Temel Hakların Sınırlandırılması ve Özü', Ankara 1982.
- Sağlam Fazıl; 'Türk ve Alman Anayasa Hukukları Açısından Gizli Ses Kaydı', AÜSBFD, C. XXX, S. 1 - 4, 1977.
- Sanver Eray, 1 Ekim - 30 Kasım Tarihleri Arasındaki Ekonomik ve Mali Mevzuat Yenilikleri Vergi Sorunları Dergisi 1989, s. 6, s. 73.
- Sanver Eray, 1.3.1990 - 31.5.1990 Tarihleri Arasındaki Ekonomik ve Mali Mevzuat Yenilikleri, Vergi Sorunları Dergisi, 1990, s. 3, s. 65
- Sanver Eray, 1.6. 1990 - 31. 7. 1990 Tarihleri Arasındaki Ekonomik ve Mali Mevzuat Sorunları Dergisi, 1990 S. 4, s. 69.
- Sanver Eray, 1.8.1990 - 30.9.1990 Tarihleri Arasındaki Ekonomik ve Mali Mevzuat Yenilikleri Vergi Sorunları Dergisi, 1990, s. 5, s. 56.
- Sanver Eray, Vergi Mevzuatındaki Son Değişiklikler Vergi Sorunları Dergisi, 1989, s. 4, s. 763.
- Sanver Eray, Vergi Sorunları ve Diğer Mevzuatlarda Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1989, s. 5, s. 47.
- Sanver Eray, 1.10.1990 - 30.11.1990 Tarihleri Arasındaki Mali Mevzuattaki Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1990, s. 6, s. 73.
- Sanver Eray, 1.12.1990 - 31.1.1991 Tarihleri Arasındaki Mali Mevzuattaki Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1991, s. 1, s. 79.
- Sarıhan Şenol, CYUY Bir Reform Değildir, ABD 1993, s. 3, sy. 336.
- Sarıhan Şenol, Kadın Hakları Mücadelesi Yasalarımızı Etkiliyor, ABD, 1991, s. 1, sy. 18.
- Sarıbrahimoğlu Kemal, Güvenlik Mahkemeleri Gereklimi, ABD, 1972, s. 5, sy. 476.
- Sav Önder; Adalet Yılına Açış Konuşması 6.9.1989, ABD 1989,s.3, sh.799"

KAYNAKLAR

- Savona Ernesto U., Adamoli Sabrina, Zoffi Paola, DeFeo Michael, Organised Crime Across the Borders, HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki 1995
- Sayın Mahmut, Yeni Yürürlüğe Giren 3946 Sayılı Kanunla Vergi kanunlarında Yapılan Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 70, s. 35 - 48.
- Scherpenzeel Richard, Directory computerized criminal justice information systems, Helsinki 1995.
- Scherpenzell Richard, Computerization Of Criminal Justice Information Systems Volume II, Heuni Publication Series No. 20 Netherlands 1992.
- Scherpenzell Richard, Computerization Of Criminal Justice Information Systems Volume I, Heuni Publication Series No. 19, Netherlands 1992.
- Schlittenheim, "Die Reform des Allgemeinen Teils des sowjetischen Strafrechts", ZStrW 89 Bd. 101, 675.
- Schluetcher Ellen, Suche Nach Der Reform Von Oben Der DVJJ - Kommissionsericht zum jugendstrafrecht RDJB 1993, 41 3. S. 328 - 335. ZAHLR. QU.
- Schlüchter, "Wider die Entwurzelung des Jugendstrafrechts", ZRP 92, 390.
- Schneider, 'Beschleunigende Nichtannahmenberufung?', NJW 94, 2267.
- Schnell Beat, Teilweise Quer In Der Landschaft Zur Revision Des Allgemeinen Teils Des Schweizerischen Strafgesetzbuches, Kriminalistik, 1994, 4. S. 283 - 286.
- Schreiber, 'Das Recht auf den eigenen Tod-zur gesetzlichen Neuregelung der Sterbehilfe', NSTZ 86, 337.
- Schreiber, 'Tendenzen der Strafprozessreform und Reform', 1979, 15
- Schroeder, 'Probleme der Edition von Quellen zur Strafrechtsreform, GA 91, 49.
- Seelmann Kurt, Neue Unuebersichtlichkeit Im Strafrecht? Bewhi 1991, 38 2 - 3, S. 123 - 133, 44 QU.
- Selçuk Sami, 'Ceza Adaletinde Bunalım - Ceza Yargılaması Diyalektiğinin Kurulması', YD Ekim 1985, sh. 1373.
- Selçuk Sami, 'Üst (İstinaf) Mahkemeler Tezelden Kurulmalı', ABD, 1992, s. 1, sy. 20.
- Serim Ekrem, Anayasayı Değiştirme Sorunu, ABD 1977, s. 1, sy. 33.
- Serozan Rona, Medeni ve Borçlar Kanununda Yapılan Değişikliklerin Eleştirisi, İBD, 1991, s. 1 - s. 194.
- Sevig Veysi, Yeni Vergi Düzenlemeleri İkt. Mal C. 26, sy. 461.
- Seviğ Vedat Raşit, Bazı Yabancıların Karşılıklık Aranmaksızın Taşınmaz Edinmesini Sağlayan Kanunu İptali Hakkında Anayasa Mahkemesi Kararının Düşündürdükleri MHB, 1985, s. 2, sy. 141.
- Seviğ Veysi, Gelir vergisi Yasasında Yapılan Son Değişiklikler, İkt. ve Mal. C. 28, sy. 466.
- Seviğ Veysi, Vergi Usul Yasasında Yapılan Son Değişiklikler, İkt. Mal. C. 32, sy. 329, sy. 373.
- Sezginer Murat, İdari Yargılama Usulü Kanununda Yapılan Değişiklikler, Halil CİN'e Armağan Konya 1995, s. 93. vd.
- Siebeck Paul (1985), 'Alternativ - Entwurf Novelle zur Strafprozessordnung, Reform der Hauptverhandlung', Tübingen 1985.
- Sieg, 'Gegen die Privilegierung der Tötung des nichtehelichen Kindes (§ 217 StGB)', ZStrW 90 Bd. 102, 292.

- Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Taslağı Sempozyumu: Bildiriler Tartışmalar, 14.6.1991 İstanbul Düzenleyen: Sigorta Hukuku Türk Derneği, İst. Özdil Basımevi 1992.
- Sitti Sevil/Özkan Cafer, '3842 Sayılı Yasa Gerçekten Bir Reformu mu? İzmir BD. 1993, 1, 35.
- Somer Mehmet, Sermaye Piyasası Kanunu Hükümlerini, Türk Ticaret Kanunu'nun Tedrici Kuruluş Sistemi Üzerinde Etkileri, İstanbul 1989.
- Sonnen Bernd Ruedeger, Kriminalpolitik 2000? ASJ- Forderungen, Neue Kriminalpolitik, 1994, 6. 1. S. 6-7.
- Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu: İdare Hukuku Alanında Sorumluluk, Ankara 1979.
- Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler IV. Sempozyumu: Türk Hukukunda Hekimin Hukuki ve Cezaî Sorumluluğu, Ankara 12 - 13 Mart 1982, İstanbul İ.Ü. Mukayeseli Hukuk Enst. Yayını 1983.
- Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler Sempozyumu (III 1979 Aralık Ankara) Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu: İdare Hukuku Alanında Sorumluluk: Ankara 12 - 13 Mayıs 1979 İstanbul: (İ.Ü. Mukayeseli Hukuk Enstitüsü 1980) İ.Ü. Yayınları No: 2758, Hukuk. No. 622.
- Sorumluluk Hukukundaki Yeni Gelişmeler V. Sempozyumu: Türk Hukukunda Hekimin Hukuki ve Cezaî Sorumluluğu, Ankara 1982
- Sorumluluk Hukunun Güncel Sorunları, Sorumluluk Hakkında Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu Ankara 15, 16 Aralık 1978. İstanbul İ.Ü. Hukuk.Fak. 1981. İ.Ü. Mukayeseli Hukuk Enst.
- Sönmez Kasım, Laiklik Cumhuriyetin ve Toplumsal Barışın Teminatıdır, İzmir Barosu Dergisi, Nisan 1995, Sayı. 2
- Stanicki, 'Die Präsidialverfassung der Gerichte aller Rechtswege' 1975.
- Staub L.; Tonaufnahmen als Mittel zur Aufdeckung von Straftaten, insbesondere im Kanton St. Gallen, Zürich 1986.
- Steffen Weibke, 'Bericht über das Kolloquium Staatsanwaltschaft', ZStW 1975, 1062.
- Steffen Weibke, Analyse polizeilicher Ermittlungstätigkeit aus der Sicht des späteren Strafverfahrens, Wiesbaden 1976
- Steiger, 'Deutsche Juristenausbildung und das Jahr 1992', ZRP 89, 283.
- Steindorff Caroline, Bedeutsame Neuerungen, Frankreich Neue Kriminalpolitik 1993, 5. 4, S. 15 - 16 1 qU.
- Steinmeister Ingrid, Zur Aufhebung Von P 175 STGB UND P 182 STGB UND Einfuehrung Einer Einheitlichen Jugendschutzvorschrift fuer Sexuelle Handlungen KJ 1991, 24 2, S. 197 - 205.
- Stemmer, Organisation, Aufgaben und Stellung der italienischen Staatsanwaltschaft, Bamberg 1967.
- Stepan Jan, 'Possible Lessons From Continental Criminal Procedure', in "The Economics of Crime and Punishment", Washington D.C., 1973.
- Stile, 'Die Reform des Strafverfahrens in Italien, ZStrW 92 Bd. 104, 429.
- Stöcker, 'Wirkungen der Urteile des Europäischen Kommissions in der Beudesrepublik', NJW 1982, 1905.

KAYNAKLAR

- Strate Gerhard /Ventzke Klaus - Ulrich, "Unbeachtlichkeit einer Verletzung des § 136 Abs. 1, Satz 1 StPO im Ermittlungsverfahren", StV 1986, s. 30-34
- Strate, 'Annexion des Strafverfahrens durch die Polizei', ZRP 90, 143.
- Strate, 'Rechtshistorische Fragen der Beweisverbote', JZ 89, 177.
- Strate, 'Stellungnahme des Strafrechtsausschusses des Deutschen Anwaltvereins zum Entwurf eines Gesetzes zur Bekämpfung des illegalen Rauschgift Handels und anderer Erscheinungsformen der Organisierten Kriminalität (OrgKG). StrVert. 92, 29.
- Stree Walter, "Schweigen des Beschuldigten im Strafverfahren", JZ 1966, s. 593-600
- Stempel Dieter, Mehr Recht durch weniger Gesetze? Bundesanzeiger, Köln 1987
- Strohmaier, 'Das Demonstrationsrecht und seine Reglementierung', ZRP 85, 153.
- Suat Bilge, İnsan Hakları ve Türkiye, Ank. Bar. D. 1989, sy.2, sf: 307
- Sucu Nail, "İlmi Keşiflerde Şahsi Hakların Korunması", YD (1-2), 1986, 148-163.
- Sungurbey İsmet, Medeni Yasa Öntasarısında Yöntem ve İçeriğe İlişkin TEMel Yanılıgılar İzmir, BD. 1986, s. 3, sy. 29.
- Sungurlu M. Oltan; Gözaltına Alınan Kişinin Müdafii ile Görüşmesi (Bu konuda basına verdiği demeç), Milliyet, Cumhuriyet, Güneş Ve Tercüman 4.10.1989
- Sungurlu Oltan M., 2. 3. 4. Kasım 1990 Hukuk Sorunlarını Değerlendirme Sempozyumu, Ankara 1991.
- Sürücü Mehmet, "TBMM Gündemindeki Kanun Tasarıları İle İlgili Görüşler", İzmir BD., 1990, s.4, sy. 41.
- Sürücü Mehmet, TCK.da Yapılması Öngörülen Değişikliklerle İlgil Düşünceler İzmir, BD. s. 2, sy. 94.
- Svensson Bo, Criminal Justice Systems in Europe: Sweden, HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations), Göteborg 1995
- Sydow Fritz, Kritik der Lehre von den "Beweisverboten", Würzburg 1976
- Symonides J., 'The Human Right to a Clean, Balanced and Protected Environment', Diritti dell'Umo Ambiente, La Partecipazione dei Cittadini Alle Decisioni Sulla tutela dell'Ambiente, Institut International D'Etudes des Droits de L'Homme, Padova, 1990.
- Symposium on Organized Crime, Fordham School of Law, February 22, 94.
- Şahin Cumhur, Sorgu Müessesesine İlişkin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Değişikliklerinin Genel Bir Değerlendirmesi, Halil CİN'e Armağan, Konya 1995, s. 79 vd.
- Şeker Sakıp, 3297 Sayılı Kanunla KDV Kanununda Yapılan Değişiklikler, Vergi Sorunları Dergisi, 1986, s. 3, s. 25.
- Şenlen Süheyla, İdari Yargılama Usulü Kanununda Yapılan Değişikliğe Göre İdari Yargılama Usulünde Re'sen Araştırma ve Gizlilik İlkeleri, Argumentum 1995, s. 46, s. 132.
- Şener Esat, Medeni Kanunun Boşanma Bölümünde Yapılan Değişiklikler Türkçe Notreler Birliği Hukuk dergisi, s. 70, sy. 3
- Şener Esat, Medeni Kanunun Kişilik Haklarında Yapılan Önemli Bir Değişiklik Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, s. 69, s. 14.
- Şener Esat, Türk Medeni Kanunu, 2846, 3444 ve 3578 Sayılı Kanunlarda Yapılan Tüm Değişiklikleri içermektedir. Ankara 1991.
- Şengül Kani; Toprak ve Tarım Reformu Kanunu, İstanbul 1974.
- Şenlik Ergun, İhracata İlişkin Vergi Mevzuatında Değişiklik Önerileri, Vergi Dünyası 1986, s. 62, s. 36.

- Tagung Alternativen zum Strafrechtlichen Freiheitsentzug (1982) Wien
- Tak Peter J.P., HEUNI, Helsinki Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, Criminal Justice Systems in Europe, Kluwer The Netherlands, Helsinki Finland. 1993
- Tak Peter, 'Criminal Justice Systems in Europe', Netherlands 1993.
- Talas; Uluslararası Belgelerde Toplumsal İnsan Haklarının Evrimi ve Yeni Boyutları, 1978.
- Talayman N. Yüksel; TC. AY'sının MA. adlaşmalarına Bakış açısı ve Avrupa Toplulukları Hukununun Anayasamız çerçevesinde Ülkemizde Uygulanabilme imkanı, AD. 1989, s.2 Eki.
- Tamer Mustafa, Mülki İdare Yönünden Ulusal Sağlık Politikası ve Sağlık Reformu Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Türk İdare Dergisi, 1994, s. 404, s. 111.
- Tamer Selçuk, Hükümlüleri iyileştirme (Tretman) Çalışmaları, AD. 1986/5, s. 43-47
- Tan Hadi, 'CMUK.da 399 ve 400. maddelerinin aslı olan Alman Ceza Muhakemeleri Usulu Kanununun 455 ve 456. maddelerinin ne şekilde uygulandığı hakkında tahlili etüd. AD. 1951/1, s. 9-19
- Tan Hadi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuza mehz olan kanunun kabul ettiği esaslı mefhumlar ve yeni prensipler, AD. 1947/8, s. 691- 709
- Tan Hadi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda yapılan son değişikliğin sebepleri ve tasarının ana hatları, AD. 1950/6, s. 713- 736
- Tan Hadi, CMUK'numuzda mehz olan kanunda 1877 yılından 1942 yılına kadar yapılan tadilat ve sebepleri ve kabul ettiği yeni prensipler, AD. 1947/7, s. 541- 562
- Taner Tahir, "Tanzimat devrinde Ceza Hukuku" (Tanzimat), İstanbul 1940, 12 sahife
- Taner Tahir, Adli hataların tamiri, MHD. 1956/2, s. 3
- Taner Tahir, Ağır Cezalı Olmayan Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanun Layihası Hakkında, İHFİM, yıl II, sa. 5, Kanunusani 1936, s. 1-41
- Taner Tahir, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi için hazırlanan Ön Tasarıya ait mütalaa, İHFİM 1948, XIV, sa. 1-2, s. 24-154
- Taner Tahir, Dördüncü Beynelminel Ceza Hukuku Kongresi, İHFİM, B. Tesrin 1937, Yıl: III, sa. 12, s. 395-431
- Taner Tahir, Lozan Muahedesi ve kapitülasyonların ilgası. (Huk. Fak. Mec. İstanbul 1941, 8 sahife).
- Taner Tahir; Ceza Davalarının Uzaması Sebepleri , Alınması Gereken Tedbirler, İHFİM 1946, C.XIII, s. 969-980"
- Taner,T. (1947) "Ceza Davalarının Uzaması Sebepleri, Alınması Gereken Tedbirler", İsmail Akgün Matbaası, İstanbul
- Taner; Adli Hataların Tamiri, MHD 1956, II, 3 (Kunter 81)."
- Tanı A. Cemal, 'Ceza Kanununun Son Tadili Münasebetiyle', TİD. 1950/203, s. 38- 42
- Tarıver Süha, Hukuk Yargılama Usulü Kanun Tasarısı Üzerine Bazı düşünceler, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, S. 87, sy. 27.
- Tarman Şekip, 'İstinaf mahkemeleri kurulsun mu?', İzmir BD. 1992, s. 2, sy. 43.
- Tarnutzer Hans-Jürg, Die Stellung des Beschuldigten im Bündner Strafprozess, Chur 1972
- Täschner Karl - Ludwig, "Forensisch-psychiatrische Probleme bei der Beurteilung von Drogenkonsumenten", NJW 1984, S. 638-642
- Tatlıdil Rezan, Avrupa Topluluğunda 1992'ye Yönelik Katma Değer Vergisi Uygulamaları ve Türkiye'ye Muhtemel Etkiler, Ankara TBBB Yayınları 1992.

- TBB'nin Temel Yasaların Hazırlanması ile İlgili Çalışmaları İBD 1981, S. 6, 7, 8, 9, s. 319.
- TBMM Başkanlığına Bazı Kurum ve Kuruluşlarca Verilmiş ve Ayrıca TBMM'deki Siyasi Partilerin Anayasa Değişikliğine İlişkin Hazırlık Çalışmaları ve Taslak Metinleri, Ankara TBMM Başkanlığı 1993.
- TBMM Başkanlığına Sunulan Anayasa Değişikliği Konusundaki Görüş ve Öneriler; Ankara TBMM 1993.
- TBMM. Terörle Mücadele Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/802)
- TCK ve CMUK'da Yapılması Öngörülen Değişiklik Tasarıları Üzerine Raporu, İBD, 1980, s. 5-6, s. 96.
- TCK.nun (değişikliği hakkında bilgi), AD. 1942/6, s. 705- 733
- Tekeli İlhan/İlkin Selim, Türkiye Avrupa Topluluğu Ulw Devletini Açma Çabasındaki Avrupa-ya Türkiye'nin Yaklaşımı,
- Tekinalp Gülören, "Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usul Hukuku Tasarısı, İÜHFMC. XLIV, 1980, s. 1 - 4, s. 91 - 121.
- Tekinalp Ünal, 3332 Sayılı Kanun'un Türk Ticaret Kanunu Üzerindeki Etkileri İkt. Mal. C. 36, sy. 69.
- Tekinalp Ünal, Eski Tasarı Yeni Kanun Olurken Bazı Düşünceler, İkt. ve Mal. C. 28, sy. 17.
- Tekinay Sulhi, Medeni Kanun Öntasarısının Kadın Erkek Eşitliğine ve Evlilik Dışı Çocuklara İlişkin Hükümleri, İBD, 1985, s. 4, s. 831
- Tellal Erel, 'Göçmen İşçiler, Yaşam Koşulları ve Son Uluslararası Sözleşme, s. 415. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 49, Haziran - Aralık 1994, No: 3 - 4.
- Tellenbach, S.(1989) 'Lage der Menschenrechte in der Türkei', Öffentliche Anhörung -Drucksache 11/2600.
- Tellenbach,S. (1988) 'Türkei', in A. Eser und B. Huber (Hrsg.), Strafrechtsentwicklung in Europa, Teil 2, Freiburg i.Br. 1543-1601.
- Terörizm ve Uluslararası Yardımlaşma, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65 Yaş Armağanı, Ankara 1988, s. 693-704.
- Tesal D. Reşat, Suçun önlenmesi ve suçluların ıslahı mevzularında Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından Kahire'de tertip edilen yakın şark seminerine dair rapor. AD. 1954/3, 227-255
- Tezcan Durmuş, TCYÖT ve Yurt Dışında İşlenen Suçlar, Manisa Dergisi 1987, S. 22, s. 18.
- Tezcan Durmuş, Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısına Göre Vatana İhanet Suçları ve Milli Yararlara Aykırı Hareketler, Manisa Barosu Dergisi, 1988 s. 26, s. 2.
- Tezman O, Gelir İdaresinin Yeniden Düzenlenmesi, Vergi Dünyası, 1983, s. 26, s. 3.
- Tırışkan Nejdet, "Kaçakçılık Suçunun Tanımı ve Kaçakçılık Suçunda Hapis Cezası Konusunda Yeni Düzenlemeler" Vergi Sorunları Dergisi 1995, s. 83, s. 24.
- Tiedemann Klaus (Çev. Feridun Yenisey), Objektif cezalandırılabilme şartları ve iflas suçlarının reformu, İHFMC 1975 XLI, sa. 1-2, s. 301- 317.
- Tiedemann Klauss, (Çev. Feridun Yenisey), Bilgisayarlarla (Compüter) İşlenen suçların ceza hukuku yönünden incelenmesi,i İHFMC 1975 XLI, sa. 1-4, s. 319- 332
- Tiedemann, 'Der Strafschutz der Finanzinteressenten der Europäischen Gemeinschaft', NJW 90, 2226..
- Tiedemann, 'Die strafrechtliche Vertreter-und unternehmenshaftung unter besonderer Berücksichtigung des EG-Rechts.', NJW 86, 1842

- Tomasevski Katarina, Prison Health, International standards and national practices in Europe, Publication Series No. 21, Helsinki 1992
- Toprak S., TPKK Mevzuatında Yapılan Değişiklikler (II), Vergi Dünyası, 1984, s. 31, s.99.
- Toroslu Nevzat, Ceza Kanununun özel kısmında yapılacak reforma ilişkin düşünceler, I. T. Huk. Kong. Sun. Teb. 1972, Tebliğ No. 63, 40
- Toroslu Nevzat, Ceza Muhakemelerinde Değişiklik Yapan 3842 Sayılı Kanunun Yasama Tekniği Yönünden Değerlendirilmesi ABD, 1993, s. 1, sy. 145.
- Torun Cahit, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Yapılan Düzenlemeler, ABD 1992, s. 4, s. 571 - 579.
- Torun Cahit, Ceza Yasanızda Reform Düzenlemeler, ABD 1991, s.5, sy. 770.
- Tosun Öztekin, 'Temyiz Kararlarına Karşı Kanunyolları', Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Semp. 1973 s. 123-151.
- Tosun Öztekin, Yargılamanın Çabuklaştırılması ile Adaletin Bir an Önce Gerçekleştirilmesi için Çareler, İBD 1984, s. 3, s. 425.
- Tosuner Mehmet, "Türkiye'de 1994 Mali Bunalımı ve Vergi Reform İhtiyacı" Vergi Sorunları Dergisi, 1995, s. 80, s. 80.
- Tufan Altan, "Üstadımızın Vergi Mevzuatında Son Yıllarda Yapılan Düzenlemeler Hakkındaki Düşünceleri" Vergi Dünyası, 1995, s. 166, s. 6
- Tullio, Benigno di (Çev. Öztekin Tosun), 'Modern infaz sistemindeki reformlar', ATE 1956/13, s. 20.
- Tuluay Metin, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler MHB, 1982, s. 1, sy. 22.
- Tunçomağ Kenan, Türk Hukukunda İstihdam GÜvencesi Kanununda Bir Reform İhtiyacı ve Bazı Öneriler, İHİD 1982, s. 1 - 3, sy. 209.
- Turkey and the European Community (Report on the Relations between the Republic of Turkey and the European Community Arising from the Ankara Agreement and the Application for membership, MÜ. Avrupa Araştırmaları Dergisi Özel Sayı, 1992, C. 2, s. 1-2.
- Türk Ceza Kanunu Öntasarısı ve Basın İstanbul Türkiye Gazeteciler Sendikası 1987
- Türk Ceza Kanunu Öntasarısı: İkinci Komisyon Tarafından Yapılan Değerlendirme Sorunda Hazırlanan Metin, Ankara Adalet Bakanlığı, 1989.
- Türk Ceza Kanunu Öntasarısının Gerekçesi, Ankara Özbek Matbaası 1987.
- Türk Ceza Kanununun Ön Tasarısı, Ankara 1987.
- Türk Ceza Yasası Öntasarısı Paneli Öntasarısı Üzerine TBB'nin Görüşleri İstanbul Türkiye Barolar Birliği, 1987.
- Türk Çalışma Hayatının Sorunları ve Çözüm Önerileri Toplantısı, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu İstanbul 1995.
- Türk Hikmet Sami, Bir Anayasa Taslağına Karşı Oy Yazısı, AHFM 1991 - 1002, C. 42, s. 1 - 4, s. 5.
- Türk Medeni Kanunu Ön Tasarısının İncelenip Değerlendirilmesi VIII. Sempozyum Mukayeseli Hukuk Araştırma ve Uygulama Merkezi İst. 1988.
- Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri ve Panel, 22 Eylül 1986 İstanbul Ticaret Odası 1986
- Türker Melda, 'Türk Cezaevi Reformları Master Planı', 1990.

KAYNAKLAR

- Türkîş İbrahim, 3946 Sayılı Kanun ile GVK'nın 94 üncü Maddesinde Yapılan Değişiklikler Vergi Sorunları Dergisi, 1994 s. 70 s. 79 - 93.
- Türkiye Barolar Birliği; Türk Pozitif Hukukunun Demokratikleştirilmesine İlişkin T.B.B. Öntasarısı ve Raporları, İBD Özel Sayısı 1977, sh.39.
- Türkiye Sigortacılar Daire-i Merkezîyetinin Ticaret Kanunu Tasarısı Hakkındaki Görüş ve Önerileri, C. II, s. 3-4, s. 165.
- Türkoğlu Cemal, 32 Nolu Kararnameye Göre Yeni Kambiyo Rejimimiz, İkt. Mal. C. 36, sy. 355.
- Türkoğlu Cemal, 1986 Yılı Kurumlar Vergisi Değişiklikleri, İkt. Mal. C. 32, sy. 409.
- Uçar Nurten, "4108 sayılı kanun ile 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununda Yapılan Değişiklikler", Vergi Sorunları Dergisi, 1995, s. 82, s. 66.
- Ufacık Mustafa, "Son Vergi Yasalarındaki Değişiklikler Neler Getiriyor", İzmir BD, s. 1, sy. 46.
- Ufuk Tahir, Son Değişikliğe Göre Dar Mükellef Kurumlarda Vergileme Rejmi, Vergi Dünyası 1986 s. 55, s. 73.
- Uğur İbrahim, Vergi Kanunlarında Yapılan Son Değişiklikler (2970 Sayılı Kanun hk.) Vergi Sorunları Dergisi, 1984, s. 1, s. 61.
- Uhlenbruck, 'Zum Diskussionsentwurf eines esetzes zur Reform des Insolvenzrechts', ZRP 88, 471.
- Ul Necdet, 3395 Sayılı Kanunun (Süper Emekçilik Kanunu) Sosyal Sigortaya Getirdiği Yeni Hükümler. İş ve Hukuk 1988, s. 186. Yıl: 23.Ocak-Şubat, sy. 4, İş ve Hukuk 1988.Temmuz - Ağustos yıl: 23, s. 189, sy. 4, İş ve Hukuk, 1987, s. 183 Temmuz Ağustos sy. 4, İş ve Hukuk 1987, s. 185, sy. 4.
- Ul Necdet, "Toplu İş Sözleşmesi Görev ve Lokavt Kanunda Yeni Hükümler" İş ve Hukuk 1984, s. 162, sy. 4, s. 163, sy. 4, s. 165 sy. 4.
- Ulusan İlhan, 'Yeni Türk MK'nu Öntasarısında Yeralan İnşaat Hakkına İlişkin Hükümlerlin Değerlendirilmesi", İBD, 1987, s.1, s. 21 vd.
- Ulusan İlhan, TMK Öntasarısında Kişilik Haklarının Korunmasına İlişkin Hükümlerlin değerlendirilmesi İBD, 1985, s. 4, S. 888.
- Umar Bilge, Yeni Bir Eski Eserler Kanunu Metni Önerisi ve Gerekçesi Prof. Dr. Muhtittin Alam Armağanı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2, s. 2, İzmir 1983.
- United Nations Office at Vienna Centre for Social Development and Humanitarian Affairs, Compendium of United Nations Standards And Norms In Crime Prevention and Criminal Justice
- United Nations, Social Defence Research Institute, Annual Report, Roma 1988
- Ural Engin, 'Çevre Hukukunun Gelişmesi" ABD 1980, s. 3, sy. 359.
- US. Department of Justice, Federal Bureau of Prisons, A Judicial Guide to the Bureau of Prisons,
- Uyar Talih, İcra ve İflas Yasası Değişikliği, İBD. 1979, s. 2, s. 272 vd.
- Uyguner F. Fevzi, 'Adalet Reformu', AD. 1984/1, s. 8.
- Uygur Tanju, Anayasa Değişiklikleri Üzerine Bir İnceleme, ABD 1976, s.6, sy. 1037.
- Uygur Tanju, Hukuk Yargılama Usulü Yasası'nda Yapılan Son Değişiklikler, ABD 1982, s.1, sy. 16.
- Uygur Tanju, "İcra İflas Kanununda 3494 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler", TBBD, 1988, s.3, s. 455 - 469.

KAYNAKLAR

- Uysal M.S., Gelir Vergisi Tariifesinde Yapılması Gereken Değişiklik Ne Getirmektedir. Vergi Dünyası 1985, S. 47, s. 50.
- Üçüncü Türk Hukuk Kurultayı, Türk Hukuk Devrimi, Bildiriler Düzenleyen: Adalet Bakanlığı Koordinatörlüğü, TBB. Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1981.
- Ünal Muharrem, Hukuk Davalarının Uzamasının Nedenleri ve Yargılamada Çabukluğun Sağlanması, ABD 1982, s.6, s. 42.
- Ünlü Ahmet Hamdi, Memurların Yargılamasına İlişkin Yasa Tasarısı Üzerine ABD, 1983, s.1, sy. 21.
- Ünlü Ahmet, Türk Yapısının Bazı Sorunları, ABD, 1984, s. 1, sy. 8.
- Ünü Ahmet Hamdi, Memurların Yargılamasına İlişkin Yasa Tasarısı Üzerine, ABD 1983, s. 1, sy. 21.
- Üskül Zafer: Geniş Tabanlı Bir Uzlaşma Arayışı İçin Karşılaştırmalı Anayasa Taslağı ve Anayasa Anketi, 1992 (Yayıyeri yok)
- Velidedeoğlu H. Veldet, Türk Medeni Kanunun Dünyü ve Bugünü, İzmir BD. 1985, s. 3, sy.3
- Vergiler Temyiz Komisyonu Dairelerinin Görev ve Yetkileri Yeniden Belirlendi, İBD 1980, s. 1 - 2, s. 13.
- Verhandlungen Des Elften Österreichischen Juristentages Linz 1991, Arbeitskreis, Verwerbarkeit von Äußerungen gegenüber Polizeiorganen in der Hauptverhandlung Wien 1992.
- Volkert, 'Referendarausbildung in der Krise', ZRP 90, 46.
- Vural Mahmut, "Türk Ticaret Kanununda 599 Sayılı KHK ile Yapılan Değişiklikler" Vergi Dünyası, 1995, s. 169, s. 29.
- Walmsley Roy, Developments In The Prison Systems Of Central And Eastern Europe, HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki 1995
- Wasek Andrzej; Zur Problematik der Beziehung zwischen Strafrecht und Moral, ZStW 99 (1987) Heft 2 (FY A3)
- Wassermann R., Zur Prozeßfreude der Bundesbürger, NJW 1995, 1936.
- Wassermann Rudolf, Neue Herausforderungen - Alte Antworten? In Der Kriminalpolitik Muss Vieles Anders Werden Vortrag Fuer Die Fachtagung Des Justizministeriums Nordrhein - Westfalen Ueber Rechtssextremismus und Fremdenfeindlichkeit Am 22.9.1993 in Dueseldorf Kriminalistik 1993, 47 12, s. 746, 748 - 754.
- Wassermann, "Welche Maßnahmen empfehlen sich auch im Hinblick auf den Wettbewerb zwischen Juristen aus den EG-Staaten- zur Verkürzung und Straffung der Juristenausbildung?", NJW 90, 1877.
- Weidinger, 'Reform der Juristenausbildung-Wenig Neues für die Verwaltung?', BayVerwB. 84, 612.
- Weigend, 'Das Opferschutzgesetz-kleine Schritte zu welchem Ziel?', NJW 87, 1170.
- Weigend, 'Die Reform des polnischen Strafrechts', ZStrW 89 Bd., 101, 421.
- Weigend, 'Die Reform des Strafverfahrens', ZStrW 92 Bd. 104, 486.
- Weigend, Tenter, Scheifenbaul, Wulfshorst, 'Das Opferschutzgesetz,kleine Schritte zu welchem ziel?', NJW 87, 1170. NJW 88, 1766, MDR 89, 507.
- Weik, 'Zum Stand der Reform des Allgemeinen Teils des Criminal Code of Canada', ZStrW 94 Bd. 106, 853.

- Weimar, 'Der Rechtsbrecher im Lichte der Erziehung, Böhlau, 1931, 77S.
- Werle, 'Aufbau oder Abbau des Rechtsstaats', JZ 91, 789.
- Werle, 'Auflockerung' des Verfahrensrechts in Strafverfahren', ZRP 85, 1.
- Werle, 'Zur Reform des Strafrechts in der NS-Zeit", NJW 88, 2865.
- Werner, 'Neuregelung der notwendigen Verteidigung für taube, stumme und blinde Beschuldigte', NSTZ 88, 346.
- Woehrling, 'Die Reform des Verwaltungsrechtsschutzes in Frankreich aus der Sicht der erstinstanzlichen Gerichte', VBIBW 94, 225.
- Wolter Jürgen, 'Strafverfahrensrecht und Strafprozessreform', GA 2/1985, 49.
- Wolter, 'Freiheitlicher Strafprozeß, vorbeugende Straftatenbekämpfung und Verfassungsschutz.', StrVert 89, 358.
- Wolter, 'Informelle Erledigungsarten und summarische Verfahren bei geringfügiger und minderschwerer Kriminalität', GA 89, 397.
- Wolter, 'Strafverfahrensrecht und Strafprozessreform', GA 85, 49.
- Yahşi Cahit, "Tutuklamaya İlişkin Yeni Düzenleme ve Uygulamanın Düşündürdükleri, ABD, 1993, s. 4, sy. 581
- Yargı Reformu ve Yargının Hızlandırılması, Panel, İzmir BD. 1995, s.2, sy. 88
- Yavuz Cevdet, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Öntasarısı Hakkında Düşünceler, Marmara Üniv. Hukuk FAK. Araştırmalar Dergisi, C.7, s. 1- 3, 1992 - 93, sy. 259.
- Yavuzer Haluk, Çocuk Mahkemeleri Yasa Tasarısının Getireceği Yenilikler ve Ülkemizde Çocuk Suçluluğu Sorunu, İÜHGM. 1977, s.1 - 4, c. XLIII. Ord.Prof. Dr. Charles CROZAT'ya Armağan
- Yayla Yıldızhan, Yeni Türk Anayasası Hazırlanırken, İHİD Ağustos 1981, s. 2, sy. 83.
- Yazıcı Mehmet, Yeminli Muhasebecilik ve Denetçilik Mesleği ve Bu Mesleği Yasal Düzene Kavuşturma Gereği, MÜ. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1985, c.2, s. 2, s. 43.
- Yazıcıoğlu R. Yılmaz, İtalyan Avukatlık Kanunu Tasarısı, Argumentum 1992, s. 27, s. 438.
- Yeni vergiler yasa tasarısı ve vergi güvenlik önlemleri semineri, İstanbul: Kamu Maliyesi Enstitüsü, 1980.
- Yenisey F. (Çeviren), '12. Milletlerarası Ceza Hukuku, Hamburg Kongresi Kararları', MHB 1982, sy. 2, sh. 56 (ayrıca yayımlandığı yer: Yenisey F., Milletlerarası Ceza Hukuku Mevzuatı, İstanbul 1988, Ek 90)
- Yenisey F. (Çeviren), 'Musterentwurf Eines Einheitlichen Poltzeigesetzes' (Polis Kanunu Tasarısı); yayımlandığı yer: İçel / Yenisey, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, 2. bası İst. 1989. sayfa 114.
- Yenisey F. Über Die Notwendigkeit Der Kontrolle Der Tatsaechlichen Feststellungen im Strafverfahren: "die Berufung", İstanbul 1978
- Yenisey F., 'Alkol Kullanılmasının Ceza Hukuku Yönünden Sonuçları', Bursa Barosu Dergisi, yıl, 7, sy.18, Haziran 1983 sh.1-4.
- Yenisey F., 'Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu', İstanbul 1979.
- Yenisey F., 'Uyuşturucu Maddeler Sorununun Ceza Hukuku Yönü', Dicle Ü.H.F.D. 1983, c.1 sy 1.
- Yenisey F., (Çeviren), 'StPO 1979, Federal Alman Ceza Muhakemesi Kanunu', Ankara 1979.
- Yenisey Feridun (1982) Milletlerarası Adli Yardımlaşma Konusunda Yeni Gelişmeler ve "İade ve Adli Yardımlaşma Konusunda Avusturya Kanunu", İstanbul.

- Yenisey Feridun, 'Ceza Yargılamasında ve Adli Teşkilâta Cumhuriyet Öncesi Durum ve Cumhuriyet'ten Sonraki Gelişmeler', Doğumunun 100. yılında Atatürk Sempozyumu, Atatürk İlkeleri ve Ceza Hukuku' (15-18 Aralık 1981), ist. 1983, s. 39-65.
- Yenisey Feridun, 'Çocuk ve Küçük Sanıkların Muhakemesinde Yeni Eğilimler ve İnsan Hakları Sorunu', Yayınlandığı Yer: Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul 1993, Sh. 277.
- Yenisey Feridun, 'Die Entwicklung im türkischen Strafrecht von 1960 bis 1983', ZStW 96 (1984) Heft 1, S. 212.
- Yenisey Feridun, 'Juvenile Delinquency in Turkey', Yayınlandığı yer: Messmer/Otto (Hrsg.), Restorative Justice on Trial, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 1992, sh. 409-415.
- Yenisey Feridun, 'Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı', İstanbul 1988.
- Yenisey Feridun, 'Önleme Tedbirlerinde Kollugun Yetkileri', Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. I, 1978, no.1, sh.49.
- Yenisey Feridun, 'Suçluların Geriverilmesi ve Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma hakkında Avusturya Kanununun Tercümesi', Adalet Dergisi Yıl, 1972, Temmuz-Ağustos 1981, sy.4, sh. 590.
- Yenisey Feridun, 'The Relation Between the Organisation of the Judicature and Criminal Procedure', AİDP National Report on Topic III, 1987.
- Yenisey Feridun, 'Türk Ceza Hukukunun 24 Yılı, 1960-1984', İHFM 1984 L, Sa. 1-4, s. 291-318
- Yenisey Feridun, 'Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Duruşma ve Kanun yolları', 2. Baskı, İstanbul 1990.
- Yenisey Feridun, 'Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis', Beta Yayınevi, 3. Bası, İstanbul 1993.
- Yenisey Feridun, 'Vorläufige Festnahme und Polizeihaft im türkischen Strafverfahrensrecht', in: Untersuchungshaft und Untersuchungshaftvollzug, Waiting for Trial, Herausgegeben von, Frieder Dünkel/Jon Vagg, Kriminologische Forschungsberichte. Max - Planck - Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i.Br. 1994. 2. Halbband, S. 729-747.
- Yenisey Feridun, 'Yurt Dışında İşlenen Suçlar', MHB Yıl 7 sy 1, 1987, sh47.
- Yenisey Feridun, (Kitap İncelemesi) Suçların Azaltılması ve Ceza Hukuku, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 68, Sayı 10, 11, 12. 1994, S. 376 - 388.
- Yenisey Feridun, Ceza Hukuku Reformu, İ.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı, I, 1988, s. 202-208.
- Yenisey Feridun, Cezada Kanun yolu Reformu, YD. Özel Sayı, c.15, Ocak EKİM 1989/1-4, S. 94-116
- Yenisey Feridun, CMUK EKİ 3842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Zabıtaı İlgilendiren Maddeler, İstanbul 1993.
- Yenisey Feridun, Çocuk ve Küçük Sanıkların Muhakemesinde Yeni Eğilimler ve İnsan Hakları Sorunu, Yayınlandığı yer: Facultatis Decima Anniversaria, M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul 1993, S. 277 - 283.
- Yenisey Feridun, Fundamentals of Turkish Criminal Law and Criminal Procedure Law, in: In-

KAYNAKLAR

- ternational Encyclopaedia of Laws, Criminal Law, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer. Boston. 1995.
- Yenisey Feridun, Hukuka Aykırı Deliller, Polis Dergisi, 1995 Yılı 1, Sayı 1. S. 17-35.
- Yenisey Feridun, İnsan Hakları (Sanığın Hakları ve Polis'in Yetkileri), 2. Baskı, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 1994. (112 sayfa)
- Yenisey Feridun, İnsan Hakları Açısından Arama, Elkoyma, Yakalama ve İfade Alma, AÜ. S-BF. Yayınları No. 12, Ankara 1995.
- Yenisey Feridun, Sanık Haklarının Anayasa Mahkemesi Tarafından Korunması, Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi'nin 33. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Ankara 1995, S.121 - 137.
- Yenisey Feridun; 'Yasak Yöntemlerle ve Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Deliller', Yayınlandığı Yer: Vural Savaş/Mollamahmutoğlu Sadık, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yorumu, 1. Cilt Seçkin Yayınevi, Ankara, 1995, S. 1214-1239.
- Yenisey Feridun; Die rechtliche Stellung des im Ausland straffällig gewordenen Türken in der Türkei, in: InfAusLR 4/1988, S.125.
- Yenisey, F. und Tellenbach, S. (1980) 'Symposion zum 50. Jahrestag der Einführung der deutschen StPO in der Türkei vom 22.-25.10.1979 in İstanbul', ZStW 92,1081-1093.
- Yenisey, F. und Tellenbach, S. (1985), "Zur strafrechtlichen Entwicklung in der Türkei", JZ 8, 378-380.
- Yıldırım Turan, İdari Yargılama Usulü Kanunundaki Son Değişiklikler, MÜ. Hukuk Fak. Araştırmaları, 1994, c.8, s. 1-3, sy. 101.
- Yıldız Murat, 4008 Sayılı Kanun ile Diğer Kanunlarda Yapılan Değişiklikler Vergi Sorunları Dergisi, 1994, s. 75, s. 88
- Yılmaz Nuri, Değişen Vergi Yasaları Karşısında Avukatların Yükümlülük ve Sorumlulukları, İzmir BD. 1986 2, s. 55.
- Yılmaz Orhan, Usuldeki Son Değişiklikten Sonra Asliye Mahkemelerinde Yargılama Usulü ABD, 1986, s. 5, sy. 681.
- Yığıtoğlu İzzet, Karakol Komutanının El Kitabı (İç Güvenlik Birliklerinde), J. Gn. K. lığı Basımevi, Ankara 1985.
- Yurtcan Erdener, CMUK 1992 Değişiklikleri İBD 1992, s. 4, s. 870.
- Yüce Tufan Turhan, 'Alman - Türk Ceza Muhakemeleri Usulünün Umumi Prensipleri', AD. 1960/9, s. 635-646.
- Yüce Tufan Turhan, Hürriyeti bağlayıcı ceza ve suçlunun terbiyesi meselesi, AD. 1961/9-10, s. 927-935
- Yüce Tufan Turhan, Hürriyeti bağlayıcı ceza ve suçlunun terbiyesi meselesi, AD. 1961/9-10, s. 927-935.
- Yüce Tufan Turhan, Para Cezalarında yeni düşünce ve sistemler ve Türk para cezaları sistemi. AD. 1957/7, s. 662-671
- Yüce Tufan Turhan, Türk Ceza Kanunu projesi üzerinde ve bu vesile ile yeni Alman Ceza Kanunu proje çalışmaları hakkında tetkikler, AD. 1958/7-8, s. 460-469
- Yüce Turhan Tufan, Hürriyeti bağlayıcı ceza ve suçlunun terbiyesi meselesi, AD. 1961/9-10, 927-935
- Yüce Turhan Turan, 'Sanığın savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri', Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1988/1, Sh. 156.

Yüce, Türk-Alman Hukukunda Tevkif ve Tevkif Sebepleri, AdD. 1961, sy.5

Yücel M. Tören, 'Ceza Adaleti' YD c.18, s.1-2, 1992 s. 60-100

Yücel M. Tören, 'Ceza Davalarında Talik Nedenleri', in: Adalet Bülteni, Yıl 2, Sayı 3, Ocak 1994, sh.45.

Yücel M. Tören, 'Çocuk Yargılamasında Sık Karşılaşılan Suçlar ve Son Tedbir Müesseseleri ve Uzmanları Rolü, İstanbul Barosu Dergisi, (Çocuk Hukuku ve Çocuk Yargılaması Hukuk Semineri, 16 - 17 Eylül 1994 İstanbul) Ocak, Şubat, Mart 1995, Cilt 69, Sayı 1, 2, 3. İstanbul.

"Yücel M.T.; Ceza Adaleti Sisteminin Sadeleştirilmesi ve Etkinleştirilmesi, AdD 1987/5 sh. 123"

Yücel M.T.; Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler, Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990 ların Çocuk Politikası Kongresi, Ankara 1990

Yücel M.T.; Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler, Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990 ların Çocuk Politikası Kongresi, Ankara 1990

Yücel M.T.; Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler, Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990 ların Çocuk Politikası Kongresi, Ankara 1990

Yücel M.T.; Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler, Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990 ların Çocuk Politikası Kongresi, Ankara 1990

"Yücel M.T.; Hürriyeti Bağlayıcı Cezaya Alternatifler, Dünyadaki Görünüm, AdD 1987/1 sh. 95"

"Yücel M.T.; Japon Ceza Adaleti Sistemi, YD 1985/1-2, sh. 51"

Yücel Mustaf Tören, 'Kamu Davası Açılışında Takdirlik İlkesi, Japonya Modeli', YD Ekim 1992, Sy.4, Sh. 476.

Yücel Mustafa T, "Ceza Adaleti", YD, (1-2), 1992, 60-100.

Yücel Mustafa T. (1971) Kriminolojik Notlar, Ankara

Yücel Mustafa T. , Ceza İnfaz kurumlarındaki gerilim ve seçenek yaptırımlar, AD. c. 68, 1977, sa. 5-6, s. 325- 336

Yücel Mustafa T. - Adalet Kavramı, ABD. 1969/5, s. 835- 837

Yücel Mustafa T. ; 'Tutuklama- Uluslararası Bir Yaklaşım', AD. S.2, (Mart-Nisan 1988), S. 164-178.

Yücel Mustafa T. Ceza adalet sisteminin sadeleştirilmesi ve etkinleştirilmesi, AD. 1987/5, s. 123/5, s. 123- 138

Yücel Mustafa T. Fransız Cezaevleri, AD. 1986/6, s. 139, 148

Yücel Mustafa T., 'İngiltere ve Gal'da aile birliğinin muhafazası, çocuk suçluluğu ve korunmaya muhtaç çocuklara yönelmiş sosyal nitelikte ferdi önleme tedbir ve metodları', Sosyal hizmet, C. III, 1968/2, s. 11-17

Yücel Mustafa T., Amerikan ceza adaleti ve infaz sistemi üzerine notlar, TİD. 1972/334, s. 71-80

Yücel Mustafa T., Amerikan ceza adaleti ve infaz sistemi üzerine notlar, TİD. 1972/334, s. 71-80

Yücel Mustafa T., "Ceza Adaleti Sisteminde Koordinasyon", YD (1-2), 1988, 31-41.

Yücel Mustafa T., Ceza adaletinin tesirliliği, AD. 1968/9-10, s. 497-500

Yücel Mustafa T., Ceza İnfaz sistemindeki kavram paketlerinin irdelenmesi "insancıl bir yaklaşım", AD. C.66, 1975, SA. 3-4, S. 348-358

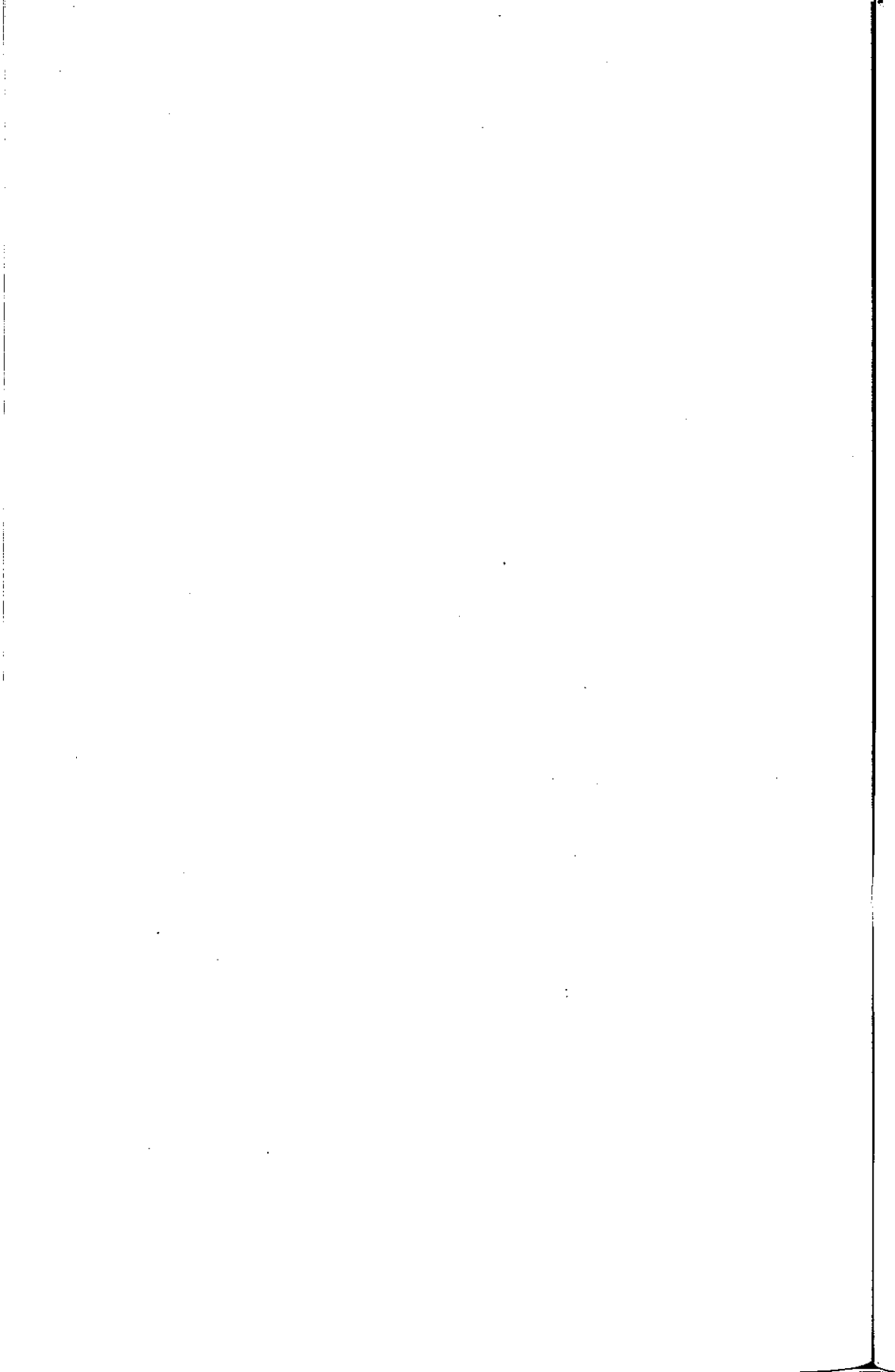
KAYNAKLAR

- Yücel Mustafa T., Hürriyeti Bağlayıcı cezalara seçenек yaptırım ve önlemler, YD. c.3, 1977, sa. 2, s. 29-38
- Yücel Mustafa T., İnfaz Hukukundaki Paradoksal Gelişmeler, ABD. c.34, 1977, sa. 6, s. 1044-1050
- Yücel Mustafa T., "İsveç, Danimarka ve Hollanda'da Savcılık Kurumu", YD (1-4), 1989, 645-649.
- Yücel Mustafa T., Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaya hükümlü yetişkin suçluların tretman stratejisi, ABD., 32, 1975, sa.6, s. 847-853
- Yücel Mustafa T., Mahkumların sınıflandırılması ve suçlu değer sisteminin değıştirilmemesi, ABD. 1964/6, s. 639- 644
- Yücel Mustafa T., Suç Problemine felsefi bir bakış ve ceza adaletinin tesirliliğı ABD. 1969/1, s. 16- 19
- Yücel Mustafa T., Suç ve ceza adaleti üzerine düşünceler, Forum 1966/9, s. 9-10
- Yücel Mustafa T., Suçluluğun önlenmesinde gerçekçi yaklaşımlar, AD., c. 67, 1976, sa.1-2, s. 50 - 65
- Yücel Mustafa T., Türkiye'de Hukukun Etkinliğı, Yargıtay Dergisi, C. 21 Ekim 1995, s.4
- Yücel Mustafa T., Uyusturucu madde ve ilaca bağımlılığın ceza infaz tretman yönleri, TİD. 1971/328, s. 197-207
- "Yücel Mustafa T.; Adalet Sisteminde Yapısal Analiz, AD Yıl 81, Sayı 6, Ankara 1990 (Ayrı Bası) FY"
- "Yücel Mustafa T.; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tutukluluk Hakkindaki R (80) 11 sayılı Tavsiyesi , AD 1982, sy.1-2, sh. 171 (FK 38)"
- Yücel Mustafa T.; Hukuk Mahkemelerinin Artan İş Yükünü Önleyici ve Azaltıcı Tedbirler, AD Mayıs-Haziran 1988.
- Yücel Mustafa Tören 'Adalet Sisteminde Yapısal Analiz Üzerine Bir İnceleme" Adalet Dergisi, 81, 6, 25-52.
- Yücel Mustafa Tören, 'Adaletin Gerçekleştirilmesini Geliştirici Hukuk Usulü İlkeleri" Türkiye Barolar Birliğı Dergisi, 6,1, 81-89, 1993.
- Yücel Mustafa Tören, 'Adaletsizlik Duygusu' Türkiye Barolar Birliğı Dergisi, 5,4; 546-554, 1992
- Yücel Mustafa Tören, 'Ceza Adaleti Sisteminin Sadeleştirilmesi ve Etkinleştirilmesi" Adalet Dergisi, 78, 5, 123-138, 1987.
- Yücel Mustafa Tören, 'Ceza Adaletinde Tanık' Türkiye Barolar Birliğı, 5,4, 546-554, 1992.
- Yücel Mustafa Tören, 'Ceza Adaletinde Tanık', YD ' XX (4), 1994.
- Yücel Mustafa Tören, 'Hürriyeti Bağlayıcı Ceza Kullanımında Ekonomi ve Alternatifler' Adalet Dergisi, 80,2, 129-137, 1989
- Yücel Mustafa Tören, 'Türkiye'de Hukukun Etkinliğı" Yargıtay Dergisi 21,4, 381-394, 1995.
- Yücel Mustafa Tören, Adalet Psikolojisi, Ankara, 1995.
- Yücel Mustafa Tören, Adalet Sisteminde Yapısal Analiz Üzerine Bir İnceleme, Adalet ergisi, 1990, s.6, s. 25.
- Yücel Mustafa Tören, Ceza Adalet Sisteminin Sadeleştirilmesi ve Etkinleştirilmesi, Adalet Dergisi 1987, s.5, s. 123.
- Yücel Mustafa Tören, Ceza Adaleti Yönetiminde Değişim Anatomisi, Türkiye Noterler Birliğı Hukuk Dergisi, 84, 29-47, 1994.

- Yücel Mustafa Tören, "Ceza Adaletinde Tanık' Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 7, 1, 100-106, 1994.
- Yücel Mustafa Tören, "Ceza Adaletinde Tanık' Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı. 1, 1993
- Yücel Mustafa Tören, "Ceza Yargılaması, Makul Süre-Verimlilik ve Etkinlik" Yargıtay Dergisi, 20, 1-2, 67-79, 1994.
- Yücel Mustafa Tören, "Ceza Yargılaması;Makul Süre-Verimlilik ve Etkinlik", YD XX (1-2), 1994, 67-79.
- Yücel Mustafa Tören, "Çocuk Yargılamasında Sık Karşılaşılan Suçlar ve Son İstatistikler" İstanbul Barosu Dergisi 69, 1 -2-3, 111-120, 1995.
- Yücel Mustafa Tören, Devlet Güvenlik Mahkemeleri', Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, 83, 14-21, 1994.
- Yücel Mustafa Tören, "Japon Ceza Adaleti Sistemi", YD (1-2), 1985, 50-79.
- Yücel Mustafa Tören, "Kamu Davası Açılmasında Takdirlik İlkesi:Japonya Modeli", YD (4), 1992, 476-485.
- Yücel Mustafa Tören, Kriminoloji, Ankara 1986
- Yücel Mustafa Tören, Nezaret Altında Bulundurma İngiltere Örneği ABD, 1992, s. 1, s. 15.
- Yücel Mustafa Tören, Suç ve Ceza Anatomisi, Ankara 1973.
- Yücel Mustafa Tören, "Suçlulukla Mücadelede Halkın İşbirliği' Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, 87, 17-26, 1995.
- Yücel Mustafa Tören, Suçlulukla Mücadelede Halkın İşbirliği, Türkiye Noterler Birliği, Hukuk Dergisi, s. 87, 15 Ağustos 1995
- Yücel Mustafa Tören, "Yargıtay'da Son On Yıl" Amme İdaresi Dergisi, 27, 2, 79-88, 1994.
- Yücel Mustafa, Ceza Siyasetinde Yeni Gelişmeler, ABD., C.33, 1976, sa.4, s. 617-627
- Yücel Mustafa, Kefaletle Salıverme ve Adalet Önünde Eşitlik AD. 1966/4, s. 336-338
- Yücel Mustafa, Normdan sapma anlayışındaki değişimler ve ceza siyaseti yönünden sonuçları, AD. 1972/12, s. 882- 889
- Yücel Mustafa; Fransa ve İsviçre'de Cezaların İnfazı, AdD 1986/6,142.
- Yücel Mustafa; Hükümlü ve Tutukluların Tretmanı Hakkında Standart Minimum Kurallar; Adliye Dergisi 1974, sy.11-12, 931.
- Yücel Mustafa; Tutuklama - Uluslararası Yaklaşım, AD. s.2, 1980.
- Yücel T. Mustafa, Amerikan Ceza Hukukunda Cezai Mesuliyet ve Akıl Maluliyeti, AD. 1965/5-6, s. 678-687
- Yücel T. Mustafa, Ceza adaleti : Cezanın tayini sorunu, AD. 1968/7-8, s. 440 - 446
- Yücel T. Mustafa, Ceza siyasetinde çağdaşlaşma sorunu, YD., c.1, 1975, Sa. 2, s. 61-66
- Yücel T. Mustafa, Cezaların infazında yeni bir ıslah metodu grup tartışması, AD. 1969/1, 26-31
- Yücel T. Mustafa, Hürriyeti Bağlayıcı ceza yaptırımının değerlendirilmesi ve çağdaş yaklaşımlar, YD. 1978, sa. 1-2, s. 61- 74.
- Yücel T. Mustafa, Suçluluğun önlenmesi ve suçluların iyileştirilmesi konusunda üçüncü Birleşmiş Milletler Kongresinden notlar, AD. 1968/3-4, 142, 148
- Yücel T. Mustafa, Şüphencilik ahlâki mesuliyet ve ölüm cezası , AD. 1964/9-12, s. 1014-1017
- Yücel T. Mustafa; "İsveç, Danimarka ve Hollanda'da Savcılık Kurumu, YD ,Özel Sayı c.15 , Ocak-Ekim 1989, sy. 1-4.
- Yücel, M. (1990) "Ceza Adaletinde Sistem Yaklaşımı ve Etkinlik", Yayın Yeri Yok

KAYNAKLAR

- Yücel, M.T.; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tutukluluk Hakkındaki R (80) 11 Sayılı Tavsiyesi, AdD 1982, Sy 1-2, sh 171
- Yücel, M.T.; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tutukluluk Hakkındaki R (80) 11 Sayılı Tavsiyesi, AdD 1982, Sy 1-2, sh 171
- Yücel, Mustafa T.; Ceza Adaleti Sisteminde Koordinasyon, YD Ocak-Nisan 1988.
- Yücel, Mustafa Tören, 1964-1993 yılları arasında yazarın yayınlanmış 15 incelemesi için Bk. "ANKARA BAROSU DİZİNİ 1994- 1993" Ankara Barosu Dergisi, 50, 6, 1062.
- Zachariä, 'Die Gebrechen und die Reform des deutschen Strafverfahrens 1846'.
- Zacher Hans F. (Çev. Tankut Centel), "Sosyal Hukukun Kanunlaştırılması" İş Hukuku Dergisi, 1991, s. 1- 4, c. 1, sy. 211.
- Zevkliler A., 'Tedavi Amaçlı Müdahalelerde Kişilik Hakkına Saldırının Sonuçları', DÜHF, s.l. 1983, sh. 1-37.
- Ziedler Wolfgang; 'Federal Almanya Raporu', Anayasa Yargısı, 7. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı, Ankara 1987, 39.
- Zieher Wolfgang, Das sog. Internationale Strafrecht nach der Reform, Berlin 1977.
- Zimring Franklin E. and Frase Richard S., 'The Criminal Justice System', Boston and Toronto, 1980.
- Zimring Franklin E.,/Richard S. Frase, The Criminal Justice System Materials on the Administration and Reform of The Criminal Law, Little, Boston and Toronto, 1980
- Zürcher, 'Die Prinzipien der Unmittelbarkeit und Mündlichkeit und ihre Anwendung im neuen bernischen Strafverfahren', Bern 1936.
- Zvekic Ugljesa, Essays On Crime And Development, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, Publication No. 36. Rome July 1990
- Zwengel Otto, 'Das Strafverfahren in Deutschland von der Zeit der Carolina bis zum Beginn der Reformbewegung des 19. Jahrh.', Bad Hamburg 1964.

ENDEKS

- Adalet Reformu 1.
Adalet surate feda edilemez 294.
Adli Kùltür 43.
Adli kùltür 30.
Adli sicil 318.
Adli Kùltür 387.
Ağır iş yükü 29.
Aktörlerde değişiklik olmuş mudur?
247.
Aktörlerin psikolojisi 31.
Aldatma 148.
Anlaşılması zor kanunlar 40.
Araç Gereç 390.
Araç gereç noksanı 298.
Araç, Gereçler 339.
Araştırma (Tahkikat) Fonksiyonu:
Kolluk 75.
Araştırma işlemi yapılırken şüpheli
hazır mıdır? 111.
Araştırma İşlemleri 336.
Araştırma işlemleri 98
Aşırı iş yükü 297.
Avrupa konseyinin 1989 yılında top-
ladığı 9. kriminolojik kollokyu-
mu 42.
Avrupa ülkeleri 6.
Avukatın uzamadaki rolü 290.
Aydınlatma Oranı 331.
Bağımsızlık 388.
Basın ve Aleniyeti 391.
Basit Muhakeme Usulleri 366.
Basitleştirilmiş usuller 66.
Başsavcılık 351.
Bazı araçlar uygulama 150.
Bedensel cebir ve şiddette bulunma
149.
Bilgisayar ve Personel Eğitimi 51.
Bilirkişi 36.
Bilirkişi 355.
Bilirkişi raporunun sonuç kısmında-
ki mütalaa 214.
Bilirkişiler 53.
Bilirkişilik kurumu 283.
Bozmadan sonra dosya aynı mahke-
meye mi, başka mahkemeye mi
gönderilmiştir? 276.
Bütçe sorunları 312.
Bütün araştırma ve incelemelerin
toplam olarak kaç saat sürdüğü
110..
CAS'inin işleminin temel unsurları
35.
CAS'inin aktörleri 34.
CAS'nin rasyonelliğini belirlemek
hususunda ölçütler 4.
Celse aralarında kalan günlerin top-
lamı kaçtır? 239.
Cevap evet ise, araştırma kaç gün
sürmüştür. 121.
Cevap evet ise, hangi işlem yapılmı-
ştır? 123.
Cevap evet ise, hangi konuda labora-

- tuvar incelemesi yapıldığını yazınız. 116.
- Ceza Adalet Sistemi 83.
- Ceza Adalet Sisteminin Yapısı 74.
- Ceza adalet sistemi ve fonksiyonları 2.
- Ceza ertelenmiş midir? 259.
- Ceza Genel Kuruluna giden işler 277.
- Ceza kararnamesi 301.
- Ceza kararnamesi uygulanıp uygulanmadığı 221.
- Ceza Kararnamesi, Takdirilik 368.
- Ceza Mahkemelerinin İş Yüğü 87.
- Cezaevleri 89.
- Cezaların birbirine bağılılığı 306.
- Çalışma zamanı 20.
- Çarşı ve Mahalle Bekçileri 80.
- Dava Doğuran Davalar 323.
- Delil elde etmek için araştırma yapılması gerekmiş midir? 118.
- Delil ikame talebi yapılmış mıdır? 245.
- Delil toplanmasını isteyebileceği kişiye söylenmiş midir? 140.
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri 303.
- Diğer devlet kurumlarının çalışması 315.
- Diğer Kurumlarla İşbirliği 322.
- Diğer sebepler 320.
- Dinlenen tanık sayısı 106.
- Diversion 291.
- Doktor muayenesi 194.
- Dosyanın taşınması zamanı 23.
- Duruşma 380.
- Duruşma Açma Kararı 350.
- Duruşma Hazırlığı 370.
- Duruşma hazırlığı 56.
- Duruşma hazırlığı safhasında Mahkemenin görev ve yetki açısından verdiği kararlar 234.
- Duruşma saat olarak toplam net kaç saat sürmüştür? 237.
- Duruşma sırasında kaç adet bilirkişi raporu alınmıştır? 244.
- Duruşma sırasında kaç defa tanık dinlenmiştir? 243.
- Duruşma sırasında yeni bir suç ortaya çıktığı için ek iddianame düzenlenmiş midir? 248.
- Duruşmada çeşitli yetki türleri bakımından olumlu veya olumsuz kararlar verilmiş midir? 242.
- Duruşmanın ilk celsesi ile son celsesi arasındaki süre 236.
- Duruşmaya Ara Verme: Duruşmaya kaç defa ara verilmiştir? 238.
- Duruşmaya ara verilmesine sebep olan başka sebepler 241.
- Duruşmaya ara verme nedeni nedir? 240.
- Ekonomik suçlar 309.
- Elkoyma 329.
- Elkoymada, tanıklıktan çekinme hakkı olduğu hallerde eşyayı teslim etmeme hakkı olduğu önceden kişiye bildirilmiş midir? 125.
- Enterkonnekte kararlar şebekesi 3.
- Esas mahkemesi tarafından sabit addedilen suçlar hangileridir? 261.
- Esas Mahkemesindeki Duruşma 235.
- Esas Mahkemesinin Hükmü 251.
- Esas mahkemesinin verdiği hüküm nedir? 252.

Eski hale getirme talebi 268.

Fail daha önce para cezasına mahkum edilmiş midir? 181.

Fail işsiz ise, ne zamandan beri işsiz olduğu 173.

Failin aile durumu 174.

Failin cezası ertelenmemiş hürriyeti bağlayıcı cezası var mıdır? 180.

Failin cezası ertelenmiş hürriyeti bağlayıcı cezası var mıdır? 179.

Failin Cinsiyeti 171.

Failin fiili işlediği sıradaki aylık geliri 177.

Failin kim olduğunun suçun öğrenildiği sırada bilinmekte olup olmaması 95.

Failin mesleği 172.

Failin suçtan önce uyuşturucu madde veya alkol kullanıp kullanmadığı 175

Failin suçu işlerken alkol veya uyuşturucu madde tesiri altında bulunup bulunmadığı 176.

Failin tabiyeti ile ilgili tespitler 170.

Failin Yaşı 169.

Fer'i ceza uygulanan haller 258.

Fezleke 188.

Fezlekenin hazırlandığı tarih ile, fezlekenin savcılık kalemine kaydedildiği tarih arasında geçen süre 209.

Gecikmenin nedeni 26.

Gecikmenin sakıncaları 16.

Gecikmenin tanımı 19.

Gecikmenin temel sebepleri 46.

Giriş 15.

Giriş 27.

Giriş 70.

Giriş 90.

Görev 313.

Görevli Savcı 354.

Gözaltına alınan şüphelinin poliste kötü muamele gördüğü yolundaki şikâyeti 195.

Güvenlik Tedbirlerine Hükmedilmiş midir? 256.

Hakim açığı 299.

Hâkim Tarafından Arama Kararı Verilmiş Olan Olaylar 200.

Hâkim tarafından verilen zapt kararı 196.

Hâkim ve Savcıda İnsan Unsuru 86.

Hâkim, savcı sayısı 47.

Hâkimden gayrısının yaptığı zapta karşı itiraz 199.

Hakimin mesleğine bağlılığı 288.

Hâkimin arama kararı vermediği hallerde savcı emri ile arama yapılmış olup olmadığı 201.

Hâkimin reddi talebi yapılmış mıdır? 246.

Hâkimler 28.

Hakimlerin inançları 304.

Hâkimlik ve mahkeme kararlarına karşı son soruşturma sırasında itiraz edilmiş midir? 249.

Hazırlık Soruşturması 381.

Hazırlık soruşturması sonucu düzenlenen iddianame 282.

Hazırlık Soruşturmasının Gizliliğinin Sona Ermesi 371.

Hazırlık soruşturmasının gerekli öneme yapılmadığı 281.

Hazırlık soruşturmasının noksan yapılması 289.

Hazırlık soruşturmasının, iyi şekilde icrası 285.

Hazırlıktaki Hukuka Uygunluk De-
netimi 360.
Hüküm Gerekçesi Tutanağa yazıl-
mış mıdır? 262.
Hüküm 394.
Hüküm temyiz edilmişse, kim tara-
findan temyiz edilmiştir? 265.
Hürriyeti Bağlayıcı Ceza tedbirler-
den birine çevrilmiş midir? 260.
Hürriyeti bağlayıcı ceza paraya çev-
rilmiş midir? 255.
Hürriyeti bağlayıcı ceza var mı?
254.
İçtihat 392.
İdari Ceza Hukuku 369.
İddia (İtham) Fonksiyonu: Savcılık
Teşkilatı: Ceza Adaleti Sistemi-
ne Giren İşler 82.
İddianame 349.
İddianame 361.
İddianamede deliller tek tek açıkla-
malı olarak gösterilmiş midir?
230.
İddianamenin düzenlendiği tarih ile
iddianamenin mahkeme kalemi-
ne kaydedildiği tarih arasında
geçen süre 231.
İddianamenin Kontrol edilmesi 286.
İddianamenin Mahkemeye İntikali
363.
İddianamenin Yerine Geçen Belgeler
364.
İddianameye İlişkin Diğer Bilgiler
224.
İfade Alma 134.
İfade Alma 326.
İfade alma süresi 101.
İfade veren imzadan imtina etmiş
midir? 142.

İfade verenin özgür iradesini etkile-
yecek kötü davranma yapılmış
mıdır? 144.
İfadenin Alınması 362.
İkinci mağdur 168.
İletişimler 55.
İlk işlem tarihi ile tutuklama kararı-
nın verildiği tarih arasında geçen
süre 191.
İncelemeler hangi laboratuvarda ya-
pılmıştır? 117.
İnfaza ait konular 60.
İstinaf 296.
İşkence 145.
İşletmecilik ve yargı 57.
İştirak 373.
İştirakteki rol 183.
İtham, İddia fonksiyonunun aktörleri
33.
İtiraz merciinin kararlarına karşı ka-
nunyoluna başvurulmuş mudur?
250.
İtirazın Sonucu 207.
Jandarma 79.
Kanun ve Yönetmelikler 332.
Kanuna aykırı menfaat vaat etme
151.
Kanunyolu 38.
Karmaşık olaylar 10.
Kesintilerin süresi 102.
Kırtasiyeciliğin kaldırılması 292.
Kimlik 325.
Kimlik tesbiti işlemlerinin kaç gün
sürdüğü 99.
Kimlik tespiti yapılmış mıdır? 136.
Kişilik Araştırmaları 347.
Kişinin şahsi halleri hakkında bilgi
alınmış mıdır? 141.

- Kişiye, kendisine isnad edilen suç anlatılmış mıdır? 137.
- Kitlesel suçlar 49.
- Kolluğun Denetimi 353.
- Kolluğun görevi 52.
- Kolluğun kendiliğinden arama yaptığı haller 202.
- Kolluğun kendiliğinden zapt işlemi uyguladığı haller 198.
- Kolluğun, şüphelinin ifadesini alıp almadığı 100.
- Kolluk 32.
- Kolluk Alt Kültürü, Eğitim 321.
- Kolluk tarafından hazırlanan fezlekenin savcılık kalemine kaydedildiği tarih ile iddianamenin düzenlendiği tarih arasında geçen süre 229.
- Koruma tedbirine itiraz edildiği hallerde, bu itirazın hangi tedbire karşı yöneltilmiş olduğu 206.
- Koruma Tedbirleri 189.
- Koruma tedbirlerine itiraz edilip edilmediği 205.
- Kovuşturma makamının suçu nasıl öğrendiği 92.
- Kriminal Laboratuvarlar 337.
- Kurumsal bekleme zamanı, usulün gerektirdiği bekleme zamanı 21.
- Laboratuvarında inceleme yapılmış mıdır? 115.
- Mağdur ile Faili Arasındaki İlişki 166.
- Mağdurun avukatı 376.
- Mağdurun cinsiyeti 165.
- Mağdurun doğum tarihi 162.
- Mağdurun gerçek kişi mi? Yoksa tüzel kişi mi olduğu? 167.
- Mağdurun Korunması 340.
- Mağdurun Korunması 375.
- Mağdurun Mesleği 164.
- Mağdurun tabiyeti 163.
- Mağdurun zararının giderilmesi konusu 186.
- Mahkemelerde ertelemeler 62.
- Mahkemelere gelen İş 14
- Mahkemelerin İş Yüku 389.
- Mahkemelerin seçilmesi 284.
- Mahkemenin ara kararları 310.
- Mahkemenin soruşturması 67.
- Makul süre 24.
- Mecburi Müdafaa 385.
- Medyanın Tutumu 343.
- Memurların yargılanması 302.
- Meslek İç Eğitim, Denetim 352.
- Mevzuat 305.
- Muayene için rıza alınmış mıdır? 114.
- Muayeneler 348.
- Müdafaa 58.
- Müdafaa Makamı 88.
- Müdafai 152.
- Müdafai hazırlık evrak ve dosyasının tamamını inceleme imkânını bulmuş mudur? 156.
- Müdafai İle Görüşme 384.
- Müdafai imzadan imtina etmiş midir? 143
- Müdafai tayin edilebileceği söylenmiş midir? 138.
- Müdafai Tayini 382.
- Müdafie Baro tarafından avukatlık ücreti ödenmiş midir? 158.
- Müdafiiin hazırlık evrakını inceleme-si sulh hakiminin kararı ile kısıtlanmış mıdır? 157.

- Müdafililer 37.
 Nihai Kararlar 12.
 Normlar: Çek Suçlar 372.
 Olağanüstü Kanunyonları 278.
 Olay Yeri İncelemesi 338.
 Olay yerinde kaç kere araştırma ve inceleme yapıldığı 109.
 Olay yerinde polis tarafından araştırma ve inceleme 108.
 Olayı Aydınlatma Oranı 9.
 Olayın tanığının ele geçirilmesi için araştırma yapılmış mıdır? 119.
 Otomasyon 293.
 Ölümlü cezası 253.
 Ön ödeme 65.
 Ön ödeme uygulanıp uygulanmadığı 220.
 Önödeme 367.
 Örgütlenme 39.
 Örgütlenme 50.
 Örgütsel bekleme zamanı 22.
 Özel Kolluk 81.
 Para cezasına hükmedilen haller 257.
 Polis 76.
 Polis Eğitimi 77.
 Polis Mahkemeleri 342.
 Polis soruşturmasında ancak hakim tarafından yapılabilen soruşturma işlemleri fiilen hakim tarafından yapılmış mıdır? 122.
 Polis tarafından tanık ifadesi alınması 105.
 Polis Yetkileri 334.
 Poliste İç Denetim 335.
 Polisin iş yükü 78.
 Poliste ifadesi alınırken sanığın suçu ikrar etmesi 103.
 Postada zabıt kararı verilmesi 203.
 Reklam Yasağı 379.
 Sabıka Konusu: Failin sabıkası var mıdır? 178.
 Sanığın celbedilerek mahkemede hazır bulundurulması 280.
 Sanığın dinlenememesi 307.
 Sanığın suçu ikrar ediş biçimi 104.
 Sanık hakları ile ilgili sorular 124.
 Savcı iddianamede hangi delillere dayanmıştır 229.
 Savcılığa Gelen İş 13.
 Savcılığın Araştırma Fonksiyonu 346.
 Savcılığın İtham Fonksiyonu 344.
 Savcılığın kendisini yer bakımından yetkisiz veya madde bakımından görevsiz sayarak bir işlem yapıp yapmadığı 216.
 Savcılık tarafından yapılan araştırmalar 210.
 Savcılıkta kimlik tespiti ve benzeri işlemlerin yapılıp, yapılmadığı 215.
 Savcının Bilirkişi Görevlendirdiği Haller 213.
 Savcının Bizzat Ek Araştırma Yaptığı Haller 212.
 Savcının değışmesi 287.
 Savcının Ek Araştırma Yapması için Polise Emir Verdiği Haller 211.
 Savcının ilk dört günlük süre uzatmasından sonra Sulh Hakimi süreyi sekiz güne kadar uzatmış mıdır? 130.
 Savunma Görevinin Önemi 374.
 Savunmanın İş Yükü 377.
 Savunmanın Tutumu 378.

- Seminerler 316.
 Silahlar 333.
 Sistem dışına çıkarma 48.
 Sisteme Fillerin Girişi veya Sistem Dışında Kalışı 7.
 Sistemin Bütünü 25.
 Sistemin Etkinliği 5.
 Sorsoruşturma 233.
 Soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde delil elde ettikleri konusunda bir iddia var mıdır? 159.
 Soruşturmanın yakalama sonrası ve diğer aşamalarında müdafî şüpheliye hukuki yardımda bulunabilmiş midir? 153
 Sosyal tarihsel etmenler 41.
 Sosyal Strateji Tipleri 72.
 Suç Polisi 324.
 Suç Politikasının Hedefleri 71.
 Suçtan Doğan Maddî Zarar 226.
 Suçu öğrenen merciin, fiili hangi suç olarak kabul ettiği (tevsif) 94.
 Suçun işlendiği tarih ile hükmün kesinleştiği tarih arasında geçen süre 279.
 Suçun işlendiği tarih ile suçun öğrenilmesi arasında geçen süre 93.
 Suçun işlendiğini ilk defa öğrenen merciler 91.
 Suçun işlenmesi sırasında kullanılan araçlar belli midir? 226.
 Suçun iştirak halinde işlenip işlenmediği 182.
 Suçun kovuşturulması şikâyete bağlı olduğu hallerde şikâyetin mevcut olmaması nedeni ile takipsizlik kararı verilip verilmediği 219.
 Suçun öğrenildiği tarih ile; yapılan ilk araştırma işleminin tarihi arasında geçen süre 97.
 Suçun önlenmesi ve suçlunun iyileştirilmesi amacını güden sosyal stratejiler 73.
 Sütrat tek hedef olamaz 18.
 Şahsi Dava 232.
 Şahsi Dava 359.
 Şikâyet 365.
 Şikâyetten vazgeçme 187.
 Şüphelinin veya Sanığın ele geçirilmesi için araştırma yapılmış mıdır? 120.
 Takdirilik Sistemi 358.
 Takipsizlik kararının hukuki mesele bakımından (fiilin suç teşkil etmemesi gibi) verilip verilmediği 218.
 Takipsizlik kararının maddi mesele bakımından 217.
 Tanık ifadesi almanın süresi 107.
 Tanıklar 59.
 Tanıklık 328.
 Tarafları barıştırmak için girişim yapıp yapılmadığı 185.
 Tarihçe 17.
 Tavsiye kararı (no R) (87) 63.
 Tebligat zorlukları 295.
 Tek Oturumlu Duruşma 393.
 Telefon Dinleme 330.
 Telefon dinleme 204.
 Teminatla salıverme kararı 192.
 Temyiz Aşaması 395.
 Temyiz davasının açıldığı tarih ile Yargıtayın esas hakkındaki kararını verdiği tarih arasında geçen süre 273.

- Temyiz Kanunyolu 263.
- Temyiz layihası verilmiş midir? 268.
- Temyiz sebebi olarak neler ileri sürülmüştür? 266.
- Temyiz talebi Yargıtayca kabule şayan olmaması nedeniyle (CMUK 317) reddedilmiş midir? 270.
- Temyiz talebi, hükmü veren mahkemece usulden reddedilmiş midir? 269.
- Temyiz yoluna gidilmiş midir? 264.
- Tutanaklar 68.
- Tutuklama 44.
- Tutuklama 356.
- Tutuklama ile ilgili sorular 126.
- Tutuklama Kararı 383.
- Tutuklama sebebi 190.
- Tutuklama Sonrası Kolluğun İfade Alması 327.
- Tutuklamada CMUK 104/4 uygulanmış mıdır? 127.
- Tutukluluk 11.
- Uyuşturucu Madde Suçları 227.
- Uyuşturucu Maddeler Sorunu 341.
- Uzmanlaşma 69.
- Uzmanlık 54.
- Ücretler 386.
- Vatandaşın haklarının korunması 314.
- Viktimizasyon araştırmaları 8.
- Vücutun muayenesi, alkol veya muayeneye dayanan uyuşturucu testi, kızlık muayenesi ve benzeri işlemler yapılmış mıdır? 112.
- Yakalama ile ilgili sorular: Üçveya fazla kişinin iştiraki ile işlenen bir suç ise C. Savcısı dört günlük süre uzatma emri vermiş midir? 129.
- Yakalama süresinin dolması veya hakim in serbest bırakma kararı üzerine serbest bırakılan kişi tekrar yakalanmış mıdır? 133.
- Yakalama süresinin uzatılmasına karşı; C. Savcısının yazılı emrine veya yakalama işlemine karşı Sulh Hakimine başvurulmuş mudur? 132.
- Yakalama tarihi ile hâkim önüne çıkarma tarihi arasında geçen süre 193.
- Yakalamaya karşı Sulh Hakimine başvurulmuş mudur? 131.
- Yakalanan kişi 18 yaşını bitirmemiş, sağır dilsiz veya malûl ise talebi aranmaksızın müdafî tayin edilmiş midir? 155.
- Yakalanan veya tutuklu bulunan kişi ifadesi alınmadan önce müdafî ile başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşme fırsatı bulabilmiş midir? 135.
- Yapılan muayene türleri ve sayısı 113.
- Yargı Fonksiyonu 85.
- Yargı Fonksiyonu: Hâkim 84.
- Yargılanan suçun şikâyete bağlı olup olmadığı 184.
- Yargıtay bozma kararı vermiş ise bozma sebebi olarak ne göstermiştir? 275.
- Yargıtay soruşturma ve koğuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri delilleri gözönünde tutarak bozma kararı vermiş midir? 161.

ENDEKS

- Yargıtay soruşturma ve koğuşturma organlarının yasak yöntemlerle (135a) elde ettikleri ifadeleri gözönünde tutarak bozma kararı vermiş midir? 160.
- Yargıtayda duruşma yapılmış mıdır? 271.
- Yargıtayın özel dairesinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz edip etmediği 274.
- Yasallık ilkesi 64.
- Yasallık ve maksata uygunluk sistemleri 61.
- Yasanın belliliği 319.
- Yazılı Emir 208.
- Yedek üye 317.
- Yeterli Şüphe 345.
- Yorma 147.
- Yönetmelik 357.
- Zabıtların yazılması 300.
- Zaman sınırları koymak 45.
- Zamanaşımı 311.
- Zorla ilaç verme 146.

Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer

1918'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini 1938 yılında bitirmiş ve kısa süre içinde doktorasını tamamlamıştır. 1949 yılında Profesör unvanını alan Dönmezer, 1953 yılında Hukuk Fakültesi Dekanlığı görevini yapmış ve 1957 yılında Ord. Prof. unvanına layık görülmüştür.

60 yıl içerisinde ceza hukuku, usulü, kriminoloji, toplumbilim ve basın hukuku derslerini İstanbul ve Marmara Üniversitelerinde okutmuştur.

Müteaddit yabancı ülkelerde dersler vermiş ve uluslararası sempozyumlara başkanlık etmiştir. Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in 19 cilt kitabı sayıları 1000'leri aşan bilimsel makaleleri ve gazete yazıları vardır. Çeşitli uluslararası bilim dernekleri üyesidir. 1984 yılından bu yana Adalet, İçişleri Bakanlıklarınca kurulan Kanun Hazırlama Komisyonlarının başkanlığını yürütmüş ve yürütmektedir. Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsünün Müdürlüğünü de yapmış ve bu süre zarfında enstitü 17 araştırma gerçekleştirmiş ve bunların bir kısmı Fransızca ve Türkçe olarak yayınlanmıştır. Prof. Dönmezer'e Hukuk ve Toplum Bilim alanındaki çalışmaları nedeniyle iki üniversite tarafından fahri doktorluk payesi verilmiştir.

Prof. Dr. Feridun Yenisey

1944'te Muğla'da doğdu. İstanbul Avusturya Lisesinde ortaöğrenimini tamamlayan Yenisey lisans derecesini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. 1971 yılında İstanbul Üniversitesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Kürsüsüne, Prof. Dr. Nurullah Kunter'in yanına asistan olarak girdi. 1978 yılında Doktorasını tamamlayarak 1983 yılında Doçent unvanını aldı. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Profesörlük kadrosuna atandı. 1990 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Kürsüsüne geçti. Yurtdışında çeşitli çalışmaları bulunan Yenisey, 1979-80 yıllarında Viyana Üniversitesi, 1980, 1982, 1983 ve 1997 yıllarında Federal Almanyada Max-Planck Enstitüsünde bulundu. 1993 yılında ABD'de Syracuse, New York Üniversitesinde ve 1998-1999 ders yılında Kansas Üniversitesi Hukuk Fakültesinde dersler verdi ve araştırmalar yaptı. Ceza Muhakemesi Hukuku alanında çok sayıda kitabı ve makalesi yayımlanan Yenisey, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer başkanlığında hazırlanan Ceza Kanunu ve Ceza Usul Kanunu Tasarılarında Komisyon üyesi olarak bulundu.